

ПРАВОПИС
СРПСКОГА
ЈЕЗИКА

МАТИЦА СРПСКА

ПРАВОПИС СРПСКОГА ЈЕЗИКА

I. ПРАВИЛА И ЊИХОВИ ОСНОВИ

II. РЕЧНИК УЗ ПРАВОПИС

Приредили

МИТАР ПЕШИКАН
ЈОВАН ЈЕРКОВИЋ
МАТО ПИЖУРИЦА

МАТИЦА СРПСКА

1994

Рецензенти

ПАВЛЕ ИВИЋ
ДРАГО ЋУПИЋ

Штампање *ПРАВОПИСА СРПСКОГА ЈЕЗИКА* помогли су

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

САВЕЗНО МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ, ТЕХНОЛОГИЈУ И РАЗВОЈ

СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ

ДОБРОТВОРИ, ДАРОДАВЦИ, ПРИЛОЖНИЦИ

СВА ПРАВА ЗАДРЖАНА
ПРЕШТАМПАВАЊЕ И УМНОЖАВАЊЕ ЗАБРАЊЕНО
И У ЦЕЛИНИ И У ДЕЛОВИМА

САДРЖАЈ

ПРАВИЛА И ЊИХОВИ ОСНОВИ

	т.	стр.
ПИСМО	1-6	17
Настанак и међусобни однос европских писама. Називи словних система и назива	1	17
Примена писама на нашем језичком простору у прошлости. Писање бројева	2	21
Мењања и прилагођавања азбуке. Латиница. Ђирилица. Новје реформе ћирилице	3	23
Развитак типова писма	4	32
Главни видови данашњег писма	5	35
Основне нормe нашега писма	6	37
 ВЕЛИКО СЛОВО	 7-40	 46
Главне нормe и њихови основи	7-13	46
Типична проста имена као главни обрасци писања великог слова	14-15	49
Велико слово унутар вишечланих властитих имена	16-24	50
Основна правила т. 16-18. Људска и персонификована имена 19. Вишечлана имена земаља 20. Остала вишечлана имена 21. Нека имена области 22. Писање помоћних речи у именима 23. Преузимање изворног правописа у страним именима 24.		
Разликовање властитих имена и општих назива	25-34	56
Начелни приступ т. 25. Имена и називи административних и других подручја 26. Имена и називи догађаја и историјских збивања 27. Претварање властитих имена у опште називе 28. Имена и називи серијских и апстрактних појмова 29. Пуна и скраћена имена и подударни општи називи 30. Имена и општи називи животиња 31. Земља, Сунце и Месец 32. Звања уместо имена 33. Имена и називи бића из религиозног и митолошког појмовника 34.		
Писање вишечланих израза кад је одредбени део на другом месту	35-36	72

Куртоазна употреба великог слова	37–39	74
Преглед и сажетак поглавља о великом слову	40	76
СПОЈЕНО И ОДВОЈЕНО ПИСАЊЕ РЕЧИ	41–64	81
Уводна објашњења	41–47	81
Три врсте спојева и три начина писања т. 41. Видови колебања у начину писања 42. Слојеви сложеница 43. Одлике сложеница 44. Посебне одлике предлошких спојева 45. Нормирање спојеног и одвојеног писања 46. Битније поправке нормe П 47.		
Битнија правила спојеног, полусложеничког и одвојеног писања	48–63	90
Именице: спојеви с несамосталним или проширеним другим формантом т. 48. Спојеви несамосталног форманта и именице 49. Спојеви посебних речи (реч у детерминативној служби + именица) 50. Спојеви словних симбола и именица 51. Осамостаљени форманти 52. Осамостаљивање због удвајања саставница 53. Титуле и пригодни називи испред имена 54. Титула иза имена 55. Цртица уз презимена 56. Писање вишечланих географских имена 57. Придевске сложенице и полусложенице 58. Полусложеничка удвајања и парни спојеви 59. Спојено и одвојено писање бројева и изведеница од њих 60. Спојено и одвојено писање заменица и заменичких прилога 61. Спојеви предлога и других речи 62. Глаголи и речце 63.		
Преглед и сажетак поглавља о спој. и одв. писању	64	120
ИЈЕКАВСКО И ЕКАВСКО КЊИЖЕВНО НАРЕЧЈЕ	65–68	125
Уводна објашњења т. 65. Системски однос екавице и ијекавице 66. Приступ у нормирању замена јата 67. Ближа правила и препоруке о заменама јата 68.		
ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ И ОДНОСИ ГЛАСОВА	69–94	138
Приступ	69	138
Сугласник <i>x</i>	70–72	138
Сугласник <i>j</i>	73–74	140
Позиционо <i>j</i> у суседству са <i>и</i> т. 73. Још неки случајеви у вези с писањем <i>j</i> .		
Једначење сугласника по звучности	75–76	144
Друга једначења и нека разједначавања сугласника	77–79	148
Упрошћавање сугласничких група	80–82	149
Односи тврдых и умекшаних сугласника	83–89	153
Разликовање примарних и секундарних сугласника т. 83. Порекло секундарних сугласника 84.		
Нека оријентациона правила	85–89	156
Однос <i>к/ц</i> , <i>г</i> , <i>х</i> према <i>ч</i> , <i>ж</i> , <i>ш</i> т. 85. Однос <i>к</i> , <i>г</i> , <i>х</i> према <i>ц</i> , <i>з</i> , <i>с</i> 86. Односи група <i>шт</i> и <i>жд</i> и других сугласника		

87. Односи <i>ч, џ и њ, љ</i> 88. Утицај меких сугласника на самогласнике 89.		
Односи <i>л</i> и <i>о</i>	90–92	166
Уводна објашњења т. 90. Правила и обрасци односа <i>л : о</i> 91. Некњижевне појаве у распореду <i>л : о</i> 92. . .		
Непостојано <i>а</i>	93–94	169
Уводна објашњења т. 93. Нека нормативна питања 94.		
УОБЛИЧАВАЊЕ РЕЧИ ИЗ КЛАСИЧНИХ ЈЕЗИКА И ДРУГЕ ИНТЕРНАЦИОНАЛНЕ ЛЕКСИКЕ	95–100	174
Основни нормативни приступ т. 95. Системска нострификација стране грађе 96. Прилагођавање завршетака властитих имена 97. Транскрипција графија и преузимање гласова 98. Преношење новогрчких имена 99. Разлике у српском и хрватском узусу 100.		
ПРИЛАГОЂЕНО ПИСАЊЕ ИМЕНА ИЗ СТРАНИХ ЖИВИХ ЈЕЗИКА (ТРАНСКРИПЦИЈА)	101–180	186
Начелни приступ	101–103	186
Особености транскрипције словенских имена	104–106	190
Језици појединачно (по азбучном реду)	107–180	195
Албански т. 107–109. Арапски и персијски 110–112. (Белоруски 104, 106d. Бугарски 104, 106bc. Грчки класични 97–98, новогрчки 99.) Енглески 113–120. Италијански 121–122. Јапански 123. Кинески 124–135. (Латински 95–98.) Мађарски 136–140. (Македонски 104, 106ac.) Немачки 141–143. (Персијски – в. арапски.) Пољски 144–147. Португалски 148–150. (Русински 104, 106e.) Румунски 151–153. Руски 154–157 (и 104–106). Словачки 158–159. (Словеначки 104. Украјински 104, 106de.) Француски 160–164. Холандски 165–169. Чешки 170–173. Шпански 174–179. Закључна препорука 180.		
ИНТЕРПУНКЦИЈА	181–223	252
Уводна објашњења	181	252
Тачка	182–185	254
Запета или зарез	186–196	256
Приступ т. 186. Зарез и напоредни делови реченице 187. Зарез у набрајању 188. Издавање уметнутих и других придодатих делова реченице 189. Општа правила о интерпункцији између реченица 190. Напоредне (независне) реченице 191. Зависна реченица испред главне 192. Зависна реченица иза главне 193. Уденуте зависне реченице 194. Глаголски прилози и друге прилошке одредбе у служби зависне реченице 195. Опште препоруке о писању зареза 196.		
Црта	197–201	275

Тачка и запета или тачка и зарез (тачка са зарезом) . . .	202	280
Две тачке (двотачка)	203–204	281
Заграда	205–207	284
Наводници	208–211	286
Упитник и узвичник	212–216	288
Цртица	217–218	290
Остали правописни и помоћни знакови	219–223	291
СКРАЋЕНИЦЕ	224–229	296
Приступ т. 224. Опште скраћенице 225. Интернационалне и прилагођене опште и мерне скраћенице 226. Верзалне скраћенице (акроними) 227. Вербализоване скраћенице (претворене у реч) 228. Слободно и програмирано скраћивање 229.		
ПОДЕЛА РЕЧИ НА КРАЈУ РЕДА	230–235	303
Приступ т. 230. Правила и препоруке 231–235.		
КОМБИНОВАЊЕ ПРАВОПИСНИХ ЗНАКОВА И ВИДОВА ТЕКСТА ИЛИ СЛОГА	236	312
Прилог		
ИМЕНА И ЊИХОВЕ НОРМЕ		317
РЕЧНИК УЗ ПРАВОПИС		329–512

УЗ ПРАВОПИС СРПСКОГА ЈЕЗИКА

Под наведеним насловом предајемо Матици српској, а њеним позваним посредништвом и свим заинтересованим корисницима, већ дуго најављивану књигу, коју чини општи део – *Правила и њихови основи* и азбучни део – *Речник*. Сврха овога приручника, који предлагемо да служи као правопис, није да опозове правописну норму утврђену првим Матичиним правописом (*П*), који је 1960. године Матица српска заједно с Матицом хрватском објавила као обједињени српскохрватски правопис; он ту норму само осавременује, дорађује и у потребној мери прилагођава и поправља, држећи се начела постојаности и континуитета српске књижевнојезичке културе и норме. Поред *П*, у непосредне основе ове обраде спадају Прилози Правопису (*ПП*), које је 1989. г. објавила Матица српска, а усагласила их је радна група од једанаест лингвиста (*П. Ивић, Ј. Јерковић, Ј. Кашић, Б. Остојић, А. Пецо, М. Пешикан, М. Пижурица, Ж. Станојчић, Ј. Баотић, М. Караца-Гарић, М. Шипка*); с пуном пажњом имали смо у виду и оцене Међуакадемијског одбора за ортографију и ортоепију (*МО*), у ком су током 1989–1990. г. радили представници пет академија (*САНУ, ЈАЗУ, АНУБиХ, ЦАНУ и ВАНУ*), међу њима и коаутори *ПП*.

Разуме се, искоришћени су и други језички приручници, као и посебне обраде, а нарочито, већ у изради Прилога Правопису, елаборација правописних тема 70-их година у организацији сарајевског језичког института (*Елаб. БиХ*). Особито је искоришћена грађа и обрада транскрипције страних имена, највише прилози *И. Клајна, Ш. Шоње, С. Јанковића, Д. Танасковића, Д. Разића, М. Ђорђевића, Ј. Буљовчића, М. Риђановића, Б. Дабића, Ј. Новаковић–Лопушине, Р. Исмаиљија и др.*, а за неке друге теме *Правописни приручник Св. Марковића, М. Ајановића и З. Диклића (1972)*.

У целини пак приређивачи овај посао схватају као довршавање програма започетог Прилозима Правопису и његово употребно саобраћавање околностима у којима живимо. Ово не значи да смо се формално и дословно ограничили на дораде и иновације које су обрадили *ПП* или расправио *МО*. У току самог приређивачког рада као стручног поступка наметнула се потреба знатних дорада, а онда и покоје модификације, употребне оцене, а почесто и поправке раније норме и ранијих оцена. Разуме се, имало би својих предности да су и те дораде и наше коначне формулације могле проћи кроз ширу тимску или комисијску расправу; али тим путем идући, овај приручник – ако би и дошао до краја – сигурно би

каснио још коју годину, а у нормативистици пуна сагласност људи од струке није реално ни могућна.

У свим дорадама и поправкама, већ од почетка рада на ПП, имали смо у виду начело да није добра норма ако се коси с језичким осећањем људи који добро владају књижевним језиком. Зато смо настојали да иновације не иду мимо тежњи које су се испољиле у бољој јавној речи и култивисаном језичком осећању, понегде се претварајући и у обичајну норму, коју – наравно – треба уважавати не мање него писану.

Употребно је овај правопис намењен првенствено задовољавању потреба српске језичке културе – српске у традиционалном и језикословном смислу, тј. културних и просветних потреба на тлу садашње Савезне Републике Југославије, као и оних књижевнојезичких средина које остају у културној и књижевнојезичкој заједници с тим простором. У складу с таквом реалном употребном наменом, текст приручника не иде (као први Матичин правопис) за формалном симетријом источне и западне грађе, односно српског и хрватског стандарда или узуса, него претежно оперише примерима и употребним оценама својственим језичкој култури источнијег дела штокавског наречја; међутим, ни ону другу компоненту наш приручник информативно не искључује нити је нормативно дезавуише. Колико је концепт обраде изискивао освртање на хрватску стандардизацију (или шире схваћено западну), она је навођена начелно у оном виду који је, под именом „хрватскосрпски“, добила у заједничком правопису 1960. г. (скраћено: хс.), а који је примењиван у шестотомном речнику Матице српске (РМС), на одговарајући начин и у израђеним књигама Речника САНУ (РСА).

Треба имати у виду да су одлике тога израза, последније или делимично, примењивали и многи српски аутори. Тај факат, међутим, не искључује њихов израз из оквира српског језика, не само зато што су писци Срби него и зато што је и сама та хрватска стандардизација – након прихватања вуковске реформе – реално хрватскосрпска, јер међу својим темељним ослонцима има Вуков Српски рјечник и вуковски у првом реду српски језик.

Разуме се само по себи да је у обради једнака пажња посвећивана ијекавском и екавском изговору или књижевном наречју. У складу с тим, правопис се истовремено објављује у екавици и ијекавици. Садржајно су обе верзије истоветне, а разликују се само у лику приређивачког текста и коментара.

Ослонац на П огледа се не само у високом степену одржавања његове норме него и у изричитом указивању на однос те раније и садашње иновираних норми. Замисао је приређивача да треба оставити једно прелазно раздобље у ком би се, као право писаца текста, уважавало и придржавање појединих решења из првог правописа, иако се сада друкчије нормирају. Тако би се избегао притисак на људе да невољно мењају узусе ако су им постали блиски и природни, а дало би се и прилике да сама пракса верификује установљене иновације.

Приређивачи су свесни да допуштени дублетизам изазива доста незадовољства код многих посленика на пољу језичке културе, који би радије прихватили приручник с једноструким саветима у стилу „није – него“, без објашњења зашто је то тако и без остављања резервне могућности. Превиђају при томе да таква једнострука решења често не би могла бити

управо она којима лично дају предност и да је дублетизам језичка реалност; њега у стварном књижевном језику (и то добром, негованом) има и знатно више него у нормативним приручницима, јер они само делимично обухватају и предочавају стварна двојства. Једноставни су само они приручници који остављају много празнина и недоречености.

И сами, међутим, уважавамо потребу за одређеношћу препорука, па смо јој ишли у сусрет колико смо могли. Констатујући разна двојства у општем тексту приручника, кад год смо нашли основа за то, дали смо предност једној варијанти, било по општој правописној логици било по употребној оцени преовлађујућег српског изражајног узуса. У правописном речнику идемо и корак даље у том правцу, јер редовно предочавамо онај лик који по нашој оцени има употребну предност, а варијанту којој не придајемо исти употребни значај (иако је нормативно признајемо) наводимо у загради, или са вербалном оградом, или је и не наводимо, него само упућујемо на тачку у тексту где су предочене дублетне могућности. Наше оцене обичнијег и необичнијег настоје да погоде преовлађујуће културне узусе на штокавском истоку, па су неизбежно релативне. Осим тога, кад се иде корак даље у нормирању, не може се жигосати као некњижевно оно што је до уче било школски стандард.

Према томе, ко није задовољан обликом предоченим у речнику, нека провери у одељку на који се упућује предвиђа ли се (на основу II или других момената) и друга могућност. Ко пак исправља туђе текстове без сагласности аутора, дужан је да сагледа сав остављени нормативни оквир, поготово за интервенције које би се могле схватити као нарушавање нечијег националног израза.

Расположиво време није допустило да довољно дуго тражимо и дотерујемо што складније стилизације, као ни оптимални лик и структуру речника. Оценили смо да не можемо текст свести на сама аподиктична правила, без образлагања и објашњења. Не надамо се да ћемо тиме избећи х и љ а д у з а ш т о (од „зашто?“ до „зашто?!“ и „зашто!!“) – уобичајених и у сређенијим приликама у нормативистици ове врсте. Али определили смо се за тај много приметнији приступ највише ради просвете, где треба не само примењивати правопис него такође предавати и учити лекције о њему; а и ради оних који и изван школе настоје да унапреде своја знања о језичкој култури. Да би служила тим потребама, књига мора настојати да буде не само правилник него и општеобразовни приручник, па и уџбеник – док се не замени бољим; чинило нам се да без тог настојања не бисмо ни половично довели до краја започети посао.

У истом духу, у Речник нисмо унели само ортографску материју (тј. како се з а п и с у је оно што реално живи у језику), него и многе прекораче у граматичку и речничку културну норму. Иако је у речник – у поређењу с правописом из 1960 – ушао само невелик број речи, много ранијих оцена требало је проверити, а почесто и дорадити или поправити – колико нам је пошло за руком и колико је дозволио циљ да речник остане једноставан и погодан за свакодневну примену и брзу консултацију, као и да преко њега корисник лако нађе у општем тексту обраду и оцену оног питања које га заинтересује.

У те сврхе и у самом општем делу настојали смо да видљиво одвојимо правила и препоруке од уводне и приступне обраде мерила; а најсложенија поглавља – велико слово и спојено и одвојено писање речи – заључена

су сажетком, у коме се види основни нормативни исход обраде. У поглављу о транскрипцији неизбежно специјализована обрада редовно се закључује алфабетским прегледом туђих графија с кратком препоруком како да се свака преслови, те се тиме обично сасвим лако може послужити свако ко дође до податка како се неко туђе име изворно пише у датом језику.

У тренутку кад Матици предајемо рукопис, на крају злог прољећа 1993, у намери нам је и на реду израда и кратког српског правописа, тј. сажетије напоредне верзије овог издања. Она би – остављајући овој опширнијој обради казивања о основима и мерилима – сажимала оно што предлажемо као норматив и држала се уобичајеног лика наших правописних приручника. Намена јој је да у координацији са овим Правописом српскога језика олакша најчешћу приручничку примену, у просвети и за шире културне потребе.

У међусобној подели посла први потписани писао је општи део, а друга двојица састављала су речник. Међутим, налази и закључци речничке обраде уткивани су у правила, а речник је подешаван да буде потпуно сагласан са општим делом. Између два дела приручника нема, дакле, нормативних несагласности, ако се није поткрала која нехотична.

22. јуна 1993

М. Пешикан – Ј. Јерковић – М. Пижурица

ОСОБИТЕ СКРАЋЕНИЦЕ ПРИМЕЊЕНЕ У ОВОЈ КЊИЗИ

БП – А. Белић: Правопис српскохрватског књижевног језика, Београд 1950.

Елаб. БиХ – Елаборација правописне проблематике 1975–1980, објављена у сарајевским часописима Радови III–VII и Књижевни језик V/3–4 (в. објашњење у предговору ове књиге „Уз Правопис српскога језика“ и приказ у Прилозима Правопису стр. 107 и даље).

МО – Међуакадемијски одбор за ортографију и ортоепију (1989–1990), в. у предговору.

П, Прав. 1960 – Правопис српскохрватскога књижевног језика, изд. Матица српска 1960 (напоредну верзију и Матица хрватска).

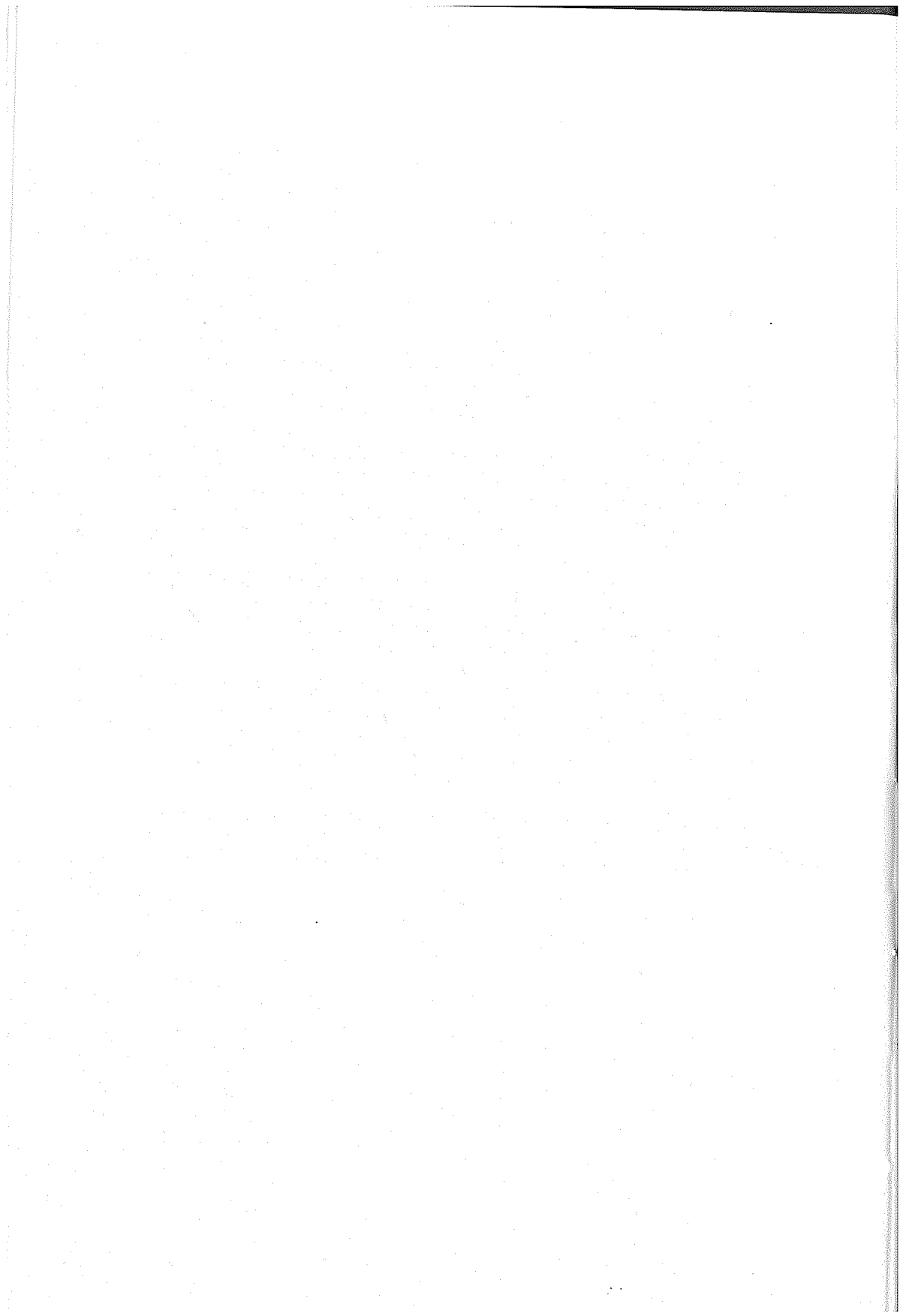
РМС, РМ – Речник Матице српске (испрва и Матице хрватске), под насловом „Речник српскохрватскога књижевног језика“, Нови Сад 1967–1976.

РЊ – Речник Његошева језика, Београд 1983, израдили М. Стевановић и сарадници М. Вујанић, М. Одавић и М. Тешкић, уредник М. Стевановић.

РСА – Речник Српске академије наука и уметности („Речник српскохрватског књижевног и народног језика“), излази у Београду од 1959.

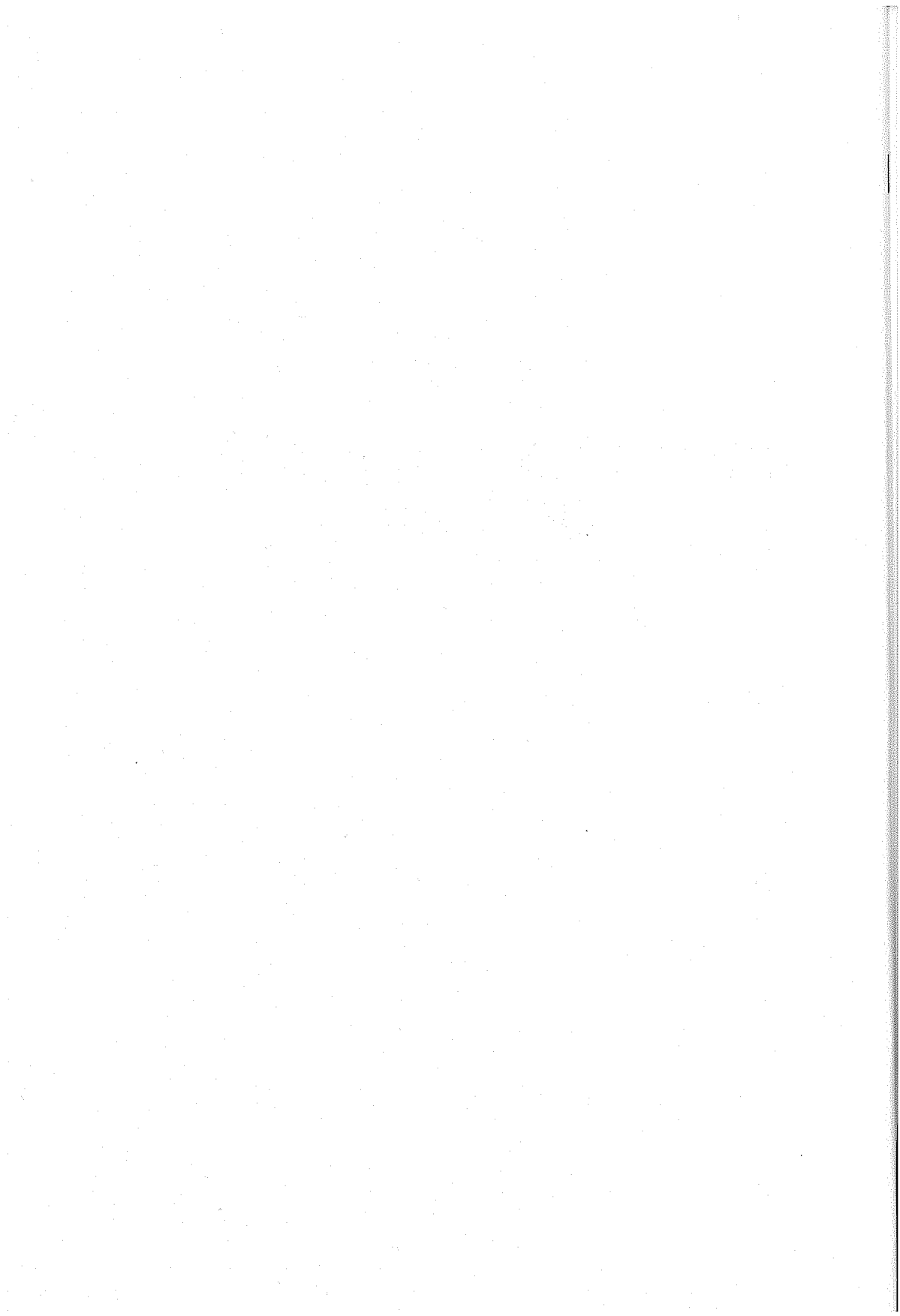
хс. – ’хрватскосрпски’, ’хрватска стандардизација’ – в. у предговору.

Ради штедње простора употребљаване су (нарочито у поглављу о транскрипцији и у Речнику уз правопис) и многе друге уобичајене или прозирне опште скраћенице. Битније од њих објашњене су у Речнику.

ОПШТИ ДЕО

ПРАВИЛА И ЊИХОВИ
ОСНОВИ

ПИСМО

Наши школски програми премало пажње посвећују писму, његовој историји и служби. Да би се то колико-толико надоместило, поглавље о писму у овом приручнику не ограничава се на нормативне обрасце, него излаже оно што треба да уђе у општа знања припадника културе која је заснована на делу словенских првоучитеља Ћирила и Методија или која њихово дело признаје као своју битну саставницу. Та знања спадају у образовни минимум за људе који теже свестранијем хуманистичком образовању и који признају двоазбучност као реалност свог културног света, истовремено словенског и европског – без обзира на то дају ли у личној употреби предност ћирилици или латиници. У сваком случају, то је тематика од великог значаја за свеколику српску културну средину и за културу која се – потпуно или делимично – темељи на српској језичкој и изражајној традицији; а не могу је без штете занемаривати ни други судеоници историјског ћирилометодског наслеђа. Илуструјући живот, одлике и службу писма, у табелама приложеним уз ово поглавље ишли смо и нешто даље од образовног минимума, како би заинтересовани о понечему могли стећи и потпунији увид.

1. Настанак и међусобни однос европских писама

Основ савремене, а углавном и историјске европске писмености чине три писма – грчко, латинско или латиничко (латиница) и ћирилско или ћириличко (ћирилица). Ћирилица и латиница представљају стандардна писма нашег језика, а и грчко писмо је неопходан део савременог образовања, због широке употребе у стручној симболици, због културног значаја грчког језика и због тога што је оно основно европско писмо, из кога су проистекла и друга два.

Грчко писмо је феничанског порекла. Можда још у X веку пре нове ере Грци су преузели феничанско писмо, а с њим и основни азбучни ред, као и имена појединих слова (алфа, бета, гама, делта...). У наредним столећима Грци су то писмо дорадили, прилагодили и донекле преосмислили. Феничанско писмо било је сугласничко, смер писања био је здесна улево, а у ликовном погледу није било неког изразитијег стила и геометријске правилности. Грци су то писмо прерадили у сугласничко-самогласничко (углавном преосмишљавајући нека феничанска сугласничка слова), додали су још нека слова, окренули смер писања (прешли на писање слева надесно) и увели геометријску и ликовну доследност у писмо (писање слова углавном између две линије). Карактер тог старогрчког писма добро одржавају данашња велика слова у сва три европска писма, нпр. В, Е, О, Т.

Латиница је грчког порекла. Једну варијанту старогрчког писма (облик слова и азбучни ред) преузели су стари Латини, уз извесно етрурско посредништво. Писмо је преузето у доба кад се још није било уобличио класично грчко писмо (најстарији сачувани записи потичу с краја VII или почетка VI века старе ере), али је даља дорада ишла у сличном духу као код Грка. Ипак су се јављале и временом повећавале разлике у односу на изворно грчко писмо, тако да је настало посебно латинско писмо, иако је задржало знатну сродност с грчким, и у облику слова (великих), и у њиховом значењу, и у азбучном реду. У античко доба развила се латинска азбука од 23 слова, а у каснијим епохама из њих су изведена и укључена у међународну латиницу још три (диференцирањем I–J, V–U и спајањем удвојеног VV у W).

То је основна или општа латиница, и на њој се темеље сва савремена национална латиничка писма, међу којима и наше (испрва хрватско, касније српскохрватско); будући да је у енглеском правопису преузета неизмењена, можемо је звати и англо-латинском латиницом. Слично грчкој азбуци и још више од ње, употребљава се као допунско писмо (у стручној симболици и у специјалним применама) и у ћириличким националним културама, те представља неопходан део образовања и културе уопште.

За разлику од латинског писма, које је настало подешавањем и дорадама грчког писма а не некаквим реформаторским чином, словенска азбука настала је у IX веку као дело Константина Солунског – св. Ћирила (назива се и Кирил Словенски). Уведена је у живот и културу Словена најпре на простору Моравске и Паноније, мисијом словенских првоучитеља Ћирила и Методија и њихових ученика, који ће је касније ширити и по другим крајевима. И пре сачињавања азбуке, како у X веку сведочи знаменити поборник словенског писма монах Храбар, Словени су записивали своју реч, али су то морали чинити „без устројства“, импровизи-

ваном употребом грчких и латинских слова. Ђирилов азбучни систем, међутим, донео је такву прецизност (врло блиску новијем начелу „пиши као што говориш“) да се њиме и данашња лингвистика у великој мери служи кад представља тадашњи словенски гласовни систем.

Иако је Константин (каснији Ђирило) смислио посебна слова, различита и од грчког и од латинског стандарда, и створио наоко оригинално писмо које је касније названо глагољица – ипак је његова азбука у основи била преоблика грчког писма, уз дораду коју је изискивао тадашњи словенски гласовни систем. У првом делу азбуке он је поређао слова која одговарају грчкој азбуци, за гласове који су се подударали у словенском и грчком изговору. Како је словенски и сугласнички и самогласнички систем био знатно богатији и разноврснији од грчког, Константин је створио и слова за специфичне словенске гласове. Упамћено је у словенском предању да је тих посебних словенских слова било 14 (од њих потичу нпр. наша данашња слова Б, Ж, Ц, Ч, Ш). Та слова творац словенске азбуке сместио је углавном на крају азбучног низа, а само је нека сугласничка уклопио у подударни грчко-словенски низ, испред слова која је уочио као сродна (нпр. Б испред В, Ж испред З). Тако је настао словенски азбучни ред, сродан с грчким али и с неким разликама (грч. А В Г Д Е З Н..., слов. А Б В Г Д Е Ж С З И...).

Из подунавских предела словенско писмо је убрзо пренесено и у земље јужних Словена. Вероватно је то било највише заслугом ученика Солунске браће, кад је умро и старији али дуговечнији Методије (Ђирило је рано умро) и кад су преостали мисионари морали отићи из Моравске и Паноније. У Хрватском приморју глагољица се одржала све до XIX века, а у источнијим балканским пределима замењена је ћирилицом, након краћег или дужег двоазбучног раздобља; са Балкана се ћирилица пренела и у Русију.

Прва ћирилица настала је вероватно крајем IX века, у грчком суседству (у бугарској држави). Она је била компромис већ створене привикнутости на грчко писмо (укључујући његову словенску примену „без устројства“) и уређене словенске азбуке, коју су донели добегли ученици Ђирила и Методија. Ђирилицу је чинило грчко писмо (за подударне грчко-словенске гласове) употпуњено Ђириловом словенском допуном. Та допуна, која је грчку азбуку претварала у словенску, непосредно је заснована на глагољици: нека слова су преузета из глагољице, у истом или упрошћеном виду (нпр. Ш, Ч), а нека су замењена словним фигурама које ће бити у ликовном складу с грчким писмом, али се непосредно ослањају на истозначна глагољска слова. И друга словенска азбука очувала је сва достигнућа Ђириловог творачког дела, те с пуним разлогом носи Ђирилово име.

лат.	грч.	истор. нир. грч. и слов.	савр. нир. наслеђ. Бук
A	← Α →	Α	→ А
B	← Β →	Β	→ Б
C	← Γ →	Γ	→ Г
D	← Δ →	Δ	→ Д
E	← Ε →	Ε	→ Е
F	← Φ		
		Ζ	→ Ж
Z	← Ζ →	Ζ	→ З
H	← Η →	Η	→ И
I	← Ι →	Ι	→ И
J		κ	→ J
		κ	→ К
K	← Κ →	Κ	→ К
L	← Λ →	Λ	→ Л
		λ	→ ЛЬ
M	← Μ →	Μ	→ М
N	← Ν →	Ν	→ Н
		η	→ НЬ
O	← Ο →	Ο	→ О

лат.	грч.	истор. нир. грч. и слов.	савр. нир. наслеђ. Бук
P	← Π →	Π	→ П
Q	← Ϟ →	Ϟ	→ П
R	← Ρ →	Ρ	→ Р
S	← Σ →	Σ	→ С
T	← Τ →	Τ	→ Т
U			
V	← Υ →	Υ	→ У
W			
Y		Ϛ	
		ϙ	
		ϛ	
		Ϝ	→ Ф
X	← Χ →	Χ	→ Х
		Ψ	→ Ψ
		Ω	→ Ω
		Ϙ	→ Ц
		ϙ	→ Ч
		ϛ	→ Ц
		Ϝ	→ Ш
		ϝ	→ Ш
		Ϟ	→ Ъ
		ϟ	→ Ъ
		Ϡ	→ Ю
		ϡ	→ Я

1. Постапак нашег писма

Међусобни однос трију европских писама упрошћено је приказан на табели 1.

Називи словних система и низова. За систем и утврђени низ слова европских (а и других) писама примењују се три термина, делом подударног а делом диференцираног значења.

Термин алфавет настао је од имена прва два грчка слова, *алфа* (α) и *бета* (β). Добио је карактер интернационалног термина, и означава уопште утврђени систем и поредак слова, каткад и за она писма која не почињу еквивалентима слова α и β .

Слично опште значење има и назив азбука, који можемо сматрати преводом или прекивком грчког термина, а настао је од словенских имена прва два слова, *аз* и *буки* (А, Б). Понекад се термин азбука употребљава у суженом значењу, ограниченом на словенске азбуке – ћирилицу и глаголицу, или пак само на прву.

Термин абецеда настао је од назива прва четири латинска слова (*а, бе, це, де* – тј. А, В, С, D). Примењује се првенствено за латиничке системе слова, укључујући оне који (због неког уметка) не почињу словима А–В–С–D, као што је случај и с нашом латиницом. Каткад се и термин абецеда употребљава у ширем значењу, за било коју азбуку.

2. Примена писама на нашем језичком простору у прошлости

Служење глаголицом или напоредни живот ћирилице и глаголице најдуже ће се одржати у северној и средњој Далмацији, а у источнијем делу нашега језичког подручја рано је превладала ћирилица, те је остало мало трагова употребе глаголице. Сачувана су ипак два одломка црквеног текста (апостола) писаног глаголицом сличном хрватској, али приређена за источни хришћански обред, а у околини Раса нађени су керамички одломци с глагољским словима. Од краја XII века ћирилица не само што је коначно овладала у српској држави, него се све до турскога доба документује у Босни, Хуму и Дубровнику као једино или главно писмо кад год се пишу словенски језички текстови (акти, у Босни и црквени списи). При томе је на западу ћирилица одржавала неке особености, графичке и типолошке (делом подударне с глаголицом), док је у српској држави ажурније саображавана с праксом у источнијим словенским земљама; у томе је знатну улогу имало посредништво Свете горе. Године 1494. прорадила је на Цетињу прва наша ћириличка штампарија.

На примену писма утицала је и верска подела. У католичким срединама, поред поменутог дугог одржавања глаголице, током каснијег средњовековног доба латиница улази у обичај и за текстове на народном језику (она се и раније употребљавала у латин-

ским и италијанским текстовима, где год су код нас писани). Такво писање целовитих текстова документовано је већ у XIV веку, а узеће маха од друге половине XV века.

С друге стране, с доласком Турака допире на наш простор и још једно писмо, арапско (арабица), којему је такође праизвор феничанско писмо. Убрзо се турска арабица почела примењивати и на нашу језичку материју, а у муслиманским срединама негована је тзв. алхамијадо књижевност (писмо арапско а језик домаћи, народни); у XIX веку направљена је и наша нормализација арабице, прилагођена српскохрватском гласовном систему.

Међутим, поред православних средина (где ће бити практично једино писмо све до стварања обједињеног српскохрватског стандарда), ћирилица ће се и даље доста употребљавати и у муслиманским и у појединим католичким срединама (у Босни и приморју) све до XIX века; на пример, турско-дубровачка дипломатска преписска обављана је ћирилицом од XIV до XVI века, а у XVI и XVII веку за потребе западне цркве штампан је низ ћирилских књига.

Писање бројева. Историја писања бројева зависна је од живота и примене писама. У грчкој и латинској писмености системи

ā	ḅ	ḡ	ḏ	ē	š	ž	ñ	ǣ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ī	ķ	ļ	ṃ	ņ	z̄	ō	ṗ	č
10	20	30	40	50	60	70	80	90
ṛ	č	ṭ	ṷ	φ	χ	ṽ	ō	č
100	200	300	400	500	600	700	800	900
ā	ḅ	āī	ḅī	ķā	ķḅ	čkā		
1000	2000	11	12...	21	22...	221...		

2. Староћирилски систем бројева. Једнак је и византијски систем, осим знака за 900

писања бројева настали су још у античко доба. Латинско бележење није потекло од слова, него од знакова који су симболизовали прст (I), шаку (V) и укрштене две руке (X), али су се они касније изједначили са словима и допунили другим словним знацима (L, C, D, M). У таквом виду, једнаком великим словима опште латинице, ушли су и у савремене правописе, и латиничке и ћириличке (тзв. римски бројеви, који имају помоћну службу).

У Грчкој је овладало словно бележење бројева повезано с азбучним редом, по нарастајућем принципу: првих девет слова значила су јединице, других девет десетице, а трећих девет стотине. Као словни архаизми, у систему бројева сачувала су се и нека слова која се нису одржала у писму (на пример тзв. „копа“, која одговара латинском Q).

Стварајући глагољицу, Константин – Ћирило преузео је грчки принцип бележења бројева, али се због нешто измењеног низања слова померила и бројна вредност; тај се систем и касније одржавао у глагољци. Са усвајањем ћирилице враћен је и бројни систем подударан с грчким, који се примењивао у нашој ћириличкој писмености током читавог средњовековног доба. Тај бројни систем приказан је на табели 2.

Крајем средњег века почиње се примењивати данашњи стандардни систем тзв. арапских бројева, који даље порекло води из Индије.

3. Мењања и прилагођавања азбуке

Латиница. У погледу састава основног азбучног низа и инвентара словних фигура основна латиница од 26 слова ни у националним применама углавном није повећала број основних словних фигура. Потребе националних писама решаване су углавном на два начина: комбиновањем постојећих слова (таква су наша слова lj, nj, dž) и додавањем разликовних знакова (дијакритика) основној словној фигури (наша слова č, ć, š, ž, đ, француско ç, пољско ł и др.); у неким националним правописима прихваћена су и поједина спојена слова, лигатуре (нпр. за *ae*, у немачком за *ss*). У националним латиницама поједина слова основне абецеде испуштају се из правописног стандарда, али се задржавају као допунска (за стручне потребе и у изворном писању туђих елемената); за нас су таква слова q, w, x, y.

Сразмерно мали број основних словних фигура остао је стална одлика латинице, и у њеној међународној и вишејезичкој примени. Латиница је задржала свој међународни карактер, те норма и стандард наше латинице и даље у великој мери зависи од међународних узуса.

У лингвистичкој, каткад и у широј примени постоје латиничке транскрипције и системи писма и за оне језике који немају латиничко писмо, на пример за грчки (в. табелу 3), арапски и кинески језик. Ако се у таквом писму тежи да се тачно представи гласовни (фонолошки) склоп речи (без обзира на то колико га прецизно или само приближно и посредно одражава изворно писмо), онда је то фонолошка транскрипција; кад се пак у другом графичком систему верно и формално копира изворно писмо (и кад није гласовно прецизно), поступак се зове транслитерација (пресловљавање). У пракси се каткад ова два приступа комбинују и мешају.

Α Α алфа	- a	ι Ι јота	- i	ρ Ρ ро	- r
Β Β бета	- b	κ Κ капа	- k	σς Σ сигма	- s
Γ Γ гама	- g	λ Λ ламбда	- l	τ Τ тау	- t
Δ Δ делта	- d	μ Μ ми	- m	υ ΥΥ ипсилон	- u
Ε Ε епсилон	- e	ν Ν ни	- n	φφ Φ фи	- ph
Ζ Ζ зета	- z	ξ Ξ кси	- x	χ Χ хи	- ch
η Η ета	- ē	ο Ο омикрон	- o	ψ Ψ пси	- ps
θϑΘ тхета	- th	π Π пи	- p	ω Ω омега	- ō
ἄ ἔ ἱ	- ha, he, hi ...			ου	- u
				αυ, ευ	- au, eu

3. Грчко писмо и његова латиничка транскрипција

У овоме је за нашу језикословну струку најважније научно латиничко писмо којим се представљају историјски словенски гласови (нпр. праштокавски, старословенски, прасловенски) и пресловљавају старословенски текстови (из ћирилице и из глагољице), као и лингвистичко писмо којим се представљају наши данашњи гласови, књижевни и дијалекатски. Наиме, и за наш савремени језик лингвистичка латиница разликује се донекле од обичне, јер се у интересу прецизности и научне доследности двојна слова (диграфи) замењују једноструким, а додају се и слова за дијалекатске гласове (у ове сврхе допуњава се и ћирилично писмо, а не само латиница). За ове допунске потребе латинице делом се уводе нови облици слова, а делом се додају дијакритици постојећим словима. – На табели 4 под (а) су приказани стари словенски самогласници (старословенски, а истовремено праштокавски и прасловенски, при чему су испуштени самогласничко *p* и *l*, тврдо и меко), у старој ћирилици и лингвистичкој латиници; под (б) је у ћирилици (допуњеној) и научној фонолошкој латиници приказан

данашњи штокавски сугласнички систем, у који су укључена и четири знатнија дијалекатска сугласника (звучно *x* и сливено *дз*, *сј* и *зј*).

Потребе пресловљавања намећу се и изван лингвистике, при раду на телепринтерима, неприлагођеним рачунарима и другим

4. Специјалне примене латинице

И		оу
Ѣ	Ы	
е	А	Ж о
Ь	Ъ	
	а	

i		u
ě	у	
e	ѣ	o
ь	ъ	
	а	

(a) Прасловенски самогласници

п	т		к
	ц	ч	ћ
ф	с	ш	џ, џ'
	з	ж	џ, џ'
	с	ц	ћ
б	д		г

p	t		k
	c	č	ć
f	s	š	š'
	z	ž	ž'
	z	ž	ž'
b	d		g

м	н	њ
	л	љ
	р	
в		ј

m	n	ń
	l	lj
	г	
v		j

(б) Штокавски сугласници

a	b	c	d	e
f	g	h	i	j
k	l	m	n	o
p	q	r	s	t
u	v	w	x	y
z	(з)			

a	b	c	č	ć
d	dž	đ	e	f
g	h	i	j	k
l	lj	m	n	nj
o	p	r	s	š
t	u	v	z	ž

a	b	c	cx	cy
d	dx	dy	e	f
g	h	i	j	k
l	ly	m	n	ny
o	p	r	s	sx
t	u	v	z	zx

(в) Општа, стандардна и телепринтерска латиница

уређајима који имају само општу (англо-латинску) латиницу. Зато морамо имати и неку нашу условну адаптацију (назовимо је телепринтерском латиницом) којом ће се помоћу двојних слова преносити и наши специфични гласови. Поступак није уједначен – често се за *ч* и *ш* узимају енглеске графије (CH, SH), а остало се разнолико импровизује; у употреби је и систем у коме се прибегава и удвајању истих слова: CC (за *ч*), DZZ (*ц*), SS (*ш*), ZZ (*ж*), поред диграфа CH, DJ, LJ, NJ (за *ћ*, *џ*, *љ*, *њ*). Оба ова начина остављају места неким двосмисленостима (нпр. „схема“ или „шема“, „дјеца“ или „ђеца“ и сл.).

Прецизност и недвосмисленост може се постићи применом система с диграфима у којима се шуставост означава словом X (икс), а мекоћа словом Y (ипсилон), што је приказано на таб. 4 под (в). Овај систем могао би се примењивати и у припремним стручним поступцима, нпр. у рачунарској обради језичке грађе. Предност му је што се његов абecedни ред подударара са стандардним; наиме, ако формално абecedирамо овако исписане речи, оне ће (практично редовно) остати у исправном абecedном реду и кад се преслове у нашу обичну латиницу, што се у рачунарској техници може обављати и аутоматским поступком.

Ћирилица. Насупрот старој латиници, ћирилица је од самог настанка имала велики број слова. Пре свега, укључила је у своју норму сва грчка слова (било их је 24, као и данас, уп. таб. 3); по својим могућностима она је у ствари била грчко-словенско писмо, способно да дословно преноси и грчке речи, а не само словенске. Укључена је, затим, и готово сва Ћирилова словенска допуна, а томе је додат и систем прејетованих самогласника, који није био развијен у глагољници (по угледу на преузето Ю у значењу 'ју' уведена су и слова за 'ја', 'је' и др.). На српскохрватском језичком подручју из Ћирилове глагољнице преузето је у ћирилицу и слово *ћ* (у значењу *џ*, касније и *ћ*), које се у старој глагољници писало само у грцизмима; ово слово трајно ће се одржати у нашој западнијој ћирилици, а на простору српске државе било је потиснуто, али се у турско доба поново враћа.

За писање домаћих старословенских речи развијена старословенска ћирилица нормално је употребљавала 39 слова (рачунајући и диграфе), а уз то још четири слова за изворно писање оног што се презимало из грчког; у овај број није урачунато *ћ* и још нека слова која су се писала само као бројеви (бројеви су се, као у грчком, писали словним знаковима). Толики број слова углавном је изазван богатством тадашњег словенског гласовног система и прецизношћу писма које је установио Ћирило; и у данашњој научној нормализацији, иако су избегнута слова која није изискивао гласовни систем, могла су се из тих 39 слова за писање домаћих старословенских речи искључити само три.

Временом се словенски гласовни систем упрошћавао и мењао, неједнако у појединим језичким срединама, а то је утицало и на употребу ћирилице и њену ортографију. Развиле су се тзв. редакције, у ствари варијанте старословенске писмености; још осетније се мењало писмо кад су се писали текстови на народном језику. У српској редакцији (зове се и српскословенски језик) у XIII веку – у доба св. Саве и нешто касније – ушла је у постојан обичај ћириличка ортографија доста рационализована и прилагођена штокавском изговору. Број слова свео се по правилу на 33 за словенске речи и још четири грчка. Нормализујући за стручне и издавачке потребе српскословенско писање, Даничић је (у свом „Рјечнику из књижевних старина српских“) од 33 слова задржао 30, а додао је још *ћ* и *џ*.

Новије реформе ћирилице. Упркос разним упрошћавањима у појединим срединама и применама, ћирилица је све до новог доба задржала велики број слова, чувајући готово цело старо наслеђе и временом додајући и неке нове словне варијанте које су се развиле у спонтаној употреби. Ново доба изискивало је уређивање и рационализацију писма – смањење броја слова и усклађивање с националним гласовним системима. До тога је дошло у свим словенским ћириличким културама. Српска и касније српскохрватска ћирилица добила је свој коначни облик реформом Вука Караџића у прошлом столећу (прва је примена у *Српском рјечнику* 1818).

Остале словенске ћирилице коначно су нормиране у XX веку. Руско писмо (реформисано после револуције) свело је азбуку на 33 слова; прилагођавање није изведено увођењем нових слова, него избором из старијег наслеђа и нормирањем употребе. Није као код нас примењено начело подударности слова и гласова, за које је руски језик по својој природи врло непогодан (водило би азбуци од преко 50 слова). Уређујући писмо у сличном духу, Украјинци и Белоруси (и код нас Русини) свели су азбуку на 32 слова, а Бугари на 30.

За разлику од уздржаног иновирања ћирилице у источнијим словенским земљама, Вук је у нашу азбуку унео знатне новине, иако засноване на старијем наслеђу. Увођење тих новина и природа нашег језика омогућили су да се са 30 слова задовољи начело један глас – једно слово и једно слово – један глас, истина, по цену изразитијег одвајања наше ћирилице од других словенских, осим што је у македонском језику прихваћен део Вукових иновација.

Може се узети да је шест слова специфично за нашу ћирилицу: *ј*, *љ*, *њ*, *ћ*, *џ* и *џ*. Остала 24 слова просто су преузета из старије писмености; како су та слова заједничка за сва раздобља историјског живота ћирилице, а истовремено за све данашње словенске ћирилице (в. т. 104) – можемо их сматрати општом ћирилицом.

цом. Због богатог и важног старијег писменог наслеђа – од средњовековног до предвуковског славеносрпског – потребно је познавати и напуштена слова старе ћирилице, као и оспособљавати ћириличке типографије и рачунарске штампаче да могу штампати старе текстове. За коректно преношење тих текстова углавном је довољно да се савремене ћириличке гарнитуре допуне са још 24 словна знака, предочена у десном ступцу на табелама 5а, 5б и 5в.

АаБбВвГгДдЕе	ЬьЪѡІІѲѳ
ЖжЗзИиКкЛлМм	ЅѕЪъАаЖж
НнОоПпРрСсТт	ЦцѠѡѢѣ'
УуФфХхЦцЧчШш	ЄоѠѡїі
ЂђЈјЉљЊњЋћЦц	ѢѣѤѥѦѧѨѩѪѫ
	ЯяЭэЩщЙй

абвгдежз	ьѡіі ѕ ѡ а ж
иклмнопр	ѡ ѡ Ѣ ѣ' є о і ѡ
стуфхѡчш	Ѣ ѣ Ѥ ѥ Ѧ ѧ Ѩ ѩ Ѫ ѫ
ђђјјљљњњѣѣѡѡ	Ѣ ѣ Ѥ ѥ Ѧ ѧ Ѩ ѩ Ѫ ѫ
ћћјјљљњњѡѡ	ЯяЭэЩщЙй

5. Ћирилица – општа, особита српска и историјска

Основни подаци о историјским ћириличким словима. На датим табелама приказано је рашчлањено наша савремена и историјска ћирилица (лево општа и доле специфична Вукова, а десно напуштена историјска слова). Трећи узорак је цртеж који опонаша облике слова из прве београдске штампарије (1552), а прва два су у савременом стилу (нормал и курентни курзив). Како наши школски програми не упознају ђаке са старом ћирилицом, неопходно је овде дати основна објашњења историјских слова, као прилог уз табеле на којима су предочена.

Историјска слова приказали смо у извесној функционалној градацији. Првих осам знакова довољни су као допуна за стари текст који је лингвистички нормализован, и то за српскословенски (прва четири) и за старословенски (свих осам); четврти знак међу

њима није самосталан, него се комбинује са следећим самогласничким словом (као тзв. прејотација). Даљих осам знакова требају нам кад дословно преписујемо старе текстове, задржавајући правопис који је применио писар; четврти међу њима (пајерак) може се замењивати и апострофом или обичном подигнутом запетом. Даља четири су грчка слова, која су нам потребна за писање грцизама и од Грка преузетих имена у нашим старим текстовима. Та су слова оспособљавала стару ћирилицу да буде у ствари грчко-словенско писмо, тј. да може дословно преносити и изворне грчке текстове; наше старе штампарије каткад су и користиле ту могућност, тј. укључивале су у српске књиге и грчке одељке, штампајући их истим писмом. Последња четири знака, условно укључена у историјску допуну, представљају руска слова, која омогућавају да се приказаном гарнитуром пишу руски, а истовремено и наши предвуковски славеносрпски текстови.

Приказана гарнитура елементарних словних знакова омогућује нам и писање потребних сложених слова (диграфа и лигатура), која су предочена уоквирено на табели 5б, а на табели 5в у десном низу. Гарнитура од 54 знака, колико садрже наше табеле, довољна је, дакле, да коректно преноси старе текстове из било ког доба, од ћирилометодског до данашњег, на начин којим се обично штампају стари текстови.

а б в г д е	ь њ и њ	о у
ж з и к л м	ѕ љ а љ	ы
н о п р с т	џ ѿ ѡ ѳ	ы
ѵ ф х ц ч ш	ѿ ѿ ѿ ѿ	ѿ
ѣ ѝ њ њ ѣ ѥ	ѣ ѣ ѣ ѣ	ю
ѣ ѣ ѣ ѣ	ѣ ѣ ѣ ѣ	ѣ
	ѣ ѣ ѣ ѣ	ѣ

5в. Ћирилица – цртеж у старинском стилу славијанице (курент).

Ко год се имало сусреће са староћирилским словима, потребно му је да зна бар њихове називе; мислимо овде на описне и професионалне називе, а не на стара имена глагољских и ћирилских слова (аз, буки, вједи, глагол...), која су изашла из обичаја. Набрајајући слова и њихове називе, додаваћемо и понеки податак о њима и њиховој употреби. Ићи ћемо оним редом којим су слова поређана у илустрацији 5.

(1) и (6) ѡ ѡ – *танко и дебело јер*, или *меко и тврдо јер* („меки знак“, „тврди знак“). У Ћирилово доба то су били самогласници, мада у неким положајима ослабљеног изговора. У праштокавском изговору они су се међусобно изједначили, па је и правопис српске редакције задржао само један знак, танко јер, који се по традицији писао и у оним положајима у којима је био ишчезао одговарајући глас, тзв. полугласник. У касније средњовековно доба делимично се враћало у српски правопис и дебело јер. У положајима у којима се полугласник чувао у већини штокавских говора изједначио се са *a* (*сан, дан*), али се у неким говорима и до данас изговара различито од *a*.

(2) ѣ – *јат*, стари словенски самогласник, који је добио различите замене, не само по словенским језицима него и у нашим говорима (отуда разлика екавице и ијекавице). Као и за полугласнике, Ћирило је и за овај самогласник увео посебно слово.

(3) љ – *ш уско* (зове се и „ш десетерично“, док је обично, широко *ш* „осмерично“ – по бројним вредностима које су та слова имала у византијском и словенском систему писања бројева). И у тадашњем грчком писму постојала су два слова за глас *ш*, па је то двојство прешло у глагољицу и ћирилицу. Поред употребе у значењу *ш*, употребљавало се и у диграфу *јери* („тврдо ш“), за самогласник који у словенској азбуци није добио посебно слово, него се писао спојем *јера* (испрва дебелог, а касније танког) и уског *ш*: љ љ.

(4) ѣ – *прејотација*, знак који се развио у ћирилици, а није био својствен глагољници, која није увела посебно слово за *ј*. Како смо већ горе поменули, овај знак се не употребљава самостално, него у лигатури с наредним самогласничким словом (в. издвојена слова на ил. 5б и 5в), те се изговарао као *ј* или је умекшавао претходни сугласник.

(5) ѕ – *дз* („зјело“, „дзело“), слово које је Ћирило увео за сугласник који и данас постоји у македонском језику и у неким српским говорима. Из српкословенског правописа било је испрва потиснуто (сагласно стању штокавских говора), али се од XIV века поново спорадично јавља, алтернирајући са *з* (без јасне употребне разлике). Писало се каткад и као *з* с пречкицом.

(6) – в. под (1).

(7) и (8) ѡ ѡ – *мали и велики јус*, слова уведена у старе словенске азбуке за некадашње носне самогласнике (још се чувају у пољском језику). Како су ти самогласници већ у праштокавском

замењени са е и у (нпр. *ред*, *рука*), слова су испуштена из српскословенског правописа.

(9) **Ѡ** – *шт* или *штâ*, слово које се у класичном старословенском и касније српскословенском редовно писало уместо сугласничке групе *шт*. У руском језику изговор те групе био је типа *шч*, па се у том значењу употребљава у новијем (од XVIII века) црквенословенском језику српске цркве (назив „шча“).

(10) **Ѧ** – *омега*. Слично као и за *ѡ*, Ђирило је и за самогласник *ѡ* по угледу на грчко писмо увео два слова. У староћирилском правопису *омега* се врло често писала уместо *ѡ*, најчешће на почетку речи и слога. Слово је имало и разне варијанте, нпр. два приљубљена кружића, често и с тачкама у средини („двоока *омега*“).

(11) **Ѣ** – *лигатурно у*, настало од диграфа *ѡу* (у значењу самогласника *у*) натписивањем другог слова над првим. Током средњег века углавном је повећавало учесталост на рачун *ѡу*, нарочито у брзопису.

(12) **‘** – *пајерак*, замена јера настала у стешњеном писању, а касније ушла у постојанији обичај. Нормално га је писати иза претходног сугласника (као апостроф), али се у старим штампаним књигама пише изнад сугласника. Неке штампарије нису га употребљавале.

(13) **€** – *широко е*, необавезна варијанта којом се каткад замењивало *е* кад значи *је*. Разлика се правила само у куренту (малим словима), али и то тек у касније средњовековно доба, и тада само факултативно.

(14) **о** – *широко о*, графички се наслања на *ѡ*, али је функционално у ствари варијанта *омега*. Није било ортографски обавезно, као често ни друге варијанте које су се развиле у каснијем животу ћирилице. У штампаној славјаници диференцира се од обичног *ѡ* не само ширином него и задебљањима на врху и дну овала; у рукописима је каткад добијало и тачку или кружић у средини („окато *ѡ*“).

(15) **Ѧ** – *от*, скраћеница која је добила смисао посебног слова. У ствари, то је *омега* с натписаним *т* (у значењу *от*, у предлогу и префиксу).

(16) **ѣ** – *и уско* с двотачком, у ствари је исто слово као под (3), само се временом стабилизовао обичај да се над њим пишу две тачке, али не и кад је у диграфу јери. И једно и друго одговара грчкој јоти. У каснијој средњовековној ћирилици писало се редовно у предвокалском положају, с тим што иза њега није долазио прејотовани самогласник, него обични (тако је значење заправо било *иј*: литоурѣа = литургија). У Мркаљевом пројекту азбуке ово слово (без тачака) имало је значење *ј*.

(17) – (20) **Ѧ Ѣ Ѡ ѡ** – слова везана за грцизме, изворне или посредне: *тхета* или *фита*, *кси*, *пси*, *ижица* (одговара грчком

ипсилону), нпр. у речима Теодор, синаксар, псалтир, миро. Тхета, која у грчком означава међузубни сугласник, код нас се рефлектује као т, а у руском језику као ф (отуда разлика Тома : Фома). Ижицом се каткад означава и сугласник в, нпр. у речи јеванђелије.

(21) – (24) *я э щ й* – варијанте развијене или кодификоване у руском писму: *ја* (пореклом од малог јуса), *е* *обрнуто* (среће се, као необавезна варијанта *е*, и у нашим средњовековним рукописима), *шча* (млађи облик слова под 9), и *кратко* (у значењу *ј*). Осим *е* *обрнутог*, ова слова су обична и у нашој славеносрпској писмености.

4. Развитак типова писма

Античко грчко-латинско писмо постојано се одржавало и у даљој културној историји, без измишљања нових слова, али су се истовремено мењали општи лик писма и облик слова, тако да су се стварали нови типови писма. Главни покретач тога развоја била је тежња економичнијем, бржем писму, у коме се слова неће цртати, састављати од испрекиданих потеза, него писати брзим и слободним потезом, који се не зауставља током исписивања речи. Брже писање водило је спајању и заобљавању потеза (тј. избегавању испрекиданог и угластог потеза), а тиме и новим облицима слова, каткад разноликим и врло удаљеним од полазних (нпр. облици данашњег грчког, латиничког и ћириличког *д*, сви пореклом од грчке троугласте „делте“). У убрзаном и упрошћеном писању знатан удео добило је и косо писмо, јер омогућава лежернији потез.

Напоредо са овим упрошћавањем писања, стално се тежило и лепоти, ликовној доследности и атрактивности писма. У брзописним облицима учавана је могућност нове атрактивне ликовне стилизације, макар и по цену поновног успоравања писања. Стални регулатор обеју ових тежњи била је потреба да се сачува јасност и што лакша читљивост писма. Збирно деловање тих и неких других чинилаца довело је до низа историјских видова европских писама, од којих су неки ушли и у данашњи типографски стандард, а још неки се искоришћавају у типографском и натписном дизајну.

Главни антички облик и стил слова одржавао се најверније и са најмање измена као историјски унцијал, тип писма у којем доминирају слова исте висине, писана између две линије. На основу овога писма (највише по узору на његову старолатинску монументалну варијанту) стилизован је данашњи типографски верзал (мајускул, тј. велика слова), у сва три данашња европска писма. У нашој културној историји посебан облик унцијала представљао је ћирилички устав.

Напоредо с одржавањем и еволуцијом унцијала, тежње бржем, упрошћенијем и слободнијем потезу (који су имале утицаја и на развој самог унцијала) довешће и до нових типова писма, брзописних или курзивних. У развоју брзописа ишли су посебним путевима не само грчко и латиничко писмо него и ћирилица, иако су на њен брзопис вршили изванредан утицај узуси створени у два старија писма. Законитости бржег писања довеле су до неких подударних одлика у разним видовима брзописа у сва три писма. Једноставан потез омогућио је да се смањи сразмерна висина основне фигуре слова, с тим што се већи број слова продужавао потезом изнад или испод основног реда. Тиме је уместо дволинијског система уведен четворилинијски, где се поред две главне линије, доње и горње, подразумевају и још две помоћне – друга доња и друга горња; у нормираном писму ова последња подудара се с горњом линијом великих слова, а заједничка им је и главна доња линија (зове се и основна).

Најважнији плод развоја типова писма јесте стварање минускула (малих слова) као посебног типа писма, који се у данашњем штампарству зове курент. У IX веку, кад се стварало словенско писмо, грчко писмо и латиница већ су имали развијен минускул, што у ствари значи стабилизovan и ликовно уређен вид брзописног писма, ситнијег од унцијала. Ћирилица је, међутим, преузела само унцијално (уставно) грчко писмо, а не и минускул, али је у писму српских државних и владарских канцеларија већ до краја XIII века створен тзв. канцеларијски брзопис – с битним одликама минускула, што ће у даљим столећима још више долазити до изражаја.

До праве стандардизације типова писма доћи ће тек у новом веку, с развојем типографије. Латиничко штампарство преузело је достигнућа ручног калиграфског писма минускулног типа. Почело је готицом, тада (средином XV века) главним видом латиничког минускула, али убрзо ће јој се придружити и све више је потискивати ренесансна хуманистика. Иако готица потиче од брзописног вида писма, на њен лик је јако утицао калиграфски, украсни манир (збијени изломљени потез и јак контраст дебелих и танких линија), и то не само у малим него и у великим словима. Хуманистика, напротив, као главно начело узима једноставност и лаку читљивост писма и опредељује се за светла и заобљена слова. Велика слова непосредно понављају античке облике, а мала им се ликовно прилагођавају, иако задржавају облике настале у брзопису (и зато битно различите од великих слова), само без међусобног везивања. Ослонац на брзописне облике још јасније се испољава у косом писму (курзиву), које ће се у штампарској пракси примењивати као допунски вид писма, за потребе посебног истицања, маркирања слога. И у курзивном слогу слова остају одвојена,

а везано писмо остаје у сфери ручног писања и практично не улази у типографију, осим за школске и дизајнерске потребе.

Све ће ово постати општа норма, која ће се применити и у ћириличкој и грчкој типографији. У грчком стандарду велика слова остају углавном верна античким облицима, а за мала слова усвојен је један вид византијског минускула, са облицима битно различитим од великих слова.

У раном ћириличком штампарству лик (тзв. рез) писма био је преузет из средњовековног устава. Од данашње обичне штампе разликовао се не само обликом и сразмерама слова него и знатно контрастнијим, црњим слогом. Реформом Петра Великог (уз нека каснија подешавања) уведен је светлији слог, који је по ликовном утиску, сразмерама и функцији саображен латиничкој графици заснованој на хуманистици; то је тзв. грађаница (грађанска азбука), која је прихваћена и у нашој славеносрпској култури и која ће (уз правописна подешавања) постати основ данашњег ћириличког графичког стандарда. Облик малих слова, међутим, грађаница није преузела из староћирилског брзописа, него су (осим слова а, е, б) задржани облици својствени великим словима, само смањени и стилски прилагођени минускулном типу и четворолинијском систему.

Поред грађанице и на њој засноване касније ћирилице, одржао се и донекле типографски стандардизовао и старији штампарски стил (који аналогно можемо назвати славјаницом), а примењује се у црквенословенском језику (у православној цркви), у издавању и навођењу старих текстова и у научној старословенистици. У ранијем босанском ћириличком штампарству примењиван је посебни вид ћирилице, назван босанчицом; за разлику од грађанице, у овом писму су знатније дошли до изражаја облици слова настали у староћирилском брзопису.

Брзописни облици утицали су и на један вид данашње стандардне ћирилице, јер је данашњи ћирилички к у р з и в уобличен у стилу својственом брзописним писмима.

Стара калиграфска достигнућа у знатној мери се искоришћавају у различитим видовима данашњег украсног писма, које је најразвијеније у међународној латиничкој типографији и натписној графици. Део тога преноси се и у ћирилицу, али је, у целини узето, у ћириличкој пракси ово доста запуштена област, нарочито у искоришћавању мотива из старијег ћириличког наслеђа.

И у оквиру стандардних типова постоје многе варијанте и видови типографског слога, који се међусобно разликују по контрасту основних и спојних потеза, по употреби стопица, полустопица (серифа и полусерифа) и других пригранака, као и по другим ликовним поступцима.

Међутим, све је то предмет професионалних типографских знања и специјализованих произвођача словних гарнитура, али су основне представе о типовима слова постале неопходан део доброг

општег образовања, тим пре што су данас и многи људи изван типографске професије у прилици да програмирају и конструишу облике слова на рачунарским штампачима.

5. Главни видови данашњег писма

Врсте или видове типографског писма можемо разликовати по неколико мерила, што је донекле предочено на табели 6.

<i>Видови реза</i>			
Нормал	курент	ВЕРЗАЛ	Црни
Курзив	курент	ВЕРЗАЛ	Црни
Коси нормал	курент	ВЕРЗАЛ	Црни
<i>Букварско</i> а б в г А Б В Г Д		ЛИНЕАРНО (техничко)	
<i>Градација величина</i>			
цицero	гармонд	петит	нонпарел
цицero	гармонд	петит	нонпарел
цицero	гармонд	петит	нонпарел
<i>У пријреми рукописа (машинско писмо):</i>			
Нормал курент, ВЕРЗАЛ, п р о р е д (п р о р е д)			
- бели. <u>Курзив</u> . <u>Црни</u> (<u>полуцрни</u>).			

6. Савремени типографски видови писма

По функцији, правописној намени, слова се деле на мала (минускул, курент), као главно писмо, и велика (мајускул, верзал), у посебним позицијама. Верзал се употребљава и континуирано, као маркирано писмо за потребе посебног истицања дела текста (обично насловног); у тексту се у сличној служби каткад употребљава међуоблик капитала (слова облика верзала а величине курента). Историјски узето, мајускул је старије, а минускул млађе писмо.

По лику (ликовном решењу и врсти потеза) разликујемо нормални слог или нормал, као главни вид писма, и курзив, као маркирани вид типографског слога, који представља косо писмо знатно ближе ручном него нормал (у малим словима, а у великим нема битне разлике). Од курзива треба разликовати к о с и н о р м а л (облици слова као и у нормалном слогу, само накошени), који је у латиници доста сличан правом курзиву, а у ћирилици се битно разликује. Као трећи вид, поред нормала и курзива, можемо додати везано писмо; оно је као школско, букварско писмо

подложно стандардизацији, а у неким применама улази и у типографске гарнитуре. Лични брзописи остају изван нормирања, али овладавање брзим а складним и читким рукописом остаје стална образовна потреба.

По дебљини линија у словима (заправо по односу дебљине линија према димензијама слова) и по контрасту (разлици у дебљини појединих линија у слову) разликујемо углавном обични, бели слог и очљиво тамнији, црни слог, као маркирано писмо. Најчешће се примењује у виду нормала, али постоји и црни курзив, само што се ретко јавља потреба за њим. У прецизнијем разврставању разликује се светли, бели, полуцрни и црни слог, али се у истом тексту по правилу комбинују само два – светлији као главно писмо и тамнији за посебно истицање, те их упрошћено називамо белим (или обичним) и црним.

По величини, крупноћи слова разликује се цела скала, градица величина, с посебним именима: нонпарел, петит, боргис, гармонд, цицero и др.; у ствари мери се висина реда, тј. слово с горњом и доњом белином, а јединица није милиметар него тзв. типографска тачка (нешто изнад трећине милиметра), а као већа јединица цицero (12 тачака, око 4,5 мм). По правилу се у истом тексту могу комбиновати само две величине – једна слова за главни текст, а друга (ситнија) за споредни и допунски. У књигама су те величине обично гармонд (10 тачака) и петит (8 тачака – 3 мм); у обичном изразу петитом често називамо ситнији, допунски слог и кад није у стварној мери петита.

Посебан вид ручног школског писма чини техничко писмо, које се учи у оквиру техничког цртања и примењује на техничким цртежима, а затим (напореда с разним слободним ликовним стилизацијама ручног писма) и у јавно истакнутим натписима, таблама и др. У латиници то писмо се усклађује с међународним узорцима; облици слова су му углавном као у курзиву, само с јаче израженом геометријском правилношћу и без контраста тањих и дебљих линија, а примењује се и у косом и у усправном виду. Ћирилично техничко писмо у настави (а онда и у примени) неоправдано се занемарује; а и колико улази у наставу и приручнике, стилизација му има битних недостатака (мешавина строго унцијалних и курзивних облика, повећан удео неутрализованих ћирилично-латиничких слова). Боље је за узорак узети линеарну штампу (гротеск).

Видели смо да маркирање, посебно истицање слога можемо постићи на различите начине – верзалом, курзивом и црним слогом; у сличне сврхе примењује се и проред (спациониран или шпациониран слог). За маркирање текста као споредног или допунског употребљава се ситнији слог, а за неке видове издвајања текста (нпр. уводног објашњења или илустративног текста) примењује се и увучени слог (тј. дубље увлачење редова, повећана белина на левој маргини).

За данашњу личну језичку културу и праву писменост неопходна је способност уредног писања на писањој машини и сличним уређајима с тастатуром. Главно правило је да текст – било да се намењује непосредној употреби, фотокопирању или типографском слагању – треба да буде уобличен што сличније уредно штампаном тексту, с белинама на левој маргини и изнад и испод текста, по правилу и с проредом између редова. За посебно истицање, поред верзала и прореда, примењује се подвлачење уместо курзива и црног слога; ако се жели да типографи сложе негде курзив а негде црни слог, за курзив подвлачимо једноструком а за црни слог двоструком цртом. Ако тражимо проређено (спационирано) слагање, онда текст тако и куцамо, или га подвлачимо испрекиданом цртом. Ако латиничком машином пишемо текст који ће се слагати у ћирилици, онда посебно обележавамо (обично црвеним подвлачењем) слова и речи које изузетно остају у латиници. – Уредном припремом текста за штампу не само што се олакшава рад издавачима и редакцијама, него се и смањује вероватноћа штампарских и коректорских грешака.

У интересу рационалне брзине писања распоред ћириличких слова на тастатурама мора бити једнообразан, а за подударна слова једнак латиничком. Стандардни распоред приказује илустрација 7.

Љ	Њ	Е	Р	Т	З	У	И	О	П	Ш	
љ	њ	е	р	т	з	у	и	о	п	ш	
А	С	Д	Ф	Г	Х	Ј	К	Л	Ч	Ћ	
а	с	д	ф	г	х	ј	к	л	ч	ћ	
Ђ	Џ	Ц	В	Б	Н	М			Ж		
ђ	џ	ц	в	б	н	м	,	.	ж		

7. Распоред српске ћирилице на тастатури

6. Основне норме нашега писма

Стандардни састав и азбучни ред обе традиционалне азбуке, ћирилице и латинице, приказан је на табелама 8 и 9.

а	А	ђ	Ђ	ј	Ј	н	Н	с	С	х	Х
б	Б	е	Е	к	К	њ	Њ	т	Т	ц	Ц
в	В	ж	Ж	л	Л	о	О	ћ	Ћ	ч	Ч
г	Г	з	З	љ	Љ	п	П	у	У	џ	Џ
д	Д	и	И	м	М	р	Р	ф	Ф	ш	Ш

a	A	d	D	g	G	l	L	o	O	t	T
b	B	dž	Dž	h	H	lj	Lj	p	P	u	U
c	С	đ	Đ	i	I	m	M	r	R	v	V
č	Č	e	E	j	J	n	N	s	S	z	Z
ć	Ć	f	F	k	K	nj	Nj	š	Š	ž	Ž

a	A	ђ	Ђ	ј	Ј	н	Н	с	С	х	Х
б	Б	е	Е	к	К	њ	Њ	т	Т	ц	Ц
в	В	ж	Ж	л	Л	о	О	ћ	Ћ	ч	Ч
г	Г	з	З	љ	Љ	п	П	у	У	џ	Џ
д	Д	и	И	м	М	р	Р	ф	Ф	ш	Ш

a	A	d	D	g	G	l	L	o	O	t	T
b	B	dž	Dž	h	H	lj	Lj	p	P	u	U
c	С	đ	Đ	i	I	m	M	r	R	v	V
č	Č	e	E	j	J	n	N	s	S	z	Z
ć	Ć	f	F	k	K	nj	Nj	š	Š	ž	Ž

Уз писмо којим се објављује неки текст иде и његов азбучни ред, ако се нешто у тексту тако сврстава. Истина, у пракси се догађа да се то не поштује (при механичком прештампавању с другог писма, или кад се текст приреди за једно писмо, а објави у другом), али се тиме нарушава норма, јер је битно својство писма његов азбучни ред. Огрешење је нарочито упадљиво кад се у латиници примени ћирилички ред, јер се тим одвајају и удаљују једно од другог слова заснована на истој графеми (С–Ѓ, D–DŽ).

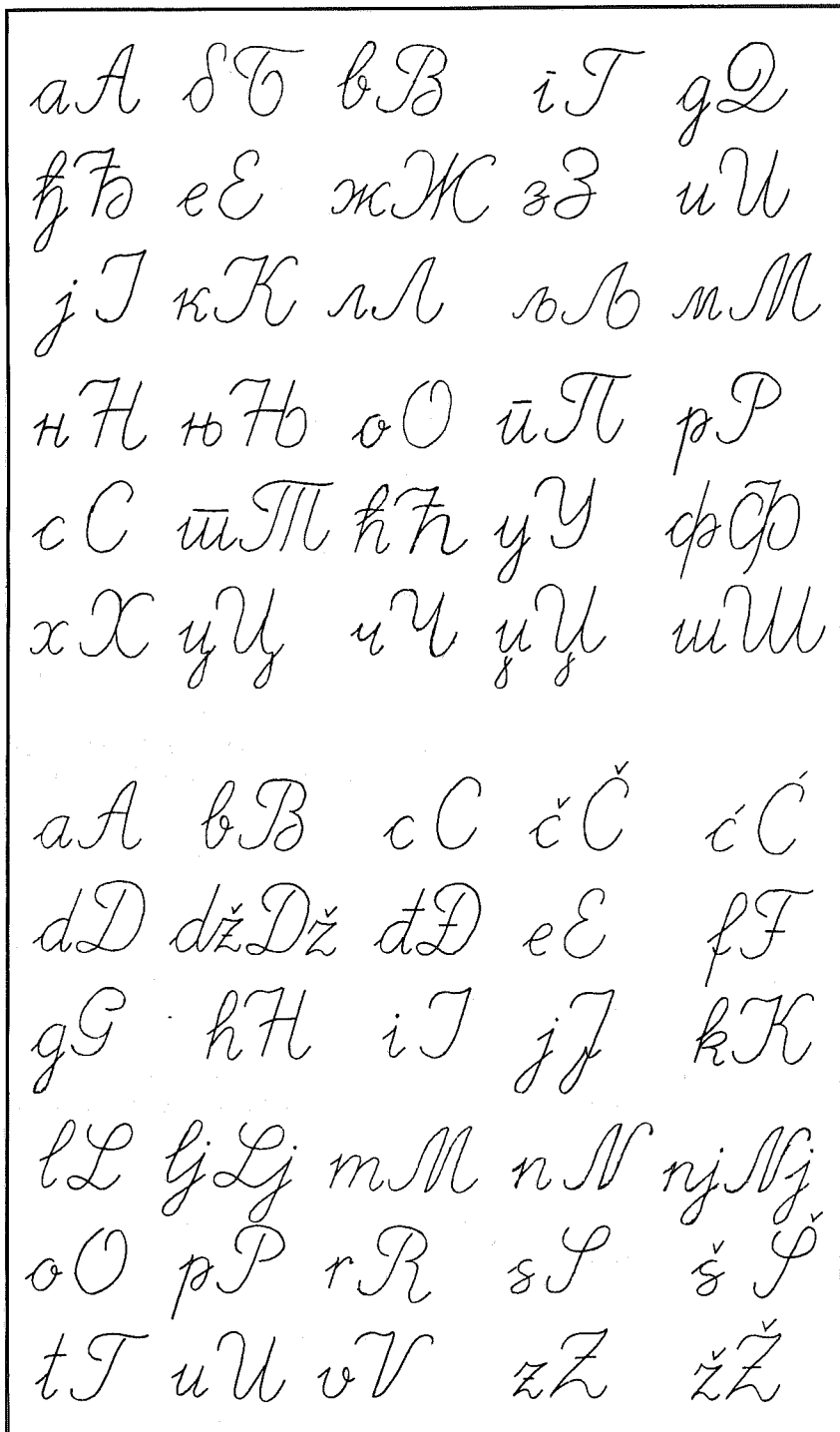
Двојна слова (диграфи) у латиници, када се нађу у правописној позицији великог слова (почетак реченице и властитих имена, скраћенице), пишу се као у табели 8: DŽ, Lj, Nj; али се у оквиру верзалног слога (за истицање) и други знак пише као велико слово: Ljubljana – LJUBLJANA, Nju Džersi – NJU DŽERSI (New Jersey).

Мимо стандарда је писање dj уместо đ у латиници. Писаће машине и штампачи прилагођени за нашу латиницу треба обавезно да имају и đ (Ѓ), а онда је и дактилографска обавеза да се то слово редовно пише.

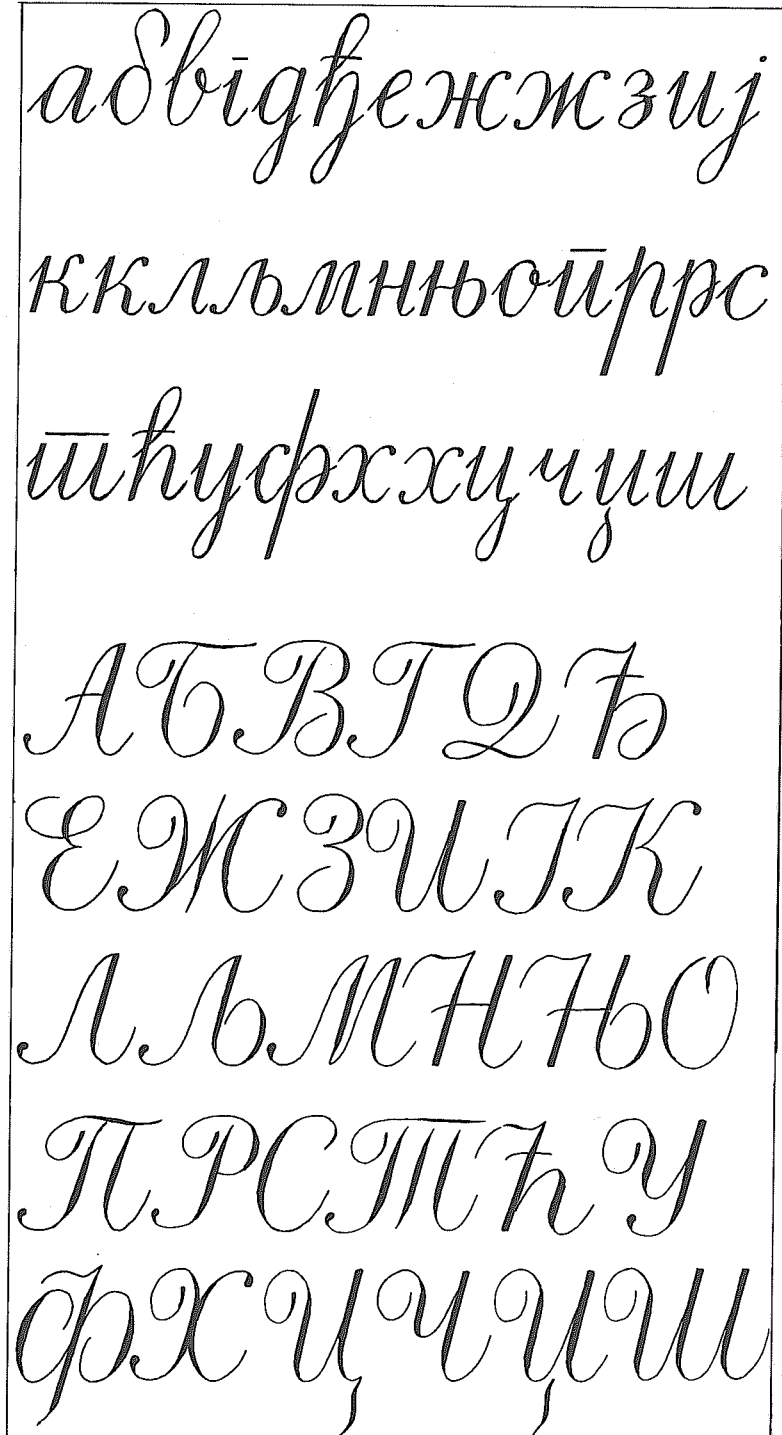
У погледу облика слова формалне појединости ликовних решења зависе од усвојених типографских стилова и правила ликовне доследности. Али поред ових правила постоји и културолошка норма, која – у складу с историјском аутентичношћу – одређује основне ликовне слова и њихово уклапање у линијски систем писма. У латиници се то решава међународним стандардом и обичајем, а у ћирилици, због недовољног знања о њеним аутентичним облицима, догађа се да се у словне гарнитуре и у примену уносе и неаутентични ликови.

Саставни део писма чине и бројеви, арапски као главни и римски као допунски (у значењу редних бројева). Римски бројеви у нормалу и курзиву једнаки су с великим словима опште латинице. За арапске бројеве, напротив, норма је да се разликују од слова. У гарнитурама типа писаће машине, због економисања бројем типки, допушта се да нула буде једнака с великим о, а број 1 с малим латиничким л, али се у типографији нормално избегава и ова неутрализација. Наиме, битни нормативни захтев за свако писмо јесте да знакови не буду двосмислени, и томе треба тежити у сваком стилу и виду писма.

У нашем језику као двоазбучном испољава се и посебан вид двосмислености – слова истог облика а различитог значења у ћирилици и латиници; таква су у нормалу слова р и с, а у неким видовима курзива и у верзалу има више таквих случајева. То није нормативна сметња, јер се свако писмо нормира само за себе. Ипак треба знати да је погодна одлика слова да буду недвосмислена; зато је у оним случајевима кад имамо на располагању признате варијанте истог слова боље изабрати ону која отклања двосмисленост у односу на друго писмо.

9а. Упроићено букварско писмо

У нормалу (нормалном типографском слогу, обичном и црном) облици слова су у принципу стандардизовани, и нема никаквих признатих варијација, осим у типографским стиловима. То је не само наша него и међународна норма, и то не само у латиници, него и у општем делу ћирилице (кад је у питању нормал, а у другим типовима има и неких разлика међу националним писмима).

У *курзиву*, међутим, има више варијација које не нарушавају норму и културолошку аутентичност, а проистичу углавном из тога што су облици слова некад ближи штампарском нормалу (косом), а некад везаном ручном писму или неким традиционалним облицима брзописа. Нормативно можемо признати не само варијанте које су обичне у нашим типографијама него и неке облике из старијег наслеђа ако су аутентичне у ћириличком наслеђу и ако доприносе добром функционисању и недвосмислености писма. Наиме, при избору између њих треба имати у виду поменути пожељну одлику слова да не буду двосмислена у односу на латиницу. Како је у нашем језику повремено потребно означавање акцента, а дужина се означава равном цртом, двосмислене могу постати и курзивне варијанте које имају пречкицу визуелно једнаку дужини, па је добро да нам на избору буду и диференциране, недвосмислене варијанте. Приложена илустрација 10 приказује битније варијанте које не можемо нормативно оспоравати. У стилски изразитијим писмима њих може бити и још, али није нормативно прихватљиво да се с латиничким *k*, *K* изједначује ћирилично у било ком виду типографског и техничког писма, као ни изједначење ћириличног малог *v* и латиничког *b*. Треба поправити гарнитуре с таквим облицима (укључујући ову којом се штампа ова књига).

$z_1 \bar{z}_2 \Gamma_3 \delta_1 g_2 ж_1 ж_2 и_1 и_2 п_1 \bar{u}_2 пп_1$	з̄а̄ш̄т̄т̄ӣш̄
$p_1 p_2 p_3 t_1 t_2 \bar{u}_3 y_1 y_2 y_3 x_1 x_2 \chi_3$	з̄а̄ш̄т̄т̄ӣш̄ӣш̄

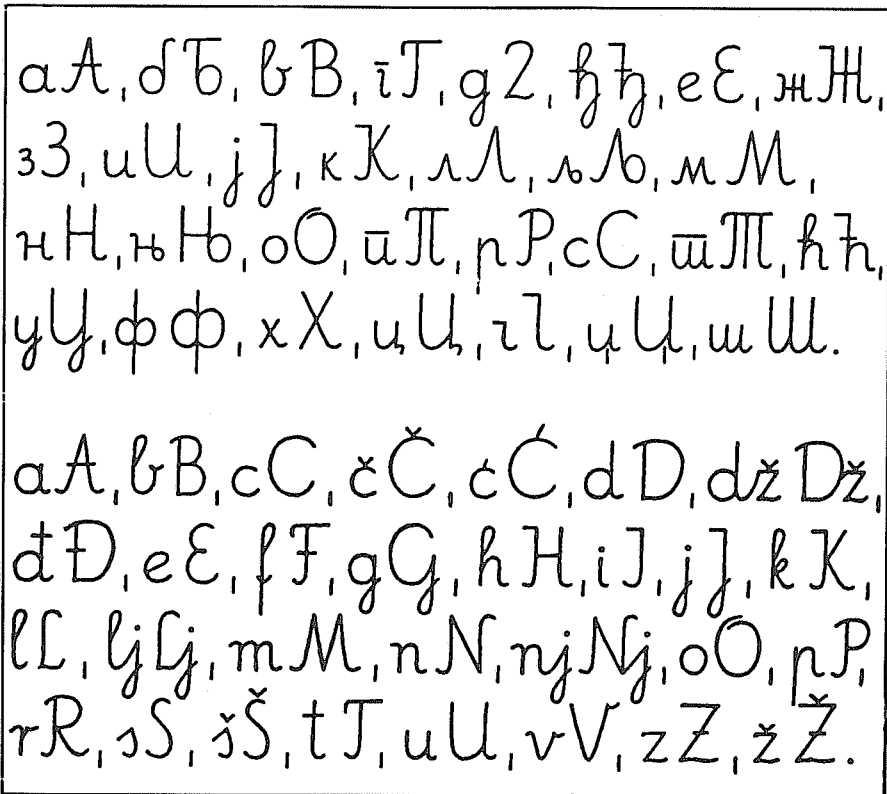
10. Неке нормативно допуштене варијације курзива

Нема нормативне сметње ни за употребу *косог нормала*, али не би било оправдано да се њиме истискује курзив, јер би се тиме (нарочито у ћирилици) затирало једно типолошко и ликовно достигнуће у развоју писма, тј. тип штампарског писма најближи ручном писању.

Ни у букварском везаном писму облици нису строго стандардизовани, нарочито у погледу почетног или и завршног потеза великих слова, који може имати лик украсне завојнице или бити упрошћен и редукован. У оквирном стандарду, поред облика

приказаних у табели 9а и 9б, постоје и друге варијанте појединих слова; на пример, ћириличка велика слова Ј, У и Ђ имају и дуже варијанте, с продужетком до друге доње линије, али су краће варијанте у бољем складу с општим стилем великих слова. Необавезни део ћирилског ш (малог) у везаном писму представља црта испод слова; у калиграфском писму као што је букварско та црта се обично изоставља, али се у личним брзописима често пише, јер доприноси читљивости.

У новије време појављује се у приручницима и примени и један битно друкчији стил букварског писма, у коме су слова усправна а потез геометризован и упрошћен (в. таб. 11). Тај стил није довољно усклађен с културним континуитетом и ликовном традицијом писма, а у ћирилици је облик неких слова и недовољно аутентичан (велико Д слично броју 2, Ч без чашице и др.). Зато се не може препоручити за увођење у букваре и наставу.

11. Неприродна геометризација букварског писма

Напомена. Питања писма подробније су обрађена у књизи М. Пешикана *Наша азбука и њене норме*, Београд 1993 (тамо и подаци о сарадницима у изради табела).

*

Из свега реченог истичу и нека мерила и норме српске ћирилице у односу на писма и системе који је допуњавају у нашем систему опште комуникације (краће: на конфунктивна писма и допунске графије), тј. на грчко писмо и латиницу, арапске бројке и акцентована слова. Главне норме односе се на књишки нормал грађанске азбуке и слична општа писма.

(1) Наша ћирилица нема у нормалу двојних нити дводелних слова, нити надредних знакова, изузимајући тачку на малом *j*. То је компаративна одлика ћирилице у односу на нашу латиницу, у неким приликама и њена предност. Надредна белина (простор изнад друге горње линије) остаје потпуно слободна, осим кад затреба акцентовано велико слово. И тада се може сматрати допуштеним (ако је из техничких разлога потребно) да се акценат штампа на грчки начин, тј. лево од великог слова, нпр. `Адам, `Ика, `Анка.

(2) Ниједан ћирилички лик у књишком нормалу није једнак са арапском бројком нити са акцентованим другим словом.

(3) Поједина слова грађанске ћирилице облички су једнака са словима кофунктивних писама, тј. неутрализована су у односу на њих. Подударност је двојака: једно су једнака и истозначна слова ('синонимна'), а друго једнака али разнозначна слова ('хомонимна'). Синонимна слова су нормална последица сродности писама и културног памћења (нарочито у верзалу); хомонимност је пак секундарне природе (развилажење значења првобитно истог слова, или случајно графичко подударање) и смањује разликовну способност писма, али је то реалност која се сад не може мењати, због законите постојаности писма.

(4) Само са овим ћириличким великим словима подударају се грчка (исписана горе) и латиничка (исписана доле) – као синонимна или хомонимна (грчко В спада и у једну и у другу групу, зависно од раздобља):

г. хом.	В	Н							
г. син.	А В Г Е	М О П Р Т Ф Х							
ћир.	А Б В Г Д Е Ж З И К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш + Ј Љ Њ Ђ Ћ Џ								
л. син.	А	Е	М	О	Т	Ј			
л. хом.	В	Н	Р	С	Х				

(5) Мала ћириличка слова разликују се од грчких (мање-више је једнако само *o*), а с латиничкима су у књишком и општем нормалу подударна само ова:

ћир.	а е о ј	ћир.	р с у х
л. син.	а е о ј	л. хом.	р с у х

(6) Изложене норме важе и за бели и за црни и за коси нормал ('електронски курзив'). Мимо норме је у било ком резу нормала повећавати број неутрализованих слова (нпр. изједначујући с латиничким **к**, **К** ћирилично слово).

(7) Прва 24 слова (до знака +) у низу под (4) општећирилског су а не специфично српског карактера (општа ћирилица), и тај њихов општи карактер треба и даље одржавати и чувати. У тој подударности нема никакве сметње, јер се друге ћирилице не примењују код нас као кофунктивно писмо.

(8) У курзиву је неутрализација великих слова иста као под (4), тј. као у нормалу. У малим словима је осетно повећана, у односу на латиницу и на вокалска слова с дужином. Како је курзив не само стилско него и књишко писмо (кофунктивно с нормалом), потребно је да типографи имају и такав рез курзива који чува сву разликовну способност нормала и да таква слова примењују по избору наручиоца. У оквиру норме остају и друге обичне варијанте, а у стилским писмима могу се тражити и изналазити и друкчија ликовна решења.

(9) И везано (букварско) писмо има својих особености и одступа – како је већ раније речено – од мерила која важе за типографски нормал (уп. табеле 9а и 9б).

(10) У стилу старинске ћирилице (славјанице) нема нормативне сметње да се истим писмом исписују и грчке речи. При исписивању староћирилских текстова (за разлику од савремених) потребни су и знакови који иду у наредну белину (скраћеничка титла и натписана или надметнута слова). Кад су слабе техничке могућности за такво слагање, може се у мањим наводима титла замењивати апострофом испред скраћене речи, а надметнуто слово подигнутим (нпр. 'сти 'ап'ли уместо скраћено написаног *свети апостоли*).

ВЕЛИКО СЛОВО

Главне норме и њихови основи

7. Велика слова служе да се нешто у тексту посебно истакне. У посебним одељцима приказује се употреба великих слова као посебног, обележеног типографског слога (верзала) и њихова употреба у скраћеницама (в. т. 5 и 226–229), а овде се обрађује употреба великог слова као почетног.

8. Већ од почетка словенске писмености – глагољске и ћирилске, а у друга два европска писма још и раније, налазимо примере посебног маркирања почетног слова, само не као данас на почетку реченице и посебно издвојених речи – него на почетку већих смисаоних одељака текста. У таквом положају слово се писало крупније и уочљивије од осталих слова у тексту, а често се и посебно украшавало и добијало вид маштовитих цртежа. У доба хуманизма, већ у првом столећу штампарства (тј. XV веку), усталила се служба почетних великих слова слична данашњој: да укажу на почетак реченице и на посебан карактер или значење појединих речи у њој. Мада је таква употреба убрзо почела продирати и у ћирилицу, нарочито у штампаним књигама, она се у ћириличкој писмености уређује тек у XVIII веку, након увођења граždанице.

Иако су правила употребе великог слова у многим језицима слична нашим, ипак има међу појединим језицима и знатних разлика. На пример, у руском језику малим словима пишу се имена народа и становника одређених места, док се у немачком великим словом пише свака именица, а у енглеским насловима све речи изузев помоћних.

9. У нашој постојаној правописној норми почетно велико слово има две главне службе:

а. Велико слово пише се на почетку реченице, као и разних издвојених делова текста (налова, натписа и сл.). Стојећи на

почетку целовитих реченица, оно битно доприноси прегледности текста и омогућава да се лакше и брже уочи садржајна и смисаона рашчлањеност казивања. Раније се велико слово често писало такође на почетку свакога стиха, и кад се њиме само наставља започета реченица. Овај поступак није подложен правописном нормирању; за њим нема праве функционалне потребе, јер је стих довољно омеђен посебним редом у којем се пише, па се у новијој поезији у оваквом положају обично пише мало слово.

б. Великим почетним словима обележавају се властита имена као речи посебног, пропријативног карактера. Посебна природа властитих имена огледа се и у томе што се њихови главни, традиционални видови по правилу не преводе с једног језика на други.

10. Почетно велико слово има каткад и пригодну службу, тј. пише се као знак посебне куртоазије, почаста, поштовања.

11. У писању великог слова на почетку реченице нема никаквих битних колебања и недоумица. Постојана је правописна норма и изражајни узус или обичај писања великог слова и на почетку несумњивих властитих имена. Међутим, властита имена, у својим многобројним видовима, нису строго и јасно одељена од општих назива – него многи називи имају делом једну а делом другу природу. Чак и назив истог склопа писац може у једној прилици употребити као део свог слободног описног израза (па га писати малим словом), а у другој га навести као утврђено или устаљено име неког појма (што повлачи писање великим словом). Двојака природа нарочито је уочљива у оним именима која се не надевају (тј. одабирају вољним чином), него настају поступним устаљивањем првобитног описног или фигуративног назива и његовим преосмишљавањем из општег назива у посебно име; кад тај процес још није довршен, остаје за слободно оцењивање или договорно нормирање (установљивање конвенције) треба ли писати велико или мало слово. Отуда долазе велика колебања и неуједначености и у формулисању норме и у изражајном обичају. Колебања се увећавају због оних вишечланих израза који као целина имају природу властитог имена, а састављени су од обичних, општих речи; остаје најиме отворено питање је ли такво име довољно маркирати једним великим словом – или треба појачати његову обележеност, пишући га свим великим почетним словима (осим у помоћним речима унутар назива).

У граничним случајевима, кад израз по својој језичкој природи није потпуно изјашњен између властитог имена и општег назива, оправдано је уважавати право писца да сам одабере начин писања, не спутавајући га формалним обавезама.

12. Општа је тежња савременог правописа да се ослобађа непотребне, манирске графике, да се пише само оно што доприноси верности преношења говора и јасноћи и прегледности излагања. У складу с тим, оправдана је тежња умереној употреби великих слова, јер претрпавање текста њима смањује његову прегледност, јасну уочљивост поделе на реченице и маркираност правих властитих имена. Осим тога, употреба великих слова успорава писање, нарочито машинско. Зато треба тежити функционалној – а не манирској, формалној или пригодној, манифестационој употреби великог слова. У примени то се огледа у овоме:

- одлучно се ограничава куртоазна употреба великог слова, која је у ранијим правописним обичајима била врло честа;
- тежи се томе да се за властита имена не проглашавају речи и изрази у којима преовлађује општа, описна, апелативна природа;
- у оним вишечланим изразима који тек као целина добијају карактер властитог имена тежи се томе да се што више обележавају само једним великим словом, а понављање великог слова на почетку свакога члана да се ограничи на мањи број специфичних случајева.

13. Властита имена могу бити једночлана или проста и вишечлана.

а. У људским именима поједини њихови видови могу се употребљавати и као једночлани и удружени у именску формулу. Видови вишечлане формуле људских имена разликују се и у хронолошком, историјском смислу (зато што се именословни систем временом мењао) и зависно од језичке и етнографске средине у којој су настали. У нашем језичком систему данас су главни облици име и презиме; они се могу употребљавати и самостално и удружено, при чему је нормални редослед име па презиме (од тога је оправдано одступати само у азбучним списковима). У средњем веку, међутим, презимена код нас нису била у широком обичају, него се лично име допуњавало именом по оцу (очинством), које је имало наставак *-ић* (нпр. *Вук Лазаревић* = син Лазарев).

б. У осталим традиционалним властитим именима (географским и другим) једночлана имена су именичка, нпр. *Игман*, *Божић*, *Грчка* (поименичени придев), а главни је облик за вишечлана имена придевско-именички, нпр. *Нови Сад*, *Ново Село*, *Стара планина*, *Бадњи дан*, док су знатно ређи (и у ствари изузетни) други вишечлани обрасци. И новији видови властитих имена теже тим типичним обличким обрасцима; у процесу претварања општих израза у властита имена типичан облик властитог имена битно утиче да се неки израз у језичкој свести схвати као посебно име, а не слободни, описни назив.

Типична проста имена као главни обрасци писања великог слова

14. Остављајући за даље одељке питање понављања великог слова у вишечланим именима, као и посебна питања разликовања и разграничавања властитих имена и општих назива, набројићемо главне групе властитих имена, у којима се постојано и неспорно пише велико слово:

а. Сви видови људских имена, било да се наводе посебно било заједно (лично име, презиме, друго лично име, друго презиме, име одмила или хипокористик, надимак лични или породични, име по оцу, устаљени додатак имену), нпр.: *Мирослав, Мирковић (Мирковићи), Змај, Његош, Миша, Мујо, Црни; Петар Петровић Његош, Јован Јовановић Змај, Силвије Страхимир Крањчевић* итд. Тако се пишу и посебна имена бића из верског и митолошког појмовника, као *Јехова* или *Јахве, Јупитер, Каин, Ноје*.

б. Имена народа и других етничких и етнографских јединица и заједница (као и називи њихових припадника); житељска имена, тј. називи људи изведени од географских имена да означе припадност по месту живљења, завичајности, пореклу: *Словени, Хуни, Арапи* као народ или група народа (и *Арапин, Арапкиња* или *Арапка, Арапче, Арапчад*), *Анти, Леси, Цинцари, Буњевци, Роми* или *Цигани, Индијанци; Банаћани, Ресавци, Далматинци, Мачвани, Пивљани, Гласинчани, Кордунаши, Мостарци, Новосаћани* (и *Банаћанин, Банаћанка* итд.). У ово не спадају називи по верској, расној и антрополошкој припадности, типа *хришћани, црнци, неандерталци, кромањонци* итд.

с. Географска и локална топографска имена: *Европа, Балкан, Славонија, Романија, Неретва, Цетиње, Горобиље* (село), *Славија* (београдски трг), *Илица* (загребачка улица), *Капешница* (пећка махала), *Орловача* (пећина), *Бјељак* (извор) итд.

д. Посебна имена небеских тела и њихових привидних или стварних система: *Марс, Сиријус, С(ј)еверњача, Влашићи* (и *Плејаде*), *Козорог* (сазвежђе), *Зодијак* (круг сазвежђа).

е. Појединачно наденута имена животиња: *Јабучило, Шарац, Караман* (коњи и пас из нар. песама), *Брундо* (медвед), *Вихор* (тракаћи коњ), *Вучко* итд. Уп. и т. 31.

ф. Имена празника: *Пасха, Божић, Бајрам, Ђурђевдан*.

г. Посебна имена установа, предузећа, организација, друштва, клубова и сл.: *Ермитаж, Прадо, Одеон, Нолит, Југопетрол, Ској, Динамо, Спартак* итд.

н. Имена периодичних гласила, уметничких, стручних и других ауторских дела и остварења: *Политика* (лист), *Стварање* (часопис), *Сеобе* (роман), *Мачевање* (слика), *Илијада, Енејида*.

і. Посебна имена појединачних грађевина, објеката, предмета, уопште нечег уникатног: *Партенон*, *Девич*, *Биљарда* (зграда на Цетињу), *Газела* (мост у Београду), *Титаник* (брод), *Кохинор* (дијамант) итд.

15. Почетним великим словом пишу се и присвојни придеви на *-ов (-ев)* и *-ин* кад год су изведени од имена које се пише великим словом: *Мирков*, *Петровићев*, *Десанкин*, *Змајев* (песника Ј. Ј. Змаја), *Сатурнов*, *Спартак*, *Титаников* итд. Придеви изведени од властитих имена другим наставцима пишу се малим словом: *српски*, *сарајевски*, *његошевски*, *вуковски*, *божићни*, *ускришњи* итд.

Напомена. Велико слово пишемо и кад наводимо из историјске грађе присвојне придеве који су се изводили наставком *-ј-* односно умекшавањем крајњег сугласника, нпр. *син Радовањ* (= Радованов), *жена Владиславља* (= Владислављева) и сл. Нису исте природе наставци у придевима *божји* и *господњи*, него припадају категорији придева односа (уп. *човечји*, *вучји*, *матерњи*, *судњи*), у којима је лингвистички оправдано писање малог слова. Често писање великог слова у ова два придева (*Божји*, *Господњи*) заснива се на мотивима верске куртоазije, а не на лингвистичком карактеру ових творбених образаца.

Велико слово унутар вишечланих властитих имена

16. Ако се унутар вишечланог властитог имена било које врсте налази уже властито име, тј. реч или израз који сами по себи представљају властито име (самосвојно име), онда се оно пише великим почетним словом: *Велика Капела* (планина), *Слободна Далмација* (лист), *Западна Морава* (река), *Летопис Матице српске* (часопис). То је опште правило за сва властита имена.

17. Речи општег значења унутар вишечланих властитих имена (тј. изван почетне позиције) пишу се по општем правилу малим словом, осим у случајевима који се изричито изузму из овога правила.

18. Као изузеци од претходног правила, свим почетним великим словима (осим у помоћним речцама унутар имена) пишу се људска и слична персонификована имена, званична имена земаља (углавном посебних и савезних држава), имена насеља (градова, варошица, села), као и страна географска имена било које врсте ако опште речи у њима нису преведене или пак подударне с нашим. Сва остала вишечлана имена пишу се једним почетним великим словом, изузев кад је уже властито име уклопљено у шире (т. 16). Ближа упутства и примери биће наведени у даљој обради.

19. **Људска и персонификована имена.** У писању вишечланих људских имена нема битнијих недоумица кад је реч о њиховим главним саставницама: личном имену (или хипокористику), презимену, имену по оцу, устаљеном надимку (који се нормално употребљава или уместо имена и презимена или као њихов додаток): *Вук*

Стефановић Караџић, Стјепан Митров Љубиша, Јован Јовановић Змај (или посебно *Змај*), *Славиша Вајнер Чича* (или посебно *Чича*). Проблеми се испољавају највише у томе које од општих речи употребљених у именовању људи имају одлике властитих имена, те их треба писати великим словом, а које задржавају општи карактер, а тиме и норму писања малим словом.

а. Уобичајено је и усвојено да се признају као део имена и пишу великим словом устаљени додаци иза имена, који се нарочито често јављају у именима наследних владалаца и црквених поглавара, било да долазе у облику редног броја, пригодног апозитива или надимка: *Хенрих Осми* (или *Хенрик VIII*), *Јован Павле Први* (хс. *Иван Павао Први*), или и овде римским бројем, *Карло Велики*, *Душан Силни*, *Урош Нејаки*, *Стеван Високи*, *Сулејман Величанствени*, *Мехмед Освајач*, *Иван Грозни*, *Пипин Мали* итд. Тако и *Јован Крститељ*, *Фрањо Асишки*, *Василије Острошки* и др.

б. Именичке титуле испред имена само изузетно се схватају као део имена и пишу великим словом: *Дон Кихот*, *Дон Жуан* (одатле и општа именица *донжуан*) или *Дон Хуан*, *Фра Дијаволо* (у латиници и *Don Quijote*, *Don Juan*, *Fra Diavolo*), *Хаџи Ђера*, *Хаџи Рувим*. Нормално се такве титуле пишу малим словом, јер се не схватају као део имена: *дон Нико Луковић*, *дон Фране*, *фра Брне*, *фра Филип Лаитрић*, *хаџи Омер*, *хаџи Тома*, *бан Кулин*, *краљ Томислав*, *кнез Лазар*, *владика Данило* итд.

с. Малим словом нормално се пишу и придевски атрибути: *племенити*, *благородни*, *преосвештени*, *преподобни*, *велечасни*, *пресв(иј)етли* итд. Ни придеви *свети*, *блажени*, *хазрети* немају одлике саставног дела властитог имена кад се јављају испред довољно одређеног имена, па се пишу малим словом: *свети апостол Павле*, *свети Фрањо Асишки*, *свети Симеон Мироточиви* итд. Ради једнообразности усвојено је да се тако пишу ови придеви и кад делимично добијају службу дела властитог имена (тј. кад стоје испред недовољно одређеног личног имена): *свети Петар*, *свети Сава*, *хазрети Алија*, *хазрети Фатима*, *блажени Јероним* и сл. Ово се односи на писање личног имена, а када се такво име употреби као име богомоље, празника или географског појма, почетна реч пише се великим словом: *Свети арханђел Михаило*, *Свети Петар на Лиму* (цркве), *Свети Никола* (празник), *Свети Стефан* (геогр.).

д. Кад се пригодни придев употреби на почетку израза који је састављен од општих речи а као целина има карактер властитог имена, пише се великим словом: *Света тројица* (П), *Свето тројство* (П). По том начелу оправдано је и *Свети врачеве* или *Безмитни врачеве* (уместо *свети Кузман и Дамјан*), *Света браћа* (ум. *свети Ђирило и Методије*), *Свети краљ* (тако се у неким историјским текстовима назива краљ Милутин); али кад се такви

изрази употребе уз имена, треба их писати малим словом: *света (солунска) браћа Тирило и Методије, свети краљ Милутин*. Велико слово у придеву испред имена оправдано је и кад се придев схвата као део имена, а не као пригодни атрибут: *Огњена Марија*.

По лингвистичкој аналогiji с претходним изразима вишечлане изразе којима се именује Богородица (Госпа) исправно је писати овако: *света дев(иц)а Марија, пресвета богмати Марија* и сл. (кад је употребљено и лично име), али: *Света пречиста, Пресвета девица* итд. (без личног имена). Међутим, у овоме се често примењује узус писања свим великим почетним словима (створен у верски маркираном изразу, уп. т. 38), као манифестација поштовања, а не као знак посебне природе властитих имена.

е. Усвојено је да се свим великим словима пишу и фигуративни или симболични вишечлани изрази ако се употребљавају у служби људских имена: *Ричард* или *Рикард Лављег Срца (Лавље Срце), Јован (Иван) без Земље*, а тако и симболична индијанска имена: *Црвени Облак, С(ј)едећи Бик* (боље тако него „Бик Који Седи“). Како се види из ових примера, таква имена подложна су превођењу, што значи да немају у пуној мери природу властитих имена, али се ради једнообразности писања људских имена пишу свим великим почетним словима, изузимајући помоћне речи. За писање помоћних речи у склопу вишечланих имена в. т. 23.

20. Вишечлана имена земаља. Вишечлана имена земаља односно држава (самосталних или саставних у оквиру неке шире заједнице) могу се јављати као службено формулисана правна имена, као географска имена и као устаљена описна, симболична или фигуративна имена.

а. Уобичајено је и нормативно усвојено да се службена, правна имена држава пишу свим великим почетним словима: *Сједињене Америчке Државе, Савез Совјетских Социјалистичких Република, Демократска Федеративна Југославија, Федеративна Народна Република Југославија, Социјалистичка Федеративна Република Југославија*. Званична имена обична су у службеном обраћању или кад се говори о историјској фази кад је држава имала такво име, а у обичном изразу, осим новинарских и других претеривања, најчешћа су за оне државе које немају погодно (краће и рационалније) географско име (нпр. *Савез Совјетских Социјалистичких Република*, краће *Совјетски Савез*, скраћ. *СССР*, слично и *Сједињене Америчке Државе, Сједињене Државе, САД*). Званична имена могу се по потреби употребљавати за све државе, али није оправдано потискивати нормална географска имена и без праве потребе оптерећивати израз опширнијим правним именима: нормално је употребљавати нпр. имена *Италија* („Италијанска Република“), *Мексико* („Сједињене Мексичке Државе“), *Данска* („Краљевина Данска“), *С(ј)еверна Кореја* („Народна Демократска Република Кореја“) итд.

б. Имена држава пишу се свим великим словима и кад се уместо званичних имена узимају њихови скраћени и преиначени облици или географска имена: *Сједињене Државе* (среће се и само *Државе*), *Совјетски Савез*, *Уједињено Краљевство* (пуно име: *Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске*), *Јужноафричка Унија* (или *Јужноафрички Савез*, сад званично *Јужноафричка Република*).

с. Уобичајено је и усвојено да се свим великим почетним словима пишу и имена из досадашње (1990) историје послератног југословенског федерализма, не само федералних јединица (република) него и аутономија: *Народна Република Босна и Херцеговина*, *Социјалистичка Република Босна и Херцеговина*, *Народна Република Србија*, *Социјалистичка Република Србија* (и по општим правилима *Република Србија*), *Аутономна Косовско-Метохијска Област*, *Социјалистичка Аутономна Покрајина Косово*, *Аутономна Покрајина Косово и Метохија*, *Аутономна Покрајина Војводина* итд. Оваквим писањем, као и у званичним именима држава, истиче се званични карактер свих делова имена.

д. Сагласно изложеним правилима пишу се и одговарајућа имена из других земаља и државних заједница, тј. свим великим почетним словима (поред имена самосталних држава) имена савезних држава и федералних јединица (садашњих и ранијих): *Нови Јужни Велс* (федерална јединица у Аустралији одн. Аустралијском Савезу), *Украјинска Совјетска Социјалистичка Република*. Међутим, то није правописна обавеза кад су имена у облику обичних описних назива, него (у складу с општим правилом у т. 17) треба сматрати исправним и писање једним великим словом, нпр. *С(ј)еверна територија*, *Територија(а) главног града* (јединице у аустралијском федерализму). Исто тако, уобичајено писање имена острва можемо применити и на имена типа *Зеленортска острва*, *Сејшелска острва* (или *отоци*) – иако су то сад државе.

е. Једним великим словом оправдано је писати имена држава и земаља која можемо обједињено називати неправим или обичајним именима. Овамо спадају изражајним обичајем створена описна имена историјских држава, као и устаљени или уобичајени називи који се из стилистичких разлога употребљавају уместо правих имена (званичних и географских), нпр.: *Источно римско (Источноримско) царство*, *Западно римско (Западноримско) царство*; *Млетачка република*, *Република светог Марка*, *Дубровачка република*, *Република светог Влаха*; *Турско царство*, *Турска царевина*, *Османско (Отманско) царство*, *Османска (Отманска) империја*; *Аустријско царство*, *Аустроугарска царевина*, *Хабзбуршка монархија*, *Двојна монархија*; *Британско острво* (каткад и само *Острво*, уместо Британија, Велика Британија),

Земља излазећег сунца (Јапан), *Земља хиљаду* (*тисућу*) *језера* (Финска); *Пета република*, *Друго царство*, *Трећи рајх* (фазе устројства уместо имена земаља). Тако треба писати и познатије називе који указују да је неки систем власти (обично у устанцима и револуцијама) имао неке одлике и функције државе, нпр. *Париска комуна*, *Крушевска република*, *Лабинска република*, *Ужичка република*.

Нема, међутим, потребе за великим словом кад су у питању неустаљени, слободни описни називи, као и слободнији фигуративни или иронични називи: *односи нове српске краљевине и црногорске кнежевине* (у доба краља Милана и књаза Николе), *британски лав*, *крилати лав* (Млеци), *горди Албион*, *црножута монархија*, „*црвено острво*“ (Куба) и сл.

21. Остала вишечлана имена. У осталим географским именима (поред имена држава) од општег правила писања једним великим словом изузимају се две категорије имена.

а. Вишечлана имена свих насеља (градова, вароши, варошица, села) пишу се свим великим словима и кад реч унутар назива није сама по себи властито име него реч општег значења (она често у именима насеља није у свом правом значењу): *Славонски Брод*, *Нови Сад*, *Дуга Реса*, *Бијело Поље*, *Орја Лука*, *Крива Паланка*, *Нова Варош*, *Нови Винодолски* итд.

б. Ово правило не треба примењивати у именима делова насеља и градских четврти, као ни у именима локалитета на којима има покоја кућа или малена насеобина без статуса села, него их треба писати по општем правилу: *Стари град*, *Савски венац* (делови Београда), *Професорска колонија*, *Други рејон*; *Дубоки до*, *Калачка продо*, *Добра гора* (црногорски локалитети с покојом кућом) и сл. И кад исписујемо неко име (из историјске или друге грађе) за које не знамо је ли то само географски локалитет или и насеобина, оправдано је применити опште правило и писати само прву реч великим словом (ако је друга општега типа).

с. Други случај писања вишечланих географских имена свим великим почетним словима представљају она транскрибована страна имена која су за наш језички систем немотивисана и непрозирна, те за њихове чланове можемо узети да су за нас сами по себи властита имена – макар у изворном језику имали опште значење: *Сијера Невада* (планина), *Рио Гранде* (река), *Ист Ривер* (канал), *Лонг Ајленд* (острво) итд. (ако није уобичајено код нас спојено писање, као у *Монблан*, *Ламани*, *Тјениан*, *Тјенанмен*).

д. Ово правило се не примењује на преведена страна имена нити на словенска имена аналогна нашим, него се пишу једним почетним великим словом: *Огњена земља*, *Жута р(и)јека*, *Аралско језеро*, *Логарска долина*, *Јасна пољана* (као локалитет). Такође у

транскрибованим страним именима кад нису географска (називи листова, установа, организација и сл.) треба тежити да се опште речи унутар имена пишу малим словом: *Форин офис, Јунајтед прес, Клајне цајтунг, Женмин жибао, Стејт департмент, Комеди франсез*. (Ако не успемо да утврдимо је ли нека реч у изворном језику општа или властито име, писаћемо је великим словом, узимајући да она за нас има карактер властитог имена.)

е. Сва остала вишечлана властита имена (ако у њих није уклопљено уже властито име, уп. т. 16 и 22) пишу се једним великим словом: *Јадранско море, Балканско полуострво (= полуоток), Дуги оток, Голи оток, Стара планина, Фрушка гора, Црногорско приморје, Макарско приморје, Рисански залив, Сарајевско поље, Охридско језеро, Црна река (река и предео), Љешанска нахија, Ваљевска нахија, Суецки канал, Берингов мореуз; Магеланови облаци (галаксије), Велики медв(ј)ед, Јужна круна (сазвежђа), Мл(иј)ечни пут, Кумова слама, Халејева комета; Матица српска, Матица хрватска, Уједињене нације, Босанска вила (часопис), Свето писмо, Травничка хроника, Горски вијенац, Баишчанска плоча* итд.

22. Нека имена области. У именима већих регија (области) има неколико случајева с краћим и дужим именом у којима је некадашња општа именица углавном изгубила општи карактер и постала сама по себи властито име. Зато се она пише великим словом и када се нађе у склопу проширеног назива: *Подгор и Метохијски Подгор; Подгорина и Ваљевска Подгорина; Загора и Далматинска Загора*. Овове се могу додати и неки примери који у П нису овако регулисани: *Котари и Равни Котари* (тако и у јединском облику: *Котар и Равни Котар, Горски Котар*); *Загорје и Хрватско Загорје; Крајина, каткад и Крајине* мн. (у геогр. значењу) и *Бела Крајина, Босанска Крајина, Книнска Крајина, Бихаћка Крајина, Српска Крајина, Неготинска Крајина* и др. Ипак је, због створеног изражајног обичаја и неједнаких нормативистичких оцена, неопходно сматрати допуштеним и мало слово у другој речи (*Равни котари* и сл.). Из сличних разлога треба уважавати и двојство *Бока Которска* (тако у П) и *Бока которска* (тако у школском издању П), поред краћег *Бока*. У изразу *Кочина крајина* (име догађаја) реч *крајина* треба писати малим словом, због друкчијег значења.

23. Писање помоћних речи у именима. Помоћне речи у властитим именима (везник, предлог, члан) пишу се великим словом само кад су на почетку имена, а у другим позицијама редовно малим словом, без обзира на врсту властитог имена: *На Логу* (место у Словенији), *Ел Аламејн, Ван Гог, Де Гол, Да Винчи*; али: *Босна и Херцеговина, Петровац на Млави, Хафиз ел Асад, Винсент ван Гог, Шарл де Гол, Леонардо да Винчи* итд. Почетна помоћна реч

често се изоставља, и тим облицима (као економичнијим) треба давати предност кад год су довољно обични: *Бержерак* (уместо *Де Бержерак*, *Сирано де Бержерак*), *Асад* ум. *Ел Асад*, *Хафиз ел Асад*), *Велт* (ум. *Ди велт*, лист) итд.

24. Преузимање изворног правописа у страним именима. При изворном писању страних властитих имена заједно са изворним писањем преузима се и изворни правопис, укључујући писање великог слова: *Frankfurter allgemeine Zeitung*, *Kölnische Rundschau*, *United Press*, *Foreign Office*, *Franc-Tireur*, *France Observateur* итд. (у прилагођеном писању: *Франкфуртер алгемајне цајтунг*, *Келнише рундшау*, *Јунајтед прес*, *Форин офис*, *Фран тирер*, *Франс опсерватер*).

Разликовање властитих имена и општих назива

25. Постоји велики број назива у којима се укрштају и преплићу одлике посебних имена и одлике општих, описних, апелативних назива. Начелно се може препоручити да се тежи умереној употреби великог слова; с тим у складу, у називима који се могу двојако разумети (као властито име и као део описног казивања) писац увек може писати мало слово, а велико треба да пише по потреби, као знак да дати израз узима као постојеће посебно име, а не као део свог слободног казивања. Указаћемо посебно на неке категорије у којима су се испољили проблеми писања великим или малим словима.

26. Имена и називи административних и других подручја. Главни видови ових назива су именичко-именички (општа именица + географско име) и придевско-именички (придев од географског имена + општа именица). У овом другом случају треба поправити норму П, по којој су се ови називи писали редовно малим словом.

а. Малим словом треба писати општу именицу, а великим посебно име у називима типа *жуна Брсково*, *санџак Срем*, *нахија Посавље*, *нахија Доња Мачва*, *покрајина (вилајет) Браничево*, *епархија Хвосно*, *општина Врачар*, *општина Стари град* итд. Исто тако треба писати називе таквог склопа кад је подручје названо по свом средишту: *санџак Зворник*, *нахија Доња Тузла*, *нахија Оногошт*, *кадилук Пријепоље*, *општина Цетиње*, *општина Бачка Топола* итд. У оваквим случајевима узима се да прва реч представља најавну општу именицу, а не почетак посебног имена.

Изузетно се и општа именица може схватити као интегрални део имена и писати великим словом кад је назив подручја специфичан, различит од типичних назива, нпр. *Земља Херцегова*, *Земља Црнојевића*, *Вилајет Влк* (у преводима турских пописа називи за Херцеговину, Стару Црну Гору и бившу област Вука Бранковића).

в. Оправдано је великим словом писати придевско-именичке називе подручја кад представљају постојана или систематски примењена имена: *Средска* или *Сретачка жупа*, *Сиринићка жупа*, *Ријечка нахија*, *Катунска нахија* (некад управне јединице а сад географски појмови – велико слово оправдано је у оба значења); *Београдски пашалук*, *Зворнички санџак*, *Пријепољски кадилук*, *Зетска бановина*, *Врбаска бановина* (али: *Бановина Хрватска*, по другим начелима, в. т. 16, уп. и 26а), *Ваљевска нахија*, *Крижевачка жупанија* (управне јединице из старије историје); *Јужноморавски регион*, *Нишки регион* (административне заједнице општина), *Скопска армијска област*, *Београдска армијска област* (послератни период); *Псковска губернија*, *Владимирска губернија*, *Орловска губернија*, *Варшавско војводство*, *Катовичко војводство*, *Лењинградска област*, *Московска област* (историјске и новије управне јединице у другим земљама).

Нема потребе за великим словом у придевско-именичким називима кад они нису део примењеног система имена него плод слободне пишчеве стилизације; нпр.: *Не знам припада ли та улица земунској или новобеоградској општини* (те општине се нормално зову *општина Земун* и *општина Нови Београд*). И уопште, у овим питањима неопходно је поштовати право аутора да сам оцени наводи ли назив као име или као свој слободни описни израз, те да употреби велико или мало слово.

27. Имена и називи догађаја и историјских збивања. И у овоме питању треба поправити правила П, по којима се називи догађаја и збивања пишу малим словом у свим случајевима осим назива конгреса, конференција и сличних скупова, којима се обично приликом сазивања и одржавања утврђује посебно име, нпр. *Трећи међународни конгрес слависта*, *Шеста југословенска ономастичка конференција* итд. (велико слово изостаје ако се редни број напише цифрама, римским или обичним: *VI југословенска ономастичка конференција*). Великим словом оправдано је писати и називе других догађаја и збивања ако су изражајним обичајем стекли посебно име, у којему преовлађује карактер властитог имена.

Обично су у питању значајнији историјски догађаји, добро познати под тим називом у професионалним, а често и у ширим круговима. Одлике властитог имена самог назива испољавају се у томе што је његов склоп или садржај друкчији него у нормалном описном именовању, или у томе што је назив краћи и лаконичнији него што би изискивало нормално описно идентификовање – а ипак слушаоци или читаоци тачно разумеју казивање, јер им је догађај познат под тим именом. Као властита имена могу се признати само називи устаљеног типа, а не случајни и слободно стилизовани. Обично та имена имају придевско-именички облик (уп. т. 13б).

а. У нормалним описним називима ратова именују се обе стране, а по потреби се додаје и ознака времена; такве називе треба писати малим словом, нпр. *турско-аустријски рат* (или: *рат Турске и Аустрије*) 1687–99, *совјетско-фински рат*, *енглеско-бурски рат*, *ирачко-ирански рат*. У устаљеним друкчијим називима ратова преовлађује карактер властитог имена, па их треба писати великим словом; такви називи могу бити рецимо симболични, по мотиву, по попришту, по једној ратујућој страни, по трајању, нпр.: *Рат двеју ружа*, *Отаџбински рат*, *Опијумски рат*, *Пољски наследни рат*, *Кандијски рат* (за Кандију, тј. Крит, 1645–69); *Пелопонески рат*, *Морејски рат*, *Кримски рат*, *Балкански рат* (1912), *Први балкански рат* (исти), *Други балкански рат*, *Први св(ј)етски рат*, *Други св(ј)етски рат* (али, као хипотетички појам: *трећи светски рат*, кад се говори о његовој могућности), *Корејски рат*; *Први пунски рат* (тако и *Други*, *Трећи*), *Први крсташки* (крижарски) *рат* (тако и *Други*, *Трећи* итд., такође са именицом *војна*), *Бурски рат*, у народним говорима и *Турски рат* (1912) и *Аустријски рат* (1914–18); *Седмогодишњи рат*, *Тридесетогодишњи рат*, *Стогодишњи рат*.

Називи сличног склопа јављају се и у слободном описном казивању, а описни карактер преовлађује и код наведених назива кад се јављају у множини, па је у тим случајевима оправдано писати мало слово: *страдања у четворогодишњем рату*, *доба св(ј)етских ратова*, *сва три пунска рата*, *у доба крсташких ратова*, *оба балканска рата* итд.

б. Већи број устанака, побуна и револуција имају устаљене називе које, због њихове симболичности или непотпуне информативности, не можемо сматрати обичним описним идентификацијама, него пре властитим именима, па је оправдано њихово писање великим словом; нпр. *Невесињска пушка* (назив устанка), *Сељачка буна* (многе су буне сељачке, а једна се тако зове), *Илинденски устанак*, *Први устанак* и *Први српски устанак* (тако и *Други*), *Народноослободилачка борба* (тако и *рат*), *Октобарска* (социјалистичка) *револуција* (и само *Октобар*), *Париска комуна* (и као догађај и као револуционарна власт), *Осамнаести бример*. Међутим, као изразе описног карактера, малим словом треба писати називе типа *устанак 13. јула*, *устанак 1804. године*, *буна против дахија*. Не схватају се као посебна имена него као изрази описног карактера називи *српска револуција* (почев од 1804. године), *југословенска револуција*, *кинеска револуција*, *алжирска револуција*, *кубанска револуција* и сл., те се пишу малим словом. Изузетно: *Француска револуција*, као устаљено име једног одређеног догађаја, иако је у Француској било и још збивања која се могу назвати револуцијом.

с. Битке и друга критична ратна, каткад и друга збивања обично се именују географски, по месту збивања. Често и само географско име (нарочито ако је само по себи мало познато) посредно значи историјски догађај који се ту збио; на пример, чешће асоцирају одговарајуће битке него саме локалитете таква имена као *Термопиле*, *Бородино*, *Ватерло*, *Велбужд*, *Мохач*, *Сигет*, *Мишар*, *Вучји до*, *Кајмакчалан*, *Сутјеска*, у одговарајућем контексту и *Косово*, *Марица* и др. У изразима типа *посл(и)је Велбужда*, *посл(и)је Бородина*, „од Косова, а ни прије њега“ (Његош), *пр(и)је Сутјеске* итд. географско име у ствари значи догађај, а велико слово пише се и у том промењеном значењу. И кад се географско име нађе у ширем изразу којим се именује догађај, оно остаје главни део његовог имена, обележен великим словом, те нема потребе да се уводи још једно велико слово у споредном делу назива; треба, дакле писати: *битка код (села) Бородина*, *битка на Ватерлоу*, *бој на Иванковцу*, *битка код Сигета*, *битка (бој) на Косову* итд.

д. Проблем писања великог слова у називима ратних или и других историјских догађаја појављује се кад се географско име преобликује у придев, који се сам по себи не пише великим словом. Да би се и тада правописно обележила, треба великим словом писати придевско-именичка имена типа *Косовски бој*, *Косовска битка*, *Маричка битка*, *Крбавска битка*, *Мохачка битка*, *Сигетска битка*, *Колубарска битка*, *Церска битка*, *Вучедолска битка*, *Мојковачка битка*, *Бородинска битка*, *Курска битка*, *Београдска операција*, *Солунски фронт*, *Сремски фронт*, *Пета (непријатељска) офанзива*, *Игмански марш*, тако и *Сарајевски атентат*.

Ово важи за устаљена имена догађаја, а у слободним описним придевско-именичким називима догађаја и збивања треба писати мало слово, нпр. *после маричке погибије*, *до косовског судара*, *обе косовске битке* (друга је Јанка Хуњадија). Неопходно је уважавати и право аутора да сам оцени узима ли неки назив оваквог склопа као властито име, те да се одлучи за велико или мало слово.

е. Ако је за неки догађај ушао у обичај назив који и по свом садржају одступа од описног именовања (разни симболични и фигуративни називи), он је тиме стекао одлике властитог имена и треба га писати великим словом: *Вартоломејска (Бартоломејска) ноћ*, *Дуги марш*, *Сеоба народа*, *Битка народа*, *Ноћ дугих ножева*.

ф. И поједини називи склопљеног мира, пакта, споразума и сл. стекли су постојана имена која је оправдано писати великим словом: *Тилзитски мир*, *Пожаревачки мир*, *Хрватско-угарска нагодба*, *Минхенски споразум*, *Бечки договор*, *Новосадски договор* и др.

g. У називима културних, духовних и друштвено-политичких покрета (ако то нису утврђена имена организација, која се пишу великим словом), као и у називима уметничких праваца и стилова задржава се норма П, тј. пишу се малим словом: *хуманизам, ренесанса или препород, реформација и противреформација (протуреформација), илиризам или илирски покрет, револуционарни покрет, покрет отпора, рационализам, романтизам, реализам, експресионизам, барок, модерна* итд.

28. Претварање властитих имена у опште називе. Поред помињаних појава претварања првобитних општих назива у властита имена, постоје и обрнути процеси: примена властитих имена у именовању општих појмова. У неким случајевима то представља само примењену употребу властитих имена, која не доводи у питање писање великог слова, а у неким случајевима долази и до промене значења, са чиме иде и писање малог слова уместо великог. Ова грађа није подробно обрађена у нормативистичким обрадама, а само је делимично захватана у правописним и другим речницима (општим речницима, па и речницима страних речи). Зато се препоруке морају заснивати више на обичајној него на формулисаној норми. Начелно се може препоручити да се мало слово пише ако је властито име добило друго (опште) значење, а велико ако је властито име, не губећи свој карактер, само примењено у именовању општег појма (као присвојна одредба или као симбол).

Указаћемо посебно на неке изразитије случајеве.

а. Малим словом пишу се термини и општи називи настали од властитог имена ако се веза са изворним именом углавном затрла, или ако се чува само као сазнање о пореклу термина, а не као активна мотивација и смисаона веза; нпр.: *каолин* (врста глине, према Каолинг, место у Кини), *август* (према имену римског цара), *квислинг* (према норвешком политичару), *бикини* (костим, према имену острва), *боби* (разг. за енглеског полицајца, по имену некадашњег министра); *кашмир* (свила), *астрахан* (крзно), *беркшир* (раса свиња), *пожега* (сорта шљива), *бордо*, *шампањ*, *мадера* (пића, сви називи настали променом значења геогр. имена); *наполеон*, *боливар* (називи новца); *цепелин*, *жилет* (према изумитељи-ма) и др.

б. У неким случајевима симболична веза с властитим именом остаје јасна, али пренос значења довољно оправдава писање малим словом. Таква је примена имена научника у значењу мерних јединица (*ом, ват, цул, тесла*), као и имена произвођача (људи или фирми) у значењу назива производа (*форд, застава, фијат, мерцедес*), о којима ће ближе бити речи у т. 29g.

с. Међутим, ако је име употребљено као присвојна одредба у неком општем појму, оно по правилу не губи карактер властитог

имена и пише се великим словом: *Волтин лук*, *Теслине струје*, *Фордови* и *Фијатови аутомобили* итд.; слично и у фигуративним називима типа *Молотовљев коктел*. Понекад се напоредо употребљава и један и други вид назива, нпр. *Фордов аутомобил* и *форд*, *Рендгенов апарат* и *рендген* (по П је име *Рентген*, а општи термин *рендген*, али нема сметње да се у прилагођеном писању прихвати једначење по звучности и у имену), *Буровљева вода* (хирург Буров) и *буров*, *Базедовљева болест* (лекар Базедов, Basedow) и *базедов*. Ако се, међутим, затре посесивни смисао одредбе, па се она због тога изобличи, оправдано је писати малим словом: *бурова вода*, *базедова болест*.

d. За имена биљака можемо преузети правила из Симоновићева Ботаничког речника. Наиме, малим словом пише се име биљне врсте кад је облички једнако с личним именом (било да је од њега постало, или је у питању накнадна персонификација, или случајна творбена подударност); нпр.: *рада*, *бела рада*, *лепа ката*, *славка*, *милица*, *љубица*, *госпа*, *драгољуб*, *љубомир*, *љубидраг*, *милун*, *ђурђица*, *јуда*. Кад се властито име јавља у генитивној присвојној одредби вишечланог биљног имена, а представља лично име, пише се великим словом: *дивљи мед светог Јована*, *трава светог Петра*, *грожђе светог Ивана*, *зеље свете Марије*, *зељице девице Марије*, аналогно и *печат цара Соломона* и сл. У свим осталим видовима биљних имена у Ботаничком речнику Драгутина Симоновића уклопљено властито име пише се и у присвојној одредби малим словом; ту можемо разликовати ове случајеве: (1) неправо лично име (општа именица у служби имена) у генитивној одредби: *сузе мајке божје*, *цвијет мајке божје*, *древце блажене дјевице*; (2) такво име у облику присвојног придева (на *-ов*, *-ин*): *богородичин крст*, *богородичин лан*, *госпина коса*, *госпина трава*, *господинов трн*; (3) лично име у облику присвојног придева који може упућивати и на празник посвећен неком свецу и на самог свеца: *ђурђево цвеће* (синоними: *ђурђевско цвеће*, *ђурђевак*), *иваново цвеће* (исто *иван-цвет*, *ивање цвеће*, *ивањско цвеће*), *јованова травица* (*јованско цвеће*), *петрово* (и *петровско*) *цвеће*; (4) такође у облику присвојног придева, име које симболично упућује на одређену личност или биће: *адамова јабука*, *венерине власи*, *давидово зрно*, *душаново перје*, *исусова шака*, *исукрстова ружа*, *маркова сабља*, *соломонов (саламунов) печат*, *христов венац*, *христово цвеће*. У пракси писања најспорнија је ова последња група (4), где се (због јасне асоцијативне везе с личним именом) пише и велико слово, у складу с правилом датим горе под 28с. То не можемо сматрати погрешним, али треба имати у виду да је у именима биљних врста асоцијативна веза с властитим именом замагљенија него у примерима под 28с (због симболичне, често и нејасне мотивације), а тиме је и оправданије писање малим словом.

Ово се не односи на биљна имена типа *Панчићева оморика*, где је веза с властитим именом конкретно мотивисана, па није оправдано писање малим словом.

е. Општи називи подударни са етничким, етнографским и житељским именима пишу се малим словом: *турчин*, *латинка*, *циганка* (биљке), *мађарица* (шљива), *ваљевка* (јабука и народно коло), *врањанка* (коло), *јоркширац* (свиња), *арапин* (коњ), *далматинац* (пас) итд. Овако се пишу и уобичајени разговорни називи учесника у нечему везаном за одређено географско име, као: *солунац* (учесник Солунског фронта), *игманац* (учесник Игманског марша), *чилеанац* (учесник светског фудбалског првенства у Чилеу), *шпанци* (учесници у грађанском рату у Шпанији).

ф. Када је пак неки назив – упркос специфично примењеној, симболичној или фигуративној употреби – јасно сачувао карактер властитог имена, оправдано је писање великог слова, а фигуративна употреба по потреби се обележава наводницима: *састанак Пећанаца* (некадашњих, нпр. бивших ђака пећке гимназије), *Голооточани* (некадашњи „становници“ Голог отока, тј. логораши), *кисела вода* „*кнез Милош*“, *вино* „*царица Милица*“. Велика слова се задржавају и кад се нечије име употреби као симболично, меморијално име неког појма (установе, организације и др.): *друштво* „*Вук Караџић*“, *школа* „*Иво Андрић*“ и сл. (уп. и у т. 30).

29. Имена и називи серијских и апстрактних појмова. Иако је основна служба властитих имена да именују јединке или појединачне, уникатне предмете и појмове (за разлику од других појмова и с т е врсте), неке одлике властитих имена имају и називи појединих појмова који се остварују вишеструко, у серијама примерака, или пак као апстрактни појмови и као материја без количинске одређености. Њихова је сличност с општим именицама у томе што не означавају јединку, појединачни предмет, него носиоца одређених особина, без обзира на то у коликом се броју или количини остварују; с друге стране, сличност с властитим именима огледа се у томе што настају „крштавањем“, тј. утврђивањем имена вољним поступком. Овакво вољно именовање није довољан разлог да неки назив признамо као властито име и пишемо га великим словом. На пример, у смишљене називе спадају многа имена материја (елементи *полонијум*, *ајнштајнијум*, минерали *кварцит*, *сидерит*, *пирит* итд.), такође многа имена савремених или фосилних животињских и биљних категорија (*амеба*, *парамецијум*, *стегоцефал*, *рододендрон* итд.), али она само допуњавају и разрађују систем самониклих описних назива (*олово*, *сумпор*, *кремен*, *вук*, *гуштер*, *јавор* итд.), и пишу се малим словом.

Ова грађа није подрбно нормирана, а по својој природи веома је разнородна. У много случајева остаје за слободну оцену писца да

ли је неки назив властито име или је опште природе, те сходно томе да ли ће се писати великим или малим словом; при овоме треба тежити поштовању преовлађујућих правописних обичаја ако су се створили у одговарајућој литератури. Овде ћемо указати на неке типичније случајеве, за које се могу дати одређеније препоруке.

а. Великим словима пишу се наслови и посебни називи текстуалних састава, уметничких дела и других специфичних ауторских остварења и кад се узимају као један појам и кад је реч о реализованим примерцима: *Андрићева Травничка хроника* (или „Травничка хроника“) – купио је три *Травничке хронике* (или „Травничке хронике“); *Библија* или *Свето писмо*, *Коран* или *Куран*, *Талмуд* – два *Света писма*, један *Талмуд*; *Сеоба Срба* (слика П. Јовановића) – неко је изрезао из књиге *Сеобу Срба* (репродукцију те слике). Велико слово задржава се у именима и кад се мисли на кипове и слике: *Микеланђелов Мојсије*, *нашли су једну Венеру*, *музеј има две Афродите* итд.

б. Међутим, кад се називи састава и дела схватају као општи називи врсте, пишу се малим словом: *ново издање граматике*, *три алгебре* и *једна геометрија* (врсте књига); *четворојеванђеље*, *псалтир*, *јеванђеље по Марку*, *номоканон*, *октоих* (врста састава). Ако неки примерак има свој посебни вишечлани назив, онда се такав назив пише једним великим почетним словом, али именица којом се означава врста дела сама по себи не изискује писање великог слова: *Зографско јеванђеље* (а не: Зографско Јеванђеље), *Синајски псалтир*, *Иловичка крмчија*, *Вараждински апостол*, *Хрвојев мисал*, *Хвалов зборник*, *Душанов законик* итд. Али ако је одредбена реч информативне природе а не почетак установљеног имена, онда се великим словом пише почетак правога имена дела: *деспотово Слово љубве*, тако и *вуковићки Зборник за путнике*, *црнојевићки Октоих првогласник* (издања) итд.

с. Сличне разлике посебних имена и општих назива показују и мотиви ликовних остварења. Ови називи пишу се великим словом ако представљају устаљено посебно име једног одређеног дела и кад се не зна његов творац, нпр. *Кнез љиљана* (фреска, Кносос), *Добри пастир* (фигура, Рим). Малим словом пишу се називи типизираних ликовних остварења кад су опште природе, нпр. *мртва природа*, *каријатиде* (ово је по пореклу етник – девојке из града Карије, али се претворио у општу именицу). Између ова два случаја по својој природи стоје типизирани називи мотива и садржаја који се понављају на фрескама и иконама; иако је у литератури често и њихово писање великим словом, може се дати предност писању малим словом у примерима типа *тајна вечера*, *распеће* или *распело*, *скидање с крста*, *успење Богородице*, *изгнање из раја* и сл. И неки називи који у основном значењу представљају несумњива властита имена, нпр. *Сфинга* као споменик у Египту

или *Дискоболос* вајара Мирона, могу се схватити као опште именице и писати малим словом кад значе типизирани предмете; нпр.: *Међу сувенирима могу се наћи сфинге, амори, дискоболоси.*

d. Називи школских предмета донекле су слични насловима ауторских дела, али су апстрактне природе. У наставним програмима они имају утврђена имена, али су она по правилу информативне и описне природе. Зато нема сметње да се та имена схвате као део описног казивања и пишу малим словом, нпр.: *полагао је историју језика с дијалектологијом, има слабе оцене из математике и основа природе и друштва, имамо час технике научног рада, у свим смеровима обавезан је био предмет историја југословенских народа* итд. Велико слово пише се обично у школској документацији, као и кад је потребно нагласити или прецизирати да назив није слободна или приближно пренесена формулација, него да се предмет дословно тако зове, нпр. *пријављујем испит из предмета Општа методологија наука*. Да би се још јасније издвојило дословно име предмета, могу се поред великог слова писати и наводници. Наводницима се прибегава и зато да се истакне дистанциран став према таквом називу (иронија, оспоравање адекватности назива и сл.).

e. Слична је употреба малог и великог слова у називима одликовања, који могу значити и врсту одликовања (као апстрактни појам) и конкретан предмет, примерак. Наиме, називи се обично пишу малим словом, нпр. *орден за храброст, медаља за храброст, орден рада, гвоздени крст, орден подвезице, орден заслуга за народ првог реда (или I реда), орден белог орла с мачевима, споменица 1941. године* (због карактера саме саставне речи пише се велико слово у називима типа *Карађорђева звезда, медаља Обилића* или *Обилића медаља, Данилов крст* и сл.). Као и у примерима под d, велика слова и по потреби наводници пишу се ради истицања дословне службене формулације назива, као и кад се жели показати да назив није слободно формулисао аутор текста него га наводи као преузето име или мотивацију. Кад се одликовања помињу у службеном тексту и уопште кад се говори о њима као о службено регулисаним појмовима, нормално ће се њихови називи писати великим словом и дословно, нпр.: *ранији Орден заслуга за народ I реда преименован је у Орден заслуга за народ са златном звездом* (поред великог слова, у оваквим случајевима називи се могу издвојити и наводницима или подвлачењем). И у слободном информативном казивању називи се обично пишу великим словом ако су специфични, те се не могу схватити као описно навођење одликовања и његове мотивације или симбола, нпр. *Легија части, Таковски крст*. Као израз става писца према називу, наводници се употребљавају и без великог слова, нпр.: *имао је само медаљу „за*

ревностну службу“ (или: „медаљу за ревностну службу“), *поносио се својом „храбром медаљом“* (народни назив старе црногорске медаље за храброст).

f. Називи врста робе, артикала, производа нормално се пишу малим словом и кад представљају смишљена или патентирана имена; у ово спадају и називи типова возила и авиона, као и других производа индустрије и технике кад се схватају као врсте серијских предмета: *стрептомицин, хексорал, авамигран, вегета, вегедор* (лекови, препарати, материје); *фрушкогорски ризлинг, жиливка, манастирка, вранац* (пића); *детерџент „лабуд“, вино „фрушкогорски бисер“, бомбони „слатка тајна“* (фигуративни називи); *форд, фолксваген, застава, москвич, цип, фијат* (тако и кад су називи фигуративни или персонификовани: *фића, мерџо, стојадин, кеџ, буба*, с тим што се могу писати и наводници); *каравела, тупољев, боинг, даглас, јункерс, спитфајер, летећа тврђава; шарац, бреда, збројовка, калашњиков* (али: *Дебела Берта, Крњо, Зеленко* – имена топова, као појединачна а не серијска персонификација).

g. Међутим, називи производа могу се схватати и као јединствени појмови, тј. као наслови патената и посебни називи ауторских дела, достигнућа, остварења (индивидуалних или тимских), а такво схватање повлачи и писање великим словом. За разликовање једних и других случајева не постоје разрађена правописна правила, а питање је и могу ли се рационално направити, с обзиром на велику разноликост производа и прилика у којима се употребљавају њихови називи. У нејасним случајевима писање великог или малог слова остаје за слободну оцену писца и за равнање према спонтаним правописним обичајима уколико су се негде испољили.

Писање великог слова често срећемо у стручним текстовима, нпр. кад се говори о историјату достигнућа неке гране примењене науке, технике, технологије, као и у другим приликама кад се првенствено има на уму дело, изум, достигнуће и жели се прецизно именувати. Оправданост употребе великог или малог слова зависи и од уобличиња назива. Наиме, ако је назив уобличен као именица, он је тиме прилагођен служби опште речи, која се нормално пише малим словом. Та прилагођеност посебно је изразита у називима разних материја, препарата и сл., који се често и творбено уобличавају као опште речи, применом одређених наставака, као *-ин, -ал, -иј(ум)* и сл. (*стрептомицин, апаурин, веронал, ацетисал, ванадијум* или *ванадиј* итд.); овакве називе оправдано је писати малим словом. Међутим, кад назив има вид симбола састављеног од словних скраћеница и бројки, он има утврђен начин писања; словни део је или сав састављен од великих слова или се она комбинују с малим словима, али тако да је почетно слово велико (нпр. авиони *ДС-9* или *ДЦ-9, Хе-178, Ту-110*). Ако испред овакве

формуле постоји и општа именица, она се пише малим словом: *хеликоптер Ми-10, минобацач Т-13, ловац Ме-109.*

Најмање је постојан правописни обичај кад назив има облик формуле која започиње именицом а наставља се словним и бројчаним симболима. Овде се, нарочито код познатијих назива, среће и писање малим словом, кад се именица схвата као општи назив само допуњен диференцијалном сигнатуром (*месершмит Ме 109, боинг 707, јункерс 86, застава 101, фијат 1100, ами 8, рено 5*), али и писање великим словом, кад се именица схвати као интегрални део симболичног назива или формуле (*Месершмит Ме 109, Хајнкел Хе-178, Даглас Х-3*). Ни једно ни друго писање не могу се сматрати погрешним (ако се назив сведе на саму именицу, може се препоручити писање малим словом, како је речено горе под f).

30. Пуна и скраћена имена и подударни општи називи. Често су посебна, утврђена имена разних појмова (установа, предузећа, правних аката и др.) описног, информативног садржаја, тако да се (у свом пуном или скраћеном облику) подударају с називом који би писац текста слободно формулисао, и кад не би знао да се тај појам званично тако зове. Такви називи могу се писати и малим и великим словом. Велико слово обавезно је ако се наводи име које се не може схватити као слободни описни назив. Указаћемо посебно на неке случајеве.

а. У називима појмова који имају шире (информативно) и уже (симболично) име, уже име пише се обавезно великим словом, а шире зависно од тога да ли се текст схвата као навођење аутентичног имена или као слободна ауторова описна формулација: *пишите Издавачком предузећу „Народна књига“* (тако можемо написати ако знамо да се предузеће управо тако зове), *ишао сам у издавачко предузеће „Народна књига“* (тако можемо написати и ако се зове тако или како друкчије, нпр. Издавачка радна организација „Народна књига“).

б. Скраћено исказана посебна имена обично се јављају при поновном помињању појма који је већ поменут пуним именом или који је врло познат, те се и у скраћеном облику назив поуздано идентификује. Треба их редовно писати великим словом ако се и у таквом скраћеном облику схватају као имена, а не као описни, информативни називи: *овогодишње Позорје* (ум. *Стеријино позорје*), *у Његошевом Вијенцу* (*Горском вијенцу*), *закључак В(и)јећа*, *скупштина Матице*, *Академијина издања* итд.

с. Ако се тако скраћено име подудара са општим термином, те се може схватити као слободна примена опште речи, може се писати и великим и малим словом. У службеним текстовима и пословној преписци уобичајено је да се и у овом случају пише велико слово, нпр. *обраћам се Факултету*, *закључак Комисије*,

према одредби Статута итд. Међутим, у слободним текстовима обично је и оправдано писање малог слова у примерима типа: *играју се у дворшћу гимназије, чекаћу те на факултету, задржао сам се у ресторану, навратио сам у институт, дуго си се задржао у фабрици, радио сам у библиотеци, нашли су се пред позориштем*, а тако и цитирао је одредбу закона, то је супротно уставу, то ћемо регулисати статутом и правилницима итд.; иако се у сваком примеру мисли на један одређени појам а не на било који те врсте, а употребљене именице се садрже у официјелним именима (те би се могле схватити као скраћена имена) – оне немају карактер властитих имена него општих именица у конкретној употреби, па их треба писати малим словом.

д. Кад се уз таква скраћена имена наћу речи које појам конкретизују и ближе одређују (а без којих би био недовољно одређен), онда она губе својство властитих имена, те их је оправдано писати малим словом: *наш институт, овај факултет, ваша академија, овдашња гимназија, тамошњи универзитет, њихов медицински факултет* итд. Треба имати у виду да овакве ближе одредбе обично одузимају називу карактер властитог имена, али не и обавезно (ако је он и без њих одређен); нпр. назив не губи карактер властитог имена у примерима типа: *сараћивали смо у томе с неким страним установама и с нашоом Матићом српском, тај комад сам гледао у овдашњем Југословенском драмском позоришту* (тако се зове једно од београдских позоришта) и сл.

е. И друге проблеме разликовања општег назива и пуног или скраћеног имена (и зависно од тога писања малог или великог слова) решавамо у духу општег начела изложеног на почетку ове тачке. Ако је назив који наводимо фигуративан, симболичан и уопште по свом склопу такав да га не бисмо применили као свој слободни описни израз, треба га редовно писати великим словом: *Дубровачке љетне игре, Стеријино позорје, Закон о превођењу у стање покоја* (тако се некад звао закон о пензионисању), *Земаљски музеј, Народни музеј, Исламска верска заједница, Уметност на тлу Југославије* (назив изложбе) итд. Ако је пак пуни или (што чешће бива) скраћени облик назива такав да бисмо тако рекли без обзира на званично име (било да га знамо или не знамо) – м о ж е м о га писати великим словом, али и малим, нарочито у неслужбеним текстовима; нпр. *универзитет „Кирил и Методије“* (у Скопљу), *студентски дом „Махмут Бушатлија“*, *фудбалски клуб Жељезничар*, *закон о научним делатностима, устав Србије, југословенски устав, уредба о занатским радovima, сајам књига, сајам технике, фестивал југословенског документарног и краткометражног филма* итд. – или пак: *Универзитет „Кирил и Методије“, Студентски дом „Махмут Бушатлија“, Закон о научним д(ј)елатностима, Фудбалски клуб „Жељезничар“* и сл. (ако су таква официјелна имена).

f. Поред званичних имена установа, каткад се као имена схватају (и пишу великим словом) и преиначени (обично двочлани) називи, направљени по обрасцу: придев од имена места + општи назив врсте установе (то бива кад је установа у датом месту уникална, једина те врсте): *Загребачко свеучилиште*, *Београдски универзитет* (званична имена: Свеучилиште у Загребу, Универзитет у Београду), *Београдска опера* и сл. Ово је изузетно допуштен правописни поступак, за називе које можемо узети као обичајем створена имена, али не представља правописну обавезу, него се такви називи увек могу писати малим словом. То важи и за накнадно успостављена или обичајем створена имена, нпр. *Горажданска штампарија*, *Рујанска штампарија* (старе штампарије из XVI в.) и сл.

g. Речи РЕПУБЛИКА и ПОКРАЈИНА схватају се понекад као скраћена имена појмова у чијем се називу јављају. На том схватању заснива се пропис II да се пишу оба велика слова у називима *Дан Републике* и *Трг Републике* (реч РЕПУБЛИКА схваћена као скраћено вишечлано службено име Југославије), што је прихватила и правописна пракса, а често се пише *Република* и *Покрајина* кад ти називи значе одређену федералну јединицу или аутономију. Слично томе, чести су примери писања великог слова у речи ФЕДЕРАЦИЈА, схваћеној као скраћено и преиначено име заједнице, или пак као обједињено име федералних институција.

Ове речи се у свакој прилици могу писати малим словом, јер се увек могу схватити као примена опште речи: *на југу републике*, *широм републике* (слично као „на југу земље“, „широм града“), *у оквиру покрајине*, *однос републике и двеју покрајина*, *буџет федерације*, *органи федерације* итд. Велико слово се овде делом писало и у знак уважавања институције, али је погрешно у ову материју уплитати куртоазну употребу великог слова.

31. **Имена и општи називи животиња.** Ако је име појединачно смишљено за неку животињу (стварну или замишљену), оно се редовно пише великим словом: расни коњ *Муња*, пас *Леси*, медвед *Брундо*, животиње из народних песама *Јабучило*, *Шарац*, *Караман* итд. У традиционалном сеоском домаћинству одржавала се у појединим нашим срединама и постојана лексика типизираних имена животиња (паса, коња, крава, волова, оваца, коза, каткад и кокошака и др.), у којој главни део чине називи по боји и изгледу (*шаров*, *шароња*, *шаруља*, *мрков*, *зекан*, *вилорога*, *праворога* итд.); такви називи употребљавају се и описно (нпр. „*опасан је онај шаров*“) и као посебна имена животиња (ради разликовања, навикавања на вабљење и сл.). У речницима и другим стручним обрадама и набрајањима грађе уобичајено је да се такви називи обједињено пишу малим словом, укључујући и случајеве где се не могу схватити описно. Тај узус може се задржати, али кад се у

тексту такав назив примени као име одређене животиње (нпр. у дечјој књижевности), треба га писати великим словом: *напојио је Вранца, чусмо како залаја Гаров.*

32. Земља, Сунце и Месец. Властита имена су по правилу посебна имена појмова за разлику од других исте врсте (нпр. посебно *Морача, Сава*, а општи назив врсте *река*). Међутим, речи ЗЕМЉА, СУНЦЕ и М(Ј)ЕСЕЦ традиционално су схватане као називи појмова јединих у својој врсти, а речи таквог значења не идентификују се у језичкој свести као властита имена, нпр. *св(и)јет, небо, васиона, свемир*. Са ширењем образовања мењала се и представа о овим телима: схватило се да је ЗЕМЉА једна од планета и СУНЦЕ једна од звезда, а да постоје нпр. и Марсови и Јупитерови месеци. Нарочито се често говори о ЗЕМЉИ као једној од планета, па како друге планете имају своја властита имена, и реч ЗЕМЉА се тако схвата и пише великим словом: *Меркур, Венера, Земља, Марс* итд.; обично је писање великих слова и у примерима као „*Сиријус, Вега и Сунце су звезде патуљци*“, или „*утицај Венере, Месеца и Марса на Земљину путању*“. Ипак, ни у оваквом стручном изразу ове именице не постају права властита имена, него су у ствари опште речи у служби властитих имена. Њихов општи карактер још је уочљивији у разним фигура-тивним и слободним применама, па не треба вештачки сузбијати писање малог слова.

Према II ове именице се пишу великим словом као називи небеских тела, а малим као заједничке именице. Разрађујући ову уопштену одредбу и отварајући више могућности за писање малог слова, можемо препоручити ово:

а. Само малим словом треба писати именице *сунце, м(ј)есец* кад год значе врсту небеских тела (*наш месец, Марсови месеци, планетарни систем са два сунца*), као и у свим случајевима кад не значе небеска тела. Може се препоручити мало слово и за називе облика и фаза месеца: *млад м(ј)есец* (или *млађак*), *пун м(ј)есец* (*уштан*); тако и *полум(ј)есец*.

б. Треба сматрати допуштеним двојако писање речи СУНЦЕ и М(Ј)ЕСЕЦ у значењу назива одређених небеских тела. При томе се може дати предност малом слову кад се називи тих тела узимају у вези с њиховим изгледом и видљивошћу или са светлосним и топлотним приликама: *излазак и залазак сунца и м(ј)есеца; сунчев одсјај, зрак, ход, м(ј)есечев сјај, срп, лик, м(ј)есечеве м(и)јене, помрачење сунца и м(ј)есеца* и сл.

с. Израженија је потреба за писањем великим словом речи ЗЕМЉА у значењу планете, јер се тиме диференцира од значења 'површина планете' (*авион се дигао са земље, посматрања са земље и из ваздуха*), као и од значења 'свет', 'човеково боравиште',

'овај свет' и сл. („Са плачем ће на земљу падати, са плачем ће на земљи живити“ – Његош). Зато се може одређеније препоручити да се реч ЗЕМЉА пише великим словом кад се може допунити термином „планета“ (*планета Земља*) или заменити изразом „наша планета“.

33. Звања уместо имена. У слободном изразу често се поједине особе не именују именом и (или) презименом него звањем, нпр. *професор, доктор, командир, председник* итд. Употребљене именице при томе не губе општи карактер и пишу се малим словом. То важи и у случајевима кад је одређена особа једини носилац тог звања у своје време: *папа, микадо, шах, негус*, а такође кад се догоди да се звање веже само за једну личност, без историјског понављања: *вожд* (уобичајено само као Карађорђево звање). Нека једнократно примењена звања (која се сад узимају из стилистичких разлога, најчешће у ироничном изразу) схватају се понекад и као лични надимци, па се пишу великим словом, али је и овде оправданије писање малим словом: *фирер, дуче, каудиљо, поглавник* (по потреби и с наводницима).

О куртоазном писању великог слова у челним државничким звањима в. т. 39d.

34. Имена и називи бића из религиозног и митолошког појмовника. Властита имена бића која представљају верске појмове и митолошких бића по својој језичкој природи слична су људским именима (антропонимима), па се и писање великог слова у њима слично регулише. Ипак за део ове материје немамо разрађену правописну норму нити постојане правописне обичаје.

а. Називи митолошких бића, као и називи бића из верског појмовника многобожачких религија пишу се великим словом ако значе једно одређено биће, а малим ако се схватају као назив врсте бића: *Зевс, Јупитер, Аполон, Дијана, Озирис, Индра, Перун, Дајбог, Полифем, Равијојла*; али: *сатир, нимфа, киклоп, вила* итд. (врсте бића), а тако и хришћански појмови *анђео, арханђео, муслиманско хурија* и сл. Примењене у оквиру оваквих схватања, речи *бог* и *богиња* значе називе врсте бића, које је оправдано писати само малим словом. Такво, опште значење ових речи наслеђено је из словенске старине и одржало се у нашем језику до данас, само код прве од њих не као једино значење.

б. С прихватањем хришћанства реч БОГ добила је и друго значење, схваћено као назив појма јединог у својој врсти, а тиме је омогућено да се схвата и као властито име. Наиме, у монотеистичком (једнобожачком) поимању називи божанства схватају се као властита имена и пишу великим словом: *Бог, Јехова* или *Јахве, Алах*; нормално се овакво писање преноси и на устаљене пригодне замене имена: *Господ* или *Господин, Свевишњи*. Именица БОГ,

међутим, лингвистички се издваја из ових назива, јер има и уопштеније значење, којему одговара писање малим словом. У примерима типа: *његова филозофија може се схватити као некакво тражење бога, за тај вид браманизма спас душе је у сједињењу с богом схваћеним као општи принцип природе, муслимански бог назива се Алах* – реч БОГ је уопштеније природе и не може се замењивати синонимичним називима (неће се рећи нпр. „некакво тражење Свевишњег“ или „некакво тражење Јехове“, нити „хришћански алах назива се Бог“ итд.). Разлика је у томе што су речи *Јехова* и *Алах* допрле у нашу језичку средину у оквиру једнобожачких веровања и схваћене као имена једног божанства, док је БОГ традиционална општа реч која је накнадно добила и службу посебног имена, али не губећи ни своје општије значење. Зато правописна норма мора признавати оба начина писања – *Бог* и *бог* – зависно од значења и схватања. На правописну праксу реално утичу и тежње да се велико слово пише из поштовања, као и узуси прихваћени у верски маркираним текстовима (в. т. 38).

с. Други разлог за писање речи *бог* малим словом јесте фигуративно или избледело и затрто значење у многим узречицама и изразима, чиме она губи карактер властитог имена (уп. т. 28); на пример: *видеће он свога бога, убио је бога у њему, бог га његов убио*. Може се начелно препоручити да се у сличним изразима реч *бог* пише малим словом (исто се односи и на синонимичне називе ако се јављају у таквим изразима, на пример *господ га његов знао* и сл.).

Писање малог слова у оваквим слободнијим применама речи *бог* нарочито се доследно примењивало после Другог светског рата, али је било доста обично и у предратним издањима, само без доследности – напореда с писањем великог слова. У предратној грађи објављеној уз реч БОГ у Речнику САНУ, поред бројних примера писања великог слова, налазимо доста потврда и за употребу малог слова (примере преносимо упрошћено): *у томе је он просто бог* (ненадмашан), *да бог чује, мани се бога ти тога, дај боже и бог дао, бог би знао ко ће бити јачи, не дао бог, где сте ако бога знате, али ствари бог да прости* (пропале су), *бог му дај, боже прости, боже сахрани и сахрани боже, вјера и бог, да бог поможе* (израз задовољства нечим), *дао бог* (тако ти је то), *живи као мали бог, за име бога, знам свога бога, још и боже помози* (прилично добро), *и боже помози* (исто), *нема боже помози* (нема олако), *како је милом богу воља, као бог и шеширџија, краде богу дане, на права бога* (и: *на праведну богу*), *на силу бога, ни ти бога и божје вјере, не ваља ни богу ни људима, не види белог бога, нема ту бога* (мора тако бити), *ни бога јокиног не зна, не дао јаки бог, ни род ни помози бог, од мила бога* (до миле воље). – Иако је тада владала правописна норма да се БОГ у једнобожачком верском

значању пише великим словом, у овим примерима су писци (или њихови редактори) применили мало слово, схватајући их као слободни сликовити израз а не као употребу властитог имена божанства. То је начелно оправдан поступак, који ни сада не треба ограничавати и сузбијати.

d. Речи, *враг, ђаво, сотона (сатана), шејтан, белај* и сл. схватају се као називи врсте бића и пишу малим словом. Велико слово пише се кад се неки назив схвати као име појединачног бића, нпр. *Луцифер, Белзевуб* или *Велзевул* (схваћено као 'вражји старшина' и сл.).

e. Као устаљене замене имена, речи *Богородица, Богомати* и *Госпа* пишу се великим словом. Због избледелог или помере-ног значења друге речи пишу се једним великим словом имена празника *Велика госпођа, Мала госпођа, Велика госпојина, Мала госпојина*. И уопште, кад се у служби имена верског појма јавља израз састављен од више општих речи, лингвистички је нормално писати га једним великим словом: *Света тројица, Свето тројство, Свети дух* или *Дух свети*; уп. и т. 13d.

Писање вишечланих израза кад је одредбени део на другом месту

35. Нормални је ред речи у вишечланим именима придев-ска одредба + именица (нпр. *Босанска улица, Студентски трг*) или именица + падежна одредба (нпр. *Трг ослобођења, Булевар војводе Мишића*). Недоумице и колебања у писању великог слова у првом обрасцу изазивају случајеви кад се (из метричких или других стилских разлога) саставнице нађу у обратном реду (инверзији), а у другом обрасцу случајеви кад је нејасно представља ли именица почетак властитог имена или пак најавну општу реч иза које тек следи право име. Ова питања нису правописно нормирана, па можемо само дати неке оцене и савете по језичкој логици.

a. Кад именица стоји на првом месту, а употребљена је у облику множине – она се пише малим словом (а одредба великим): *језера Охридско и Преспанско, крашка поља Никшићко и Граховско, у океанима Атлантском и Тихом, нахије Катунска и Љешанска, бановине Савска и Приморска, војводства Варшавско и Катовичко* (за имена улица в. у т. 36).

b. И кад је у сличним обртима именица формално у једнини, али се односи на више назива (те има смисао множине) – оправдано је да се она пише малим словом: *из језера Охридског у Преспанско, из океана Атлантског у Тихи, у мору Јадранском и Јонском, из нахије Катунске у Љешанску* итд.

с. У појединачним придевско-именичким властитим именима, кад се из стилских разлога (најчешће у песамама) обрне ред речи и именица дође на прво место, пракса писања великог слова није уједначена. Посматрајући формално, именица се може схватити као почетак властитог имена и писати великим словом (нпр. *Војводство варшавско*), али би се пре могло препоручити за угледање писање типа: *мину чета низ поље Темовско, и спадоше на поље Никшићко, и сва листом нахија Катунска, уљегоше нахији Љешанској, док дођоше долу Репешкоме* (примери из РЊ).

36. Питање који члан назива писати великим словом најчешће се намеће у урбаном називљу (микротопонимији), у случајевима кад је реч УЛИЦА необавезни део имена. Наиме, главни и најчешћи модели уличних имена у слободном изразу имају двојак облик – пуни (с речју „улица“) и скраћени (у ком се та реч подразумева и изоставља): БОСАНСКА УЛИЦА и само БОСАНСКА, или УЛИЦА ИНТЕРНАЦИОНАЛНИХ БРИГАДА и само ИНТЕРНАЦИОНАЛНИХ БРИГАДА. То утиче и на праксу писања великог слова, нарочито у типизираним формулацијама и унапред штампаним обрасцима (формуларима), у којима се име улице само попуњава.

а. У складу са препорукама под 35а и 35б, кад се реч „улица“ у множини или у једнини множинског значења нађе испред посебних имена – треба је писати малим словом, а великим словом почетак посебног имена: *без струје су остале улице Чика Љубина, Васина и Студентски трг* (тако и у формалној једнини: ... *улица Чика Љубина, Васина и Студентски трг*, исто и кад се реч скрати: ... *ул. Чика Љубина, Васина и Студентски трг*); у улицама (у улици, у ул.) *Интернационалних бригада, Браничевској и Небојшиној*.

б. При попуњавању формулара и образаца, кад је реч УЛИЦА већ уписана, нормално је великим словом уписати краће име улице (где се може скраћивати), нпр.: *Кнез Михаилова* (или *Кнез-Михаилова*), *Кнеза Милоша*, *Браће Рибникар*, *Интернационалних бригада*. Овакво исписивање погодно је и за азбучне спискове улица (у градском именику или у другим приликама).

с. Кад се појединачни пуни назив који почиње речју УЛИЦА употреби у слободном тексту, нема сметње да се примени начин писања предвиђен у II (т. 17), где су наведени примери *Улица босанска*, *Улица социјалистичке револуције*, *Улица Бранка Радичевића*, *Улица браће Кавурића*. Међутим, будући да реч УЛИЦА у овим примерима није неодвојиви део имена, није језички погрешно ако се она схвати као најавна општа реч и пише малим словом, а великим словом почетак карактеристичког имена: *улица Босанска* (боље: *Босанска улица*), *улица Бранка Радичевића*, *улица Браће Кавурића* итд. Овом другом начину писања дата је предност

у ПП, а он је нарочито погодан ако се реч „улица“ скрати у „ул.“ (погодније је ул. *Мајке Јевросиме* него *Ул. мајке Јевросиме*). – Реч УЛИЦА треба писати малим словом и кад се (као термин) нађе испред именичког или придевско-именичког назива: *улица Велике степенице, улица Мале степенице, улица Миријевски венац* (у Београду), *улица Илица* (у Загребу) итд.

d. Називи у којима нема речи УЛИЦА исписују се увек као пуни називи, великим почетним словом: *Студентски трг, Трг ослобођења, Булевар војводе Путника* итд. Пуни назив, великим почетним словом, треба исписивати и кад је реч УЛИЦА неодвојиви део имена: *Улица бродараца, Улица бреза, Улица платана* и сл. То треба примењивати и у попуњавању формулара у којима је већ одштампана реч УЛИЦА (понављајући ту реч) и у азбучним списковима: у набрајањима треба наћи такву стилизацију да се реч УЛИЦА у оваквим примерима не одвоји од своје одредбе, јер је неприродно кад се назив сведе на сам једноструки генитив (нпр. „Бродараца“, „Липа“, „Платана“, „Храстова“ – како видимо у једном београдском азбучном именуку улица).

У ствари, називима типа *Улица липа*, иако изгледају складни и економични, недостаје она структурална гипкост коју имају два поменута главна модела уличних имена, у којима се реч „улица“ може изостављати, што им омогућава гипку и прилагодљиву употребу. Мада то није правописно питање, може се овде препоручити службама које утврђују нова имена улица да воде рачуна не само о симболици и садржајној мотивацији, него – и то првенствено – и о њиховој економичности, језичком складу и структуралној погодности. То практично значи да нова имена по правилу треба смишљати у оквиру стабилизаних образаца – с двочланим генитивским и поготово с још погоднијим једночланим придевским обележјем (типа *Јована Цвијића, Цвијићева, Ресавска* итд.).

Куртоазна употреба великог слова

37. У ранијим правописним обичајима доста се прибегавало писању великог слова из куртоазних разлога, као израза почаст и поштовања. То је застарео манир, и данас би његова примена остављала утисак нападаог графичког формализма, каткад чак и метанисања или удвориштва. Куртоазну компоненту израза, кад је она потребна, треба остваривати речима, не оптерећујући њоме правопис. У ствари, можемо узети да не постоји никаква правописна обавеза куртоазног писања великог слова, него је то само стилистичка и појашњавајућа могућност у неким случајевима.

38. Међутим, није предмет језикословног правописног нормирања писање великог слова у оним стиливима у којима се нарочита

примена великог слова негује као посебна маркација израза, као стилистичко средство да се постигне посебан утисак. То се пре свега односи на верски маркирани израз, какав се примењује у црквеним и свештеничким текстовима, где су створени посебни узуси (нпр. великим словом пишу се и именице и заменице кад се односе на божанство). У протокол (који може обавезивати одређене службе и одређено комуницирање, али не и општи, информативни израз) – а не у правопис – спада и нарочита употреба великог слова везана за владаре и династије (нпр. писање великим словом заменица „Ми“ и „Наш“). Исто тако, правопис не одређује колико ће се писати велико слово у уметничким текстовима, кад се оно узима као експресивно или симболично средство; одступање од опште норме допустиво је и у посебним, реторички или пригодно сроченим текстовима и формулацијама. – У таквим применама не оцењује се је ли писање великог слова правилно, него да ли је одступање од опште норме његовог писања стилистички умесно, а таква оцена није ствар лингвистике и правописне норме.

39. И општа, неутрална правописна норма писање куртоазног великог слова до п у ш т а (а не прописује) у случајевима где се још довољно одржало у обичају и где има извесно рационално и функционално оправдање.

а. Најобичније је куртоазно писање великог слова у заменицама ВИ и ВАШ кад се односе на једну особу. То није само куртоазно маркирање, него се тиме ове заменице диференцирају од праве множинске употребе. У таквом случају у пословној преписци практично редовно се пише *Ви, Ваш* (за једну особу), и нема разлога да се оспорава тај обичај. Слично се може рећи и за приватну преписку, с тим додатком да није никаква грешка ни када се пише *ви, ваш*; а с друге стране, није грешка ни ако се из стилистичких и експресивних разлога у писму напише великим словом и *Ти, Твој*. Напротив, кад се у уметничкој књижевности наводе дијалози уобичајено је да се *ви, ваш* пише малим словом и кад се односи на једну особу. Тај обичај треба поштовати, а логично га је применити и у новинарском и информативном навођењу нечијих речи.

б. Заменицу ВАШ логично је и уобичајено писати великим словом и кад се употреби у оквиру пригодне формуле која је и својим склопом куртоазна: *Ваша светости, Ваше високопреосвештенство, Ваша екселенција, Ваша висости, Ваше величанство* и сл. Треба допустити (као необавезно) писање великог слова и онда кад је у сличним формулама заменица трећег лица: *Његова светост, Његова екселенција, Њено величанство* итд; тиме се доприноси уочљивости куртоазне формуле и разликовању заменице у њој од обичне, информативне употребе.

с. Кад у обраћању изостане заменица ВАШ и остане само пригодна именица у вокативу, она је довољно маркирана самим својим карактером и вокативном употребом, те нема потребе да се пише великим словом; оправдано је, дакле, писати нпр. „*Обраћамо Вам се, екселенцијо, овим апелом*“, „*Надамо се, величанство, да ћете...*“ итд.

д. Именичке титуле и звања, и ако стоје уз име и ако име изостане, треба писати малим словом: *патријарх, папа, реис-ул-улема, ајатолах, председник, краљ, краљица* итд. Не треба, дакле, примењивати одредбу Прав. 1960 по којој „назив живих поглавара држава када се не спомињу њихова имена пишу се... великим словом“ (зашто би се знак поштовања ограничавао на живе?).

е. И кад се одлучимо на куртоазно писање великог слова, довољно га је у једној формули једанпут написати: *Његова светост патријарх, Свети отац папа, Њено величанство краљица Британије* итд. (а не: „Његова Светост Патријарх“, „Свети Отац Папа“ и сл.). У општем изразу, немаркираном посебном етикецијом, понављање великог слова у оваквим формулама коси се с рационалним духом савременог правописа, а и с добрим укусом. Овакав поступак логично је примењивати и у скраћеницама (*Њ. св.* или *њ. св.*, *Њ. к. в.* или *њ. к. в.* – а не „*Њ. Св.*“ и сл.).

40. Преглед и сажетак поглавља о великом слову

Задржава се нумерација тачака и подтачака као у обради овог поглавља.

Главне норме и њихови основи

7. Три службе великих слова: као почетно, у верзалном слогу, у скраћеницама.
8. Историјски основи маркирања почетним великим словом.
9. Две главне службе почетног великог слова:
 - а. На почетку реченице и сл.
 - б. У властитим именима.
10. Куртоазна употреба као споредна.
11. Условна разграниченост властитих имена и апелатива као узрок колебања у норми и писању великог слова. Делимична факултативност.
12. Тежња умереној и функционално оправданој, а не манирској употреби великог слова – као мерило нормирања.
13. Једночланост и вишечланост властитих имена.
 - а. Именска формула људских имена.
 - б. Именички и придевско-именички облик као главни видови осталих властитих имена.

Типична проста имена као главни обрасци писања почетног великог слова

14. Главне групе властитих имена као неспорне позиције великог слова:
 - a. Људска имена (сви чланови формуле), верска и митолошка имена: *Петар Петровић Његош, Јехова, Јупитер, Каин.*
 - b. Етноними и житељска имена: *Словени, Арапи, Ресавци, Новосађани (Словен, Аранчад и сл.).*
 - c. Географска имена: *Европа, Романија, Цетиње, Славија.*
 - d. Небеска тела и њихови системи: *Марс, Сиријус, Зодијак.*
 - e. Индивидуална имена животиња: *Јабучило, Шарац, Брундо.*
 - f. Празници: *Пасха, Божић, Бајрам, Ђурђевдан.*
 - g. Установе и сл.: *Ермитаж, Одеон, Југопетрол, Спартак.*
 - h. Гласила и ауторска дела: *Политика, Сеобе, Илијада, Мачевање (слика).*
 - i. Уникатни објекти: *Партенон, Девич, Биљарда, Титаник.*
15. Сва имена задржавају велико слово и у присв. придеву на -ов, -ин: *Марков, Змајев, Сатурнов, Титаников, Венерин.*

Велико слово унутар вишечланих властитих имена

16. Уже властито име у ширем: *Западна Морава, Јужна Америка, Летопис Матице српске.*
17. Опште правило: опште речи унутар имена (ван првог места) пишу се малим словом, осим у случајевима који се изричито изузму из овог правила.
18. Изузимају се од тог правила: људска и слична имена, званична и географска имена земаља, имена насеља, страна географска имена. Разрада следи даље.
19. Људска и персонификована имена:
 - a. *Хенрик Осми, Иван Грозни, Јован Крститељ.*
 - b. *Изузетно: Дон Кихот, Дон Жуан, Хаџи Рувим, Фра Дијаволо; али: дон Нико, хаџи Тома, фра Брне, бан Кулин, кнез Лазар.*
 - c. *Уз имена: свети апостол Павле, свети Петар, свети Василије Острошки (за разлику од Свети Никола – празник и црква), тако и преподобни, блажени, преосвештени, хазрети.*
 - d. *У изразима у служби властитог имена: Света тројица, Свети врачевци, Света браћа (кад не следе имена).*
 - e. *Симболична имена: Ричард Лављег Срца, Јован без Земље; Црвени Облак, Седећи Бик (Бик Који Седи).*
20. Вишечлана имена земаља:
 - a. *Службена, правна имена држава: Сједињене Америчке Државе, Демократска Федеративна Југославија, Федеративна Народна Република Југославија итд.*
 - b. *Скраћени и преиначени облици: Сједињене Државе, Совјетски Савез, Јужноафричка Унија.*
 - c. *Народна Република Србија, Аутономна Покрајина Војводина итд.*
 - d. *Аналогно и за актуелна и бивша имена у другим земљама: Јерменска Совјетска Социјалистичка Република и сл., али допуштено је и по општем правилу у т. 17: Северна територија, Територија главног града (јединице аустралијског федерализма).*

- е. Неправа и изражајним обичајем створена имена: *Источно римско царство, Дубровачка република, Турско царство, Турска царевина, Османска империја, Хабзбуршка монархија, Двојна монархија; Земља хиљаду језера, Земља излазећег сунца; Пета република, Друго царство, Трећи рајх; Париска комуна, Крушевска република, Ужичка република.*
21. Остала вишечлана имена:
- Градови, села: *Нови Сад, Бијело Поље, Савино Село.*
 - Делови насеља и градске четврти: *Стари град, Савски венац, Други рејон.*
 - Страна непрозирна имена: *Сијера Невада, Рио Гранде, Лонг Ајленд, Мато Гросо.*
 - Страна преведена и подударна словенска имена: *Огњена земља, Жута река, Аралско језеро, Логарска долина;* тако и страна негеографска имена: *Форин офис, Јунајтед прес.*
 - Сва остала имена од општих речи: *Јадранско море, Балканско полуострво, Голи оток, Стара планина, Црногорско приморје, Халејева комета, Велики медвед, Матица српска, Уједињене нације, Свето писмо* итд. (једним вел. словом).
22. Претварање апелатива у властито име у именима регија: *Подгорина и Ваљевска Подгорина*, сл. и *Подгор, Загора, Котари, Крајина.* Уобичајено двојство: *Бока Которска и Бока которска*, поред краћег *Бока.*
23. Помоћне речи у именима: *Ван Гог, Ел Аламејн* (на почетку имена) – *Винсент ван Гог, Шат ел Араб* (унутар имена).
24. Изворни правопис при изворном писању: *United Press* (али прилагође-но: *Јунајтед прес*).

Разликовање властитих имена и општих назива

25. Кад се подудара описни израз и име, писање зависи од аутора.
26. Административна и друга подручја:
- жупа *Брсково, санџак Срем, епархија Хвосно, општина Стари град; санџак Зворник, кадилук Пријепоље, општина Цетиње.* Изузетно: *Земља Херцегова, Вилајет Вук.*
 - Средска жупа, Ријечка нахија, Београдски пашалук, Врбаска бановина, Нишки регион, Владимирска губернија, Катовичко војводство.*
27. Догађаји и збивања. Званична имена скупова: *Трећи међународни конгрес слависта* (или: *III међународни...*). Називи других догађаја зависно од карактера назива:
- Рат двеју ружа, Опијумски рат, Кримски рат, Бурски рат, Други светски рат, Седмогодишњи рат;* описни називи: *турско-аустријски рат 1687–99, ирачко-ирански рат;* доба светских ратова.
 - Селјачка буна, Први устанак, Октобарска револуција, Француска револуција, Осамнаести бример.* Описни називи: *устанак 1804. године, алжирска револуција.*
 - Метонимијска имена: *Ватерло, Бородино, Термопиле, Сутјеска* (битке). Описни називи: *битка код села Бородина, битка на Ватерлоу.*

- d. *Бородинска битка, Косовски бој, Колубарска битка; Солунски фронт, Игмански мариш, Сарајевски атентат.*
- e. *Вартоломејска ноћ, Дуги мариш, Битка народа, Ноћ дугих ножева.*
- f. *Тилзитски мир, Новосадски договор.*
- g. *хуманизам, ренесанса, препород, илиризам, илирски покрет, рационализам, покрет отпора, барок, модерна.*
28. Претварање властитих имена у опште називе:
- a. *август, квислинг, кашмир, шампањ, цепелин.*
- b. *ом, цул, тесла (јединице); форд, фијат, мерцедес.*
- c. *Волтин лук, Теслине струје, Фордов аутомобил.*
- d. *Биљке: рада, бела рада, славка, драгољуб; трава светог Петра, зеље свете Марије; богородичин лан, дрвце блажене дјевице, иваново цвијеће, адамова јабука (примери из Ботаничког речника); Панчићева оморика.*
- e. *Биљке турчин, латинка, кола ваљевка, врањанка, коњ арапин, пас далматинац.*
- f. *Вино „царица Милица“, друштво „Вук Караџић“ и сл.*
29. Серијски и апстрактни појмови:
- a. *Примерци: три Травничке хронике, два Света писма, једна Венера, две Афродите у музеју.*
- b. *Састави и дела као општи називи: три алгебре и једна геометрија; четворојеванђеље, псалтир, Зографско јеванђеље, Синајски псалтир; црнојевићки Октоих првогласник.*
- c. *Мотиви: Кнез љиљана (фреска); мртва природа, каријатиде; Сфинга, Дискоболос, али: међу сувенирима су сфинге, амори и дискоболоси.*
- d. *Школски предмети – двојако писање: час технике научног рада – испит из предмета Техника научног рада.*
- e. *Називи одликовања – двојако писање: обично малим словом кад се могу описно схватити (орден за храброст, орден рада), а великим у специфичним случајевима.*
- f. *Артикли, производи обично малим словом: стрептомицин, жилавка, фолксваген, калашињиков; али: Дебела Берта.*
- g. *хеликоптер Ми-10; месершмит Ме 109 или Месершмит Ме 109.*
30. Пуна и скраћена имена и подударни општи називи:
- a. *Двојако писање ширег имена: Издавачко предузеће „Народна књига“ и издавачко предузеће „Народна књига“.*
- b. *Скраћена имена: Позорје (Стеријино позорје), Његошев Вијенац (Горски вијенац), скупштина Матице.*
- c. *Могућно двојако писање: обраћам се Факултету – наћи ћеш ме на факултету.*
- d. *Губљење својства властитог имена у наш институт, овај факултет; али: наша Матица српска.*
- e. *Двојако писање ако је назив обичног, описног склопа: Сајам књига – сајам књига, Сајам технике – сајам технике.*
- f. *Изражајним обичајем створена и накнадно успостављена имена факултативно великим словом: Београдски универзитет, Горажданска штампарија (из XVI в.).*
- g. *Необавезно писање великог слова у република, покрајина, федерација.*

31. Имена и називи животиња: коњ *Муња, Јабучило*, пас *Леси*; али: *шаров* и *Шаров*, зависно од примене.
32. *Земља, сунце и месец*:
 - a. Само малим словом: *наш месец, Марсови месеци, систем са два сунца; млад месец, пун месец; полумесец.*
 - b. Двојако СУНЦЕ и МЕСЕЦ као небеска тела: *Сиријус, Вега и Сунце – залазак сунца.*
 - c. Великим словом *Земља* кад се може допунити речју *планета* или заменити са *наша планета.*
33. Звања уместо имена: *микадо, шах, вожд, папа*; боље малим словом и *фирер, дуче, каудиљо.*
34. Бића из религиозног и митолошког појмовника:
 - a. *Зевс, Аполон – сатир, нимфа, анђео.*
 - b. *Јехова, Бог, Алах.* Могућност општег значења речи БОГ.
 - c. Избледело или затрто значење: *убио је бога у њему.*
 - d. *враг, ђаво, сотона – Луцифер, Велзевул.*
 - e. *Богородица, Богомати, Госпа; Велика госпођа, Велика госпојина, Света тројица, Свето тројство, Дух свети, Свети дух.*

Вишечлани изрази са одредбом на другом месту

35. Двочлана геогр. имена у инверзији:
 - a. *језера Охридско и Преспанско, нахије Катунска и Љешанска.*
 - b. *из језера Охридског у Преспанско, у мору Јадранском и Јонском, из океана Атлантског у Тихи.*
 - c. *мину чета низ поље Ђемовско (боље него: Поље ђемовско).*
36. Имена улица с необавезним чланом УЛИЦА;
 - a. *без струје су остале улице (улица, ул.) Чика Љубина и Васина.*
 - b. Попуњавање формулара кад је реч УЛИЦА већ уписана.
 - c. *Ул. мајке Јевросиме или ул. Мајке Јевросиме.*
 - d. *Улица липа, Улица платана.*

Куртоазна употреба великог слова

37. Куртоазна употреба вел. слова само је могућност, а не правописна обавеза.
38. Није подложно правописном нормирању велико слово у црквеним текстовима, у уметничким текстовима и сл.
39. Општија употреба куртоазног великог слова:
 - a. Обичај је у пословној преписци *Ви, Ваш* за једну особу. Слично је и у приватној преписци, с тим што није погрешно *ви, ваш*, такође ни *Ти, Твој*. У дијалозима у уметничкој књижевности обичније је *ви, ваш* и за једну особу.
 - b. Обично је *Ваш* и у оквиру формула типа *Ваша светости, Ваша екселенцијо, Ваше величанство* и сл. Допуштено је и *Његова светост, Његово височанство* и сл.
 - c. Кад изостане ВАШ, а остане само именица, не треба је писати великим словом: *екселенцијо, величанство* итд.
 - d. Именичке титуле и звања треба писати малим словом и уз име и кад име изостане: *патријарх, папа, председник, краљ, краљица.*
 - e. Не треба понављати куртоазно велико слово у истој формули: *Његова светост патријарх* а не „Његова Светост Патријарх“. То важи и за скраћенице.

СПОЈЕНО И ОДВОЈЕНО ПИСАЊЕ РЕЧИ

Уводна објашњења

41. Три врсте спојева и три начина писања. Лексички спојеви (спојеви речи), тј. изражајне јединице настале од двеју (каткад и више) речи, пишу се спојено, с цртицом или одвојено, те се по томе разликују сложенице, полусложенице и изрази или синтагме (групе речи повезаних функцијом и значењем). Кад лексички спој срасе или се претвори у једну реч, сложеницу, она се пише састављено, као и просте и изведене речи. Неке врсте непотпуно сраслих спојева узимају се као полусложенице и пишу се с цртицом, која истовремено спаја и раздваја саставнице (саставне делове). У неким спојевима опет, пре свега онима који почињу предлогом, цртица се никад не пише, те остаје на избор само спојено и одвојено писање. – О писању цртице в. и у т. 217–218.

42. Видови колебања у начину писања. Разнолика колебања и неуједначености у правописној пракси и обичају, па и у самој правописној норми, јављају се зато што многи спојеви или спреге речи добијају неке одлике сложеница, али истовремено њихове саставнице у већој или мањој мери задржавају карактер посебних речи. Ретки су случајеви у којима се напоредо срећу сва три начина писања, на пример: *два брата крв, два-брата-крв, двабратакрв* (фиг. име биљке, у П спојено); *видео спот, видео-спот, видеоспот* (у П нема); *жиро рачун, жиро-рачун* (П), *жирорачун*. Много чешће уочавамо двојачко писање, некад оправдано, а некад без довољно оправдања:

– спојено и одвојено: *Ђурђевдан и Ђурђев дан* (П обоје), *отада и од тада* (исто), *напамет и на памет* (треба да буде зависно од значења: „учи напамет“, али „паде ми на памет“), *наиме и на име* (такође зависно од значења: *наиме* у смислу ’то јест’, али: „добито на име награде“, „послато на име наручиоца“), *испочетка и из почетка* (неуједначено у пракси, а и у разним нормирањима);

– спојено и полусложеничко: *Баишчаршија* и *Баиш-чаршија* (у Сарајеву), *баишчаршија* и *баиш-чаршија* ('главни трг', у П оба начина писања), *Хасанагиница* и *Хасан-агиница* (у П обоје), *аутомеханичар* (об.) и *ауто-механичар* (П), *фотомонтажа* (об.) и *фото-монтажа* (П), *наливперо* (об.) и *налив-перо* (П), *пингпонг* (об.) и *пинг-понг* (П) итд.;

– одвојено и полусложеничко: *брutto тежина* (об.) и *брutto-тежина* (П), *соло п(ј)евање* (об.) и *соло-п(ј)евање* (П), *Костреиш харамбаша* (об.) и *Костреиш-харамбаша* (П), *Абдулах ефендија* и *Абдулах-ефендија* (обоје П), *цез музика* (об.) и *цез-музика* (П), *јафа кекс* и *јафа-кекс*, *мока кафа* и *мока-кафа* – и многе сличне везе.

43. Слојеви сложеница. Данашња наша лексика сложеница и сличних спојева плод је дуготрајног наслојавања. Већ из прасловенске старине словенски језици наследили су сложенице типа *бездан*, *безног*, *црноглав*, *Београд*, лична имена типа *Владимир*, *Мирослав* и др., као и многобројне глаголе и глаголске именице с префиксом (*оградити*, *ограда* и др.). Многе сложенице направљене су у доба старословенске и српкословенске писмености по угледу на грчки језик, а део њих чува се и у данашњем изразу, нпр. *благослов*, *благодат*, *богослов*, *првосвештеник*, *човекољубац* иј. *човјекољубац*. Под утицајем турског језика настао је знатан број лексичких спојева у којима прва саставница остаје непроменљива и који стичу одлике сложеница или полусложеница, нпр. *ћорсокак*, *алај-барјак*, *ћетен-алва* и др. Велики број сложеница уведен је у развоју новије терминологије, било преузимањем готових страних облика, било прављењем домаћих термина по угледу на стране: *географија* и *земљопис*, *астрономија* и *зв(ј)ездознaнство*, *биографија* и *животопис*, *биологија*, *чланконошци* и мноштво других сложених термина. У наше доба, највише преузимањем из других језика или по угледу на њих, уводе се у језик многи изрази у којима је прва реч непроменљива, што омогућава да се схватају као сложенице или полусложенице: *тајмаут*, *плеј-оф*, *цез музика*, *рок концерт*, *мини мода* итд. (све најчешће неуједначеног писања).

44. Одлике сложеница. Правописни проблеми највише се испољавају у новијим слојевима сложеничке и сличне лексике, зато што се у њима најмање доследно испољавају обележја претварања израза (групе речи) у једну реч и типичне одлике сложеница. Сложенице чине разнолику лексику, те њихове карактеристичне особине изискују посебно описивање за поједине њихове групе и врсте, али се ипак може истаћи неколико типичних одлика својствених сложеницама уопште или њиховом великом броју, као и појава битних у процесу њиховог стварања.

а. У свим сложеницама остаје непроменљива прва саставница (односно у вишечланим образовањима све саставнице осим

последње), без обзира на то спада ли одговарајућа посебна реч у променљиве или непроменљиве, нпр. *Сланкамен*, *Сланкамена* (а не „Слана Камена“ или сл.); ово правило важи и за мање-више све полусложенице (*Шар-планина*, на *Шар-планини* и сл.). Ипак се у именима празника каткад комбинује сложеница у номинативу с променљивом синтагмом у косим падежима: *Ђурђевдан* (обичније него *Ђурђев дан*), *Ђурђева дана* или *дне* (обичније него *Ђурђевдана*). – С друге стране, сама непроменљивост прве саставнице никако није довољна да гарантује састављено или полусложеничко писање и искључи растављено; уп. *браон сукња*, *фер игра*, *портабл машина*, *кир Јања*, *Дон Кихот*, *Монте Карло*, *двадесет први* (прва реч је свуда непроменљива, али се пише одвојено, јер су ово граматички спојеви посебних речи, а не сложене речи).

б. Многе сложенице су и облички обележене, јер у њихов састав улазе облици који су само несамостални форманти сложеница, а не посебне речи; нпр. у *богословија*, *ледоломац*, *водољуб* (биљка) и прве и друге саставнице (бого, леда, вода, словија, лوماц, љуб) само су форманти а не речи. То је онда углавном поуздан знак да спој није скуп речи него нова реч. То вреди и за сложенице типа *мутивода*, *довек* иј. *довијек*, *прекодан*, *малочас*, *издалека*; наиме, и оне су облички обележене формантима *мути*, *век/вијек*, *дан*, *час*, *далека*, који нису граматички прилагођени, те у таквој комбинацији не могу бити посебне речи (иако су у друкчије састављеним изразима то обичне речи). Завршни и почетни несамостални форманти различитог су карактера, и не утичу једнако на начин писања спојева.

(1) Завршни несамостални форманти настају на тројак начин: свођењем речи на саму основу, додавањем суфикса и преузимањем готових облика из других језика: *водоЉУБ*, *двоСЕД*, иј. *двоСЈЕД*, *рукоПИС*; *међуРЕЧЈЕ* иј. *међуРЈЕЧЈЕ*, *ловоКРАДИЦА*; *биоЛОГ*, *астроНОМ*, *биоЛОГИЈА*, *агроНОМИЈА*, *геоГРАФИЈА*, *фотоТЕКА*. Они су практично сигуран знак да спој има карактер сложенице и да га треба писати спојено.

(2) За први формант знак његове несамосталности најчешће представља спојни самогласник, највише *-о-*, али и други: *свилОпреља*, *жутОкљун*, *трОзуб*, *душЕбрижник*, *кућЕпазитељ*, *пазИкућа*, *летИпас*, *богУмил*, *братУчед*. И у позајмицама грчког и латинског порекла на крају првог форманта најчешће је *о*, али је доста често и *и*: *гео-*, *агро-*, *термо-*, *аудио-*, *поли-*, *анти-*, *квази-*. Сложенице теже и томе да им прва саставница буде кратка, па у тој тежњи долази каткад и до скраћивања првог форманта, и то је онда обележје његове несамосталности. У домаћој лексици имамо нпр. *ВИСОраван*, *ДУБОдолина* (према висок, дубок), а у преузетој *евро-* (према Европа), *афро-* (према Африка), *индо-* (према Индија), *петро-* (према петролеј) и др. Спојеви несамосталног првог

форманта с пуном речју најчешће се пишу спојено, али у неким случајевима и као полусложенице (нпр. *руско-турски*, *авио-превозници*). Осим тога, има и примера осамостаљивања сложеничких форманата, а с њиме и одвојеног писања (в. т. 52 и 53). На пример *радио*, *видео*, *мини*, *макси* по пореклу су несамостални форманти, али су се претворили у посебне речи; делимичног осамостаљивања има и код форманата *ауто* и *фото*.

с. Претварајући се из више речи у једну, сложенице често постају и изговорно обележене, тј. теже томе да се изговарају као једна реч, а то значи с једним акцентом и без икакве паузе између саставница. Ако су настале од наглашених речи, сложенице – нарочито оне из старијих слојева – најчешће свде два акцента на један. Ово није обавезна одлика сложеница, него се често задржава двоструки акценат, или пак један главни и други необавезни или ослабљени. За двоструки акценат разлози су нарочито смисаона рашчлањеност појединих сложеница (потреба да се посебно нагласи део сложенице) и већа дужина саставница – нпр. *најотворѐнији*, *југојсточноѐврѐпски*. С друге стране, губљење једног од акцената и обједињавање изговора у неким спојевима не значи да су саставнице изгубиле карактер посебних речи и да их треба спајати у писању; на пример, прва реч је обично ненаглашена у синтагмама *чика Љуба*, *ујка Паја*, *поп Јован*, *шјор Лука*, *тета лија*, често и у *краљ Твртко*, *кнез Милош* и сл. – али писање остаје одвојено. – Ипак је акценатско и изговорно обједињавање битан знак срастања посебних речи у сложеницу, а и битан основ спојеног писања таквих спојева као што су *Ташмајдан*, *Бањалука*, *Газиместан*, *малопре* иј. *малоприје*, *наливперо*, *такорећи*, *цијуцицу*, *лонгплеј*, *пингпонг* и други.

д. У синтагмама од две именице на испољавање одлика битних за сложенице каткад утиче и редослед саставница. Нормално је да на првом месту буде општија, одредбена реч, а на другом (као главни, управни члан синтагме) конкретнија, нпр. властито име. Ако пак дође до инверзије, па се одредба узме као придодата (постпозитивна), често долази до тешње граматичке и лексичке везе, у којој је смањена самосталност саставница; нпр. *планина Шара* (обоје променљиво), али: *Шар-планина* (полусложеница, обједињује промену, донекле и акценат); *планина Кучај*, али: *Кучај-планина* (П); *под планином Ловћеном*, али: „*под оном Ловћен-планином*“ (у песми); *бег Љубовић*, *паша Шубајлија*, али: *Али-бег* или *Алибег*, *Омер-паша*.

е. У самородном развоју словенских и касније штокавских сложеница створили су се типични структурални модели или обрасци овога рода лексике. Пре свега, типичне самоникле сложенице обавезно су једноакценатске; појаве двојног акцента секундарне су природе: тип *најрумѐнији* није настао сложеничком

творбом (преобликом) него поступним срастањем речце *нај* и компаратива. Једноакцентски изговор практично је могућ само у речима ограничене дужине; нпр. у новијој сложеници *престононаследница* неминовно се поред главног акцента (на слогу *-на-*) јавља и споредни на првом слогу, а у термину *дезоксирибонуклеинска* (киселина) долази и до тројне наглашености (*де-*, *-ри-*, *-кле-*). – Таквих многосложних структура нема међу самониклим сложеницама. Нарочито је доследна тежња да прва саставница буде кратка, па се у напоредним спојевима (где су оба редоследа могућна) радије на прво место ставља краћа саставница. У самониклим сложеничким категоријама прва саставница по правилу није дужа од два слога, и то заједно са спојним самогласником. Ово учачамо нпр. у биљним и животињским именима у којима прва саставница значи боју; ако је придевска основа једносложна, уз њу иде спојни самогласник: *белогабрица*, *белоперка*, *белолипа*, *бјелоград*, *бјелоглавица*, *бјелокопитњак*, *жутокора*, *жутоцвијет*, *модроглавац*, *мркоглавац*, *мрколипа*, *црнобор*, *црнопирица* и др. – али двосложни придеви *зелен*, *румен*, *црвен* по правилу се узимају без спојног самогласника: *зеленгаћа*, *зеленгора*, *зеленкада*, *руменцвијет*, *црвенперка*.

Придржавање ових структуралних модела никако није обавезна одлика сложеница. Одступања од њих јавила су се већ у језику ћирилометодске основе (нпр. тросложна прва саставница у *месецо-слов*, *човекољубац* иј. *мјесецослов*, *човјекољубац*), а онда опет у новијој стандардној општој лексици и терминологији. Ипак та одступања у некој мери оптерећују структуру наше речи и природност језика, па спонтано језичко осећање даје предност образовањима усклађеним с традиционалним самониклим обрасцима. Кад су нови спојеви тако уобличени, и у писању се лакше прихватају као једна, спојено написана реч.

45. Посебне одлике предлошких спојева. Досад изложене одлике сложених образовања недовољне су или небитне за оцену предлошких спојева (предлог + падежни облик или прилог) који се срастањем претварају у прилоге, каткад и у сложене предлоге. То је најчешће поступан процес, неједнако одмакао у разним спојевима, те изазива доста правописних проблема. За оцену оправданости спојеног или одвојеног писања (полусложеничко се овде не примењује) већ изложена мерила само су делимично применљива. У предлошким спојевима, наиме, непроменљивост прве саставнице и акценатска обједињеност небитне су појаве у смислу распознавања сложеница, јер су својствене и слободним, несраслим изразима. Обличка и изговорна обележеност сложеница овде добија друкчије видове него у сложеницама предоченим под **ђ** и **с**, а појављују се и још неке закономерности својствене управо предлошким спојевима, те на те специфичности треба поближе указати.

а. Обличка обележеност предлошких сложеница начелно се испољава само у особеним облицима завршне саставнице (а не и прве, као горе под 44b2). Ово се испољава каткад у томе што завршни формант, проширен прилошким суфиксом, добија облик који не постоји као засебна реч (нпр. *наГЛАВЦЕ, поТРБУШКЕ*), а каткад у томе што је завршни формант у таквом падежном облику који није сагласан с датим предлогом и реченицом: *довек* иј. *довијек, преконоћ, прекодан*. Најбројнију групу, међутим, представљају прилози настали од предлога и придевско-прилошког облика на *-о*, уз које иде и варијанта с генитивним наставком *-а* (пореклом из придевске промене): *одскоро* и *одскора, однедавно* и *однедавна, намртво, наслепо* иј. *наслијепо, задуго, накратко, уживо, улудо, укосо, укратко, издалека, изблиза, истиха, испотиха, измалена, одмалена, свисока, замало, увелико* и др. С ретким изузецима (*трговина на мало и на велико*), завршно *-о* и *-а* у оваквим случајевима сигуран је знак сложенице; наравно, ово се не односи на случајеве кад израз таквог склопа одређује именицу (*на мртво име, за мало времена* и сл.). У ретким случајевима сложени прилози добијају обличко обележје у гласовним променама на граници саставница: *дОвде* (сажимање), *одАвде*, али промена каткад није довољан разлог да оправда спојено писање (имамо *надасве*, али: *уза све то, нада мно*, иако се *а* на крају предлога свуда развило под утицајем гласовних прилика у наредној речи). – Велики број прилога насталих од предлошких синтагми остаје, ипак, без обличког обележја, те сраслост у сложеницу треба утврдити по другим мерилима.

б. Обједињени акценат није знак предлошке сложенице, јер је он такав већ у слободном падежном изразу. При томе акценат некад остаје на главној речи, а некад је подложен преношењу на предлог, само што се од тога преношења у говору све више одступа. Кад овакви изрази срастају у сложеницу, акценат се у начелу не мења, те имамо *унакрст* као у *на́род, љма́х* као *љ мрак*. Ипак се старији пренесени акценат доследније одржава у сложеници него у слободном изразу, те и то може бити изговорни знак сраслости; нпр. *ослања се на п̄амѐт*, али: *учи на̄памѐт, идемо уз б̄рдо Буковицу*, али: *споро иде љзбрдо*. Ово није сигуран знак сраслости, јер има доста несраслих изрази у којима се добро одржава старије преношење акцента (*на̄ воду, љ гра̄д* итд.), али у неким случајевима може помоћи у идентификовању сложенице.

с. Уочавају се још неки формални моменти који донекле утичу да предлошки израз буде подложнији или неподложнији срастању у прилог. Нормална је особина сложеница неодвојивост њихових саставница, тј. не умећу се између њих друге речи. Зато могућност уметања обично сведочи да израз није коначно срастао у једну реч: *на срећу – на сву срећу, под богом – под милим богом, до*

воље – до миле воље. Ипак су праве сложенице заменице типа *нико, ико, ништа, иједан, никакав*, иако се у промени саставнице раздвајају (*ни од ког, и у једном, ни о каквом* итд.); с друге стране, и у многим несраслим изразима нема уметања речи између саставница, али их то не чини сложеницама, иако постају подложнији спајању. Ни разни падежни облици нису једнако подложни спајању у сложеницу. Углавном ту склоност имају неки једински облици; поред поменутог генитивног облика у прилозима типа *издалека* (в. горе под а), с предлогом често срasta акузатив, али локатив знатно мање (отуда *надомак, наизмак, надхват*, али: *на домаку, на измаку, на дохвату*). На свест о сраслости прилога типа *одискона, унакрст, наочиглед* утиче чињеница што се изван оваквих спојева не употребљавају речи „искон“, „накрст“, „очиглед“, али с разлогом одвојено пишемо *од памтивека* иј. *од памтивијека* и оријентализам *од бабаземана*, иако се друга саставница не среће у друкчијој употреби. – Све су ово, дакле, необавезна мерила, која могу бити само припомоћ у оцењивању, али не и поуздан знак карактера споја.

d. Најредовнији знак срastaња предлошког падежног израза представља битна промена значења, граматичке службе и смисла целог израза и његових саставница. Промена значења својствена је не само предлошким сложеницама него и многим спојевима пунозначних, појмовних речи (нпр. *летипас* није пас, *крстокљун* није 'укрштени кљун' него птица с таквим кљуном), али она тамо није мерило сраслости, јер су праве сложенице и оне у којима нема битне промене значења (нпр. *мрколипа* и *белолипа* иј. *бјелолипа* – врсте липе, *водопривреда* – привреда везана за воде). Напротив, у предлошким падежним изразима промена значења је услов настанка сложенице, а што је више затрто изворно значење – тим се више спој схвата као једна реч; нпр. речи *напољу, уочи* („уочи празника“), *наиме* (у значењу 'то јест') немају више никакве смисаоне (ни фигуративне) везе са именицама *поље, очи, име* – те и нема никаквог колебања у спојеном писању ових сложених речи. С друге стране, у многим изразима значење је битно измењено, али су они постали само фразеолошке лексичке јединице, а не и нове речи, сложенице, нпр. *преко срца, до ногу* (поражен), *испод ока, између редова, на зуб* (узети неког); таква употреба схвата се као фигуративни живот речи, преношење њихових значења, а не као спајање у нову реч.

46. **Нормирање спојеног и одвојеног писања.** Како видимо, изложена мерила често не дају аутоматски одговор на питање каквог су карактера спојеви речи и како их треба писати. Набројене типичне одлике неједнако се испољавају и концентришу у разним видовима спојева и нису једнако пресудне за начин

писања. Најочигледније обележје сложеница, а најчешће и сигуран знак оправданости спојеног писања представља несамосталан облик саставница (в. т. 44b), али и овде остају отворена нека питања спојеног или полусложеничког писања (чак каткад и одвојеног). Поготово остаје доста места за недоумице и за условне и двојачке оцене кад се речи спајају не успостављајући формалну, обличку обележеност сложенице и не мењајући свој полазни облик. – Отуда је начин писања многих спојева зависан не само од њихове стварне језичке природе, него и од створене правописне навике и традиције, као и од нормативних регулација и утицаја правописних програма и приручника.

Грађа битна за проблеме спојеног и одвојеног писања веома је обимна и стално се увећава, смењује се и превире. По својој природи и обиму она је таква да не може никад бити коначно и потпуно нормирана, те норма остаје у великој мери оријентациона и егземпларна, тј. предочава узорке правописног поступка и смер решавања проблема. Од језичких приручника на уобличавање правописних навика и обичаја највише је утицала норма Правописа из 1960 (П), а утиче и даље, бар у српској језичкој култури. И ова наша обрада спојеног и одвојеног писања у великој мери потврђује норму П, иако има и поправки или друкчијих оцена. Новине које овде уводимо (углавном на темељу обраде у ПП и расправе у МО, а онда и на основу тежњи испољених у изражајној пракси) теже да отворе пут логичнијем писању, а не да ломе правописне навике оних који су навикли да пишу по норми П и који би, у мање или више појединости, радије и даље остали при својој навици. Треба, дакле, уважавати избор и опредељење аутора, схватајући и поправљене одредбе П као допуштени дублетизам и остављајући да се временом стабилизују правописне навике око логичнијих решења.

47. Битније поправке норме П. Поправке норме П делом су појединачне, лексичке природе, а у два случаја концентришу се као нешто бројније, јер проистичу из неких разлика у начелном приступу и поступку.

а. Први од тих случајева представљају предлошки падежни изрази који у поступном процесу срастају у једну реч (обично сложени прилог). Правописни узуси по својој природи су у некој мери конзервативни, они прате стварни развој у језику, а не претичу га и не иду даље од њега. Зато је у граничним случајевима, кад се може рећи да је процес срастања на пола пута, оправданије задржати одвојено писање. У П је, међутим, спојено писање примењено и на неке спојеве које су касније анкете и анализе (ПП и МО) оцениле као још несрасле и дале предност одвојеном писању: *до тамо, до воље, под небом, под богом, на измаку, на парче, на душак, на почек, на здравље, на прсте, у прсте, у*

раскорак, у недоглед и у још неким сличним спојевима. – Поправке норме П у обрнутом смеру, тј. у корист спојеног писања, ретко су биле потребне; најзнатнију и најпотребнију такву поправку чини признавање прилога *успут* (у П само *уз пут*).

б. Још бројније поправке норме П уводимо препоручујући или допуштајући да се цртица пише мање и ограниченије него што је примењена у П (нарочито у Правописном речнику 1960). Грађа у којој се испољавају ови проблеми само је делимично обухваћена у П, али се ипак снажно (иако не сасвим доследно) испољила тежња да се цртица пише у спојевима двеју речи кад год прва саставница остане непроменљива (цез-музика, бруто-тежина, портланд-цемент, Грмеч-планина, кир-Јању, хаџи-Омеров, франко-царина, гала-ручак, Јанковић-Стојана итд.). Ово је, међутим, у пракси врло слабо прихваћено, јер се сукобило с тежњом ка графичкој једноставности, својственој савременом схватању правописа. У данашњем стручном, пословном и уопште комуникативном изразу јавља се много спојева у којима прва саставница остаје непроменљива, те кад би се цртица у њима доследно писала, доста би оптерећивала писмо, нарочито кад се нађе на крају реда, па је треба поновити и у наредном реду.

Можемо рећи да се у овоме, мимо правописне, створила обичајна норма, у којој има колебања, али је постојана тежња да се цртица пише знатно мање него у П. Отуда врло често налазимо рецимо овакве примере одвојеног писања: *ТВ програм, из радио програма, ТВ водич, нинџа корњаче, бизнис клуб, Радио Југославија, радио игра, радио репортажа, инстант листа, бизнис талас, колеџ радио, авис патрола, рок тренутак, фолк шоу, видео огласи, поп рок хитови* (боље: *поп-рок хитови*), *радио ТВ ревија* (боље: *радио-ТВ ревија*), *поп музика* (све из једног програма радија и телевизије објављеног у штампи); *Поп Лукина, Змај Јовина, Хајдук Вељкова* (улице, на таблама и фирмама). – У интересу што једноставнијег и рационалнијег писма, ослобођеног манирске графике, у правилима која ће се даље изложити уважаваће се и ова обичајна норма, што води већем броју поправки норме П.

У сваком случају, у питањима спојеног, полусложеничког и одвојеног писања спојева у којима прве саставнице остају непроменљиве мора се рачунати са доста дублетизма. Писање ће у много случајева зависити од опредељења аутора и оних који стварају и уобличавају поједине спојеве, уводећи их каткад и у званичну документацију, као и од узуса који владају у појединим делатностима. Грађа је толико обимна и разноврсна и толико брзо нараста да није могућно исцрпно нормирати писање. У правилима која следе предочиће се битнији случајеви и примери, углавном они у којима има недоумица и неуједначености.

Битнија правила спојеног, полусложеничког и одвојеног писања

48. Именице: спојени с несамосталним или проширеним другим формантом. Овде имамо два случаја у којима је друга саставница облички обележена као формант сложенице и који се редовно пишу спојено, без обзира на карактер и облик прве саставнице.

а. Ту спадају најпре многобројне домаће и стране сложенице у којима је завршна саставница уобличена као несамостални формант сложеница, а не као посебна реч (в. горе под 44b1): *родољуб, родољубац, родољубље, незнабожац, прекоморац, богослов, богословље, богословија, зв(ј)ездознанство; аеродром, хиподром, аутодром, видеодром* (кованица у телевизијском програму), *библиотека, фототека, датотека, антропологија, трилогија, тетралогија, географија, стратиграфија, астроном, астрономија* итд. У ретким случајевима, кад је спој вишечлан, цртица се пише између првих двеју саставница (нпр. *био-библиографија*), али не између последње и претпоследње.

б. Спојено се пишу и образовања од синтагме или полусложенице којима се у поступку творбе додаје суфикс – без обзира на то да ли се завршна саставница подудара с одговарајућом посебном речју или се јавља само као несамостални формант: *Нововарошанин* (према *Нова Варош*), *Которварошанин* (од *Котор-Варош* или *Котор Варош*, исп. т. 57с), *Херцеговљанин, Даниловграђанин* (према *Данилов Град* и *Даниловград*), *Шарпланинац* (човек) и *шарпланинац* (пас, према *Шар-планина*), *Хонгконжанин, Шриланчанин, Адисабебљанин* (према *Хонг Конг* и *Хонгконг, Шри Ланка, Адис Абеба*). Слично правило спојеног писања важи и за придеве који се изводе од синтагме или полусложеница (в. т. 58с.)

с. Само привидно одступање од тога правила имамо у полусложеници *Англо-Американци*. Препоручује се у П, наиме, такво писање кад се мисли на Енглеze и Американце (нпр. „искрцавање Англо-Американаца на француску обалу“), да би се разликовало од *Англоамериканци* 'Американци енглеског порекла' (нпр. „Латиноамериканци и Англоамериканци“). У ствари, ова полусложеница није ни настала суфиксацијом, него спајањем предметка („префиксоида“) *Англо-* и готове речи *Американци*, те спада у напоредне спојеве, слично као *Афро-Азијци, Татаро-Монголи*. Пишемо, међутим, спојено *Индоевропљани, Индокина* и *Индокинези, Евроазија, Евроазијци*, а није погрешно ни спојено писање *Англоамериканци* и кад се мисли на Енглеze и Американце, као ни *Афроазијци* – ако се узимају као обједињен појам; ово треба признавати као дублет и поштовати опредељење аутора.

49. Спојени несамосталног форманта и именице. Облично обележје сложеница имају и спојени у којима прва саставница

представља несамосталан формант, облички и употребно везан за други део споја (т. 44b2). Ипак је ово мање поуздан знак сраслости у једну реч него кад је друга саставница несамостална, те се поред спојеног писања често примењује и полусложеничко, а у посебним приликама осамостаљења форманта (в. т. 52 и 53) и одвојено.

а. Главно је правило да се спојеви с несамосталним првим формантом пишу спојено, ако нема посебних разлога за полусложеничко и одвојено писање. Редовно се пишу спојено старија домаћа образовања типа *црношљива*, *црнограб*, *смрдибуба*, *назовипријатељ*, *полубрат* итд. По правилу се тако пишу и новији или из других језика преузети спојеви: *пољопривреда*, *водопривреда*, *агроиндустрија*, *агротехника*, *агрокомбинат*, *електропривреда*, *електротехника*, *електропотенцијал*, *геолингвистика*, *психолингвистика*, *хидроцентрала*, *хидродинамика*, *полумајмун*, *полупрофил*, *екскраљ*, *ексшампион*, *суперспектакл* итд.

б. Из овог главног правила изузимају се спојеви у којима је друга саставница властито име, а прва представља неку одредбу или елеменат општег значења. Они се редовно пишу као полусложенице, тако да друга саставница задржава велико слово: *Псеудо-Аристотел*, *Псеудо-Скилак* (тобожњи Аристотел, тобожњи Скилак, тј. непознати аутори чија су дела погрешно приписивана Аристотелу одн. Скилаксу), *Анти-Диринг* (полемични спис против Диринга), *екс-Чехословачка*; *назови-Србин*, *супер-Енглеz*, *полу-Француз*. У овом правописном поступку огледа се тежња да се не замагљује значење друге саставнице. Друкчије су природе и пишу се састављено (без великих слова) спојеви типа *антиенглеz*, *проенглеz*, *антиамериканац* итд. (сличног су значења речи типа *англофоб*, *англофил*, *англоман*, којима је и друга саставница несамосталан формант, те се пишу спојено већ по правилу из т. 48а); тако се пишу и негирани етници: *несловен*, *неамериканац*, *небограђанин* и сл. Тако се може писати и *суперенглеz*, *назовисрбин*, али не и *Несловен*, *Суперенглеz* и сл.

с. Усамљен лексички изузетак, углавном везан за стручне текстове, представљају полусложенице којима се прецизније одређује страна света – *југо-југоисток* ('правац између југа и југоистока') и *северо-северозапад* иј. *сјеверо-сјеверозапад*. Цртица овде указује на смисаону рашчлањеност, тј. спој се не састоји из три напоредне саставнице (југ + југ + исток) него из две, само што је друга сложеница (југ + југоисток). Ако се прва саставница не претвара у формант него задржава облик променљиве именице, онда треба писати црту а не цртицу: *правац југ – југоисток*, *из смера југа – југоистока*, тако и *исток – југоисток* (не постоји полусложеница „истоко-југоисток“).

д. Цртица се може писати и у појединим другим вишечланим спојевима, да се истакне реална смисаона рашчлањеност, нпр.

био-библиографија 'биографија и библиографија', *антропо-топоним* 'топоним изведен из антропонима' (нпр. Душановац од Душан), *фито-антропоним* 'антропоним мотивисан биљним именом, фитонимом' (нпр. Цветко, Јаглика), *динамо-метаморфоза* (вид геолошке промене стена). Цртицом се могу раздвајати и поновљени исти префикси или префиксоиди, као и форманти вишечланих образовања употребљених као стилистичко средство а не као нормална лексика, на пример *чукун-чукунбаба*, *пра-пра-прабаба*, *анти-антинуклеарци*, *контра-контрареволуција*. Ови случајеви спадају у правописне могућности, а не у правописна правила. Овакви спојеви, наиме, могу се писати и сагласно главном правилу (т. 49а), али лектори не треба да спутавају писце у примени цртице кад је она битна за јасно уочавање структуре и рашчлањености образовања.

е. Не само у вишечланим него и у двочланим спојевима с несамоствалним првим формантом – цртица се често пише као знак несраслости, изговорне и смисаоне посебности саставница, иако прва није стекла карактер посебне речи. Цртица овде значи да се спој не узима као права, целовита реч него као две лексеме удружене у датој прилици. У П је такво писање примењено на три несамоствална префиксоида (не рачунајући оне који су се осамосталили и претворили у посебну реч, као *радио*, *кино*): *ауто-* (у значењу 'аутомобилски'), *фото-* и (у ћир. издању П) *авио-*: *ауто-гаража*, *фото-ревија*, *авио-материјал* и др. Формант *ауто-* можемо сматрати несамоствалним, иако у разговорном језику постоји и посебно *ауто*, јер се формант у спојевима схвата као несамоствални скраћени облик од *аутомобил(ски)*. Правописни проблем се, међутим, никако не ограничава на ова три форманта, а и за њих норму П треба поправити. Пре свега, уз *ауто-* треба додати и *мото-*.

(1) Спојено треба писати: *ауто-*, *мото-*, *фото-* у значењима 'сопствени' ('само-'), 'моторни', 'светлосни', као и спојеве с несамоствалним другим формантом (уп. т. 48а) без обзира на значење: *аутопортрет*, *аутосугестија*, *мотокултиватор*, *мотопумпа*, *фотоћелија*, *фотосинтеза*, *аутодром*, *мотодром*, *аутострада*, *авиострада* (у П неоправдано „ауто-страда“, у ћир. издању и „авио-страда“), *аутомобил*, *мотоцикл*, *фотографија*, *фототека*. Права је сложеница и *аутопут*, те је треба спојено писати (у П „ауто-пут“), тако и *аутоцеста*.

(2) Предност спојеном писању можемо дати и у другим устаљеним спојевима који се више схватају као један појам и теже једноакцентском изговору, какви су *аутомеханичар*, *аутоелектричар*, *аутолакирер*, *аутостопер(ка)*, *фотомонтажа*, *фоторепортер*, *фоторепортажа*, *фоторепродукција*, *фотоиздање*, *фотоштампа*, *фототехника*, *фотослог*, *авиофлота*, *авионарк*.

(3) У другим спојевима, који се могу оценити као мање тесни и схватити као слободна веза две лексичке јединице (нарочито ако је та веза случајна, околинална, успостављена за дату прилику), може се дати предност полусложеничком писању (сагласно норми П); на пример *ауто-кућа*, *ауто-превоз*, *авио-превозник*, *ауто-пијаци*, *ауто-препродавац*, *ауто-трке*, *ауто-такмичења*, *мото-трке*, *мото-крос*, *ауто-рели*, *ауто-колона*, *ауто-делови* иј. *ауто-д(и)јелови*, *ауто-гуме*, *ауто-фарови*, *авио-гориво*, *авио-јединица*, *авио-материјал*, *авио-капацитети*, *авио-с(ј)етва*, *авио-запрашивање*, *фото-опрема*, *фото-доказ* и сл. У избору између поступка под (2) и (3) треба поштовати и право аутора да сам оцени претежни карактер споја.

(4) За остале несамосталне префиксе и префиксоиде основна норма је спојено писање, али с правом аутора да употреби и цртицу ако наглашава рашчлањеност или ако спој употребљава као стилску конструкцију; допуштени су дублети нпр. *аеро-запрега* (авион и једрилица), *ино-фудбалер*, *еко-митинг*, *еко-странке*, у иронији и *еко-помодарство* и сл.

За удвојене форманте (*ауто-мото трке* и сл.) в. т. 53.

f. И у неким именима земаља и регија прву саставницу чини несамостални формант, а друга је у облику именице. Ако је прва саставница по значењу подређена другој, као њена одредба (детерминатив) или модификатор, доследно се примењује спојено писање: *Белорусија* иј. *Бјелорусија*, *Малопољска*; уп. и *Антарктик*. Ако су пак саставнице по смислу напоредне, поред спојеног јавља се и полусложеничко писање.

(1) *Аустро-Угарска* (П), али у пракси често и *Аустроугарска*. Реално је признати дублетизам, иако је логичније спојено писање, јер се цео спој узима као име државе, у ком се саставнице узимају обједињено, без смисаоног супротстављања. У значењу именице, наиме, није могућна она смисаона разлика каква се испољава код придева (*аустроугарска флота*, али: *аустро-угарски односи*, *аустро-угарске размирице*).

(2) *Чехословачка* као географско име земље, државе, за разлику од званичних имена, која су се историјски смењивала: *Чехословачка Република*, *Чехословачка Социјалистичка Република*, *Чешка* и *Словачка Федеративна Република*. До правописне и нормативне забуне дошло је после увођења последњег од наведених званичних имена, јер се погрешно схватило да треба променити не само службено име државне заједнице него и слободне изведенице. Отуда су се јавиле необичне и неумесне кованице „Чешкословачка“ (као назив земље), „чешкословачка репрезентација“, „Чешкословаци“, „Чешкословакиње“. Може се препоручити ово: кад ту земљу помињемо као бившу државну заједницу, можемо је називати њеним тадашњим службеним именом, нпр. (лето 1992)

Чешка и Словачка Федеративна Република (скраћ. ЧСФР), а можемо је звати и географским именом *Чехословачка*, без обзира на њен правни облик и службено име (као што говоримо *Америка*, *Британија* или *Енглеска*, *Мексико* – иако су званична имена друкчија); назив њених грађана (нпр. спортиста, као и збирни назив за *Чехе* и *Словаке* кад год нам затреба) логичан је само у облику *Чехословаци*, *Чехословакиње* (као што говоримо *Скандинавци*, *Латиноамериканци* итд.); придев је *чехословачки* кад се односи на целину (нпр. *чехословачки привредници*, *чехословачки спортисти*), *чешко-словачки* кад се саставнице смисаоно супротстављају (нпр. *чешко-словачки односи*, *чешко-словачки преговори*), а *чешки* и *словачки* кад узимамо посебно два народа и њихове земље.

g. Облици који по својој изворној природи представљају несамосталан формант каткад се осамостаљују, те постаје оправдано и одвојено писање (*ауто* и *мото трке*, *Радио Нови Сад* и др.). Подробније ће писање осамостаљених форманата бити обрађено у т. 52 и 53.

Изузимајући ове појаве осамостаљивања, као и специфичне полусложенице предочене под 49b и 49c, за све друге спојеве несамосталног форманта и именице може се формулисати упрошћено правило: сви се они могу писати састављено, а полусложеничко писање остаје као дублетна могућност, да би се истакла смисаона рашчлањеност споја.

50. Спојиви посебних речи (реч у детерминативној служби + именица). У спојевима са завршном именицом, ако се у позицији прве (непроменљиве) саставнице нађе смисаоно и облички посебна реч, као главно правило за нову лексику можемо узети одвојено писање. Писање с цртицом остаје за спојеве у којима је битније смањена смаосталност саставница, или у којима је правописном традицијом укореењено полусложеничко писање, а као напоредна, дублетна могућност и у другим случајевима остаје за слободну оцену аутора. Из ове обимне и разнолике материје у даљој обради ближе се оцењују и нормирају поједини карактеристични случајеви.

a. Треба најпре издвојити категорију непроменљивих придева, који се често јављају и у служби прилога, а остају непроменљиви и кад су у синтагми са именицом и кад стоје посебно. У наш израз доспели су најпре као оријентализми, под утицајем турског језика, нпр. *зорли јунак*, *момак*, *девојка*, *демирли капија*, *шећерли кафа* (кава), *ексик мера* ('неправа, нетачна мера'). Та је лексика постала углавном архаична или стилски обележена и некњижевна, али је из западних језика преузет нови слој непроменљивих придева, који се такође пишу растављено од именице пред којом се нађу: *нобл друштво*, *грао сукња*, *драп блуза*, *браон ципеле*, *бордо боја*, *фер игра*, *портабл машина*. Тој категорији можемо прибројити и

друге непроменљиве речи придевског или придевско-прилошког значења, те њихове спојеве са именицама треба писати растављено, иако су у П начелно дати као полусложенице: *брото тежина, нето износ, соло певање, цикцак кретање, цикцак линија, думдум муниција, думдум метак, гала ручак, гала представа, инстант доручак.*

б. Када се пак у служби непроменљивог детерминатива нађе именица која је кад се нађе у другим положајима променљива, у пракси је врло распрострањено и одвојено и полусложеничко писање, те у томе реално влада двојство, које треба и уважавати.

(1) Међу најчешће овакве случајеве иду спојеве у којима је прва саставница симболично име, или фирма (произвођач), марка или тип онога што значи друга саставница. Овде нема праве потребе за писањем цртице, те се може дати предност одвојеном писању, нпр. *Сава центар* (или „Сава“ центар); *Оријент експрес, Полонија експрес, Балкан експрес* (имена возова); „Симпо“ *наместај, Карнекс паиштета, берета пиштољ, тојота аутомобили, мока кафе, јафа кекс, принцес крофне, арго супа, астрахан крзно, нинџа корњача.* Ред саставница најчешће може бити и обрнут, што је знак несраслости. Треба поштовати и право аутора да овакве спојеве пишу с цртицом (у духу правила П).

(2) Слична се препорука може дати и за примере као што су *чез музика, рок певачи, поп мелодије, мол тоналитет, жиро рачун, индиго папир, индиго копија, бантам категорија, велтер категорија, гну антилопа, какаду папагај, камп приколица, колор филм, колор телевизор, контакт програм* итд. (допуштено и *чез-музика, рок-певачи* итд., сагласно са П).

Ово се може узети и као опште правило за новију лексику, кад год спој чине саставнице које схватамо као посебне речи. Сама непроменљивост прве саставнице није довољан разлог да спој схватамо као полусложеницу и пишемо га с цртицом, осим у случајевима где за ово имамо и посебних разлога (в. даље).

с. Од правила под **б** изузимају се спојеве које схватамо као тешње, појмовно и лексички знатније обједињене, или као устаљене традиционалне полусложенице. У такве спојеве, које треба писати с цртицом, спадају:

(1) неки традиционални оријентализми или спојеве оријенталне и домаће речи: *алај-барјак, баиш-кнез, баиш-чауш, чекмек-ћуприја, ћетен-алва, ћул-ружа, диван-кабаница;*

(2) лексикализовани, појмовно обједињени традиционални спојеве: *жар-птица, ремек-дело* иј. *ремек-дјело, рак-рана, иван-цвет* иј. *иван-цвијет, клин-чорба* (у нар. приповеди), *спомен-плоча, спомен-дом, спомен-чесма;*

(3) фигуративни, често песнички спојеви и необичнија скраћења (замене придева одредбеном именицом); *ловор-грана, бисер-грана, бисер-сузе, узор-мајка, извор-вода*, „*гдје Јадран-вали жало љубе*“ (Крањчевић) и сл.;

(4) поједини спојеви и из новије лексике у којима се слабије испољава самосталност саставница, са чиме често иде и знатнија тежња изговорном обједињавању (тежња једном акценту), нпр. *фикс-идеја, кварц-лампа, веш-машина* (али *бормашина* боље него *бор-машина*, јер елеменат „бор“ нема код нас одговарајућег посебног значења); с цртицом се радо пишу и спојеви у којима је први део врло обичан као променљива именица и има свој придев, а само изузетно се јавља у непроменљивој примени, те се осећа као изузетно скраћивање, нпр. *шах-клуб, шах-гарнитура, спорт-клуб*.

Списак примера није потпун, те у општем изразу добрим делом остаје за слободну оцену које ћемо спојеве посебних речи идентификовати као тешње или напола срасле и писати их с цртицом. У појединим делатностима и специфичним терминологијама установљавају се и професионални узуси или се ствара обичајна норма.

d. Спојеви овог карактера системска су појава у хемијској терминологији. У П налазимо само пример *угљен-диоксид*; одвојено писање овде не би било логично већ и зато што се први део осећа као донекле несамосталан формант, смисаоно заснован на термину *угљеник (угљик)*, а не на именици *угаљ (угљен)* или придеву *угљени*, па је оправдано писање *угљен-диоксид, угљен-моноксид, угљен-тетрахлорид*. У низу других случајева прва саставница није по облику несамостална, него се подудара с посебним именом елемента или састојка, па језички не би било погрешно ни одвојено писање (у складу с т. 50b); у текстовима се среће и одвојено и спојено писање, али је највише у обичају полусложеничко, па му се може дати предност: *сумпор-диоксид, сумпор-дихлорид, тантал-карбид, фосфор-пентоксид, натријум-хлорид* (у овакве спојеве улази само варијанта на *-ијум*, а не и на *-иј*), *калцијум-карбонат, калијум-сулфат* итд. За једињења гвожђа (железа) употребљавају се префиксоиди *феро-* и *фери-*; како су то несамостални форманти, пишу се спојено или с цртицом (у складу с правилима под 49а и 49е), и у хемијским и у другим терминима: *феросулфат, феромагнетизам, ферихлорид, феро-једињења, феро-легуре, фери-соли*. – У стручним текстовима срећемо и уметање заграђених римских бројева (као ознака валенције) у полусложенице овог типа: *бакар(II)-сулфат, злато(III)-хлорид* и др. Овакво писање је изван општег правописа и неспојиво је с његовим нормама писања и интерпункције, те може имати место само у специјализованом интерном изразу у оквиру струке.

е. У новијој лексици страног порекла поједине спојеве посебних речи или лексичких форманата оправдано је спојено писати, јер се обједињују у изговору, а саставнице за наше језичко осећање губе посебни смисао: *рентакар, еркондишн, џубокс, рокенрол, лонг-плеј, нокаут, нокдаун, маришрута* (у П *мари-рута*); тако и *налив-перо*. Спојено писање каткад се преноси из страних језика (нарочито немачког), или непосредно или као модел за додатна образовања: *штрајкбрехер, шпаркаса, кремнинита, кремпита, шамролна, шампита, шперплоча, хренвиришла* и сл. Цртицу пишемо у случајевима изразитије изговорне и структуралне или и смисаоне посебности: *мари-колона, мари-батаљон, плеј-оф, фер-плеј, гол-аут, блок-аут* (у одбојци, аут после одбијања лопте од „блока“), *шери-бренди, топ-листа* и сл. О симетричним и сличним парним спојевима в. у т. 59а.

51. Спојени словних симбола и именица. Спојени словних симбола са именицом по природи су слични спојевима посебних речи са именицом (т. 50b), али уобичајени начин писања није у свему једнак.

а. За словне симболе, нарочито ако садрже само једно слово, није у ширем обичају одвојено писање, па се као правило може узети писање с цртицом: *а-основе, i-деклинација, и-деклинација, Т-профил, L-профил, Г-профил, П-профил, α-зраци (α-зраке), х-зраци, π-мезон, А-бомба, Н-бомба, о-ноге, х-ноге* и сл.

б. Ако се уместо слова исписује његово специфично име, онда нема сметње за одвојено писање, него се примењује правило као под 50b: *алфа зраци, гама зраци, икс зраци (алфа зраке итд.), икс ноге, делта метал* и сл. (допуштено и *алфа-зраци* итд.). Кратке, немаркантне називе слова, боље је ипак писати с цртицом: *Бе-витамин, Це-дур* и сл.

с. Исто правило из т. 50b важи и кад се као прва саставница узме иницијална скраћеница од више слова: *ABC течај, ТВ емисија, РТВ програм, CGS систем, MKS систем, BBC програм, УКТ фреквенције* итд. (допуштено и *ABC-течај, ТВ-програм* итд.). Ако се латиничке скраћенице транскрибују у ћирилицу по изговору, цртице се пишу између назива слова, али у том случају не и испред друге саставнице: *бе-се-же вакцина, Би-Би-Си програм* (не „бе-се-же-вакцина“ и сл., уп. т. 53); уп. и т. 228а.

52. Осамостаљени форманти. Саставница која је по пореклу несамосталан формант понекад се лексички осамостаљује и постаје посебна реч. То утиче и на начин писања, јер се поред спојеног и полусложеничког писања, својственог спојевима несамосталних форманата са именицама (в. т. 49), појављује и могућност одвојеног писања, у складу с правилима у т. 50b. Разуме се, спојени у којима је друга, завршна саставница несамостална пишу се редовно саста-

вљено, у складу с правилу у т. 48а (*радиологија, радиографија, радиометрија, радиоскопија, видеографија*). Али ако друга саставница има облик и опште значење посебне именице, онда делују правила из т. 50b2 и 50c4.

а. Најпознатији осамостаљени префиксоид представља реч *радио*, по пореклу формант из сложеница са значењем 'који је у вези са зрацима, зрачењем, зрачни'. Осамосталио се у значењима везаним за комуникационо средство засновано на електромагнетским таласима: *радио* значи или исто што и *радио-пријемник, радио-апарат*, или пак комуникациону службу засновану на раду радио-станице.

(1) Састављено се пишу спојеви у којима се формант *радио* односи на зраке и зрачење, а не на комуникационо средство: *радиоактивност, радиобиологија, радиохемија (радиохемија), радиоизотопи, радиотерапија*. Писање с цртицом остаје овде само као дублетна могућност у вишечланим спојевима, у складу с т. 49d (нпр. *радиолуминесценција* и *радио-луминесценција*).

(2) Одвојено треба писати реч *Радио* кад значи установу, гласило: *Радио Београд, емисија Радио Београда, Радио Лондон*, разуме се и кад је ужи назив вишечлан (уп. т. 53): *Радио Нови Сад, Радио Слободна Југославија, Радио Слободна Европа*.

(3) Полусложенички треба писати постојане научне, техничке и стручне термине у којима се формант *радио* односи на електромагнетске таласе (природне и вештачке) и на радио као комуникационо средство: *радио-астрономија* (изучавање електромагнетских зрачења свемирских објеката), *радио-телескоп, радио-метеорологија, радио-локација, радио-фар, радио-гониометар, радио-техника, радио-техничар, радио-предајник, радио-пријемник, радио-апарат, радио-станица, радио-емисија, радио-таласи (радио-валови), радио-сонда, радио-телеграфија*. У пракси се овакви спојеви често пишу и састављено, по угледу на друге спојеве с несамосталним формантима (*радиотехничар* као *електротехничар, радиостаница* као *электроцентрала* и сл.). То није језички погрешно, али у интересу одређеније норме треба дати предност полусложеничком писању.

(4) С цртицом се могу писати и случајни, околинални, слободно сачињени спојеви с речју *радио*, који највише настају у именовању емисија радио-станица. Међутим, пошто се ови спојеви заснивају на потпуно осамостаљеној речи *радио* и њеном значењу гласила, комуникационог средства, чиме се изједначају са спојевима посебних речи (т. 50, посебно 50b2), онда их је боље одвојено писати: *радио програм, радио игра, радио драма, радио огласи, радио поруке, радио школа, радио водич*, а то важи и за фигуративне називе типа *радио будилник, радио вртешка* и др. (допуштено и *радио-програм, радио-игра, радио-драма* итд.).

б. И реч *видео* моделирана је на основу несамосталног форманта (префиксоида), али је у нашем изразу она у целини нова реч, која се одмах појавила и као осамостаљена, те нема оне слојевитости и разноврсности значења као елеменат *радио*. Састављено писање форманта *видео* оправдано је само кад је друга саставница несамостална (*видеофил*, *видеотека*, *видеографија*), а сви други спојеви у ствари су подложни дублетизму растављеног и полусложеничког писања. Обично је оправданије растављено (*видео клуб*, *видео огласи* и сл.), али има и тешњих спојева, за које је логичнији полусложенички облик (*видео-рикордер*).

с. Осим у *кинотека*, *кинофикација* (спојено писање по системском правилу у т. 48а), у осталим спојевима формант *кино* треба писати с цртицом: *кино-програм*, *кино-представа*, *кино-улазница*.

д. Формант *мини* изразитије се осамосталио кад означава моду оскудног („минималног“) одевања, па је у овом значењу обично и одвојено писање: *мини мода*, *мини сукња*, *мини хаљина* (поред полусложеничког: *мини-мода* итд.). У другим применама осамостаљеност је мање изразита, па се може препоручити писање с цртицом: *мини-конгрес*, *мини-лига*, *мини-митинг*, *мини-одмор*, *мини-рат*, *мини-фарма*, *мини-фељтон*, *мини-вал* (врста фризуре), *мини-гольф*, *мини-серија* (примери из Речника нових речи И. Клајна, Н. Сад 1992).

е. Форманти *екстра* и *супер* пишу се састављено у спојевима типа *екстрапрофит*, *екстрадоходак*, *екстразарада*, *екстракласа*, *екстраквалитет*; *супернова*, *суперспектакл*, *суперсила*, *суперфосфат*, *супероксид*, *суперревизија*, *супермајстор*, *супербомба* (тако и у придевима: *екстрасубјективан*, *суперсензибилан* и сл.). Формант *екстра* доста је обичан и у осамостаљеној употреби, као непроменљиви придев или прилог, а у новије време (у разговорном језику) и *супер*: *све је било екстра*, *путовање је било супер*. Значење ових форманата може се овако схватити и кад се нађу испред именице; у говору се то испољава необједињеним изговором и посебним наглашавањем обе саставнице, а уз такво значење иде и одвојено писање: *имала је неки екстра укус*, *није било за њих екстра собе*, *нудимо вам екстра услове*, *постигли су заиста екстра квалитет*, *имали смо супер журку* и сл. Реч *супер* осамостаљила се и као именица, синоним сложенице *супербензин*, али у том значењу она не ступа у нове спојеве.

53. Осамостаљивање због удвајања саставница. Цртицом се не могу спајати саставнице од више речи, нпр. „иди ми-дођи ми“, јер је белина јаче раздвојно обележје него цртица (уп. т. 199). Није логично припајати цртицом ни саставницу која је већ сама по себи уобличена као полусложеница (нпр. „пол-рок-парада“), јер се замагљује смисаона структура споја. Непосредна веза двеју састав-

ница слаби у случајевима кад једна од њих ступа у везу са још једном речју или формантом. Чешће се удвоји одредбени, детерминативни део (нпр. *поп* и *рок певачи*), а каткад се исти детерминатив односи на две даље речи (нпр. *рок певачи* и *певачице*). У неким случајевима удвојени детерминативи чине полусложеницу (нпр. *поп-рок хитови*).

У свим оваквим случајевима треба поштовати правила истакнута на почетку, тј. саставницу која је у смисаоној вези са две речи или два форманта треба писати одвојено: *поп-рок музика* (не „поп-рок-музика“), *ролс-ројс аутомобили*, *бе-се-же вакцина*, *Би-Би-Си програм*, *ауто-мото друштво*, *ауто-мото трке*, *Це-дур лествица*; *поп* и *рок музика* (не „поп и рок-музика“), *ауто* и *мото трке*, *аудио* и *видео касете*, *алфа* и *бета зраци*, α и β зраци, *o* и *jo* *деклинација*, *радио* и *ТВ програм*; *видео плоче* и *касете* (не „видео-плоче и касете“), *видео диск-пројектор*, *видео рок-нумера*, *ТВ огласи* и *рекламе* итд.

54. Титуле и пригодни називи испред имена. Титуле, звања и разни пригодни, професионални или надимачки називи испред имена обично се употребљавају као знак извесне куртоазije или става говорног лица према особи о којој говори, а не као нормална информативна именица. Због те пригодности смањује се смисаона и изговорна самосталност таквих именица, акценат је ослабљен или и потпуно изгубљен, дуги слогови се каткад скраћују, а у неким случајевима долази и до обличког скраћивања; нпр. *дон* уместо *доминус* и сл., *фра* ум. *фратар*, *госпон*, *госин* и сл. ум. *господин*, каткад и *ча* уместо *чича*, а као скраћени, окрњени облици схватају се и *хаџи*, *дели*, *ефенди* ум. *хаџија*, *делија*, *ефендија*, па и *госпа* ум. *госпођа*. Неке од тих титула лексички су непроменљиве, тј. немају уопште промене по падежима (нпр. *дон*, *фра*, *кир*, *хаџи*), а неке постају само окационално непроменљиве, у споју са именом (*госпа Живки*, *кума Милице*, *Поп Лукина улица* – прва реч је употребљена као непроменљива, иако су именице *госпа*, *кума*, *поп* променљиве). Могу се препоручити ова правила писања:

а. Лексички непроменљиве титуле и друге придевке у сличној улози, било да су задржали општи карактер или да се схватају као део имена, треба увек писати одвојено: *кир Никодим*, *кир Никодима*, *кир Јања*, *кир Јањин*, *фра Брне*, *фра Брнин*, *дон Луке*, *дели Мусин*, *дели Радивоју*, *хаџи Томин*, *хаџи Омеру*, *Хаџи Ђерина улица*, *Хаџи Проданова улица*, *Дон Кихотов*, *Дон Жуану* или *Дон Хуану* (али *донжуан* као општа именица), *ефенди Мити*, *Фра Анђелико*, *Фра Анђелика* итд.

б. Одвојено се могу писати титуле и придевци и кад представљају променљиве именице, а само су у датој прилици непроменљиве: *Кнез Михаилова*, *Поп Лукина*, *Хајдук Вељкова*, *Господар Јованова*, *Змај Јовина* (имена улица); *кума Милицу*, *госпа Живки*,

газда Николи, Чича Илији. Међутим, овде као допуштено треба признати и писање с цртицом (у складу с П): *Кнез-Михаилова, кума-Милицу* итд.

55. Титула иза имена. Титуле и пригодни, каткад и професионални називи јављају се постпозитивно (иза имена) како из стилских и метричких разлога (*Пријезда војвода, Страхинић бан*), тако и под утицајем турског језика.

а. Титуле *ага* и *бег* (углавном статусне ознаке) и *паша* (најчешће функција, звање) нормално стоје иза имена, при чему се последња редовно за њега веже цртицом, а прве две пишу се с цртицом или спојено, јер ступају у још тешњу везу с именом. Наиме, форманти *ага*, *бег* обично се акценатски потпуно обједињују с претходним именом, а често губе и информативно значење, претварајући се у експресивно или угодно проширење имена. Ако се име завршава самогласником, онда се он губи испред форманта *ага*, те долази и до гласовног срастања: *Мујага, Суљага, Авдага, Мустафага*. Завршеци *ага* и *бег* обично губе значење изразитог титулисања, па ако је пригодна титула потребна, она се каткад domeће и испред имена: „куне јој се бег Алилбег“, „бег Иванбег, јуначко кољено“, „ој чујеш ли, аго Асан-аго“. За ова два форманта реално влада дублетизам спојеног и полусложеничког писања. Треба поштовати изражајни обичај тамо где се створио; нпр. само спојено се пише *Скендербег* (и за Кастриота и за Црнојевића), такође *Иванбег* (за Ивана Црнојевића); за друге историјске личности биће обичније полусложеничко писање, нпр. *Хусеин-бег Градашчевић, Смаил-ага Ченгић*. Иначе се тежи правилу да се цртица пише за стварно титулисање, а да се за експресивно проширење имена примењује спојено писање. – Поред *паша*, и друге оријенталне титуле пишу се с цртицом кад се нађу иза непроменљивог имена: *Јусуф-ефендијин, Омер-баша, султан Осман-хан* и сл.

б. У постпозитивном положају јављају се каткад и друге титуле и придевци, нарочито у народним песмама, нпр.: *шенлук чини Вуча џенерале; а на кулу Јакше капетана; а загна се Милош Барјактаре; а на руке Петру буљубаши; покој душе Пријезде војводе; поранио Милић барјактаре*. Ово су слободне везе речи и не изискују писање цртица. Цртица се може писати само кад име (по правилу због потреба стиха) не добије нормални падежни наставак него задржи непроменљиви, номинативни облик (као краћи): *на сестрића Јован-капетана; саранише Милић-барјактара; своје брату Милош-чобанину; за његова Осман-барјактара*. Није, ипак, никаква језичка грешка ако се изоставља ова цртица, јер се оваква прилагођавања облика потребама стиха не морају графички обележавати.

56. Цртица уз презимена. С проблемом писања цртице срећемо се унутар дводелних презимена, у коауторским везама двају презимена и у неким специфичним везама презимена и имена.

а. Цртица се редовно пише у двочланим женским презименима, између презимена по роду и оног стеченог удајом (и кад стоје у обрнутом реду), као и уопште у удвојеним презименима домаћег типа ако први део остаје непроменљив: *Десанка Ковачевић-Кojiћ, Ивана Брлић-Мажуранић, Аница Савић-Ребац; Михаило Полит-Десанчић*. У двојним женским презименима, по роду и по удаји, цртица се пише и онда кад је први део презимена променљив: *Вера Газивода-Петровић* (ген. *Вере Газиводе-Петровић*). У другим случајевима у домаћој ономастици удвојена презимена пишу се одвојено ако и први део остаје променљив: *Петар Петровић Његош, Вук Стефановић Караџић, Стјепан Митров Љубиша, Андрија Качић Миошић, Никола Шубић Зрињски*. Одвојено се пише и надимак додат иза презимена: *Владислав Петковић Дис, Велимир Живојиновић Масука, Миодраг Петровић Чкаља* (ако надимак долази иза личног имена, као његова замена, онда се веже са именом, али цртом а не цртицом: *Милосав – Мија Алексић, Велимир – Бата Живојиновић*).

б. У страном ономастици обично се саставнице именске формуле пишу одвојено, и кад немају посебну промену: *Ван Гог, Бен Гурион, У Тант* итд. Ипак се, највише под утицајем изворног правописа, нека презимена пишу полусложенички, нпр. *Тулуз-Лотрек, Сен-Жист, Сен-Симон* (изворно фр. Toulouse-Lautrec, Saint-Just, Saint-Simone). Двојна руска презимена пишемо с цртицом и онда кад њихов први део задржи променљивост: *Салтиков-Шчедрин* (ген. *Салтикова-Шчедрина*, изворно презиме је Салтиков, а Шчедрин књижевни псеудоним), *Римски-Корсаков, Бестужев-Рјумин* (један од декабриста). Начелно, међутим, треба знати да изворни правопис доследно преносимо само кад изворно пишемо туђа имена, а у прилагођеном писању слободно примењујемо своје правописне узусе, само што на њих каткад спонтано утиче писање у изворном језику.

с. Цртицом се често повезују и два различита презимена ако су у функционалној вези (нпр. коауторска имена). Овде је, ипак, оправданије писати црту него цртицу, било да прво име постаје непроменљиво или задржава промену: *Бојл-Мариотов закон, Кант-Лапласова теорија, Броз-Ивековићев речник, Ристић-Кангрин речник, приручник Марковића-Ајановића-Диклића* (ако су, као у наведеним примерима, имена једночлана, штампа се примакнута црта, а с белинама ако су имена вишечлана: *речник С. Ристића – М. Кангрге, разуме се поред речник С. Ристића и М. Кангрге*).

d. Нема потребе да се пише цртица иза презимена које остане непроменљиво (у облику номинатива), због потреба стиха или из других разлога: *Ропство Јанковић Стојана* (наслов песме); *дели Мусу и Краљевић Марка*; *пак говори Ришњанин Ивану*; *напићу је Косанчић Ивану*; *мој ујаче Црнојевић Иво*; и *ухвати Ђуприлић везира*; у *хајдука Томановић Вука* (према П у оваквим везама пише се цртица). Цртици нема места ни у инверзијама својственим административном језику, нпр. „доставити Петровић Велимиру“, где није оправдан ни редослед ни непроменљиви облик; у природи је нашег језика, наиме, да име иде испред презимена (*доставити Велимиру Петровићу*), осим у азбучним низовима.

e. Презимена која се изводе од двочланог израза пишу се спојено, ма како се писао израз од ког је изведено презиме: *Белимарковић*, *Карађорђевић*, *Хаџиристић*, *Хаџиомеровић*, *Мамудбеговић*, *Обренбеговић*, *Омерпашић*, *Делишимуновић* итд. Уважавају се, међутим, и одступања ако су постала узус носилаца и одговарајуће средине (нпр. *Цинцар-Марковић*).

57. Писање вишечланих географских имена. Вишечлани топоними обично се пишу спојено или одвојено, док писање с цртицом спада у специфичне поступке ограничене примене. Сложена имена која транскрибујемо из других језика, ако је изворно писање састављено, редовно и ми тако пишемо и не сматрамо их сложеницама.

a. У домаћој топонимији сложенице (срасла имена) имају један акценат и промену, а за познатија имена обично и постојану традицију спојеног писања (*Београд*, *Вишеград*, *Делиград*, *Златибор*, *Тресibaba*, *Вирпазар* итд.). Несрасла двочлана имена пак обично имају променљиву прву саставницу, а то аутоматски повлачи растављено писање (*Нови Сад*, *Бела Црква*, *Бијело Поље* итд.). У знатније дублете спојеног и одвојеног писања спадају *Бања Лука* (дат. Бањој Луци) и (чешће) *Бањалука* (дат. Бањалуци), као и *Даниловград*, ген. Даниловграда и *Данилов Град*, ген. Данилова Града. Прва саставница често је променљива и у именима с подручја других словенских језика (*Нижњи Новгород*, *Карлове Вари* и др.), а несрасла двочлана имена из других језика имају најчешће непроменљиву прву саставницу (осим кад се она преводи: *Нови Зеланд* и сл.).

b. Транскрибована страна имена не пишемо са цртицом, иако су прве саставнице непроменљиве: *Перл Харбур* (ген. *Перл Харбура*), *Сијера Невада* (*Сијера Неваде*), *Адис Абеба*, *Буенос Ајрес*, *Монте Карло*, *Сан Франциско*, *Лос Анђелес*, *Ел Аламејн*, *Дар ел Салам*, *Сент Етјен*. Одвојено пишемо и имена кад су преузета из језика у којима се пишу полусложенички: *Брест Литовск*, *Клермон Феран*, *Ролан Гарос*, *Екс ан Прованс*, *Стратфорд апон Ејвон* (или:

Стратфорд на Ејвону); ако пак имена пишемо изворно, преносимо и њихову ортографију: Clermont-Ferrand, Roland-Garros, Aix-en-Provence, Stratford-upon-Avon. Цртицу у транскрибованом писању задржавамо само ако је географски појам збирне природе: *Шлезвиг-Холштајн* (покрајина коју чине уже регије Шлезвиг и Холштајн), сл. и *Алзас-Лорена*. – С друге стране, одвојено писање у изворном језику није сметња да неко име у нашем прилагођеном писању пишемо спојено, ако је такво писање ушло у обичај или ако нам је погодније. Исправно је, дакле, *Њујорк* (New York), *Монблан* (Mont Blanc), *Тјенанмен* (трг у Пекингу, у кин. лат. транскрипцији рашчлањено), *Ламаниш* (La Manche).

с. Домаћа имена насеља с непроменљивом и несраслом првом саставницом по систему у П пишу се с цртицом: *Херцег-Нови*, *Хан-Пијесак*, *Котор-Варош*, *Кулен-Вакуф*, *Каител-Лукишић*, и др. У интересу једнообразности, међутим, можемо у оваквим случајевима дати предност одвојеном писању: *Херцег Нови*, *Хан Пијесак*, *Котор Варош*, *Кулен Вакуф*, *Скендер Вакуф*, *Иванић Град*, *Мркоњић Град*, *Каител Лукишић*, *Каител Суђурац*, *Каител Стари*; тако и у Македонији: *Демир Хисар* (истор. насеље), *Демир Капија* (насеље, а клисура је *Демир капија*). У микроојконимији (именима мањих насеља) налазимо још доста примера сличне природе, нпр. *Богојевић Село*, *Десин Село*, *Драган Село*, *Кнез Село*, *Борак Брдо*, *Јаснић Брдо*, *Иван Бријег*, *Бузић Махала*, *Ченгић Вила*, *Черкез Садовина*, *Јерли Садовина*, *Човић Поље*, *Шћепан Поље*, *Коцага Поље*, *Левер Тара*, *Кабаш Хас* итд. (примери према Именику места 1973). – Како је и писање с цртицом понегде доста уобичајено (делом под утицајем П), можемо га засад сматрати допуштеном дублетном могућношћу.

д. Исто начело полусложеничког писања зависног од непроменљивости прве речи примењено је у П и у другим видовима географских имена, пре свега у оронимији (именима планина и других рељефних облика): *Шар-планина*, *Кучај-планина*, *Грмеч-планина* (поред *Грмеч*), *Дилъ-гора* (поред простог *Дилъ*), *Иван-планина*, *Било-гора*. За последњи пример оправданије је писање *Било-гора* (као *Зеленгора*), а писању с цртицом може се дати предност у *Шар-планина*, где је прва саставница и облички редукована, јер не постоји само „Шар“ (него *Шара*). Са овим изузецима, за спојеве овог типа – било да се друга саставница необавезно додаје, било да је двочлано именовање уобичајено – правописно правило може бити слично као горе под 57с. Начелно се, дакле, оваква имена могу писати одвојено: *Кучај планина*, *Грмеч планина* (обичније само *Кучај*, *Грмеч*), *Иван планина* (састоји се из Великог и Малог Ивана), *Иван седло* (превој), *под Ловћен планином*, *биље бере по Мироч планини* (проширења из стилских и песничких разлога) и сл. Писање с цртицом можемо сматрати факултативним,

у оквиру ауторске слободе. Међутим, ако проширење имена не повлачи непроменљивост прве саставнице, онда писању цртице нема места (*Тара планина, на Тари планини*).

е. У Именику места 1973 и у пословној комуникацији цртица се среће и у једној позицији која није предвиђена у П: испред додатка којим се уже одређује локација у оквиру места или се диференцирају насеља: *Дривеник-станица, Деспотовац-село, Сарајево-Центар* (општина), *Бутковићи-Иловача* итд. Овде је оправданија црта или белина: *Деспотовац – село* или *Деспотовац село*.

58. Придевске сложенице и полусложенице. Код придева нема битнијих проблема растављеног писања, а главна су питања у одређивању између састављеног и полусложеничког писања.

а. Доследно се спојено пишу традиционалне придевске сложенице, направљене по сличним начелима као и именичке: *риђокос, шупљорог, самотвор, родољубив, плодотворан*, као и придеви изведени од именичких сложеница: *београдски, миротворачки, богословски, земљописни, пољопривредни*. Ни специфични придевски префикси не доносе никакве недоумице: *престар, повелик, мален, нажут* итд.

б. Кад говоримо о писању придева изведених од именица, у правописном смислу у њих не спадају присвојни придеви на *-ов (-ев)* и *-ин*. У њима се, наима, примењују иста правописна решења као и у зависним падежима именица, нпр. *Дела Белин, Лао Цеов, Мао Цедунгов, Псеудо-Аристотелов, Полит-Десанчићев, кир Јањин, газда Николин (газда-Николин)* – тј. као у зависним падежима именица кад први део остане непроменљив (уп. т. 54–56). Ако је та непроменљивост својствена само придеву, а не и зависним падежима именица, није погрешно нити задржати одвојено писање својствено именичком споју нити написати цртицу. У домаћој ономастици логично је написати цртицу: *Качић-Миошићев, Панић-Сурепов* (као *Полит-Десанчићев*), а у страниј биће обичније одвојено писање: *Гарсија Лоркине песме (песме Ф. Гарсије Лорке), Кастело Бранкови романи (романи К. Кастела Бранка)*. – Даље ће бити речи само о изведеницама с другим придевским суфиксима, код којих се не примењује аутоматски правопис именица.

с. Придеви изведени од вишечланих имена која представљају јединствен појам пишу се спојено и кад се основно име пише одвојено или полусложенички: *донкихотски* (за разлику од *Дон Кихот, Дон Кихотов*), *лаоцеовски (Лао Це), вангоговски (Ван Гог), сенжистовски (Сен-Жист), југбогдановски (Југ-Богдан); херцеговски* (наравно и *новосадски, црногорски* и сл, где је спојни самогласник обележје сложенице), *каторварошки, иванићград-*

ски, шарпланински, буеносајрески, перлхарбурски, хошимински (Хо Ши Мин, бивши Сајгон).

Напомена. Ако се одржи ово промењено име главног града Вијетнама, нема нормативне сметње да се одредимо за спојено писање (као практичније): *Хошимин* (сл. као *Њујорк, Монблан*, уп. т. 57b).

d. Придеви изведени од израза у којима се разликује главна и подређена саставница (одредбена, допунска, општија и сл.) пишу се редовно спојено: *тврдокоран, брзоходан, новогодишњи, спољнополитички, водоносан*, а већ смо горе навели низ сличних примера: *риђокос, родољубив* и сл. (под 58a), *шарпланински* и др. (под 58с).

e. Придевске полусложенице састоје се из напоредних, језички истородних придева, који равноправно суделују у значењу. Напоредни придевски спојеви углавном су плод новијег развоја књижевног језика и имају мање традиционалног ослоњања него одредбени и допунски, а по значењу често представљају мање тесне, околине везе појмова, које не дају нову реч, него само комбинацију две независне речи (нпр. *данско-португалски спортски сусрет*). Зато је логично да се та слабија веза, која по правилу не доводи до обједињавања акцента, одражава и у писању; наиме, насупрот спојеном писању придевских типова показаних горе (т. 58a-d), у напоредним спојевима обично је полусложеничко писање. Ово не значи да се сви напоредни придевски спојеви пишу с цртицом, него то зависи од значења, а каткад и од облика, јер краћа, редукована прва саставница лакше сраста с другом у једну реч. Највише напоредних спојева чине придеви изведени од именица.

(1) Цртица се обавезно пише кад год се придеви један другом смисаоно супротстављају, кад значе сучељавање, партнерство, одређујући појам који по својој природи подразумева два или више судеоника (нпр. граница, односи, савез, разговори, трговина, рат, спор): *руско-турски ратови, руско-турски и турско-руски речник* итд.

(2) И кад не значе сучељавање и двосмерно судеоништво, спојеви напоредних придева пишу се по правилу с цртицом ако означавају раздвојене појмове, који се само збирно обједињавају: *природно-математичке науке, културно-историјске науке, грчко-римско рвање, шумадијско-војвођански дијалекат, призренско-тимочки дијалекат, Шарско-пиндски планински систем, Моравско-вардарска долина, економско-политичка подршка* итд.

f. Спојеви два истородна придева пишу се често и спојено. Некад су то специфични лексички случајеви, а некад се испољавају и категоријски.

(1) Спојено се увек пише придев *глувонијем* (у свим варијантама: *глувонем*, *глухонем*, *глухонијем*), где су два описна придева спојена у сложеницу. Изузимајући придеве за боје (в. ниже, т. 58g), описни придеви се обично не спајају ни у сложеницу ни у полусложеницу (него се набрајају, нпр. *глув и слеп*), а *глувонем* је изузетак због повезаности ових двеју особина (неовладавање говором као последица глувоће) и спада у самоникле сложенице, које се редовно изговарају и пишу као једна реч.

(2) Најчешће се два придева сличне природе у споју пишу састављено зато што се могу схватити не као напоредни, употребљени у истом смислу, него као спој у коме један придев одређује, допуњава или модификује други (те се приближавају категорији приказаној горе под 58d); на пример, *књижевноисторијски* (*књижевноисторијска литература*) схвата се као 'историјски на књижевни начин', тј. књижевна обрада историјске тематике. Каткад се по принципу напоредности или подређености диференцирају сложенице и полусложенице истог склопа: *књижевно-језички* 'књижевни и језички' (нпр. *књижевно-језички факултетски одсек*), и *књижевнојезички* 'који се односи на књижевни језик' (*књижевнојезичка правила*); *историјско-географске студије* ('историјске и географске') и *историјскогеографски* 'који се односи на историјску географију'; *политичко-економски* (нпр. *политичко-економска подршка*) и *политичкоекономски* (према *политичка економија*).

(3) Састављено се каткад пишу и спојеви који се могу схватити као напоредни (и превести односно објаснити придевима повезаним везником *и*), али се узимају нераздељено, као целина, нарочито ако чине уобичајену лексичку јединицу: *друштвенополитички* (друштвени и политички, али заједно и повезано), *националноослободилачки* и *народноослободилачки*, *научнотручни*, *научнотехнички*, *робноновчани* (*робноновчана привреда*) и др. Цртица се у оваквим случајевима може писати ако наглашавамо посебност компонената (нпр. „то није само политичко него друштвено-политичко питање“).

(4) Састављено се пишу и неки спојеви кад представљају тешњу смисаону целину него уобичајени полусложенички спојеви истородних придева: *ћирилометодски* или *ћирилометодијевски* (нпр. за разлику од *кант-лапласовско схватање*, *дучић-шантићевски стих*); *српскохрватски* (*хрватскосрпски*) кад се односи на заједнички језик одн. језичку заједницу; *босанскохерцеговачки* кад се Босна и Херцеговина узимају као целина, а зависно од значења спојено се може писати и *косовскометохијски*, *алзасколоренски*, *илезвигхолштајнски*, *баденвиртембершки*. Макар и писали с цртицом *Аустро-Угарска* (в. т. 49f1), придев од тог имена редовно пишемо спојено: *аустроугарски* (у II је *Аустро-Угарска*, али *аустроугарска флота*). С друге стране писаћемо полусложенички кад се саставнице узимају у посебном значењу: *српско-хрватски* –

кад се не односи на језик и језичку културу, *босанско-херцеговачка граница* (међусобна, а спојено написано значило би спољну), а тако и у другим навођеним примерима ако спој има значење смисаоног сучељавања или разликовања и раздјељивања.

(5) Како је поменуто на почетку т. 58е, и од обличких одлика споја зависи да ли ће се у језичком осећању идентификовати као једна реч или као несрасли спој две речи. Спојеви дугачких, вишесложних придева (нпр. *освајачко-колонизаторски*) већ својом дужином онемогућавају изговор с једним акцентом и спонтано се схватају као несрасли, док се као једна реч лако прихватају спреге сазвучне са самониклим наслеђеним сложеницама (в. т. 44е), у првом реду оне које имају кратку и редуковану прву саставницу, преобличену у формант својствен правим сложеницама. Потврду за ово имамо у термину *индоевропски* (језици, народи, заједница, прајезик), који се увек пише спојено, иако му је у основи мотив сличан као у *призренско-тимочки говори* ('од Индије до Европе', 'од Призрена до Тимока'), *косовско-ресавски* и др. Нормално је писање *енглеско-амерички, европско-амерички, афричко-азијски, етнографско-социјални, етничко-национални, социјално-културни*, али ако је прва саставница скраћена, у спонтаној пракси испољава се склоност спојеном писању: *англоамерички, евроамерички, афроазијски, етносоцијални* (средина, заједница), *етнонационални, социокултурни*. Овакво писање можемо признати као исправно, с тим што се цртица може писати кад желимо да истакнемо посебност компонената, а обавезно ћемо је писати ако се саставнице смисаоно сучељавају (сагласно т. 58е1). Понекад се и за облик прве саставнице (пуни или редуковани) опредељујемо зависно од значења: *аустроугарски* кад се односи на државу, а *аустријско-угарски* кад се саставнице смисаоно супротстављају, *чехословачки* за бившу државу (уп. т. 49f2), али *чешко-словачки* у посебном смислу (односи, разговори итд.).

g. Код придева за боје норма је да се пишу спојено кад прва саставница указује на нијансу боје означене другим придевом: *мркожут* (нпр. боја опалог лишћа), *црносмеђ, зеленкастоплав*, тако и *тамнозелен, светлоцрвен* иј. *св(и)јетлоцрвен*, као и у другим случајевима кад спој значи једну боју. Кад се пак мисли на комбинацију раздјељених боја, саставнице се раздвајају цртицом: *плаво-б(и)јело-црвена застава, црвено-бели и црно-бели дресови* (иј. *црвено-бијели, црно-бијели*), *црно-жута застава* (Аустроугарске), отуда и фиг. *црно-жута монархија* и сл. Као *црно-бели дрес, црно-бела одећа калуђерица* и сл. – с цртицом ћемо писати тај спој и кад се узме фигуративно (као придев или прилог), у смислу упрошћеног супротстављања доброг и лошег: *црно-бело приказивање људи, све је у драми црно-бело*. Изразитији лексички карактер и појмовно јединство овај спој добија у значењу 'који није

у боји' (супротставља се појму *колор* или у *боји*, а губи се супротстављање црног и белог), па је у овом значењу логичније састављено писање: *црnobели телевизор, црnobели филм, снимање у црnobелој техници.*

h. Прилог с наредним придевом (правим или глаголским) никад се не пише с цртицом. Нормално је то слободна синтагма, која се пише одвојено (*много уморан, високо постављен* итд.), али често настаје и сложеница, у којој прилог у изговору губи посебни акценат и пише се спојено с придевом: *многопоштовани, високоуважени, високоцењени* иј. *високоцијењени* (у пригодном ословљавању, данас доста ретке речи); *гореименовани, горепоменути, горенаведени, нижеименовани, долепотписани* иј. *дољепотписани* (својствено административном стилу, а каткад и плеонастично, нпр. довољно је рећи *потписани, без доле-*); *високопласиран, нископласиран, висококвалификован, високоразвијен, средњеразвијен, нископродуктиван* и сл. Формално исти склопови могу каткад представљати посебан прилог и придев; прилог у таквом случају има посебан нагласак, а могу му се (испред њега) додавати допунске одредбе: *од свих високо цењени, већ горе наведени, мало ниже именовани, врло високо пласирани* и сл. И без таквих проширења прилог каткад може бити посебно наглашен и самостално схваћен, што повлачи и растављено писање: *високо пласиран, средње продуктиван*. – С друге стране, само спојено пишу се примери у којима се прва саставница не може (у таквом положају или уопште) схватити као посебна реч: *велеуважени, општепознат, општеважећи, новоподигнут, новопостављени* и сл.

i. У вишечланим спојевима цртицу понављамо само ако се понавља исти однос саставница: *плаво-бело-црвени барјак, немачко-италијанско-јапански пакт* и сл. Кад је спој формално троделан а по смислу дводелан, писаћемо само једну цртицу, означавајући реално сучељавање појмова: *аустроугарско-турски уговор, руско-аустроугарски односи, немачко-англофранцуски фронт, баварско-баденвиртембершка граница* (покрајина Баварске и Баден-Виртемберга), *словеначко-босанскохерцеговачка трговина* и сл. Слично као и код именица (уп. т. 49cd) писаће се цртица у *југо-југоисточни, северо-североисточни*, тако и у *источно-југоисточни* и сл., а може се писати и у *био-библиографски, пра-пра-прад(ј)едовски* и сл.

59. **Полусложеничка удвајања и парни спојеви.** Цртица се често пише у двочланим спојевима којима је својствена извесна смисаона симетрија, а делом и формална симетрија или сазвучје. Полусложеничко писање укршта се делом са састављеним, а делом с растављеним писањем, па ће се овде указати на неке карактеристичније случајеве.

а. Код именица и придева овакви спојеви не јављају се системски, него као појединачни лексички случајеви, најчешће страног порекла. Каткад се код нас донекле преосмишљавају; нпр. термин *цеце* (*цеце мува*) по пореклу је домородачка афричка реч, а код нас се схвата дводелно, па се среће и писање с цртицом (*це-це*), а *думдум* (*думдум метак*) обично схватамо ономатопејски (као удвајање узвика *дум*), иако је то термин настао по имену града. Ако су смисаоно и изговорно обједињене, овакве структуре треба писати спојено. У П је оправдано спојено *берибери*, *цеце*, *цикцак*, *думдум*, а тако можемо писати и *тамтам*, *цијуцицу*, *пингпонг* (у П *там-там*, *цију-цицу*, *пинг-понг*), такође *бугивуги*, *мишмаш* (нема у П). Ако саставнице чувају посебан нагласак, поготово ако се углавном узимају у служби узвика а само секундарно спој добија значење именице, писаћемо цртицу, нпр. *изводи некакве хокус-покусе*, *да те не однесе бау-бау* ('баук' у дечјем изразу). Именице суделују и у неким полусложеницама прилошког значења, као и у комбинацији с бројевима (*дан-ноћ*, *корак-два* – в. ниже). Црту а не цртицу треба писати у везама типа *ракета земља-земља*, *земља-ваздух*, *Земља-Месец*, *пут Београд-Суботица* итд. Кад друга именица одређује или квалификује прву, између њих није потребан никакав знак: *пилот ловац*, *тркач дугопругаш*, *људи жабе*, *жена борац*, *мисао водиља* итд.

б. Бројеви се удвајају и чине полусложенице у алтернативном значењу и при приближном или оквирном оцењивању: *два-три дана*, *двоје-троје деце*, и сл. и *три-четири*, *троје-четворо* (такође *тројица-четворица*), *пет-шест*, *седам-осам*, *двадесет-тридесет*, *сто-двеста* и сл. Ако се један од бројева састоји из више речи (или оба), пишемо црту а не цртицу: *двадесет пет – тридесет*, *двадесет и пет – тридесет* (како се не би добио утисак да је само део вишечланог броја спојен с другим бројем); ово се не односи на примере типа *три-четири стотине*, *пет-шест хиљада*, где нема сметње за писање цртице. – Није у обичају спој „један-два“, него се уместо броја *један* узима именица: *корак-два*, *годину-две* иј. *годину-двие*, *сат-два*, *метар-два*, сл. и *хиљаду-дв(и)е*.

с. Прилошке парне полусложенице различитог су значења: *данас-сутра* (*данас-сјутра*), *јуче-прекјуче*, *овде-онде* иј. *овдје-ондје*, *тамо-амо*, *овамо-онамо*, *збрда-здола*, *горе-доле* иј. *горе-доље*, *л(и)јево-десно*, *напр(и)јед-назад*, *мање-више*. У њих спада и *брже-боље* кад се обоје наглашава (*брже-бдље*), али је исправно и *бржебоље*, због обједињеног акцента (*бржебоље*) и због тога што друга саставница губи посебни смисао и само појачава реч *брже*. Посебну групу чине корелативне полусложенице допусног значења, у које ступају заменице и заменички прилози: *кад-тад*, *како-тако*, *колико-толико*; *какав-такав*, *колики-толики*. Ове две последње спадају у изузетне примере задржане променљивости прве са-

ставнице у полусложеници: *каква-таква, каквог-таквог* итд. Прилошког је значења именички спој *дан-ноћ* ('даноноћно'), у истом значењу и *дању-ноћу*, као и полусложенице које појачавају појам 'данас': *дан-данас, дан-дањи*, у том значењу и *дан-данашњи*: *и дан-данашњи се сећам* (али: *до дана данашњег*).

d. Код глагола су изоловани лексикализовани случајеви (углавном у разговорном језику) полусложенице *хоћеш-нећеш, рекла-казала, повуци-потегни*, као и изрази *иди ми – дођи ми, држ – не дај*, које пишемо с цртом а не цртицом, због двочланих саставница (уп. т. 53 и 199d). Међутим, граматичког су карактера и применљиве су без лексичких ограничења везе потврдног и негираног радног придева, нпр. *ишао не ишао, нећеш ништа постићи*, сл. и *знао не знао, знала не знала, куповао не куповао* итд. (за било који глагол). Овде нећемо писати цртицу (не држећи се поступка у П) због двочланости друге саставнице, а и зато што су ове везе граматичке а не лексичке, полусложеничке природе (уп. *водио га не водио, нашао их не нашао, дошла она не дошла*). Могла би се у овом положају писати црта (допустива је и запета), али нема праве потребе за било каквим знаком.

e. Цртица се често пише и приликом понављања или рашчлањивања узвика, ономатопеја, ознака за склопове и артикулације које немају карактер правих речи и сл.: *хокус-покус, туп-туп, тандара-мандара, туц-муц, аврљ-баврљ, бла-бла, трућ-трућ, ав-ав-ав, ха-ха-ха, хм-хм, ију-ју* итд.

Факултативно се употребљава цртица и за повезивање разних несраслих израза који формално имају карактер реченице или слободне синтагме, а употребљавају се у јединственом пренесеном или фигуративном значењу: *пусти-баба-коњу-крв* (тако у П, биљка), *крсти-куме-д(и)ете* (у П спојено, биљка), *два-брата-крв* (исто), *дан-и-ноћ* (исто); *буди-бог-с-нама* (у П спојено: будибокснама); *пиши-кући-пропало, шио-ми-га-Ђура* (ненормирано) и сл. Два последња примера спадају у слободне стилске поступке писаца, а нормално ће се написати одвојено. И за друге наведене примере најпре се може препоручити одвојено писање, али не искључујући ни друге могућности, јер овако специфичне језичке појаве не подлежу правој стандардизацији и нормирању. Примери типа наведених не спадају у парне спојеве, а ни у праве полусложенице, него се по својој природи приближавају условној употреби цртице у разним узусним рашчлањивањима и повезивањима, као што су нпр. подела речи на слоге или на творбене чланке (*ре-че-ни-ца, реч-ен-ица* и сл.).

60. Спојено и одвојено писање бројева и изведеница од њих. Код бројева се углавном јасно разликују сложенице и несрасли вишечлани бројеви: *једанаест, дванаест, тринаест...*, *двадесет, тридесет, четрдесет...*, *двеста* иј. *двјеста, триста* (спојено

писање); *двадесет један, двадесет и један, сто двадесет (и) два* итд. (одвојено писање). Полусложенице чине само већ приказани парни спојеви (в. т. 59b), а овде ће се још навести неки случајеви у којима има правописног колебања.

а. Као *дв(ј)еста, триста*, спојено се пишу и бројеви *четири-сто, петсто, шестсто, седамсто, осамсто, деветсто* (али: *две стотине, три стотине, четири стотине, пет стотина* итд.).

б. Растављено писање вишечланих бројева задржава се такође у редним и збирним бројевима, као и у збирним бројним именицама за мушка лица: *хиљаду деветсто деведесет (и) друга, сто двадесет (и) четврти, сто двадесет (и) четворо, сто двадесет (и) четворица*. Никад не треба писати спојено *двадесет један, двадесет први, двадесет четворо* итд.

с. Када се пак од несраслог вишечланог броја изводи придев или именица, изведеницу треба писати спојено (у П је одвојено): *двадесетчетворочасовни, четрдесетдвочасовни, двадесетшестодневни, двадесетседмомартовски, двадесетседмојулски, седамдесетпетогодишњи, стодвадесетпетогодишњи; педесетпетогодишњак, двадесетпетогодишњица, стодвадесетпетогодишњица*. Први део може се исписати и бројком и спојити цртицом (што је нарочито погодно ако је дугачак): *48-часовни, 48-сатни, 75-годишњак, 175-годишњица* итд. Реч *годишњица* можемо и одвојити од редног броја, и тада он задржава растављено писање ако је вишечлан: *сто седамдесет пета годишњица, петсто педесета годишњица* и сл.

д. Помоћна реч *пут* пише се спојено с простим једночланим бројевима, а одвојено кад је иза редних бројева (и заменица): *једанпут, двапут* (изговор *двапѹт*), *трипут* (уз остале бројеве боље је *пута*); *први пут, други пут, седми пут* (тако и *сваки пут, неки пут, који пут, покоји пут* у зн. 'каткад'). Реч *пута* пише се редовно одвојено: *два пута* (изг. *два пѹта*), *три пута, четири пута, пет пута* (изг. *пѹт*), *шест пута* (и *много пута, више пута*, а некњ. је „једанпута“, „сваки пута“). Уз вишечлане бројеве пишемо нпр. *двадесет један пут, сто тридесет један пут, двадесет два пута, двадесет пет пута* итд. Спојено се пишу и мање обичне замене за 'једанпут', 'двапут', 'трипут': *једаред* (губи се *-н*), *дваред, двапут*.

е. Бројеви по правилу не срастају с предлозима. Изузетак чине спојеви предлога *на* и *у* са збирним бројевима: *надвоје* (нпр. преломити), *натроје* (и у полусложеници: *надвоје-натроје*), *удвоје, утроје, упеторо* (нпр. играти нешто); али: *дели на троје деце (на три детета), узда се у двоје* и сл. Спојено се пише *обадва, обадвоје* и сл. а одвојено *сва три, све три (жене), све троје, сва тројица*.

61. Спојено и одвојено писање заменица и заменичких прилога.

Правописна питања преплићу се за заменице и прилоге направљене од заменичких основа, будући да и ове друге обухвата заменички систем. Прилошке и заменичке парне полусложенице приказане су у т. 59с.

а. Спојено се пишу у свим падежима заменице *неко* (*неког*, у *неком* итд.), *свако*, *којеко*, *гдеко* иј. *гдјеко* (и хс. *нетко*, *гдјетко* итд.), *нешто*, *свашто* и *свашта*, *гдешто* иј. *гдјешто*, *којешта*, *неки*, *некоји*, *некакав*, *сваки*, *гдекоји* иј. *гдјекоји*, *којечији*, *којекакав* и сл.

б. Заменице у којима је први члан *ни-* или *и-*, тј. одричне и један тип допусних, спојено се пишу у падежима без предлога, али кад се узме предлог, он нормално раздваја саставнице и пише се одвојено од њих: *нико*, *никог(а)*, *ником(е)*, сл. и *ико* (хс. *нитко*, *итко*), *ништа* и *ишта*, *ниједан* и *иједан*, *никоји* и *икоји*, *ничји* и *ичји*, *никакав* и *икакав*, *николик* и *иколик* (ове две су доста ретке) – али: *ни од ког(а)*, *и до ког(а)* (наглашено је *ни*, *и*), *ни на што*, *ни у што*, *ни у чему*, *и по чему*, *ни о једном*, *ни при чијем*, *и на каквом*, *ни у коликој мери* итд. Ипак овде постоје и нека ограничења.

(1) Одвојено пишемо изразе *ни један једини*, *и један једини*, *ни један јединцати* и сл., које можемо схватити као 'ниједан' одн. 'иједан' у појачаном значењу. Такође пишемо *ни један ни други*, *и један и други*, али то већ припада парадигми речи *један* (а не *ниједан*, *иједан*).

(2) Реч *нипошто* не схвата се као падеж од *ништа*, него као прилог, па се пише заједно. Облици *низашто*, *низашта*, *изашто* узимају се као дублетни (поред одвојеног писања: *ни за што* итд.); двострукост има изванредан ослонац и у двојном *зашто* (узрочно) и *за што* (*нема за што да се ухвати*). Прилози сличнога склопа пишу се спојено: *ниоткуд*, *иоткуд*, *ниуколико*, *ниодакле* и сл.

(3) Предлози се не умећу сасвим доследно међу форманте заменица. Тако предлог *без* не изазива ово раздвајање: *без икаквих средстава*, *без икога*, *без ичега* (а не „и без каквих“, „ни без каквих“). Раздвајање заменице изостаје каткад и због њеног помереног значења: *спао је на ништа*, *створено из ничега* и сл.

с. И допусни формант *год* пише се заједно с претходном заменицом или прилогом, али само кад је ненаглашен и кад појачава неодређено значење: *ако когод дође* ('неко', 'макар ко'), *ваљда ће штогод наћи*, *нека кадгод наиђе*. У свим осталим случајевима допусне речце пишу се одвојено: *ко год хоће нека дође*, *јавља се кад год му треба*; *било ко*, *било кад*, *ко било*, *како било*, *ко му драго*, *макар ко*, *макар кад*, *ма ко*, *ма који*, *ма какав*,

ма гд(ј)е (ма се спојено пише само у везнику *мада*). Одвојено пишемо и појачајно *и те: и те какав* и сл.

d. Спојено се пишу прилози *каткад, гдегде* иј. *гдјегдје, кад-што, кадикад, кудикамо, којекад, којегд(ј)е, којекуда*. Спојено се пише *такозвани, такорећи* (у П *тако рећи*), *посве, надасве, узасве* (у значењу 'ипак', али: *уза све то, уза све речено* и сл.). О облицима *преда мно, преда њ* итд. в. т. 62аб.

62. **Спојени предлога и других речи.** Законитости битне у поступном срастању предлошких израза у сложенице предочене су у уводном делу овог поглавља (т. 45). Спојено и одвојено писање у великој мери зависи од успостављеног обичаја и конвенције, нормирања. Основни регулатор у последњих тридесет година била је норма П, које су се придржавали и наши велики описни речници (шестотомник Матице српске – испрва и Матице хрватске – и недовршени велики речник Српске академије, РМС и РСА), само што их је у неким појединостима грађа навела на извесна одступања од П. У стварности – у нашој литератури и у јавној речи – у доста примера постоји правописни дублетизам. У нормативним обрадама и расправама (ПП и МО) препоручено је тридесетак поправки начина писања у П. Њих се придржава и овај приручник, с тим што је по истим мерилима додато још неколико корекција, раније нерасправљених или недовољно расправљених. Констатујући реална двојства, која се засад не могу искључити из норме, и овде и у речнику једном виду писања по правилу дајемо извесну предност, оцењујући да такво писање треба да преовлада у правописном обичају, али не искључујући ни другу могућност. Предност се даје негде изричито (у несумњивијим случајевима), а негде тиме што се такво писање наводи као прво. Ипак се у овој материји и трајно мора рачунати с непотпуно уједначеним писањем и признавати право писаца да истакну било посебност саставница било јединство израза, те да према томе примене растављено или састављено писање.

а. Предлошки спојени делом су изоловани лексички случајеви, а делом се групишу у веће низове. У уводном одељку констатовано је редовно спојено писање облички обележених сраслих спојева (*доскора, доскоро* и др., т. 45а), а и за случајеве неуједначеног писања погодно је имати на уму неке међусобно повезане групе примера.

(1) Прилози за време некад срастају а некад не срастају с предлогом (нпр. *донедавно : до синоћ*). Писање спојева предлога *од* и *до* с прилозима *кад(а), сад(а), тад(а)* и *онда* у П је на прихватљив начин системски решено (уз мању недоследност код *онда*), те се може констатовати као норма:

докад	досад	дотад	
докада и до када	досада и до сада	дотада и до тада	доонда и до онда
откад	одсад	отад	
откада и од када	одсада и од сада	отада и од тада	одонда и од онда

У П се наводи да се одвојено писање ових израза јавља у посебном истицању, али у ствари оно зависи од оцене и склоности писца, а као главно правило можемо узети њихово састављено писање. У П је сличан поступак примењен и на спојеве наведених прилога с предлогом *за*, али се ту треба равнати према значењу, тј. писати састављено у значењу привремености, а растављено у значењу намене: *засад(а) добро стојимо*, али: *нешто за сад*, а *нешто за касније*. По томе ћемо *за кад*, *за када* писати растављено (јер је значење редовно наменско: *не знам за кад је заказан састанак*), а *за сад(а)* и *засад(а)* према значењу. Спојеве *за* с прилозима *тад(а)* и *онда* врло су ретки, али и за њих важи исто начело. – Дублетно је у П дато такође *домалопр(иј)е* и *до малопр(иј)е*, што је логично проширити и на спојеве *до + малочас* и *од + малопр(иј)е* (није потврђена употреба *од + малочас*, иако је могућна).

(2) За спојеве предлога и именице *подне* реална је норма двојаког писања (дата у П), зависно од значења: *по подне* као прилошки израз (*доћи ће она по подне*) и *поподне* као именица (*забавно поподне, тог поподнева*); тако и *до подне* и *доподне* (*чекао га је до подне, чекао га је цело доподне*), *пр(иј)е подне* и *пр(иј)еподне*, *посл(иј)е подне* и *посл(иј)еподне*.

(3) У П је исти тај поступак примењен и на спој *пред + вече(р)*, али ће бити оправданије да се *предвече* пише спојено. Овде практично не долази до супротстављања прилошког израза и именице истог облика (као у спојевима са *подне*), јер се у именичком значењу употребљава изведеница *предвечерје*, а спојено писање прилога *предвече* у складу је са спојевима других предлога и именице *вече* (и *вечер*, углавном хс.): *довече, навече, увече, извечери, свечери*.

(4) Усвојена је норма (П, потврђено и касније) да се предлози не пишу спојено с називима годишњих доба: *у пролеће* иј. *у прољеће*, *у лето* иј. *у љето*, *у јесен*, *у зиму*, тако и *на пролеће* иј. *на прољеће* итд., *с пролећа* иј. *с прољећа*, *с јесени*, *под зиму*.

(5) Исто тако, растављено треба писати предлоге и именице *враг*, *ђаво*, *белај*, *бес*, мада овде има доста устаљених израза у којима је избледело буквално и падежно значење, али их ипак узимамо као фразеолошки и фигуративни живот наведених именица, а не као нове речи: *до ђавола*, *до врага*, *до беса*, *на ђавола*, *на врага*, *к врагу*, *к ђаволу*, *без ђавола*, *без белаја*, *по врагу* итд.

(6) Спојеве предлога и облика личних заменица пишемо одвојено и кад предлог у том споју има промењен облик или продужен изговор: *преда мно*, *пода мно*, *нада мно* (наравно и *са мно*, *за мно*), *уза ме*, *уза те*, *уза њ*, *уза се*, *преда ме*, *преда*

њ, преда се, за ме, за те, за њ, за се, у се итд. Ипак су неки спојеви изгубили граматички карактер и постали сложенице: *напремасе, напосе*, а у значењу 'назад' и *насе* (али: *пазила је на се* и сл.).

Изузимајући накнадну корекцију у писању *предвече*, сва ова правила у складу су с оценама МО, а у ствари представљају мало дорађену норму П.

в. Највећи део корекција и дорада норме П које се прихватају у овом приручнику сагласан је са оценама МО (након елаборације у ПП и др.): *до воље, до тамо, за кад(а), засад(а) и за сад(а), за узврат, на душак, нажалост, на здравље, на измаку, на одмет, на пакост, на парче, на почек, на правац, на прекид, на претек, на пречац, на прсте, на смрт, на сусрет, на уштрб, од малопр(и)је* дублетно, *одонда дубл., под богом, под небом, с главе, у бескрај, у бестраг, у корак, у коштац, у недоглед, у неповрат и у неврат, у прсте, у раскорак, уснут*. Накнадно су, у приређивању овог приручника, додате корекције: *до краја; испочетка и спочетка; наизглед; на преклоп, на прескок, на прешу; на руку, на неруку, с руке, с неруке* (неспорно је *од руке, испод руке, за руком*), *с раскида; предвече*. Реално је очекивати (и проведене анкете то наговештавају) да ће се неке од ових корекција прихватити лако и без отпора језичког осећања, нпр. *на парче* (као *на комад*), *на почек* (као *на причек, на вересију, на кредит*), *у раскорак, у неповрат, уснут* – али ће се у низу примера вероватно одржати стварни дублетизам (нпр. *за узврат и заузврат, на претек и напретек, на пречац и напречац, на руку и наруку* и сл., *на смрт и насмрт, на уштрб и науштрб, с раскида и сраскида*), у коме ће тек временом један вид писања каткад добијати одлучну превагу.

Биће погодно да се и у азбучном реду предочи повећи списак предлошких спојева, у писању које оцењујемо као исправно и логично. У њега улазе пре свега примери у којима се коригује или дорађује норма П, али поред њих и већи број карактеристичнијих примера истовремено сагласних с нормом П и оценама МО. Одступања од П биће изричито поменута.

<i>без двојбе, без обзира, без престанка,</i>	<i>догодине</i> (али <i>на годину</i>)
<i>без сумње, без шале</i>	<i>догола</i> (скидати, свлачити)
<i>бестрага; без трага и гласа</i>	<i>до грла, до гуше,</i>
<i>бестрва</i> 'врло далеко, незнано куд'	<i>до данас, до довече, до зимус</i> итд.
<i>добога:</i> то је добога лоше; <i>до бога:</i> до	<i>додно</i> (предл., тако и други са <i>-дно</i>)
<i>бога се чује</i>	<i>додуше</i>
<i>довде, донде</i>	<i>до ђавола</i> (в. <i>до врага</i>)
<i>довек(а) иј. довијек(а)</i>	<i>дозлабога</i>
<i>довече, тако и навече, увече, предвече</i>	<i>докад; докада и до када</i>
<i>до виђења</i> (у емисијама и <i>до слушања,</i>	<i>до краја</i> (П <i>докраја</i> 'сасвим')
<i>до гледања)</i>	<i>домало</i> (такође <i>домала</i>)
<i>до воље</i> (П <i>довоље</i>)	<i>домалопр(и)је</i> и <i>до малопр(и)је</i>
<i>до врага, тако и сви спојеви са враг,</i>	<i>домалочас</i> и <i>до малочас</i> (нема у П)
<i>ђаво, белај, бес иј. бијес</i>	<i>донедавна, донедавно</i>
<i>доврх, тако и други предлози са -врх</i>	<i>до ногу</i> (поразити)

доонда и до онда
 до подне: ради до подне; доподне: цело доподне
 допола; до половине
 допослетка иј. допосљетка
 доскора, доскоро
 досред, насред, сасред итд. (предл.)
 дотада; дотада и до тада
 до тамо (боље него дотамо П), до онамо
 забадава
 забоба; за бога милога
 завазда
 завек(а) иј. завијек(а)
 за дана, за вид(ј)ела
 задовек иј. задовијек
 за довече, за вечерас; за вече
 задуго
 за инат, у инат, уз инат
 за кад, за када (боље него П за када и закад)
 закратко
 за ме, за мнома, за њ
 засад(а) у зн. привремености, за сада у зн. намене (боље него у П засад и за сада, без спецификације по зн.)
 затим; за тиме; зато
 заувек иј. заувијек
 за узврат (П заузврат)
 зачас; за часак, за тренутак
 зачудо; за чудо велико
 зашто (узрочно); нема се за што ухватити
 збрда-здола
 изблиза, изближе
 извечери
 издалека, издаље
 издно (предл.)
 изједна
 изјутра
 измалена, измала
 изнова
 изобила
 изокола, изоколо, изнаоколо
 из почетка, од почетка, с почетка (П само тако): кренимо из почетка; у зн. 'исправа' оправдано је испочетка, спочетка: испочетка је тако мислио
 израна, израније
 изреда
 изретка иј. изријетка
 изубаха (изненада)
 из шале
 искоса
 испотиха
 испрека, испреко иј. испријека, -ко
 к врагу, к ђаволу

међу се
 набоље
 навелико: прича се навелико; на велико (трговина)
 навек(е) иј. навијек(е); на вјеки, на вјеки вјеков
 на време иј. на вријеме
 наглас (читати); изашао на глас
 нагоре: све им иде нагоре; доћи ћемо на горе (на веће зло)
 на готовс
 надалеко, надаље
 нада мнома, надасве
 надесно
 надомак; на домаку; исп. наизмак
 надохват, на дохвату
 надугачко, надуго
 на душак (П надушак)
 најжалост (П на жалост); на жалост свих нас
 на здравље (П наздравље, али школско издање П на здравље)
 на зиму, на пролеће иј. на пролеће итд.
 на изглед П; оправдано је и наизглед у зн. 'привидно': наизглед равнодушан
 наизмак; на измаку (боље него П наизмаку)
 наизуст, напамет
 наискап
 на јагму (на грабљење)
 накрај (предл.): живи накрај села; с краја на крај; не излази на крај
 на мало (трговина)
 намах (исп. начас)
 на ме, на те, на њ; исп. на се на несрећу
 наовамо: од јануара наовамо
 на одмет (П наодмет)
 наоко; држати на оку
 на пакост (П напакост): то нам ради на пакост
 напамет (знати, учити); паде ми на памет (на ум)
 на парче (као на комад, боље него П напарче)
 на поглед
 на поклон
 напола; на половину
 напоље, напољу
 напослетку иј. напосљетку
 на почек (као на причек, у причек, на вересију, боље него П напочек)
 на правац (П направац): иду мимо путева, онако на правац
 на прекид (П напрекид), на прекиде: радио је на прекид(е)
 на преклоп (П напреклоп), на преклапа-

ње: сукња на преклоп
напремасе
 на прескок (П *напрескок*)
 на претек (П *напретек*)
 на пречац (П *напречац*)
 на прешу (на журбу, П *напрешу*)
 на пример иј. на примјер, на прилику
напросто
 на прсте (П *напрсте*): бројати, рачуна-
 ти, знати (као) на прсте, у прсте
 на руку, на нуруку, с руке, с нуруке (П
наруку, сруке, снеруке), на руци, од
 руке, испод руке: алат му стоји на руку
 (на нуруку, с руке, с нуруке), све му је
 ишло (било) на руку (на нуруку, с
 руке, од руке и сл.)
 на се, на себе; насе у зн. 'назад'
 на силу
 наситно
 наслепо иј. *наслијено*
 на смрт (П *насмрт*): на смрт болестан,
 уплашен
 на срећу
 на страну
 на сусрет (П *наусрет*), обичније: у
сусрет
 натајно
 наташите, *нашите срце*
 наузнак
 на уштрб (П *науштрб*)
 начас; на часак (боље него П *начасак*),
 на трен, на тренутак
 нашироко
 низа страну; низ ветар иј. *низ вјетар*;
 низ воду; низ длаку
 низбрдо ('наниже')
 одвајкада; одискона
 од јутрос, од јуче, од данас, од зимус,
 од јесенас итд.
 одмалопр(и)је и од малопр(и)је (П само
 прво)
 одмила
 однедавна, однедавно
 одока
 одонда и од онда (П само друго)
 од памтив(и)јека, од бабаземана
 одреда
 одсад; одсада и од сада
 одскора, одскоро
 одсто, посто, насто (%)
 од тада в. отад
 од шале
 отад; отада и од тада
 откад; откада и од када
 откако
 отрве
 побогу

пода мног, пода њ, пода се
 под богом (П *подбогом*)
 под јесен
 под небом (боље него П *поднебом*): зла
 под небом што су сваколика (Његош)
 под старост
 поизбор (поизбор јунаци); по избору
 покоји пут ('понекад'); по који пут то
 причаиш
 по подне, забавно *поподне*, в. до подне
 попола
 посл(и)је подне, посл(и)јеподне, в. до
 подне
 посреди иј. *посриједи*
 по страни
 поткрај: поткрај године
 потом ('затим'); по томе
 преда ме, преда мног, преда њ, преда се
 предвече (П *пред вече*)
 пред зору, пред освит, пред ноћ
 преко воље; преко мере иј. *преко мјере*
 преконоћ; преко ноћи
 пр(и)је подне, пр(и)јеподне, в. до подне
 при том, при томе
 са мног
 с бока
 с главе (П *зглаве*): да чудно ли с главе
 погибосмо (Његош)
 с јесени; исп. с пролећа
 с леђа
 сместа иј. *смјеста* ('одмах')
 с миром, с муком
 с нуруке (П *снеруке*), в. на руку
 с ногу
 с обзиром на
 с почетка (крнути), *спочетка* ('ис-
 прва'), в. из почетка (П само с *почет-*
ка)
 с пролећа иј. с *прољећа*
 с раскида: није с раскида (сагласан је)
 (П *сраскида*); од раскида
 с руке (П *сруке*), в. на руку
 у бескрај (П *ћир. убескрај*)
 у бестраг (П *убестраг*)
 увис, удаљ, акц. *Ўвис, Ўдаљ* (боље него
 у спорт. изразу „у вис“, „у даљ“); у
 висину, у даљину
 уза ме, уза те, уза њ, уза се
 у зао час
 узасве ('ипак'); уза све то
 уза страну; уз ветар иј. *уз вјетар*; уз
 воду; уз длаку; уз нос
 узбрдо ('навише')
 у здравље
 у зиму, у јесен итд.
 уз инат, у инат, за инат
 у зору, у освит, у подне

уз то	у <i>неповрат</i> , у <i>неврат</i> (П <i>унеповрат</i> , <i>уневрат</i>)
уистину	у <i>памет</i> : узми се у <i>памет</i>
ујутро, ујутру	у <i>појас</i>
у ковитлац	<i>упрекрст</i> иј. <i>упријекрст</i>
у <i>корак</i> (П <i>укорак</i>), <i>под корак</i> , <i>корак у корак</i>	у <i>прсте</i> (П <i>упрсте</i>): бројати, рачунати, знати (као) у <i>прсте</i>
у <i>коштац</i> (П <i>укоштац</i>)	у <i>раскорак</i> (боље него П <i>ураскорак</i>)
укратко	<i>успут</i> (боље него П <i>уз пут</i>): рекао је то некако <i>успут</i> , путовао је а <i>успут</i> и <i>трговао</i>
укруг: ишао је <i>укруг</i>	у <i>ствари</i>
улево иј. <i>улијево</i>	у <i>стопу</i> , <i>стопу</i> у <i>стопу</i>
умимогред	у <i>страну</i>
уназад; у <i>назадак</i> : све му је окренуло у <i>назадак</i>	у <i>сусрет</i> , у <i>танчине</i> , у <i>ширину</i>
унакрст	
у <i>недоглед</i> (П <i>унедоглед</i>)	

63. Глаголи и речце. Код глагола нема отворених проблема спојеног и одвојеног писања, само треба прецизирати неке поступке у вези с помоћним глаголима и речцама од којих зависи карактер реченице и употребе глагола.

а. Енклитички облици помоћних глагола пишу се одвојено (*он је знао, знао је, знао би, он ће доћи* и сл.), уз један изузетак. Наиме, у футуру глагола на *-ти*, кад је помоћни глагол иза главног, инфинитив се скраћује и срasta са обликом помоћног глагола: *знаћу, знаћеш, знаће, знаћемо, трећу, оплешћеш, чућете* итд.; у хрв. пракси и стандардизацији пише се: *знат ћу, знат ћеш, трест ћу* итд. Инфинитив глагола на *-ћи* не скраћује се и не спаја се са енклитиком: *доћи ћу, пећи ћеш* итд. – Повратна речца *се* сажима се са следећим *је*, али личне заменице *ме, те* у том положају остају несажете: *он се бојао, чим се вратио*, али: *неко ме је звао, често те је помињала* итд.

б. Одрична речца *не* начелно се пише одвојено кад се употребљава као негација у глаголском систему и у реченици, а спојено у творби именица, придева и прилога: *не спава – неспавање, не одлажући – неодложно, не хотећи и не хтијући* (ек. *не хтејући*) – *нехотице, нехотичан; немајка* (лоша мајка) – *не мајка него отац* итд. Посебни случајеви:

(1) Срastaње негације с глаголским облицима ограничено је на помоћне и њима сродне глаголе и праћено је структуралним променама у споју: *нисам-ниси* (ек. и иј.), *нијесам-нијеси* (иј.), праоблик *нѣсѣм-нѣси* (од *не јеси*); *нећу-нећеш-неће*; *немој* (од старијег *не мози*, глагол *моћи*); *немам-немаш, немајући, немати, немао, немах и немадох* итд. Глаголи *нестати, недостајати* данас немају смисао одрчних облика.

(2) Иако припада систему глаголских облика, трпни придев се пише спојено с негацијом *не*, као и прави придеви: *неписан, ненаписан, неперисан* итд. То важи и за попридевљене глаголске

облике – радни придев и глаголски прилог: *недозрео, неуспео* (али: *успео не успео*), *непостојећи, неодговарајући* (али: *слушао је не одговарајући*).

с. Речца *ли* кад је у вези с глаголима или карактером реченице редовно се пише одвојено: *знаш ли, да ли знаш, хоће ли доћи, би ли дошао, је ли знао, неће ли доћи, не би ли дошао, кад ли ће доћи, дивна ли јутра*. Одвојено се пише и *је ли* као узречица, али спојено ако добије облик 2. л. множине: *јелте* (има потврда и за *јелите*). Срастањем са *ли* постали су и неки везници; поред давнашњих *али, или*, такви су и *неголи, камоли (а камоли), некмоли, толи, кадли ('а оно')*, док *ако ли* пишемо одвојено.

д. Речца *де* или *дер* која се додаје императиву (обично у фамилијарном стилу) пише се с њим спојено: *дајдер, узмиде, донесидер* и сл. Од овога треба разликовати наглашено *де* у значењу пристанка, уступка: *хајде де да то покушамо; добро де, кад тако хоћеш; путуј де, ако толико желиш*.

е. Речца *но* пише се заједно с претходном односном заменицом или прилогом: *којино ће ударити не на десет да утече*, сл. и *којуно, којојно, гдено, каконо*. Али: *који оно добар јунак бјеше*.

64. Преглед и сажетак поглавља о спојеном и одвојеном писању

Задржава се нумерација тачака и подтачака примењена у обради овог поглавља.

Уводна објашњења

41. Три врсте спојева и три начина писања: спојено, полусложеничко и одвојено.
42. Видови колебања у начину писања: *видео спот / видео-спот / видео-спот; отада / од тада; фотомонтажа / фото-монтажа; бруто тежина / бруто-тежина*.
43. Слојеви сложеница: *црноглав, Владимир; благослов, првосвештеник; географија, земљопис; тајмаут, плеј-оф*.
44. Одлике сложеница:
 - а. Непроменљивост прве саставнице: *Сланкамен, Сланкамена*.
 - б. Несамостални форманти:
 - (1) други формант: *водоЉУБ, ловоКРАДИЦА, биоЛОГИЈА*;
 - (2) први формант: *СВИЛОпреља, ТЕРМОцентра, ДУБОдолина, ЕВРОспорт*.
 - с. Тежња обједињавању акцента: *ледоломац, Бањалука*.
 - д. Утицај редоследа саставнице: *планина Шара : Шар-планина*.
 - е. Типични структурални модели, тежња краткоћи прве саставнице: *мрколипа, зеленгора*.
45. Посебне одлике предлошких спојева:
 - а. Обличка обележеност: *преконоћ* (неприлагођен падежни облик); *наглавце* (суфиксација); *одскора* и *одскоро*.

- b. Акцентатска обележеност: *напамѐт* – *на п̑амѐт*.
 - c. Друге формалне одлике: неодвојивост саставница; утицај падежног облика: *надмак* – *на домаку*; неупотребљивост форманта ван споја: *одискона* (али: *од памтивека*).
 - d. Промена значења: *напоље*, *напољу*, *уочи*.
46. Нормирање спојеног и одвојеног писања. Ослонац на П, а за поправке на ПП, оцене МО и обичајну норму. Прелазни период између старе и поправљене норме.
47. Битније поправке норме П:
- a. У спајању предлога и других речи, претежно у корист одвојеног писања: *у раскорак* уместо *П ураскорак* и др.
 - b. Ограничавање писања цртице: *брutto тежина*, *кир Јањин*, *Радио Београд* итд. (у П с цртицом).

Битнија правила

48. Несамостални или проширени други формант (именице):
- a. Спојено писање ако је други формант несамосталан: *родољубац*, *библиотека*, *аутострада* (П *ауто-страда*).
 - b. Састављено и спојени са суфиксацијом ако су јединственог значења: *Которварошанин*, *Херцегновљанин*, *Шриланчанин*, *Хонгконжанин*.
 - c. *Англо-Американци* и *Англоамериканци* и сл.
49. Спојени несамосталног форманта и именице:
- a. Главно правило: састављено писање, ако нема посебних разлога за полусложеничко писање: *назовипријатељ*, *водопривреда*, *агротехника*.
 - b. Цртица у спојевима с властитим именима: *Псеудо-Аристотел*, *полу-Француз*.
 - c. Специфични термини: *југо-југоисток* (али: *југ* – *југоисток*).
 - d. Факултативна цртица у вишечланим спојевима: *био-библиографија*, *пра-пра-прабаба*.
 - e. Факултативна цртица или спојено писање форманата *ауто-*, *мото-*, *авио-*, *фото-*:
 - (1) *аутопортрет* ('само-'), *мотокултиватор* ('моторни'), *фотосинтеза* ('светлосна'); *аутодром*, *мотодром*, *авиострада* (несамостално -дром итд.);
 - (2) *аутомеханичар*, *аутоstopер*, *фотомонтажа*, *авиофлота* (тешњи спојеви);
 - (3) *ауто-препродавац*, *авио-јединица*, *мото-такмичења*, *фото-доказ* (слободни и случајни спојеви);
 - (4) *ино-фудбалери*, *еко-странке*, *аеро-запрега* (слични слободни спојеви с другим предметицама).
 - f. Имена земаља и изведеница: *Б(ј)елорусија*, *Антарктик*.
Посебни случајеви:
 - (1) *Аустроугарска* (*Аустро-Угарска* П);
 - (2) *Чехословачка* (или дословно званично име), *Чехословацки* (и посебно *Чеси* и *Словаци*), *Чехословакиње*; не „Чешкословачка“, „Чешкословаци“.
 - g. Осамостаљивање форманта (*ауто* и *мото трке*), в. т. 52 и 53.
50. Спојеви посебних речи (детерминатив + именица): растављено пи-

- сање као главно правило за слободне спојеве у новој лексици, цртица у тешњим спојевима и факултативно:
- a. Одвојено писање непроменљивих придева: *зорли јунак, нобл друштво, грао сукња; бруто тежина, гала ручак.*
 - b. Предност одвојеном писању (допуштено и с цртицом):
 - (1) *Сава центар, Оријент експрес, Карнекс паштете, јафа кекс;*
 - (2) *џез музика, бантам категорија, колор филм.*
 - c. С цртицом традиционални и др. тешњи спојеви:
 - (1) оријентализми: *алај-барјак, ћетен-алва;*
 - (2) традиционални лексикализовани спојеви: *жар-птица, ремек-дело, рак-рана, иван-цвет, спомен-плоча;*
 - (3) експресивни спојеви: *ловор-грана, бисер-сузе, узор-мајка;*
 - (4) тешњи спојеви из новије лексике: *фикс-идеја, кварц-лампа, спорт-клуб.*
 - d. Хемијски термини: *угљен-диоксид; предност писању цртице и у калцијум-карбонат, сумпор-диоксид.*
 - e. Спојено писање позајмица ако се затрла посебност саставница, а полусложеничко ако није: *рентакар, рокенрол, нокаут, маршрута; мариш-колона, гол-аут, шери-бренди.*
51. Спојеви словних симбола и именица:
- a. *а-основе, L-профил, а-зраци.*
 - b. *алфа зраци, гама зраци, икс зраци, делта метал (допуштено и алфа-зраци итд.).*
 - c. *АБЦ течај, ТВ емисија, УКТ фреквенције (допуштено и АБЦ-течај итд.); бе-се-же вакцина, Би-Би-Си програм.*
52. Осамостаљени форманти, префиксоиди који се употребљавају и као посебне речи:
- a. Осамостаљени префиксоид *радио*:
 - (1) спојено кад се односи на зрачење: *радиоактивност, радиотерапија;*
 - (2) одвојено у значењу установе, гласила: *Радио Београд, емисија Радио Београда;*
 - (3) с цртицом постојани термини у вези са електромагнетским таласима и радиом као комуникационим средством: *радио-астрономија, радио-пријемник, радио-станица;*
 - (4) предност одвојеном писању (допуштена и цртица) у слободним спојевима у вези с програмом радио-станица: *радио програм, радио игра, радио огласи (радио-програм итд.).*
 - b. Спојеви са *видео*: дублетизам растављеног и полусложеничког писања: *видео-рикордер (видео рикордер), видео огласи (видео-огласи)* (осим кад је други формант несамосталан, па се по општем правилу пише спојено: *видеотека, видеофил, видеографија*).
 - c. Формант *кино*: *кино-улазница* итд.; *кинотека.*
 - d. Формант *мини* у вези с модом: *мини мода, мини сукња, мини хаљина (и мини-мода итд.).* У другим применама предност полусложеничком писању: *мини-лига, мини-фарма, мини-голф.*
 - e. Форманти *екстра* и *супер* нормално спојено: *екстрапрофит, екстракласа, суперспектакл, супермајстор.* Зависно од значења и наглашености и одвојено: *неки екстра укус, баш супер журка.*

53. Удвајање саставница: *поп* и *рок музика*, *поп-рок музика* (не: „поп-рок-музика“), *рок певачи* и *певачице*.
54. Титуле испред имена:
- Одвојено лексички непроменљиве титуле: *кир Јања*, *кир Јањин*.
 - Одвојено или с цртицом окационално непроменљиве титуле и придевци: *Поп Лукина (Поп-Лукина)* (улица).
55. Титуле иза имена:
- Спојено или с цртицом *ага* и *бег*: *Суљага*, *Смаил-ага*, *Скендербег*, *Хусеин-бег*; с цртицом: *Омер-паша*.
 - У песмама: *Јован-капетана* и *Јован капетана*.
56. Цртица уз презимена:
- Домаћа двојна презимена: *Аница Савић-Ребац*, *Вук Стефановић Караџић*.
 - Страна презимена обично одвојено: *Ван Гог*, каткад с цртицом: *Тулуз-Лотрек*, *Салтиков-Шчедрин*.
 - Боље црта него цртица: *Бојл-Мариотов закон* (коаутори).
 - Без цртице: *Јанковић Стојана*.
 - Спојено: *Хаџиристић*, *Махмудбеговић*.
57. Вишечлана геогр. имена:
- Бањалука* (Бањџа Лука), *Даниловград* и *Данилов Град*.
 - Без цртице: *Клермон Феран*, *Адис Абеба*. С цртицом збирни појам: *Шлезвиг-Холштајн*.
 - Херцег Нови (Херцег-Нови)*, *Котор Варош (Котор-Варош)*.
 - Шар-планина* (или *Шара*); *Грмеч планина (Грмеч-планина)*.
 - Деспотовац – село* или *Деспотовац село* (не цртица).
58. Придевске сложенце и полусложенице:
- Неспорно спојено писање: *риђокос*, *београдски*, *престар*.
 - Присв. придеви као и зависни падежи именица: *Лао Цеов*, *газда Николин (газда-Николин)*.
 - Изведенице од двојних имена: *донкихотски*, *херцеговски*.
 - Изведенице од одредбених синтагми: *спољнополитички*.
 - Спојени напоредних придева као полусложенице:
 - сучељени појмови: *руско-турски речник*;
 - раздељени појмови: *шумадијско-војвођански говори*.
 - Спојено писање напоредних придева:
 - глувонем*;
 - разликовање: *књижевнојезички* (: књижевни језик) – *књижевно-језички* (: књижевност и језик);
 - смисаоно целовити спојеви: *друштвенополитички*;
 - тешња веза него у другим сличним спојевима: *ћирилометодски*, *српскохрватски* (језик);
 - индоевропски*, *англоамерички*.
 - Боје: *тамнозелен*; *црно-бели дрес*, али је оправдано *црнобели телевизор*, *црнобели филм*.
 - Прилог + придев: *многопоштовани*, *горенаведени* (али: *већ горе наведени*).
 - Понављање цртице ако се понавља исти однос: *немачко-италијанско-јапански савез*, али: *немачко-англофранцуски фронт* (1914).
59. Полусложеничка удвајања и парни спојеви:
- Именице: *берибери*, *тамтам*; *разни хокус-покуси*; *ракета земља-*

- земља (црта); *пилот ловац, људи жабе.*
- b. Бројеви: *два-три, троје-четворо; двадесет пет – тридесет (црта); дан-два, корак-два.*
- c. Прилози и заменице: *тамо-амо, брже-боље (бржебоље); како-тако, какав-такав (каквог-таквог); дан-данас.*
- d. Глаголи: *хоћеш-нећеш, рекла-казала; иди ми – дођи ми (црта); ишао не ишао, знао не знао.*
- e. Остали случајеви: *тип-топ, туц-муц, ха-ха-ха; пусти-баба-коњу-крв (биљка), или одвојено.*
60. Бројеви и изведенице:
- a. *триста, шестсто, осамсто.*
- b. *сто двадесет четврти (тако и четворо, четворица).*
- c. *двадесетчетворосатни, двадесетпетогодишњица, седамдесетпетогодишњак.*
- d. *трипут, три пута, сваки пут, двадесет један пут.*
- e. *надвоје (преломити), утроје (играти).*
61. Заменице и заменички прилози:
- a. Спојено: *неко, гдеко, којекакав* и др.
- b. *нико, никог, ни од ког, тако и ико, никакав, иједан* итд.
Посебни случајеви:
(1) *ни један једини, и један јединцати.*
(2) *нипошто, ниоткуд, ниуколико; низашта и ни за шта.*
(3) *без икога, без ичега, из ничега.*
- c. *когод – ко год (према значењу); ма ко, ко било* итд.
- d. *каткад, кудикамо; такозвани, такорећи; надасве, посве.*
62. Спојеви предлога и других речи:
- a. Неке групе примера:
(1) *тип досад, досада и до сада;*
(2) *подне: по подне и поподне (према значењу);*
(3) *предвече;*
(4) *годишња доба: у пролеће, на лето, с јесени* итд.
(5) *враг, ђаво: до врага, на врага, к врагу* итд.
(6) *уза ме, уза њ, уза се; напремасе, напресе.*
- b. Корекције нормe II: *до воље, до тамо, на душак, нажалост* итд.
Азбучни списак битних спојева предлога и других речи: *без двојбе, без сумње, бестрага* итд.
63. Глаголи и речце:
- a. Енклитике: *знаћу – знат ћу; он се бојао – он ме је звао.*
- b. Речца *не: не спава, не знајући – неспавање, нехотичан*
Посебни случајеви:
(1) *нисам-нијесам, нећу, немам;*
(2) *трпни придев и попридевљени глаг. облици: ненаписан, неписан, непостојећи, незрео;*
- c. Речца *ли: је ли (али: јелте), да ли, не би ли; ако ли; кад ли – кадли (по значењу); али, или, камоли, нектоли.*
- d. Речца *де, дер: дајдер, узмиде; хајде де, добро де.*
- e. Речца *но: којино, којуно* итд.; *који оно добар јунак бјеше.*

ИЈЕКАВСКО И ЕКАВСКО КЊИЖЕВНО НАРЕЧЈЕ

65. Уводна објашњења. Разлике у књижевним наречјима (ек. и ијек. изговору, односно по старијој терминологији источном и јужном наречју или изговору) настале су на основу различите замене некадашњег самогласника „јат“ (у писму ђ,ѣ) у штокавским говорима. Праштокавска гласовна вредност јата била је између *e* и *и* (тј. затворено *e*, које бележимо као *e^u*), а до краја средњег века диференцирала се углавном тројако: изговорним отварањем у *e* (екавица), затварањем у *и* (икавица) и дифтонгизацијом (рашчлањивањем самогласничке артикулације) у замене типа *ие*, *ије*, *је* (ијекавица).

На источноштокавском простору овладао је екавизам на истоку, почев од венца Проклетија и ибарске долине, и ијекавизам на југозападу, између екавске зоне, реке Неретве и Јадранског мора; ка северу је ијекавска зона захватила највећи део поречја Дрине и горње поречје Западне Мораве. У западноштокавским пределима развио се икавизам, почев од реке Босне и Неретве. У неким говорним зонама дошло је и до различитог комбиновања основних замена јата; шири простор заузимају ијекавско-екавска замена на југу Старе Рашке (Санцака) и икавско-ијекавска у хрватским славонским говорима, а мањих оаза са укрштањима замена јата има и још, нпр. икавско-ијекавска у Гусињу и екавско-ијекавска у Мрковићима близу Бара. У севернијим пределима Србије јат се дуго одржавало не једначећи се ни са *и* ни са *e*, тј. задржавајући вредност *e^u*; у неким говорима тога има и дан-данас.

Раније границе зона замене јата временом су се померале, а главне су промене настале у великим сеобама до којих су довели турски продори и освајања. Највише се проширио новоштокавски дијалекатски појас (матично од Херцеговине до Шумадије), који ће постати главна основа нашег књижевног језика. У исходу тога оформио се шумадијско-војвођански дијалекат, основа књижевне екавице; а ијекавски источнохерцеговачки дијалекат (основа вуковске књижевне ијекавице), поред ширења низ поречје Дрине, добио је и своју пространу западну дијаспору. Наиме, овом типу припадају

говори српског становништва у Крајинама – на обе стране Уне и у Славонији. – Ово су само најопштији подаци, а подробније се и јасније распоред дијалеката (а с њиме и распоред замена јата) може видети на дијалектолошким картама Павла Ивића.

66. Системски однос екавице и ијекавице. Књижевна стандардизација на српскохрватском језичком простору није обухватила икавицу, него се ограничила на ијекавски и екавски књижевни изговор. И посебно узет српски књижевнојезички израз, или српски језик, заснива се на двојству књижевног наречја, тј. на екавском и ијекавском изговору, те треба познавати њихов међусобни системски однос.

а. 'Неутрализовано јат' имамо у много речи зато што је и у ијекавском наречју јат дало *e* у кратким слоговима иза групе сугласника у којој је последњи *r*, те је однос наречја *e – e*; некад то захвата све облике дате речи и њене изведенице, а некад само део парадигме (система облика): *бреза, брегови, времена, вредноћа, грешка, дреновина, сазрети, крепак, мрежа, стреме, стреха, требати, трешња, црепови* и др., а онда велики број речи с префиксима *пре-* и *пред-* (кратким, а делом и дугим): *превести, пресуда, преглед, предмет* итд. Шири домаћај има и неутрализација префикса *не-* у неодређеним заменичким речима (у ијек. уместо архаичног *ње-*): *неки, некакав, негђе, некад* и др. Однос *e – e* имамо и у неким појединачним речима које у ијекавици представљају историјске и самоникле екавизме: *горе* ('навише'), *резати, репа* (тежња упрошћавању *рје* и кад му не претходи сугласник), *обећати* и *обећање, цеста, церити се, ведро* (посуда). Однос *и – и* имамо у неким случајевима где се и у екавици и у ијекавици јат развило у *и* гласовним путем, под утицајем наредног *j*; то је у ијек. знатно шира појава, а у ек. се ограничава на ове случајеве: компаративни наставак *-ији* (прво *и*), *-ија, ије* (*новији, радије* итд.), наставци имперфекта *-ијих, -ијаше* итд. (*плетијих, тресијих*) и посебне речи *додијати* (у свим облицима) и *није* (само у том облику). У појединим ијек. говорима неутрализације има и више, али се она не признаје у књижевном језику.

б. Кад се изузме неутрализовано јат, онда остају ови односи екавских и ијекавских замена јата:

(1) *ē – ије* (дуго јат, у ек. дуги, а у ијек. два начелно кратка слога): *цвѣт – цвѣјет, тако и ријеч, нијем, двије, бријест, сијено, цвијеће, сијева, лијечен; млѣко – млијѣко, тако и свијећа, мијена, лијена, пијесак, бијелац, сијевати, цијенио; кдрѣн – кдријен, сл. и увијек, донијет, прелијеп* итд.

(2) *e – је* (кратко јат, кратак слог у ек. и ијек.): *пѣсма – пјѣсма, сл. и вјешт, дјело, сјести, гдје; дѣца – дјѣца, сл. и бјежати, вјечит,*

бјеличаст; *видети* – *видјети*, *летјети*, *мјешовит*, *пјесковит*; кратко јат иза *л* и *н* доводи до посебног ијекавског јотовања ових сугласника: *лето* – *љето*, *љепота*, *кољено*, *црњети*, *његовати*, *наслѣдник*, *сњеговит*.

(3) *ē* – *jē* ('продужено јат'), спорадична ијек. замена, својствена начелно кратким слоговима кад их захвати накнадно дуљење, везано за посебне услове и позиције; те су позиције генитив множине (претпоследњи слог), положај пред сонантом који изазива дуљење, први слог двосложних хипокористика, слог подложен дуљењу у итеративима према основама *-мјер-*, *-мјест-*, *-сјед-*:

у ген. мн.: *вјѣрā*, *дјѣлā*, *мѣдвјѣдā*, *нѣдјѣлā* (према кратком слогу у ном. јд.: *вјѣра*, *дјѣло*, *мѣдвјед*, *нѣдјѣља*);

пред сонантом: *сјѣнка* (према *сјѣна*), *Нѣдјѣлко*, *примјѣрци*, *кдљѣнце* (с јотованим *л*), *видјѣвиши* (и *видјѣв*);

у хипокористцима: *дјѣдо* (и дијал. *ћѣдо*), *Љѣна* (Љепосава), *дјѣва* (дјевојка), *дјѣшо* (дјевер), *Вјѣко* (Вјекослав);

у итеративима: *намјѣштати*, *премјѣштати*, *замјѣрати*, *помјѣрати*, *засјѣдати*, *пресјѣдати*.

(4) *e* – *и* ('сужено јат'), позициона замена ијек. кратког или скраћеног јата затворенијим самогласником *и*, у три позиције;

испред *ј* (тј. као и у ек. *новИји*, *додИјати*, *ниИје*, али у ијек. доследно и у другим речима осим на саставу сложеница): *гријати*, *сијати*, *вијати*, *смијати се*, *умију*, *разумију*, *двију*, *обију* (ек. *грејати*, *сејати* итд., а у сложеницама ек. и ијек. *прЕјак*, *прЕјести се* и сл.);

испред *о* насталог од *л* (готово редовно, изузетке в. у т. 68): *дио*, *предио*, *цио*, *живио*, *трпио*, *летио*, *желио*, *хтио*, *смио*, *умио* (ек. *део*, *предео* итд.); и ово можемо разумети као утицај гласа типа *ј* који се позиционо јавља у међусамогласничком положају (*живи[j]о* и сл.);

у речи *биљег* и изведеницама (*биљезити*, *биљезник*, *биљешка* и др.), где *и* од јата има двојачко објашњење: утицај меког сугласника *љ* и дисимилација два суседна слога с јатом (*бѣлѣг*, ек. *белег*).

Овим су приказани сви типични системски односи књижевног екавизма и ијекавизма, али има и друкчијих појединачних случајева, више лексичког него системског карактера. Тако у *смѣш* – *смјѣш*, сл. и *умијеш*, *разумијеш* само привидно је однос као у *снѣг* – *снјѣг* (дуго јат), а стварни системски однос (*e* – *и*) видимо у 3. л. мн. *смЕју* – *смИју* (екавска дужина у *смѣш* настала је сажимањем јатовског *e* и наставка *-је-*, док су у ијек. форманти остали несажети: *и* + *је*). Уместо *несам* – *нијесам*, опет, посебним развојем екавског облика настао је вансистемски однос *и* – *ије* (*нисам* – *нијесам*); *нисам* је заправо неутрални облик, плод секундарног развоја (по

угледу на *нИје*) и у ек. и у ијек. систему. Прави пак системски односи своде се на ову схему:

<i>неутрализовано</i>	<i>дуго</i>	<i>кратко (и продуж.)</i>	<i>сужено</i>
е – е (и – и)	ѣ – ије	е – је (ѣ – је)	е – и
мрѣжа (старѣји)	брѣг	вѣра (вѣрно)	грѣјати

67. Приступ у нормирању замена јата. Реални односи замена јата много су сложенији него што проистиче из приказаних системских односа, делом због многих неуједначености у ијекавским говорима, а онда делом и због неједнаких узуса у јавној речи. Неутрализација јата и *е* врло је неједнака у разним говорима. На пример, у Црној Гори, поред стандардно признатих екавица (*бреза, неки, цеста, обећати* итд., в. т. бба), у већим или мањим говорним зонама јављају се и други, који се сматрају дијалекатским: *зеница, зановет, (х)леб, целивати*, а категоријска је појава уопштавања *ре* (кратког) уместо *рје* и кад испред *р* нема другог сугласника: *горети, коренит, остарели, старешина, ређи, речица, речит, проређивати* и др. (наравно, и стандардно признато *резати, репа, горе*). – Доста неуједначености доноси и однос јата и изворног *и*. Наиме, и једно и друго наслеђено је у превоју глагола са основним *-е-* (*плести : преплитати, летјети : прелијетати*), а такође у наставцима заменичке и придевске промене (*овијем : нашиим, жутијем : сињим*), што се све разнолико укрштало у разним говорима; нпр. *утицати/утјецати/утијецати, добрим/добријем* итд.

а. Током књижевне стандардизације, почев од Вука и Даничића, настојало се да се изврши избор између тих разноликости и да се осигура системска доследност стандарда. Од знатнијих категоријских појава не признају се као књижевне: ијекавско јотовање (*ћерати, ђевојка, трпљети*), изузевши *л* и *н* (*љето, њежан*); јатовски наставци у заменичко-придевској промени (*нашијех, тијема, овијем, добријем* итд., такође ни аналогно ек. *овем, тем*); *ре* уместо *рје* ако му не претходи сугласник (*горети, коренит, речник, решење* и др.), изузевши признате ликове (*репа, резати, горе*). На томе и даље треба темељити наше нормирање, у интересу постојаности и целовитости стандардног израза.

б. Неуједначеностима у примени ијекавских замена јата допринео је и неједнак поступак у практичној стандардизацији и развоју новије лексике. Традиционално се екавица назива 'источним', а ијекавица 'јужним' наречјем (док се термин 'западни' примењивао на икавски изговор), али се реално у оквиру ијекавице диференцирала источна (или у дословном смислу 'јужна') и западна стандардна ситуација и пракса, донекле и национално условљене. То се испољило у лексичким разликама, али донекле и у системском третирању замене дугог јата. На класичну ијекавску норму темељно је утицало дробњачко-тршићка или шире узето ијекавска

источноштокавска основа Вуковог говора, те је у складу с њом нормирана доследно двосложна замена дугог јата, и у писму и у изговору, односно акцентовању у приручницима.

Та се норма без већих тешкоћа одржава у источноштокавској ијекавици, јер је добро утемељена у говорима, а нарочито црногорским и суседним херцеговачким. Међутим, у западнијим говорима, почев од средишње Херцеговине, распрострањена је једносложна замена дугог јата (типа *сјено*, *бјело*, *лјено* или *љено*), што се снажно испољава и у усменој јавној речи. Једносложни изговор прихвата у новије време и хрватска нормативистика (ортоепска); у писању се, међутим, задржава *ије*, само што у нормативистичким обрадама налазимо акцентовање типа *ријѣч*, *сијѣно*, *бијѣло*, *млијѣко* – насупрот класичном вуковском акцентовању *рѣјеч*, *сѣјено*, *бијѣло*, *млијѣко*, које је примењено и у заједничком правопису 1960.

На источноштокавском културном простору и уопште у српској језичкој култури свакако остаје на снази норма двосложне замене дугог јата, и у писму и у изговору. Задржавамо и класично Вуково и Даничићево акцентовање (*рѣјеч*, *сѣјено*, *бијѣло*, *млијѣко*), мада је нереално очекивати доследно такав изговор, јер ортоепска стандардизација остаје много условнија и необавезнија од правописне.

с. Лексички дублетизам у примени замена јата делом се испољава као слободно превирање, а делом и у њему долази до изражаја регионална и национална поларизација израза, на пример:

ист.	зап.
залив, пролив, прелив, слив	заљев, прољев, прељев, слијев
утицај, утицајан, утицаји, стицај	утјецај, утјецајан, утјецати, стјецај
прелом, пренос, препис, преступ,	пријелом, пријенос, пријенис, пријеступ,
превоз	пријевоз
сједјети, вриједјети, мрзјети	сједити, вриједити, мрзити

Ликови из левог ступца својствени су црногорској (и уопште источнијој ијекавској) јавној речи, а они из десног ступца имају предност у хрватској пракси и стандардизацији, док на српској страни углавном представљају архаизме. Како је показало једно испитивање из 1976, у прва три случаја и у босанскохерцеговачкој штампаној речи преовлађивао је источни тип, али у четвртном западни (*сједити*, *мрзити*). – У нашем нормирању и усмеравању нормално је да поштујемо створени изражајни обичај, у интересу природности израза, али у целини сав нормативно признати дублетизам може се препустити слободном избору и језичком осећању аутора. Треба знати да ликови типа *залив*, *заливати*, *утицај* не представљају никакве икавизме, нити је тип *прелом*, *пренос* екавски нанос, него су и једни и други плод аутентичног системског развоја.

68. Ближа правила и препоруке о заменама јата. У екавском изразу нема битнијих недоумица и колебања у погледу замена јата; успостављено је јасно разликовање књижевно признатих појава од дијалекатских и некњижевних (као што су типови *несам, стареји*, колебања у префиксу *пре-/при-*: *преметити, присести*, глаголски тип *желити, живити*, икавизми типа *гди, сикира* – све ван књижевног израза и норме). Главна пак ијекавска правила већ су изложена (у т. 66–67), предочавањем системских односа и системских одређења у дублетизму: *цвѣјет, млијeko, пјeсма, вјeра* (ген. мн. *вјeрa*), *кдљено (кдљeнце), гријати, дио; грешка, брегови, горјети, рјешeње; тјерати, дјеца, трпјети; ових, овима, добрим, добрих*.

Остаје за практично нормирање, из источноштокавске перспективе и за потребе српског језичког израза, да се прецизира поступак у неким граничним појавама и посебним позицијама, као и у неким лексичким случајевима. То је углавном објективно урађено у П, иако је остала потреба за неким дорадама и корекцијама у нормирању ијекавизма. Оне су оправдане ако се не сукобљавају са системском нормом, а уклањају или ублажавају раскорак између норме и језичког осећања аутентичног у ијекавским срединама, које и мимо правописних прописа води стварању обичајне норме. У поправкама је ипак неопходна умереност и уздржаност. Превише дублетизма оптерећује и раздробљује књижевни израз као систем, а посебне тешкоће причињава и у изради и у коришћењу приручника који се уређују по азбучном реду. Зато је и у случајевима допуштеног дублетизма добро ако се идентификује главна и додатна (допуштена, факултативна) варијанта, ради оријентације у речницима који се код нас буду радили. Потпуније ће избор у могућним двоумицама бити дат у речнику, а овде ће се предочити неки карактеристичнији и у пракси спорни случајеви.

а. Творбу итератива, тј. несвршених парњака свршеним глаголима, прате нека нормативна питања у ијекавским заменама јата. Не рачунајући суфиксе *-авати, -ивати* и специфични тип *довести: доводити*, у системска средства творбе итератива спадају завршетак *-ати*, дуљење и преглас основног самогласника, промена места и карактера акцента. Изворно *-е-* у основи некад се преглашава у *и* (*зaплитати, изрицати*), некад у *јат* (ек. *лeгати* иј. *лијeгати*, ек. *прелeтати* иј. *прелијeтати*), а у неким глаголима остаје и непромењено (ек. и иј. *зaплетати, мeтати*); ако је *јат* већ постојало у основном глаголу, оно остаје и у итеративу, уз измењен или неизмењен акценат и данашњи квантитет (иј. *прeсјећи : пресијeцати*, ек. *прeсећи : пресeцати*; ек. и иј. *срeсти : срeтати*). Сви су ови обрасци системски правилни, а нормативни проблеми настају кад се неки од њих примени и изван своје системске позиције или кад се код истог глагола укрсти више модела.

(1) *замјерати* (*замијерати*), *засједати* (*засиједати*) поред *засједати*, *намјештати* (*намијештати*) поред *намјештати*, тако и с другим префиксима. Ликова са *ије* нема у П, али има у говорима, каткад и код писаца, нпр. *засиједао* (код Лалића, в. у РСА), *замијера* (у нар. песми), *намијешта сломљену кост* (у говору) и сл. Замена *ије* овде је у добром складу са системом (уп. *засијецати*, *задијевати*, *доспијевати*), али је има употребну и тиме нормативну предност, па варијанте са *ије* можемо признавати као ауторску слободу, тј. само као додатне.

(2) *зәплетати* и *зәплитати* (*заплијетати*). – Вук у Српском рјечнику има само *зәплетати*, *зәплитати* (неутрално, за ек. и иј.), а у П су с разлогом додате и врло обичне варијанте на *-плитати* (такође за ек. и иј.), док тип *-плијетати* (у ек. би било *-плетати*) није признат. Варијанта са *ије* творбено је логична (*плести* : *-плијетати* као *лести* : *-лијегати*), али због веће распрострањености и створеног правописног обичаја предност имају прва два лика, а трећи се може нормативно оценити као и у претходном случају (*замијерати*, *засиједати*). – Сличан однос имамо и у *срѣтати* (*сријетати*), само што овде ни у основном глаголу нема изворног *е* (него неутрализовано јат: *срѣсти* : *срѣтати*).

(3) *прѣтицати* (*претијецати*, хс. *прѣтјецати*). – Већ је у т. 67с указано на поларизацију типова *претицати* : *претјецати* (*утицај* : *утјечај* и сл.), а тип *претијецати* плод је исте системске тежње да се уједначе итеративи, као и горе *заплијетати* и *засиједати*. Такве системске тежње нормална су појава у језику, па их не треба вештачки кочити. Зато се и тип *претијецати* може сматрати нормативно допуштеним (нпр. из експресивних разлога), поред *претицати* као главне и неутралне варијанте, тим пре што ће на истоку ијекавског подручја он данас бити ближи језичком осећању него тип *претјецати*. Потврђен је и у Његошевим делима, нпр. *притијечу на олтар народњи*, *претијече Турке низ Забрђе* (РН), а данас има и неких значењских ограничења: *утијече* неће се никад рећи у значењу 'врши утицај', него само према глаголу *утећи*, нпр. „кад зло крене, нико му не утијече“. Тип *претјецати* постојао је и у српском изразу (нпр. у Вуковом речнику), али се временом архаизовао.

(4) *заливати* (*залијевати*), *уливати* (*улијевати*) и сл., не *заљевати*, *наљевати*. – У стандардном језику нема места ни дијал. ликовима којима се замењује *-ивати* (по угледу на *-лијевати*): *прошијевати*, *закријевати*, *почијевати*, *подријевати* итд.; исправно је само *прошивати*, *покривати* итд.

(5) Према глаголима *грести*, *пећи* и *мести* (о снегу и раду метлом) заправо немамо обичних итератива, прихваћених у општем изразу. Има ипак потврда за *погријѣбати* (лозу, начин расађивања), *препијѣцати* (и ек. *препецати*) ракију, *замијѣтати* (*снијег замије-*

ће). Нема ничег неправилног у овим ликовима (и у старосл. језику постојао је глагол *погрѣбати*), али им је сметња њихова необичност, те и не улазе у прави језички стандард.

в. У префиксу прѣ-јат је кад је било дуго у старинским речима замењивано у ијекавици као и у другим положајима, тј. са *ије*, нпр. *пријеклад* (према некадашњем глаголу *прекласти-прекладем*). У новије време делује систем глаголских облика (тежња уједначавању), па се слогови који не трпе *ј* кад су кратки у истом облику уопштавају и у позицијама с дужином. Та се тежња у некој мери испољава у глаголским основама, па се доста често у говору ијекаваца чује *вредјети-вредим* (према *завређивати, привређивати*) и *употребити-употребим* (према *употребљавати, употреба* и сл.), само што овде та појава није узела толико маха да би се признала као књижевна.

У префиксима је, међутим, та тежња постала законитост новије продуктивности и творбе, те се успоставља дуго *пре-* а не *прије-*; нпр. *прекид* (према *прекинути, прекидати*) а не „пријекид“, слично и у префиксу *пред-* : *предмет* а не „приједмет“. Ипак је дошло и до укрштања оба обрасца; наиме, у развоју и стандардизацији лексике облици су успостављани на једној страни према новијим системским тежњама и творбеној продуктивности (*превоз, предлог*), а на другој страни по старијим узорима (*пријевоз, приједлог*). У овом дублетизму дошло је до употребне и донекле нормативне поларизације, приказане у т. 67с. То долази до изражаја код већег броја глаголских именица на сугласник, а код именица на *-а* само изузетно (*превара – пријевара*). Начелно се може препустити избор језичком осећању писаца текста и задржати оквирна норма П, уз неке поправке за поједине речи.

(1) Све глаголске именице које одржавају смисаону везу с глаголом и мотивисаност његовим значењем имају префикс у ијекавици у облику *пре-*, некад као дублетни а некад као једини. Ово се односи и на неке именице за које у П није дат иј. лик са *пре-* или је дат с неким оградама: *превез* (нпр. преко очију), *превјес* (што се превеси), *прегон* (стоке), *прекоп, прекор, претоп, преход*, такође на лингв. термине *превод, превој* (самогласника), *преглас, предлог*. Међу именицама које чувају мотивску и смисаону везу с глаголом понека је и на ијек. истоку обична и с двосложним префиксом: *прегор* и *пријегор* (тако и *самопрегор, самопријегор, прегоран* и *пријегоран*), *прекор* и *пријекор* – али се у другим именицама по правилу уопштава облик *пре-*. Признаваћемо, међутим, као факултативне (по избору писаца) и варијанте са *прије-* тамо где су нормиране у П и где их довољно потврђује грађа. Већ оцењеним дублетима *прегор* и *пријегор, прекор* и *пријекор* можемо, дакле, додати и ове оријентационе обрасце:

– *прéвез* (*пријèвез*), сл. и *превод*, *превоз*, *превој*, *преглас*, *прегон*, *предлог*, *преклоп*, *прекоп*, *прекуп*, *прелаз*, *прелом*, *пренос*, *препјев*, *препис*, *преплет*, *прескок*, *преступ*, *претоп*, *преход* (признаје се и *пријевод*, *пријевоз* итд.);

– *прéвид* (само тако, било да је акценат *прéвид* или *прèвѝд*), *прегиб*, *преддио* (затрта глаг. мотивација), *предмет*, *презид*, *прекип*, *прелет*, *прелив*, *прељуб*, *премаз*, *премјер*, *премет* (у гимнастици), *премор*, *препад*, *преток*, *препис*, *претпјев* (нема „пријевид“, „пријегиб“ итд.); реалније је прибројити овој него претходној (дублетној) групи речи *пребол* (ране без пребола), *преглед*, *презир*, *прекид*, *пререз*, *пресјек* (у обичним значењима), јер су ликови са *прије-* врло необични, иако су засведочени у П односно РСМ.

(2) Само *прије-* у ијекавици имају неке самоникле народне речи ако се основни глагол изгубио, или ако је именица развила специјално значење; нпр. *пријеклад*, *пријевор*, *пријесјек* (сандук за жито, а у обичним значењима *пресјек*), *пријемет* (врста вина), *пријенек* (препеченица) и др. То су по правилу речи невелике учесталости, и њихово писање добро регулише ослонац на језичко осећање оних који их употребљавају.

(3) Колебања у овим префиксима има и у неким другим лексичким типовима и категоријама. Обрасци: *прèвара* (*пријèвара*); *предсједник*, *предстојник*; *предност*, *предносни*; *прећи-прећем* (*пријећи-пријећем*); *прелазни* (*пријелазни*), *непрелазан*; *преступна* (*пријеступна*) *година*; *престо*, *престоље*, *престоница* и *пријесто*, *пријестоље*, *пријестоница* (али само *престолонаслéдник*, *престолодржац*, јер је ту *пре-* кратак слог). У П је дато само *пријеступна година* и *пријесто(л)* и сл., што није у складу са изражајним обичајем.

Разуме се, редовно се пише и изговара *пре-* и *пред-* кад год ови префикси представљају кратак слог, у било ком типу речи: *прèврѝт*, *прèдѝх*, *прèсуда*, *пресудити*, *прèвелик*, *прèдставити* итд. Ни у једној речи није оправдано писати *прије-*.

с. У једносложним основама има одступања од правила да се јат претвара у *и* оспред *о* (од *л*, уп. т. 66b). Према норми текста и речника П то су дублетни глаголски облици *сио* и *сјео*, *дио* и *дјео*, *срио* и *срео*, *врио* и *врео*, *зрио* и *зreo*, *плио* и *пљео* (обичније *плијевѝо*), а тако и код сложених глагола *посјести*, *задје(с)ти*, *сусрести*, *проврети*, *узаврети*, *сазрети* и др.; придевски облици су само *врео* и *зreo*, а томе се може додати и радни придев *обрео*. Облици са *е* плод су тежње да се обнови јединство основе у разним облицима и осигура њена лака препознатљивост; та је тежња најјача код кратких, једносложних основа, али их није све захватила, те остаје у иј. само *хтио*, *смио*, *млио*, *успио*, *доспио*.

d. Слична тежња деловала је и на придеве и именице с једносложном основом на *l/o* и довела до неких разлика екавице и ијекавице у уобличавању основа на некадашње -џл-. Према П ијекавска двојства имамо наспрам једноструком ек. *бео, цео, смео, део, раздео, удео*; двоструко су дати и за ек. *предео* и *предел, одео* и *одел* (заправо је у ек. обично само *предео*, док је *предел* застарело, а *одео* и *одел* су непотврђене, само потенцијалне речи). За ијекавизам источног извода можемо узети ове обрасце: *бијел* (заст. и песн. *био*), *цио* (*цијел*), *смио* (необ. је *смјел*), *дио* (врло необ. *дијел*), *раздио* (*раздјел*), *предио* (необ. *предјел*), *удио* (необ. *удјел*); *одјел* ће бити нешто обичније него *одио*, али је обоје изван изражајног обичаја. Из овога видимо да изразито асиметрично остаје иј. *бијел*: ек. *бео*, док је у осталим примерима обличка асиметрија ублажена, а на истоку (Црна Гора) практично неутралисана (*цио* – *цео*, *смио* – *смео*, *дио* – *део*, *удио* – *удео*, *предио* – *предео*, *раздио* – *раздео*), донекле слично типу *сједјети* : *сједити* (в. т. 67с), уз који иде и *старосједјелац* : *старосједилац* (ек. само *староседелац*). Знатнију асиметрију не изазива ни иј. двојство у промени речи *погорјелац*, где је ген. *погорјелца* (*погориоца*); ова друга варијанта наведена је само у тексту П, а не и у речнику. Додајмо овоме да реч *летилица* (у ек. и иј.) није утицај екавског и ијекавског некњижевног типа „летити“, „желити“, нити пак икавизам, него плод продуктивности завршетка -илица (*радилица*, *предилица*), те јој не треба оспоравати правилност.

e. Системско је правило да сугласници *с* и *з* остају непромењени испред меких сугласника *љ* и *њ* насталих у иј. јотовању: *слѣпоћа*, *последњи*, *слѣмењача*, *сњеговит*, *озљѣда* итд. (не „шљѣпоћа“, „пошљѣдњи“ и сл.).

f. У неким дериватима речи с дугим јатом долази до скраћивања условљеног позицијом или функцијом, али је могуће и задржавање дужине, те се јавља двојство кратке и дуге иј. замене јата. Оријентациони обрасци: предлог *усљед* (*услијед*); придев *слѣдѣћи* (*слијѣдѣћи*), а глаг. прилог само *слијѣдѣћи*; *бјелокос*, *бљедолик*, *свјетлокос* (само тако); *бљедожут* (*блиједожут*), *свјетлоплав* (*свијетлоплав*); *посљѣратни* и *послијѣратни*, *посљѣподневни* и *послијѣподневни*, *преподнѣвни* и *пријѣподневни* (прво је по обрасцу *преподнѣвни*), у П само други ликови; тако и *превремен* и *пријевремен* (и ово несагласно с П, али сагласно с РМС).

g. У неким позицијама дуљења иј. замена јата, како смо видели, остаје -је- упркос дужини (продужено јат, т. 66b3). Међу њима је и дуљење пред сонантом иза кога следи сугласник (*сјѣнка*, *вјѣрно*, *кољѣнце*). Ова појава се шири и на неке облике где сонант није испред сугласника, те до дуљења није долазило аутоматски, него по аналогiji (по угледу на друге облике): *вјдјѣв* (према

вїдјѣвши), вѣдомјѣр, вјѣран, нѣизмјѣран. Нарочито су овим захваћене именице на -ац: *земљомјѣрац, рукодјѣлац, земљодјѣлац, пољодјѣлац, нововјѣрац, старовјѣрац*, а биће обичније и *псалмопјѣвац, химнопјѣвац* него -*нијѣвац* (као у РМС); овај модел захвата каткад и несонантске основе: *вјѣштац*. Можда под утицајем ових именица и због потпуно раскинуте смисаоне везе са *нијем* – у црногорском ијекавизму много је необичнији стандардни облик *Нијемац, Нијемци* и сл. него варијанта *Њемац, Њемци* (подешена према *Њемачка, њемачки*). Будући да не одступа битно од система, и ову варијанту треба сматрати допуштеном. Дакле: *псалмопјѣвац* и *псалмопијѣвац; Нијѣмац (Њѣмац)*.

h. Изузевши такве случајеве, у граматичкој промени речи ијекавска замена јата нормално зависи од квантитета слога (дужине или краткоће). Ако се квантитет истог слога у разним облицима мења, замена јата се по правилу прилагођава, тако да се акценатски односи одражавају и на писање: *цвијет – цвјетови, бријег – брегови, тријезан – трезнији, свијетао – свјетлији, бијесан – бјешњи* итд. Акценатски дублетизам аутоматски се претвара у облички: *вијек – вијекови и вјекови (П)*. Ово можемо проширити и на друге сличне именице које се у новоштокавским говорима чују с кратким акценатом у множини: *дијелови и дјелови, бријестови и брестови, дријенови и дренови*. Скраћивања слога са јатом има и у ген. мн. испред непостојаног *а*: *кѣдлїјевѣċċċċ (кѣдљевѣċċċċ) и кѣдлїјевкѣċċċċ, прїповїједѣċċċċ (прїповједѣċċċċ) и прїповїјеткѣċċċċ, лїјесѣċċċċ (љесѣċċċċ) и лїјескѣċċċċ* (у П само прва два лика за *колијевка* и *приповијетка*, а за *лијеска* сва три).

i. Одступања од системских замена дугог и кратког јата има и у следећим речима (према П): ек. *гнѣв – иј. гњѣв; ек. блѣсак, блѣштати – иј. блїјесак и бљѣсак, блијѣштати и бљѣштати*. Облици *кљѣшта, укљѣштити* нису књижевни ни у ек. ни у иј. (треба ек. *клешта, уклештити*, а иј. *клијѣшта, уклијѣштити*, али иј. *укљѣштење*, због скраћења слога, према ек. *уклештење*). Типу *бѣснети, бѣснїм – иј. бјѣсњети, бјѣснїм (П)* треба додати и другу акценатску, а тиме и обличку варијанту: *бѣснети, бѣснїм – иј. бїјѣсњети, бїјѣснїм*.

j. Од правила да се кратко јат у иј. замењује са *e* иза сугласничке групе на *p* (т. бба) П је изузео случајеве кад је сугласничка група настала успостављањем сложенице, тј. нормирано је писање *противрјечити, противрјечност, разрјешавати, разрјешење, одрјешивати, одрјешење, одрјешит, разрјешивати, разрјешивање* и сл, а томе је додат и дублет *огрев* и *огрјев, огревни* и *огрјевни*. Најјачи су разлози за задржавање неупрошћене групе сугласник + *pj* у *противрјечити* и сл., где је задржавање *j* подстакнуто истозначним облицима *противурјечити* или *проту-*

рјечити. Треба признавати ликове из П и у осталим наведеним речима, али идентификујући их као дублетне. Другим речима, треба признати као пуноправне и облике у којима се правило упрошћавања доследно примењује и избегавају сугласничке групе тешке за изговор (*зрј, дрј* и сл.): *разрешиив, разрешење* према *разријешити* (однос као *окрепљив, окрепљење* према *окријепити*), *разређивач* према *разриједити* (као *истребљивач* према *истријебити*) итд. Лик *дгрев* у иј. условљен је таквим акцентом (као у *дбјед, пдсред*), али како се у тој речи често чује и акценат типа *дпрѣз, дтрѣв, кдријен*, с њим аутоматски иде лик *дгријев*, у којему нема ничег неправилног. Из свега тога проистичу ови употребни ијекавски образци:

разрешавати и разрјешавати, разрешење и разрјешење, одрешит и одрјешит; разређивати и разрјеђивати, разређивач и разрјеђивач;

противрјечност (противречност), поред противурјечност (протурјечност);

дгрев (дгрјев) и дгријев, огревни (огрјевни) и огријевни.

к. Остаје неколико посебних речи у којима треба поправити ијекавску норму П или прецизирати однос иј. и ек. облика и препоручити употребне образце:

дејство, дејствовати ек., дејство (дјејство), дејствовати (дјејствовати) иј.; отмен ек., отмен и отмјен иј. – У П је иј. само *дјеј-, отмјен*, али је у изражајној пракси много обичније *дејствовати, дејство* (поред *дјеловати, дјеловање*), *отмен*. Ово су речи преузете из традиционалног наслеђа (славенизми), које се не морају доследно прилагођавати нашем аутентичном гласовном систему. Ни варијанта *дјејство* није у правом смислу прилагођена иј. систему, јер се у њему кратко јат испред *ј* доследно замењује са *и* (*сијати*, а не „сјејати“). У облику *отм(ј)ен* затрла се смисаона веза са основом *мијен/мјен*, те нема сметње за варијанту *отмен*.

немушти ек., немушти (њемушти) иј. У П је иј. само *њемушти*, што је сагласно с пореклом ове речи (основа као у *нијем* и формант *-ушти* према старосл.), али се данас та реч смисаоно више доводи у везу са одричним придевима (*несувисао, несловесан*), па је много обичнији облик *немушти* него *њемушти*.

мезимац ек., мезимац и мјезимац иј., тако и -ица. У П је иј. само *мјезимац, мјезимица*, али изражајни обичај изискује да се призна и *мезимац, мезимица*.

истоветан ек., истоветан и истовјетан иј. – У П је само *истоветан*, јер јат у овој речи није изворно, али је у иј. изразу много обичнија варијанта са *вје*.

мјед иј., *мед* и *мјед* у ек. (и други ијекавизми у ек. изразу). – Ова још прасловенска реч слабије се одржавала у екавској традицији него у ијекавској, а обнављању ек. лика донекле смета и подударност са *мед* (пчелињи). Отуда и у ек. текстовима каткад налазимо лик *мјед* и *мједен* (нпр. *две мједене зделе*, РСА). И у ек. и у иј. израз ушао је нестандардни ијекавизам *зађевица*, лик чак чешћи него *задевица* одн. *задјевица*. Ако писцу ек. текста затребају речи *тједан*, *тједни*, *тједник*, нормално ће их написати у том аутентичном и познатом облику, а неће конструисати вештачко „тедан“ и сл. – Нема принципијелне сметње да се и у ек. израз у посебним приликама уклопи покоји лексички ијекавизам, па се ове појаве могу препустити слободном избору израза. Свакако, и у ек. изразу треба писати *уљез*, јер је ек. *улез* (тако у П) сасвим необично, такође *приљежан* ум. *прилежан*. У екавском изразу треба признати и облике *паљетковати*, *паљетковање* (‘пабирчити, пабирчење’), иако су изворно ијекавски, јер се затрла свест о њиховој вези са *лето* – *љето*.

првенство, *првенствен*, *првенац* (ек. и иј.); *првијенац* (иј.) у посебним значењима. – Стари формант -ѣн- систематски је замењен са ен: *гвоздЕН*, *водЕНица*, *просЕНи*, *словЕНски* итд., а само се као дијал. архаизми чувају трагови некадашњег јата (*гвозђен*, *вођеница*, *биљка жуђеница*). У складу с тим у П је нормиран лик *првенство* и сл., а у склопу тога и: „*првијенац* и сл., не него *првенац*“. Ипак из те норме морамо изузети самоникле термине из народних обичаја и народне радиности и признавати аутентичне ликове, као што су *првијенац* у сватовима и *првијенац* „прва ракија из казана, првоток“. – У архаизме спада и варијанта *кисјели* (*кисјело млијеко*, *укисјелити*, *биљка кисјелача* и сл.), јер је у овој речи још од прасловенског доба постојао дублетизам изворног *е* и јата. Ипак неће бити оправдано овај лик уводити у стандардни израз, јер би то водило и терминима „*кисјелина*“, „*кисјеоник*“ или „*кисионик*“, а тиме и нарушавању постојаности и целовитости књижевног израза. Зато се ликови *кисјели*, *укисјелити* могу признавати само као стилистичко средство.

И у закључку овог поглавља треба истаћи да је ијекавизам обрађиван по начелу да не треба ревидирати системску норму, а да се у лексичким појединостима које не нарушавају битне системске односе може донекле ићи у сусрет аутентичном ијекавском језичком осећању, да би стандардни израз био што природнији.

ГЛАСОВНЕ ПРОМЕНЕ И ОДНОСИ ГЛАСОВА

69. Начелно је Вуковом реформом наш правопис установљен као фонолошки („пиши као што говориш“), тј. сваки глас као функционална јединица изговора има своје слово, али језичка свест и сам наш слух не идентификују увек поуздано и истоветно гласовни састав речи, а на представу о неком гласу не утиче само оно што разазнајемо слухом него и свест о структури речи. Регулисање тога предмет је правописа, али нормативни проблеми које изазивају промене и односи гласова не ограничавају се на сам правопис као правила писања, него обухватају и норму гласовне структуре и избора облика. Питања везана за замене јата и њихове односе обрађена су у претходном поглављу, а у овоме су на реду друге појаве у гласовном систему битне за норму писања и обликовања речи.

Сугласник *x*

70. Иако је главно правило нашег књижевног језика да се *x* одржава тамо где је изворно постојало, постоје и нормативно усвојени облици у којима је изостало *x* или у којима је замењено сугласницима *v* или *j*. Неки такви случајеви прихваћени су као опште правило, а неки као дублетни, напореда с варијантама у којима се чува *x*. Признају се и имена типа *Ранко* (од *Хранко*), *Зарија*, *Риста*, *Ристић*.

а. За неке речи затрла се већ свест да је у њима постојало изворно *x*, те га и нема у књижевном стандарду. Оно је некад изгубљено а некад замењено: *милети* иј. *миљети* од *хмил*-(?), *трунути*, *трулеж* и сл. од *трухн*-, *трухл*-, а *v* уместо изворног *x* имамо у домаћој речи *твор* и у позајмицама *марва*, *буздован*. Као општи стандард усвојене су и замене са *j* у речима *проја*, *промаја*, *аждаја*, *јендек* – иако се у неким говорним срединама

(углавном муслиманским) одржавају и варијанте са *x*, које могу служити за стилску карактеризацију израза. Стандардни су и глаголи *зевати* иј. *зијевати*, *зевнути* иј. *зијевнути*, у којима *v* не долази као гласовна замена за *x* него као елеменат старог творбеног модела (паралелна варијанта *зијехати*, *зијехнути* представља иј. дијалектизам).

б. Најбитнији признати дублетизам изазивају варијанте са *v* уместо *x*. Оне су заступљене као систематска појава у речима које су имале гласовни след *уха*: *мува* – *муха*, *бува* – *буха*, *дувати* – *духати*, *грувати* – *грухати*, *кувати* – *кухати*, *кувар* – *кухар*, *протува* – *протуха*, *мувар* – *мухар* (биљка), *дуван* – *духан*, *ђинђува* – *ђинђуха*; а уз то имамо и дублете *уво* – *ухо* (али само *рухо*, *ухода*, *уходити*), придеве *сув* – *сух*, *глув* – *глух* и именицу *пастув* – *пастух* (али само *слух*, *њух*, *дух* и *задуха*, *крух*, *кожух*, *трбух*). Свуда дакле замена *v* долази иза самогласника *у*, а имамо је и мимо те позиције у дублету *вајат* – *хајат*. Око наведених облика развиле су се и дублетне изведенице: *сувљи* – *суши*, *глувљи* – *глуши*, *мувљи* – *мушији*, *бувљи* – *бушији*, *грунути* – *грухнути*, *дунути* – *духнути*, *муволовка* – *мухоловка*, *глувон(иј)ем* – *глухон(иј)ем*, *оглув(ј)ети* – *оглухнути* и др.

с. Малобројнији су дублети са *j* уместо *x*: *кијати* – *кихати* и изведенице (гас *кијавац* – *кихавац*, *кијавица* – *кихавица*), *леја* – *леха* (иј. само *лијеха*); оправдано је додати и *снаја* – *снаха* (с тим што лик *снаја* може имати и фамилијаран или хипокористичан призвук), а признаје се и *чоја*, мада лику *чоха* ипак треба дати предност. Поред *кухиња* (П само тако), неопходно је признати и друкчије обликовану варијанту *кујна*, док придев остаје само *кухињски*. У обичају је и *пајати*, *пајалица* (изворно *пах*-).

д. Дублетизам увећавају и прихваћени облици у којима се *x* губи без замене, а напоредо постоје и облици са изворним *x* (некад у блажој а некад у изразитијој просторној и националној поларизацији). Облици без *x* делом су признати у норми П, а још неки се морају признати због изражајног узуса. У П је поред *подбухао* призната и вар. *подбуо*, што треба проширити и на остале облике тога придева (и глаг. радног придева): *подбула*, *подбуло*, *подбули* (поред *-хла*, *-хло*, *хли*); у осталим облицима глагола *подбухнути* и у глаголу *набухнути* *x* треба редовно писати: *подбухнем*, *набухнем*, *набухао*, *набухнуо* итд. Међу обичнијим речима као дублете треба уважавати *амајлија* и *хамајлија*, *ајвар* и *хајвар*, *алка* и *халка*, али само *халапљив*. Има и још речи у којима је реалан двојни поступак, али оне у стандардном језику имају маргинално место стилских и оказионалних речи, па се избор може препустити писцима и њиховој оцени стилске умесности; нпр. *амал(ин)* и *хамал(ин)* (П ово друго), *алал(ити)* и *халал(ити)* (П друго), *алов*

и *халов* (П друго), *алас* и *халас* (П обоје, без оцене). Ово важи само за варваризме (углавном оријентализме) из народних говора, а не и за домаће речи и европеизме.

71. У социокултурном и националном разликовању српско-хрватског језичког стандарда у свему изложеном дублетизму за српску језичку културу и обичајну норму карактеристичнији су облици без *x*, али то никако не значи искљученост или оспоравање варијаната са *x*. И у српском стандардном изразу сасвим је обичан нпр. облик *ухо*, који се наслања и на своју множину *уши* и придев *ушни*. Доста су обични и ликови *сух* и *глух* (*сухомеснати*, *заглухнути* и сл.), који су у обличком складу са *сушити*, *заглушити*, *оглушити се*. С друге стране, потпуно су изван обичаја варијанте *муџи*, *буџи* (само *мувљи*, *бувљи*), па и *глуши*. Необичне су, изузевши сликовите стилизације, и варијанте *духан*, *кухати*, *кухар*, *кухарица*; међутим, у општем обичају је облик *кухињски*, а поред *кујна* доста је обично и *кухиња*. У нормативном усмеравању треба уважавати реални изражајни обичај, али никако не и сузбијати варијанте са *x*, нити их ичим ограничавати, у мери у којој се јављају спонтано и по избору писаца текста.

Сасвим је друге природе дублетизам *историја* / *хисторија*, као и *хемија* / *кемија*, *хлор* / *клор*, *хроника* / *кроника*, *хирург* / *кирург* итд. (в. т. 100ef).

72. Нормативне проблеме наметнуло је и секундарно, накнадно *x*, које се јавља у неким положајима где није било изворног *x*. Та појава најизразитија је у муслиманским говорним срединама, али има и шире домаћаје. Најшире је заступљено накнадно *x* као протетички глас у речима које почињу самогласним *p*: *хрђа*, *хрђав*, *хрвање*, *хрвати се*, *хрзати*. Ове облике није признао П, а не може их ни сада прихватити српска књижевнојезичка средина, јер у њој реално спадају у супстандард, својствен неким видовима административне, пословне и техничке комуникације и жаргона. У другим етнокултурним срединама, међутим, не вреднују се негативно (као жаргон), те им се у новијим нормативистичким обрадама признаје ранг стандардне дублетне варијанте. Као лексички изузетак прихваћено је у општем стандарду *опхрвати*, *опхрван*. Некњижевни су облици *вехнути*, *увехао*, а не признају се у приручницима (иако имају заступника у стручним расправама) ни облици *лахко*, *мехко* и сл., где *x* стоји на месту некадашњег *z*.

Сугласник *j*

73. Позиционо *j* у суседству са *и*. И у добром књижевном изговору сугласник (сонант) *j* несигурно се чује и идентификује у суседству са *и*; у народним говорима *j* бива несигурно и уз *e*, али

то не изазива битније тешкоће у писаној речи. У додиру са *и* можемо у неком смислу разликовати структурално *j*, које се схвата као део сугласничког костура речи и пише се редовно, без обзира на то колико га јасно чујемо – и позиционо *j*, које аутоматски настаје или може настати кад изговор прелази с једног самогласника на други. У овом другом случају правописни обичај и норма опредељују се треба ли писати *j*, на основу изговорне изразитости прелазног гласа и других околности. Усвојена норма разликује се за положај испред *и* и иза *и*.

а. Испред *и* нема позиционог *j*, тј. *j* се не умеће у самогласничке следове *аи*, *еи*, *ои*, *уи*. Такве самогласничке додире налазимо у позајмицама и страним именима, а у домаћој лексици само на саставу сложеница: *наиван*, *кокаин*, *лаик*, *каши*, *Раиф*, *Каиро*, *сеиз*, *шеик*, *неимар*, *олеин*, *протеин*, *стоик*, *андроид*, *монголоидан*, *хероин*, *руина*, *флуид*, *суицидан*; *заискати*, *наиме*, *преиначити*, *доиста*, *поименице*, *уистину*, *уигран*. Посебни случајеви:

(1) Испред *и* пише се *j* ако је структурални део основе: *утајив*, *тајити*, *спојив*, *моји*, *мојим*, *вујин* (према *вук*); тако и *j* које долази као замена за *х*: *леји*, *снаји*, *промаји*. Ово је норма и за лична имена: *Кајица*, *Дајица*, *Војин*, *Војислав*, *Пејин* (према *Пеја* и *Пејо*), *Вујица*, *Грујица*, *Мујин* итд., а за презимена само саветодавна (правилније је *Којичић*, *Грујичић* и сл. него без *j*, али то зависи од носилаца и службеног регулисања).

(2) Домаћи наставци су *-ајив*, *-ајица* (уклопљен је формант *ај*, са структуралним *j*): *лишајив*, *приштајив*, *жуљајив*, *сипљајив*; *м(j)ешајица*, *мећајица*.

(3) Изузевши новије европеизме типа *конструисати*, *дезавуисти*, *октроисати*, који се по неспорној норми пишу без *j*, несигурно је писање испред *-исати* (то су већином ретке речи). У П је нормирано *ограјисати*, *награјисати*, *наћефлејисати* (па су се за овим повели и речници), али предност заслужују ликови без *j* (оно овде није структурално, за разлику од *калајисати*). Обрасци: *калајисати*, *папагајисати*, *набелајисати* (према именицама на *j*); *ограисати*, *награисати*, *наћефлеисати* (П *-јисати*); *бадаваисати*, *вараклаисати*, *вараклеисати* (РСА), *овлаисати*, *сефтеисати*, *цабаисати* (РМС).

(4) Према глаголима *зајмити*, *најмити*, *појмити* итеративи су *заимати* (поред *зајмати*), *наимати* (поред *најмљивати*), *поимати* (*-им-* је стари, наслеђени формант).

(5) У глаголу *пројицирати* (поред *пројектовати*) *j* је структурално (лат. *пројисеге*) и обавезно се пише. Речи *хероизам*, *хероика*, *хероин* не представљају наше изведенице од *херој*, него су преузети готови модели из страних језика, па се у њима *j* не пише.

б. Иза *и* нема позиционог *j* ако је наредни самогласник *о*. И ово налазимо често у лексици туђег порекла (*радио*, *пион*, *авион*,

камион, милион, биологија, приоритет итд.), каткад и на саставу домаћих сложеница (*приобалан, иоткуд, приостати*), али најчешће испред *о* насталог од *л* на крају слога: *био, пио, водио, радионица, носиоци, иј. диоба, дионица, живио* итд. Посебни случајеви:

(1) Пише се *ијо* кад је *ј* у структури речи или кад је тако схваћено: *змијо, змијом, змијолик, историјом, Србијо* итд.

(2) Не сматра се *ј* позиционим (те пишемо *ијо*) у речима *вијоглав, вијогор, вијорити се, биљка вијошица* (ослонац на *вити-вијем, вијати*), такође *Равијојла*.

(3) Структуралне је природе *ј* у фр. имену *Гијом* и у галицизму *семијон* (-иј- уместо фр. -ill-). Иако имамо речи *историја, артерија, студија, фурија* – не пише се *ј* у *артериосклероза, историографија, студиозан, фуриозан* (то су преузети готови страни модели, а не наше изведенице).

(4) У именима *Мијо, Цвијо* и у презименима *Мијовић, Стијовић* *ј* представља творбени формант, а не позициони глас. Ако се пак у формату *мил- л* мења у *о*, не пише се испред њега *ј*: *Миодраг, Миомир*, а тако и у старинским именима од којих има изведених презимена: *Миоман, Миотош, Миочин, Миогост, Миобрат, Миоко, Миоша, Миоча*. И за презимена је правилан лик без *ј* (*Миомановић, Миошић, Миочевић* итд.), али та препорука не обавезује носиоце.

(5) Усвојено је (П) да се *ј* не пише у речи *фиока*, будући да у овој речи нема изворног *ј*.

с. Иза *и* а испред *а, е*, у редовно се пише *ј* у свим простим и изведеним речима. У овим позицијама обавезно се успоставља *ј* и у позајмицама, као и у прилагођено писаним страним именима. Графије *иа, ие, иу* у нашем тексту могу бити само на шаву сложених речи, нпр. *иако, ниуколико, приучити, триатлон, триангулација, полиедар, полиетилен*; изузетно се и на саставу сложених речи пише *ј* у *бијенале, тријенале* (јер се не узимају као двочлана образовања). У свим другим случајевима обавезно је *ј*: *авијација, социјализација, пиједестал, ривијера, премијер, тријумф, радијус, радијум, Елијар, Гарсија Лорка, Молијер, Лијеж, Сијукси*; са овим је сагласна и иј. замена дугог јата (*ије*), као и многи облици у којима *ј* припада њиховој сугласничкој структури: *старија, старије, радије, пијем, бијеш, лију, бију, иј. умијем, умију, смију* итд. Код именица на *-и* и *-ио* позиционо *ј* јавља се у промени, само с разликом у инструменталу и присв. придеву, тако да укрштањем овог и претходног правила добијамо овакве односе:

ном.	такси, Верди	радио, Силвио	Силвије	Силвија
ген.	таксија, Вердија	радија, Силвија	Силвија	Силвије
дат.	таксију, Вердију	радијом, Силвијом	Силвијем	Силвијом
инстр.	таксијем, Вердијем	радиом, Силвијом	Силвијем	Силвијом
присв.	Вердијев	Силвиов	Силвијев	Силвијин

У складу су с тим системом и односи *милијарда – милион – милијун, радијан – радион – радијум* и сл. Однос *ио – ија* не примењује се у глаголском пару *прионнути – приањати*, зато што су ово сложене (префиксиране) речи (*прионнути* је настало од *прилнути*, а то је од старе основе *прильп-* сродне са данашњим глаголима *прилепити, прилијепити*).

74. Још неки случајеви у вези с писањем *ј*. Извесних неуједначености и колебања у изговарању и писању *ј* има и у другим позицијама.

а. Секундарно *ј* јавља се и између *е* и *а*, али оно овде није аутоматски позициони глас, него се формант *-еја* примењује у прилагођавању речи страног порекла нашем обличком систему, те је та појава везана за именице на *-а*: *идеја, епонеја, алинеја, Кореја, Гвинеја, Дулчинеја* или *Дулсинеја* и сл. Ни у том положају ово није редовна појава (одступа *Геа, Реа*, ж. име *Андреа*), а у другим положајима остаје редовно *еа*: *идеал, реалан, сеанса*, ген. *бифеа, дефилеа*. У речи *плејада* и *Плејаде* (сазвежђе) *ј* се пише према изворној графици (грч. *pleiades*). Без *ј* пишемо и домаће *геак, геачити се*.

б. Према основама на *иј* (где год је *иј* у генитиву, било како да је у номинативу) придеви су на *-ијски*: *армијски, ракијски, азијски, комшијски, медијски, алуминијски* (и *алуминијумски*), *студијски* (према *студио* и *студије*). Друкчије су творбе придеви *шумадински, далматински, каткад* и *комшински* (стандардно *комшијски*).

с. Формант *ији* обично остаје несажет: *веселији, Илији, Алијин, кутијица*, али се сажима у презименима (*Сарајлић, Илић* итд.) и у завршетку *-иница* (ум. *-ијиница*): *хациница, комшиница, спахиница*. Неупрошћено остаје *-ијка*: *Азијка, Индијка*, али постоји и напоредни наставак *-ика* (с кратким *и*): *миражџика, проводацика*. Пише се *ј* у *силецијство, аријство*, али је изгубљено у *убиство, убиствен, самоубиство*.

д. Код придева типа *зечји* и *зечији* нормативно су призната оба облика. Употребну предност можемо дати наставку *-ији* кад му претходи група сугласника (*овчији, гушчији, врапчији*), а у другим случајевима варијанти *-ји*: *божји, д(ј)ечји, вучји, вражји, мачји, козји; пасји* је само тако.

е. Према глаголима на *-ијем* у императиву се редовно пише *ј*: *пиј, попиј, шијмо, иј. насмиј се* итд.

ф. Признаје се као дублет *рејон* и *рајон*, тако и *рејонизација, рајонизација* (*ј* је изворно, из француског облика), а *реон* је нестандардна варијанта.

g. Иза меких сугласника љ, њ, ђ, ћ не може стајати ј: *ноћу* а не „*ноћју*“, *цећу/цијећу* а не „*ц(иј)ећју*“, *Банг* у кинеским именима а не „*Бјанг*“. Изузетак је само реч *пуномоћје* (поред *пуномоћ*).

Једначење сугласника по звучности

75. Између разних процеса упрошћавања сугласничких група ради лакшег изговора за правопис је најбитније једначење сугласника по звучности. Већ првим издањем Вуковог Српског рјечника (1818) наш правопис је утемељен у основи као фонолошки. То значи да се у писму изједначују по звучности суседни шумни сугласници (први према другом), будући да се изједначују и у изговору, нпр. *срПски*, *задуЖбина*, *иСпунити*; овако се поступа у структури засебно изговорене речи, а промене изговора у додиру двеју речи не утичу на писање (пишемо нпр. *код куће*, а не према изговору „*кот куће*“). Такав поступак остао је стална основа српске и обједињене српскохрватске правописне норме. И за даље раздобље треба потврдити и само у понечему дорадити норму II, која се држи вуковске основе.

На једначење утичу и подлежу му шумни сугласници, а сонанти (*вјрлмнљњ*) остају без утицаја на ову појаву, иако су сами по себи звучни. Звучни и беззвучни сугласници већином чине парове, те сугласник захваћен једначењем прелази у свој парњак; без звучних парњака имамо три беззвучна сугласника (*фхц*), али у структури речи нашега језика практично нема позиција у којима би требало да се ови сугласници једначе по звучности. Низови звучних и беззвучних сугласника лакше се памте кад се има на уму да су сви звучни шумни сугласници осим *ц* поређани у првом делу азбуке:

зв.	б	г	д	ђ	ж	з	ц
безв.	п	к	т	ћ	ш	с	ч ф х ц

Резултат једначења по звучности каткад се преноси и у позиције где није било услова за једначење: ген. мн. *прим(ј)едаба*, *свадаба*, *удадаба* (уместо изворнијег *-таба*), *св(ј)едоцаба*, *наруцаба* (ум. *-чаба*), с тим што постоје и напоредни облици типа *св(ј)едоциби*, *прим(ј)едби*; али остаје *биљежака*, *свезака* и сл. У нар. говорима чују се и подешени придевски облици: *усак*, *бритак*, *глатак* и сл., али је књижевно само *узак*, *гладак*, *бридак*. Допуштен је, међутим, облик *масак*, ген. *маска* ('*мужјак мазге, мазгов*'), на који је утицало не само једначење по звучности него и други чиниоци.

76. Једначење по звучности ипак се у писању не спроводи сасвим доследно. Одступа се од њега углавном у три случаја: кад се *д* нађе испред *с* и *ш* (овај је изузетак установио сам Вук Караџић); у новијој лексици на саставу форманата сложених речи; у властитим именима и изведеницама од њих, углавном страним, али и

неким специфичним домаћим. Сва су ова одступања изазвана тежњом да се не деформишу облици речи, да им се не замагљује структура и значење. Она значе уступак фонолошког начела правописа морфолошком начелу, тежњи да се исти облички чланак (морфема) једнако пише у разним позицијама, као и етимолошком начелу, утицају изворног страног писања у позајмицама.

а. Сугласничке групе *дс* и *дш* никад се у писму не једначе. Ова друга је доста ретка (*одишати*, *одитампати*, *подишишати*, *кадишито* и сл.), али је *дс* врло често, због префикса *од*, *под*, *над*, *пред* и због наставака *-ски* и *-ство*: *одселити се*, *одступити*, *подс(ј)ећи*, *надстрешница*, *представити*, *предс(ј)едник*, *градски*, *људски*, *судски*, *људство*, *судство*, *сродство*, *господство* итд. У народним говорима *д* се у овој позицији или претвара у *т*, или се губи, или се слива с наредним *с* у *ц* (отселити, преставити, господство, љуцки, госпоцки), али ништа од тога не иде у књижевни језик. Осим изузетака о којима ће ниже бити речи, испред осталих безвучних сугласника *д* се редовно претвара у *т*, и у изговору и у писму: *откопати*, *претпоставка*, *потпредс(ј)едник* итд.

б. У некој мери правило неједначења испред *с* важи не само за *д* него и за *ђ*, али овај сугласник врло ретко долази у такав положај, па се и не може говорити о системском правилу. У П налазимо само *вођство* (без једначења), али на другој страни *боговаћки* према *Боговаћа* и *вармећки* према *вармећа* (по образцу једнаком са *пећки*, *никшићки*). Ипак, ако нам затреба придев од имена *Лођ* (пољски град), биће нормалнији облик *лођски* него *лоћки* (Лођски устанак, Лођска операција). Остаје отворено питање како би и врло писмен човек уобличио придеве од *Фођа*, *Адиђе*, *Перуђа* (у Италији), *Шомођ* (у Мађарској), па и од нашег *Љубовиђа* (будући да облик *љубовићки* изазива помисао на Љубовиће). Није језичка грешка ни ако се примени образац П (*боговаћки*) ни ако се напише *-ђски*, будући да се у ономастици неизбежно одступа од системских правописних једначења и упрошћавања; у том духу и у П је нормирано писање *иванићградски* и допуштено *Забрџца* и сл., а у Именику места је *Подхум* и *Потхум* (разна насеља), *Врхбарје* (уп. и истор. *Врхбосна*).

с. На саставу сложеница одступа се од једначења не само у писању него и у изговору. Наиме, при потпуно сливеном, целовитом и једноакцентском изговору речи једначење по звучности је за нас изговорна неминовност, те се речи типа *Пдткозџре*, *рџспон*, *џсход*, *отчепљивати* итд. обавезно тако и изговарају. Али свест о смисаоној или и само о структуралној двочланости речи често повлачи са собом и рашчлањен, оделит, паузалан изговор, при коме се поред главног акцента у некој мери испољава и секундарна споредна наглашеност, а у неким случајевима остварује

се и јасан двојни акценат. У таквој артикулацији изговорно једначење по звучности више није неминовност, те при споријем и пажљивијем изговору остаје разлика у звучности сугласника; нпр. у речима *постдипломски* (акценат на *ди*, али споредни нагласак и на *пост*: *постдйплѡмски*), *политбиро*, *пресбиро*, *Оберстдорф* (при сливеном изговору то је „*Оберздорф*“, али при рашчлањеном *Оберст/дорф*) итд. – Логично је онда да се ни у писању ових речи сугласници не једначе.

Једну групу ових одступања можемо уочити као категорију и установити правописно правило: једначењем се не успоставља исти удвојени сугласник, него се сугласничка група упрошћава (губљењем првог сугласника); а ако први формант не подноси то упрошћавање (због неприхватљиве окрњености облика), сугласници се пишу неизједначено. Највише примера за ово даје комбинација *д + т*, али правило начелно важи и за друге могуће парове: *предтакмичење* (не претт-, а није прихватљиво редуковање у „претакмичење“), *подтачка* (не „поттачка“, „потачка“), *предтурски*, *подтип*, *подтекст*, *предтурнир*; *нузспецијалност* (не нуссп-, нусп-), *субпериодизација* (не супп-, а наравно ни „супериодизација“, као да је префикс су-), *субполаран*, а тако и други могући случајеви у којима се први сугласник нађе испред свог парњака. У старијој лексици овакве групе су упрошћаване (в. т. 81а).

д. У новијој лексици преузетој из других језика једначење често изостаје и кад први сугласник није пред својим парњаком. У П су без једначења остали предмети *ад-* (*адхезија*, *адхеренција*), *дис-* (*дисгресија*), *јурис-* (*јурисдикција*), *транс-* (*трансгресија*); такође и *пост-*, где је додатна сметња једначењу то што би се оно протегло на још један сугласник: „позд-“ (у П су дати примери *постдентални*, *постдипломски*, а свакако уз њих иде и *постглацијал*). Међутим, једначе се у писању префикси *аб-* (*апсолутан*, *апсорпција*, *апсолвент*), *абс-* (*апстрактан*, *апстиненција*), *об-* (*опсервација*, *опструкција*), *суб-* (*супстрат*, *супстантив*). Тако и домаће *нустпросторија*, *нустприход*.

е. Међу новијим туђицама и у разним новотворинама има и других сложеница на чијем саставу изостаје једначење по звучности, нпр. *штрајкбрехер*, *пресбиро*, *политбиро*. То је посебно својствено најновијим туђицама, које највише добијамо из енглеског језика или његовим посредништвом, а једначење изостаје и у неким општим речима које настају од властитих имена. Неизједначена група пише се каткад и у речима које не разазнајемо као сложене. Примери: *нокдаун*, *драгстор*, *лонгплеј*, *пингпонг*, *регтајм*, *брејкденс*, *бобслеј* (или *боб*, врста спорта), *кингстон* (вентил на подморници), *ангстрем* (мерна јединица). У лексици ове врсте примери у којима се спроводи једначење у писању (као *фудбал*, *рендген*) у ствари су ређи него они у којима се сугласници не

једначе. Иако овакви изостанци једначења донекле оптерећују наш израз и смањују склад изговора и писања, не би било реално настојати да се правило једначења доследно примењује. Сметња је овоме свест о изворном склопу речи, због које се одступања од њега осећају као неприродна изобличења; створен је, на пример, фактички узус да се страном *нг* у нашем језику никад не претвара у *нк*, ни у општој лексиси ни у властитим именима. Ликови типа *гангстер*, *плебс* ушли су у нашу изражајну норму, коју не треба доводити у питање.

f. Ова тежња чувању изворне структуре још много јаче се испољава код властитих имена кад их прилагођавамо према нашем правопису. У складу с тим и једначење по звучности већином се не спроводи, али права доследност није постигнута, а и у П је дато само правило за словенска имена. Начелно и оријентационо могу се примењивати ова правила:

(1) Сугласнике *с*, *з*, *ш* и *ж* не треба остављати неизједначене, осим у позицији у којој би њихова замена повлачила и замену суседног сугласника. Дакле (подвучени су сугласници замењени у односу на изворно писмо): *Глазгов*, *Дрезден*, *Визбаден*, *Инзбрук*, *Стразбур* (према фр.) или *Штразбург* (према нем.), *Хабзбург* (боље него *Хабсбург* II), *Регензбург*, *Казба*, *Ружди* (боље него „*Рушди*“), *Мерешковски*, *Скаскин*, *Рошков*, *Ришков*; али оставићемо неизмењено *с* у *Потсдам*, *Питсбург*, јер би замена *с* изазивала и замену *т* („*Подздам*“), а тиме би се име превише изобличило.

(2) Ако нема посебне сметње, у за нас сродним словенским именима треба једначити и друге сугласнике: рус. *Голушкин*, *Голушков*, *Голуцов*, *Безборотко*, *Гупкин*, *Потпорожје*, *Преткавказје*, укр. *Бупка*, чеш. *Хроматка*, *Лопковице*, буг. *Расцветников*. Од овога се може одступати ако је за неко име већ створен изражајни обичај, као и у случајевима кад би и после извршеног једначења остала за наш језик неприродна сугласничка група; нпр. *Мусоргски*, *Рјажски* (Ряжский), *Гудцов* (за наше наставке неприродне су групе *-кск-*, *-шск-*, *-тц-*, које би се добиле једначењем, па је онда боље оставити изворну графичку).

(3) У осталим (несловенским) именима најчешће не треба примењивати једначење других сугласника (осим *с*, *з*, *ш*, *ж*): *Вашингтон*, *Велингтон*, *Бангкок*, *Хонгконг*, *Јангце*, *Редфорд*, *Тбилиси*, *Макдоналд* или *Мекдоналд*, *Сигфрид* или *Зигфрид*. Разуме се, задржаћемо једначење ако је ушло у постојан изражајни обичај: *Магбет*. Пошто пишемо *рендген* (с једначењем), можемо тако писати и име његовог изумитеља: *Рендген*, да не раздвајамо симболичну везу имена и термина (у П: *Рентген*, *рендген*). Једначење обично изостаје и у мусл. именима *Едхем*, *Мидхат*, *Субхија*.

Друга једначења и нека разједначавања сугласника

77. Сугласници се не једначе само по звучности него и по месту и начину творбе. Ово захвата сугласнике *с* и *з*, а у мањој мери и *н*.

а. Сугласници *с* и *з* не могу стајати испред шуштавих сугласника (ни тврдох – *ш, ж, ч, ц*, ни меких – *ћ, ђ*), него се мењају у сродне шуштаве сугласнике – *ш* и *ж*. Ова промена каткад се комбинује с једначењем по звучности, а каткад и са упрошћавањем удвојених сугласника.

(1) Испред *ч* и *ћ* сугласници *с* и *з* мењају се у *ш*, а испред *ц* и *џ* дају *ж*: *паишче* (од пас), *обрашчић* (образ), *рашчупати*, *рашћеретати се* (раз-), *лишће* (лиштје → лисће → лишће); *грожђе* (гроздје → грозђе → грожђе), *миражџика* (мираз), *изђикати* (из-). У литератури има потврда и за *изђикати*, *изђубрити*, али то ипак остаје ван системске норме.

(2) Може се узети да се сугласници *с* и *з* на исти начин мењају и испред *ш* и *ж*, али онда долази до упрошћавања удвојеног сугласника, те је крајњи исход промене губљење *с* и *з*: *бешуман* (безш- → бесш- → бешш- → беш-), *бешаван*, *ишетати*, *беживотан*, *ражестити се*.

б. И испред меких сонаната *љ* и *њ* сугласник *с* једначи се у *ш*, а *з* у *ж*: *прошња* (прос-), *ношња*, *мишљу*, *пошљем*, *сношљив*, *пажња* (паз-), *чешња*, *кажњив*. Од овог правила, међутим, постоје две битне групе изузетака:

(1) једначење се не спроводи на саставу сложених речи: *сљубити*, *изљубити*, *разљутити*, *изњушкати*, *безљудан*, *разљуди* (али *рашчовек* иј. *рашчовјек*), *сљуштити*;

(2) једначење изостаје и испред ијекавског *љ* и *њ*, насталог испред кратког јата: *бјесњети* и *бијесњети* (али *бјешњи*, *разбјешњен* или *разбијешњен*, јер овде није *њ* изазвано јатом), *сњегови*, *посљедица*, *сљепица* итд.

78. Сугласник *н* се у изговору не разликује или слабо разликује од *м* кад стоји испред уснених сугласника *п* или *б*. У писању је усвојено да се *н* замењује са *м* у унутрашњости речи, на граници основе и наставка: *зелембаћ* (од зелен), *стамбени*, *прехрамбени*, али се на саставу сложених речи пише *н*: *странпутица*, *једанпут*, *црвенперка*, *воденбуба*. У сложеним позајмицама пишемо *м* кад га преузимамо из изворног језика: *симбол* и *символ* (префикс син-), *импулс* (ин-). Исправно је писати *бомбон(а)*.

79. Изговор појединих сугласничких група које наш језик слабо подноси олакшава се и разједначавањем, дисимилацијом. Тако је старо *чт* готово доследно прерађено у *шт*: заменица *шта* и *што*

(старије *что*), *поштен*, *машта*, *поштовати*, *штиво*; али остаје *учтив* и старословенизам *чтеније* као термин. Мање доследно разједначају се *чи* у *иц*: *сунаице*, *срдаице*, али: *р(иј)ечца*, *цврчи*, *из Оточца*. У народним говорима подложни су разједначавању и носни сугласници: *млого*, *тавно*, *тавница*, *гувно*, али је књижевно само *много*, *тамно*, *гумно* и сл. Ипак је у имену *Млеци* прихваћен резултат разједначавања (сличан као у *млого*). Појаве дисимилације не изазивају никакве битне нормативне проблеме, изузевши један врло наметљиви некњижевни модел творбе глаголских именица, који донекле има дисимилациони мотив. Наиме, узеле су великог маха – више у екавском, али често и у ијекавском изразу – некњижевне варијанте *оболење*, *запаљење*, *од(ј)елење*, али се тој тежњи не могу правити нормативни уступци, јер би за поменутименицама дошле и „волење“, „палење“, „молење“, „грлење“ итд., нарушавајући творбени систем и његова правила. Правило је јасно: овакве именице уобличавају се као и трпни придев, а ако глагол нема трпног придева, онда по угледу на друге глаголе и њихове придеве: као *паљен*, *одељен* иј. *одијељен* и сл. – тако и *паљење*, *дељење* иј. *дијељење*, а у конкретизованим именицама основни слог се скраћује, али *љ* остаје: *одељење* иј. *одјељење*, *запаљење*, *обољење*.

Дисимилативни процеси утицали су и на стварање признатог дублета *срећан*, *срећни* (ист.) – *сретан*, *сретни* (зап.), али је некњижевна варијанта „сретњи“ (и „божитњи“ итд.); такође на асиметрични придевски пар ек. *лењ* иј. *лијен*, слично и *летњи* – *љетни*.

Упрошћавање сугласничких група

80. У ширем смислу упрошћавање сугласничких група обухвата и процесе једначења и разједначавања (асимилације и дисимилације), о чему је било речи у претходним одељцима, али овде тај термин примењујемо у ужем смислу, као редуktivно упрошћавање, тј. губљење појединих сугласника. У историји нашег сугласничког система, још од прасловенских времена, извршена су многа таква упрошћавања, ради благогласности, лакшег изговора. Постоје законитости који се сугласници не трпе као суседни или као група, па ако се нађу у додиру, група се или прерађује или редукује. На пример, некадашње речи *тћи* (старије *дћи*), *гдуња* (старије *кдуња*), *бзова* садржавале су неприхватљиве сугласничке групе, па су замењене облицима *кћи* (прерада сугл. групе), *дуња*, *зова* (редукција, губљење сугласника). Законитости ове сношљивости сугласника временом се мењају; некад није могло бити нпр. *дл*, *тн* (зато је *рало* а не „радло“, *крнути* а не „кретнути“), а данас ништа не смета *седло* или *метнути*. Имамо данас и многе групе

које поједини народни говори упрошћавају (*тица, шеница, чела, жалос* и др.), али их књижевни језик не избегава (*птица* итд.).

У промени и деривацији исте речи сугласници су се у једним облицима губили, а у другим одржавали без гласовне сметње, па су разједначени обрасци тежили да се поново уједначе. При томе се или поново успоставља некад изгубљени сугласник (нпр. *растао-расла* уместо старијег *расао-расла*), или се сугласник изоставља и тамо где није имао гласовне сметње; нпр. гласовни развој довео је до односа *праздан-празна-празно*, а подешавањем облика м. рода по угледу на друге облике установљен је образац *празан-празна-празно*. У народним говорима ова тежња делује у много већој мери него што је признаје књижевни језик (*радосан, масан, свесан* иј. *свјесан* итд.).

Због свега овога долази до многих разлика у упрошћавању сугласничких група – између раније и касније успостављених група, између старије и новије лексике, између онога што је прошло кроз живот народних говора и онога што је успоставио или примио из других језика сам књижевни језик – и сл. Зато имамо на пример: *болешљив* а не „болестљив“ – али *попустљив*; *листак-лиска* – али *чистка* (нови русизам); *месни* иј. *мјесни* а не „м(ј)естни“ – али *азбестни, картни* итд.

81. Проблеми који истичу из овог превирања углавном су у нормирању гласовне структуре и избору облика, а не чисто правописни. Губљењу је подложен сугласник делом кад се нађе испред другог сугласника, а делом кад је у међусугласничком положају. Најпре ћемо приказати први случај.

а. Удвојени сугласник може стајати само на саставу сложених речи. Старијег је типа само удвајање *ј* у суперлативу: *најјачи, најјужнији, најједноставнији, најјаснији*, а други примери ограничени су на новију лексiku, у случајевима у којима би упрошћавање сугласничке групе нарушавало смисаону јасност и мотивисаност: *поддијалекат, наддруштвени, преддржавни, нуззарада, суперревизија* и сл. Ако је у питању група која би у исходу једначења дала удвојени сугласник и ако није прихватљиво упрошћавање, једначење се не примењује: *предтурски, подтачка* итд. (в. т. 76с). У позицијама ван састава сложених речи обавезно је упрошћавање групе два иста сугласника (било да су изворни, било да се једначењем долази до истог сугласника): *саски* (од *сас-ски*), *руски, француски* (француз-ски) итд. У старијим речима редовно се упрошћавао удвојени сугласник и на шаву сложеница: *безаконик* (од *без-законик*), *безазоран, одвојити* (од-двојити), *одужити дуг, бестидан* (без-стидан), *расанити се, от(ј)ерати, потурити* (од под-турити), *беживотан, ишетати* итд. (уп. т. 77а2).

б. У целовитим (несложеничким) речима *т* и *д* се законито губе и испред сродних сливених сугласника (африката) *ц, ч, ћ, џ*,

ђ. Примера је највише за *т-ц* и *д-ц*: *губици*, *изузеци*, *задаци*, *преци* (не *-тци* или *-дци*), *оца* и *оче* (не „отца“, „отче“), *симиција* (према симит), *бурмуција* (бурмут). Међутим, ово правило не делује на саставу префикса и другог дела сложене речи, него се задржава неупрошћена група; по норми П, коју треба и даље поштовати, у оваквој групи обавезно се примењује једначење по звучности: *подђакон*, *подцарнути*, *отђушнути*, *оти(иј)епити*, *потци(иј)ени-ти*. Неизбежна су поједина одступања од ових правила у ономастици (уп. и т. 76b и 76f2), нарочито у презименима. – У спојено писаном футуру упрошћава се сугласничка група, иако је на споју сложенце: *знаћу*, *водићеш*, *плешићу* (в. т. 63a).

с. Посебне је природе губљење *т* испред *к* у заменици *тко* → *ко*, а онда и у сложеним образовањима (*нетко* → *неко* и др.). Овде, наиме, не делују само гласовни разлози, него и тежња да се уједначи промена и отклони разлика *тко* : *кога-коме*, а и *тко* : *који*, *какав* и др. Стари облик је био *кто*, али је због гласовне непогодности у свему штокавском наречју био прерађен у варијанту *тко*. У овом, архаичнијем облику заменица се одржала мало где у штокавским говорима, и већ у Српском рјечнику 1818. године Вук је дао предност ликовима *ко*, *неко*, *ико*, *нико*, иако се тада *тк* боље чувало него данас. Старији тип *тко*, *нетко* задржан је, међутим, у хрв. пракси и стандардизацији, те се у П даје дублетно *ко* и *тко*.

д. Сугласници *т* и *д* губе се каткад и испред неких сугласничких група. Тако имамо (као лексички изузетак) *присуство* (а не „присутство“), *одсуство*, *присуствовати*, *одсуствовати* – али само *братство*, *сродство*, *господство* итд. – Губе се *д* и *т* испред *шт* у *немаштина* (од *-тиштина*), *госпоштина*: дублет је *рашита* и *радшита*, а *поштапалица*, *поштапати се* биће обичније него *подштапалица*, *подштапати се*, мада је обоје исправно. Не упрошћавају се сугласници у *кадшто*, *будшто*, *подишишати се*, *подиштити* (постоји и *поишишати*, *поштити*, али у другом значењу).

82. Друга нека битнија губљења сугласника условљена су међусугласничким положајем.

а. У ранијим раздобљима сугласници *д* и *т* губили су се кад су се нашли између струјних сугласника (*с*, *з*, *ш*, *ж*) као претходних и праскавих сугласника, африката и неких сонаната као наредних. За структуралну норму најбитније су групе на чијем је крају сугласник чест у наставцима, пре свега *ц*, *к* и *н* (некадашње групе *сти*, *шти*, *стк*, *зд-к*, *стн*, *здн*, *штн*, *ждн*, које су се законито упрошћавале).

(1) Именице с непостојаним *а* у завршецима *-стац*, *-штац*, махом и *-стак*, *-здак* у косим падежима губе *т*, *д*: *крстац* *крсца*, *проштац* *прошца*, *листац* *лиска*, *залистац* *залиска*, *подлистац*

подлиска, напрстак напрска, надом(ј)естак -еска, гроздак гроска. Тако је и код именица с наставком *-ка* (*лиска, коска*, а без упрошћавања нова реч *чистка*), али се пред наставком *-киња* група *ст* не упрошћава, будући да је имају новије речи страног порекла: *нудисткиња, комунистичкиња, пијанистичкиња, телефонистичкиња, феминистичкиња*; у П је из овога изузето *модискиња* (само тако, наравно поред хс. *модистица*), али је исправан и облик *модистичкиња*. Име *Растко* показује да је и у домаћој грађи постало прихватљиво *стк* (*подлистка* итд., али не и *сти*).

(2) Исто тако је норма у традиционалној домаћој лексици да се *стн* и *штн* упрошћавају у придевским наставцима: *часна* (*часно, часни, часног* итд.), *масна, изв(ј)есна, радосна, посни, узрасни, м(ј)есни, распусни, складни* (од *-иштни*), *позоришни, казалишни, боравишни* итд. Али *стн* остаје доследно у новијим туђицама: *карстни, азбестни, протестни, контрастни, компостни, инцестни*; једино је доста обично *робусни* (поред П *робустни*), где је свест о изворном *ст* слабија зато што не постоји основна именица. Остаје *стн* и у домаћем *прстни* (према *прст*).

(3) Ретки су придеви који су имали групе *здн* и *ждн*, па се није ни створило обичајно категоријско правило о њиховом уобличавању. У придеву *празан -зна -зно* ишчезло је *д* не само из изговора него и из језичке свести; *гроздан, грозни* углавном је ограничено на сликовити израз (*грозни виногради*, а онда и двосмислено *грозне сузе*). С друге стране, имамо новије речи *одмаздни, двобразни* (обоје и у П), *двобразњак* (врста плуга), а у РСА има потврда и за *звездни* иј. *зв(и)јездни*. Све су то речи које би без *д* биле необичне и за језичко осећање неприхватљиве. – За комбинацију *ждн* имамо само један обичан пример из старосл. наслеђа, у којем се група *ждн* упрошћава: *нужна, нужно* (за *нуждан – нужан* в. ниже).

в. Посебно је питање облика неодр. вида м. рода придева о којима је горе било речи, јер то је облик у ком се *т* или *д* није губило из гласовних разлога, али се у народним говорима и жаргону ови сугласници често изостављају под утицајем осталих облика (нпр. *масан* ум. *мастан* под утицајем *масна, масно, масни* итд.). Главно је правило да књижевни језик и његова норма не признају ове по аналогији упрошћене облике; правилно је, дакле, само *болестан, врстан, жалостан, изврстан, изв(ј)естан, мастан, пакостан, св(ј)естан, страстан, ум(ј)естан* и *неум(ј)естан, частан* и сл. Ипак, ово правило није без изузетака:

(1) Већ је поменут општеусвојени облик *празан* (уместо „праздан“), а с њим иде и *ласан* 'лак' (ум. „ластан“).

(2) У П је као дублет дато *нуждан* и *нужан*, али одлучну предност треба дати другом облику, јер је сасвим необично *нуждан* у значењу 'неопходан'.

(3) Имамо разлога да поред *пристрастан* и *непристрастан* (П) признамо и варијанту *пристрасан* и *непристрасан*, не само због распрострањености у разг. језику него и зато што се веза с појмом *страст* сасвим замаглила и што се овом варијантом ублажава за наш језик неприродна нагомиланост сугласника.

(4) Код придева са некадашњом групом *итн* овај проблем се готово не испољава, јер они по правилу немају неодр. вида: *дворишни*, *складишни*, *боравишни*, *исходишни* и др. Усамљен је међу њима придев *чудовишни*, који се осамосталио од основне именице и претворио у описни придев, са оба вида; за његов неодр. вид можемо узети образац *чудовиштан* (*чудовишан*), дајући предност првој варијанти као системски правилнијој, али признајући и другу као факултативну (врло је обична у општем изразу).

(5) Груба је системска грешка облик *завистан*, *независтан* уместо *зависан*, *независан*, јер то не потиче од именице *завист* него од глагола *зависити*, у ком нема никакве групе *ст*.

с. Губљењу у међусугласничком положају подложен је и сугласник *с*, кад наставци *-ски*, *-ство* дођу иза неких сугласника.

(1) Иза *ћ* губи се *с* у наставку *-ски*, а у наставку *-ство* не губи: *младићки*, *племички*, *никшићки*, *пећки*, *тришићки*, *поповићки*, *петровићки* итд.; али: *могућство*, *покућство*, *преимућство*. У некој мери *с* у наставку *-ски* губи се и иза основног *ћ* (претвореног у *ћ*): *вармећки*, *боговаћки* (в. т. 76b), а у *вођство* сугласничка група остаје неупрошћена.

(2) Иза *ч* губи се *с* и у *-ски* и у *-ство*, само што се испред овог другог наставка још *ч* мења у *ш* (разједначење од наредног *т*, в. т. 79): *јуначки* (од *-чски*), *војнички*, *ђачки*, *именички*, *суботички*; *јунаштво* (од *-чство*), *разбојничштво*, *становничштво*.

(3) У оба наставка *с* се губи и иза *ш*, као и иза *ж* претвореног у *ш*: *нишки* (од *нишски*), *варошки*, *влашки*, *лупешки* (од *-жски*), *вороњешки*; *зеленаштво* (од *-шство*), *сиромаштво*, *друштво* (од *друж-ство*), *лупештво*.

Односи тврдох и умекшаних сугласника

83. Разликовање примарних и секундарних сугласника. Словенски сугласнички прасистем био је врло упрошћен, и од меких (палаталних, предњонепчаних) сугласника имао је само *ј*. Тај су систем чинили: сонанти *в*, *ј*, *р*, *л*, *м*, *н*; праскави сугласници *п*, *т*, *к* и њихови звучни парњаци *б*, *д*, *г*; струјни сугласници – безвучно *с* и звучно *з*, а онда и безвучно *х*, које је представљало дериват сугласника *с*, али се већ у раној прасловенској историји осамосталило и ушло у основни или примарни словенски сугласнички систем. Иако је врло давно, већ у раном прасловенском раздобљу,

овај састав допуњаван другим сугласницима, примарни сугласници су и до дан-данас задржали главно место у нашем консонантизму. То се види и из њихове невезаности за одређене позиције и за одређене слојеве лексике, и из веће сразмерне учесталости; при томе су безвучни сугласници знатно чешћи од својих звучних парњака, али су заједно с њима и сонантима чешћи него накнадни, секундарни сугласници. Зато ово разликовање примарних словенских сугласника од накнадних није само чињеница важна за историјску лингвистику, него и актуелан податак о природи, улози и односима наших данашњих сугласника. То се донекле огледа и у томе колико које сугласничко слово заузима простора у азбучно сређеној грађи наших данашњих речника.

Накнадно богаћење овог основног система развило је неке нове сугласничке категорије: ред меких или палаталних сугласника (поред *j*, данас су то у нашем језику *љ, њ, ћ, ђ*), ред сливених сугласника или африката (*џ, ч*, опет *ћ, ђ*, а у њих спада и *џ*), ред шуштавих сугласника (*ш, ж* и већ поменути *ч, џ, ћ, ђ*), док су углавном под утицајем страних језика уведени у наш консонантизам *џ* и *џ*. Настанак ових других, секундарних сугласника у основи је везан за прасловенско доба, а развој је довршен у посебној историји штокавског и српског консонантизма. Главни извор тих иновација били су различити процеси умекшавања примарних тврдих сугласника. Умекшавању су највише били изложени задњонепчани сугласници *к, г, х*, јер су се мењали и сливањем са следећим *j* ('јотовање') и испред самогласника типа *и* и *е* ('палатализација'), док су се други сугласници претварали у меке углавном само у јотовању, тј. сливању са *j*. Прасловенска палатализација *к, г, х* вршила се у два маха; данашњи плод прве палатализације представљају шуштавци *ч, ж, ш*, а друге пискави сугласници *џ, з, с* (који су настајали под утицајем и наредног и претходног самогласника). Прасловенско јотовање поновило се на донекле сличан начин и у посебној историји штокавског, нарочито српског консонантизма, као и у још специфичнијем ијекавском јотовању, изазваном гласом *j* из замене кратког јата. У великој мери некадашњи меки сугласници не чувају код нас своју изговорну мекоћу, али је она оставила трага у данашњим граматичким облицима. Отврдли су, али су се сачували као посебни гласови, сугласници *ш, ж, ч, џ* (уз њих у неком смислу иду и групе *шт, жд*), док су се некадашњи меки сугласници *р, с* и *з* (раније *ѕ*) отврдњавањем изједначили с примарним тврдим *р, с* и *з*. О некадашњој мекоћи сведочи то што ове сугласнике често прате облички форманти својствени положају иза меких, а не иза тврдих сугласника, нпр. *мачем, ножем, старцем, царев* – као *краљем, краљев*, а не као *градом, градови*.

84. Порекло секундарних сугласника. За разумевање граматичких облика и структуралних односа у њима корисно је знати порекло секундарних сугласника, јер они често остају у системској

и смисаоној вези с примарним сугласницима од којих су изведени: У прегледу генетских података који следи указиваће се само на главна исходишта тих сугласника у изворној словенској језичкој грађи, а занемариваће се чињеница да су они принављани и из других језика, а у појединим позицијама и из разних домаћих специфичних промена (једначења, разједначавања и др.).

– *ч, ж, ш* потичу од *к, г, х* (прва прасл. палатализација и јотовање), али *ж* и *ш* имају још једно извориште: потичу и од *з, с* (прасл. јотовање):

<i>к</i> : јуначе, ручица јачи, мучен	<i>г</i> : боже, ножица дужи, ложен, <i>з</i> : бржи, вожен	<i>х</i> : душе, мушица тиши, сушен <i>с</i> : виши, ношен	(<i>пал.</i>) (<i>јот.</i>) (<i>јот.</i>)
--	---	--	---

– *ц* и један слој сугласника *з, с* потичу такође од *к, г, х* (млађа прасл. палатализација), само што је *ц* сачувало индивидуалност, а *з* (раније *с*) и *с* временом су се изједначили с примарним (тврдим) *з* и *с*:

<i>к</i> : јунаци, руци отац	<i>г</i> : брлози, нози кнез	<i>х</i> : сиромаси, снаси вас → сав
---------------------------------	---------------------------------	---

У промени и творби сугласници *ц, з, с* ступају посредно у односе и са *ч, ж, ш* (будући да обе групе потичу од *к, г, х*), а каткад у односу на њих имају улогу примарног сугласника; нпр. *старац* : *старче* као *јунак* : *јуначе*, *птица* : *птичица* као *рука* : *ручица*, *кнез* : *кнеже* као *враг* : *враже*. То не значи да је у гласовном смислу *ч* постало од *ц* (њихова релативна старина је обрнута), нити у наведеном примеру *ж* од *з* – него и један и други ред сугласника од *к, г*.

– *љ* и *њ* настали су од *л* и *н* у два или три маха (старо, прасл. јотовање, па опет ново, штокавско и у исто или блиско време посебно ијекавско јотовање), само што *љ* има још једно исходиште: развијало се као пратилачки глас у јотовању уснених сугласника. Са *л* и *н* у старом јотовању ишло је и *р* (нпр. у *створен*), само то се меко *р* отврдњавањем поново изједначило с примарним *р*. Примери:

<i>н</i> : црњи, гоњен грање сњеговит	<i>л</i> : бјељи, мољен зеље, сољу кољено	<i>усн.</i> : тупљи, ломљен снопље, грмље	(<i>старо јот.</i>) (<i>ново јот.</i>) (<i>ијек. јот.</i>)
---	---	--	--

– *ћ* и *ђ* настали су од *т* и *д* такође и старим (прасл.) и новим (шток.) јотовањем (а иј. јотовање *ћерати*, *ђевојка*, као ни *трпљети*, *грмљети* итд. није прихваћено у књ. језику). Другим видовима умекшавања настало је *ћ* у *пећи* (од *пекти*, прасл. прерада сугл. групе), *моћи*, *врћи* итд., такође *ћ* и *ђ* у *поћи*, *пођем* (од *појти*, *појдем*, шток. иновација), *наћи*, *нађем* и сл. Примери јотовања:

<i>т</i> : љући, враћен пруће, памећу	<i>д</i> : млаћи, вођен подграђе, глађу	(<i>старо јот.</i>) (<i>ново јот.</i>)
--	--	---

– *шт* и *жд*, сугласничке групе као јединице сугласничког система, настале су у исходу прасл. умекшавања и група *ск*, *зг* и опет група *ст*, *зд*. Групе *ст* и *зд* захваћене су и новим (*шток.*) јотовањем, али су тада дале *шћ* и *жћ*. Ове млађе групе прошириле су се аналогичном и на неке позиције старог јотовања (то ширење назива се подновљеним јотовањем). Примери:

ск:	ст:	зг:	зд:	
воштити		мождина		(<i>пал.</i>)
навоштен	пуштен, крштавати	сможден	Горажде	(<i>ст. јот.</i>)
	гушћи, гошћен		гнијежђење	(<i>подн. ј.</i>)
	упрошћавати, -ивати		угњежђивати	
лијешће	лишће, машћу		грожђе	(<i>новој.</i>)

У ове системске односе не спадају примери *општи*, *свештеник*, *нужда* (старосл. наслеђе), *шта*, *поштен* (*шт* од *чт*, дисимилација), *плешћу* (једначење и упрошћаванье) и сл. Групе *шт* и *жд* не представљају директни резултат прасл. палатализације и јотовања, него исход каснијег развоја, који је у *шток.* систему довео до отврђих група *шт* и *жд* (о дијал. „шћакавизму“ в. у т. 87). У примеру *леише* иј. *лијешће* новом јотовању било је подвргнуто *шт* као резултат прасл. палатализације (лѣштје → *леише*, *лијешће*).

Све ове прераде сугласничког система изазвале су многобројна превирања и колебања, која више спадају у морфологију него у правопис. У неким се случајевима одржавају резултати гласовних промена, а по аналогичи се некад примењују и на нову лексику (нпр. *тренинзи* као *подвизи*), али се некад и уклањају, обнављањем примарних сугласника (нпр. *гускица* уместо *гушчица*). Мекоћа или некадашња мекоћа сугласника битно утиче и на самогласнике у творбеним суфиксима и граматичким наставцима (нпр. *болом*, *мраком* : *краљем*, *мачем*, или *ујаков* : *стричев* итд.). То се подробно може регулисати само речничком и граматичком обрадом, а овде ће се само оријентационо предочити нека колебања и њихово регулисање.

Нека оријентациона правила

85. Однос к/ц, г, х према ч, ж, ш. Битнија колебања ових сугласника испољавају се у присв. придевима на *-ин* и у творби деминутива и хипокористика наставком *-ица*, донекле и *-ић*. И код појединих глагола има колебања у неким облицима (в. т. 86е).

а. Према именицама на *-ка* само изузетно се одржава придев на *-чин*: *владичин*, *мајчин*, *д(ј)евојчин*, а другде је према *-ка*, *-га*, *-ха* овладало *-кин*, *-гин*, *-хин*: (*к*)*ћеркин*, *свастикин* (необично је *свастичин* П), *брђанкин*, *Радојкин*, *Лукин* (заст. је *Лучин*, али се одржава у *Лучиндан*), *слугин*, *Драгин*, *агин*, *снахин*, *Андромахин* итд., па је ово главно правило.

б. Према именицама с наставком *-ица* у присв. придеву имамо нормално *-ичин*, ако нема посебних сметњи (в. ниже): *Новичин, Грујичин, Миличин, Јеличин, Душичин, Ружичин, Драгичин, пиљаричин, мајсторичин, царичин, краљичин, издајичин* итд.

с. Изузимају се из претходног правила именице на *-чица*, према којима остаје *-цин* (да се избегне гласовно нелагодно *-чичин*): *п(ј)евачицин, продавачицин, спремачицин, Анчицин, Дубравчицин*. Према именицама на *-ца* које није уклопљено у суфикс *-ица* у придеву такође остаје *-цин*: *Мицин, мацин, Јоцин* итд.

д. Граматички аутоматизам знатно мање делује у творби деминутива, те у томе не постоје чврста правила. Некад су се *к, з, х* обавезно мењали у *ч, ж, ш* испред наставака *-ица* и *-ић*, а то је и даље главни творбени образац: *ручица, сличица, ножица, књижица, снажица, мужица, рачић, рожич, тако* и према *ц*: *божица, качица, д(ј)ечица, птичица, удичица, в(ј)енчић, зечић*. Замена *ц* са *ч* и даље је редовна (нема обичних деминутива на *-цица* или *-цић*), али су у појединим случајевима постале обичне и неке изведенице на *-кица* ум. *-чица*, каткад и *-гица* ум. *-жица* (*мазгица, чергица, хип. ногица*) и *-кић* ум. *-чић* (*точкић, хип. дечкић* иј. *дјечкић, Бранкић*). Разлози за ово каткад су гласовне сметње (*воћкица, праћкица*, гласовно је неприхватљиво *-ћчица*), а најчешће тежња да се не замагљује мотивска веза са основом и да се осигура препознатљивост основе и у изведеници; то се нарочито доводи у питање кад је основа кратка (једносложна) и кад би замена сугласника изазвала упрошћавање сугласничке групе, посебно кад би измењена основа доводила до неке друге смисаоне асоцијације. Неизмењен сугласник најчешће остаје:

(1) поред већ наведеног *-ћка*: *-ћкица* (*воћкица, праћкица*), у случајевима кад промена сугласника води и сливању с претходним сугласником, тј. према именицама на *-цка, -чка* редовно, а најчешће и према именицама на *-тка*: *коцкица, рецкица, закачкица, квочкица, мачкица, мечкица, тачкица, луткица, моткица, паткица, теткица, четкица, алаткица*, али је према појединим вишесложним основама на *-тка* могућна и промена: *припов(иј)ечица, загонечица* (поред *-ткица*); тако и зг остаје у *мазгица, тезгица* и *чк* у *точкић*;

(2) у речима одмила (хипокористцима), које су зависне од личног става и избора, те мало подлежу граматичкој норми: *секица, бакица, чикица, рукица и ногица* (у тепању, поред нормалног *ручица, ножица*), *мајкица* (од хип. *мајка*, али *мајчица* од неутралног *мајка*), *гускица* (хип., а дем. *гушчица*);

(3) још изразитије у личним именима одмила, а од њих се пренело и на неутрализоване хипокористике, претворене у званична лична имена: *Милкица, Олгица, Ђокица, Микица, Мехица*,

Бранкић; Вукица, Драгица, Богоћ, Вукић, Драгић; Анкица и Анчица, Дубравкица и Дубравчица.

Често изостаје замена сугласника и у појединачним другим случајевима, нарочито ако је основа кратка и неизразита, затим код новијих позајмица и код речи које немају обичан деминутив, него се само по потреби образује: *кукица, тукица* (= *ћурчица*), *стрехица, чергица, бенкица* и др. На неке речи имају утицаја и посебне околности: *чукица* (према *чука* 'брежуљак', сметало би понављање сугласника у „чучица“), *коскица* (од *коска*, док се *кошчица* ослања на *кост*, а стари облик *коштица* изгубио је деминутивно значење).

Слична мерила утичу и на опредељивање између дативских завршетака *-ки, -ги, -хи* и *-ци, -зи, -си* (в. ниже, т. 86b). И у једном и у другом случају остаје доста примера у којима сам писац треба да оцени преовлађујући обичај и прикладност једне или друге варијанте. О односима типа *стризи* : *стрижи* в. ниже (под 86е).

86. Односи к, г, х према ц, з, с. Ови односи, настали у исходу млађе прасл. палатализације, одржавају се као активни у четири граматичке категорије: код именица у мн. мушког рода (*јунаци*) и у дат. и лок. јд. именица на *-а* (*руци*), а онда и код глагола (са инф. основом на сугласник) у императиву (*пеци*) и имперфекту (*пецијах*) – свуда испред *и* у наставку. Највише је колебања (донекле сличних односима *к – ч* и др., в. т. 85b) у другој од наведених позиција (*љусци – мачки* итд.).

а. Замена сугласника практично је обавезна у мн. именица м. рода, пред наставком *-и* (и *-има*) : *ђаци* (*ђацима*), *знаци, крици, цврци, стећици, преци, свеци, добици, преб(ј)ези, подвици, Фрузи* (од *Фруг*, арх. ум. *Франак*, отуда *Фрушка гора*), *Печенези, Чеси, Власи* итд. Само се у страној лексици нађе покоја структура која не подноси замену: *Пелазги, Баски, маги*.

б. Насупрот овоме, односи *-ки, -ги, -хи* према *-ци, -зи, -си* у једнини именица на *-а* врло су неуједначени и нестабилни. Замена сугласника једва да се може оценити као главно правило, јер су одступања од њега узела великог маха и често се потпуно укоренила. Склоност задржавању неизмењеног сугласника посебно испољавају: кратке и једноставне основе, код којих замена сугласника лако замагљује препознатљивост основе; основе с групом сугласника непогодном за промену; основе на *г* и *х*, као ређе од основа на *к* (код којих се лакше одржава традиционални образац, захваљујући учесталости); уопште ретке и новије речи, нарочито страног порекла; хипокористици и лична имена; у знатној мери и географска имена; мотивисане изведенице на *-ка* природног женског рода. У збиру ових тежњи промену сугласника задржало је сасвим мало именица које значе људска бића: *мајци, унуци, д(ј)евојци,*

владици, кћерки и кћерци, свастики и свастисици, снахи и снаси, слуги и слузи. Без промене остају по системским правилима:

(1) основе на *чк* и *ћк* (ради погоднијег изговора): *значки, квочки, кучки, мачки, мечки, ручки, тачки, закачки, воћки, мућки, праћки*;

(2) основе на *цк, зг, сх* (избегавање губљења сугласника): *коцки, пацки, рецки, Гроцки, Миљацки, дрезги, звизги, мазги, тезги, Пасхи*;

(3) основе на *тк* (исти разлог), али уз неке изузетке: *гатки, жутки, златки, лутки, мотки, патки, потки, притки, сплетки, стотки, четки, тетки, алатки, гугутки, решетки, сус(ј)етки*; има и дублетних облика, и то код једносложних основа само *битки* и *бици*, а код вишесложених (поред варијанте на *-тки*): *загонци, одгонци, припов(и)јци* (могућан је такав облик још понегде);

(4) сва лична имена, хипокористици и презимена: *Бранки, Велики, Вуки, Драги, Заги, Јаглики* (али биљци *јаглици*), *Насихи, Олги, Луки* (заст. је *Луци*, али се одржава израз *јеванђеље по Луци*), *Мехи, Еуридики, Андромахи, Ауги, Кангрги, Лорки* итд.;

(5) двосложни хипокористици општег значења: *баки, секи, зеки, коки* и сл.;

(6) женски етници и житељски називи: *Банаћанки, Босанки, Бугарки, Словенки, Херцеговки, Црногорки, Бокелки, Ваљевки, Мостарки, Сомборки*;

(7) остале мотивисане именице на *-ка* које значе женска лица, тј. оне именице чија основа има прозирно значење или се подудара са основом напоредне именице мушког рода: *брћанки, граћанки, сељанки, црнки, плавојки, вратарки, професорки, пасторки, комшинки* итд.

И кад се овакве именице на *-ка* узму у пренесеном значењу, те више не значе женске особе, промена сугласника обично изостаје, ако се осећа симболична веза са основним значењем (нпр. народна кола *банаћанка, бачванка, врањанка*, сорте воћа *брћанка, ваљевка, мацарка*, новине *Подунавка, Србијанка* – свуда је обичан завршетак *-ки*). Ипак, промена значења отвара могућност промене сугласника испред наставка (*-ци*).

с. Има и још група и категорија именица у којима је снажна тежња одржавању *к, з, х* у дат. и лок. јд., али не дају могућности за одређена системска правила. У њих спадају (углавном по оцени у П и др. приручницима):

– именице које значе животиње, нарочито ако се употребљавају као индивидуална имена животиња: *руменки* (крава), *бисерки* (кокошка), *враноки* (овца), *ровки*; ипак имамо *ћурци (-ки), гуски* и *гусци, двиски* и *двисци* и сл.;

– домаћа геогр. имена (осим оних у којима се осећа жива веза са заједничком именицом: *Ријеци, Бањалуци, Паланци*): *Боки,*

Војки, Креки, Крки, углавном и *Градишки, Пожеги*, али је овде могућно и *Градишци, Пожези*; *Лици* ће бити обичније него *Лици*, па се првом облику може дати предност;

– већина страних геогр. имена: *Меки, Казабланки, Волги, Катанги, Малаги*, али: *Африци, Америци, Атици, Корзици, Аљасци*;

– неке једносложне основе: *куки, чуки, куги*, а углавном и *бухи, мухи, стрехи, јухи*; нарочито ако су страног порекла: *деки, клики, марки, фоки, шминки, аги, алги, доги, дроги, јоги, лиги, сфинги, тајги, психи, чохи* (али: *банци, барци, кавзи*);

– тако је и код вишесложних позајмица ако су на *-га*: *еклоги, интриги, каџиги, кечиги, колеги, омеги, синагоги*; на *-ха* је мало примера (*синегдохи, епохи и епоси*), а позајмице на *-ка* обично имају *-ци* (*техници, физици, библиотеци* итд.), само што се колебају именице на *-ска* (*маски и масци, фрески и фресци, хуморески и хуморесци*, биће обичнија варијанта на *-ски*).

d. У закључку може се препоручити да треба одржавати замену сугласника где год је она и до данас остала довољно обична и треба се одупирати тенденцијама даљег потискивања ликова на *-ци, -зи, -си* које долазе из појединих народних говора и супстандарда; нпр. само овако треба писати: *руци, реци* иј. *ријеци, трци, збрци, буци, муци, хуци, дасци, љусци, стисци, крушци, пушци, нози, слоци, брици, нези* иј. *њези, књизи, влази, спречи, стези* итд. Разуме се, облике с промењеним сугласником не треба на силу одржавати тамо где их је изражајни обичај надвладао и потиснуо, али ће им се у биранијем и негованом изразу дати предност тамо где су још довољно обични и конкурентни.

e. Примена резултата млађе прасл. палатализације у глаголском систему не изазива битније нормативне проблеме. Постоје, ипак, нека појединачна нарушавања стандардних образаца прве и треће врсте (по Лескиновој подели), које треба одржавати у овом виду:

I	вући (вук-):	вучем	вуку	вуци	вуцијак (вучак)
	стрићи (стриг-):	стрижем	стригу	стризи	стризијак (-жаж)
	врћи (врх-):	вршем	врху	врси	врсијак (вршак)
III	плакати:	плачем	плачу	плачи	плаках
	стругати:	стружем	стружу	стружи	стругах
	јахати:	јашем	јашу	јаши	јахах

Најслабије се овај образац одржава код *врћи = врећи* иј. *вријећи* (оба су инфинитива књижевна), тј. чују се облици *вршу, вршити*, али се они не могу на складан начин уклопити у признате граматичке обрасце. Такође су доста чести погрешни облици *стрижу, стрижи*, а у нар. говорима има и *вучу, тучу* и сл., али томе нема места у књижевном систему. Према *засукати* правилно је *засучу, засучи* (образак *плакати*), а не *засуку, засучи*, иако се то често чује у говору.

87. Односи група шт и жд и других сугласника. Праштокавски резултат старих умекшавања и група *ск*, *зг* и група *ст*, *зд* био је *шт*, *жд* за главнину штокавског наречја, укључујући сву српску језичку област. Једнако је дакле било нпр. *шт* у *навоштен* (од *ск*, *воск-*) и *напуштен* (од *ст*, *пуст-*). Разлика постоји у позицијама примене, нпр. код глагола на *-ити* имамо *-штити* ако је у основи било *ск* (*воштити*, *љуштити*), а ако је била група *ст*, она се и одржавала (*пустити*, *опростити*). На западу штокавског подручја постоје и зоне у којима се уместо отврдлог *шт*, *жд* развила замена *шћ*, *жћ* (*шћап*, *огњишће*, *Мошћаница*, *можћани*); то је тзв. шћакавизам (одлика шћакавских говора), који није прихваћен нигде у српскохрватском стандарду. Како је већ поменуто (т. 84), и унутар штокавске матице развило се системско *шћ* и *жћ*, као резултат новог јотовања, па се из позиција својствених томе јотовању ширило и на неке позиције старог јотовања, замењујући *шт* и *жд*. Овај процес, тзв. подновљено јотовање, захватио је компаратив, не остављајући никаква двојства и колебања (уместо старијих облика на *шт* добијено је доследно *гушћи*, *чешћи*, *чвршћи*, *жешћи*), а захватио је и глаголски систем, али врло неравномерно. Зато у истој позицији једни глаголи имају *шт* а други *шћ*, или се пак двојако прави исти облик, односно иста функционална изведеница, а итеративи неких глагола имају и тројак облик. – Група *шт* суделује и у једном друкчијем двојству: *општи* – *опћи* и сл.

а. Најсложеније односе налазимо код глагола на *-стити* и њихових итератива (несвршених парњака), а у систем улази и глаголска именица на *-ње*, чија се основа углавном подудара с трпним придевом. Двојству *шт* и *шћ* придружују се и варијације итеративних типова на *-ати*, *-авати* и *-ивати*. У стандардном систему, признатом у П и РМС, укрштају се ови модели:

-стити:

пуштен	допуштење	пуштати	крштавати	–
чашћен	чашћење	–	чашћавати	премошћивати

Видимо из овог обрасца да су у неким облицима заступљене обе варијанте – и старија (*шт*) и млађа, подновљена (*шћ*) – а у некима само једна од њих; имамо, наиме, *-штен* и *-шћен*, *-штење* и *-шћење*, *-штавати* и *-шћавати*, али на другој страни имамо само *-штати* (углавном без *-шћати*) и само *-шћивати* (без *-штивати*). Постоји, истина, и некњ. *закршћати*, *запушћати* и сл., али је то небитно за књижевни језик; ипак није некњ. *-чишћати* (*пречишћати* и сл.).

Разнолика је примена ових модела на поједине глаголе. Обично је њихов избор уједначен за одређену глаголску основу, нпр. једнак за *пустити*, *напустити*, *препустити*, *спустити* и др., или опет за *чистити*, *очистити*, *пречистити* итд., али изузетно постоје и разлике:

опростити, *опроштен* (ретко *опрошћен*), *опроштење*, *опраштати*;

упростити, *упрошћен* и *упроштен*, *упрошћавати* и *-ивати*.

Постоје и неке разлике зависне од глаголског вида, нпр. *крштѣње* као чин или догађај, али *крштѣње* и *кршћѣње* као несвршена радња.

в. Уз такве изузетке, облички типови глагола на *-стити* могу се разделити разврставањем основа. Идући за регулацијом у П, можемо разликовати три групе основа, тј. три типа обличког обрасца у погледу трп. придева и глаг. именице. За овим типовима донекле иде и избор варијаната итератива.

(1) За старију варијанту (само *шт* у трп. придеву и глаг. именици) опредељени су глаголи *обавестити* иј. *обавијестити* – *обав(и)ештен*, *обав(ј)ештење*, тако и *наговестити* иј. *наговијестити*, *крстити*, *наместити* иј. *намјестити*, *пустити* (и други глаголи од тих основа), а углавном с њима иде и глагол *опростити* (*опроштен*, *опроштење*), с тим што се у трп. придеву каткад употребљава и варијанта *опрошћен* (али не и „опрошћење“).

(2) Дублетни тип – са *шћ* и *шт*: *овлашћен* и *овлаштен*, *овлашћење* и *овлаштење* – представљају глаголи *овластити*, *уврстити*, (*ис*)*користити*, *замастити*, *запренастити*, *упропастити*, *освестити* иј. *освијестити* (и други глаголи од тих основа), као и глагол *упростити* (поменуто је *опростити* у типу 1). Старијој варијанти (*шт*) даје се предност у хрв. стандардизацији, а у главном српском језичком узусу (бар у Србији и Црној Гори) обичније је млађе *шћ*, док се употребљивост облика са *шт* разликује код појединих глагола (нпр. доста је обично *уврштен*, *уврштење*, али није *освештен* иј. *освијештен*, *освештење* иј. *освјештење*).

(3) Само за млађе *шћ* опредељени су ови глаголи (према П): *гостити* (*гошћен*, *гошћење*, *угошћен*), тако и *згустити*, *ожалостити*, *ражестити*, *преластити*, *слистити*, *премостити*, *мрестити* иј. *мријестити*, *пластити*, (*ис*)*постити*, *изустити*, *чистити*, *учврстити*, *причестити*, (*о*)*чистити* и други од тих основа.

(4) Према ова три типа основних глагола равнају се донекле и њихови несвршени парњаци (итеративи). Модел *-штати* обичан је само према неким глаголима типа (1): *укрштати*, *наместати* иј. *намјештати*, *пуштати*, *опраштати*, а призната је (уз друге) и вар. *наговештати* иј. *наговијештати*. И модел *-штавати* долази само тамо где и у основном глаголу и у његовој именици постоји *шт* (*-штен*, *-штење*), било као неутрални општеусвојени било као поларизовани дублетни облик; неутрално је *обав(ј)ештавати*, *нагов(ј)ештавати* (дублетно), *крштавати*, мање-више и *уврштавати* (поред *увршћивати*), а поларизација *шћ/шт*, слична оној у типу (2), својствена је глаголима *искоршћтавати* (поред *-шћтавати*, *-шћивати*), *запренашћтавати* (поред *-шћивати*), *упропашћтавати* (поред *-шћтавати*, *-шћивати*), *осв(ј)ештавати* (поред *-шћивати*) – употребне обрасце в. ниже под (5).

(5) Најактивнији је итеративни модел *-ићивати*. У П налазимо без дублетног облика нпр. глаголе *овлаићивати, ожалоићивати, ражеићивати, прелаићивати, замаићивати, премоићивати, уплаићивати, изуићивати, учерићивати*, као и низ потврда кад је овај модел дублетно дат. Активан је, мада са мање потврда, и модел *-ићавати*. У П је без дублета *чаићавати*, а уз друге варијанте и *раићиићавати* (поред *-ићивати*), *искориићавати* (*-ићивати, -ићавати*); остале су, међутим, празнине, па је РМС с разлогом додао *угоићавати* (поред *-ићивати*), *упроићавати* (*-ићивати, -ићавати*), *упропаићавати* (*-ићивати, -ићавати*). За још неке варијације итератива према глаголима на *-стити* можемо узети ове употребне обрасце: *запрепаићивати* (*-ићавати*), *наговештавати* иј. *наговјештавати* (*-ићивати*, такође *наговештати* иј. *наговијештати*), *обавештавати* иј. *обавјештавати* (*-ићивати*), *освешћивати* иј. *освјешћивати* (*-ићавати*), тако и *онесв(ј)е-*, *укришати* (*-ићавати, -ићивати*), *увришавати* и *уврићивати* – све са гледишта узуса српске језичке културе. Као у наведеним примерима итеративи ће бити и кад узмемо друге префиксе, нпр. према *ишчистити, пречистити, прочистити* биће као према *раишчистити*, тј. тип *раишчиићавати* (*-ићивати*) итд. У предоченом дублетизму писци, разуме се, могу бирати варијанту према свом језичком осећању и опредељењу, и кад није у нашим обрасцима дата као употребно главна него у загради.

(6) Сличних појава као око глагола на *-стити* има и код глагола на *-здити* (*јездити, јежђење, дојежћивати*, тако и *браздити*), *-здѣти* (*баздети* иј. *баздјети, бажђење*), *-штити* од основа на *ск* (*љушитити, сљуићивати*, у П *љуштен* и *љуићен*, али само *сљуштен, заљуштен*, сл. и *воштити, навоштити*). Код ових последњих засведочен је некњижевни итератив *заљуштивати* (ум. нормалног *заљуићивати*), а у РМС је дато *ускладиштавати* = *ускладиштивати*. Све су то ретки или у свом моделу усамљени глаголи, тако да се не испољавају одређена системска правила.

(7) Кад све сведемо, за глаголе на *-стити* можемо констатовати ове преовлађујуће употребне обрасце с гледишта српског израза (глаголе ређамо по азб. реду основа без префикса):

обрстити, обршићен, брићење;
овластити, овлаићен (овлаштен), овлаићење (овлаштење), овлаићивати;
обав(иј)естити, обав(иј)ештен, обав(ј)ештење, обав(ј)ештавати (обавешћивати – обавјешћивати);
уврстити, увршићен (и увриштен), увршићење (и увриштење), уврићивати (и увришавати);
нагов(иј)естити, нагов(иј)ештен, нагов(ј)ештавати (наговешћивати – наговјешћивати, наговештати – наговијештати);
угостити, угоићен, гоићење, угоићавати и угоићивати;

загустити, загуићен, загуићивати;
 ожалостити, ожалостићен, жалоићење, ожалостићивати;
 ражестити, ражеићен, жеићење, ражеићивати;
 искористити, искориићен (искориштен), кориићење (кориште-
 ње), искориићавати и искориићивати (искориштавати);
 крстити, кристен, кристење (чин), кристење и крићење (радња),
 криставати; укрстити, укрисстен, укрисстати (укршићивати, укр-
 штавати);
 преластити, преласићен (и преласстен), преласићивати;
 слистити, слиићен;
 замастити, замаићен (замаштен), маићење, замаићивати;
 нам(ј)естити, нам(ј)еистен, нам(ј)еиштење, нам(ј)еистати (нами-
 јештати);
 премостити, премоићен, премоићење, премоићивати;
 мр(иј)естити се, мр(иј)еићен, мр(иј)еићење;
 упластити, уплаићен, плаићење, уплаићивати;
 испостити, испоићен, поићење;
 запрепастити, запрепаићен (запрепаштен), запрепаићење (запре-
 паштење), запрепаићивати (запрепаштавати);
 упропастити, упропаићен (упропаштен), упропаићење (упропа-
 штење), упропаићавати и упропаићивати (упропаштавати);
 упростити, упроићен (упроштен), упроићење (упроштење),
 упроићавати и упроићивати (упроштавати);
 опростити, опроштен (опроићен), опроштење, опраштати;
 допустити, допуштен, допуштење, допуштати;
 опустити, опуићен (опуштен);
 осв(иј)естити, осв(иј)еићен (освештен, освијештен), осв(ј)еићи-
 вати (освијештавати, необ.);
 изустити, изуићен, изуићивати;
 частити, чаићен, чаићење, чаићавати; обещчаићавати и обещ-
 чаићивати;
 учврстити, учвршићен, учвршићење, учвршићивати;
 причестити, причеићен, причеићивати;
 раишчистити, раишиићен, чиићење, раишиићавати и раишиићи-
 вати (раишишћати).

У загради су исправни облици, али мање обични или необични у српском изразу (ово се не односи на заграде у замени јата). Обрасци важе и за друге изведенице од истих основа (*омастити* као *замастити*, *почастити* као *частити* – само што не постоји „почашћење“, „почаићавати“ – и сл.).

с. Група *ит* од *ск* постојала је каткад и у презенту. Она се добро чува у *иштем*, *иштеиш*, *ишту*, *иштући*, *ишти* (инф. *иска-ти*). У П су допуштени облици *пљешћем*, *стишићем* и *притишићем*. Ово *ић* може се схватити такође као подновљено јотовање, по угледу на *мећем* или на *л(иј)еиће* према *л(иј)еска*, али је тај модел

у неколико подстакнут и дијалекатским шћакавизмом. У српском језику предност заслужују облици *пљескам*, *стискам*, *притискам*.

d. Сасвим је друкчије природе двојство *општи*, *општина*, *свештеник* : *опћи*, *опћина*, *свећеник*. Ликови са *шт* преузети су из ћирилометодског (старословенског и српскословенског) наслеђа и потпуно су укоренењени у српском изражајном узусу. Био би неумесни пуризам ако бисмо у њиховом старословенском пореклу видели нормативни недостатак.

88. Односи *ч*, *ц* и *ћ*, *ђ*. Ови сугласници по својој изговорној природи представљају африкате, тј. сливене шуштаве сугласнике у којима је прва компонента *т* и *д*, док је друга *ш*, *ж* у првом (тврдом) пару, а у другом (меком) меки сугласници *џ*, *џ* (бележе се и као *ш*, *ж*), којих нема у књижевном језику, али их можемо чути у ијекавским говорима (*наби*, *секира*, *изести*, *кози*). Све су ово посебни сугласници, у гласовном систему независни један од другог, осим што у једначењу по звучности *ч* каткад прелази у *ц* (*сриба*, *свједоџба*, *отаџбина*), а *ђ* у *ћ* (*омеђак-омећка*, *жеђ-жећца*). У домаћој словенској грађи *ч* је пореклом од *к*, а *ћ* и *ђ* од *т* и *д*; сугласника *ц* није било у праштокавском и српском наслеђу, те је у наш гласовни систем ушао тек под турским утицајем, али се и у домаћој грађи позиционо развио у речима типа *сриба*, *отаџбина*, *враџбина* (на истоку Србије постоје и говори у којима се *ч*, *ц* изговара уместо *ћ*, *ђ*). У новије време сугласник *ц* доноси и англицизми и друге туђице.

Нормативне тешкоће са овим сугласницима изазива то што су се у многим муслиманским и хрватским говорима, а и у неким ивичним српским, изједначили у изговору тврди и меки сугласници – *ч* и *ћ*, *ц* и *ђ*, те они који у свом језичком осећању немају ту разлику морају учити где се пишу једни, а где други сугласници. Од тога не остају поштеђене ни српске средине, па је и у самом Београду узело доста маха несигурно разликовање *ч* и *ћ*, *ц* и *ђ*. Наша књижевнојезичка норма не може овоме правити никакве уступке, него мора тражити одржавање разлике, не само у писању него и у изговору.

Нека двојства не потичу из овог несигурног разликовања тврдих и меких африката, али та несигурност отежава сналажење у њима:

жвакати, *жваћем* (*жватати-жваћем*, *жвакати-жвачем*). Облици *жватати* и *жвачем* изашли су из обичаја, бар у српском изразу, те употребну предност има суплетивна варијанта, у којој се не подударују инфинитивна и презентска основа (у инф. *к*, а у през. *т* → *ћ*).

звјидукати, *звјидућем* (*звјидучем*). И овде употребну предност има презентска основа несагласна са инфинитивном.

Мађарска (*Маџарска*). Варијанта са *ц* је старија (уп. *Филип*

Маџарин у нар. песни) и већ је застарела, док је лик са *ђ* обичнији и ближи изворном мађарском изговору.

89. Утицај меких сугласника на самогласнике. У давној прошлости, још пре него што се поделио словенски прајезик, иза меких (предњонепчаних) сугласника долазило је до знатних самогласничких промена. Граматички активна остала је промена *о* у *е* иза меких сугласника (укључујући некадашње меке, а касније отврдле).

а. Стари однос *о* : *е* одржава се (доследно или у дублетским варијантама) у многим наставцима деклинације и творбе облика:

село : *поље*, *море* (некада меко *р*), *срце*, *огњиште*;

градом, *селом* : *маљем*, *пањем*, *ножем*, *мачем* и *мачом*, *вратаром* и *вратарем*, *пољем*, *морем*, *срцем*;

градови : *пањеви*, *цареви*, *мачеви*, а онда и укрштањем образаца *појасеви*, *мразеви* (иако у овим речима није било меко *с*, *з*);

ново, *ноћно* (ср. род): *сиње*, *лоше*, *годишње*;

новог(а), *новом(е)* (м. и ср. род) : *сињег(а)*, *сињем(у)* итд.;

братов : *краљев*, *царев*, *кнежев*, *очев*, *Милошев*, а онда и *д(ј)едовина* : *очевина*, *Радановић* : *Радаљевић*, *Радошевић* итд.

б. По обрасцу меке заменичке промене иде и *све*, *свега* итд. (а не „сво“), зато што је стари облик био *все*, а *с* је некад било меко у овој заменичкој основи.

с. На избор самогласника у наставцима утичу каткад и дисимилациони мотиви. Зато имамо нпр. *хмељом*, *кељом*, *јежом*, а не „хмељем“ итд. (избегава се *е* – *е*), или пак *Драгашем* и *Драгашом* али само *Милошем* (да не буде *о* – *о*).

д. Ти разлози довели су и до тога да се утицај меког сугласника протегне и на даљи део наставка, тзв. покретни (необавезни) вокал: *новоме* али *сињему*, *његовоме* али *нашему*, *коме* али *чему* итд. За српски узус облици *новому*, *његовому*, *кому* представљају архаизам који је изашао из употребе (у П је *коме* и *кому*, због хрватског стандарда).

Све ово не спада у правопис него у граматику, а овде се укратко помиње зато што се у правописним приручницима обично обухвата утицај гласовних законитости и промена на облике и структуру речи.

Односи *л* и *о*

90. Уводна објашњења. Крајем средњег века у главнини штокавског наречја свако *л* на крају слога, тј. на крају речи и испред сугласника, изменило се у *о*; једино се испред *ј* није тако

мењало, него се јотовало, прелазећи у љ. Промена л у о постала је граматичко обележје радног придева, па се примењује код свих глагола (и најновијих), а пред сугласником углавном и у речима које се изводе од радног придева (*радионица, носиоци* итд.). Доследно је примењена и на именице с непостојаним а испред некадашњег л (*котао, посао, узао, угао, мисао* и др.). У многим пак другим речима и позицијама ова промена постала је необавезна. На нову лексику примењивала се само делимично у домаћој грађи (по угледу на старије примере), а позајмице су задржале непромењено л; у речима које су у неким облицима имале ову промену сугласник л каткад се обновио под утицајем облика у којима се није ни мењао. Отуда многе разлике, нпр. *сеоба – жалба, вео – вал, жаока – Милка, сеоце – огледалце* итд.; од исте структуре могле су настати и две речи, као старије *моба* и новије *молба*.

Распоред незамењеног л и замене о највећим делом је ушао у постојан обичај, те се правилно писање природно одржава, ослањајући се на језичко осећање. Ипак у жаргону и уопште у супстандарду постоје тенденције које књижевни језик не може прихватити (*руководиоц* и сл.), а постоји и подоста признатог дублетизма. Он проистиче, с једне стране, из природног превирања у систему, смењивања старијих и новијих облика, али делом и из националне или етнографске поларизације, условљене базом и другим околностима у којима се стварао узус. Одређеније речено, хрватска стандардизација нешто је склонија незамењеном л (нпр. *вол, сол, волчић, солни*), у чему има и утицаја чакавштине и кајкавштине, будући да се у ова два дијалекта л није мењало у о, док српски израз није имао таквих импулса (изузев посредних, преко хрв. књижевне штокавштине). Осим тога, због неједнаких гласовних околности није истоветан однос л : о у екавици и ијекавици иза некадашњег јата, о чему је већ било речи (т. 68d).

91. Правила и обрасци односа л : о. У употребним обрасцима који се предочавају дублети дати у П оцењују се са гледишта преовлађујућег обичаја у српском књижевном изразу, тј. у загради се дају варијанте које су у том изразу мање обичне или су му несвојствене. Оцена се даје описно и информативно, а логично је да ће се писци текстова у избору равнати према свом језичком осећању.

а. На крају речи двојства се код именица углавном ограничавају на некадашње завршетке *-ћл* и *-ол*.

(1) *део* иј. *дио* (ван обичаја иј. *дијел*); *предео* иј. *преддио* (необ. *предел* иј. *предјел*); *раздео* иј. *раздио* (необ. иј. *раздјел*); *удео* иј. *удио* (необ. иј. *удјел*); *одел* иј. *одјел* (*одео* иј. *одио*) – в. т. 68d. Уз ове речи с некадашњим јатом можемо додати и позајмицу *анђео*,

арханђео (необ. *анђел*, *арханђел*), али су нар. лична имена (данас ретка) само *Анђел*, *Аранђел*, *Рањел*.

(2) *во*, *биво*, *до*, *со*, *соко*, *сто*, ек. *престо* иј. *престо* и *пријесто* (у П и вол, *бивол*, *дол* итд.). У српској културној средини варијанте *вол*, *стол*, *сол* и сл. знају се само као одлика хрв. текстова, која се не преузима и у сопствени израз; то важи и за придев *гол* (у употреби је само *го*). Реч *до* (*дол*) честа је у микротопонимији, па варијанта зависи од локалних говора; то донекле вреди и за знатно мање познату реч *продо* (*продол*), ген. *продоли* и *продола*. Као *со* уобличава се и реч *расо* ако је ж. рода (ген. *расоли*), али је у Србији обичније *расол*, *расола*.

б. И међу изведеницама треба издвојити оне које су имале основу на *ол*:

(1) *колац*, *коца* (*колца*); *столац*, *стоца* (*столица*), *Столац*, *Стоца* (у Херц.); *долац*, *доца* (*долца*); али: *тоболац*, *тоболца*;

(2) *вочић*, *дочић*, *кочић*, *сточић* (необ. *волчић* итд.), али ће са *л* бити новији, случајни деминутиви, као *биволчић*, ирон. *пре-столчић*;

(3) *сони* (сона киселина), *стони*, *престони* и *пријестони* (необ. *солни*, *столни*, *престолни* и *пријестолни*); као *пр(и)јестони* иде и именица *пр(и)јестоница* (о заменама јата в. т. 68b3); остаје, међутим, *л* у *биволски*, *соколски*, *вучедолски*.

У целини узето, облици са *о* обичнији су у српском изразу, а према облицима са *л* отпор језичког осећања нешто је мањи него за основне именице (*вол*, *сол* итд.).

с. Код осталих именица на *-лац* (изузимајући већ поменуте на *-олац*) примена *л* и *о* у промени зависи од значења и од карактера основе, а од извесног утицаја је и број слогова.

(1) Највише их је од глаголских основа, у значењу вршиоца радње. Изузимајући неке које се наводе ниже под (2), за остале је системско правило обавезна промена *л* у *о* у свим падежима осим ном. јд. и ген. мн.: *читаоца*, *читаоцу*, *читаоци*, *гледаоци*, *имаоци*, *жетеоци*, *староседеоци* иј. *старосједиоци*, *вршиоци*, *носиоци*, *преводиоци* итд.

(2) Од овога одступају неке именице с једносложном основном и неке које немају типично значење вршиоца радње, иако се изводе од глагола. Најобичнија су одступања *неваљалац*, ген. *-алца* и *зналац*, ген. *зналца* (за ову другу П наводи и вар. *знаоца*, али она није нимало обична). Остале немају знатнију учесталост, било зато што су стилски обојене или што имају познатији синоним: *прелац*, *прелца* (поред *предилац*), *ткалац*, *ткалца* (*ткач*); *земљоделац* иј. *земљодјелац*, *-лица* (*земљорадник*); *усталац*, *устаоца* и *усталца*, али само *прегалац*, *прегаоца*, *страдалац*, *страдалца* и *страдаоца* (*страдалник*); *крвопилац*, *-илца* и *-иоца* (*крвопија*); *погорелац*, *-елца* иј. *погорјелац*, *погорјелца* и (*биће ређе*) *погориоца*. – Одсту-

пања су, дакле, маргинална, и нимало не подривају системски карактер обрасца под (1).

(3) Ако су именице на *-лац* изведене од других основа, а не глаголских, обично се *л* одржава у промени. Тако имамо у ген. *белца* иј. *бијелца*, *двокрилца*, *Новоселца*, *жалца*, *палца* (прста); од *коталац* (удубљење иза кључне кости) и *козалац* (део рала и биљка) већ је застарео ген. на *-аоца*. Мења се, међутим, *л* у *о* у *талац*, *таоца*, као и у *паоци* (жбице на точку).

д. Неких колебања има и испред других суфикса:

(1) *-це*: *сеоце* (*селце*); *крилце* и *криоце*, *грлце* и *гроце*, *врелце* и *вреоце*; *стакалце* (*стакаоце*), *весалце* (*весаоце*), али само *огледалце*, *оделце* иј. *одијелце*. Једино је *сеоце* неутрална и обична реч са *о*; *криоце*, *гроце* и *вреоце* припадају сликовитом изразу, а неутрално ће бити *крилце* (*пилећа крилица*, *крилица* у каквом апарату).

(2) *-ски*: *сеоски*, али *новоселски*; *властеоски* и *властелски*; *анђеоски* у прен. значењу (*анђеоски лик*, *глас*), али *анђелска крила*, *арханђелски*.

(3) *-ка*: *властелка* и *властеока*; *првотеока* и *првотелка*.

е. Крајње *л* код придева обично се мења у *о*: *весео*, *зао*, *дебео* и др. Одступања: *смео* иј. *смио* (необ. *смјел*); *цео* иј. *цио* (*цијел*); *бео* иј. *бијел* (заст. и песн. иј. *био*); *обао* (*обал*), *топао* (*топал*), *подао* (*подал*); *чио* (необ. *чил*). Разлике су у учесталости, а не идентификују се као етногеографске (осим у већ поменутом *го* : *гол*, уп. горе под а2).

92. Некњижевне појаве у распореду л : о. Најупорнија грешка, не само у разговорном језику него и у јавној речи, јесте замена наставка *-лац* варијантом *-оц*, а онда и ген. мн. на *-оца* ум. *-лаца*, кад се у другим падежима *л* мења у *о*: *ствараоц*, *руководиоц*, ген. мн. *ствараоца*, *таоца*, *слушаоца* итд. Ово се може оценити код школованих људи само као недовољно школско знање и непознавање нужних правила књижевног језика. Правилно је само *стваралац*, ген. *ствараоца*, мн. *ствараоци*, ген. *стваралаца*. Исто тако допуштено је само *тужилаштво*, *бранилаштво*, *прегалаштво* (а не „тужиоштво“ и сл.).

Док се дублетизам приказан у т. 91 може препустити спонтаном деловању језичког осећања и слободном избору писаца текста, дотле је за сузбијање ових некњижевних појава неопходно активно учешће школе и других делатности битних за језичку културу.

Непостојано а

93. Уводна објашњења. До XI века у прошлости нашег језика није било речи које се завршавају на сугласник, него се на крају речи које ће касније бити такве изговарао нарочити самогла-

снички глас. Поред те позиције, и многе данашње сугласничке групе биле су раздвојене таквим гласом. Гласова те природе у старом словенском вокализму било је два, и називају се полугласницима (меки и тврди полугласник), док се слова која је Ћирило увео за њихово бележење називају јеровима (танко и дебело јер – њ и њ). На западнијем делу Балкана, укључујући прасрпски и прашто-кавски систем, оба су се полугласника изједначила и свела на један (бележи се обично као њ). У развоју нашег језика полугласник се изгубио у већини позиција, а у неким позицијама (обично први од два узастопна полугласника) сачувао се као самогласник и претворио се у *a* у већини штокавских говора, те је тако и у књижевном језику. Пример развоја:

прасл.:	сѣнѣ, пѣсѣ, ген. сѣна, пѣса
прасрп.:	сѣнѣ, пѣсѣ, ген. сѣна, пѣса
XII-XIV в.:	сѣн, пѣс, ген. сѣна, пѣса
савр. књ.:	сан, пас, ген. сна, пса

Као и у наведеним примерима, често у облицима исте речи, полугласник се некад губио а некад претварао у *a*, које онда називамо непостојаним. Оно се обично развило између сугласника на крају основе, те стоји испред крајњег сугласника основе (*почетак – почетка – почетака, бачва – бачава, чудан – чудна* итд.), такође и испред *o* насталог од *л* (*мисао – мисли, нагао – нагла, ишао – ишла*), али се развило каткад и на крају предлога будући да се они изговарају заједно с наредном речју (*преда мном – пред тобом*, слично као и у префиксима: *разагнати – разгонити*). Историјски узето, непостојано *a* је настало од полугласника у појединим облицима и варијацијама речи, а узето граматички, у данашњем језику, непостојано је оно *a* које постоји само у неким облицима дате речи или основе. Непостојано *a* ушло је и у активне и продуктивне граматичке обрасце, те се примењује и на нову лексику (нпр. *факат – факта – факата*).

94. Нека нормативна питања. У примени непостојаног *a* има неких колебања и двојстава која изискују нормирање, али више лексичко, граматичко и стилистичко него правописно, па ће се овде само укратко указати на неке појаве.

а. У двојаком облику, са сугласником на крају или с додатим *a* (пореклом од полугласника), употребљавају се предлози *над, под, пред*, а онда и *уз, низ, кроз*; сугласнички облик и облик с додатим *a* имају и предлози *с – са* и *к – ка*. Ако је значење падежног израза остало нормално, проширени облик наведених предлога није разлог за спојено писање (в. т. 62аб).

(1) Предлози *над, под, пред* редовно добијају *-a* испред облика *мном* (кратко *a*) и испред заменичких енклитика (дуго *a*), а у другим позицијама остају непроширени: *нада мном, преда мном; прѣдѣ се, нада се, преда њ, пода њ* и сл.

(2) У овој другој позицији, испред енклитика, обавезно се проширују и предлози *уз, низ, кроз*: *Ћза ме, низа се, кроза њ* и сл. Ови пак предлози у још једној позицији добијају *-а* (кратко) – испред *с, з, ш, ж* (избегавање додира истих или сличних сугласника). Ово се добро одржава у честим и устаљеним изразима, као и испред облика заменице *сав*, нпр. *Ћза стрџну, низа страну, кроза зид, кроза земљу, уз све то, кроза све* и сл. – а у слободним, случајним везама речи вероватно су обичнији облици без *-а*: *кроз зав(ј)есу, уз журбу, низ широку улицу* итд. Избор облика испред *с, з, ш, ж* може се препуштати језичком осећању писаца текста.

(3) Много су склонили проширеним варијантама предлози *с* и *к*, што је последица тежње да се обезбеди њихова изговорна и ритмичка изразитост и аутономност. Ови се предлози испред истих или сличних сугласника редовно проширују: *са сестром, са зетом, са женом, са шураком, са стране, са земље, ка кући, ка граду, ка храму*. У осталим позицијама старија граматичка и стилистичка норма тражила је краће облике. И даље се може узети да су једино они оправдани у устаљеним изразима, нпр. *с једне стране, с друге стране, с ногу, с јесени, с пролећа* иј. *с пролећа, с поштовањем, с муком, с руке на руку, с прага на праг, с коца и конопца, к врагу, прићи к руци* и др. И у слободним везама можемо давати извесну стилску предност облику *с* као „класичнијем“ и својственом пажљивијем, бираном изразу, одупирући се доста јакој тежњи да се сасвим потисне тај краћи облик. Ипак постоје положаји кад предлог тражи неку смисаону и изговорну посебност и подвојеност, те је прихватљивији облик *са*, нпр. испред бројева или испред језичких јединица које немају карактер нормалне променљиве речи: *помножити са икс (са три, са 0,37), дошла са пет другарица, глаголи са -ва- у основи*; радо се узима шири облик предлога и кад наредна реч почиње самогласником: *са олтара, са исте стране, са околином* итд. У овоме нема разрађених правила и норма је само оквирна и саветодавна, а избор зависи од стилистичке оцене. У интересу постојаности нашег књижевног израза може се препоручити да се одржава облик *с* у обичним везама са именицама, придевима и заменицама, ако за то нема какве изговорне и смисаоне сметње. За предлог *к* – *ка*, као сразмерно редак, нема потребе да се посебно усмерава избор варијаната.

в. За уметање непостојаног *a* у сугласничке групе на крају основе у позајмицама м. рода створили су се неки самоникли узуси, у првом реду за чешће типове речи из класичних језика (грчког и латинског), а одатле се шире и на друге европеизме и интернационализме. Уметање *a* својствено је номинативу једнине и још више генитиву множине; наиме, кад год постоји *a* у ном. јд., обавезно је и у ген. мн. (ако дата реч има множину), а у ген. мн. у неким структуралним типовима умеће се *a* и кад га нема у ном. јд. Неки типичнији случајеви:

(1) Обавезно је *a* у суфиксу *-изам* (грч. *-istos*): *архаизам* (ген. мн. *архаизама*), *идеализам* итд.; такође *плеоназам* (*плеоназама*), *сарказам* и сл. Редовно се умеће *a* и између праскавог сугласника и *r*: *квадар* (ген. мн. *квадара*), *октаедар*, *метар*, *калибар* итд. Има још појединачних речи у којима је *a* обавезно, нпр. *ритам*, *псалам*, *Египат* (геогр., али *Египт* мит.).

(2) Од других завршетака најсклонији су уметању *a* латинизми са основом на *нт* и *кт*, уз које иде и покоји грцизам или новији европеизам (*архонт*, *азилант*, *арестант* и сл.). Овде се снажно испољава разлика између ном. јд. и ген. мн. Наиме, у мн. имамо мање више редовни образац *-ната* и *-ката*: *елемената*, *фрагмената*, *протестаната*, *дискутаната*, *доцената*, *медикамената*, *лавирината*, *факата*, *контаката*, *дефеката*, *архитеката*, *деликата*, *конфликата*, *инстинката*, *адјунката*, *вијадуката*, *продуката* итд.; уочава се једва покоје одступање од овога, тј. покоји пример у ком је обичније *-нта*, *-кта* него *-ната*, *-ката*, као *виконта*, *ремонта* (П *ремоната*), *катаракта*, *директа* и *индиректа*, али се ни овде не искључују облици *-ната*, *-ката*. – Насупрот овоме, велика већина оваквих именица одржава у ном. јд. *нт* и *кт* без непостојаног *a*, а и оне које га умећу имају дублетне варијанте. Дублетизам из П можемо овако употребно представити:

факат (боље него *факт*, ни у П није изједначено); *афекат* и *афект*, ген. мн. *афеката*, тако и *ефек(а)т*, *перфек(а)т*, *имперфек(а)т*, *објек(а)т*, *субјек(а)т*, *пројек(а)т*, *дијалек(а)т*; *инсект* (*инсекат*); *интелект* (необ. *интелекат*), тако и *проспек(а)т*; *таленат* (*талент*), тако и *акцен(а)т*, *елемен(а)т*; *докуменат* и *документ*, тако и *експеримен(а)т*, *инструмен(а)т*, *комплимен(а)т*, *фрагмен(а)т*; *континент* (*континенат*), тако и *континген(а)т*, *монумен(а)т*, *парламен(а)т*, *пергамен(а)т*, *фундамен(а)т*; *интелигент* (необ. *интелигенат*), тако и *клијен(а)т*. Све су наведене речи у П дате као дублети (само је *факт* упућено на *факат*), а можемо им још додати: *орнаменат* и *орнамент* (нема у П), *проценат* и *процент* (у П само *-ент*), *сакраменат* и *сакрамент* (нема у П). Све ове речи и још многе у ген. мн. имају само *-ката*, *-ната*.

(3) И у другим структуралним типовима нађе се понека реч која сигурно одржава непостојано *a* у ген. мн., нпр. *експерата*, *концерата*, *рецепата*, *концепата*; у П је и у ном. јд. дато *концеп(а)т* и *концер(а)т*, али варијанте *концепат* и *концерат* неће бити обичне. Ипак, изузимајући сугласничке групе наведене под (1) и (2), у другима непостојано *a* није обична појава. У П је формулисано и реално системско правило, за грађу из класичних језика – да у ген. мн. непостојано *a* не улази у сугласничке скупове који садрже *s* или *z*. Ово је правило тачно за грађу и из класичних и из других језика, с тим што скупова са *z* једва да има (*Пелазги* – *Пелазгâ*), а *s* долази врло често: *софистâ*, *лингвиста*, *синеаста*,

Баски – Баскâ, обелиска, анекса, индекса, импулса, агенса, реверса, ресурса итд. Постоји уз то, нарочито међу новијим туђицама, још низ сугласничких група у које се не умеће непостојано а (ни у ген. мн., а поготово у ном. јд.); такве групе видимо нпр. у речима *офсајд, килобајт, митинг, шопинг, катапулт, концерт, вестерн*. Групе на *д* понекад се могу раздвојити уметнутим а (*докторанада, радиканада*), али већином остају нераздвојене: *смарagdâ, гасталда, честерфилда, викенда, стандарда, гепарда, стјуарда*; дублетно се у П даје *рекорда, апсурада*, али су то необични облици. Слично имамо и нпр. *експерата – али шлагвортâ, јогурта, рапорта* (необ. је у П *рапората*), *рецепата – али Коптâ*.

Регулатор ових превирања треба да буде преовлађујуће језичко осећање људи који добро владају књижевним језиком, уз овакву општу препоруку: где год је довољно обичан облик с непостојаним а, треба му дати предност (јер доприноси складу с нашом изворном грађом и разликовању ген. мн. од других облика), али не треба употребљавати вештачке и необичне облике.

с. Велико превирање облика постоји и у ген. мн. именица на *-а* кад се основа завршава сугласничком групом, јер су врло активна три модела: *а-а (дупаља), -а (дупља) и -и (дупљи)*. Правила се могу дати само делимично:

(1) Не умеће се непостојано а у групе *ст, зд, шт, жд*, а наставак оваквих основа редовно је *-а: ластâ, глиста, невеста* иј. *невјеста, бразда, звезда* иј. *звизезда, жлезда* иј. *жлијезда, одмазда, башта, фешта, нужда, одежда*.

(2) Где год је довољно обичан и распрострањен модел с непостојаним а (*а-а*), треба му давати предност: *битака, грешака, гусака, девојака* иј. *дјевојака, игала, патака, трешања* итд.

(3) Код осталих именица начелно се признаје слободан избор између наставка *-а* и наставка *-и*, према доминантном обичају и оцени писца текста. Модел на *-и* далеко је учесталији и применљивији, нарочито у речима са суфиксом *-ка (амазонки, аматерки, Бачванки* итд.), те се може применити мање-више у свим речима које не иду по обрасцу (1) и (2), било дублетно (напореда с наставком *-а: грдњи и грдња*) било као једини обични облик; не би ипак био оправдан за именицу *гошћа*, која ће се радије равнати према обрасцу (1) (боље *гошћâ* него *гошћй*).

Напомена. У П облик ген. мн. није категоријски нормиран, а примери у речнику П углавном су у складу с горњим оквирним правилима. Подробније је обрађено ово питање у Нашем језику XXIV/1–2 (Милица Радовић-Тешић).

УОБЛИЧАВАЊЕ РЕЧИ ИЗ КЛАСИЧНИХ ЈЕЗИКА И ДРУГЕ ИНТЕРНАЦИОНАЛНЕ ЛЕКСИКЕ

95. Основни нормативни приступ. У нашој лексици страног порекла основно и најзначајније место заузимају речи грчке и латинске основе. За наш језик и друге европске грчка и латинска лексика представља међународно културно и лексичко благо, без којег је незамислива стручна терминологија и велики део општег културног речника. У појединим језицима пуристички програми донекле су ограничили удео ове лексике, али њен начелни интернационални карактер није доведен у питање. Будући да су класични језици већ давно у нашем културном изразу почели заузимати важно место, временом су се створили постојани и погодни обрасци прилагођавања грчке и латинске лексике и њеног уклапања у наш изражајни и језички систем. Делимично су ти обрасци примењени и на позајмице које смо прихватили из других европских језика или њиховим посредством. Грцизми и латинизми (заједно: класицизми) чине дакле главнину једног ширег дела и слоја наших речи, које каткад називамо интернационализмима или европеизмима; интернационализам овде значи да се реч у сличном облику јавља у више европских и других језика (што не значи у свима), а појам европеизам обухвата и речи ваневропског порекла ако су до нас допрле преко европских језика (нпр. *алгебра*, *алкоголизам*, изворно арапске основе).

Главно правило за сву ову лексику мора бити: реч је правилна у оном облику који је усвојен и укореењен у јавном изразу, како год се односио према изворној структури. Свако накнадно „поправљање“ у обичај уведених облика, с циљем да наш облик буде вернији изворноме, само је кварење реда у књижевном језику, подривање његове постојаности и природности.

96. Системска нострификација стране грађе. Већ су се Ћирило и Методије одлучно определили да оне речи које су остављали непреведене у својим словенским књигама и туђа имена не преносе у словенски језик формалним пресловљавањем, нити пак пуком

транскрипцијом, преозвучавањем на најближе словенске гласове – него адаптацијом, прилагођавајући их словенском граматичком систему. У исходу тога поступка данас имамо нпр. *ад*, *апостол*, *миро*, *скандал*, *хламида*, а онда и имена *Јаков*, *Филип* и др., а не (*х*)*адес*, *апостолос*, *мирон*, *скандалон*, *хламис*, *Јаковос*, *Филипос*; комбиновани поступак представљају дословно узето *Христос* и адаптирана промена (*Христа*, *Христов* и сл.). Адаптациони поступак био је својствен и даљем животу књижевног језика на нашем културном простору, укључујући овековно раздобље српско-хрватске језичке обједињености.

а. Из класичних језика прихваћене су не само многобројне појмовне основе и целовите речи, него и велики број форманата сложених и изведених речи у разноврсним комбинацијама, прилагођених нашем језику; нпр. *биологија*, *биолог*, *биолошки*, *биологизам*, *биофизика*, *биогенеза*, *биогенетски*, *биографија*, *биограф*, *биометрија*, *биолит*, *биофор*, *биоскоп* итд. Ти елементи имају и творбену продуктивност, тако да поједина образовања од њих настају и у животу нашег језика. Каткад се комбинују и с домаћим основама, нпр. *његошолог*, *србистика*, *антинародни*, *псеудонаучни*. Ипак ово није уобичајен поступак, страни форманти се складно спајају углавном са страним формантима и основама, а у споју с домаћим основама често остају на нивоу разговорног језика, супстандарда, нпр. *забушант*, *гњаватор*, *занимација*.

б. При системском прилагођавању опште лексике полази се некад од изворног облика ном. јд., а некад од основе, која се обично боље чува у зависним падежним облицима; ако је основа на самогласник, додаје јој се *ј*. Чести су поступци и одбацавање појединих грч. и лат. завршетака; као и прилагођавање условљено граматичким родом, нарочито за именице ж. рода. На облик наших грцизама утиче често и облик који су изворне речи добиле при увођењу у лат. језик и његове системе, а и на грцизме и на латинизме у нашем језику утиче каткад и адаптациони поступак у утицајним европским језицима. Примери системског прилагођавања опште лексике:

грч. *dēmagōgos, labyrinthos* – демагог, лавиринт (лабиринт)

грч. *katarrus, geometrēs* – катар, геометар

лат. *gestus, castellum* – гест, кастел

грч. *archōn, gerōn*, осн. *-ont-* – архонт, геронт

лат. *legio, patio*, осн. *-ion-* – легија и легион, нација

лат. *genius*, осн. *geni-* – геније (гениј)

грч. *akropolis, nekropolis* – акропољ (-пола), некропола

грч. *graphikē, grammatikē* – графика, граматика

грч. *krisis, diagnōsis* – криза, дијагноза

грч. *aigis*, осн. *aigid-*, лат. *aegis* – егида

грч. *Kyklōps*, осн. *Kyklōp-*, лат. *Cyclops* – киклоп
 грч. *hērōs*, осн. *hērō-*, лат. *heros* – херој
 грч. *trochaïos*, лат. *trochaeus* – трохеј
 грч. *trophaion*, лат. *trophaeum*, фр. *trophée* – трофеј
 лат. *garitas*, осн. *garitat-*, њем. *Rarität* – паритет

У наведеним примерима грчке речи пресловљене су у латиницу, сагласно систему транслитерације приказаном на табели у т. 3.

с. Прерада завршетака по приказаним и сличним обрасцима може се узети као правило уобличавања лексике преузете из грчког и латинског језика. Уочавају се, ипак, и неке групе изузетака.

(1) Грчки или латински завршетак често се задржава у двосложним речима (које би, кад би га одбациле, постале једносложне): *патос* 'занос, жар', *логос*, *наос*, *хаос* (хрв. *каос*), *космос* (*козмос*), *бонус*, *вирус*, *конус*, *синус*, *фетус*, *датум*, *фатум* (често је такође и скраћивање: *ад* и *хад*, *акт*, *бром*, *гест*, *такт*, *трон*, *хор* и др.). Ова тенденција испољава се и код властитих имена (в. ниже, т. 97с1).

(2) Другу групу примера у којима се задржава наставак представљају основе на *-i-*: *стадион*, *стадијум*, *радијус*, *одијум*, *атријум*, *симпозијум*, *колоквијум*, а онда и хемијски термини *алуминијум*, *калијум*, *калцијум*, *радијум* итд. (према *-ијум* постоји и варијанта на *-иј*). Српски традиционални израз није склон именицама на *-иј*, па се прибегава и облицима ж. рода (*гимназија*, *лабораторија*, *империја*, *опсерваторија*, *стипендија*, *студија*, *територија*, *фолија*); сада је, међутим, и у српском изразу обично *медиј*, *медији*, *медијски*, а није необично ни *колоквиј*, *сценариј* (поред *-ио*, необ. *-ијум*), *алуминијски* и др. Ни у географским именима углавном се не избегава завршетак *-иј*, иако напоредо постоји и нескраћена варијанта (*Илион* и *Илиј*, *Лацијум* и *Лациј*), а у личним именима систематски се примењује *-ије* (примере в. ниже, у т. 97), уз њих и у апелативу *геније* (поред *гениј*).

97. Прилагођавање завршетака властитих имена. Важан део општег културног појмовника представљају и многа властита имена – географска, људска и верско-митолошка, примљена из класичних језика и преко њих; многа од њих улазе и у општу лексiku, добијајући пренесено или симболично значење. За разлику од имена из живих језика, која углавном само преозвучавамо и транскрибујемо, имена из класичних језика и даље употребљавамо са знатно прерађеним завршецима, на начин сличан оном који смо видели у општој лексици (т. 96б).

а. Нарочито је разноврсна системска адаптација завршетака у грчким властитим именима. Неки битни постуци видеће се из наведених примера:

Pēnelopē, Euridikē, Aitnē – Пенелопа, Еуридика, Етна
 Pythagoras, Anaxagoras, Pheidias – Питагора, Анаксагора, Фидија
 Aineias, лат. Aeneas – Енеја
 Thukydidēs, Euphratēs – Тукидид, Еуфрат
 Diomēdēs, Sōkratēs – Диомед, Сократ
 Aisōpos, Alexandros – Езоп, Александар
 Aigeus, Menelaos, Odysseus – Егеј, Менелаж, Одисеј
 Artemis, Pallas, осн. Artemid-, Pallad- – Артемида, Палада
 Sphinx, Salamis, осн. Sphing-, Salamin- – Сфинга, Саламина
 Nemesis, Charybdis – Немеза, Харибда
 Kalypsō, Kallistō – Калипса, Калиста
 Atlas, Atlantis – осн. Atlant-, Atlantid- – Атлант, Атлантида
 Heraklēs, Periklēs – Херакле, Перикле (-кло)
 Ēōs, Beroē, Kallirroē – Еоја, Бероја, Калироја
 Gordios, Helios, Philoitios – Гордије, Хелије, Филетије
 Patroklos, Androklos – Патрокло, Андроκλο
 Kadmos, Kodros, Arachnos – Кадмо, Кодро, Арахно
 Achilleus, лат. Achilles – Ахил (Ахилеј)
 Angelos, Atropos (женска бића) – Ангела, Атропа
 Athēnai, Thēbai (множ., геогр.) – Атина, Теба

б. Слични поступци системског прилагођавања завршетака примењују се и на латинска имена, само што је лат. деκлинација простија него грчка, па су и односи нашег система према њој једноставнији. Примери адаптације:

Neptunus, Romulus, Plautus – Нептун, Ромул, Плаут
 Gaius, Pompeius – Гај, Помпеј
 Vergilius, Julius, Claudius – Вергилије, Јулије, Клаудије
 Nero, Cato, Cicero, осн. Neron-, Caton-, Ciceron- – Нерон, Катон,
 Цицерон
 Ceres, Venus, Juno, осн. Cerer-, Vener-, Junon- – Церера, Венера,
 Јунона
 Carthago, осн. Carthagin- – Картагина (Картага)
 Viminalis, Martialis, Quirinalis – Виминал, Марцијал, Квиринал
 Cannae, Salonaе (множ., геогр.) – Кана, Салона
 Cupido, осн. Cupidin- – Купидон

с. Ова адаптација античких имена важна је тековина нашег књижевног језика, коју треба чувати у оној мери у којој је заиста ушла у изражајни обичај. Прерадом завршетака постижу се неколике погодне одлике: женска имена добијају свој природни наставак *-а*, уклапајући се у нашу промену; скраћују се многа имена и постају језички економичнија, ослобађајући се смисаоно празних наставака *-os, -es, -us* и др.; имена типа *Cato, Nero, Cicero, Cupido* добијају облик на сугласник, тј. образац најпогоднији за мушки род; у збиру ових поправки имена се складније уграђују у наш израз,

постају у неком смислу понашена, нострификована, а не остају у нашој језичкој грађи као механички преузето страно тело. Разумљиво је да су при овим доста сложеним адаптационим поступцима неизбежна многа колебања и двојства. Главна долазе отуда што изворни номинатив остаје у некој мери конкурентан прерађеном облику, изнова се намећући својом изворношћу. У властитим именима то се јаче испољава него у апелативима. Могу се уочити и категорије у којима је тежња употреби непрерађеног номинатива посебно изразита.

(1) Двосложна имена (с једносложном основом) радо задржавају наставак *-ос*, каткад и *-ес*, *-ус*: *Делос*, *Лезбос*, *Самос*, *Хиос*, *Хипнос*, *Хермес*, *Аргус*. Мотив језичке економије овде нема значаја, јер се двосложне речи никад не осећају као предугачке, а једносложни облици могу бити недовољно маркантни (нпр. *Дел*, *Хиј*, *Сам*). Зато можемо дати предност облику с наставком ако је обичан.

(2) Опиру се преради номинативног облика и мушка имена чији се номинатив завршава сугласником, а није дужи од основе. Можемо дати предност облицима *Ерос*, *Талес*, *Парис*, *Дракон*, *Лаокоон* (а не *Ерот*, *Талет*, *Парид*, *Драконт*, *Лаокоонт*), *Марс*, *Полукс*, *Феникс*, *Коракс* (не *Март*, *Полук*, *Феник*, *Корак*). Овде прерада губи рационалне мотиве и не доноси побољшање структуре, јер се њоме не постиже погоднији облик ни у погледу краткоће ни у подесности за мушки род, а ни гласовни разлози не сметају задржавању изворног номинатива. Нема функционалних недостатака ни облик *Мецена* и *мецена* (*Маесенас*, *-атис*), а обичнији је него *Меценат* (као општа именица облик *меценат* има и посебну сметњу, јер асоцира друго значење: 'меценатство, улога мецене').

(3) И грчка женска имена на *-о* често се употребљавају без прераде: *Ехо*, *Клио*, *Клото*, *Сапфо* (*Сафо*), *Херо*, *Ерата*, *Алекто*, тако и *Еос* (поред *Еха*, *Клија*, *Клота*, *Сапфа*, *Ерата*, *Алекта*, *Еоја*, а према *Херо* налазимо и *Хера* и *Хероја*, да би се разликовала од *Хере* – *Јуноне*). За наш језик много су погоднија имена на *-а*, али изворним облицима иде на руку осећање да се адаптацијом име превише изобличује. Зато је овде неизбежан дублетизам (бар код краћих имена, а за дужа је оправданије *-а*: *Ерата*, *Алекта*).

(4) Доста двојстава изазива и адаптација моделом *-о*. Обично је *Кадмо*, *Кодро*, *Патрокло*, *Марко* (лат. *Магнус*), док су у српској културној традицији мање обичне варијанте *Хермо*, *Александро*, *Ксерксо*, *Епихармо*, *Аристархо*, *Тито*, *Сексто*, *Квинто* (обично је *Хермес*, *Александар*, а остала имена без крајњег *-о*: *Ксеркс*, *Епихарм* итд.).

Међутим, битније је од системских мерила ово правило: кад год је неко име у општем јавном изразу прихваћено у постојаном

облику, тај облик је правилан и кад није у складу са системским поступком, па га не треба подривати накнадним системским поправкама. На пример, прихваћен је у нашем културном изразу облик *Бах* (бог вина и плодова) и одатле *баханалија*, *бахант*, *баханткиња* (*баканалије*, *бакант* и сл. спада у хрв. узус); тај је облик онда правилан, и не требају му поправке *Бакхо* или *Бакхос*.

98. Транскрипција графија и преузимање гласова. Кад се изузму прилагођени завршеци, у животу и развоју нашег књижевног језика створила су се углавном постојана традиционална правила замењивања гласова и графија грчког и латинског језика при преузимању имена и општих речи из тих језика. Наша транскрипција полази с једне стране од облика какви су засведочени у класичном грчком и латинском писму и правопису, али с друге стране и од неких елемената каснијег изговора, који је временом еволуирао. За грчке речи и имена на српски узус утицао је донекле грчки изговор у византијско доба, а на укупну српскохрватску изражајну праксу традиционални каснолатински изговор и грчких и латинских античких облика.

а. У ову спонтано створену традицију велику су забуну унели реформаторски покушаји неких утицајних класичних филолога да радикално прераде створени изражајни обичај и уведу облике најближе античком изговору. Нуде се нпр. облици *Ајгеј* (уместо једино обичног и зато јединог правилног *Егеј*), тако и *Ајгипт* (*Египат*), *Ајгист* (*Егист*), *Ајнеја* (*Енеја*), *Ајол* (*Еол*), *Ајсон* (*Езон*), *амбросија* (*амброзија*), *Антај* (*Антеј*), *Аугеја* (*Аугије*, *Аугија*), *Гратија* (*Грација*), *Дајдал* (*Дедал*), *Јуститија* (*Јустиција*), *Кикерон* (*Цицерон*), *Клитајмнестра* (*Клитемнестра*), *Лакедајмон* (*Лакедемон*), *Мајнаде* (*Менаде*), *мусе* (*музе*), *Наркис* (*Нарцис*), *Ојдин* (*Едип*), *Пигмаји* (*Пигмеји*), *Сисиф* (*Сизиф*), *Скила* (*Сцила*), *Феликитас* (*Фелицитас*), *Фојба* (*Феба*), *Химајра* (*Химера*), *Хоратије* (*Хорације*) итд.; с тим иду и необичне адаптације типа *Ерот*, *Парид*, *Март*, *Меркурије* (= *Ерос*, *Парис*, *Марс*, *Меркур*). Иако се већ дуго и упорно заступају овакви облици и штампају у многим издањима, они не постају нимало обичнији ни прихватљивији; не може се један важан и усвојен лексички фонд просто избрисати из језика и наново правити. Облици типа *Ојдин*, *Ајгеј*, *Ајсон*, *Сисиф*, *амбросија*, *философија*, *мусе* могу представљати само издвојени манир ужих кругова, али не образац за углед, а *Кикерон* и *Хоратије* једнако је непотребно као кад бисмо реконструисали нпр. кнез *Монтимир* (*Мутимир*), *Влкан Немањић*, *Влк Бранковић*, опонашајући изговор из доба кад су ти људи живели. Према томе, облици типа оних наведених никако немају места у стандарду књижевног језика.

б. Предочавајући правила традиционалне транскрипције с грчког језика, у положајима изван прерађених завршетака, грчке

графије наводимо најпре грчким писмом (верзалом), а онда иза цртице у дословној латиничкој транслитерацији. Она није свуда једнака начину на који су се грчке речи записивале кад су се укључивале у латински језик (по потреби ћемо и ту транскрипцију показивати у загради). Грчке графије овако преносимо:

А-А као *а*: *Атина, агора*, дифтонге в. ниже.

ΑΙ-ΑΙ (лат. ае) као *е*: *Езон, Еол, демон*;

испред вокала каткад као *ај*: *Ајас (Ајант)*, уп. и *Лај (Laios)*.

ΑΥ-ΑΥ (лат. ау) као *ау*: *Аргонаути, Бауба, аутократ*;

као *ав* под утицајем визант. изговора: *Кавказ, лавра*.

Ε-Ε као *е*: *Ереб, Ерида, епископ*.

ΕΙ-ΕΙ као *и*: *Арион, Аугија, Ифигенија, Клитор, сирена*;

као *еј* каткад у предвокалском положају, у преради завршетака:

Енеја, Аргеј, изузетно и пред сугласником: *Посејдон*.

ΕΥ-ΕΥ (лат. еу) обично као *еу*: *Еурипид, Еуридика, псеудо*;

каткад традиционално као *ев*: *Зевс, Европа* (геогр.).

Η-Η обично као *е*: *Деметра, Леда, реторика*;

под визант. утицајем каткад као *и*: *Атина, Ирод, Витлејем*.

Ι-Ι почетно испред самогласника као *ј*: *Јокаста, Јонија, јон* (боље него *ион*).

Ο-Ο, Ω-Ω као *о*: *Аполон, Лаокоон* итд.

ΟΙ-ΟΙ (лат. ое) као *е*: *Едип, економ*.

ΟΥ-ΟΥ (лат. у) као *у*: *Ликург, муза, музика*.

Υ-Υ кад није у дифтоншким диграфима као *и*: *Олимп, крипта*.

Β-Β обично као *б*, сагласно античком изговору: *Теба, библиотека*;

каткад по каснијем грч. изговору као *в*: *Византија, Вавилон, варвари (барбари)*.

ΓΓ-GG, ΓΚ-GK, ΓΧ-GCH, ΓΞ-GX (формалне графије за *ng, nk, nch, nx*) као *нг, нк, нх, нкс* (тј. по стварном изговору): *Ангела, Анкеј, Анхис* итд.

Θ-ΘΗ као *т*: *Атина, Теофил, тема*.

Κ-Κ у именима обично као *к*, и кад је испред *е*, *и*: *Микена, Кипарис, Кипар*; изузетно: *Сцила, Нарцис*. У апелативима често је у овом положају *ц*: *циник, циклус, циста, центар* (лат. посредништво), али: *керамика, кербер, кентаур*. О хрв. узусу в. у т. 100. Ако *К* није испред самогласника предњег реда, редовно се преноси као *к*.

Ξ-Χ као *кс*: *Александар, Полукс, пракса*. У међусамогласничком положају у префиксу као *гз*: *егзарх, егзегеза, егзоген, егзоним, егзогамија*.

Σ-S не мења се у *з* на почетку речи нити испред безвучног сугласника. У осталим положајима среће се и *с* и замена *з* (према традиционалном лат. изговору); нпр. на саставу сложенца: *асиметрија, изосилабе – филозофија, паразит*; уз сонанте: *осмоза – плазма, арсен – катарза*. У међусамогласничком

положају у апелативима је по правилу з (*криза, физика* итд.), али у властитим именима има разлика, нпр. *Сизиф – Посејдон*.

X-CH у унутрашњости и на крају речи редовно као *x*: *Архимед, Антилох, архонт, стих* итд. И на почетку речи у српском изразу главно је правило да се задржава *x* (хрв. узус је друкчији, уп. т. 100): *Харибда, Хрисеида, хаос, хлор* итд.; ипак је из западноевропских језика у неким грцизмима преузето *k*: *карта, карактер, камелеон, кореографија* (нереално је у П дато као дублет *хамелеон, хореографија*).

‘ -H (грч. оштри спиритус, спиритус аспер) по правилу као *x*: *Хера, Херакле, Хидра и хидра, херој* итд. У византијско доба тај се грчки глас више није изговарао, па отуда и српски облици *историја, Ирод*.

У свим двојствима предност треба давати облику који је обичнији.

с. У транскрипцији латинских графија практично нема отворених проблема и нормативних недоумица, кад одбијемо неоправдани покушај увођења ликова типа *Гратија, Хоратије, Кикерон, Кајсар* (в. т. 98а). По створеном узусу у латинизмима и латинским именима доследно преносимо CI, CY, CE, CAE, COE као *ци, це* (*Цицерон, Цезар* итд.), TI испред вокала као *ти* (*нација, грације, Хорације*), S између самогласника као *з*, кад није на саставу сложенице (*Цезар, Пизон*, с тим што и лат. и грч. SS остаје *с*). Има извесних неуједначености *c/z* уз сонанте и на саставу сложених речи, али и у томе су се створиле постојане навике, не увек једнаке у српском и хрватском узусу: *ресанација – резолуција, персона – верзија, консонант – конзерватор; консултација (конзултација), консеквентан (конзеквентан)*. Све ово добро регулише спонтани изражајни обичај, који треба поштовати.

99. Преношење новогрчких имена. Сасвим друкчији приступ изискују потребе транскрипције савремених грчких имена. Системска адаптација начелно се више не може примењивати, као што је не примењујемо ни за друге живе језике, него је нужна транскрипција, која полази од новогрчког гласовног система. Ово ипак не важи за већ усвојена географска имена, било да су уобличена на основу старогрчких облика, било у непосредном историјском додиру, у византијско доба. Задржавамо, дакле, облике *Микена, Олимп, Епир, Лезбос, Кипар, Крит* (хрв. *Ципар, Крета*), *Солун, Крф* итд. без обзира на то како данас гласе у новогрчком изговору. Међутим, у географским именима за која немамо традиционални облик, као и за новогрчку антропонимију, примењујемо поступак првенствено фонолошке транскрипције. У личним именима није потпуно искључена ни употреба појединих адаптираних традиционалних облика (на пример *Константин* уместо дословног *Константи-*

нос), али је главно правило, нарочито за презимена, да се полази од новогрчког изговора, у којему има доста промена у односу на старије стање. Полазећи од њега и од савременог грчког писма и правописа (који је задржао доста традиционалног), углавном примењујемо ова правила транскрипције грчких графија:

Ι, Η, Υ као *и*: *Ласкарис, Илијас, Григориос, Димитриос, Спирос*.
ΑΙ као *е*: *Дикеос*.

ΕΙ, ΟΙ као *и*: *Епаминондас, Евија*

ΑΥ, ΕΥ нормално као *ав, ев*, с тим што испред безвучног сугласника уместо *в* долази *ф*: *Ставрос, Павлос, Маврокордатис, Евангелос, Елефтериос*; у крајњем слогу: *Одисеус (еу)*.

ΟΥ као *у*: *Канелопулос, Кундуриотис*.

В редовно као *в*: *Венизелос, Вернардакис*. Сугласници В, Г, Δ не чувају праскав изговор, па се за гласове *б, г, д* употребљавају графије ΜΠ, ΓΚ, ΝΤ, које кад не долазе на почетку речи имају вредност *мб, нг, нд*, па их двојачко преносимо: *Боцарис (ΜΠΟΤΣ-ΑΡΗΣ)*, али *Рангавис (ΡΑΓΚΑΒΗΣ)*.

Г се испред вокала предњег реда изговара као *ј*, а у другим положајима као звучни веларни спирант, који би се могао преносити нашим *г*, евент. *х*. Ипак ће бити повољније да у транскрипцији Г идемо за писмом, нарочито због имена од основе *Georg-*; нпр. *Георгијадис* по фонетској транскрипцији било би „Јорјијадис“.

Δ означава међузубни звучни сугласник, парњак безвучном θ. Преносимо их као *д, т*: *Едеса, Теодоракис*.

ΤΖ, ΤΣ представљају графије за пискаве африкате које преносимо као *дз, ц*: *Хадзопулос, Андрудзос, Боцарис*.

Грчку омегу преносимо као *о*, а сугласничка слова кси и пси као *кс* и *пс*. Остала слова преузимамо без промене.

100. Разлике у српском и хрватском узусу. Различите географске, културно-историјске и верске околности, као и неједнак нормативни приступ довели су до различитог уобличавања знатног дела грчке, латинске и друге интернационалне лексике у српској и хрватској култури, а тиме и до доста дублетизма признатог у П. За српску, и уопште источнију страну карактеристичан је непосреднији и тешњи однос с грчким језиком, а на хрватској страни непосреднији ослонац и активнији посредник у прихватању грцизама био је латински језик; неједнако су утицали и живи језици – у српској култури више руски и француски, а у хрватској немачки и чешки. Настале разлике каткад су појединачне, лексичке природе, а каткад се типолошки групишу. Предочавајући битније групе и типове различито уобличених речи, најпре ћемо наводити варијанту типичну за српски израз, а облик својствен хрватској стандардизацији наводи се у загради.

а. *радијум, хелијум, калцијум, стадијум, атријум, Лацијум* (*радиј, хелиј* итд.). Како је већ поменуто (т. 96с2), наставак *-ум* се задржава зато што постоји извештан отпор језичког осећања завршетку *-иј*; због тог отпора такав наставак није се одржао у одређеном придевском виду (*десниј, првиј* итд. сажело се у *десни, први*). Ипак, тај завршетак није стран ни српском изразу: имамо императиве типа *биј, ниј, умиј*, а *медиј* је обичније него *медијум*; краће варијанте типа *алуминиј, атриј, Лациј* остају конкурентне у нашем стандарду и не треба их сузбијати.

б. *-овати, -исати, -ирати*. Сва три наставка у српском изразу сасвим су обична у позајмицама, а у хрватском узусу генерализује се *-ирати*; ипак постоје неки видови глагола на *-овати*, и *-исати* према којима нема варијаната на *-ирати*, иако су изведени од страних основа (нпр. *калфовати, квантовати, комитовати, контузовати, каштиговати, кавалерисати, калајисати, келнерисати, крунисати*). За илустрацију тројаког уобличавања у српском насупрам једноструког у хрватском изразу, у табели је дат избор обичнијих варијантних глагола који почињу словом *к* (за све глаголе из табеле потврђују се у речницима хрв. варијанте на *-ирати*).

Варијанте обичне у српском изразу
(избор из слова *К*)

-ОВАТИ		-ИСАТИ		-ИРАТИ	
калцифик-	комбин-	калкул-	кадр-	коинцид-	конфин-
и -цирати	комерцијализ-	канал-	калибр-	колаб-	конфронт-
камп-	компенз-	капитал-	калк-	колацион-	коопт-
канализ-	и -ирати	карактер-	канд-	колективиз-	координ-
кандид-	комплик-	кармин-	капитул-	колид-	коп-
канониз-	компон-	картел-	каприц-	колокв-	кореспонд-
капитализ-	комунализ-	категор-	капт-	компар-	кород-
карбониз-	конденз-	колор-	карик-	компил-	корумп-
картелиз-	конкретиз-	коментар-	кариран	комприм-	костим-
квалифик-	консолид-	конкур-	кас-	комуниз-	кот-
кибиц-	констат-	конспир-	кастр-	комуниц-	крах-
киднап-	консулт-	конститу-	кауц-	конвен-	кредит-
класифик-	конфедерализ-	констру-	квадр-	конверз-	кре-
клерикализ-	конфиск-	контрол-	кикс-	конверт-	крем-
кодифик-	концип-	конфер-	клас-	конгру-	кумул-
кокет-	и -ирати	концентр-	клон-	конзерв-	
и -ирати	кориг-	коопер-	коверт-	конзум-	
колониз-	криминализ-	и -ирати	когносц-	контакт-	
колонијализ-	кристализ-	култив-	код-	контамин-	
команд-	критик-		коегзист-	контраст-	

Наставак *-овати* потиче из словенске старине (*куповати, кумовати, ратовати*), али је продуктиван и данас (уп. *аблендовати, екранизовати, киднаповати, лобовати*). Формант *-ис-* грчког је порекла, а налазимо га већ у првим ћирилометодским преводима: *власфимисати* (данас бисмо рекли *бласфемисати*), *скандалиса-*

ти; стари српски штампари додају га и на домаћу, словенску основу: *рукодѣлисати*. Обилно је примењен на уобличавање турцизама (*калајисати, калдрмисати*), а затим и на нове европеизме (*експериментисати, униформисати* итд.). Ипак је у новије доба највише узео маха наставак *-ирати*, којему је извор и главни ослонац немачки наставак *-iegen*. – У нормативној делатности треба уважавати створени обичај. Тројаки наставак није системски недостатак, него повољна околност, јер се тиме ублажује врло велика учесталост страног форманта *-ир-*. У најбољем је складу с природом нашег језика домаћи наставак *-овати*, и треба га одржавати где год је обичан; али то не значи да га треба вештачки форсирати, уводећи га у глаголе код којих је превагнуло *-ирати* (нпр. „датовати“, „имитовати“).

с. *консеквентан, консултација, космос, космички, космонаут, Персија, персијски* (хс. *конзеквентан, конзултација, козмос, Перзија*), а донекле с овим примерима иде и *импулсиван* (*импулзиван*). У позицијама уз сонант у другим речима долази некад с а некад з, само без двојстава; нпр. *консолидација, конзервативан, осмоза, протоплазма, персонал, аверзија*.

д. *демократија, аристократија, бирократија, теократија* и сл. (хс. *-крација*); *Океан* (митол.) и *океан, кентаур, Кербер* и прен. *кербер, Киклади* (острвље), *Киклоп* и *киклоп, Кипар* (хс. *Оцеан* итд., *ц* уместо грчког *к*). У грцизмима у српској традицији остаје изворно *т* у *-кратија* (као и у *Беотија, перипетија, хрестоматија*), а у латинизмима се узима *ц* (*традиција, кондиција*); у варијанти *-крација* образац за латинизме примењен је и на грчке речи. Уместо грчког *к* и у српском узусу усвојено је *ц* у неким грцизмима преузетим преко западних језика (*цинизам, цилиндар, циклус, центар*), али у наведеним примерима и у готово свим грчким властитим именима у српском стандарду остаје само *к*.

е. *хаос, хемија, хирургија, хлор, хор, хром, хроника, хроматика, хризантема* (хс. *каос, кемија, хирургија* итд.), тако и у бројним изведеницама. Већ у средњем веку усталило се правило у српској и осталој ћирилометодској култури да се грчко *х* замењује практично истоветним словенским *х* и на почетку речи, једнако као и у другим позицијама, а наведени српски примери у складу су с тим правилом. Почетно *х* у грцизмима већином одржавају и други словенски језици (не само ћирилички, него и пољски, чешки, словачки), али хрватски стандард у овом положају генерализује *к* у апелативима, под утицајем западноевропских језика. Тај утицај деловао је и на српски изражајни обичај: *карта* (али од исте основе и *хартија*), *кило-* у мерама (иста основа у *хиљада*), *кореографија* (али *хор*), *карактер, камелеон* (у П и *хореографија, хамелеон*, али тих варијаната нема у РМС, а ни у изражајном обичају). Главно правило ипак остаје да грчко Х (СН) преносимо као х.

f. *Атина (Атена), Византија (Бизант), историја (хисторија), јеретик (херетик), фарисеј (фаризеј)*. Овакве разлике условљене су тиме што је грчки изговор у византијско доба јаче и непосредније утицао на српску културу, као и утицајем православног и католичког црквеног израза, који се одразио на библијску и верску лексику, нарочито на властита имена. Други примери: *варварин (барбарин), симбол (неутрално) али символ вере (правосл.), херувим (керубин), садукеј (садуцеј), јерес (хереза), јеванђеље (еванђеље); Крит (Крета), Вавилон (Бабилон), Месопотамија (Мезопотамија), Витлејем (Бетлехем), Јерусалим (Јерузалим); Авељ (Абел), Ноје (Ноа), Јов (Јоб), Аврам (Абрахам), Венијамин (Бењамин), Исус Навин (Јозуа), Ирод (Херод)* и др. У старијој српској традицији било је много више речи са ослонцем на византијски изговор нпр. *Омир (= Хомер), Јелини (Хелени, тј. Грци)*. У односу на данашњи стандард интернационализама било је не само обличких него и лексичких разлика; нпр. у старим списима налазимо оваква имена планета: *Ермије или Јермије (Хермес, тј. Меркур), Афродита (Венера), Арије (Арес, тј. Марс), Зевс (Јупитер), Крон (Сатурн)*. Новија српска књижевнојезичка норма одлучно се окренула ка међународно прихваћеним узусима, а с тим и ослонцу на старогрчки изговор, уз утицај латинског посредништва. Једино је она лексика која је тешње везана за црквену тематику задржала знатнији удео византијског утицаја.

g. *Холандија (Низоземска), Шпанија (Шпањолска), Румунија (Румуњска); Швајцарска (Швицарска)*. У именима европских земаља и покрајина врло широко је у нашем језику примењена системска адаптација наставком *-ска*: *Финска, Шведска, Норвешка, Данска, Пруска* итд. То су углавном постојана имена без двојстава, а у неколико наведених примера дошло је до разлика у срп. и хрв. облику. Традиционална географска имена треба чувати у интересу постојаности и природности нашег књижевног језика, упркос настојањима из кругова географа да се да предност облицима који се употребљавају у језику дате земље.

У свим наведеним (а и другим) видовима двојстава српске и хрватске нормативне традиције оправдано је да уважавамо и чувамо створени изражајни обичај, али и да поштујемо и признајемо личне навике и опредељења.

ПРИЛАГОЂЕНО ПИСАЊЕ ИМЕНА ИЗ СТРАНИХ ЖИВИХ ЈЕЗИКА (ТРАНСКРИПЦИЈА)

Начелни приступ

101. У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењују се два поступка: прилагођено писање (применљиво и у ћирилици и у латиници) и изворно писање (применљиво у латиници). Опредељење између ова два вида наметнуло се већ Константину (каснијем Ђирилу) Солунском, кад је састављао словенску азбуку и кад се већ у првим преводима морао одлучити како да преноси задржане грцизме и имена преузета из грчког изворника. Он се определио за прилагођено писање. То се види из тога што у своју азбуку није унео еквиваленте свих грчких слова (изостала су слова тхета, кси и пси), па и није могао дословно преносити грчке графије; отишао је и корак даље: прерађивао је завршетке речи, уклапајући их у систем словенске деклинације. У каснијем животу старословенског писма, кад је успостављена ћирилица и у њу укључена сва грчка слова, омогућено је и изворно писање речи преузетих из грчких изворника, што су стари писари доста примењивали. И у српкословенском правопису било је врло обично дословно изворно писање основа имена узетих из грчких предлогака, али је у погледу адаптираних завршетака одржавано Ђирилово начело.

Са стварањем националних ћирилица угасила се могућност изворног писања туђих имена, како из грчког тако и из словенских ћириличких језика. Тако је прилагођено писање постало опште правило ћириличких правописа. У латиничким правописима, напротив, доминантан је узус да се имена из других латиничких језика пишу изворно. У нашој пак двоазбучној пракси прилагођено писање широко се примењује и у латиници. Томе води не само тежња да се страно име што складније уклопи у наш израз него и практични

разлози; наиме, пишући прилагођено страна имена, аутор може припремати свој рукопис не условљавајући да ли ће се штампати ћирилицом или латиницом. У стручним текстовима, истина, често постоји потреба да се предочи и како се неко страно име изворно пише, али се то може постићи и допунским поступком: навођењем изворног лика у подбелешкама (фуснотама), у загради иза имена или у индексима на почетку односно на крају рада.

а. Изузетно се и у ћириличком тексту понеко име може навести и у изворној латиници. То је, ипак, само изузетан поступак, попут оног кад из стилских разлога у нашем тексту оставимо непреведену страну реч или израз (нпр. лат. *sui generis*, фр. *c'est la vie*). На задржавање стране графици каткад је аутор принуђен тиме што није успео да сазна како је треба прочитати и преозвучити, као у овом примеру:

Међу именима уписани су и неки *Wuyts* и *Bayzew*, а *Wuyts*-ово име понавља се и касније.

Кад се овако написаној графици дода наш наставак, неопходно га је одвојити цртицом и исписати ћирилицом: *Wuyts-у*, *Wuyts-ом* или *Wuyts-ем*, *Wuyts-ови* или *Wuyts-еви* и сл.; погрешно је кад се у ћириличком тексту наш наставак напише латиницом, нпр. *Wuytsovim* *именом* – јер наставак припада основном ауторском тексту, а не наводу. И кад је наставак азбучно неутралан (једнак у ћирилици и латиници), неопходно га је одвојити цртицом кад се у ћириличком тексту додаје на латиничку графију: *Wuyts-а*, *Bayzew-а*. Боље је, међутим, у ћириличком тексту избегавати овакво комбиновање изворних графиција и наших наставака и стилизовати реченицу тако да се у њу уклопи номинативни облик.

б. Напротив, у латиници – ако се аутор определио за изворно писање – наставци се не одвајају цртицом. При томе у одговарајућим типовима имена и име и наставак задржавају своју нормалну графију: *Shakespeare* – *Shakespearea* – *Shakespeareov*, *Lavoisier* – *Lavoisierov*, *Chile* – *Chilea* (изг. *Шекспир*, *Шекспира*, *Шекспиров*, *Лавоазје*, *Лавоазјеов*, *Чиле*, *Чилеа*). Често се пак крај имена окрњује или подешава, а испред наставка се додаје позиционо *ј* ако се основа завршава изговорним *и*:

Torquato Tasso – *Torquata Tassa* – *Tassov*;
Nicaragua – *Nicarague* – *Nicaragui*;
Columbia – *Columbije* – *Columbiji*;
Casablanca – *Casablanke*, *Petrarca* – *Petrarke* – *Petrarkin*;
Jacqueline – *Jacqueline* – *Jacquelini* – *Jacquelinin*;
Petőfi – *Petőfija*, *Attlee* – *Attleejev*.

102. Прилагођено писање често се назива и фонетским, што није довољно прецизно. Писање сагласно изворном изговору

преозвученом на наше најближе гласове само је полазно мерило, од којег се доста одступа у интересу системске доследности и у наслону на изворно писмо. Упадљива су таква одступања нпр. у писању имена из руског и енглеског језика, али и разних других као *Москва*, *Волгоград* (а не „Масква“, „Валгагат“), *Њујорк* (а не „Њујок“), *Лајпциг* (а не „Лајпцих“) итд. Ово није никакав недостатак нашег правописног система, него рационалан поступак, јер је за нас најважније да се изворна графика што једноставнијим поступком претвара у прилагођени лик, који ће се постојано и уједначено употребљавати у нашој јавној речи и литератури.

Прилагођено писање, међутим, можемо назвати фонетским у том смислу да имена треба (у нашем језику) и изговарати онако како их пишемо.

Напомена: Ипак није никаква грешка ако се глас који транскрибујемо са *дз* изговара сливено, као један глас, познат и из наших дијалеката (и у стандардном изговору јавља се као позициона варијанта у додиру речи, нпр. у „Отац би дошао“).

103. Правила транскрипције, за потребе прилагођеног писања страних имена, дата су у П врло непотпуно, и у погледу броја обухваћених језика и у погледу подробности. Разрада је направљена у ПП, добрим делом на основу елаборација у програму који је седамдесетих година водио сарајевски Институт за језик и књижевност (условна скраћеница: Елаб. БиХ); то је допунио МО, расправивши писање арапских и персијских имена (на основу елаборације С. Јанковића, Д. Танасковића и др.). Овде ћемо, уз неке дораде, углавном дословно пренети обраде из ПП, за 14 језика чија имена транскрибујемо с латиничког писма или с латиничких помоћних система, као и сажетак закључака МО о арапским и персијским именима. Али пре тога биће предочена нека начела на којима се заснивају те обраде, као и неке специфичности у третману словенских имена.

а. У прилагођеном писању имена најважнији је циљ постојаност облика свих важнијих имена, да би се поуздано знало како код нас гласе и да се без двоумица и домишљања могу тражити и налазити у азбучно обрађеним приручницима. Зато у овој материји нема места успостављању нових двојстава, нити се може ауторима школских и општинских приручника признавати право да туђа имена уобличују према својим транскрипционим схватањима. Посебно је важно да сви уџбеници и приручници који обрађују географску грађу и све географске карте транскрибују имена сагласно правописним правилима. То треба да буде обавеза и других делатности које често уобличавају туђа имена – у новинарству, у превођењу филмова и књига и др. У примени транскрипционих правила Институт за српски језик (САНУ, Београд) пружаће стручну помоћ онима који се за њу обрете.

б. Правила која се утврђују не треба схватити као ретроактивну обавезу и мењати ликове имена која су већ ушла у постојани изражајни обичај, а онда и у стручну и другу литературу. То нпр. значи да не треба мењати имена из кинеског језика типа *Пекинг*, *Сун Јат Сен*, *Чанг Кај Шек*, *Куомитанг* или пак из португалског језика *Рио де Жанеиро*, *Васко да Гама*, *Магелан* (па и новије *Јанеш*) – без обзира на нова правила.

с. У утврђивању транскрипције начелно се полазило од изговора имена у изворном језику и од могућности нашега језика да изворне гласове замени адекватним или блиским нашим гласовима. Примењивана су, међутим, и допунска мерила, која треба уважавати и у даљим дорадама и уобличавању имена из још необрађених језика, па ће се овде укратко предочити:

(1) Треба избегавати уношење тешких и неприродних склопова у наш изговор, као и ликова непогодних за нашу граматичку промену – ако постоје начелне могућности за избор прилагођених ликова. Нпр. за једну кинеску провинцију по једном од постојећих транскрипционих предлога било би *Ћингхај – Ћингхаја – њингхајски*, а по другом „Ћхингхаи – Ћхингхаија – њхингхаијски“, а свакако нам је погодније изабрати прво решење, и због изговора и због граматичке промене. Ради лакшег изговора и хиндске аспироване сугласнике преносићемо упрошћено (без *х*): *Ганди*, *Џамбекар*, *Вајшакја* (а не „Гандхи“, „Џхамбхекар“, „Вајшакхја“), а шведско крајње -*RG* преносићемо као *рг* (према писму) а не као „рј“ (према изговору): *Стриндберг*, *Карлберг* (не „Стриндберј“, „Карлберј“). – Таквим одређењима дајемо прилог и одбрани нашег језика од онога што га чини отуђеним, извештаченим и тешким.

(2) Треба тражити да прилагођено писање остане у јасном односу према изворноме и да се од њега не удаљава више него што је неопходно, што значи да не треба избегавати одступања од изворног изговора кад иду у правцу изворног писма. Овим не само да се олакшава транскрипциони поступак у односу на изворне језике него се и школској младежи и другим корисницима олакшава напоредно служење нашом литературом и приручницима, било који начин писања имена (изворни или прилагођени) био примењен у њима.

(3) Треба тежити таквим правилима транскрипције која може примењивати шири круг образованих људи (лектори, наставници, новинари и други), а не само зналци изворног језика. Важнија је једноставност и доследност правила него тежња да се постигне максимална верност изворном изговору и гласовном (одн. фонолошком) систему.

(4) Ако су се за имена неког језика у спонтаној пракси створила постојана правила, не треба их мењати ради изговора ближег изворном језику.

Све су ово начела која су и досад долазила до изражаја у нашој транскрипционој пракси, укључујући и П, иако нису изричито истицана.

d. Као заједничко правило за имена (а и апелативне позајмице) из свих језика неопходно је поштовати правописне одредбе о писању међусамогласничког *j*, што значи да се пише *ија*, *ије*, *ију*, а не „иа“, „ие“, „иу“. Исто тако је заједничко правило да се удвојени сугласници преносе у наше прилагођено писање као једноструки.

И од овог и од претходног правила може бити изузетака само у додиру два дела сложене речи (односно префикса и основе).

e. На имена из живих језика не примењује се граматичка адаптација какву смо видели у облицима имена из класичних језика. Ипак се у некој мери и даље граматички прилагођавају имена женског рода. Адаптација у неким случајевима захвата и номинатив, на тај начин што се успоставља завршно *-a*, схваћено као наставак; примену тога поступка често видимо нпр. у француским именима, и то не само женским антропонимима него и у именима покрајина и река: *Жанета*, *Жаклина*, *Брижита*, *Рона*, *Марна*, *Шампања*, *Бретања*. У другим случајевима номинатив остаје неприлагођен, али се наставци женског рода појављују у промени, нарочито у дативу и присвојном придеву: *Агнес* – *Агнеси* – *Агнесин*, *Кетрин* – *Кетринин*, *Франсоаз* – *Франсоази* итд. Овакво делимично прилагођавање примењује се и на већ разматрана старогрчка женска имена ако у номинативу остану неадаптирана: *Сапфо* – *Сапфин*, *Клио* – *Клије* – *Клији* и сл. Системска адаптација примењује се нешто изразитије на словенска имена (в. т. 105).

Особености транскрипције словенских имена

104. Имена из ћириличких језика можемо у општем правопису писати само прилагођено, а не и изворно. Постоје, истина, и неке латиничке транслитерације, у којима писање остаје блиско изворном, али је то употребљиво само у специфичним приликама (као телепринтерско писмо, у библиотекарству и сл.), а не у општем јавном тексту. Словенске ћирилице предочене су на приложеној табели, на којој се види општи део азбуке и специфичности појединих националних ћирилица; у општу ћирилицу укључили смо и слово И, иако га нема у белоруској азбуци (осим у модификацији й). Уз табелу додајемо и најосновнија транскрипциона објашњења.

Специфичне графије појединих ћирилица преносе се у наш језик делом истоветно, а делом се јављају неке разлике међу језицима. Графије ЛЬ, ЛЯ, ЛЮ, НЬ, НЯ, НЮ из било ког језика преносимо као *љ*, *ља*, *љу*, *њ*, *ња*, *њу*, слова Я и Ю у другим

Општа:

а б в г д е ж з и к л м
н о п р с т у ф х ц ч ш

Српска:

ђ њ ј љ њ џ

Македонска:

ѓ к ј љ њ џ с

Бугарска:

й щ њ њ ю я

Руска:

ё й щ њ њ њ э ю я

Белоруска:

ё і й ў ы ь э ю я

Украјинска:

є і ї й щ ю я ь

Русинска:

г є ї й щ ю я ь

Данашње словенске ћирилице

положајима као ја, ју, а слово Й као ј, док је белоруско ў блиско нашем в. И руско и белоруско Ы, Э, Ё преносимо као и, е, јо (ово последње с претходним Л, Н даје љо, њо). Слова Є, Ї (украјинска и русинска) имају вредност је, ји. Слово Щ из источнословенских језика и русинског преносимо као шч, али из бугарског као шт. Слово Ъ (танко јер, „меки знак“) служи као знак мекоће претходног сугласника, а у руском језику каткад сигнализује и изговор ј испред наредног самогласника (*Захарјин* и сл.). И руско Ь (дебело јер, „тврди знак“) указује на ј испред наредног самогласника (*сјезд, подјезд*), али у бугарском језику има гласовно значење (в. ниже, т. 106b). Слово Г нема исту гласовну вредност у ћириличким језицима, него у украјинском, белоруском и русинском изговору означава струјни (фрикативни) сугласник, звучни парњак сугласника х, те је на неки начин на средини између г и х; из украјинског и белоруског преносимо га као г (сагласно писму, *Григориј* а не „Хрихориј“), док је у транскрипцији русинских имена уобичајено х (за г једнако нашем Русини имају посебно модификовано слово). Македонско С, К, Ѓ преносимо као дз, ћ, ђ, а нашим џ преносимо не само македонско Џ него и графију ДЖ из других језика.

Словенске латинице донекле се одликују од других европских сразмерно већом употребом дијакритика изнад сугласничких сло-

ва, чиме се постиже диференцираност специфичних словенских сугласника. Најизразитији паралелизам нашој ћирилици својствен је (поред хрватске) словеначкој латиници, тако да словеначка имена преносимо обичним пресловљавањем латинице у ћирилицу (а у латиници их задржавамо без промене). О транскрипцији пољских, чешких и словачких имена биће даље речи.

105. Велика међусобна сродност словенских језика омогућује да словенска имена не преносимо само формалном транскрипцијом, него и уз извесна системска прилагођавања, која омогућују да се име складније уклопи у наш граматички систем. Навешћемо неке поступке у којима се ово огледа.

а. Двочлана властита имена у којима први члан има облик и улогу атрибута или детерминатива (придев, редни број, присвојна заменица) по правилу се и у нашем језику уобличавају тако и први члан се мења по нашој придевској односно заменичкој промени. Овакву промену треба применити кад год се облик у нашем језичком осећању може схватити као променљиви атрибут, укључујући и случајеве у којима номинатив остављамо неприлагођен; на пример:

Великије Луки (руски град) – из Великих Лука – у Великим Лукама;

Ческе или Чешке Будјејовице – Ческих или Чешких Будјејовица – Ческим или Чешким Будјејовицама;

Бољшој театар – Бољшог театра – у Бољшом театру (в. ближе у т. 157).

б. Словенска презимена придевског облика често се и код нас мењају као придеви: *Лобачевски* (пољ. *LOBACZEWSKI*) – *Лобачевског*, *Черни* (чеш. *ČERNÝ*) – *Черног*, *Достојевски* (рус. *ДОСТОЕВСКИЙ*) – *Достојевског* итд. Међутим, поједина руска придевска презимена на -ОЙ код нас се мењају као именице: *Толстој – Толстоја – Толстоју* и сл.

с. Некадашње крајње -а у чешком језику изменило се иза палаталних сугласника у -е, али се у нашој транскрипцији у женским личним именима и каткад у топонимима успоставља -а: *Марија, Фелиција, Ческа или Чешка Каменџица* (*MARIE, FELICIE, ČESKÁ KAMENICE*). И чешки наставак -ŠTĚ не транскрибујемо дословно као „штје“ него га поистовећујемо с нашим -шите: *Конопишите, Храдишите*.

д. Према нашем непостојаном а у другим словенским језицима углавном се јавља непостојано е или каткад о, али се код нас по правилу не третира као непостојано, него се задржава у промени: *Чапек – Чапека* (из чешког), *Крањец – Крањеца* (из словеначког), *Толчок – Толчока, Волочок – Волочока* (а не „Толчка“, „Волочка“,

као у руском). Једино у кајкавским именима *e* каткад узимамо као непостојано: *Ткалец – Ткалца, Белостенец – Белостенца*, али: *Мачек – Мачека*. Непостојано *a* успостављамо између крајњег *p* и сугласника који му претходи: *Александар, Дњепар* (према рус. АЛЕКСАНДР, ДНЕПР).

е. С нашим *-ић* генетски је истоветан наставак *-ИЧ* у неколико других словенских језика (руска очинства, белоруска презимена и др.), па се раније обично подешавао: *Франц Миклошић, Отон Жупанчић, Лав Николајевић* (Толстој) и др., а у старијим изворима наћи ћемо и *Хенрик Сјенкјевич* и сл. Данас се, међутим, као норма (потврђена у П и још раније у Белићевом правопису) узима да се задржава *-ич*: *Кидрич, Циранкјевич, Шостакович, Сјенкјевич* итд. Можемо, међутим, задржати и *-ић* тамо где је ушло у обичај, нпр. *Петар Илић Чајковски, Александар Сергејевић Пушкин* (као дублетну могућност). Наша имена у другим земљама (људи у дијаспорама и расејању) писаћемо како заиста гласе: *Милорадовић* (у Русији), *Петровић, Томић* (у Румунији) и сл.

ф. Као што имамо своја имена за поједине географске појмове из несловенских земаља (нпр. *Рим, Беч, Солун, Огњена земља, Жута река* иј. *Жута ријека*), тако и с подручја других словенских језика имамо традиционалне варијанте друкчије од изворних: *Лавов, Праг, Скопље, Битољ*. Како је тачно констатовано у П (т. 212), у таква имена спадао је и *Петроград*, јер се код нас тај град тако звао и у време кад су га Руси звали САНКТ-ПЕТЕРБУРГ или краће ПЕТЕРБУРГ; варијанту *Петроград*, коју ће Руси официјелно увести тек 1914, налазимо нпр. у Његошевим текстовима. Према томе, кад говоримо о том граду у доба руског царства, природно је да га називамо *Петроградом* (као што се историчари служе именом *Цариград*, непотребно напуштеним). Нема принцијелне нормативне сметње да се наши писци и сада по свом нахођењу послуже овом старом варијантом, схватајући је као факултативни превод имена *Петербург*, које је сад опет усвојено (с атрибутом *Санкт*). И нека лична имена преузимамо у облику који одступа од дословне транскрипције; тако имамо *Лав, Петар* према рус. ЛЕВ (ген. ЛЬВА), ПЕТР (ген. ПЕТРА́).

106. У обрадама које следе посебно су обрађени словенски језици у чијим се именима испољило више транскрипционих проблема – од ћириличких руски, а од латиничких пољски, словачки и чешки. Потпуности ради овде ће се указати и на неколика поступка у писању имена из ћириличких језика за које засад није сачињена посебна обрада.

а. Македонско *Ќ, Ѓ* преносимо као *ћ, ђ*: *Злокућани, Бурђевиште, Бурђев Дол*. Умекшано се изговара и обично написано мак. *К, Г* испред самогласника *и, е*, али их тада преносимо према писму:

Киро, Ангел. Због створеног обичаја пишемо ипак *Ђевђелија* (мак. ГЕВГЕЛИЈА). Из истих разлога пишемо и *Ђустендил* (град у Бугарској, КЮСТЕНДИЛ), иако буг. КЮ, ГЮ, КЯ, ГЯ по правилу преносимо као *кју, гју, кја, гја: Кјулавков, Бекјаров* и сл.

в. Кад у бугарским именима између два сугласника стоји група коју чине Ђ и Р или Л (у било ком редоследу), у транскрипцији изостављамо Ђ, успостављајући вокално *р, л: Трново, Крстев, Влчи Дол, Влако, Блсков* (буг. ТЪРНОВО, КРЪСТЕВ, ВЪЛЧИ ДОЛ, ВЪЛКО, БЪЛСКОВ). У осталим положајима Ђ замењујемо са *а*, нпр. *Галабов, Канчев, Саказов* (ГЪЛЪБОВ, КЪНЧЕВ, СЪКЪЗОВ), тако и *Искар, Димитар* (ИСКЪР, ДИМИТЪР), *Казанлак* (суфикс -ЛЪК тур. порекла).

с. Бугарско и македонско Е преносимо увек као *е* (не као *је*) изузев кад му претходи И: буг. *Евтим* (ЕВТИМ), *Благоев, Исаев, Куев, Андреев*, мак. *Богоевски, Видоески, Андреевски*. Између И и Е умећемо позиционо *ј* (т. 73с): буг. *Георгијев, Захаријев*, мак. *Илијевски, Ђурчијев*. У нашој транскрипционој пракси *ј* се каткад умеће испред Е и кад претходни вокал није И, нпр. буг. *Андрејев, Исајев, Благојев* (примери из Просветине Мале енциклопедије); то није језички погрешно, али предност треба дати писању без *ј*, како је нормирано у П и како одговара изговору. Не треба ипак сузбијати ликове типа *Андрејев, Малејева* (*еје* уместо два *е*).

д. Како је већ поменуто (т. 104), у украјинским и белоруским именима Г преносимо као *г* (*а* не као *х*). Примери за украјинска имена: *Богдан Хмељницки, Гаврилов, Герасименко, Глибов, Гончаренко, Буг, Дрогобич, Криви Рог, Луганск, Чернигов*; за белорушка имена: *Богданович, Губаревич, Гомељ, Городиште, Гродно, Могилџов* итд. Не само у погледу Г него и у другим транскрипционим поступцима треба одржати онакав лик укр. и белор. имена какав је и досад улазио у нашу литературу и картографију, нпр. *Кијев, Харков, Лавов, Полтава, Дњепар, Дњестар, Минск, Витенск* (уместо ВИТЕБСК), *Полоцк, Молодечно, Березина, Њемен* итд. Тај лик често није сагласан с данашњим укр. и белор. изговором (нпр. *Кијев* би био „Кијив“), али углавном одговара праоблику и у тим језицима, слично као што писање *Белград* или сл. (својствено правописима више језика) одговара старијем лику нашег имена *Београд*. У сваком случају, никакве измене традиционалног писања (насталог највише у нашој историјској комуникацији с руским језиком) не треба уносити пре него што би их утврдиле компетентне лингвистичке установе и тела. – У ствари је и наше писање руских имена ближе њиховом праоблику него данашњем фонолошком лику, и немамо разлога да то мењамо.

е. Чињеница да украјинско, јужноруско и белоруско Г преносимо у именима као *г* (структуралном адаптацијом сродне словенске материје), а не као *х* (по претежном акустичком утиску) – није преседан за припаднике наше украјинске мањине. Слично као и Русини, и они су заправо двојезични (билингви), те суделујући у нашој језичкој комуникацији фактички су у прилици да активно утичу на српски одн. српскохрватски облик свог имена у узусу средине у којој живе. У нашем стандарду уважавамо тај створени узус. Уобичајено је да се русинско Г (струјни звучни сугласник) преноси као *х* (*Хавријил*, *Хорњак*), а за глас једнак нашем *г* Русини имају посебно модификовано слово (с ресицом навише). За наше Украјинце немамо података је ли створен постојан узус; њихова имена типа ГАВРИЛО, ГОЛОВЧУК, ГРУШЕВСКИЙ за нашу норму прихватљива су и у облику *Гаврило*, *Головчук*, *Грушевски* (како пишемо имена матичних Украјинаца) и у варијанти са *х* (ако им је ушла у обичај).

Језици појединачно (по азбучном реду)

Имена из албанског језика

107. Иако се албански гласовни систем у неким битним одликама доста разликује од нашег – самогласници типа полугласника (у писму Ё) и *ü* (у писму *Y*), међузубни сугласници (ТН, ДН) – ипак се имена могу погодно преносити у наш језик и углавном се нису стварали знатнији спорни проблеми.

а. У вокализму извештан проблем представља како преносити ненаглашено Ё на крају речи, које се или не изговара или се изговара као редуцирани, мукли сугласник. Како албанска имена имају напоредну одређену форму на -А, то се може она узети као полазна и преносити као -а.

б. У консонантизму најсложеније је питање употребе *л* и *љ* уместо одговарајућих албанских гласова. И у албанском постоји слични сугласнички пар: тврдо LL, слично нашем *л*, и меко L, слично нашем *љ*, али у ствари по акустичком утиску између *л* и *л*; осим тога, постоји и алб. двосугласничка комбинација LJ (*л' + j*). Неспорно је да алб. LL треба редовно преносити као *л* (ASLLANI – *Аслани*), а LJ као *љ* (FILJA – *Фиља*), али је у преношењу L спонтано настала транскрипција веома неуједначена. Томе доприноси чињеница да су и наши говори у суседству албанских затрли разлику између *л* и *љ* у положају испред *е* и *и*, сводећи и један и други сугласник на *л'*. Тако се исти сугласник изговара у нашим именима *Илија*, *Филип* (*Ил'ија*, *Фил'ип*) као и у албанским ALI, HALIT; разумљиво је онда што се створио обичај да се тај

сугласник у нашем тексту једнако и пише: *Али(ја), Халит* једнако као *Илија, Филип*. И наша стандардна транскрипција мора водити рачуна о узусу створеном у средини где је међусобни контакт најживљи.

Вероватно је најближе спонтаном обичају и најреалније да се примењује овакво оријентационо правило (кад нема посебних разлога да се одступи од њега):

(1) Албанско L обично се преноси као *л* кад је у положају испред *и* и *е*: *Рилиндја* (RILINDJA), *Али* (ALI), *Вели* (VELI), *Мекули* (MEKULI), *Халит* (HALIT), *Селим* (SELIM, *Лирија* (LIRIA, клуб), *Сулејман* (SULEJMAN), *Малесија* (MALËSI), па се то може и углавном генерално примењивати, нпр. на геогр. имена (узета са карте Албаније): *Флет* (FLET), *Лежа* (LEZHA), *Блиништ(е)* (BLINISHT), *Клења* (KLENJA), *Тепелена* (TEPELENA), *Велешње* (VELESHNJE), *Селеница* (SELENICA), *Либохова* (LIBOHOVA), *Лесковик* (LESKOVIK), *Билишти* (BILISHTI), *Малић* (MALIQ), *Моглица* (MOGLICA) и др.

(2) У другим положајима (испред других самогласника, испред сугласника и на крају речи) алб. L обичније се преноси као *љ*: *Љатиф* (Latif), *Шаља* (SHALË, SHALA), *Келменди* (KELMENDI), *Фадил* (FADIL), а то се онда може применити и на имена као *Гољај* (GOLAJ), *Пуљај* (PULAJ), *Миљот* (MILOT), *Шупаљ* (SHUPAL), *Љушње* (LUSHNJE), *Љалар* (LALAR), *Паљокастра* (PALOKASTRA), *Делвина* (DELVINA), *Љапан* (LAPAN) (све геогр., с карте Албаније); *Миљоти* (MILOTI), *Хилми* (HILMI), *Селман* (SELMAN), *Ђемал* (QEMAL), *Исмаил* (ISMAIL), *Џемиљ* (XHEMIL) (имена и презимена).

Ово су ипак само оријентациона правила, од којих ће реално бити одступити из различитих разлога. Због већ створеног обичаја писаћемо *л* а не *љ* у *Елбасан, Валона, Клос*. Кад се у истој речи два пута понавља L, и друго ћемо транскрибовати као и прво, без обзира на позицију: *Љулиште* (LULISHTE), *Љалез* (LALËZ). Ради погоднијег изговора (дисимилација) писаћемо *л* а не *љ* у суседству меког сугласника: *Улћинаку* (ULQINAKU), *Фуше Булћизес* (FUSH'Ë BULQIZES). Писаћемо *љ* испред *и* кад име на L (*љ*) добије наставак I: *Фадилји* (према *Фадил*). – Уопште, треба се старати да се при транскрипцији не нарушавају спонтано створени обичаји.

108. Имајући у виду праксу и законитости транскрипције, као и извршене елаборације, може се препоручити да се у албанским именима преносе:

Ç као *ч*: *Чабеј* (ÇABEJ), *Корча* (KORÇË или KORÇA).
DH (међузубни сугласник) као *д*: *Димитер* (DHIMITËR).
DJ остаје *дј*: *Рилиндја* (RILINDJA).

- Ë (полугласник) као *e* (изуетак в. ниже) *Пермет* (PËRMET).
 Ё крајње (ненаглашено) као *a* (в. т. 107а): *Корча* (KORÇË или KORÇA), *Дијана* (DIANË).
 GJ као *ђ*: *Берђ* (GJERGJ), *Шенђин* (SHËNGJIN).
 I крајње (у геогр. именима) као *ија*: *Љаберија* (LABËRI), *Малесија* (MALËSI).
 L као *љ* и као *л*: *Фадилъ*, *Рилиндја* и др., в. т. 107б.
 LJ као *љ*: *Фиља* (FILJA), *Релја* (RELJA).
 LL као *л*: *Аполонија* (APPOLLONI), *Леши* (LLESHI).
 NJ као *њ*: *Фрања* (FRANJA).
 Q као *ћ*: *Берим* (QERIM), *Тафа* (QAFË или QAFА, топ.).
 RR као *р* (тј. једнако са R, иако су то посебни албански гласови: *Рок* (RROK).
 SH као *ш*: *Куштрим* (KUSHTRIM), *Шалја* (SHALË или SHALA).
 TH (међузубни сугласник) као *т*: *Стати* (STATHI).
 X као *дз*: *Дзодза* (XOXA), *Дзани* (XANI).
 XH као *џ*: *Хоџа* (HOXHA), *Цоли* (XHOLI).
 Y (самогласник типа *ï*) као *и*: *Имер* (YMER), *Авдилъ* (AVDYL).
 ZH као *ж*: *Жуби* (ZHUBI).

Остала слова (A B C D E F G H I J K M N O P R S T U V Z) преносе се одговарајућим нашим словима. Посебно треба имати у виду да албанско DJ остаје и код нас *дј*, као и да графије SH и TH у неким муслиманским именима представљају сугласничке групе, те их треба дословно преносити (ISHAN = *Исхан*, ETHEM = *Етхем*, MITHAT = *Митхат*).

Напомена: Имена *Етхем* и *Митхат* овако транскрибујемо зато што се у албанском језику пишу са Т и изговарају као т, а тиме се не прејудуцира писање наших муслиманских имена, које се уређује правилима о писању звучних и безвучних сугласника.

109. У текстовима на сх. језику (укључујући и преводе са албанског) географска имена са тла Југославије не треба транскрибовати са албанског лика него их писати онако како гласе у нашем језику (односно онако како их преузимамо из македонског језика ако су са тла Македоније и ако у нашем језику не постоји друкчије традиционално име). Исто важи и за традиционална имена са територије Албаније, типа *Скадар*, *Драч*, *Валона*, *Дрим* (*Велики*).

Имена из арапског и персијског језика

110. Арапски језик одржава се као општи стандард свих Арапа, иако постоје знатне разлике у појединим земљама. Оне донекле утичу и на транскрипцију имена, али ипак основна правила полазе од класичног арапског стандарда. У научној употреби је латиничка фонолошка транскрипција (систем ДМГ), у којој сваки глас (фоне-

ма) има посебан знак, тако да структуру арапских речи показује прецизније него арапско писмо, у ком се обично изостављају кратки самогласници.

а. Преглед основних наших замена за арапске гласове (представљене том научном транскрипцијом):

- ā ū ī – дуги вокали [â, û, î] – као *a, y, i*: *Фарук, Халил*.
 a u i – кратки вокали – као *a/e, y, i* (в. т. 110b).
 ay au – дифтонзи – први као *aj/ej* (зависно од изговора, условљеног сугласничким суседством) или у крајњем слогу као *ai/ei*, други као *ay* (т. 110b).
- w m b – уснени сугласници – као *в* (изузетно *y*: *Асуан*), *м*, *б*: *Кувајт, Аман, Ахбар*.
- ṭ ḍ – међузубни сугласници [th, dh] – као *т*, *д* (в. т. 110b4): *Таура (Ел таура), Гадафи*.
- ṭ ḍ s z – зубни сугласници (дентални) – као *т*, *д*, *с*, *з*: *Бејрут, Давуд, Касим, Азим*.
- ṭ ḍ ʃ ẓ – алвеоларни емфатици [условно: tx, dx, sx, zx] – такође као *т*, *д*, *с*, *з* (мада има и неких одступања): *Тахир, Ријад, Басра, Зафир*. Ови сугласници (за разлику од претходних) утичу да суседно [a] има вредност *a* а не *e*.
- r l n – алвеоларни сонанти – као *р*, *л*, *н*: *Рамадан, Халид*.
 ʃ ǧ y – палатали [sh, gh, y] – као *ш*, *џ* (или *г*, в. т. 110b2), *ј*: *Шукри, Целал, Бен Јахја*.
- k – предњи веларни сугласник – као *к*: *Киркук*. У египатском колоквијалном изговору према овом сугласнику стоји и његов звучни парњак типа *г* (ум. *џ*). Сви арапски сугласници који даље следе имају дубље место артикулације него наши *к*, *г*, *х*, те су у ширем смислу 'грлени', и чине најупадљивију одлику арапског консонантизма. Попут емфатика и [w], донекле и [r], они утичу (углавном у истом слогу) да [a] има изговор типа *a* а не *e* (в. т. 110b1).
- ħ ǧ – задњи или крајњи веларни сугласници [kx, gx] – први као *х* (изузетно *к*: *Картум, Мока, мока кафа*, уп. т. 110b3): *Халид, Багдад*.
- q – ресични (увуларни) сугласник – као *к*: *Фарук*.
 ħ ʕ – ждрелни (фарингални) сугласници [sx, ʕ] – први као *х*: *Мухамед, Хасан*, а други не преносимо: *Аман* (изостављен је на почетку речи).
- h ʕ – ларингални (гркљан, гласнице), у ужем смислу грлени сугласници [ch, ʕ] – први као *х*: *Тахир*, а други се не преноси, нпр. на почетку имена *Ахмед* и на крају имена *Сана*; каткад се преноси као апостроф у речи *Кур'ан*.

У овом прегледу у угластој загради додавали смо упрошћене латиничке транслитерације, којима се каткад прибегава да се

избегну графичке тешкоће изазване дијакритицима фонол. транскрипције, а да се сачува диференцираност арапских сугласника (Sxaddâm, Shâkîb, Fâysxal, Muxxammâd – *Садам, Шекиб, Фејсал, Мухамед*); ово је само помоћни поступак, без системске примене. Као што се види из наведених примера (*Садам, Мухамед* и др.), удвојене сугласнике преносимо једноструким нашим, а дужину вокала у прилагођеном писању не маркирамо (томе би се могло само изузетно прибећи, да се диференцирају сучељена подударна имена). Ово је опште правило, за имена из свих језика.

в. За колебања у преношењу појединих арапских гласова Међуакадемијски одбор дао је предност оваквој транскрипцији (с тим што се признају и укореењени традиционални облици и кад одступају од ових правила):

(1) Ар. „фетха“, тј. фонол, кратко [а] – финална као *а*: *Халида, Гиза* (не: „Халиде“, „Гизах“); иницијална као *а*: *Асад, Амин, Агадир, Абу Муса*; медијална као *а* или *е*, зависно од претежног изговора (који зависи од сугласничког суседства): *Халил, Сабри, Фејсал; Кемал, Недим, Шекиб, Целал* и сл. Посебно је регулисано писање арапског члана (в. ниже).

(2) Ар. „дим“ као *и*: *Думхурија, Целал* итд. начелно, али у Египту *г*: *Гумхурија, Гиза, Нагиб* и сл.

(3) Ар. безвучни крајњи велар као *х*: *Халид, Ахбар* (не „Калид“, „Кхалед“, „Акбар“, што долази углавном под утицајем енгл. транскрипције), али се поштује трад. изузетак *Картум*.

(4) Ар. интердентали: дата је предност заменама *т, д* (иако преседана имају и замене *с, з*): *Табит, Адир, Гадафи*.

(5) Ар. кратко [у]: *Мухамед, Хусни, Хусеин, Мубарак, Муамер* (боље него „Мохамед“ итд.). Али почетно: *Осман, Омер* итд.

(6) Ар. кратко [и]: *Хафиз* (не „Хафез“), *Халид, Салих, Киркук* итд.

(7) Дифтонг [ау] зависно од позиције и изговора: у завршном слогу *Хусеин, Окаил*, а у другим позицијама *еј/ај*: *Сулејман, Хајдар*.

(8) Дифтонг [аw]: *Хадрамаут, Тауфик, Цебел ел Лауз* (трад. одступање: *Фавзи*). Такође: *Ахбар ел јаум* (новине, боље него „јом“), али се мора признати и изговор *о* у топонимима у којима је сасвим преовладао, нпр. *Сохаг* у Египту).

с. Арапски члан, кад се у нашем тексту пише одвојено, у општој употреби треба писати у уједначеном облику *ел*, без варијација које изазива утицај гласова из суседних речи: *Нефуд ел Дахи, Цебел ел Шифа, Баб ел Мандеб* итд. Констатовано је, међутим, да у текстовима појединих аутора треба поштовати и узус прецизније транскрипције, у коме се уважава асимилација према сугласнику којим почиње наредна реч. Исто важи и за имена под **е**.

д. Члан се може изостављати на почетку имена: *Асад, Ријад, Гумхурија* (али унутар имена остаје: *Шат ел Араб*).

е. Као општа препорука усвојено је да се члан пише у облику *ел* и у случајевима какви су *Абу ел Хасан*, *Абу ел Рејхан*, *Вади ел Кура* итд., иако се овде његов облик у изворном изговору мења под утицајем суседних речи (*Абу-л-Хасан*, *Абу-р-Рејхан* и сл.). Признаје се, међутим, преоблика типа *Белкасем* (где је Бел- = Абу + ел), као што се и за основно *Ибн* признаје и преоблика *Бен* (*Бен Бела*).

ф. Усвојено је да у арапским именима код нас треба заједно писати спојеве *Абд + ел* с наредном речју и *ел + дин* с претходном речју (изузимају се традиционално усвојена имена типа *Абдел Насер*). Разматрано је да ли при овоме дати предност варијантама заснованим на контекстуалном изговору: *Абдулах*, *Хајрулах*, *Фахрудин*, *Шемсудин*, *Абдулазиз*, *Абдурахман* – или пак варијантама које се ослањају на паузални изговор: *Абдалах*, *Хајралах*, *Фахредин*, *Шемседин*, *Абделазиз*, *Абдерахман*. Оцењено је да се, с обзиром на живи арапски изговор, предност може дати другој варијанти, али да су у обичај ушли и поједини ликови засновани на контекстуалном изговору, те вероватно и убудуће треба рачунати с овим двојством.

111. У погледу тежњи да се арапска имена код нас преносе изворно, ваља знати да се у научним круговима доста употребљава научна латиничка транскрипција по систему ДМГ, која за све арапске фонеме примењује по један словни знак, по потреби допуњен дијакритицима изнад и испод слова. Нема принципијелне сметње да се она узима и у функцији изворног писања имена у нашим (латиничким) текстовима, ако се поуздано примени и ако се савладају графичке тешкоће које изазивају дијакритици. Отворено је питање (које треба решавати у оквиру праксе и неговања изворног писања туђих имена) колико ће се у тој функцији примењивати и неке друге посредничке транскрипције, али свакако треба сузбијати импровизоване и непоуздане поступке, поготово појаве као што је мешање енглеског и француског система.

112. **Персијска имена.** У персијском језику употребљава се арапско писмо, допуњено са четири сугласничка слова, па ћемо и персијске фонеме представљати ослањајући се на арапску фонолошку транскрипцију. При томе треба имати у виду да персијски изговор доста одступа од арапског, одн. од онога који би нормално сугерирала арапска фонолошка транскрипција. И знатан део колебања и неуједначености у преношењу персијских имена потиче отуда што су делом преношена према арапским узорима, а делом под утицајем персијског изговора. Препоруке Међуакадемијског одбора иду углавном за реалним персијским изговором, с тим што треба поштовати традиционалне (већ усвојене) облике и кад одступају од ових препорука.

а. Персијске графеме којих нема у ар. писму преносе се по изговору као *n*, *ч*, *ж*, *г*: *Панднама*, *Чубак*, *Бижан*, *Голшад*.

б. Арапским међузубним сугласницима, које преносимо као *m*, *д* (в. горе под 110b4), одговарају персијски фрикативи, па их и преносимо као *с*, *з*: *Сораја*, *Абазар*.

с. Арапском емфатичном [d], које преносимо као *д*, одговара персијски фрикатив, који по изговору преносимо као *з*: *Зија*.

д. Арапском кратком [a], које преносимо као *a* или *e*, одговара у персијском вокал чији је изговор типа *ā*, а у финалној позицији типа *e*. У нашој транскрипционој пракси овај се вокал преноси као *a* и као *e*. Препоручује се да се преноси као *a*, како се не би изједначавао с вокалом о коме ћемо говорити под *e*, осим што је у финалној позицији реалније ићи за изговором и преносити га као *e*; међутим, и у финалној позицији може се допуштати морфолошка адаптација (нарочито у женским именима), што значи замена овога вокала са *a*. Дакле: *Ахмад*, *Шахсавар*, *Шахнама* или *Шахнаме* (наслов епа, боље прво), *Рахшанде* или *Рахшанда* (ж. име), *Хамиде* или *Хамида* (исто).

е. Арапском кратком [i], које преносимо као *и*, одговара отворенији перс. вокал, који по изговору преносимо као *e*: *Данеш*, *Ентезам*, *Шахреза*. Међутим, перс. групу [iy] преносимо по изговору као *иј*: *Зија*.

ф. Арапском кратком [u], које преносимо као *у*, одговара перс. отворенији вокал, који по изговору преносимо као *о*: *Хосеин*, *Хомеини*.

г. Перс. дифтонг који одговара арапском [au] (в. горе арапска имена) преносимо у крајњем слогу као *еи*, а ван тога положаја начелно као *еј*: *Хосеин*, *Шејда*. Међутим, задржава се облик *Хомеини*, због створене навике и наслона на име града *Хомеин*.

h. Арапском дифтонгу [aw], који преносимо као *ау*, у перс. одговара изговор типа *оу*, па га тако и преносимо, али на крају речи као *ов*: *Тоуфик*, *Хосров*.

i. Препоручују се ликови типа *Касем*, *Садек*, *Есхак* или трад. *Исхак* (по узору на арапски изговор), иако је перс. изговор типа *Гасем*, *Садег* (и *Мосадег*), *Есхаг*.

Белоруска имена – в. т. 104, 106d

Бугарска имена – в. т. 104, 106bc

Грчки језик – в. т. 97-98 (за старогрчки), т. 99 (новогрчки)

Имена из енглеског језика

113. Имена из енглеског језика употребљавају се код нас у изузетно високој учесталости. Поред књига, свакодневно се с њима срећемо у свим листовима и на ТВ екранима, али је њихова транскрипција остала углавном ненормирана. П даје нешто потпунија упутства о преношењу енглеског консонантизма, где су битне и оправдане одредбе да се ТН преноси као *t* (било да означава енгл. безвучни или звучни међузубни сугласник) и да се крајње S преноси као *s* а не као *z*; из примера се види да се и енгл. R редовно преноси, без обзира на изговор: *Баркер* (BARKER), *Берд* (BYRD), *Честертон* (CHESTERTON) итд. – За вокализам су у П дата само парцијална и оквирна упутства и углавном реалне илустрације; ипак, међу примерима има и неких које пракса углавном није прихватила, као „Ајзњауер“, „Стивнс“, „Мегбет“ (об. је *Ајзњауер*, *Стивенс*, *Магбет*), а пример „Цилиен“ који П даје очигледно је омашка (по систему може бити само *Цилијен*, тј. као у истом пасусу наведено *Вивијен*).

114. Врло велики број имена из енглеског језика – географских, а такође и чешћих личних имена и презимена – добио је већ код нас постојан прилагођени облик. Те ликове треба доследно поштовати, не подвргавајући их никаквим ревизијама и „поправљањима“.

115. У ствари, из досадашњег преношења енглеских имена у наш језик треба сачувати не само лексичке појаве, поједина усвојена имена, него и системске појаве колико их има, спонтано створена доминантна правила. Усвојена имена, наиме, одступајући у великој мери од изворне фонолошке (гласовне) структуре, чине то практично редовно у корист писма, али тиме најчешће и у корист лакше препознатљивости, културолошке идентификације датог имена. Таква одступања од изговора не треба сматрати деформацијама, кварењем облика, него настојати да се у њима уочи нека закономерност, коју онда треба и убудуће поштовати, да се не ствара јаз између врло обимног већ усвојеног фонда имена и његових будућих допуна.

Начелно главни принцип адаптације туђих имена – трансфонемизација, преозвучавање нашим најближим еквивалентима – у доследнијој примени на прилагођавање енглеских имена не би нас никуд довео. Да је примењиван, имали бисмо на пример „Роумиоу“ или „Роумјоу“ ум. *Ромео*, „Ате“ ум. *Артур*, „Елигзанде“ ум. *Александер*, „Годн“ ум. *Гордон*, „Илизебет“ ум. *Елизабет(а)*, „Егете“ ум. *Агата*, „Чикагоу“ ум. *Чикаго*, „Оухајоу“ ум. *Охајо*, „Оуклехоуме“ ум. *Оклахома* – итд. Тај принцип може у овом случају имати само помоћну улогу, а приликом прилагођавања не треба полазити ни од саме гласовне структуре, ни од граfiје, него истовремено од једног и другог.

116. Колико год да се енглеска гласовна структура удаљила од графије, ипак се у типичној енглеској ономастици уочавају типични, најчешћи односи – само што вокалске вредности зависе од неколико позиционих и прозодијских ситуација; кад бисмо их обележили акценатским и сличним знаковима, у много случајева био би одређен и изговор, нпр. R^ome^b, Chic^ag^o, R^ochester. За разумевање спонтано извршене транскрипције биће нам потребно да условно разликујемо јаке и слабе позиције енгл. вокала, при чему под јаким подразумевамо дифтоншки изговор и дужину, а затим и кратки нагласак или полунаглашеност (секундарни нагласак), док се у slabим позицијама вокали изговарају кратко и ненаглашено, или се и сасвим губе. На вокалску боју доста утиче и сугласничко суседство, нарочито R, а у некој мери и W и L. Остављајући засад по страни тај утицај, приказаћемо једном схемом односе графија (велика слова у схеми) и гласовних вредности, који се уочавају првенствено у личним именима. Дужину означавамо са две тачке иза вокала, а у дифтонзима еi, аi, оu други је вокал неслогован.

поз.	A	O	E	I	U
јаке	(1) ei KATE a: FRANCIS	ou ROSE o: NORA	i: STEVE	ai MIKE i: NINA	ju: HUME u: JUDY
слабе	(2) ä FANNY	o BOBBY	e BETTY	i ^e BILLY	a HUMPHRY
	(1) ə LUCAS	ə JACOB	i ^e AGNES ə CLAMENT	i ^e DORIS	ə MARCUS
	(2) Ø DONALD	Ø GORDON	Ø CATHERINE	Ø CECIL	

Уобичајена транскрипција у табели наведених примера је: *Кејт, Роз* или *Роуз, Стив, Мајк, Хјум; Франсис, Нора, Нина, Дуди; Фани* или *Фени, Боби, Бети, Били, Хамфри*; у slabим позицијама: *Лукас, Џејкоб* или *Џекоб, Агнес, Клемент, Дорис, Маркус; Доналд, Гордон, Кетрин, Сесил.*

Као I углавном се понаша и Y: CYRUS – *Сајрус, PLYMOUTH* – *Плимут, GLADYS* – *Гледис.* Графичку слику енглеског вокализма посебно компликују диграфи (групе од два самогласничка слова), у којима делом и једно и друго слово има своје гласовно значење, а делом се обједињавају у једну функционалну јединицу; у овом другом случају диграфи се најчешће изједначају са једноструким самогласничким словима у одговарајућој, обично јакој позицији (в. даље у азбучном прегледу, т. 118). О изговору и замени самогласника испред R биће даље речи у т. 119.

117. Поређење са изворном грађом показује да је лик усвојених енглеских имена врло мало резултат примања по слуху, а много више плод једног културолошког процеса, који би сад погрешно било подредити некаквој лингвистичкој технологији, заснованој на трансфонемизацији, замени енглеских фонема нашим најближим еквивалентима. Уместо тога треба уочити преовлађујуће законитости досадашње адаптације и настојати да се у складу са њима врши и даље усвајање имена.

У преношењу енглеског вокализма преовлађујући поступак може се овако одредити:

a. у јаким позицијама одступања енгл. изговора од писма доста утичу на нашу транскрипцију, иако са неким битним одступањима у корист писма или обједињавања замене;

b. у slabим позицијама промена боје енглеских самогласника условљена ненаглашеношћу и краткоћом врло мало утиче на транскрипцију, која остаје углавном ослоњена на писмо;

c. губљење самогласника у слабој позицији уважава се у нашој транскрипцији доследно за крајње Е и делимично за Е унутар речи, док се други вокали по правилу преносе према писму;

d. R се преноси према писму, а најчешће и претходни самогласник, али са неким одступањима у корист *e*.

Може се рећи да у односу на јаки и слаби вокализам енглеска имена третирамо попут руских.

118. После ових начелних напомена, приказаћемо нешто по-добрније (што никако не значи исцрпно) најтипичније поступке прилагођавања енглеских имена. Полазимо од јединица писма поређаних по абecedном реду, додајући у угластој загради и податак о гласовној вредности. Није обухваћен вокализам у вези са R (в. т. 119).

A [ei] као *ej*: *Дејвид* (DAVID), *Грејс* (GRACE), *Лејк Плесид* (LAKE PLACID) итд. Одступања су ређе у корист *a*, а чешће у корист *e*: *Абрахам* (ABRAHAM), *Џејмс* (JAMES), *Кептаун* (CAPE-TOWN), *Кембриџ* (CAMBRIDGE), *Шекспир* (SHAKESPEARE). Са A [ei] изједначаје се делом AY: *Рејмонд* (RAYMOND), *Тејлор* (TAYLOR), ређе EA: *Грејт Јармут* (GREAT YARMOUTH).

A [a:] као *a*: *Франсис* (FRANCIS), *Чикаго* (CHICAGO).

A [ä] као *a* и као *e*, са много потврда и за једно и за друго, нпр. *Адам* (ADAM), *Агата* (AGATHA), *Агнес* (AGNES), *Алан* (ALAN), *Натали* (NATALIE), *Далас* (DALLAS), *Калифорнија* (CALIFORNIA), *Канада* (CANADA), *Канзас* (KANSAS), *Манчестер* (MANCHESTER); *Кетрин* (CATHERINE), *Џек*

(JACK), *Џенет* (JANET), *Меги* (MAGGIE), *Ненси* (NANCY), *Метју* (MATTHEW), *Кентербери* (CANTERBURY), *Хемпшир* (HAMPSHIRE), *Лејк Плесид* (LAKE PLACID); има и доста двојстава, нпр. *Хари и Хери* (HARRY), *Харолд и Херолд* (HAROLD) и др.

А [ə] об. као а: *Агата* (AGATHA), *Ема* (EMMA), *Канаверал* (CANAVERAL), *Дакота* (DAKOTA) итд., с мноштвом потврда. Одступања у корист е доста су честа, а понекад се јављају системски, захватајући поједине завршетке, као -GHAM (*Бирмингем*, *Нотингем*), -LAND (*Кливленд*, *Квисленд* и др., али и *Скотланд јард*, *Фолкландска острва*); за -IAN Прав. 1960 даје *Вивијен*, *Џили[j]ен*, али у пракси и овде влада двојство (уп. *Доријан*). – Енгл. А об. се преноси и кад се не изговара: *Доналд* (DONALD), *Реџиналд* (REGINALD), али *Мајкл* (MICHAEL).

AL каткад као ол (сагласно изговору): *Солзбери* (SALISBURY).
AU – об: једнако са О [o:, o], в. ниже; AY – в. горе под А [ei].

С испред Е, I, Y као с: *Сесил* (CECIL), *Сирил* (CYRIL); ово с се, као и с од Т + I и изворно S, пред наредним [j] претвара у и: *Патриша* (PATRICIA), *Нејшенел* (NATIONAL) и сл.

С у другим положајима као к: *Клемент* (CLEMENT), *Каракас* (CARACAS); тако и СК: *Патрик* (PATRICK).

CH као ч, каткад као к и као и: *Чарлс* (CHARLES) итд.; *Крис* (CHRIS), *Шарлот* (CHARLOTTE).

Е [i:], што одговара дифтоншким позицијама других вокала, као и: *Стив* (STEVE), *Стивен* (STEPHEN), *Пит* (PETE), *Питер* (PETER), *Ивлин* (EVELYN) итд. Одступања има нпр. кад се иде за међународним обрасцима: *Офелија* (OPHELIA), *Корнелија* (CORNELIA), *Родезија* (RHODESIA), *Феликс* (FELIX). – Са Е [i:] исти изговор и замену имају и графија EE, об. и EA: *Ли* (LEE), *Кетлин* (CATHLEEN), *Џин* (JEAN).

Е [e] као е: *Еми* (EMMIE), *Естер* (ESTER), *Хенријет(а)* (HENRIETTE).

Е [i^e] по правилу као е (иако се по изг. изједначује са I у оваквој позицији): *Алфред* (ALFRED), *Агнес* (AGNES), *Хелен* (HELEN), *Ернест* (ERNEST), *Фелисија* (FELICIA).

Е [ə] као е: *Флоренс* (FLORENCE), *Габријел* (GABRIEL). Не преноси се немо Е на крају речи, обично ни унутар речи: *Кетрин* (CATHERINE), *Родерик* и *Родрик* (RODERICK).

EE, EA – в. горе под Е [i:] и под А [ei]; EY – в. под I; EU, EW – в. под U.

G испред Е према изговору, као џ или као г: *Џералд* (GERALD), *Џорџ* (GEORGE), *Џорџија* (GEORGIA), *Гертруд(а)* (GERTRUDE), *Герти* (GERTIE); испред I је обично г: *Гидеон*

- (GIDEON), *Гилберт* (GILBERT), *Гил* (GIL), тако и *Гибралтар*, иако би према енгл. изговору било Џи-. И групу DG испред Е замењујемо са џ: *Кембриџ* (CAMBRIDGE).
- GH кад се губи не преносимо: *Хју* (HUGH), *Скарборо* (SCARBOURGH) али GH [ə] у завршетку -BURGH преносимо као г: *Единбург* (EDINBURGH), *Роксбург* (ROXBURGH).
- Н об. према изговору, као х или се не преноси (кад је немо), али има одступања: *Хилда* (HILDA), *Дон* (JOHN), *Дебора* (DEBORAH), али *Тотенхем* обичније него *Тотнем* (TOTENHAM).
- I [ai] као ај: *Мајк* (MIKE), *Мајкл* (MICHAEL), *Ајдахо* (IDAHO), *Ајрин* (IRENE), али има и одступања у корист и: *Мима* (MIMA).
- I [i:], [i^e] наглашено и ненаглашено – као и: *Нина* (NINA), *Били* (BILLY), *Дорис* (DORIS); једнако се изговара Е и I нпр. у AGNES и DORIS, али их преносимо према писму. И кад се редукује у изговору, I се обично преноси: *Сесил* (CECIL). – Са I [i^e] изједначује се крајње -EY и -IE: *Родни* (RODNEY), *Фреди* (FREDDIE).
- J као џ: *Дон* (JOHN), *Џој*, (JOY) итд.
- O [ou] по правилу као о: *Клотилда* (CLOTILDA), *Долорес* (DOLORES), *Хјуго* (HUGO), *Џозеф* (JOSEPH), *Џозефина* (JOSEPHINE), *Џо* (JO и JOE), *Одет* (ODETTE), *Роланд* (ROLAND), *Ромео* (ROMEO), *Роза* (ROSA), *Розмери* (ROSEMARY), *Тоби* (TOBY), *Тони* (TONY), *Буфало* (BUFFALO), *Колорадо* (COLORADO), *Чикаго* (CHICAGO), *Ајдахо* (IDAHO), *Дакота* (DAKOTA), *Охајо* (OHIO), *Оклахома* (OKLAHOMA), *Торонто* (TORONTO), *Онтерио* (ONTARIO), *Родезија* (RHODESIA), *Довер* (DOVER). – Иако се срећу и примери замене са оу (што препоручују и поједини нормативисти), јасно је да је пракса створила правило, и нема разлога да се оно и даље не примењује.
- O [o:], [o] – као о: *Кора* (CORA), *Нора* (NORA); *Боб* (BOB), *Кони* (CONNIE) итд. (примера са кратким [o] има много, за разлику од ретких с дужином). – Као [o:] и ређе [o] изговара се и АУ: *Обри* (AUBREY), *Огастус* (AUGUSTUS), *Полин* (PAULINE); *Остин* (AUSTIN), *Морис* (MAURICE).
- O [ə] по правилу као о, а тако се преноси и редуковано (немо) О: *Грегори* (GREGORY), *Дебора* (DEBORAH), *Керол* (CAROL), *Гордон* (GORDON), *Арнолд* (ARNOLD).
- O [a] (тј. као и кратко наглашено U) имамо у LONDON, али транскрипција остаје према писму. Диграф OW (обично) и OU (каткад) има изговор [au], што и преносимо као ау: *Хауард* (HOWARD), *Даун* (DOWN), *Кептаун* (CAPETOWN), *Саутемптон* (SOUTHAMPTON).

OO [u:] и [u] (тј. само се делимично изједначаје са U) – као у: *Ливерпул (LIVERPOOL), Бруклин (BROOKLYN)*.

OU се често изједначаје са U у разним позицијама (в. тамо); уп. и горе под O [a].

PH [f] као *ф*: *Џозеф (JOSEPH), Филип (PHILIP)*.

QU као *кв*: *Квебек или Квибек (QUEBEC), Квинсленд (QUEENSLAND)*.

R према писму, а о претх. вокалима в. ниже (т. 119).

S [z] на крају речи, често и у суседству сонаната као *с*: *Чарлс (CHARLES), Освалд (OSWALD), Лесли (LESLEY), Џерси (JERSEY), али Канзас (KANSAS), Елзи (ELSIE)*. Између самогласника S се обично преноси као *з*: *Џозеф (JOSEPH), а SS редовно као с*: *Џеси (JESSY)*. У погледу једначења по звучности транскрипција није уједначена: *Глазгов (GLASGOW), Солзбери (SALISBURY), али Питсбург (PITTSBURGH); Хадсон (HUDSON), али Виндзор (WINDSOR)*.

SH као *ш*: *Шетланд (SHETLAND), Шекспир (SHAKESPEARE)*.

TH у знач. безвучног међузубног сугласника као *т*: *Кенет (KENNETH), Артур (ARTHUR)*. Звучни међузубни сугласник врло је редак у ономастици, те нема израженог транскрипционог обичаја.

TZ као *џ*: *Фицрој (FITZROY), Фицџералд (FITZGERALD)*.

U [ju:] као *ју*: *Сју (SUE), Хју (HUGH), Хјум (HUME)*, тако каткад и EU, EW, OU: *Јуџин (EUGENE), Метју (MATTHEW), Хјустон (HOUSTON)*; са претх. N као *њу*: *Њујорк (NEW YORK)*.

U [u:] као у: *Џуди (JUDY), Труди (TRUDY), Луси (LUCY)*, тако и *Ендру (ANDREW)*.

U [a] као *а*: *Хамфри (HUMPHRY), Гај (GUY), Хадсон (HUDSON)*, тако и *Даглас (DOUGLAS), Јанг (YOUNG)*.

U [ə] об. као у: *Магнус (MAGNUS), Маркус (MARCUS), Едмунд (EDMUND)*, тако и *Плимут (PLYMOUTH), Јармут (YARMOUTH)*.

W делом као *в* а делом се обједињује са претходним вокалским словом у вокалски диграф: *Винифред (WINIFRED), Вили (WILLY)* итд., в. и под O, U. – WA као *во*: *Волт (WALT), Волтер (WALTER)*, али трад. *Вашиington (WASHINGTON), Валас (WALLACE)*. – У неким позицијама се W губи испред I, што се уважава и у транскрипцији, али недоследно: *Гринич (GREENWICH), Берик или Бервик (BERWICK)*.

X као *кс*: *Макс или Мекс (MAX), Хаксли (HUXLEY)*, тако и *Александер (ALEXANDER)*, иако је овде изг. [gz].

У кад није у суседству с вокалима једнако са I: *Сајрус* (CYRUS), *Гледис* (GLADYS), *Бети* (BETTY), тако и *Стенли* (STANLEY) и сл.

У уз вокале об. као j: *Јанг* (YOUNG), *Рој* (ROY), *Гај* (GUY), *Јорк* (YORK). За диграфе AY, EY в. под А и I.

119. Посебну обраду изискује транскрипција енгл. R и вокала који му претходе, где су секвенце IR и UR ретке у именима, за разлику од AR, ER, OR. Полазећи од писма, можемо разликовати тројачке позиције:

– R испред изг. вокала чува се у изговору као [r], с тим што претходни вокал или дифтонг делом остаје као и испред других сугласника, а делом добија посебне вредности;

– R крајње или испред немог E не чува се као [r] у изговору, него се са претходним вокалом обједињује у дифтонг или прости вокал (монофтонг);

– R испред сугласника такође се не чува као [r] него се стапа с претходним вокалом, али овде редовно у монофтонг, а не у дифтонг.

а. У првом типу, са изг. [r], за транскрипцију је битно указати на ове случајеве:

AR [eəŋ] као *ер* или *ар*: *Мери* (MARY), *Клера* или *Клара* (CLARA), *Онтерио* или *Онтарио* (ONTARIO), *Сара* (SARAH);

ER, EAR [iəŋ] као *ир*: *Ири* (ERIE, језеро), *Клиринг хауз* (CLEARING HOUSE, установа);

IR [aiəŋ, aiŋ] као *ајр*: *Ајра* (IRA), *Ајрин* (IRENE);

OR [o:r] као *ор*: *Флора* (FLORA), *Кора* (CORA);

UR [juəŋ] као *јур*: *Хјурон* (HURON), *Бјури* или *трад. Бери* (BURY).

Кратки наглашени вокали испред [r] понашају се као и испред других сугласника: *Карол* или *Керол* (CAROL), *Дорис* (DORIS), *Цери* (JERRI).

У ненаглашеном [əŋ] обично се вокал испред R транскрибује према писму: *Хилари* (HILARI), *Маргарет* (MARGARET), *Емери* (EMERY), *Грегори* (GREGORY), *Марџори* (MARJORY). Замена *-ер-* примењује се, међутим, и за UR: *Кентербери* (CANTERBURY), *Солзбери* (SALISBURY, где је редуковано I остало без замене), изузетно и за AR: *Розмери* (ROSEMARY), веров. под утицајем имена *Мери* (MARY).

б. У другом типу, са крајњим R или RE, замене су углавном као и претходне, иако се R не чува као [r], него са претх. вокалом даје дифтонг на [ə] или дуги вокал: *Клер* (CLARE), *Лир* (LEAR), *Шекспир* (SHAKESPEARE), *Јоркшир* (YORKSHIRE).

У слабој позицији слогови на -R свде се у изговору на [ə], а

транскрибујемо их према писму: *Едгар* (EDGAR), *Естер* (ESTER), *Конор* (CONOR), *Артур* (ARTHUR).

с. За трећи тип, са R испред сугласника, у јакој позицији карактеристичне су ове замене:

AR [a:] као *ар*: *Барт* (BART), *Чарли* (CHARLEY, -LIE);

ER [ə:] као *ер*: *Ернест* (ERNEST), *Герти* (GERTIE), тако и EAR: *Перл Харбур* (PEARL HARBOUR);

OR [o:] као *ор*: *Гордон* (GORDON), *Јорк* (YORK), тако и *Џорџ* (GEORGE);

IR, YR [ə:] као *ир* или *ир* (ретко је у именима, па и нема устаљеног узуса): *Берд* (BYRD, поларни истраживач), *Бирмингем* (BIRMINGHAM);

UR [ə:] као *ур*: *Черчил* (CHURCHILL), *Бернс* (BURNS), *Берт* (BURT, глумац Берт Ланкастер).

У слабој позицији и овде се [ə] по правилу транскрибује према писму: *Едвард* (EDWARD), *Хауард* (HOWARD), *Алберт* (ALBERT), *Херберт* (HERBERT), *Клифорд* (CLIFFORD).

120. У закључку се може рећи да праксом створени транскрипциони поступак, где год се може уочити системност, треба и даље поштовати, нимало не избегавајући ни одступања од изговора у корист писма ако су сагласна са спонтано насталим преовлађујућим обичајем. Не треба нити прекрајати нити проглашавати за традиционалне изузетке од правила нпр. такве ликове као *Вилсон*, *Винстон*, *Томас*, *Едвард*, *Еванс*, *Рејмонд*, *Едгар*, *Грегори* (узимајући да би правилно било „Вилсен“, „Винстен“, „Томес“, „Едверд“. „Евенс“ или „Евенз“, „Рејменд“, „Едгер“, „Грегери“) или *Милдред*, *Ценет*, *Хелен*, *Ернест* (ум. фонолошки доследних „Милдрид“, „Хелин“, „Ернист“), па ни *Клотилда*, *Хјуго*, *Чикаго*, *Роланд* (ум. прецизнијег „Клоутилда“, „Хјугоу“, „Чикагоу“, „Роуленд“). Они су плод самониклих и рационалних правила, која треба задржати, па ће овакви примери бити узорци правила а не изузеци.

По сложености транскрипције и значају за нашу језичку културу имена из енглеског језика заслуживала би и посебан речнички приручник, са обрадом много исцрпнијом него што је била могућна у овом прилогу. Важну улогу у нашој језичкој култури има и енглеско посредништво у преношењу имена из разних других језика, нарочито из даљих земаља. На пример, наш преузим јапанских имена ослања се и даље на енглеску транскрипцију, на основу које су створена погодна правила. Тако је било и с кинеским именима, али се сада ослањамо на латинички систем утврђен у самој Кини. Енглеско посредништво доста утиче и на праксу преношења арапских имена, али се за њих боље непосредно ослонити на сам арапски гласовни систем (и донекле на писмо и створену традицију, в. т. 110 и 111).

Имена из италијанског језика

121. Имена из италијанског језика без већих тешкоћа преносе се у наш језик, захваљујући сличности гласовних система, иако постоје и поједини проблеми. Поред разних омашки у пракси, условљених највише несналажењем у италијанској ортографији, испољила су се углавном три битнија проблема.

а. Италијанске шумне африкате по изговору су између наших *ћ*, *ђ* и *ч*, *џ*. Традицијом је створено, а у П кодификовано комбиновано транскрипционо решење, тј. *ч* – *ђ*, *Да Винчи*, *Пучини* – *Микеланђело*, *Бенова*. У пракси има тежњи да се и безвучни парњак замењује нашим меким сугласником (*ћ*), вероватно зато што се у свести оних који у свом изговору имају изразито тврдо *ч* и *џ* насупрот меком *ћ* и *ђ* итал. сугласници по слуху идентификују као ближи нашим меким; старији пример такве тежње је *Ђано* (политичар гроф Ђано), а новији поздрав „*ђао*“ (у разг. језику). Биће, међутим реално задржати постојећу комбиновану замену, сагласно са П.

б. За итал. пискаве африкате – безвучно [с] и његов звучни парњак [з] – П предвиђа једну замену: наше *ц* (уз неке изузетке са з), што је сагласно са старим италијанизмима *интермецо*, *мецосопран* и сл. и са новијим *пиџерија*, *пиџа* (PIZZERIA, PIZZA), мада у дијалектима имамо и примања итал. [з] као з. Реално је и овде подржати нормирану обједињену замену са *ц*.

с. Најсложеније је питање замене итал. *И* испред вокала, које обично губи слоготворност кад није под акцентом, те је питање треба ли га преносити као *и* или као *ј*. П није изричито нормирао ово питање, иако би се могло схватити да га прећутно решава у корист *и*. Сигурно је, међутим, да су у прилагођеном писању много обичнији облици типа *Пјетро*, *Пјетранђели*, *Пјермарини*, *Пјомбино*, *Бјанкини* (уп. и апелатив *бјанко*), *Бјондо*, *Бјонди*, *Фјоренцо*, *Фјорентино*, *Скјапарели* – него са *Пије-*, *Пио-*, *Бија-*, *Био-*, *Скија-*. Можемо узети као правило да на почетку имена пишемо *пј*, *бј*, *фј*, *кј* за предвокалско PI, BI, FI, CHI, тако и *гј* за GHI ако наиђемо на име које тако почиње; из овог треба изузети уобичајено *Пијемонт*, као и могуће примере у којима је BI- префикс (*Бијенале*, *бијенале*). Изван првог слога и иза других сугласника (без обзира на слог) биће обичније да IO, IA, IE, IU преносимо као *ио*, *ија*, *ије*, *ију*. Дакле: *Пјаченца*, *Кјавена* (тако и *Скјапарели*), *Фјорентино*, али *Шипионе*, *Фабијано* итд.

122. Навешћемо сад абecedним редом како треба преносити оне итал. графичке у којима има неких транскрипционих специфичности:

- C кад није испред E, I (в. и под CH) као *к*: *Капри* (CAPRI), *Петрарка* (PETRARCA), *Кремона* (CREMONA), *Корели* (CORELLI).
- C (и CC) испред E, I као *ч*: *Да Винчи* (DA VINCI), *Де Амичис* (DE AMICIS), *Медичи* (MEDICI), *Пучини* (PUCINI), *Челини* (CELLINI), *Беатриче* (BEATRICE), *Кроче* (CROCE), *Веспучи* (VESPUCCI).
- CI испред вокала као *ч*, тј. CIA, CIO, CIU као *ча*, *чо*, *чу*: *Лучано* (LUCIANO), *Ланча* (LANCIA), *Бокачо* (BOCCACIO), *Брачоллини* (BRACCIOLINI), *Ричуто* (RICCIUTO). Изузетак је *Лучија* (LUCIA), где је I под нагласком, као и трад. *Ђано* (CIANO, гроф Ђано). И овде исто важи за CCI.
- CH (и CCH) испред E, I као *к*: *Керубини* (CHERUBINI), *Микеле* (MICHELE), *Кико* (CHICCO), *Киђи* (CHIGI), *Ђоакино* (GIOACHINO), *Бокерини* (BOCCHERINI). Али CH у завршецима на -ICH као *ч*: *Ступарич* (STUPARICH), *Кецич* (KEZICH).
- G кад није испред E, I (в. и под GH) као *г*: *Верга* (VERGA), *Гуљелмо* (GUGLIELMO).
- G (и GG) испред E, I (слоготворног) као *ђ*: *Ђенова* (GENOVA), *Анђело* (ANGELO), *Микеланђело* (MICHELANGELO), *Алто Адиђе* (ALTO ADIGE), *Ђиралди* (GIRALDI), *Ђина Лолобриђида* (GINA LOLOBRIGIDA), *Мађини* (MAGGINI), *Киђи* (CHIGI).
- GI (и GGI) испред вокала као *ђ*, тј. GIA, GIO, GIU као *ђа*, *ђо*, *ђу*: *Ђакомо* (GIACOMO), *Перуђа* (PERUGIA), *Ђовани* (GIOVANNI), *Ђото* (GIOTTO), *Ђордано* (GIORDANO), *Ређо Калабрија* (REGGIO CALABRIA), *Ђузепе* (GIUSEPPE), *Ђустинијани* (GIUSTINIANI). Трад. изузетак је *Ђорџија* (BORGIA).
- GH као *г*: *Ђерардо* (GHERARDO), *Маргерита* (MARGHERITA), *Лонги* (LONGHI), *Ђоргезе* (BORGHESE).
- GL испред I као *љ* (у другим положајима остаје *гл*): *Камољи* (CAMOGLI), *Ђиљи* (GIGLI), *Ђиљине* (FIGLINE).
- GLI испред вокала као *љ*, тј. GLIA, GLIE, GLIO, GLIU као *ља*, *ље*, *љо*, *љу*: *Каљари* (CAGLIARI), *Тољати* (TOGLIATTI), *Гуљелмо* (GUGLIELMO), *Ђиљола* (GIGLIOLA), *Кастилјоне* (CASTIGLIONE), *Паљуги* (PAGLIUGHI).
- GN као *њ*: *Болоња* (BOLOGNA), *Ромања* (ROMAGNA), *Ањели* (AGNELLI), *Маскањи* (MASCAGNI), *Модуњо* (MODUGNO). Изузетак је *Игнис* (назив фабрике и спортског друштва), будући да је то латински облик (IGNIS).
- GUA, GUE, GUI као *гва*, *гве*, *гви*: *Ђварески* (GUARESCHI), *Ђварнијери* (GUARNIERI), *Ђвџази* (GUERRAZZI), *Ђвидо* (GUIDO), *Сангвинети* (SANGUINETI), *Ђвичардини* (GUICCIARDINI).

H об. служи као графички знак да се C и G не умекшавају и не преноси се (примере в. под CH, GH).

I иза C, G, GL, SC'а испред вокала служи као графички знак и не преноси се (примере в. под CI, GI, GLI, SCI).

I иза других сугласника а испред самогласника об. као и, тј. IA, IE, IU, IO као *ија, ије, ију, ио*: *Марија (MARIA), Катанија (CATANIA), Вијаређо (VIAREGGIO), Грацијано (GRAZIANO), Габријеле (GABRIELE), Ријенци (RIENZI), Клаудио (CLAUDIO)*. О одступањима типа *Пјетро, Бјанкини, Фјорентино* в. у т. 121с.

I почетно испред вокала и I између вокала као *ј*: *Јези (IESI), Јаначи, (IANNACCI), Пистоја (PISTOIA), Ђоја (GIOIA), Флајано (FLAIANO), Мастојани (MASTROIANNI)*.

I у другим положајима као *и*: *Маинарди (MAINARDI), Боито (BOITO), Мафеи (MAFFEI), Луиза (LUISA), Луиђи (LUIGI)*.

QUA, QUE, QUI као *ква, кве, кви*: *Квазимодо (QUASIMODO), Торквато (TORQUATO), Пасквале (PASQUALE), Чинквети (CINQUETTI), Дела Кверча (DELLA QUERCIA), Тарквинија (TARQUINIA), Секви (SEQUI), Акви (ACQUI)*.

S међусамогласничко као *з*: *Пиза (PISA), Казела (CASELLA), Бриндизи (BRINDISI), Пезаро (PESARO), Чезаре (CESARE), Карузо (CARUSO)*, Али на почетку другог дела сложенице као *с*: *Аквасанта (ACQUASANTA)*.

S испред звучног сугласника или сонанта (на почетку и унутар речи) као *з*: *Збарбаро (SBARBARO), Згамбати (SGAMBATI), Итало Зевео (ITALO SVEVO), Смареља (SMAREGLIA), Розмини (ROSMINI), Гизланџони (GHISLANZONI)*.

SC испред E, I као *ш* (у другим положајима као *ск*): *Шелба (SCELBA), Рашел (RASCEL), Грамиши (GRAMSCI), крешендо (CRESCENDO)* (не „крешчендо“).

SCI испред вокала као *ш*, тј. SCIA, SCIO, SCIU као *ша, шо, шу*: *Бреша (BRESCIA), Шаша (SCIASCIA), Кашио (CASCIO), Прошутти (PROSCIUTTI)*.

S у другим положајима као *с*, такође SS као *с*: *Спалато (SPALATO), Сфорца (SFORZA), Франческо Солимена (FRANCESCO SOLIMENA), Салерно (SALERNO), Болсена (BOLSENA), Бенсо (BENSO), Версилија (VERSILIA), Тасо (TASSO), Росини (ROSSINI)*. Али име CORSICA код нас је уобичајено у облику *Корзика*.

X као *кс*: *Биксио (BIXIO), Кракси (CRAXI)*.

Z (и ZZ), и безвучно и звучно, као *ц*: *Цаватини (ZAVATINI), Болџано (BOLZANO), Руџанте (RUZZANTE), Дониџети (DONIZETTI), Аbruџи (ABRUZZI), Д'Анунџио (D'ANUN-*

ZIO), *Манџони* (MANZONI), *Катанџаро* (CATANZARO), *Цанела* (ZANELLA), *Цампа* (ZAMPA).

Остале италијанске графеме преносимо у наш језик без промена. Уобичајена италијанска имена која су ушла у нашу изражајну традицију задржавају се у усвојеном облику, без обзира на транскрипциона правила, нпр. *Рим* (ROMA), *Напуљ* (NAPOLI), *Трст* (TRIESTE), *Тибар* (TEVERE), *По* (PO) (боље него *Пад* од лат. PADUS, али: *Падска низија* или *низина*), *Сицилија* (SICILIA), *Сардинија* (SARDEGNA), *Везув* (VESUVIO), *Капитол* (CAMPIDOGGIO), *Апулија* (PUGLIE), *Лациј(ум)* (LACIO), *Корзика* (CORSICA), *Пијемонт* (PIEMONTE), *Фиренца* (FIRENZE), *Рафаел* (RAFFAELLO), *Тиџијан* (TIZIANO), *Галилеј* – али именом и презименом *Галилео Галилеи* (GALILEO GALILEI), *Кристифор* или *Кристоф Колумбо* (CRISTOFORO COLOMBO) и др.

Имена из јапанског језика

123. Транскрипција јапанских имена не намеће готово никаква сложенија питања, па је и у нашим географским и другим приручницима постигнута прилична уједначеност. Ово омогућавају пре свега крајње једноставна структура јапанског слога (готово искључиво отворени слогови, који се завршавају на вокал), једноставан петовокалски систем сличан нашем (самогласници *a, e, i, o, u*) и постојање јасне латиничке транскрипције.

а. Што се тиче сугласничког система, једна од најочљивијих одлика јесте постојање реда умекшаних, палатализованих сугласника, с тим што су испред вокала *i* сви сугласници умекшани, а испред *e* сви остају тврди. Обележавање те мекоће двојачко је у латиничкој транскрипцији. За једне сугласнике употребљавају се диграфи са словом *Y* (које иначе, кад није уз сугласник, одговара нашем *j*), нпр.

тврди сугласник: KA KO KU KE
палатални сугласник: KYA KYO KYU KI

– а сличну ситуацију имамо и код R M B P G H.

Међутим, за три палатална сугласника имамо посебне графичке: CH (према T за тврди сугласник), SH (према S) и J (према D или Z). У руској транскрипцији је и овде – као и за претходне случајеве – примењен уобичајени руски систем показивања мекоће помоћу истих сугласничких графема које се употребљавају и за тврде сугласнике, с тим што се диференцирање постиже помоћу самогласничких слова (ка-кя, ко-кё, та-тя, со-сё, су-сю итд.).

Друга је упадљива одлика јапанског консонатизма да се F и TS не јављају као самостални гласови, него стоје у допунском односу према H односно T, као њихове варијанте условљене следећим U,

тако да имамо редове НА-НО-НЕ-FU и ТА-ТО-ТЕ-TSU, а исто је такав однос и D : Z. Отуда је у новом систему латиничке транскрипције, који има извесну примену у Јапану, уведено писање HU TU DU уместо FU TSU ZU по старом систему, што не треба да утиче на нашу транскрипцију. Исто се односи и на писање TI SI DI у новом систему уместо CHI SHI LI у старом.

в. Неколико питања транскрипције јапанских речи захтевају начелно опредељење.

– *Ноџима* или *Нођима* (NOJIMA), *Чиба* или *Ћиба* (CHIBA) и сл.? По изговору било би оправданије за јапанско J и CH узимати наше *ђ* и *ћ*, али ће ипак бити боље *џ* и *ч*. Разлог је двојак: једно због укореење навике, а друго зато што избором *џ* и *ч* добијемо логично решење и за трећи палатал, тј. за SH, где ћемо онда применити наше *ш* (*ш*, међутим, не би било у системском складу са *ћ*, *ђ*). Зато ћемо остати при уобичајеном *Фуџијама* (FUJUYAMA), *Хачинохе* (HACHINOHE), *Хирошима* (HIROSHIMA) итд.

– *Сендај* или *Сендаи*, *Ајкава* или *Аикава* (SENDAI, AIKAWA)? У неким прецизним транскрипцијама овде се прави етимолошка разлика: ако је дифтонг кинеског порекла, пише се сугласник *ј*, а ако је изворна јапанска реч, на том месту стоји вокал *и*. За нас је, међутим, боље да пођемо од практичних разлога, па да на крају речи уместо *И* иза самогласника пишемо *ј*, чиме ће се омогућити нормална дефлекција и извођење речи, док у средини речи можемо задржати *и* без обзира на порекло: *Сендај* (SENDAI), *Сакај* (SAKAI), *Фукуј* (FUKUI), *самурај* (SAMURAI), *Аикава* (AIKAWA), *Суџу* (SUITSU) итд.

– *Каназава* или *Канадзава*, *Сузуки* или *Судзуки* (KANAZAWA, SUZUKI)? Јапанско Z описује се у стручној литератури као полуафриката, што би оправдавало и нашу замену *дз*, нарочито с обзиром на аналогно *џ* (J). Међутим, као простије и већ укореењено, треба задржати писање *з*: *Мијазаки* (MIYAZAKI), *Шизуока* (SHIZUOKA), *камиказе* (KAMIKAZE) и сл.

– *Токио* или *Токјо*, *Киото* или *Кјото* (TOKYO, KYOTO)? Само због сувише укореење навике треба задржати име *Токио*, али у осталим случајевима јапанско Y треба преносити као *ј*: *Кјушу* (KYUSHU), *Кирју* (KIRYU), *Шамјо* (SHAMYO) и сл. Једино ће се *ј* са претходним *н*, слити у *њ*: *Буња* (BUNYA), док аналогне ситуације за *љ* немамо, јер у јапанском гласовном систему не постоји сонант *л*.

с. Полазећи од тих опредељења, у јапанским именима графичке из уобичајене лат. транскрипције овако преносимо:

CH као *ч*: *Кочи*, *Хитачи*, *Чокај* (KOCHI, HITACHI, CHOKAI).
I као *ј* на крају речи иза самогласника: *Сакај*, *Фукуј*, *Ваканај* (SAKAI, FUKUI, WAKKANAI);

I у другим положајима као *и*: *Иванај, Икуно, Мориока, Абашири* (IWANAI, IKUNO, MORIOKA, ABASHIRI).

J као *џ*: *Јама, Фуџијама, Химеџи* (JAMA, FUJIYAMA, HIMEJI).

NY као *њ*: *Њудо, Буња* (NYUDO, BUNYA).

SH као *ш*: *Ширакава, Шизуока, Токушима, Хирошима* (SHIRAKAWA, SHIZUOKA, TOKUSHIMA, HIROSHIMA).

TS као *џ*: *Цуруга, Маџујама, Јаџуширо, Цуруока* (TSURUGA, MATSUYAMA, YATSUSHIRO, TSURUOKA).

W као *в*: *Вакајава, Уваџима* (WAKAYAMA, UWAJIMA).

Y као *ј*, и кад је самосталан глас и кад означава мекоћу сугласника (уп. и горе NY): *Јамагучи, Јокохама, Мијако, Кјото, Кјушу, Рјукју* – али: *Токио* (YAMAGUCHI, YOKOHAMA, MIYAKO, KYOTO, KYUSHU, RYUKYU; TOKYO).

Z као *з*: *Маџузака, Миџаки* (MATSUZAKA, MIYAZAKI).

Остала слова преносимо без промене, осим што упрошћавамо удвојене сугласнике. Не преносимо ни знак дужине вокала, који се употребљава у прецизнијем лат. транскрибовању (нпр. у *Кјушу*, први слог у *Кјото* и др.).

Имена из кинеског језика

124. Кинеска имена, будући да се кинески језик служи идеографским писмом (хијероглифима), примали смо раније највише посредством енглеске транскрипције, а последњих година посредством латиничке транскрипције усвојене у самој Кини (као помоћно писмо, тзв. пин'јин) коју можемо узети као непосредно изворно писмо. Основна је разлика у третману два реда кинеских сугласника, који условно одговарају нашим звучним и беззвучним, али су по изговору оба реда ближа нашим беззвучним сугласницима, а разликују се по аспирацији и енергији артикулације; донекле је слично стање у немачком консонантизму.

Напомена. Неки синолози ипак описују сугласнике који одговарају нашим звучним као (факултативно) полувучне, али су они по акустичком утиску свакако ближи нашим беззвучним.

Енглеска транскрипција је, наиме, оба реда означавала словима за беззвучне сугласнике (сигнализујући апострофом аспирацију), па је и наша транскрипција била беззвучна, док се у пин'јину (кинеској латиници) та два реда представљају овако:

B D G Z ZH J
P T K C CH Q (F S SH X)

Нпр. име једног кинеског језера писало се енгл. TUNG T'ING и код нас *Тунг Тинг*, док је у пин'јину DONGTING, одакле и наше новије *Дунгтинг*.

125. Кинеске речи, међу њима и имена, састоје се од свега око 400 једносложних структурних јединица – морфема (само што се број умножава због различитих акцената). Ти кинески слогови увек значе или неку реч, или афикс, или део сложенице, и у идеографском писму сваки има засебан хијероглиф. У пин'јину се често спајају у писању по два или три слога, али задржавају аутономност и јасну међусобну границу. Кад год би било двоумице где је та граница, она се означава апострофом, што се у некој мери преноси и у нашу праксу (у слободној примени према потреби, па тако пишемо и сам термин пин'јин, да се не би *n-j* читало као сугласник *њ*).

У кинеској именској формули прво долази презиме па лично име (у ствари, обично спој два лична имена, једног за ширу и једног за породичну употребу). Ако неку личност помињемо скраћено, онда се изоставља други део, а не први: *Ли Сјенњен* или само *Ли*.

Изнећемо главна питања у којима се треба одредити, као и наше препоруке.

126. *Дунгтинг* или *Тунгтинг* (DONGTING)? Има довољно разлога да се прихвати транскрипција са звучним сугласницима (тј. тип *Дунгтинг*) и у нашем писању. Такво писање узело је већ доста маха, и тешко бисмо се сада вратили на традиционално: оно омогућује да се не затире разлика између различитих кинеских слогова. – Према томе: *Дунгтинг* а не „Тунгт(х)инг“, *Денг Сјаопинг* (DENG XIAOPING) а не „Тенг“, *Суцоу* (SUZHOU) а не „Сучоу“ – итд.

127. *Мао Цедунг* или *Мао Дзедунг* (MAO ZEDONG)? Питање је да ли да писање звучних сугласника прихватимо и за кинеско *Z*, где немамо свој звучни сугласник, него бисмо морали прибегавати групи *дз*; или да у овом случају идемо за изговором (тј. да пишемо *ц*), избегавајући нама стране склопове. Биће погодније за наш језик да пишемо *ц*: *Мао Цедунг*, *Ценг Гуофан* (ZENG GUOFAN), а не „Дзенг“ итд. Писање *дз* могло би се оставити као резервна могућност диференцирања, рецимо ако би (због неутрализације кинеских *Z-C*) дошло до директног изједначења два кинеска имена.

128. *Хубеј* или *Хубеи* (HUBEI), *Генг Бјао* или *Генг Бијао* (GENG BIAO)? Овде је у питању неслоговно *и* (*i*) у две позиције у којима се јавља, на крају слога и испред слоготворног самогласника. Свакако је оправданије писати *ј* него *и*, јер би писање *и* водило тешкоћама у промени речи (први пример) и замагљивало једно-сложне структуре кинеских морфема (у кинеском је BIAO један слог).

129. Нормална је последица писања предсамогласничког *ј* његово стапање с претходним *L, N* у *љ, њ*: *Љаонинг*, *Ли Сјенњен*.

130. Ђјуђјанг, Кунг Ђју или Ђуђанг, Кунг Ђу (JIUJIANG, KONG QIU)? Питање је заправо хоћемо ли горње правило о писању предсамогласничког *ј* као *ј* примењивати дословно или ћемо испуштати *ј* иза меких сугласничких *ђ* и *ћ*. Има разлога за ово друго: и у нашим речима *ј* испада иза *ћ* и *ђ* (инстр. *жеђу*, *ноћу*); задржавање *ј* води тешким сугласничким скуповима, погађајући и слог JIANG 'река', који је врло чест у кинеској топонимији (било би „Чангђјанг“, „Хејлунгђјанг“ итд.); испуштањем *ј*, опет, ништа се не губи у диференцираности слогова, јер напореда са слоговима типа JIANG не постоје други типа „JANG“, с којима би се они први изједначили.

131. Сјанг, Сју, Шанси или Сјанг, Сју, Шанси (XIANG, XU, SHANXI)? Изван спора је да у прва два случаја кинеско X (само или са наредним неслоговним I) треба преносити као *сј*, јер је то глас сличан пољском или нашем дијалекатском меком *с* (*ś*). Међутим, у П је са доста разлога предвиђено да се такав пољски глас испред *и* (слоговног) преноси код нас са *с*, а не са *сј* као у другим положајима. Могли бисмо то, у интересу лакшег изговора, предвидети и за кинеско X: Шанси, Ђангси (сагласно овом и претходном правилу, а без њих би било „Ђјангси“).

Посебно треба истаћи неоправданост писања замене „хс“ за овај кинески сугласник. Тај симбол је преузет из условне енгл. транскрипције и нема никаквог системског оправдања, те га треба потпуно одстранити из наше праксе.

132. Да ли кинеско *и* преносити као *у* или *и*? Овај глас Кинези пишу (у латиници) најчешће словом U (тј. као и обично *у*, а на боју указује претходни меки сугласник), а само иза L и N означају помућеност надредним тачкама. У нашој пракси уобичајено је преношење овога гласа са *у*, па то треба и задржати, тим пре што се тако избегавају неке транскрипционе тешкоће.

133. Без обзира на правила, треба изузети из њиховог деловања низ кинеских имена укореењених у нашој изражајној традицији. Ту долазе:

– *Кина*, *Жуто море*, *Хонг Конг* или *Хонгконг*, који би на основу кинеског стандарда био „Сјан(г)канг“;

– реке *Јангце*, *Жута река* или *Хуангхе* (за Јангце је стандардно име CHANGJIANG „Чангђјанг“);

– градови *Пекинг* (не „Бејђинг“), *Нанкинг* (не „Нанђинг“), *Чун(г)кинг* (не „Чунгђинг“), *Тјенцин* (не „Тјенђин“), па и *Шангај* (радије него прецизирано *Шангхај*);

– историјске личности чија су имена ушла у изражајни обичај и у обимнију литературу, као *Конфуције* или *Конфуције*, *Лао Це*, *Сун Јат Сен*, *Чанг Кај Шек*, а могло се ово применити и на Мао

Цедунга и Цоу Енлаја да није већ поремећен ранији изражајни обичај.

134. Дати списак ових имена не треба сматрати коначним. Може се оставити и извесна слобода ауторима, јер нема знатније штете ако се неко време буду укрштала традиционална и нова стабилована имена; штета долази од импровизација које немају ни традиције ни услова да се прихвате као будућа норма.

Тек кад се одределимо у изложеним спорним питањима, можемо препоручити целовита правила како да се кинеске латиничке графије преносе у наше прилагођено писање:

А као *a*: Анхуеј (ANHUI, провинција); в. и слоге BIAN, DIAN, JIAN, JUAN, LIAN, MIAN, NIAN, PIAN, QIAN, QUAN, TIAN, XIAN, XUAN, YAN, YUAN.

В као *b*: Басјен (BAXIAN, топ.);
BIAN као *bјен*: Јенбјен (YANBIAN, топ.).

С као *c*: Цао Цао (CAO CAO, ист. личност);
CONG као *цунг*;
CUI као *цвеј*: Цвеј Веј (CUI WEI, глумац);
CUN као *цуен*: Ђен Сингцуен (QIAN XINGCUN, књиж.).

CH као *ch*: Вучанг (WUCHANG, град);
CHONG као *чунг*: Ванг Чунг (WANG CHONG, ист.);
CHUI као *чвеј*: Чен Бајчвеј (CHEN BAICHUI, књиж.);
CHUN као *чуен*: Чангчуен (CHANGCHUN, град).

D као *d*: Децоу (DEZHOU, град);
DIAN као *дјен*;
DONG као *дунг*: Мао Цедунг (MAO ZEDONG);
DUI као *двеј*: Мавангдвеј (MAWANGDUI, топ.);
DUN као *дуен*: Мао Дуен (MAO DUN, књиж.).

Е као *e*: Ње Ер (NIE ER, композитор).

F као *f*: Ли Сифан (LI XIFAN, књиж.).

G као *g*: Гелешан (GELESHAN, планина);
GONG као *гунг*: Гунг Цицен (GONG ZIZHEN, књиж.);
GUI као *гуеј*: Гуејцоу (GUIZHOU, провинција);
GUN као *гуен*.

H као *h*: Хенан (HENAN, провинција);
HONG као *хунг*: Хунгху (HONGHU, језеро);
HUI као *хвеј*: Анхуеј (ANHUI, провинција);
HUN као *хуен*: Хуенчуен (HUNCHUN, топ.).

I слоговно као *i* (иако се иза неких сугласника изговара мукло, глас типа „шва“ или руског *ы* и пољског *у*): Чен Ји (CHEN YI, пол.), Сичуан (SICHUAN, провинција);

- I неслоговно, на крају слога, као *j*: *Тајван* (TAIWAN);
 I неслоговно, испред слоготворног самогласника, као *j*: *Тјенанмен* (TIAN AN MEN, трг); иза меких сугласника *ћ*, *ђ* (Q, J) треба га испуштати; са претходним *L*, *N* слива се у *љ*, *њ*; са претходним *X* има обједињену замену *сј*: *Денг Сјаопинг* (DENG XIAOPING).
- J као *ђ*: *Ђинан* (JINAN, град);
 JI испред самогласника у истом слогу као *ђ*: *Ђуђанг* (JIUJIANG, река);
 JIAN као *ђен*: *Ванг Јуенђен* (WANG YUANJIAN, књиж.);
 JIONG као *ђунг*;
 JUAN као *ђуен*: *Жу Циђуен* (RU ZHIJUAN, књиж.).
- K као *к*: *Кајфенг* (KAIFENG, град);
 KONG као *кунг*: *Кунгфу* (KONGFU, топ.);
 KUI као *куеј*: *Ђи Ден(г)куеј* (JI DENGKUI, пол.);
 KUN као *куен*: *Куенминг* (KUNMING, град).
- L као *л*: *Ланџоу* (LANZHOU, град);
 LI испред самогласника у истом слогу као *љ*: *Љаонинг* (LIAONING, провинција);
 LIAN као *љен*: *Даљен* (DALIAN, град);
 LONG као *лунг*: *Лунгхајлу* (LONGHAILU, топ.);
 LÜ као *лу*: *Лу Јулан* (LÜ YULAN, пол.);
 LUN као *луен*: *Цај Луен* (CAI LUN, ист.).
- M као *м*: *Ма'аншан* (MA'ANSHAN, планина);
 MIAN као *мјен*: *Бамјеншан* (BAMIANSHAN, планина).
- N као *н*: *Ненђанг* (NENJIANG, река);
 NI испред самогласника у истом слогу као *њ*: *Ње Ер* (NIE ER, муз.);
 NONG као *нунг*;
 NÜE као *нуге*.
- NG (задњонепчани назал, који долази само на крају слога и у коме је акустички елеменат „г“ врло неизразит) као *нг*; испред *G* и *K* замена графиције NG своди се на *n*: *Ђужунгуан* (JURONG-GUAN, топ.), в. и пример под *KUI*, али се испред *K* (због традиције) *нг* може и задржавати (уп. *Хонгконг* или *Хонг Конг*).
- O као *о*: *Оу Јенсју* (OU YANXIU, књиж.); в. и CONG, CHONG, DONG, GONG, HONG, JIONG, KONG, LONG, NONG, PONG, RONG, SONG, TONG, XIONG, YONG, ZONG, ZHONG.
- P као *п*: *Појангху* (POYANGHU, језеро);
 PIAN као *пјен*: *Пјен Гуан* (PIAN GUAN, град).

- Q као *ћ*: *Би Бајши* (QI BAISHI, сликар);
 QI испред самогласника у истом слогу као *ћ*: *Цанг Банђао* (ZHANG BANQIAO, сликар);
 QIAN као *ћен*: *Си Маћен* (SI MAQIAN, књиж.);
 QIONG као *ћунг*;
 QUAN као *ћуен*: *Баодућуен* (BAODUQUAN, језеро).
- R на крају слога као *р* (долази само у слогу ER, в. пример под E);
 R на почетку слога као *ж*: *Женмин жибао* (RENMIN RIBAO, лист);
 RONG као *жунг*, в. пример под NG;
 RUI као *жуеј*;
 RUN као *жуен*: *Чен Ђингжуен* (CHEN JINGRUN, математичар).
- S као *с*: *Санганхе* (SANGGANHE, река);
 SONG као *сунг*: *Сунг Ђинглинг* (SONG QINGLING, пол.);
 SUI као *суеј*: *Суеј Јангди* (SUI YANGDI, ист.);
 SUN као *суен*: *Суен Ци* (SUN ZI, ист.).
- SH као *ш*: *Чангша* (CHANGSHA, град);
 SHUI као *шуеј*: *Ханшуеј* (HANSHUI, река);
 SHUN као *шуен*: *Лушуен* (LUSHUN, град).
- T као *т*: *Сјангтан* (XIANGTAN, град);
 TIAN као *тјен*: *Тјенанмен* (TIAN AN MEN, трг);
 TONG као *тунг*: *Тунгсјен* (TONGXIAN, округ);
 TUI као *туеј*;
 TUN као *туен*: *Санлинтун* (SANLINTUN, топ.).
- U као у (и кад је неслоговно); в. и CUI, CUN, CHUI, CHUN, DUI, DUN, GUI, GUN, HUI, HUN, KUI, KUN, LUN, RUI, RUN, SUI, SUN, SHUI, SHUN, TUI, TUN, ZUI, ZUN, ZHUI, ZHUN; LÜ, NÜE.
- W као *в* (укључујући и слог WU, иако се изговара као у): *Тајван* (TAIWAN).
- X као *сј* (не „хс“, које потиче из енгл. транскрипције): *Лу Сјун* (LU XUN, књиж.);
 X испред слоговног I као *с*: *Шанси* (SHANXI провинција), *Синхуа* (XINHUA, агенција);
 XI испред самогласника у истом слогу као *сј*: *Денг Сјаопинг* (DENG XIAOPING, пол.);
 XIAN као *сјен*: *Ђинсјен* (QINXIAN, град);
 XIONG као *сјунг*: *Јанг Сјунг* (YANG XIONG, књиж.);
 XUAN као *сјуен*: *Би Сјуенгунг* (QI XUANGONG, антропоним).
- Y као *ј*: *Лу Јоу* (LU YOU, књиж.);
 YAN као *јен*: *Јенан* или *Јен'ан* (YAN'AN, град);
 YONG као *јунг*: *Љу Јунг* (LIU YONG, књиж.);
 YUAN као *јуен*: *Јуен Шикај* (YUAN SHIKAI, историчар), али

треба задржати традиционално *јуан* (кинеска монета), такође *Таијуан* (град).

Z као *ц*: *Мао Цедунг* (MAO ZEDONG);

ZONG као *цунг*: *Танг Тајцунг* (TANG TAIZONG, пол.);

ZUI као *цзеј*: *Шицзејшан* (SHIZUISHAN, град);

ZUN као *цун*: *Цуен'ји* или *Цуенји*, само *н-ј* треба читати одвојено, јер припадају разним функционалним слоговима (ZUNYI).

ZH као *ц*: *Цанг Шицао* (ZHANG SHIZHAO, антропоним);

ZHONG као *цунг*: *Луо Гуанцунг* (LUO GUANZHONG, књиж.);

ZHUI као *цзеј*;

ZHUN као *цун*: *Ли Цуен* (LI ZHUN, књиж.).

135. Из табеларног прегледа види се да кинески латинички систем има типизирана одступања од изговора, као -ONG/ung, -IAN/ien, -UI/uei, -UN/uen; у транскрипцији идемо за изговором, али је каткад неизбежно да признамо и узус створен по угледу на писмо. Овоме се може додати да се и -IU (у слоговима DIU LIU LIU MIU NIU QIU XIU) изговара као -io̩. Из наше табеле произлази за ове слоге транскрипција *дју љу њу мју њу љу сју*, а прецизније би било *дјоу љоу њоу мјоу њоу љоу сјоу*. Нисмо се одлучили на ово удаљавање од писма зато што писање типа -оу није продрло у нашу праксу, а не предлажу га ни разраде на које се ослањамо, али се и овакво писање може имати у виду као резервна могућност диференцирања.

Латински језик – в. т. 95–98.

Имена из мађарског језика

136. Мађарски вокализам је доста различит од нашег и разубе-нији је, јер има вокале типа *ö* и *ü*, а дужина и краткоћа доста утичу на боју вокала А и Е (дужина се у мађарском означава надредним знаком типа акута или двојног акута: *Á, Ê, Í Ó, Ú, Ű, Ő*, док се вокали који су без таквог знака изговарају кратко). Наиме, *Á* је слично нашем дугом *а*, док је А по изговору између *а* и *о*; *Ê* је пак затвореније а Е отвореније од нашег *е*. Ипак то не доводи до неких проблема и недоумица, иако се нашем упрошћеном транскрипцијом затиру и поједине битне изворне разлике.

Консонатизам је, међутим, врло сличан нашем и лако се преноси у наше писање; једини донекле условни поступак је што за мађ. *LY* примењујемо традиционалну замену *љ* сагласно некадашњем изговору, који се још чува у дијалектима – иако је данашњи стандардни изговор *ј*.

Мађарска савремена ортографија веома је сагласна са изговором, и са њом је усаглашено писање личних имена и топонима, али

у презименима се често задржава старински, традиционални начин писања. То доводи до извесних тешкоћа, али практичне а не начелне природе. На пример, слово *Y* је у савр. правопису само знак умекшавања (LY, NY, GY, TY), али у појединим презименима има исту вредност као *I*, а има и још одступања и у вокализму и у консонантизму. За правилно прилагођено писање оваквих презимена треба најпре установити како би се писала по савременом мађ. правопису, па онда применити нормална правила транскрипције.

137. Суштински проблем, међутим, постоји у транскрипцији честих мађарских презимена на -AI, -AY, -EI, -EY, где преовлађујућа пракса у Војводини није прихватила као правило преседане дате у примерима *Калај-Калаја-Калајев* (KÁLLAY) и *Сињеји* (SZINYEI) – него уопштава образац *Будаи* (BUDAY или BUDAI), *Келчеи* (KÖLCSEI) (а онда и нешто мање доследно *Будаија*, *Будаијев* и сл.). Иако би за наш изговор било много погодније *Будај-Будаја-Будајев*, за нормативно опредељење пресуднији је узус који се створио у средини где је најживљи додир с мађарским језиком и примена транскрипције; битна је чињеница да је крајњи вокал овде заправо придевски наставак, који гласи [i] а не [j]. Историјско име *Калај* може се узети као традиционални изузетак од правила.

138. Кад год су уобичајени, треба без икаквих вештачких сузбијања задржати наше традиционалне облике мађарских имена: *Будимпешта* (BUDAPEST), *Сегедин* (SZEGED), *Печуј* или *Печух* (PÉCS), *Сигет* (SZIGETVÁR), *Дебрецин* (DEBRECEN) и др. Ако је, из информативних разлога, потребно навести и прави мађарски облик, онда се он може наводити само у мађ. латиници (нпр. Budapest, Pécs, а не никад „Будапешт“ или „Budapešt“, „Печ“ или „Peč“).

139. Дајући азбучни преглед битних правила транскрипције, полазићемо од савременог мађ. правописа, али ћемо указивати и на поједине традиционалне графиције:

A, Á (и трад. AA, AÁ) као *a*: *Татабања* (TATABÁNYA), *Гал* (GAAL, GAÁL ум. GÁL).

AI и трад. AY (на крају презимена) као *ai*: *Јокаи* (ген. -*аија*, разг. -*аја*, JÓKAI), *Бочкаи* (BOCSKAY); али *Токаји* (TOKAJI), *Гелеји* (GELEJI).

C (и трад. CZ, TZ) као *ц*: *Цеглед* (CEGLÉD), *Барцаи* (BARCZAY), *Ацел* (ATZÉL).

CS (и трад. CH, TS) као *ч*: *Чепел* (CSEPEL), *Мадач* (MADÁCH уместо MADÁCS), *Сечењи* (SZÉCHENYI ум. SZÉCSÉNYI), *Бабич* (BABITS).

DZ (звучни парњак C) као *дз*: *Бриндза* (BRINDZA).

DZS као *ц*: *Банџал* (BANDZSAL).

E, É (и трад. EÉ) као *е*: *Кечкемет* (KECSKEMÉT), *Вер* (VEÉR).

EI, EY (на крају презимена) као *еи*: *Сињеи* (SZINYEI), *Келчеи* (KÖLCSEY) (ген. *Сињеија*, *Келчеија*).

GH (трад.) као *г*: *Вег* (VÉGH), *Харанги* (HARANGHY).

GY као *ђ*: *Ђула* (GYULA), изузетно на крају презимена као *ги*: *Сеги* (SZEGY ум. SZEGI).

H нормално као *х*: *Хуњади* (HUNYADI); уп. и GH, TH.

LY као *љ*: *Карољ* (KÁROLY), *Кираљ* (KIRÁLY), али у презименима каткад и као *-ли*: *Кароли* (KÁROLY), *Мохоли* (MOHOLY).

NY као *њ*: *Хуњади* (HUNYADI), изузетно у презименима и као *ни*: *Хатвани* (HATVANY).

O, Ó (и трад. OÓ) као *о*: *Фоњод* (FONYÓD), *Шош* (SOÓS ум. SÓS).

Ö, Ó (и трад. EÖ, EW) као *е*: *Кишкереш* (KISKÖRÖS), *Етвеш* (EÖTVÖS ум. ÖTVÖS), *Терек* (THEWREWК ум. TÖRÖK), *Вереш* (WEÖRES ум. VÖRÖS).

S (и SS) као *ш*: *Мишколц* (MISKOLC), *Кошут* (KOSSUTH).

SZ као *с*: *Сексард* (SZEKSZÁRD), *Сомбатхел* (SZOMBATHELY).

TH (трад.) као *т*: *Кошут* (KOSSUTH), *Тот* (TÓTH), *Бети* (BEÓTHY ум. BÓTI).

TY као *ћ*: *Маћаш* (MÁTYÁS), изузетно у презименима као *ти*: *Верешмарт* (VÖRÖSMARTY).

U, Ú (и трад. UU) као *у*: *Ђула* (GYULA), *Будаи* (BUDAI, BUDAY), *Кун* (KUUN ум. KÚN).

Ü, Ű као *и*: *Физешабон* (FÜZESABONY), *Орфи* (ORFFŰ).

Y је у савр. правопису само знак за умекшавање (в. GY, LY, NY, TY), а у презименима се јавља као вокал, у вредности I.

ZS као *ж*: *Јожеф* (JÓZSEF).

Самогласници су сви унесени у овај преглед, а у стандардни консонантизам улазе још сугласници B, D, F, G, J, K, L, M, N, P, R, T, V, Z – који се преносе без промене.

140. У живом додиру два језика створили су се и неки посебни поступци прилагођавања. Тако се мађ. хипокористици на *-ке*, па и неки без наставка уобличавају код нас на *-ка*: *Евика* (ÉVIKE), *Пиштика* (PISTIKE), *Јулишка* (JULIS). У мађарском језику је нормални ред у људским именима презиме па лично име, а у нашем изразу редослед се мења: *Бела Барток* (BARTÓK BÉLA), *Ђерђ Лукач* (LUKÁCS GYÖRGY). Као остатак некадашњих адаптационих обичаја остала су преудешена имена угарских владара: *Ладислав* (LÁSZLÓ), *Матија* или *Матијаш* (MÁTYÁS) и др. Поједина се географска имена преводе или се употребљавају паралелно наши називи: *Блатно језеро* (BALATON), *Затисје* (TISZÁNTÚL), *Задунавље* или *Прекодунавље* (DUNÁNTÚL) и сл. – Овакве

поступке не треба сузбијати, јер доприносе континуитету нашег изрази и потпунијој прилагођености мађарских имена.

Македонска имена – в. т. 104, 106а

Имена из немачког језика

141. Немачки гласовни систем и изговор гласова веома се разликује од нашег, па се позајмице које су примане непосредно по слуху (делом и под утицајем нестандардног немачког изговора) изразито удаљавају од изворне фонолошке структуре, и, наравно, од немачког писаног облика; уп. на пример *паор* од BAUER, *крумпир* и *кромпир* од GRUNDBIRNE, *шпорет* од SPARHERD. Међутим, имена из немачког језика преношена су у наш у једном културолошком процесу, уз посредство писане речи и језички образованих посредника, па је створен углавном постојан систем транскрипције. У том систему занемарују се такве особености немачког изговора као што су аспированост безвучних сугласника и делимична или потпуна обезвученост њихових звучних парњака, као и цео низ других изговорних појава. Отуда се наша правила прилагођавања могу успешно приказати полазећи од немачке графије, која има углавном систематичан однос према немачком гласовном систему.

142. Битније недоумице и неуједначености углавном се своде на два проблема:

(1) да ли немачко почетно S испред самогласника преносити као *с* (идући за писмом, а донекле и за акустичким утиском), или као *з*, сагласно немачком фонолошком систему (*Сименс: Билд ам зонтаг*);

(2) у којој мери примењивати једначење по звучности у немачким именима: (*Дрезден: Потсдам*), а уз ово и нека питања замене S испред сонаната (*Бизмарк: Фасмер, Шлезвиг: Освалд*).

Ни ми у овој прилици не можемо предложити одређен одговор на прво питање. Тачна је констатација у П да почетно предвокалско S чешће преносимо као *с* него као *з*: *Салицбург (SALZBURG), Сап (SAAR), Сарбрикен (SAARBRÜCKEN), Сименс (SIEMENS), Семеринг (SEMMERING), Сингер (SINGER)* и сл. Те усвојене облике свакако треба поштовати, ма како се формулисала норма; а питање је треба ли је и формулисати супротно створеном обичају. За једначење в. т. 76f1.

143. Преглед уобичајених правила транскрипције немачких имена:

- Ä као *e*: *Јегер* (JÄGER), *Шефер* (SCHÄFER).
 AA као *a*: *Сар* (SAAR), *Ахен* (AACHEN).
 AE као *e*: *Шефер* (SCHAEFER).
 AI – в. под EI.
 AU (дифт.) као *ау*: *Аугзбург* (AUGSBURG), *Дахау* (DACHAU).
 ÄU – в. под EU.
 C ван спојева CH, CK, SCH, TSCH (в. тамо) ретко је у нем. именима; испред E, Ä, I, Y изговара се зависно од порекла имена, као *ц* или *с* (па га тако и преносимо), а у другим положајима као *к*: *Кантор* (CANTOR), *Целе* (CELLE, град са именом лат. порекла) и сл.
 CH најчешће као *х*: *Бухенвалд* (BUCHENWALD), *Хајнрих* (HEINRICH).
 CH у појединим именима као *к*: *Клодвиг* (CHLODWIG), *Кристијан* (CHRISTIAN), *Фукс* (FUCHS).
 CH као *ш* у неким именима франц. порекла: *Шарлотенбург* (CHARLOTTENBURG), *Шарлота* (CHARLOTTE).
 CK као *к*: *Цвикау* (ZWICKAU), *Хакс* (HACKS).
 DT као *т*: *Брант* (BRANDT), *Шмит* (SCHMIDT).
 EI, AI (дифт.) као *ај*: *Хајделберг* (HEIDELBERG), *Дајмлер* (DAIMLER), *Мајнц* (MAINZ).
 EU, ÄU као *ој*: *Ројтлинген* (REUTLINGEN), *Дојблер* (DÄUBLER).
 G (и GH) као *г*, и кад му је изговор фрикативан (типа *х*, у секвенци -IG); *Лудвиг* (LUDWIG), *Хениг* (HENNIG), *Сегерс* или *Зегерс* (SEGHERS), али у сложеницама GH као *гх*: *Ебингхаус* (EBINGHAUS).
 H на почетку речи и наглашеног дела сложенице као *х*: *Хајне* (HEINE), *Розенхајм* (ROSENHEIM). Са претх. CH слива се у једно *х*: *Кирхоф* (KIRCHHOFF), *Минхаузен* (MÜNCHHAUSEN). У другим положајима се не изговара самостално и не преноси. Кад је иза самогласника, указује на његову дужину: *Рур* (RUHR), *Брамс* (BRAHMS), *Карлсруе* (KARLSRUHE). У графијама GH и TH не утиче на транскрипцију: *Лутер* (LUTHER), *Матилда* (MATHILDE), в. и горе под G. – Уп. и CH, SCH, TSCH, PH.
 I об. као *и*, али на крају дифтонга као *ј* (в. EI).
 IE као *и* (дуго): *Кил* (KIEL), *Билефелд* (BIELEFELD).
 Ö, OE као *е*: *Келн* (KÖLN), *Гетинген* (GÖTTINGEN), *Гете* (GOETHE), *Гебелс* (GOEBBELS).
 OW на крају имена (изг. [o:]) као *ов*: *Панков* (PANKOW), *Шадов* (SCHADOW).
 PF (нем. африката) као *пф*: *Пфалц* (PFALZ), *Пфорцхајм* (PFORZHEIM).
 PH као *ф*: *Филип* (PHILIPP).
 QU као *кв*: *Кверфурт* (QUERFURT).

- S, SS, ß као *с*, осим ниже изузетих случајева (уп. т. 142): *Клаус* (KLAUS), *Лесинг* (LESSING), *Гаус* (GAUß).
- S међусамогласничко као *з*: *Роза* (ROSA), *Мозел* (MOSEL).
- S између R, L, M, N и самогласника као *з*: *Херзе* (HERSE), *Елза* или *Елзе* (ELSE), *Кремзер* (KREMSER), *Макензен* (MACKEN-SEN).
- S почетно предвокалско као *с* или као *з* (в. т. 142).
- S испред звучних сугласника и сонаната као *з* или као *с*: *Дрезден* (DRESDEN), *Потсдам* (POTSDAM), *Шлезвиг* (SCHLES- WIG), *Фасмер* (VASMER), *Освалд* (OSWALD).
- SCH као *ш*: *Шилер* (SCHILLER), *Шуберт* (SCHUBERT).
- SP, ST на почетку речи и дела сложенице као *шт*, *шт*: *Шпандау* (SPANDAU), *Штајн* (STEIN), *Ајнштајн* (EINSTEIN).
- TSCH, TZSCH као *ч*: *Кречмер* (KRETSCHMER), *Ниче* (NIE- TZSCHE).
- TZ као *ц*: *Нецер* (NETZER), *Вецлар* (WETZLAR).
- Ü као *и*: *Кригер* (KRÜGER), *Минхен* (MÜNCHEN).
- V као *в* или као *ф*, об. према изговору: *Виктор* (VIKTOR), *Валентин* (VALENTIN, VALLENTIN) (изг. [v]); *Ева* (EVA), *Давид* (DAVID) (изг. [v] и [f]); *Хановер* (HANNOVER) (изг. [f]); *Фогел* (VOGEL), *Фолксспартај* (VOLKSPARTAI) (изг. [f]);
- W као *в*: *Вајмар* (WEIMAR), *Лудвиг* (LUDWIG).
- X као *кс*: *Маркс* (MARX).
- Z као *ц*: *Лајпциг* (LEPZIG), *Цирих* (ZÜRICH).

Обезвучавање сугласника на крају речи не утиче на транскрипцију.

Персијска имена – в.т. 112

Имена из пољског језика

144. У писању пољских имена најсложенији је проблем преношења пољских сугласника *ś*, *ź* (по изговору као наши дијал. сугласници у ијек. говорима, нпр. у *с'екира*, *коз'и*). За пољско *ś*, *ź* пред самогласницима (у овом положају се пишу у пољском пред слоготворним I као S, Z, а пред другим самогласницима као SI, ZI) нема потребе да се мењају одредбе П (образац *Красицки*, *Казимјеж*, *Сјенкјевич*, *Зјелињски*). За исте сугласнике испред сугласника и на крају речи (тада се у пољском пишу са *Ś*, *Ź*) П предвиђа да се преносе као *с*, *з*, изузев у-групама *ŚC*, *ŚL*, *ŹL*, које се преносе као *шћ*, *шл*, *жл*. У ово правило треба унети неке поправке:

(1) нема потребе да се изузимају групе *ŚL* и *ŹL*, него и у њима треба писати *с*, *з* (са изузетком *Шљонск* – *ŚLĄSK*, пољско име за Шлеску или Шлезију);

(2) као *шћ* преноси се не само графија ŚĆ, него и истозначна графија ŚC(I) (*Кошћан* и сл.);

(3) крајње Ś боље је преносити као *ш*, и Ź као *ж* ако би се нашли такви примери (изузетак је презиме *Лос*, подударно са одговарајућим зоонимом).

145. Пољско DZ преноси се као дз (осим у графији DZI и кад се једначи по звучности), само што је П изузео DZ на крају речи, препоручујући замену *ц*: *Грућонц*. Оправданије је не изузимати ни ову позицију, него писати *Грућондз*, *Ксјондз*, јер се у падежним облицима DZ више не налази на крају речи (у положају позиционог обезвучавања), па писање *ц* губи оправдање.

146. Пољско Ó према П преноси се некад као *о* а некад као *у* (зависно од тога одржава ли се у зависним падежима или се смењује са *О*). Оправдано је упростити овај поступак и замењивати Ó редовно са *о* (чиме се обнавља изворнија структура речи): *Гора*, *Новоградек*.

147. На основу реченога и одредаба П карактеристичне пољске графије треба овако преносити:

А испред уснених сугласника као *ом*, а у другим положајима као *он*: *Домбровски* (DĄBROWSKI), *Раћонж* (RACIĄNZ).

СН (и Н у именима туђег порекла) као *х*: *Војћех* (WOJCIECH), *Чехович* (CZECZOWICZ), *Холанд* (HOLLAND).

СІ испред самогласника као *ћ*, а испред сугласника и на крају речи као *ћи*: *Ђеплице* (CIEPLICE), *Франћишек* (FRANCISZEK).

СЗ као *ч*: *Шчећин* (SZCZECIN), *Лобачевски* (LOBACZEWSKI).

Ѓ као *ћ*: *Ђвјечек* (ŚWIECZEK).

DZ (осим у групи DZI и кад се једначи по звучности) као дз: *Мјендзилесје* (MIĘDZYLESIE), *Грућондз* (GRUDZIĄDZ, в. т. 145).

DZI испред самогласника као *ђ*, а кад је I слоготворно као *ђи*: *Ђедушицки* (DZIEDUSZYCKI), *Брођињски* (BRODZIŃSKI).

DŹ као *ђ*: *Лођ* (ŁÓDŹ).

Ѓ као *ен*: *Венгјерски* (WĘGIERSKI), *Ченстохова* (CZĘSTOCHOWA), а испред уснених сугласника као *ем*: *Дембицки* (DEBICKI).

I између сугласника и самогласника (кад представља одраз позиционог умекшавања сугласника) као *ј* (посебно в. СІ, DZI, NI): *Ђелски* (BIELSKI), *Опјењски* (OPIEŃSKI), *Ђјалисток* (BIAŁYSTOK), *Сјенкјевич* (SIENKIEWICZ) итд. Али кад је I изворно, у именима страног порекла, групе IA, IE, IU, IO оправдано је преносити као *ија*, *ије*, *ију*, *ио*: *Јулијан* (JULIAN), *Ципријан* (CYPRIAN), *Габријел* (GABRIEL), *Јулијуш* (JULIUSZ) – за разлику од *Луцијан* (LUCJAN), *Веспазјан* (WESPAZJAN).

- L и Ł према П обоје као л: *Лублин* (LUBLIN), *Вјеличка* (WIELICZKA), *Болеслав* (BOLESŁAV), *Вроцлав* (WROCŁAW).
- Ń испред самогласника као њ, а кад је I слоготворно као њи: *Збигњев* (ZBIGNIEW), *Бродњица* (BRODNICA).
- Ń као њ: *Познањ* (POZNAŃ), *Слоњски* (SŁOŃSKI).
- Ó као о: *Краков* (KRAKÓW), *Новоград* (NOWOGRÓD), *Новоградек* (NOWOGRÓDEK), *Гора* (GÓRA), *Горњицки* (GÓRNICKI).
- RZ као ж а иза безвучних сугласника као ш: *Гжегож* (GRZEGORZ), *Анджеј* (ANDRZEJ), *Кшешовице* (KRZESZOWICE), *Вјепш* (WIEPRZ).
- SI испред самогласника као сј, а кад је I слоготворно као си: *Сјенкјевич* (SIENKIEWICZ), *Зосја* (ZOSIA), *Сјемирацки* (SIEMIRADZKI), *Красињски* (KRASIŃSKI), *Красицки* (KRASICKI).
- SZ као ш: *Варшава* (WARSZAWA), *Тадеуш* (TADEUSZ).
- Ś крајње и испред сугл. ħ (Ć, CI) као ш, а у другим положајима као с: *Пишбош* (PRZYBOŚ), *Лубаш* (LUBAŚ), али изузетно *Лос* (ŁOŚ); *Замошћ* (ZAMOŚĆ), *Свиноујшће* (ŚWINOUJŚCIE), *Кошћан* (KOŚCIAN); *Освјенћим* (OSWIĘCIM), *Свидњица* (ŚWIDNICA), *Пишемисл* (PRZEMYŚL) (в. т. 144).
- W као в: *Варшава* (WARSZAWA), *Вјењавски* (WIENIAWSKI).
- Y као и: *Гдиња* (GDYNIA).
- ZI испред самогласника као зј, а кад је I слоготворно као з: *Зјелињски* (ZIELIŃSKI), *Казимјез* (KAZIMIERZ).
- Ż као з: *Књаźнин* (KNIAŻNIN). В. и т. 144 (испред ħ и на крају речи Ż би се преносило као ж, али немамо ономастичких примера).
- Ż као ж: *Живјец* (ŻYWIEC).

Имена из португалског језика

148. Док нам италијански и шпански језик не стварају никакве теже транскрипционе проблеме, дотле је португалска фонетика једна од најсложенијих европских, са гласовима веома различитим од наших и са великим варијацијама изговора, зависно од нагласка или ненагласености, положаја у речи, гласовног суседства и додир речи у сложеним именима – тако да ни најсложенија правила не би осигурала да наш изговор за португалско ухо звучи као близак и добро погођен.

С друге стране, у писму португалски језик оставља утисак структуралне једноставности, сличне шпанском или талијанском језику. Једини начин да сачувамо ту једноставност и у нашим правилима транскрипције и створимо норму која се може лако и постојано одржавати јест одлучан ослонац на писмо, слично као

што преносимо руска имена, а то неизбежно значи занемаривање низа позиционих и других варијација изговора.

149. При таквом приступу довољна су ова правила преношења португалских графија у наш језик:

АЕ и ÆЕ (са знаком назалности) као *аи* (тј. једнако графији АИ):
Каитано (CAETANO), *Мораис* (MORAES), *Гимараис* (GUIMARÃES)

ÃО као *ао*: *Сао Пауло* (SÃO PAULO), *Фалкао* (FALCÃO).

С испред Е и И као *с*: *Ресифе* (RECIFE), *торсида* (TORCIDA);

С у другим положајима као *к*: *Копакабана* (COPACABANA);

СН као *ш*: *Шико* (CHICO), *Фуншал* (FUNCHAL);

Џ као *с*: *Лоренсо* (LOURENÇO), *Браганса* (BRAGANÇA).

Е као *е* изузев у дифтонзима АЕ, ÆЕ (в. горе), ÕЕ (в. ниже).

Г испред Е и И као *ж*: *Минас Жераис* (MINAS GERAIS);

Г у другим положајима као *г*: *Мато Гросо* (MATO GROSSO);

ГУ испред Е и И као *г*: *Мигел* (MIGUEL), *Гимараис* (GUIMARÃES);

ГУ пред другим самогласницима као *гв*: *Гварда* (GUARDA).

Н је немо и не преносимо га: *Енрике* (HENRIQUE), *Бело Оризонте* (BELO HORIZONTE); в. и СН, LH, NH.

И између самогласника као *ј*: *Корејо* (CORREIO), *Кујаба* (CUIABA);

И у другим положајима (и кад је неслоговно) као *и*: *Рио де Жанеиро* (RIO DE JANEIRO), *Кариока* (CARIOCA), *крузеиро* (CRUZEIRO, новац).

Ј као *ж*: *Жоаким* (JOAQUIM), *Жордао* (JORDÃO).

LH као *љ*: *Рамалхо* (RAMALHO), *Коељо* (COELHO);

NH као *њ*: *Куњал* (CUNHAL), *Агостињо* (AGOSTINHO).

ÕЕ као *ои* (тј. једнако графији ОИ): *Камоис* (CAMÕES);

OU као *о*: *Доро* (DOURO), *Лоренсо* (LOURENÇO);

О у другим положајима (укључујући оне у којима се изговара као у) као *о*: *Порто* (PORTO), *Зико* (ZICO).

QU испред Е и И као *к*: *Кентал* (QUENTAL), *Жоаким* (JOAQUIM);

QU испред других самогласника као *кв*: *Квадрос* (QUADROS).

С између самогласника као *з* (али SS као *с*); *Кардозо* (CARDOSO), али *Мато Гросо* (MATO GROSSO);

С испред звучних сугласника као *з* (у унутрашњости речи): *Деусдадо* (DEUSDADO), *Дијарио де Лизбоа* (DIARIO DE LISBOA, али остаје *Лисабон* као име града);

С у другим положајима (укључујући оне у којима га Португалци, за разлику од Бразилаца, изговарају као *ш*) као *с*: *Васко да Гама* (VASCO DA GAMA), *Сантос* (SANTOS), *Дос Сантос* (DOS SANTOS), *ескудо* (ESCUDO);

SC испред Е и И као *с*: *Насименто* (NASCIMENTO).

U као у, изузев у графији OU (в. горе).

X (обично) као *ш*: *Пеишото* (PEIXOTO), *Баиша* (BAIXA).
 Z испред безвучног сугласника као *с*: *Васкез* (VAZQUEZ);
 Z у другим положајима као *з* (без позиционог претварања у *ж* односно *ш*): *Азеведо* (AZEVEDO), *Круз* (CRUZ).

150. Предложена транскрипција углавном је сагласна са досадашњим изражајним обичајем, док се у постојећим разрадама тражило да се наше писање у већој мери равна према изговору.

a. За самогласничке замене узели смо оне које одговарају изговору под нагласком, занемарујући ванацентске промене самогласничке боје, нпр. *Порто Алегре* а не „Порту Алегри“ или сл.

b. Занемарили смо и назалност означену у изворном писму надредним знаком, нпр. *Гимараис* а не „Гимараинс“ или сл., *Сао Пауло* а не „Сан Пауло“ (евент. „Саун Пауло“) итд.

c. Поштујући нормативно језичко и правописно јединство португалског језика, нисмо у погледу преношења S, Z предвидели разлику за португалска и бразилска имена (Сантош, Сантос), него једно решење, ослоњено на писмо и бразилски изговор.

Напомена. Не треба мислити да ћемо погодити португалски изговор ако пишемо нпр. „Дош Сантош“ или „Душ Сантуш“ (DOS SANTOS). Ово често име, свеједно да ли му је носилац из Португалије, Бразила, Анголе или Мозамбика, Португалци изговарају приближно „Ду-Сантуш“, а Бразилци „Ду-Сантус“. Слично томе ће GOMES DA CRUZ у бразилском изговору бити „Гомиз-да-Крус“, а у португалском „Гомиж-да-Круш“. Треба се, дакле, одлучити за транскрипцију нешто ближе португалском или бразилском S и Z у одређеним позицијама, а не за обе. За бразилски изговор опредељујемо се не толико због величине и значаја Бразила, колико зато што је ближи писму.

d. Као што је већ речено, треба задржати без измене таква традиционална имена као што су *Магелан*, *Лисабон*, иако би се по правилима транскрипције друкчије писала. Ипак, ради доследности, предлажемо две корекције изражајних навика – за *Бело Оризонте* (а не „Бело Хоризонте“, будући да је португалско Н немо, као француско и шпанско) и *Сао Пауло* (јер „Сао Паоло“ не одговара ни изговору ни писму).

Имена из румунског језика

151. Поред неких проблема у вокализму (румунски дифтонзи, затим мукли самогласници који се пишу као *Ă* и *Î*), проблематично је преношење румунских сугласника који су по изговору између наших *ћ*, *ђ* и *ч*, *џ*. Сагласно извесној створеној традицији, опредељујемо се за мешовито решење *ч*, *ђ* (аналогно писању италијанских имена), а у транскрипцији вокализма долази до изражаја ослонац на писмо.

152. У складу с тим, румунске графије треба по правилу овако преносити:

- Ă (врста полугласника) као а: *Балческу* (BĂLCESCU).
 С кад није испред Е и И као к: *Клошка* (CLOȘCA);
 С испред Е и И као ч: *Чернауци* (CERNĂUȚI), *Банчила* (BĂNCILĂ); али испред Î као к: *Кимпулунг* (CÎMPULUNG).
 СЕА као ча: *Мирча* (MIRCEA), *Сучава* (SUCEAVA);
 СІ испред самогласника (СІО, СІУ) као ч: *Чок* (CIOC, топ.), *Качулата* (CĂCIULATA);
 СН као к: *Костаке* (COSTACHE), *Хурмузаки* (HURMUZACHI).
 Е крајње у именима типа NEAGOE, NICOLAE као је: *Њагоје*, *Николаје* (ген. -ја);
 ЕА као еа: *Креанга* (CREANGĂ), *Четатеа* (CETATEA), осим у СЕА, GEA, LEA, NEA (в.).
 Г кад није испред Е и И као г: *Григореску* (GRIGORESCU);
 Г испред Е и И као ђ: *Арђеш* (ARGEȘ), *Бучеђи* (BUCEGI), *Ђеорђе* (GEORGE);
 GEA као ђа: *Карађа* (CARAGEA), *Доброђану* (DOBROGEANU);
 GI испред самогласника (GIO, GIU) као ђ: *Ђурђу* (GIURGIU, топ.);
 GH као г: *Георге* (GHEORGHE), *Сигишоара* (SIGHIȘOARĂ).
 I између самогласника и иза других самогласника на крају речи као ј: *Крајова* (CRAIOVA), *Михај* (MIHAI), *Штирбеј* (ȘTIRBEI), *Васлуј* (VASLUI);
 I почетно испред самогласника као ј: *Јаши* (IAȘI), *Јон* (ION);
 IA, IE, IU ван почетка речи као ија, ије, ију: *Братијану* (BRATIANU), *Мунтенија* (MUNTENIA), *Тргу Жију* (ȚIRGU LIU), осим у CIU, GIU (в. CI, GI).
 Î као и: *Димбовица* (DÎMBOVIȚA), или пак по традицији као а: *Скантеја* (SCÎNTEIA);
 ÎR између сугласника као р: *Трговиште* (ȚIRGOVIȘTE), *Трнова* (ȚIRNOVA).
 J као ж: *Клуж* (CLUJ), *Деж* (DEJ).
 LEA као ља: *Ваља* (VALEA), *Жебељану* (JEBELEANU);
 NEA као ња: *Њамц* (NEAMȚ), *Њагоје* (NEAGOE).
 Ș као ш: *Караш* (CARAȘ).
 Ț као ц: *Цепеш* (ȚEPES).
 X као кс: *Александреску* (ALEXANDRESCU).

153. Остало се по правилу преноси како пише. Изузимају се традиционално усвојени облици, као *Тимишвар* (TIMIȘOARA), *Букурешт* (BUCUREȘTI), *Добруца* (DOBROGEA), *Кучук Каинарци* (по овоме *Кучуккаинарцијски мир*, сад румунско место CUCIUC-CAINARGEA).

Имена из руског језика

154. Српска и руска језичка култура у међусобним су везама практично од свога настанка. У раном средњем веку, кад се руски језик још није био разгранао на три посебна источнословенска језика, везе је осигуравало заједничко неговање ћирилометодског наслеђа и старословенског језика, а особито деловање Свете горе, која је имала велику улогу у одржавању језичке и културне заједнице православних Словена. На руски књижевни језик много је утицала јужнословенска језичка компонента, која је снажно отиснута и у данашњем руском стандарду. На тај начин је руски књижевни језик остао за нас изражајно и културолошки још ближи него што би то проистицало из саме словенске језичке сродности, па је и то погодновало његовој улози у нашој језичкој култури.

Већ у најстаријем слоју наших сачуваних писмених споменика засведочују се утицаји руског извода (варијанте, „редакције“) старословенског језика. Извесна узајамност с руским језиком остаће и касније сталан чинилац у српском књижевнојезичком изразу, а посебан замах добиће у новом веку, кад је рускословенски удео постао структурална саставница славеносрпског књижевног језика. Јаке везе с руском језичком културом одржале су се и после Вукове реформе. У последњем полувековном раздобљу нови моменат донело је учење руског језика у нашим школама.

155. Због свега тога руски језик није нам био само непосредни извор за стварна руска имена него и посредник у уобличавању других имена са историјског простора некадашње Русије и Совјетског Савеза, укључујући словенске земље Украјину и Белорусију, чији су људи давали велики допринос ризници руске језичке културе. То је историјска и културна чињеница, која се не може на природан начин брисати из нашег језика; донекле је то слично грчком посредништву у јеврејским именима, латинском у грцизмима и грчким именима и енглеском у именима и терминима из многих крајева света.

156. Многа имена преузета из руског језика или његовим посредством постала су постојани и укоревени део нашег културног изрази. Њихов облик резултат је историјског и културолошког процеса, а не језикословне транскрипционе методологије. Главно је нормативно начело да су та имена правилна у оном облику у ком су усвојена и прихваћена у нашем културном изразу. Основни је задатак нашег нормирања да опише то стање и уочи узусе и законитости које су се испољиле у спонтаном усвајању, како би то послужило као образац за даље уобличавање имена која се буду преузимала. Сваки поступак прераде усвојених имена и испољених узуса само уноси забуну и непотребно нарушава постојаност нашег изрази. Начелно узето, наше уобличавање руских имена не полази

од фонолошке транскрипције, од гласовне структуре имена у данашњем руском изговору, него од једног старијег стања руског језика, одраженог у руском писму и правопису, који је у великој мери конзервативан и историјски. У том правопису огледа се старији лик речи, који често представља исходни праруски облик, не само за данашњи руски него и за два друга источнословенска језика – украјински и белоруски.

а. Ослањајући се на писмо, наша транскрипција по правилу занемарује три битне позиционо условљене промене руских гласова: (1) обезвучавање сугласника на крају речи, (2) промене самогласника везане за неакцентоване слоге и (3) умекшавање сугласника испред *e* и *и* (с неким одступањима код сугласника Л, Н – в. ниже под *d*). Те појаве не предочавају се ни у руском писму, осим што на мекоћу сугласника указује самогласничка графема (то наша азбука не може опонашати). Зато наш основни поступак није утврђивање руског изговора и наших најближих еквивалената за руске гласове него пресловљавање руске ћирилице. Тако имамо облике типа *Псков, Новгород, Волгоград, Москва, Синелниково*, а не нпр. *Пскоф, Новгарат, Валгагат, Масква, Сињелњикава* и сл. – до којих би нас доводило опонашање изговора. Захваљујући овом поступку ослоњеном на писмо, у именима лакше учавамо њихову међусобну везу, као и сродне словенске форманте, што би у писању по изговору било често замагљено (нпр. *Волга: Волгоград*, док би се у „Валгагат“ замаглила веза и с именом *Волга* и с нашим *град*).

б. Основно значење руских слова приказано је у т. 104, а овде се предочава како преносимо руске графије кад транскрипцију заснивамо доследно на писаном лику речи:

ЛЪ, НЪ као *лъ, нь*: *Гогољ, Севастопол, Раскољников, Тјумењ, Стењка*. Има ипак усвојених изузетака: *Олга*. За ЛЪ, НЪ испред самогласника пр. в. ниже.

ЛЯ, ЛЮ, НЯ, НЮ (изг. *л'а, л'у, н'а, н'у*) као *ља, лю, ња, њу*: *Љадов, Гаља, Људиново, Вања, Ањута*. Тако и ЛЪЯ, ЛЪЮ, НЪЯ, НЪЮ (изг. типа *л'ја*): *Уљанов, Иљушин, Малања*.

ЛЕ, ЛИ, НЕ, НИ као *ле, ли, не, ни* или *ље, ли, ње, њи* где је уобичајено – в. ниже под *d*. Ако је између ових слова још Ъ, по системском правилу пишемо *лъ, нь*: *Иљин, Арсењев* (изг. *-л'ји-, -н'је-*), али одступа уоб. патроним *Илић*.

ЛЁ, НЁ (и кад се у руском пише упрошћено, без надредног знака изнад *Е*) као *ло, но*: *Рубљов (РУБЛЁВ, РУБЛЕВ), Плетњов*. Ипак, под утицајем упрошћеног писања, усвојено је *Аљехин, Кишињев* (уместо системског „Аљохин“, „Кишињов“). И графије ЛЬЁ, НЬЁ ако се нађу у именима треба преносити као *ло, но*.

ЧЕ, ШЕ, ЖЕ, ЩЕ као *чо, шо, жо, шчо*: *Лихачов, Хрушчов* и сл., и овде са уоб. одступањима: *Ржев (град)*.

Ё, Ё у другим позицијама као *јо*: *Семјон, Фјодор, Јолкино, Матрјона, Шевирјов; Муравјов (МУРАВЬЁВ)*. Примери одступања: *Орел (град), Потемкин, Соловјев* (наш историчар, из руске емиграције).

Я, Ю у другим позицијама (невезаним за Л, Н) као *ја, ју* (и кад се тако изговарају и кад означавају мекоћу претх. сугласника): *Јаков, Јумашев, Рјурик, Вјатка (ријека), Тјутчев*. Тако и БЯ, БЮ: *Третјаков, Агафја, Татјана, Демјан* (за БЮ немамо примера).

Е на почетку имена и иза самогласника, такође иза Ђ и Ћ – као *је*: *Јевгенија, Андрејев, Чаадајев; Лаврентјев, Прокофјев*.

И иза Ђ, каткад и иза самогласника (у суфиксима додатим основама на [j]) – као *ји*: *Захарјин, Тимофејич, Јеремејич*.

Э као *е*: *Едуард, Ерих* (у именима страног порекла).

Ђ кад није иза Л, Н или испред самогласника нормално не утиче на транскрипцију. Слово Ђ пише се само на крају неких префикса, као знак да се испред наредног вокала изговара *ј*: **ПОДЪЯЧЕВ** (*Подјачев*).

Й као *ј*: *Андреј, Бајкал* (изоставља се на крају придевских имена на -ЬИЙ, -ИЙ: **ЖУКОВСКИЙ** – *Жуковски*, за женске особе **ЖУКОВСКАЯ** – *Жуковска*).

Щ као *шч*: *Шчедрин, Селишчев, Шчепкин, Верешчагин, Хрушчов*. Није прихватљиво залагање појединих слависта да Щ замењујемо гласовно ближим *шћ*, зато што је *шч* ушло у обичај и зато што је погодније као општија источнословенска замена, с обзиром на посредништво руског језика.

Остала слова преносе се углавном без измене, с тим што се, ако нема посебне сметње (в. т. 76f2), примењује једначење по звучности: *Обрасцов, Мерешковски*.

с. Изложени поступак значи да – изузимајући Л и Н – мекоћу руских сугласника предочавамо само додајући им *ј* испред *а, у, о*, тј. транскрибујући Я, Ю, Ё као *ја, ју, јо*; нпр. у *Вјазма, Рјурик, Семјон, Тјутчев, Дјатково* руске меке сугласнике *в', р', м', т', д'* преносимо као *вј, рј, мј, тј, дј*. У осталим положајима занемарује се сугласничка мекоћа; нпр. З је меко у *Вјазма*, Т у *Дјатково, Припјат, Тихонов, Терешкова*, али се то у нашој транскрипцији не види. – Ипак изузетно имамо покоји усвојени пример у коме мекоћу испред *е* обележавамо пишући *ј* или у коме руско *т', д'* замењујемо са *ћ, ђ* (које једначењем може прећи у *ћ*): *Рјепин, Бјелински, Распућин, Каћуша* (име и песма), тако и апелативи *каћуша* (оружје), *баћушка, Бућони, Волођа, Феђа*. У П је оправдано нормирано да се Ђ, ДЂ, замењује са *ћ* испред хипокористичног суфикса -КА: *Мићка, Фећка*, тако и *Вићка* (према *Витја*).

d. Руско л' и н', како смо видели горе под **b**, замењујемо нашим љ и њ не само испред *a, y, o* (ЛЯ, ЛЮ, ЛЁ, НЯ, НЮ, НЁ = ља, љу, љо, ња, њу, њо), него и испред сугласника и на крају речи, транскрибујући ЛЬ, НЬ у љ, њ. Руско Л и Н представљају меке сугласнике и испред Е и И, али тада као главно правило узимамо да се Л и Н преноси без измене. У складу су с тим правилом примери *Нева, Јенисеј, Лена, Канин, Смоленск, Великије Луки, Нелидово, Алексеј, Александар, Ботвиник, Глинка, Ленски, Леонид, Леонов, Лилијентал, Литвинов, Вознесенски, Невски, Немирович-Данченко, Нечајев, Никита, Николај, Плеханов, Селищев* и др. Али исто тако су обични примери у којима се Л и Н умекшавају испред Е и И, или се у једном слогу исте речи умекшавају, а у другом не. Некад се ти примери групишу у типове или категорије, а некад су појединачне лексичке природе.

(1) Пишемо љ и њ кад их повезујемо с нашим љ и њ. Најбројнији су овакви примери кад иза Л, Н следи формант *ев*, јер то повезујемо с нашим односом *ев/ов* (*Живаљев, Радаљев : Живанов, Радмилов*), па зато руско ЛЕВ, НЕВ углавном редовно преносимо као љев, њев: *Васиљев, Васиљевски, Јаковљев, Коваљевска, Корољев, Пољевој, Собољевски, Тупољев, Брежњев, Коњев, Тургењев* и др.

(2) И кад није испред *ев*, пишемо љ, њ кад год га у језичком осећању можемо повезати с нашим љ, њ или са основама на љ, њ: *Нижњи Новгород* (као *ближњи, средњи*), *Земљеведеније* (часопис, према *земља*), *Васиљенко, Москаљенко, Корољенко* (према *Васиљ, Москаљ, КОРОЛЬ 'краљ'*).

(3) Формант НИН у руским презименима доследно преносимо као *-њин*: *Мињин, Сусањин, Карењин, Бакуњин, Буњин, Лењин, Папањин, Калињин, Вороњин, Добрињин, Булгањин*, тако и *Рахмањинов*. Вероватно ово подстиче дисимилациона тежња – да се избегну два блиска *н*. Можда због тога имамо и *Черњенко, Ивањенко*, иако је *-енко* изворно украјински наставак, а у украјинском Е не изазива умекшавање претходног сугласника.

(4) Постоји и низ појединачних лексичких случајева у којима је код нас уобичајено љ или њ: *Оњега, Дњепар, Дњестар, Менделејев, Љермонтов, Њекрасов, Дењикин, Аљехин*.

Пада у очи да се прилика за умекшавање испред Е, И не искоришћава близу меког сугласника или два пута у истој речи. У нашем језичком осећању постоји дисимилациони отпор према могућим ликовима типа Њижњи, Њељидово, Јењисеј, Сињелњиково, Раскољњиков, Љењин, Каљињин, Јељенкин, Иљић; тај отпор чини да нам је прихватљивије *Северјанин* него *Северјањин*, иако је *-њин* иначе усвојено. Зато се не могу прихватити неки предлози да руско л', н' редовно преносимо као љ, њ. Боље је, дакле, задржати као начело норму П да се Л, Н не мењају испред Е, И – али уз наведена одступања, јер не треба прекрајати већ усвојени узус.

157. О именима на *-ич*, као о ширем словенском типу, дато је објашњење у т. 105е, али још неки типови руских имена имају донекле особен начин прилагођавања.

а. Ако руска придевска презимена на *-ој* (*-ОЙ*) наше језичко осећање не идентификује као придевске структуре, она се мењају као именице: *Толстој – Толстоја, Корчној – Корчноја, Кошевој – Кошевоја* и сл. Генитивна непроменљива презимена (*ДУРНОВО, СЕДЫХ*) код нас постају променљива: *Дурново – Дурновоа, Седих – Седиха*. И једна и друга уз женска имена остају код нас непроменљива: *Олге Кошевој, Олги Кошевој, Олги Седих* итд. Према мушким презименима на *-ОВ, -ИН, -СКИЙ* (код нас *-ски*) женска се прилагођавају роду и остају код нас променљива: *Терешкова, дат. Терешковој, Карењина, дат. Карењиној, Жуковска, ген. Жуковске*; тако и женски патроними: *Ниловна – Ниловне – Ниловној*.

б. Руска двочлана имена с придевом, ако се први део и на основу нашег језичког осећања може идентификовати као придевски, преносе се (у основном, номинативном облику) двојачко у наш језик:

или са не само гласовним него и граматичким прилагођавањем (са сажетим придевским наставцима): *Царско Село* (Царское Село), *Криви Рог* (Крывой Рог), *Московска правда* (Московская правда),

или, ради аутентичнијег преношења имена (нарочито често кад се руски придев теже води у везу са нашим), са граматички неприлагођеним, несажетим придевским наставцима: *Краснаја Пресња* (рејон Москве), *Красноје Село* (град), *Великије Луки* (град), *Рабочиј пут, Рабочеје дело, Новаја жињ, Новоје времја* (листови и часописи) итд.

с. И у овом другом случају, кад номинатив остане граматички неприлагођен, могу се у зависним падежима примењивати прилагођени облици, ако су у складу с нашим језичким осећањем: *до Краснога Села, у Великим Лукама, у „Рабочој газети“, из „Нове жињ“, у „Новој жињ“ у „Новом времену“* (овде је и именица прилагођена или преведена), а не *„Новаја жињ“, „Рабочаја газетом“* итд. Оваква комбинована употреба изузетно је могућа и према неприлагођеним облицима на *-ој*: *Бољшој театар – гостовање „Бољшог театра“* (или без наводника).

Ако се не примени оваква промена, реченица се мора стилизовати тако да назив остане непроменљив, нпр. *у листу „Рабочеје дело“* и сл.

д. Наша придевска промена обавезна је и у мушким презименима (или надимцима) на *-ый* и женским на *-ая*, било како да се наш аутор или преводилац одлучио да их пише у номинативу.

Дакле: *Чорног(а), Крупске* (ген. према Черный, Крупская) – било да је у номинативу *Чорни, Крупска* или *Чорниј, Крупскаја*.

Напомена: Овим се предлогом допуњује и донекле модификује одредба П (т. 183), чија примена изазива многе тешкоће. Наиме, врло је јака тежња да се у номинативу пренеси аутентични облик, и кад би се могао граматички прилагодити. На пример, наши спортски коментатори по правилу ће пренети име онако како пише на семафорима и у програмима (у изворном писму или у каквој латиничкој транскрипцији): *Белевскаја, Богинскаја*; али такво читање не треба да их обавезе да и у косим падежима употребљавају неприродне облике („Белевскаје“, „Белевскаји“), уместо нормалног прилагођавања нашој придевској промени (*Белевске, Белевској*).

Допуштање овог неједнаког поступка у номинативу и косим падежима не значи успостављање некаквих нових граматичких парадигми, него само признавање непотпуно оствареног дублетизма, у ствари суплетивног односа облика, што у ономастици није нимало ретко (нпр. *Елизабет: Елизабетин*).

е. Руска презимена западноевропског језичког порекла преносимо некад према руској модификацији (*Гилџфердинг* а не Хилфердинг), а некад по обједињеном обрасцу (*Херцен*, за рус. ГЕРЦЕН). Дајући предност првом поступку, П је нормирао и да се немачки дифтонг ЕИ у руским именима немачког порекла преноси на руски начин, као *еј*: *Ејзеништејн* а не *Ајзеништајн*. Иако је ова норма имала подршке међу славистима, ниједно овако уобличено име није постало обично, него је у обичају само *Рубинштајн, Ајзеништајн, Бронштајн, Штајн, Бернштајн*, тј. обједињени образац за ова презимена, било да долазе из Русије било са Запада – те овој обичајној норми треба дати предност. И Руси примењују обједињени образац: ШТЕЙН имају и за сопственог шахисту и за пруског државника, па је и код нас обједињени образац логичан.

Имена из словачког језика

158. Иако је словачки гласовни систем сличан нашем, а правопис доста једноставан, ипак има графија за чију је исправну транскрипцију потребно и ближе познавање словачког правописа и фонетике. Тако су у ТЕ, DE NE сугласници најчешће умекшани (као у чешком ТĚ, DĚ, NĚ), те код нас треба писати *тје, дје, ње* – али има и случајева у којима ови сугласници остају тврди (речи страног порекла, неки придевски наставци и др.). Графијама IA, IE обележавају се и дифтонзи (тако да у транскр. пишемо *ј* или претварамо претходно L, N у *љ, њ*) и двосложне комбинације, по правилу у речима страног порекла (транскр. *ија, ије*). У презименима има примеса и других ортографских система.

У П је дато само неколико основних правила транскрипције, којих ћемо се и ми држати (нешто допуњавајући обраду, али без

тежње исцрпности); треба имати у виду да се тим одредбама испред слоговног I занемарује умекшаност не само D и T (где би писање „тји“, „дји“ заиста било непогодно), него и L (где ни писање љ не би доводило до структуралних тешкоћа).

159. Показаћемо и у алфаветском прегледу како треба преносити карактеристичне словачке графије.

Ä као е: *Дјеменова* (DEMÄNOVÁ), *Месјар* (MÄSIAR).

CH као х: *Халупка* (CHALUPKA), а тако и његов звучни парњак H: *Храдиште* (HRADIŠTE), *Хрохот* (HROCHOT’).

D’ испред самогласника као дј: *Дјанова* (D’ANOVA), *Дјармоти* (D’ARMOTY), *Дјурович* (D’UROVIČ), али на крају речи као д: *Мокрад* (MOKRAD’).

DE об. као дје: *Дјетва* (DETVA), *Бардјејов* (BARDEJOV), али DI као ди (иако је сугл. у оба случаја d’): *Дивјаки* (DIVIAKY).

DZ (звучни парњак сугл. ц) као дз: *Медзани* (MEDZANY).

DŽ (африката као наша) као џ (немамо ономастичких примера).

H – в. горе под CH.

IA, IE (дифт.) као ја, је, односно са претх. L, N као ља, ље, ља ње: *Дивјаки* (DIVIAKY), *Кожјар* (KOŽIAR), *Чјерни* (ČIERNY), *Прјевидза* (PRIEVIDZA), *Пјештјани* (PIEŠT’ANY), *Сљач* (SLIAČ), *Ситњански* (SITNIANSKÝ), *Жељезовце* (ŽELIEZOVCE); али *Данијел* (DANIEL), *Ципријан* (CYPRIÁN) и сл.

L’ као љ у свим положајима: *Љубореч* (L’UBOREČ), *Костољани* (KOSTOL’ANY), *Топољчани* (TOPOL’ČANY).

LI као ли (кад је I слоготворно), сагласно одредби П: *Липтов* (LIPTOV), *Ликава* (LIKAVA); али LE као ље (сагласно општој одредби П, мада LE није изричито наведено): *Бољераз* (BOLE-RÁZ), *Љевоча* (LEVOČA). За LIA, LIE в. горе под IA, IE.

Ň као њ: *Рудњани* (RUDŇANY), *Сухоњ* (SUCHOŇ).

NI, NE (об.) као њи, ње: *Јаблонџа* (JABLONICA), *Топољњики* (TOPOL’NÍKY), *Малињец* (MALINEC). За NIA, NIE в. под IA.

T’ испред самогласника као тј: *Хнуштја* (HNÚŠT’A), *Пјештјани* (PIEŠT’ANY), а кад је на крају речи као т: *Хрохот* (HROCHOT’).

TE об. као тје: *Тјеплице* (TEPLICE), *Тјеков* (TEKOV), али TI (кад је I слоготворно) као ти: *Штитњик* (ŠTITNÍK). И суфикс -ŠTE преноси се као *ште* а не „штје“: *Храдиште* (HRADIŠTE).

Y као и (без умекшавања претх. сугласника): *Мијава* (MYJAVA), *Бистри* (BYSTRÝ)

Словеначка имена – в. т. 104

Украјинска имена – в. т. 104, 106d

Имена из француског језика

160. По свом значају за нашу језичку културу имена из француског језика слична су енглеским, и њихово прилагођено писање заслуживало би много исцрпнију обраду него што је овде можемо дати. П је дао само неколико основних правила транскрипције. Створена је, међутим, доста одређена и постојана обичајна норма, с којом су сагласне одредбе П. Овде ће се указати на главна правила прилагођавања нешто шире него у П, али без претензије на исцрпност.

161. Главно колебање које се уочава у пракси односи се на замену француског I (или Y) испред самогласника; чак на истој географској карти налазимо напоредо „Компијењ“ и „Компјењ“, „Диеп“ и „Дјеп“ и сл. Једнозначно решење није могућно, јер и једна и друга замена (*и* и *ј*) имају сигурне и стандардне потврде: на једној страни Лион, Диор, Кристијан, Шатобријан, Молијер, Лијеж итд., на другој Пјер, Сент Етјен, Робеспјер, Даладје и сл. – Идући за створеним преовлађујућим обичајем и настојећи да се у наше писање не уведе непогодне гласовне групе, могла би се оценити као реална ова правила транскрипције фр. предвокалског I и Y:

а. као *и* испред (изговорног) *а*, *у*, *о*, што значи *ија*, *ију*, *ио*;

б. као *и* испред *е* (тј. *ије*) у два случаја: (1) ако је претходни сугласник L или N (како би се избегло *лј*, *нј* одн. *љ*, *њ*) и (2) ако претходи сугласничка група са R на другом месту (како би се избегле за изговор непогодне групе *брј*, *дрј* и сл.);

с. као *ј* у осталим случајевима испред *е*, тј. *беје*, *пјеје*, *сјеје* итд. (примере в. ниже у азбучном прегледу).

162. Француски правопис задржава у писању некадашње крајње сугласнике који се у савременом француском не изговарају, па и наша транскрипција не преноси такве сугласнике, него се равна према изговору. Готово редовно ово се односи на крајње S и X, а затим и на сугласнике P, B, T, D и кад су на апсолутном крају и заједно са крајњим S; у појединим позицијама губљење захвата и крајње R и RS (иза E), као и неке групе са L. Такође се не преноси мукло или немо E кад је на крају речи (изузев у једносложним речцама), а понекад ни у унутрашњим слоговима; стицај обе појаве, губљење E и сугласника, доводи до тога да се не преноси ни крајње ES. Примери: *Клермон Феран* (CLERMONT-FERRAND, цртицу из фр. топонима не преносимо), *Де Севр* (DEUX-SÈVRES, покрајина), *Ду* (DOUBS, река у покр.), *Лувје* (LOUVIERS, град), *Ла Рошфуко* (LA ROCHEFOUCAULD) итд. Ово су преовлађујућа правила, од којих има појединих одступања, нпр. *Ремс* (REIMS), *Брест* (BREST), *Шер* (CHER, р. и покр.), а

нарочито често се крајње С задржава у изговору и у транскрипцији: *Армањак* (ARMAGNAC), *Бержерак* (BERGÉRAС) и сл. С друге стране, S понекад изостаје и кад је у унутрашњости речи: *Декарт* (DESCARTES), *Руже де Лил* (ROUGET DE LISLE).

163. Из правила транскрипције треба изузети традиционалне усвојене облике, као и обличка прилагођавања завршетка кад год су ушла у обичај (нарочито су честа у именима река и покрајина), нпр. *Париз* (PARIS), *Бастилја* (BASTILLE), *Тилерије* (TUILERIE), *Пикардија* (PICARDIE), *Вандеја* (VENDÉE), *Бретања* (BRETAGNE), *Рона* (RHÔNE), *Лоара* (LOIRE) и др.

164. Кад се изузму појаве о којима је било речи, главна правила и најтипичније поступке прилагођавања можемо овако представити:

AI, AY (кад не следи самогласник) као *e*: *Волтер* (VOLTAIRE), *Лорена* (LORAINЕ), *Сент Етјен* (SAINT-ÉTIENNE), *Рембо* (RAIMBOT), *Бел* (BAYLE)

AU као *o*: *Оверњ* или *Оверња* (AUVERGNE, ист. покр.), *Мопасан* (MAUPASSANT), *Де Гол* (DE GAULLE).

С испред Е, I, Y као *s*: *Прованс(а)* (PROVENCE), *Сирано* (CYRANO). У другим положајима као *k* (в. посебно и диграф CH): *Кокто* (COSTEAU), тако и CQ(U): *Жак* (JACQUES).

CH према изг., као *ш* (чешће) и као *k*: *Шарл* (CHARLES), *Кристијан* (CHRISTIAN).

Ç као *s*: *Франсоаз* (FRANÇOISE), *Безансон* (BESANÇON).

É, È, и Ê редовно као *e*, а Е се у неким позицијама не преноси (в. горе, т. 162).

EAU као *o*: *Русо* (ROUSSEAU), *Бордо* (BORDEAUX).

EI, EY (кад не следи вокал) као *e*: *Сена* (SEINE), *Ремс* (REIMS), *Аверон* (AVEYRON, р. и покр.).

EN, EM (у затв. слогу) као *ан*, *ам*: *Руан* (ROUEN), *Вандеја* (VENDÉE), *Д'Аламбер* (D'ALEMBERT), али EN иза ј као *ен*: *Амјен* (AMIENS).

EU као *e*: *Монтескје* (MONTESQUIEU), *Ешташ* (EUSTACHE).

G испред Е, I као *ж*: *Жиронда* (GIRONDE), *Женева* (GENÈVE), тако и GE испред вокала: *Жорж* (GEORGE). У другим положајима као *г*, а тако и у GU испред Е, I: *Грегоар* (GRÉGOIRE), *Гијом* (GUILLAUME), *Лангедок* (LANGUEDOC, покр.).

GN као *њ*: *Бретања* (BRETAGNE).

H је немо и не преноси се: *Авр* (HAVRE).

I предвокално (иза консонанта) кад је испред *a*, *y*, *o* као *и*, што даје секвенце *ија*, *ију*, *ио*: *Кристијан* (CHRISTIAN), *Моријак* (MAURIAC), *Шатобријан* (CHATEAUBRIAND), *Бријансон* (BRIANÇON), *Бријуд* (BRIOUDE), *Диор* (DIOR), *Де Вио* (DE VIAU), *Ланион* (LANNION), *Берлиоз* (BERLIOZ), *Ниор*

(NIORT), Риом (RIOM), тако и Лион (LYON), Нион (NYONS). – Испред *e* а иза сугл. групе са R као *и* (заједно брије и сл.): Шабрије (CHABRIER), Бодрије (BAUDRIER). Иста замена биће погоднија и иза L, N: Молијер (MOLIERE), Лијеж (LIÈGE), Алије (ALLIER, река), Монпелије (MONTPELLIER), Жилијен (JULIEN), Сен Жинијен (SAINT-JUNIEN), Шеније (CHÉNIER) итд.; трад. изузетак је Ришеље (RICHELIEU), а има и још колебања. – У осталим случајевима I испред *e* као *ј*: Пјер (PIERRE), Кретјен (CRÉTIEN), Шарпантје (CHARPENTIER), Готје (GAUTIER), Ербје (HERBIER), Дививје (DUVIVIER), Амјен (AMIENS), Мондидје (MONTDIDIER), Лујеје (LOUVIERS), Дјеп (DIEPPE), Мезјер (MÉZIÈRES), Жјен (GIEN), Сен Дје (SAINT-DIÉ), Лорјен (LORIENT), Арјеж (ARIÈGE) итд. – В. и т. 161.

ILL и (об. крајње) IL иза вокала као *ј*: Версај (VERSAILLES), Монтреј (MONTREUIL); трад. изузеци су Марсељ (MARSEILLE) и Туљерије (TUILERIES). – ILL иза сугласника према изговору, као *иј* (чешће) или као *ил*: Камил (CAMILLE), Кастијон (CASTILLON), Вилфрانش (VILLEFRANCHE).

IN, IM (у затв. слогу) као *ен*, *ем*: Мартен (MARTIN), Рембо (RIMBAUD).

J као *ж*: Дижон (DIJON), тако и JE у Жан (JEAN) и сл.

OI као *оа*: Лоара (LOIRE), Реноар (RENOIRE), Лавоазје (LAVOISIER), Антоан (ANTOINE), Антоанета (ANTOINETTE), Франсоа (FRANÇOIS), Франсоаз (FRANÇOISE); тако и OY као *оа*: Троа (TROYES, град), или (кад следи изговорни вокал) као *оај*: Роајан (ROYAN).

OIN (у затв. слогу) као *оен*: Поенкаре (POINCARÉ).

OU као *у*: Тулуза (TOULOUSE), Тур (TOURS).

PH као *ф*: Филип (PHILIPPE), Дофин(а) (DAUPHINE, покр.).

QU као *к*: Марке (MARQUET).

S међувокалско као *з*: Лезаж (LESAGE), Жозеф (JOSEPH).

U као *и*: Иго (HUGO), Босије (BOSSUET).

UN (у затв. слогу) као *ен*: Верден (VERDUN).

Y међувокалско као *ј*, међуконсонантско као *и*: Лафајет (LAFAYETTE), Сирано (CYRANO).

Имена из холандског језика

165. Холандски језик – заједно са немачким, енглеским, фризијским и језиком африканс – спада у западногерманску групу, а унутар те групе припада нискофраначком огранку. Говори се у краљевини Холандији (14 милиона становника), затим у северним покрајинама краљевине Белгије (где је познат као фламански), а и у Суринаму и на Холандским Антилима представља службени

језик. До 1942. године је такав статус имао и у Индонезији, поред малајског. Без обзира на извесне дијалекатске разлике, у питању је јединствени језик са општеприхваћеним нормама и стандардима. Број говорника није, дакле, нарочито велики, али ни занемарљив: двадесетак милиона становника. Од тога већина живи у Холандији, где се осим холандског у северној провинцији Фрисланд говори и фризијски (око 400 000 говорника). У Белгији нешто изнад половине становника (5,5 милиона) говори холандски (фламански), док преостали део чине Валонци, чији је језик француски. На Холандским Антилима број говорника је знатно мањи (приближно 20% од укупно око 230 000 становника), док се већина становника (више од 75%) користи креолским језиком *papiamentu*.

Што се тиче ономастике, ова етнојезичка мешовитост манифестује се двојаким називима места. Тако, рецимо, за главни град холандске провинције Фрисланд постоје два назива: на фризијском *Ljouwert* и на холандском *Leeuwarden*. У Белгији је то још израженије, јер захвата много већи део државне територије, али у писању белгијске топонимије код нас преовладава преузимање француских назива.

166. При изворном писању холандских имена нема никаквих графичких тешкоћа, јер се холандски језик служи основним фондом латинских (односно англо-латинских) знакова, без специјалних слова и дијакритичких додатака. Како се код нас о холандском изговору мало зна, на прилагођавање имена (транскрипцију) знатно је утицао немачки, а донекле и енглески језик. То се највише одразило на тумачење појединих графа. Тако је *EI* схватано као *aj* (*Leyden* – Лајден), *EU* као *oj* (*Breughel* – Бројгел), *S* као *з* (*FRIESLAND* – Фризланд), *Z* као *ц* (*Zwier* – Цвир), *OO* као у (*JOOP* – Јуп) итд.

Као ослонац стандарда у изговору и употреби холандског – нешто што би се могло поредити са високонемачким (*Hochdeutsch*) на немачком говорном подручју – послужио је говор провинције Северне и Јужне Холандије. Иако су, како смо рекли, у оптицају два назива (холандски и фламански), реч је о једном језику, за који важе норме (општеприхваћене од 1947. године) под називом *AVN* (*Algemeen Beschaafd Nederlands* – општи култивисани холандски). По тој норми утврђују се односи између графије и изговора, али управо у ономастици има доста одступања од тог система, мотивисаних историјски и дијалекатски. Ту се, наиме, у великом броју случајева задржава стара ортографија, из периода средњехоландског (односно средњешламанског), као и остаци падежног система, који је некад био развијенији. Све ове појаве нестале су из савременог холандског система после језичке реформе из 1947. године, али су се задржали трагови у начину писања имена.

Начелно је питање да ли ићи колико је год могуће на ф о н е т -

ску транскрипцију, тј. преносити имена максимално по слуху, најближе акустичком утиску, или ићи на прилагођену транскрипцију, тј. правити уступке и наслону на писмо и на неке створене преседане. Можда је овај други начин реалнији, јер би се у том случају неки најпознатији уобичајени ликови холандских имена могли узети као узорци (*ван Гог, ван Дајк, Лајден, Утрехт, Зојдер* одн. *Зојдерско језеро*), док би се по фонетској транскрипцији та имена морала прогласити одступањем од правила (по акуст. утиску пре би се идентификовали као: фан Хох, фан Дејк, Лејден, Итрехт, Зејдер).

167. У консонантизму проблематична је транскрипција хол. V, које се изговара као фрикативно *v* (или звучни парњак *ϕ*), као и хол. G или GH, које се изговара као звучни парњак *x*. По акустичком утиску први глас би се можда пре идентификовао са нашим *ϕ* него са *v*, а поготово други глас пре са *x* него са *g*, али се у прилагођеној транскрипцији (у ослонцу на писмо и створену традицију) може ићи и на замене *v* и *g*. Велику улогу при изговору холандских сугласника имају позициони моменти – процеси асимилације суседних консонаната и положај на крају речи. Тако звучни фрикативи постају беззвучни иза беззвучних експлозива и фрикатива, беззвучни сугласници постају звучни испред B и D, а на крају речи долази до обезвучавања сугласника. Међутим, ове појаве се могу делом занемарити у прилагођеној транскрипцији. За сугласнике треба посебно пазити да се не читају на немачки начин, нпр. *Zwier* – не „Цвир“ него *Zwir*, *Schelde* – не „Шелде“ него *Схелде*.

168. Много су сложенији односи, па и проблеми транскрипције у холандском вокализму. Вокали се деле на кратке, полудуге и дуге (условљене позиционо, јер се појављују само испред R). Две последње групе иду заједно у транскрипцији, и можемо их узети обједињено, као фонолошки дуге. Кратки вокали су увек заступљени једноструком графемом, док се на дужину и полудужину делом указује удвојеним вокалом (AA, EE, OO, UU), делом двовокалском графемом (EU, IE, OE, док неке друге двовокалске графеме указују на дифтонге), а делом се оне подразумевају из позиционих правила, иако се пише једнострука графема (углавном у отвореним слоговима); од општих правила одступа донекле употреба и значење слова Y.

Холандски језик има и дифтонге, који се такође разликују по квантитету. И код неких полудугих вокала (графеме EU, OO) долази до дифтонгизирања приликом говора, али у транскрипцији то не долази до изражаја, пошто се не ради о фонемизираним, системским дифтонзима. Слично томе, и у системском дифтонгу који се пише као UI и сл. могу се разликовати три гласовна елемента.

Како је холандски језик богатији вокалима и дифтонзима од нашег језика, при транскрипцији неумитно долази до упрошћавања, што у многим случајевима онемогућава реверзибилност. За неке холандске вокале немамо блиског еквивалента, него морамо прибегавати тек донекле блиским заменама, а и у њиховој примени има тешкоћа. Тако у холандском постоје вокали типа *ö* (отвореног и затвореног) и *ü*, које обично из других језика транскрибујемо српскохрватским *e*, *u*. Како холандско *EU* редовно има вредност *ö*, можемо га, у складу с преседанима из других језика, без тешкоћа преносити као српскохрватско *e*. Међутим, вредност типа *ö* (затворенијер) има у неким позицијама и хол. графем *U*, док се у другим позицијама изговара као *ü*. За најближу фонетску транскрипцију то би значило да се мора диференцирати, нпр. *Utrecht* = Итрехт, али *Urk* = Ерк. Тешкоће овог диференцирања и одступање од тако уобичајеног преседана као што је *Утрехт* избегле би се прилагођеном транскрипцијом, ослоњеном на писмо, тј. задржавањем изворног *U*: *Утрехт*, *Урк*.

Такође разне могућности транскрибовања долазе у обзир за холандски глас *ə* који се у писму представља графемама *E*, *A*, *I*, *U*. Најближа фонетска транскрипција овде би била српскохрватско *e*, али би боље било задржати досадашњу праксу да се овај глас пише као и у изворној графици.

169. Овај прилог је намењен да буде информативна помоћ онима који се нађу у прилици да транскрибују холандска имена. У складу с тим, у прегледу који следи на више места ће се предочавати двојаке могућности транскрипције – фонетске, која иде на најближе српскохрватске гласовне еквиваленте, и прилагођене, која осим гласовне блискости узима у обзир изворно писмо и досадашњу праксу писања холандских имена код нас. Пре се може препоручити ова друга, прилагођена транскрипција (подвучене варијанте).

Скраћенице: изг. – изговор; тр. – транскрипција; фон. тр. – фонетска транскрипција; прилаг. тр. – прилагођена транскрипција. Прилагођена транскрипција (као и случајеви кад се не нуде двојаке могућности) приказана је подвучено (курзивом), а фонетска обичним слогом.

а. Вокализам

A – изг. *a*, *ā* (полудуго или дуго, што важи и даље, уз ознаке дужине), у неким позицијама *ə*, тр. *a*: *Kampen* (*Кампен*), *Brakel* (*Бракел*), *Laren* (*Ларен*), *Adama* (*Адама*, *Адема*).

AA (*AE*) – изг. *ā*, тр. *a*: *Waal* (*Вал*), *Vaarn* (*Барн*), *Dael* (*Дал*).

AAI (*AU*, *AIJ*) – изг. *āi* – тр. *aj*: *Venraij* (*Венрај*, *Фенрај*), *Ostayen* (*Остајен*).

AU – изг. *au*, тр. *au*: *Baarle-Nassau* (*Барле-Насау*), *Dauwe* (*Дауве*).

E – изг. *e*, *ē*, у неким поз. *ə*, тр. *e*: *Westende* (*Вестенде*), *Bergen*

- (*Берген*, Берхен), Breda (*Бреда*), Herentals (*Херенталс*).
- EE – изг. ē, тр. *e*: Nordzee (*Нордзе*), Weert (*Верт*); в. и EI.
- EI (EY, EIJ) – изг. eĭ, фон. тр. eĭ. прилаг. тр. *aj*: Leiden (Лејден, *Лајден*), Steyl (Стејл, *Стајл*), Beijerland (Бејерлант, *Бајерланд*); изузетно EI – изг. ē (тј. као EE), тр. *e*: Teirlinck (*Терлинк*); в. и IJ.
- EU – изг. ö (полудуго или дуго), тр. *e*: Reusel (*Ресел*), Veurne (*Верне*, Ферне); EEUW – изг. ēu, фон. тр. ев, прилаг. тр. *eu*: Leeuwarden (Леварден, *Леуварден*).
- I – изг. i, ī, у неким поз. э, тр. *u*: Sittard (*Ситард*, Ситарт), Izegem (*Изегем*, Изехем), Gerrit (*Герит*, Херет).
- IE – изг. ī, тр. *u*: Tielт (*Тилт*), Lier (*Лир*).
- IJ – изг. eĭ (као EI), фон. тр. eĭ, прилаг. тр. *aj*: Dijkstra (Дејкстра, *Дајкстра*), van Rijn (фан Рејн, *ван Рајн*).
- O – изг. o (отв. и затв.), õ, тр. *o*: Helmond (*Хелмонд*, Хелмонт), Zwolle (*Зволе*), Hengelo (*Хенгело*), Joris (*Јорис*).
- OE – изг. ū, тр. *u*: Joer (*Јун*), Woerden (*Вурден*).
- OEI (OEY) изг. ūĭ, тр. *uj*: Hoei (*Хуј*), van Loeу (*ван Луј*, фан Луј).
- OO (OI) – изг. õ, тр. *o*: Koos (*Кос*), Goirle (*Горле*, Хорле).
- OOI (OOY) – изг. õĭ, тр. *oj*: Ardooe (*Ардоје*), de Vooyс (*де Војс*, де Фојс).
- OU – изг. au (тј. као AU), тр. *au*: Drouwen (*Драувен*).
- U – изг. ö (кратко), ü (полудуго или дуго), у неким поз. э, прилаг. тр. *u*: Urk (*Урк*, Ерк), Utrecht (*Утрехт*, Итрехт), Buren, (*Бурен*, Бирен), Hilversum (*Хилверсум*, Хилферсем).
- UI (UY, UIJ) – пригл. изг. õĭ, пригл. фон. тр. eĭ, прилаг. тр. *oj*: Zuider Zee (Зејдер Зе, *Зојдер Зе* – Зојдерско језеро), Huugens (Хејхенс, *Хојгенс*), de Вгуйн (де Брејн, *де Бројн*).
- UU – изг. ü (полудуго или дуго), прилаг. тр. *u*: Tuius (*Трус*, Трис), Ruurlo (*Рурло*, Рирло).
- Y – (1) изг. i, ī, тр. *u*: Lelistad, (*Лелистад*, -ат); (2) изг. eĭ, фон. тр. eĭ, прилаг. тр. *aj*: van Dyck (фан Дејк, *Ван Дајк*), в. EI.

в. Консонантизам

- B – изг. b, тр. *b*: Berchem (*Берхем*); В крајње – изг. p, фон. тр. п, прилаг. тр. *b*: Jacob (Јакоп, *Јакоб*).
- C (ван поз. пред вокалима предњег реда) – изг. k, тр. *k*: Claes (*Клас*), Jacob (*Јакоб*, Јакоп).
- CH – изг. x, тр. *x*: Berchem (*Берхем*); в. и SCH.
- D – изг. d, тр. *d*: Zaandam (*Зандам*); D крајње – изг. t, фон. тр. т, прилаг. тр. *d*: Noord Holland (Норт Холанд, *Норд Холанд*).
- F – изг. f, тр. *f*: Fliet (*Флит*), Duffel (*Дуфел*, Дефел).
- G, GH – изг. γ, пригл. фон. тр. x, прилаг. тр. *g*: Groningen (Хронинген, *Гронинген*), Вrugge (Брехе, *Бруге*); G, GH крајње – изг. x, фон. тр. x, прилаг. тр. *g*: Mesdag (Мездих, *Мездаг*),

- Hoogh (Хох, Хог); GT, GHT (тј. комбинација с безв. плозивом) – изг. xt, тр. *xm*: Hoogte (Хохте), Vught (Вухт, Фехт); в. и NG.
- H – изг. х, тр. *x*: Haarlem (Харлем); изузетно немо H: Arnhem (Арнем); в. и CH, GH, PH, SCH.
- J – изг. ј, тр. *j*: Joer (Јур), Joris (Јорис); в. и NJ, SJ, TJ.
- K – изг. к, тр. *k*: Kampen (Кампен), Alkmaar (Алкмар).
- L – изг. л, тр. *l*: Laren (Ларен), Wilhelm (Вилхелм).
- M – изг. м, тр. *m*: Schiedam (Схидам), Mies (Мис).
- N – изг. н, тр. *n*: Helmond (Хелмонд, Хелмонт), Onno (Оно).
- NG – изг. као један (назални задњонепчани) сугласник, изузев у секвенци NGA (где се G посебно изговара), тр. *ng*: Groningen (Гронинген, Хронинген), Wageningen (Вагенинген, Вахенинген); за NGA припл. фон. тр. нха, прилаг. тр. нга: Huizinga (Хајзинга, Хејзинха).
- NJ – изг. њ, тр. *nj*: Anjum (Ањум), Oranje (Орање).
- P – изг. п, тр. *p*: Piet (Пит), Joer (Јур).
- PH – изг. ф, тр. *ph*: Alphen (Алфен).
- R изг. р, тр. *r*: Urk (Урк, Ерк), Rie (Ри).
- S – изг. с, тр. *s*: Soest (Суст), Bussum (Бусум, Бесем); SD, STD – изг. zd (асимилација), тр. zd: Soesdijk (Суздајк, Суздејк), Vestdijk (Вездајк, Фездејк).
- SJ – изг. ш, тр. *sh*: Sjouke (Шауке).
- T – изг. т, тр. *t*: Tilburg (Тилбург, Тилберех), Teniers (Тенирс).
- TJ – изг. т', припл. фон. тр. њ, прилаг. тр. тј: Tjaard (Тјард, Ђарт).
- V – изг. фрик. в (звучни парњак сугласника f, с тим што на крају речи и у позицијама једначења губи звучност и изједначаје се са f), припл. фон. тр. в, прилаг. тр. в: Vlieland (Влиланд, Флилант), Zevenaar (Зевенар, Зефенар).
- W – изг. w, тр. *v*: Antwerpen (Антверпен), Wim (Вим).
- X – изг. ks, тр. *ks*: Hardinxveld (Хардинксвелд, Хардинксфелт).
- Y – изг. ј, тр. *j*: Yoors (Јорс); за J, Y и W уп. и у табели вокализма.
- Z изг. з, тр. *z*: Terneuzen (Тернезен), Zwier (Звир).

Имена из чешког језика

170. По свом значају за нашу језичку културу чешки језик би заслуживао и више пажње него што му се код нас посвећује, а то се односи и на питања прилагођеног писања чешких имена. Сличност гласовних система наша два језика учинила је да се није појавило више отворених проблема, али их ипак има.

171. Обличке проблеме изазива чешка промена [a] у [e] иза палаталних сугласника, која погађа завршетке многих топонима ж. рода, нпр. врло чест суфикс *-ица*, што у чешком даје *-ICE*. При дословном преношењу оваква имена код нас прелазе у множину,

те се у интересу изговорне верности жртвује граматичка аутентичност, која је у ствари битнија. Зато не треба сматрати грешком ако се у чешким геогр. именима ж. рода једнине крајње Е замени нашим *a*. Треба препоручити такав поступак као правило кад год су у питању двочлана имена с придевком ж. рода: *Нова Бистрица* (NOVÁ BYSTRICE), *Чешка* или *Ческа Камењица* (ČESKÁ KAMENICE), *Червена Речица* (ČERVENÁ ŘEČICE). И кад је име без атрибута, било би пожељно овакво прилагођавање, кад год сигурно установимо граматичке одлике имена. Ово, међутим, не можемо знати на основу самог облика топонима, јер се чешке именице овог типа завршавају на -Е и у једнини и у множини: KAMENICE (ČESKÁ KAMENICE) једнако као и BUDĚJOVICE (ČESKÉ BUDĚJOVICE).

172. У области сугласника озбиљне тешкоће задаје преношење чешког рефлекса старог меког *p*. Чешки је у овом у извесном смислу на средини између пољског, где се старо меко *p* изједначило са *ж* (позиционо и са *ш*), и словачког, где се *p* чува; наиме, у чешком је овде специфични сугласник сложене артикулације, у којој има елемената и *p* и *ж* (одн. *ш* у позицији обезвучења). Проблем је утолико тежи што је ово врло чест сугласник у чешким именима; нпр. на једној карти Чехословачке налазимо: BŘECLAV, BŘEZNICE, BYSTRICE, DOBŘANY, DVOŘIŠTĚ, HOŘICE, HOŘOVICE, HŘIBY, JAROMĚŘ, JAROMĚŘICE, JAVOŘICE, KŘIVOKLAT, KŘÍŽANOV, KROMĚŘÍŽ, LITOMĚŘICE, MĚŘÍN, MEZIRÍČI, MODŘICE, NÝŘANY, OHŘE, RELHŘIMOV, PODBOŘANY, PŘELOUČ, PŘEROV, PŘEŠTICE, PŘIBISLAV, PŘIBRAM, PŘÍMDA, ŘEVNICE, STŘÍBRO, STŘÍBRNÁ SKALICE, STARÁ ŘÍŠE, TŘEBĚTÍN, TŘEBÍČ, TŘEBON, TŘEBOVA, TŘEMOŠNÁ, TŘEMOŠNICE, TŘEMŠ, VERNEŘICE.

По норми П преноси се *Ř* иза звучних сугласника као *ж*, иза безвучних као *ш*, а у другом положајима као *рж*. Међутим, у пракси није постигнуто уједначено писање. Тако на карти у МЕРП налазимо Пшибрам (сагласно с П), али и Бшецлав, Охрша, Тршебич (мимо Прав.), а у Великом атласу света (1973) Хоржице, Јаромјерж, Кромјержиж, Литомјержице (сагл. с П), али и Бржецлав, Хржиби, Пржибрам, Пелхржимов, Пржеров, Стржибро, Тржебич, Тржебова, Охра (мимо П). Различит је поступак и у давно усвојеним именима Шафарик, Бистрица, Дворжак (која наравно треба задржати у том облику, без обзира на норму транскрипције).

Свакако нису прихватљиве транскрипције типа „Бшецлав“ нити „Бржецлав“ ум. *Бжецлав* по П, али је стварно питање да ли је погоднији тип *Бжецлав*, којим се жртвује и структурална прозирност и наклон на писмо, или пак тип *Брецлав*, којим се занемарује фрикативна компонента чешког *Ř*. Можемо дати предност овом другом типу. Дакле, чешко *Ř* треба преносити уз сугласник и на

почетку речи (да се не би успостављао слог са вокалним *p*) као *p*, а између вокала и на крају речи као *pj*: *Јаворжица, Јаромјерж, Ревњица, Брецлав, Требич.*

173. Полазећи од *П* у осталим поступцима, може се препоручити да се чешке графије овако замењују:

CH као *x*: *Прохаска* (PROCHÁZKA), тако и *H* (звучни сугл.): *Храдец* (HRADEC).

D' испред самогласника као *dj* (у др. положајима као *d*): *Дјаблице* (D'ÁBLICE), *Ждјар* (ŽD'AR).

DĚ као *dje*: *Будјејовице* (BUDEJOVICE), али *DI* као *di* (тј. занемарује се умекшаност сугласника): *Дједице* (DĚDICE).

Ě као *je* (за *NE* в. ниже): *Бјешини* (BĚŠINY), *Безвјеров* (BEZVĚROV) (в. и под *DĚ*, *TE*).

H – в. под *CH*.

ŇĚ, *ŇI* као *ње*, *њи*: *Мањетин* (MANĚTÍN), *Раковњик* (RAKOVNÍK). – в. т. 172.

T' испред самогласника као *tj*, а у другим положајима као *t*: *Катја* (KAT'JA), *Унхошт* (UNHOŠT'), *Хоштка* (HOŠT'KA).

TĚ као *tje*, али суф. *-ŠTĚ* као *ште*: *Војтјех* (VOJTĚCH), *Храдиште* (HRADIŠTĚ); *TI* као *ти*: *Тихи* (TICHÝ).

Ů као *у*: *Лидови дум* (LIDOVÝ DŮM, Народни дом).

Y као *и*: *Киселка* (Kyselka), *Бишт* (BYŠT').

Овим прегледом нису обухваћене поједине традиционалне и стране графије, којих има у чешким презименима. За разлику од словачког, у чешком *IA*, *IE* нису дифтонзи (транскр. *ија*, *ије*), а чешко *L* никад не преносимо као *љ*. Вокалска дужина се обележава знаком акута (као и у словачком и мађарском), а у транскрипцији се не преноси.

Имена из шпанског језика

174. Захваљујући сличности гласовних система и знатној сагласности шпанског писма и изговора нису се створили тежи транскрипциони проблеми.

Отворени транскрипциони проблеми већег домаћаја своде се углавном на два питања: да ли шпанско *Z* преносити као *з* (по писму) или *с* (по изговору) и да ли шпанско *I* кад је неслоговно и у суседству са сугласником преносити као *и* или као *ј*; ово друго првенствено се односи на положај *I* испред вокала (*Сијера Невада, Дијего, Сантијаго, Асунсион* или *Сје-, Дје-, -тја-, -сјо-*), што је врло често у именима, док се *I* иза самогласника а испред сугласника ретко среће (*Сикеирос* или *Сикејрос*). Има и неких недоумица око неслоговног *U* иза немог *H*, али су везане за мали број имена.

У шпанском језику се у изговору изједначују В и V, али то није створило транскрипциони проблем, јер се код нас имена преносе сагласно писму, са ретким изузецима (*Хавана* ум. „Абана“, дублет *Кордоба / Кордова*).

175. Шпанско Z је у именима врло често слово, а код нас се преносило више по писму него по изговору, нпр. *Веласкез, Замора, Запата, Сомоза, Мендоза, Лазариљо, Пизаро, Ибањез, Круз* и др., иако има изузетака (*Сарагоса*) и колебања (*Перез и Перес, Гонзалес и Гонсалес* и сл.). Биће реалније и практичније и доносиће мање проблема у пракси ако з узмемо и као норму, не узимајући у обзир изговорно изједначење са S (осим испред безвучних сугласника), једнако као што и изједначено В и V транскрибујемо према писму. Макар ми и узели с као норму замене, свеједно ће читаоци латиничких текстова изговарати з кад у њима нађу имена типа ARIZA, MENDOZA, SOMOZA, TARAZONA, VINAROS, ELIZAGA – често и не размишљајући је ли пред њима изворно или прилагођено писање.

176. Шпанско I кад је између сугласника и самогласника изговара се као [i] ако је наглашено, те га је неопходно задржати у транскрипцији: *Гарсија, Дијаз*. Кад није наглашено, оно губи слоговност, што отвара могућност да се преноси као j, али би то, у генералној примени, створило знатне тешкоће и косило се са створеним обичајем. Зато нису прихватљиви облици типа „Дењел“ (то би било успостављање њ где га у шпанском нема), „Габрјел“, „Дјего“, „Мундјал“ (у латиници би се бркало са „Ђего“, „Мунђал“), „Валенсја“, „Сјера Невада“, „Дјонисјо“, „Игнасјо“, те треба писати *Денијел, Габријел, Дијего, Дионисио, Мундијал, Валенсија, Сијера Невада, Игнасио*. Биће практичније овакво писање узети као генерално правило него изузимати од тога поједине типове и имена (дакле и *Сантијаго, Сијудад, Овиједо, Лусијентес* итд.).

177. Такође се I иза вокала а испред сугласника под акцентом изговара као [i], што изискује транскрипцију типа *Валпараисо, Лаинез, Луис, Луиса*. Погодно је да тако преносимо и ненаглашено I, иако оно тада губи слоговност: *Сикеирос, Маракаибо* и сл.; једино би се, због створеног обичаја, могло изузети *Буенос Ајрес* (биће обичније него „Аирес“). Како је споменуто, ова позиција I доста је ретка у шпанским именима, за разлику од португалских (где смо такође препоручили писање *и* а не *ј*).

178. Шпанско H је редовно немо, и не треба га преносити (осим кад је створен обичај: *Хавана, Хондурас, Алхамбра*). Његово испадање, међутим, ствара проблеме ако за њим следи неслоговно U, као у именима COAHUILA, CHIHUAHUA, TEOTIHUACÁN; наиме, добију се низови самогласника неприродни за наш језик, а

j које се по општем правилу мора уметнути између *и* и *у* сувише удаљава облик и од писаног облика и од изговора у шпанском: „Коауила“, „Чијуауа“, „Теотијуакан“. Боље би од ове била транскрипција *Коавила*, *Чивава*, *Теотивакан*, која је блиска изговору [koawila], [čiwwawa], [teotiwakan]; па и задржавање *н* (*Коахуила...*) боље је него правити низове од четири или чак пет вокала („Чијуауа“).

179. У складу са изложеним оценама дајемо и конкретне препоруке о транскрипцији имена из шпанског језика.

В као *б*, без обзира на изг. изједначење са *В*: *Куба* (CUBA), *Рубио* (RUBIO); изузетак је *Хавана* (HABANA), а *Кордова* (CÓRDOBA) могла би се заменити са *Кордоба*.

С кад није испред *Е*, *И* или у диграфу *СН* као *к*: *Круз* (CRUZ), *Куско* (CUZCO), *Лорка* (LORCA).

С испред *Е*, *И* као *с*: *Сервантес* (CERVANTES), *Валенсија* (VALENCIA), *Франсиско* (FRANCISCO). Традиционални изузетак: *Дулчинеја* и *Дулсине(ј)а* (DULCINEA), такође *Андалузија* (ANDALUCÍA, *Галиција* (GALICIA).

СН као *ч*: *Чиле* (CHILE), *Кончита* (CONCHITA); *ССН* као *кч*: *Мачу Пикчу* (MACHU PICCHU, стари град Инка).

СUA – в. под *У*.

Г кад није испред *Е*, *И* као *г*: *Сантијаго* (SANTIAGO), *Ортега* (ORTEGA).

Г испред *Е*, *И* као *х* (уп. и *Ј*, *Х*): *Картахена* (CARTAGENA), *Хорхе* (JORGE), *Борхес* (BORGES).

GUA, *GUO*, *GÜE*, *GÜI* као *гва*, *гво*, *гве*, *гви*: *Гвадалахара* (GUADALAJARA), *Никарагва* (NICARAGUA), *Камагвеј* (CAMAGÜEY), *Гвиралдес* (GÜIRALDES).

GUE, *GUI* као *ге*, *ги*: *Гевара* (GUEVARA), *Родригез* (RODRÍGUEZ), *Агилар* (AGUILAR).

Н је немо и не треба га преносити: *Ернандез* (HERNÁNDEZ), *Калаора* (CALAHORRA), *Муласен* (MULHACÉN). Град. изузеци: *Хондурас* (HONDURAS), *Хавана* (HABANA), *Алхамбра* (ALHAMBRA). В. и т. 178 (и диграф *СН*).

И као *и* (опште правило): *Дионисио* (DIONISIO). Посебно приказујемо *И* уз вокале:

И предвок. као *и*, тј. *IA*, *IE*, *IU*, *IO* као *ија*, *ије*, *ију*, *ио*: *Ескоријал* (ESCORIAL), *Сијера Невада* (SIERRA NEVADA), *Сијудад Мексико* (CIUDAD MÉXICO), *Асунсион* (ASUNCIÓN) (в. т. 176);

И поствокалско као *и*: *Валпараисо* (VALPARAÍSO), *Маракаибо* (MARACAIBO), *Сикеирос* (SIQUEIROS) (в. т. 177).

Ј као *х* (уп. и *Г*, *Х*): *Хорхе* (JORGE), *Трухиљо* (TRUJILLO).

LL као *љ* (а *L*, *LH* као *л*): *Севилја* (SEVILLA), *Аљенде* (ALLENDE).

Ñ као њ: *Буњуел* (BUÑUEL), *Ибањез* (IBÁÑEZ).
 QUE, QUI као *ке*, *ки*: *Енрике* (ENRIQUE), *Гвадалкивир* (GUADALQUIVIR).

S (и међусамогласничко) као *с*: *Росарио* (ROSARIO), *Хосе* (JOSÉ).
 TZ као *ц*: *Кецалкоатл* (QUETZALCOATL), али *Паскуаро* (PÁZCUARO, град и језеро).

U (слоговно и неслоговно) осим у ниже показаним положајима – као у: *Куба* (CUBA), *Пуебла* (PUEBLA), *Куерво* (CUERVO).

U, Ü кад је у GUA, GUO, GÜE, GÜI као *в* (примере в. под G).
 Изузетно тако и у *Еквадор* (ECUADOR).

U по изг. међувокалско (у писму иза H) као *в* (ако се испушта H);
Чивава (CHIHUAHUA, мекс. град), в. т. 178.

U се не изговара и не преноси у GUE, GUI, QUE, QUI (в. под G и Q).

V као *в* (без обзира на изг. изједначење са B): *Виља* (VILLA).

X као *х*, *кс* или *с*: *Хавијер* (HAVIER), *Оахака* (OAXACA),
Котопакси (COTOPAXI), *Алеи(к)сандре* (ALEIXANDRE),
Таско (TAXCO), *Сочимилко* (XOTCHIMILCO). Иако се MEXICO изговара са *х*, код нас је само *Мексико* (и за државу и за град).

Y редовно као *ј* изузев кад чини посебну речцу: *Уругвај* (URUGUAY), *Јукатан* (YUCATÁN), *Гоја* (GOYA). Речца Y као *и*:
Кеведо и Виљегас (QUEVEDO Y VILLEGAS).

Z као *з*, а испред безвучног сугласника као *с* (в. т. 175): *Веласкез* (VELÁZQUEZ), *Алварез* (ALVÁREZ), *Ибањез* (IBÁÑEZ),
Хименез (JIMÉNEZ), *Запата* (ZAPATA), *Замора* (ZAMORA), *Зориља* (ZORILLA), *Алказар* (ALCÁZAR), *Лазариљо* (LAZARILLO), *Мендоза* (MENDOZA), *Сомоза* (SOMOZA) итд. Где је ушло у обичај *с*, треба тако и задржати: *Сарагоса* (ZARAGOZA). Уп. и горе TZ.

Без промене се преносе остала слова шпанског писма (D E F L M N O P R T), само се RR упрошћава у *р*.

*

180. Закључна је препорука свим издавачима да обавезу своје сараднике, а нарочито ауторе и редакторе уџбеника и приручника, на доследно поштовање изложених транскрипционих правила. То је једини начин да се уведе ред и постојаност у писање туђих имена и сузбије хаотична произвољност, која је и досад нанела доста штете нашој језичкој култури. За језике који су остали необрађени главно је правило: држати се облика који су ушли у наш изражајни обичај. Никакву измену уобичајених облика, из било којег језика, не треба уводити у јавне текстове док се не верификује у лингвистичким установама и сагласно с Матицом српском.

ИНТЕРПУНКЦИЈА

181. Уводна објашњења. Ако би се делови говора – речи и реченице – изговарали без икаквог одвајања и раздеобе на смисаоне и ритмичке јединице, казивање би било не само монотono и заморно него у много случајева и нејасно, двосмислено. Смисаона рашчлањеност усменог говора постиже се пре свега тиме што појмовне речи имају свој лексички нагласак (акценат), а јасност реченице осигурава се интонацијом и ритмом, тј. дикцијом: глас се по потреби диже и спушта, говор се прекида кратким или и нешто дужим застанцима (паузама), а поједини делови говора посебно се наглашавају, тј. на поједине речи пада реченични нагласак.

а. У општој писаној речи не бележи се интонација реченице нити акценат појединих речи, али се оне једна од друге раздвајају белинама, а реченични нагласак понекад се предочава подвлачењем (в. у т. 5). На смисаону рашчлањеност казивања, као и на односе и одлике његових саставница (делова, елемената) указује се правописним знацима или интерпункцијом. Улога правописних знакова, међутим, није само да надомести оно што се у усменом говору изражава интонацијом и застанцима, него и да допуне и унапреде изражајне могућности и економичност излагања. Захваљујући правописним знаковима и поступцима, писани текст постиже већу јасност и поготово већу сажетост него усмено казивање, будући да знак често замењује реч или групу речи. У својој служби правописни знакови се допуњавају с великим словом на почетку реченице и с белинама између речи и знакова. У сложенијем и опширнијем тексту допуњава се правописни поступак рашчлањивањем на ставове (ставке, пасусе, тј. прелажењем на нови ред, обично увучени), као и разбрајањем делова (нумерацијом или алфабетским обележавањем), а такође подбелешкама (фуснотама, напоменама испод текста). – У поезији се преласком на нови ред и повећаном међуредном белином текст дели на стихове и строфе.

b. У интерпункцији се могу разликовати реченични знакови – који указују на границе пуних реченица и суреченица, на њихов карактер, као и на односе и одлике њихових делова – и помоћни правописни знакови, за различите посебне потребе. У појединим приручницима само се реченични знакови називају интерпункцијом, а они други правописним знацима, и онда се посебно обрађују (нпр. тачка на крају реченице у интерпункцији, а тачка за скраћивање речи у правописним знаковима). Овде пак узимамо као реалније да и једни и други спадају у правописне знакове и истозначни појам интерпункције ('међузнакова'); биће такође практичније и прегледније да се заједно обраде нпр. све службе тачке или црте него да неке иду у једно, а неке у друго поглавље. Обрађиваће се они знакови и они поступци који спадају у општије правописне обичаје, који не остају ограничени на поједине струке и специјалности.

c. Најважнију улогу имају они знакови који су неопходни за уобличавање писане реченице. То су пре свега тачка, као знак који заједно с великим словом показује границе пуних реченица, и запета или зарез, знак најбитнији за предочавање унутрашњих односа у реченици, тј. веза и односа међу суреченицама и другим (ужим) саставницама. Како се види, разликујемо где треба појмове 'пуна реченица' и 'суреченица' (нпр. пуна реченица „Или купи алат или остави занат“ састоји се од две суреченице), али треба имати на уму да овај приручник не нормира питања терминологије, него се слободно – за ову прилику – служимо терминима који су нам изгледали погодни за јасније излагање. Што се тиче варијаната (синонима) 'запета' (традиционални српски термин, руског порекла) и 'зарез' (термин који смо усвојили од 1960), служићемо се више овим другим, због поколења која су се школовала после 1960. и од којих ће реално зависити будући доминантни изражајни обичаји; у сваком случају, треба знати и уважавати и један и други термин. – Без зареза и тачке није могућно исправно писање ни најједноставнијих текстова, а многе реченице својим карактером и склопом изискују и друге реченичне знакове: црту, тачку са зарезом, наводнике, двотачку (или две тачке), заграду, упитник и (знатно ређе) узвичник.

d. Као што се од правила писања великог слова одступа из стилистичких разлога (уп. т. 38), и у примени интерпункције каткад се намерно иде мимо норме (у блажој или изразитијој мери), у тражењу стилистичких ефеката или начина да се појача уметнички и експресивни утисак. Доста често се из ових разлога тачка употребљава гушће него што изискује склоп текста, каткад и зарез (изразитих примера има у прози М. Црњанског), а најчешће видимо делимично или и потпуно испуштање интерпункције у новијој поезији. Овакви поступци су изван правописног нормирања, а њихову оправданост или промашеност може оцењивати стилистичка и уметничка критика.

е. И кад нису у питању посебни стилистички поступци, ни у каквој нормативној обради интерпункције не могу се предвидети и нормирати сви случајеви и сви поступци у примени правописних знакова. Зато знатан део те примене остаје да га решава сам писац или редактор који му помаже, по аналогiji с нормираним случајевима и с правописним обичајима, као и на основу слободне оцене који ће поступак бити у најбољем складу са садржајем.

Тачка

182. Тачка је најважнији знак у подели текста на његове саставне делове ('раздвојна тачка').

а. Тачка се пише на крају реченице (потврдне и одричне). Ако се текст даље наставља, иза тачке (и белине) следи велико слово. Тачка је условљена садржајем, тј. долази онда кад је мисао довршена, а у говору одговара јој приметно падање гласа и застанак. Није у складу с правописним правилима кад се тачком одваја несамостални део реченице, нпр. објекат. Дакле, мимо правила је уобличен овај навод:

Пред собом у сали види саме девојке и жене. Лепе, страшно лепе, све младе. И познате однекуд.

По интерпункцијској норми, у оваквим позицијама пишу се нормално зарези, с тим што се неки од њих може заменити тачком и зарезом или цртом, а писање тачке спада у одступања од норме из експресивних и стилистичких разлога (т. 181d). – Зависно од свог карактера, реченица се – уместо тачке – завршава и упитником, узвичником (или оба заједно), каткад и знаком прекида (три тачке).

б. Тачка се пише и иза наслова одељка ако се текст наставља без преласка на нови (увучени) ред (пример в. на почетку т. 181 и другде у овој књизи). Ако се иза наслова прелази на нови ред, тачка се не пише. Тачка се не пише ни иза потписа и других краћих записа који стоје изоловано (нпр. на почетку и на крају књиге, у колоналним списковима и сл.).

с. Раздвојна функција тачке унутар пасуса појачава се каткад и цртом (в. т. 200с).

183. Тачка је неопходан знак и у разним скраћивањима речи ('скраћеничка тачка').

а. По општим правилима скраћивања тачка се пише иза скраћених речи писаних малим словима (курентне скраћенице, почетне и сажете), као и при слободном скраћивању делова властитих имена:

т. (тачка), *г.* (господин, и *гг.* – господа), *бр.* (број), *св.* (свеска или свети), *књ.* (књига), *с.* или *стр.* (страница), *г.* или *год.* (година), *д.* или *дин.* (динар); *и др.* (и друго), *и сл.* (и слично), *о. м.* или *о. мј.* (овог месеца, овог мјесеца), *с. р.* (својом руком, својеручно), *т. г.* (текуће године); *итд.* (и тако даље), *нпр.* (на пример, на примјер), *тј.* (то јест), *тзв.* (такозвани), *јд.* (јединина), *ркл.* (рукопис, рукописни), *стсл.* или *старосл.* (старословенски), *сх.* или *српскохрв.* (српскохрватски), *блр.* (белоруски, бјелоруски), *слч.* (словачки), *слнч.* (словеначки), *рси.* (русински); *Б. Јакшић, А. П. Чехов, Г. Милановац, Н. Сад.*

в. Не пише се тачка иза неких сажетих скраћеница састављених од првог и последњег слова или слога:

гђа (госпођа), *гца* (госпођица), *др* (доктор), *мр* (магистар).

с. Не пише се тачка у курентним скраћеницама (тј. онима које се пишу малим словима) од мерних јединица *метар*, *грам*, *литар*; и друге мерне јединице често се скраћују без тачке, али се могу писати и по општем правилу (т. 183а):

м (метар), *км* (километар), *см* или *цм* (сантиметар или центиметар), *г* (грам), *кг* (килограм), *дкг* (декаграм), *л* (литар), *дл* (децилитар); *ч* и *ч.* (час), *м* и *м.* или *мин.* (минут), *квч* и *квч.* (киловат-час), *т* и *т.* (тона), *ха* и *ха.* (хектар) и др.

д. Верзалне скраћенице (од великих слова) по правилу се пишу без тачака, а ређе су оне у којима је уобичајено писање тачака:

А (ампер), *МС* (Матица српска), *УН* (Уједињене нације), *ТВ* (телевизија, телевизијски), *САД* (Сједињене Америчке Државе); *П. С.* или *P.S.* (post scriptum, постскриптум), *М. П.* (место печата).

У писању скраћеница у појединим делатностима створена су посебна правила и обичаји. О скраћеницама и њиховом писању биће речи и у посебном одељку.

184. Тачка се пише и уз цифрама исписане бројеве ('постцифарска тачка'), да укаже на њихову нарочиту функцију; у обележавању рашчлањености текста каткад се пише и уз слова алфабета.

а. Уз изузетке који ће се ниже предочити, тачка се пише иза арапских бројки кад значе редне бројеве, ради њиховог разликовања од обичних, основних бројева, а не пише се иза римских бројки, будући да оне редовно означавају редни број, те нема потребе диференцирања:

Основана у последњој деценији XV вијека, Црнојевићка штампарија је објавила пет књига, а прва од њих – како је записано на њеном 269. листу – довршена је 4. I 1494. године.

б. Тачка у овој служби (као обележје редног броја) не пише се испред другог знака интерпункције:

Други св(ј)етски рат (1914–1918); скуп одржан 15–18. јуна; Иво Андрић (10. IX 1892 – 13. III 1975); књиге објављене 1959, 1962, 1965. и 1966. године.

с. Тачку иза броја не треба писати ни онда кад се он може (макар изретка) читати и као основни, а не само као редни. То

бива најчешће кад се наводе бројке из неке нумерације и то иза именице која означава јединицу те нумерације:

у тачки 18 и 21а приручника; исправити грешке у фуснотама 3, 6 и 7а и на стр. 29 и 31; термин у чл. 59, 120, 150 и 151 Законика; у свескама 3 и 4-5 часописа.

Ако је пак именица иза бројки, број се обавезно чита као редни и тачка се редовно пише: *на 11. и 13. страници књиге, у 3. свесци, у 5. и 7. члану* итд.

д. Тачку иза редног броја не треба писати на крају наслова и уопште оних записа који се штампају у засебном реду (нпр. година издања у заглављу књиге).

е. Иза бројева (арапских и римских) и иза слова (у алфабетском реду) којима се рашчлањује неки текст пише се тачка ('параграфска') – ако се текст наставља у истом реду иза броја или словног симбола:

I. Кичмењаци

1. Зверови

а. Мачке

б. Медведи...

II. Бескичмењаци

Уместо тачке, уз арапске бројеве и слова у овој служби може бити и полузаграда: 1), а) итд., а каткад се употребљава и потпуна заграда: (1), (2) итд. или знак степена: 1°, 2°...

185. Тачка се пише или се оставља белина и унутар већих арапских бројева да се (ради прегледности) одвоје троцифарски периоди: нпр. милион се пише 1.000.000 или 1 000 000. Среће се и наизменично писање тачке (за хиљаде) и зареза (за милионе), али је зарез боље употребљавати само у децималном разломку. У четвороцифреним ознакама година не издваја се цифра хиљаде ни тачком ни белином.

Запета или зарез

186. Зарез је најважнији знак за предочавање и прецизирање унутрашњих односа у реченици. Позиције његове употребе делом су на саставу суреченица, а делом омеђавају или издвајају и уже говорне јединице, тј. делове реченице. У усменом говору зарезу обично одговара застанак без спуштања гласа. Зарез је у тесној вези са употребом везника: ако су реченице или њихови делови повезани (и истовремено раздвојени) везником, зарез се некад пише а некад не пише; али кад везник изостане, често постаје неопходан зарез или други правописни знак који га може заменити. Разлози за употребу зареза могу бити напоредност и набрајање, придодавање, супротност, инверзија (преокретање редоследа делова пуне реченице).

187. Зарез и напоредни делови реченице. Делови реченице могу бити тесно повезани међусобним зависним односом (одредбеним или допунским), или пак стајати напоредно.

а. У овом другом случају зарез се обавезно пише ако је израз асиндетски, тј. ако изостане везник; смисао овог зареза можемо објаснити речју ТАКОЂЕ. Ако је пак употребљен везник, зарез се обично не пише, али се може и писати ако је други исказ изразитије супротстављен првом или ако се схвата као накнадно додат. Обрасци:

Говорио је тихо и разговијетно [без зареза].
 Говорио је тихо(,) али разговијетно [необавезан зарез].
 Говорио је тихо, разговијетно [обавезан зарез].
 Можеш купити цвеће и неко пиће [без зареза].
 Можеш купити цвеће или неко пиће [обично без зареза].
 Можеш купити цвеће, неко пиће [обавезан зарез].

б. Ако је везник употребљен и испред првог члана везе, ни онда се зарез обично не пише у краћим реченицама:

Говорио је и тихо и разговетно. – Није нашао ни цвеће ни пиће. – Можеш узети или цвеће или неко пиће.

с. Изложена правила (под а и б) о изостављању зареза испред везника вреди ако је исказ кратак и једноставан (као у већ наведеним примерима) и ако се његови делови не супротстављају један другом и не истичу реченичним нагласком. Ако су пак напоредни делови исказа опширнији и сложенијег састава, обично се њихова граница (односно ритмичка пауза) обележава зарезом или цртом:

Можеш узети неко одабрано (не мора бити скупо) и лепо упаковано цвеће, или пак какво боље пиће [или с цртом уместо зареза].

Супротстављање делова исказа (и застанак у усменом говору) јаче се осећа кад се понављају везници – па је и писање зареза или црте обичније:

Или они нас, или ми њих – треће могућности нема. – Или они нас – или ми њих, треће могућности нема.

Напомена. Овде видимо да се зарез може замењивати цртом, а та могућност постоји и у неким другим типичним функцијама зареза (в. т. 197). Треба пак имати у виду да се не може замењивати цртом зарез у набрајању, нити зарез у асиндетском низању напоредних делова говора. Изван правила је дакле (иако се среће у пракси) писање типа „Говорио је тихо – разговетно“, „Био је поборник – приврженик тих идеја“ итд.

д. Писањем или изостављањем зареза и у реченицама истог склопа могу се постизати различите нијансе значења; нпр. у низању придева и прилога од писања зареза зависи схватају ли се они напоредно и посебно или се узимају заједно, у допунском односу. У примерима:

Падала је студена јесења киша. – Пред очима му је била њена густа црна коса.

измениће се значење и стилистички смисао придева ако пишемо:

Падала је студена, јесења киша. – Пред очима му је била њена густа, црна коса.

У првом случају атрибути се узимају заједно, а нагласак је на првом од њих; али ако напишемо зарез, нагласак је једнако и на другом придеву, који постаје равноправан део описа. У усменом говору то је изражено појачаном наглашеношћу другог придева и застанком испред њега.

е. Писање или изостављање зареза између напоредних појмова (било да су делови реченице или напоредне реченице) доста зависи од самог везника и значења које му је својствено. Зарез знатно чешће долази испред супротних везника него испред саставних и раставних, али и унутар тих група има разлика међу појединим везницима. Начелно се зарез мање пише испред ненаглашених везника него испред оних на које пада изразитији реченични нагласак. Наглашеност везника и другог појма посебно се испољава кад се везник понавља (*и...и, или... или, нити... нити*), или кад је појачан придодатом речцом (*а камоли, или пак*). То често оправдава и употребу зареза, али су за њу од утицаја и други моменти.

(1) Најчешће се без зареза испред себе пише саставни везник *и*, а онда и раставни везник *или* кад није у наглашеном понављању или испред накнадно додатог текста. Зарез је обичнији испред саставног *ни, нити* и раставног *било*, јер се ови везници чешће јављају у наглашеном истицању и супротстављању другог дела напоредне везе. Често се пише зарез и испред везника *па, те*, јер се текст који следи иза њих често схвата као накнадни додатак; као добро мерило за зарез испред ова два везника може послужити сам говорни ритам, тј. зарез треба писати онда кад се у нормалној дикцији јавља застанак.

(2) Главно је правило за супротне везнике да се испред њих пише зарез. Ово се доследно примењује ако је везник појачан речју која истиче супротност: *а камоли, а поготово, али никако* и сл. Испред ненаглашених супротних везника зарез се, међутим, може изоставити ако појмови повезани везником чине једну јединицу у склопу реченице и ако је супротност само формална, небитна:

Послаћу ти све што си тражио, не прекутра *него* већ сутра. – Вјетар риче и урла као дивља *а* гладна звијер. – Бикови имају краће *а* дебље рогове. – Мати брзо *али* пажљиво устаде. – Занемарио је обавезе, не само друштвене *него* и породичне.

188. Зарез у набрајању. Ако се напоредно употребе више од две јединице, напоредност се претвара у набрајање, низање. Раздвајање јединица које се набрајају спада у основне службе зареза, који се овде обично не може замењивати другим знаком (изузев каткад

тачком и зарезом, в. т. 202с). Зарез се у набрајању изоставља једино ако је између чланова низа употребљен везник, али ни то није редован поступак.

а. Набрајање углавном може имати три вида, од којих зависи и писање зареза:

– закључено везником (саставним, раставним): *Гајили су брескве, крушке, јабуке и шљиве;*

– асиндетско (без везника): *Гајили су брескве, крушке, јабуке, шљиве;*

– с понављањем везника: *Гајили су (и) брескве, и крушке, и јабуке, и шљиве; Гајили су јабуке и брескве и кајсије.*

б. Како се види из образаца, зарез се не пише испред везника којим се закључује низ, али се пише ако се везник понавља да би се истакло набрајање или јединице које се набрајају. Ако се пак везником тешње повезује оно што се набраја, зарез се не пише ни кад се везник понавља; такав је случај у последњој варијанти реченице наведене под **а**, као и у реченицама овог типа:

Учио их је свирању на клавиру и виолини и виолончелу. – Обећали су му добру плату, унапређење и стан и храну. – Гајили су брескве и кајсије, крушке и јабуке, трешње и вишње и разво друго воће.

У овим примерима везник се понавља да се поједини појмови тешње повежу у целину и да се избегне утисак једнообразног набрајања. Најчешће то бива зато што се два појма (нпр. „стан и храна“) узимају као једна јединица низања или набрајања; до понављања везника тада долази зато што се једном узима као знак закљученог набрајања („... унапређење и стан и храну“), а други пут за обједињавање два појма у једну јединицу набрајања („стан и храну“).

189. Издвајање уметнутих и других придодатих делова реченице. Веома су разнолике језичке јединице које се јављају у улози придодатих делова реченице. Једне су већ по својој природи, граматичкој или лексичкој, оријентисане на такву службу или су јој врло склоне; такве су вокатив, разни узвици (нпр. *авај, ах, гле*), модалне или оценокске речце (*наравно, разуме се, нажалост, несумњиво, можда, ваљда, вероватно*), везничке речце и изрази (који смисаоно повезују целине веће од реченице: *међутим, ипак, напротив, наиме, према томе, на пример, истина, најзад, осим тога, с друге стране, усталом* и др.). Друге пак представљају обичне речи, изразе или реченице – али употребљене као придодате, изван нормалног тока казивања. Граматички се придодати делови разазнају по томе што њиховим изостављањем реченица не постаје непотпуна, недоречена и не губи свој стварни смисао, него се само лишава допуне коју је доносио додатак. Овакви делови, ако стварно имају смисао нечег придодатог или издвојеног,

обележени су и у изговору или читању (интонацијом и застанцима, паузама).

а. Придодати делови начелно могу бити уметнути (привремено прекидајући ток казивања), а могу стајати и на почетку реченице (као приступни, уводни део или претходно објашњење, указивање на околности), или пак на њеном крају, као даљи или накнадни елеменат садржаја. Обрасци:

На своју срећу, он још није био заспао. – Он, на своју срећу, још није био заспао. – Он још није био заспао, на своју срећу.

То не значи да је њихов смештај произвољан. Оне речце и изрази којима се успоставља веза с претходним казивањем (*међутим, ипак, наиме, напротив* итд.) по правилу стоје на почетку или близу почетка реченице, а углавном такав смештај имају и кад значе став или оцену говорног лица (*наравно, нажалост, можда* итд.). Напротив, на крају реченице обично стоје они делови који се накнадно додају, као допуњавање онога што је већ речено и као даље развијање казивања. Ти накнадни додаци врло често имају облик реченице (тј. суреченице, даљег развијања сложене реченице), па ће о њима бити речи ниже, у одељцима о реченици, а овде се обрађују првенствено делови ужи од реченице.

б. Као опште правило може се узети да придодате делове реченице треба издвајати и интерпункцијом ако су они стварно придодати и издвојени из тока реченице. Та стварна издвојеност зависи и од њихове граматичке природе (нпр. граматички се издвајају вокатив, разни узвици, уметнуте реченице) и од тога да ли их сам писац узима као издвојени део, који се придодaje реченици и обележава у дикцији, или пак као нормални део тока реченице. Кад их треба издвојити знаковима, ту службу обично врши зарез; ако се жели нагласити и појачати издвајање, уместо зареза долази црта, док се у заграду ставља уметак или дометак који је изразито изван реченичног тока (попут подбелешке, фусноте). У даљим подтачкама (189с-г) ближе ће се приказати неки битнији поступци у примени наведеног општег правила.

с. Вокатив је граматички издвојен из реченице и стоји изван њеног и субјекатског и предикатског дела. Он се не може издвајати заградом, а није обично ни издвајање цртама, те ту службу врши само зарез.

(1) Вокатив се редовно издваја зарезима ако нема посебних разлога за њихово изостављање:

Вранче, ти си био пун снаге и воље. – Стојте, галије царске! – Амо руку, јуначе, пружи жуљну.

(2) У неким устаљеним изразима и узречицама вокатив и императив стоје у тесној вези, па се не одвајају никаквим знаком:

Боже сачувај, ни на памет ми то није пало. – Код нас је и боже помози, како је по другим крајевима. – А ако се, не дај мајко божја, кућа запали!

Тесна уклопљеност вокатива у овакве изразе види се и по томе што иза њега може стајати енклитика: *боже ме прости, боже га сачувај* и сл.

(3) Између глагола у другом лицу (обично императива) и вокатива допуштено је изостављање зареза кад се такве комбинације употребе у низу који се узима као једна реченица, а не низ узвичних реченица. У оваквим низовима, дакле, може се двојачко применити интерпункција (зависно од тога жели ли писац да их изразитије или блаже раздели на саставне делове):

Иди, сине! Иди, надо! Иди, птићу, у планину! – Полети, песмо! Пођите, сунца, на облак сиви! – Стан', ниткове! Стани, несретниче! Стани, уло! Стан', незакониче! Стани, губо! Стани, куго клета! Да т' научим тровати ми света!

а исправно је и овакво писање:

Иди сине, иди надо, иди птићу у планину! – Полети песмо, пођите сунца на облак сиви! – Стан' ниткове, стани несретниче, стани уло, стан' незакониче...

Допуштено је у оваквим случајевима и писање малог слова иза узвичника (*Иди, сине! иди, надо! иди, птићу, у планину!*), али не би било оправдано писати зарезе и као знакове набрајања и за издвајање вокатива, јер би тако нагомилани више замагљивали него разјашњавали стварну смисаону поделу текста („иди, сине, иди, надо, иди, птићу, у планину!“). – О зарезу између узвика и вокатива в. ниже (т. 189d4).

d. Посебно издвајање интерпункцијом изискују и узвици, који се могу схватити као неразвијене реченице. Каткад и стоје изоловано (нпр. у дијалогу), те се могу писати само као засебни исказ у рангу реченице, са узвичником на крају:

- Каже да си ти то измислила.
- Ију!

Када су пак уклопљени у шири текст, узвици се и у говору и у писању некад не издвајају, а некад издвајају – блаже или изразитије. Поједини узвици и сами за себе имају врло различит и изговор и смисао, а понекад се истом графијом записују узвици који су толико различити да се не могу сматрати за једну реч (нпр. узвици *е, о*). Као узвици понашају се и обичне речи употребљене у таквој служби. Интерпункција уз узвике зависи од природе самог узвика, од његовог контекста и од тога колико писац рашчлањује казивање и какво разумевање и дикцију сугерише. Због свега тога и исказ формално једнаког склопа може се написати на неколико начина. Могу се препоручити ови обрасци:

(1) Кад се казивању даје ритам посебних реченица, а узвик замењује једну од њих, он се издваја узвичником и великим словом:

Аух! Не питај како смо прошли! – Пази! Није то чврсто.

(2) Кад се узвици исто таквог карактера тешње повезују са суседним деловима казивања, у дикцији исте реченице, обично се издвајају зарезима:

Аух, не питај како смо прошли! – Пази, није то чврсто.

(3) У овој служби допушта се и употреба узвичника иза ког следи мало слово. У реченицама какве су наведене то је ређи поступак (*Аух! не питај како смо прошли!*), али је чест кад се после узвика прелази са говора личности на пишчеву конферансу (уп. т. 200а):

– Аух! – пожали се она. – Не питај како смо прошли!

(4) Показани обрасци важе за узвике који имају свој нагласак у реченици и који се у говору јасно одвајају од суседних речи. Ако се пак у говору тесно повезују с наредном наглашенијом речју или групом речи, иза узвика не пише се никакав знак:

Е не дам ти га, ма колико молио! – Та остави се тога!

Најчешћи пример за ово представља узвик *о* и други сличног значења кад стоје испред вокатива:

О проклета косовска вечера! – О драга душо, узми цветак нежни. – Одискона о дрвени дубе, што два ти свијета покри грана. – Еј Момире, еј жалости моја! – Аој крила, кад би моја била.

(5) Узвик се не одваја знаком од датива који за њим следи: *куку мајци, леле нама, јао мени* итд.

е. Различите речце, модалне (оценске) и везничке, као и изрази (синтагме) сличне службе, редовно имају посебан положај у реченици, као посебни чинилац њеног садржаја, али се у погледу дикције и смисла у неједнакој мери издвајају из њеног тока, те и употреба зареза зависи од тога. Неке од њих редовно задржавају и дикциону посебност, нпр. *истина, додуше, нажалост, уосталом, наравно, разуме се, наиме, међутим, напротив*; друге се пак по потреби издвајају, али могу бити и потпуно уклопљене у говорни ток, без ритмичне и интонационе посебности, нпр. *можда, ваљда, вероватно, ипак*. Обично их можемо разазнати по томе што иза првих не може стајати енклитика, а иза других нема за њу сметње; нпр. не може се рећи „Наравно је дошао“, „Уосталом сам већ то знао“, „Нажалост се није сагласила“ итд., а природне су реченице типа *Можда је већ дошао, Свакако ће доћи на састанак, Вероватно јој је неко рекао, Ипак је добро што се вратила*. – Могу се дати ова оријентациона правила:

(1) Зарез је неопходно писати ако би се његовим изостављањем променио и смисао текста, ако би, на пример, модална реч добила смисао непосредне глаголске одредбе (начинског прилога):

Она то, *природно*, не може прихватити. – Нећемо се, *без сумње*, упуштати у тај посао.

Овде зарез има диференцијалну службу, јер би се његовим изостављањем реченице могле друкчије схватити („не може прихватити на природан начин“, „можемо се упуштати у то само са сумњом“).

(2) И кад нема таквих диференцијалних потреба, зарез се пише уз оне уметнуте или придодате речи и изразе који се по својој природи издвајају у дикцији (интонацијом и застанцима), ако саме за себе чине придодати део реченице:

Истина, није само он закаснио, него и ја. – Прекасно смо, *нажалост*, сазнали за ту могућност. – Није, *уосталом*, ни тада било прекасно. – Она се, *наравно*, наљутила на то.

У сличним приликама тако ће се писати и *напротив*, *међутим*, *насупротив томе*, *дакле*, *према томе*, *богу хвала* и друге сличне речи и изрази. Али кад представљају само део придодатог текста (који као целина тражи интерпункцијско издвајање), онда се мање битни зарези изостављају, да се не би замагљивала главна граница међу деловима реченице:

Њему су се, *истина* формално, чак извинили за тај поступак. – Обратила се и лекару, *нажалост* прекасно, јер је болест већ била узела маха. – Поново је покушао, *сад међутим* смирије, да објасни своју замисао. – Такви су многи градови, *на пример* Ниш.

У оваквим приликама замаглио би се смисао ако би се подвучене речи доследно издвојиле зарезима. Зато су се они у мање битним позицијама морали изоставити, или се морају комбиновати с другим знаковима – на пример:

Њему су се – *истина*, формално – чак извинили за тај поступак. – Њему су се, *истина* – формално, чак извинили за тај поступак. – Њему су се (*истина*, формално) чак извинили за тај поступак.

(3) Уз речи које својом природом не изискују издвојену дикцију (*можда*, *ваљда*, *вероватно*, *ипак* и сл.) употреба зареза углавном је слободна и зависи највише од тога жели ли писац да постигне спорији ритам казивања и да нагласи значење придодате речи. Реченица истог склопа може се, према томе, написати на два начина, а избором се може постићи стилска разлика; нпр.:

Он је *можда* био добронамеран. – Он је, *можда*, био добронамеран.

Овај други начин може се схватити као јаче изражена сумња у добронамерност субјекта. Када пак иза речце стоји енклитика, зарезу нема места (*Можда је он био добронамеран*).

(4) Речца *пак* (по значењу слична везнику *а* и речци *међутим*) по правилу је ненаглашена и не треба је издвајати зарезима.

f. У добро стилизованом тексту избегавају се умети између одредбене и управне речи (придева и именице, начинског прилога

и глагола); није, отуда, добра реченица: „Он је способан, нема сумње, трговац“ (треба: *Он је, нема сумње, способан трговац*, а може се изразом *нема сумње* и почети или завршити ова реченица). Међутим, нема стилске сметње да се после прве одредбе придода и друга или више њих, али се оне не схватају као уметање него као низање, па између последње одредбе и управне речи не треба писати зарез. Исправно је, дакле:

Слушала је његову опширну причу, каткад нејасну и збркану.
– Она га је усрдно наговарала, на махове са жаром.

такође:

Слушала је његову опширну, каткад нејасну и збркану причу.
– Она га је усрдно, на махове са жаром наговарала.

али не:

Слушала је његову опширну, каткад нејасну и збркану, причу.
Она га је усрдно, на махове са жаром, наговарала.

g. Редовно се одваја зарезима а позиција, тј. други назив неког појма кад има карактер накнадно додатог елемента казивања или именовања тог појма.

(1) Кад се један и други назив не разликују по ширини значења, онај други се схвата као апозиција и одваја зарезом, без обзира на распоред једног и другог назива:

Поново је навраћао онај твој јучерашњи посетилац, Петар Николић. – Поново је навраћао Петар Николић, онај твој јучерашњи посетилац.

(2) Ако је пак један назив шири и општији, а други ужи и конкретнији, онда се зарез пише кад шири назив долази иза ужег, а не пише се ако је редослед обрнут:

Гражданица је уведена вољом Петра Великог, руског цара – реформатора. – Иридијум, сребрнастобијели метал, има велику примену у електротехници.

али:

Гражданицу је увео руски цар Петар Велики. – Метал иридијум има велику примену у електротехници.

(3) Не пише се, међутим, зарез испред ширег назива ако је он додат као непосредна одредба, ради диференцирања двојаког значења ужег назива, као ни у неким устаљеним спојевима и стилским обртима:

Дреница поток извире изнад Дренице села. – Отидоше Румијом планином. – И Тимок су воду пребродили. – Београде граде, многи ми те хвале.

Напоредност, набрајање, уметање и накнадно додавање битна су мерила и за писање зареза уз реченице (као делове сложених реченица, тј. суреченице), а не само уз јединице уже од реченице. Ипак, примена интерпункције између суреченица има и неке посебне аспекте, па се она и посебно обрађује.

190. Општа правила о интерпункцији између реченица. На писање зареза између суреченица има утицаја њихов карактер: да ли су напоредне (синтаксички равноправне, 'независне'), или је једна главна а друга зависна. У овом другом случају битно је долази ли зависна реченица иза главне, или испред ње (инверзија), или је пак уденута између њених делова. Овакве уденуте зависне реченице (смештене између делова главне реченице) некад се издвајају а некад не издвајају реченичним знаковима, зависно од њиховог карактера и улоге у сложеној реченици (в. т. 194). Кад се оне изузму, опште правило може се овако изрећи: на граници две суреченице редовно се пише раздвојни знак (најчешће зарез) ако на том месту (тј. на почетку друге од њих) не постоји везник или слична помоћна језичка јединица (релативна заменица, заменички прилог и сл.); ако пак постоји таква везна реч или израз, раздвојни знак се некад пише, а некад не пише.

Примена ових општих правила зависи од врсте сложене реченице и односа суреченица у њој, па ће бити објашњена посебно за поједине типове. У објашњењима даваће се као обрасци сложене реченице једноставнијег склопа, по правилу састављене од двеју суреченица, али треба имати у виду да у позицији било које од њих може бити и реченица која је сама по себи сложена, па као целина представља један члан главног односа; на пример:

Или ће је наговорити на путовање, или му пропада и уговорени посао [веза две просте проширене реченице]. – Или ће је наговорити да отпутују, или му пропада и посао који је уговорио [веза две сложене реченице].

191. Напоредне (независне) реченице. Обично се суреченице које стоје у напоредном, синтаксички равноправном односу називају независним реченицама, али оне често изразито зависе једна од друге. То бива кад је прва од њих недовршена и недоречена, те се не може закључити ако се не дода и друга; тада заправо обе чине једну мисао, једно саопштење (нпр. *Или купи алат или остави занат*). Овакве суреченице у ствари су међузависне, а стварну независност имају ако би се казивање могло зауставити (и закључити тачком) већ после прве од њих, тако да друга суреченица представља накнадно проширивање или даљи ток казивања (нпр. *Допутовала је рано јутрос и одмах се јавила телефоном*). Писање зареза или знака који га замењује зависи и од тих односа у пуној, сложеној реченици (тј. знак је необавезан ако је прва суреченица недоречена), затим од смисаоног односа једне и друге саставнице, али пре свега од тога јесу ли суреченице повезане (и истовремено разграничене) везником.

а. Ако између напоредних суреченица не постоји везник, оне се обавезно раздвајају знаком (обично зарезом), без обзира на међусобни смисаони однос прве и друге саставнице:

Положио је отпрве испит, дуго се и стрпљиво спремао.

У оваквом положају нормално се пише зарез, али није искључено ни његово замењивање цртом, каткад и двома тачкама или стављањем другог дела у заграду. Између реченица у низу (набрајању) обавезан је зарез кад год изостане везник, само што се уместо зареза каткад може писати тачка са зарезом (в. т. 202с).

в. Ако између напоредних суреченица постоји везник, зарез се и пише и не пише испред саставне суреченице (*и, ни и нити, па, те*), такође испред раставне (*или, било*), а по правилу се пише испред супротне реченице (*а, али, а камоли*, у одговарајућем значењу и *него, већ*). Практично се редовно зарез пише испред искључне реченице (*само, једино, осим што*), као и испред закључне (*дакле, зато, па, те*). Начела писања или изостављања зареза слична су као и за напоредне појмове уже од реченице (т. 187) и за њихово набрајање (т. 188), с тим што се између реченица – као јединица које су обично развијеније и опширније – нешто ређе изоставља зарез него између ужих јединица говора, које мање изискују застанке у дикцији. Зато је у начелним упутствима једноставније указати на случајеве у којима се испред везника на граници реченица не пише зарез или је необавезан – него набрајати позиције у којима се пише.

с. Између напоредних реченица зарез се изоставља или се може изостављати у овим случајевима:

(1) Кад се у реченичном низу везници *и, или* јављају само испред последњег члана (тј. кад се везником закључује реченични низ), зарез се испред везника не пише:

Недељом је читао неку књигу, излазио у шетњу и радио помало у башти. – Недељом је читао неку књигу, излазио у шетњу или радио помало у башти.

(2) Између две напоредне реченице повезане везником *и* (непоновљеним) зарез се не пише, осим кад се друга реченица схвата као накнадно додата:

Стрпљиво се спремао и положио је испит отпрве.

али при накнадном додавању:

Листови имају обичај да објаве излазак сваке такве књиге, и то је добар обичај.

(3) Између двеју краћих и једноставнијих реченица не пише се зарез ни испред непоновљеног везника *или* кад нема истицања или супротстављања друге реченице и кад се она не схвата као накнадно додата:

Стално нешто чита из своје струке или записује неке изводе и запажања. – По читав дан седи или лежи.

(4) У везама двеју напоредних реченица (саставних или раставних) необавезан је зарез и углавном се пише по слободној оцени у овим случајевима: испред везника *или* ако су реченице развијени-

је; испред саставних везника *ни* и *нити*, *па*, *те*; испред поновљеног саставног или раставног везника. Обрасци:

Вратите ми бисаге(,) или ћу учинити што сам наурио. – Позови га сам(,) или му по некоме јави да дође. – Не пази на часовима(,) нити учи код куће – па откуд ће знати?! – Дете спопаде букву(,) па поче вући тамо и овамо. – Брат изађе пред сестру(,) те је ухвати под руку и уведе је у кућу. – И ти можеш(,) и коњ ти може – али ти Бог не да. – Или каменом о лонац(,) или лонцем о камен – тешко лонцу свакојако. – Нити се зна ко пије(,) нити ко плаћа.

При оваквом удвајању везника (као у последња три примера) прва је реченица недоречена, па се зато може изоставити зарез, иако је други део смисаоно истакнут и наглашен.

(5) Изразито је недоречена прва суреченица и у везама у којима имамо корелацију *не само... него (већ)*, где је супротност само формална, па се зарез по правилу не пише:

Они су им не само отворили врата своје куће него су их и збринули.

Везник *него (но)* не јавља се само у супротним него и у зависним поредбеним реченицама (иза компаратива), где се испред њега не пише зарез:

Бољи су своји и кршеви голи но цветна поља куд се туђин креће.

(6) У осталим случајевима испред супротног везника између реченица по правилу се пише зарез. Иако знатно ређе него између делова реченице (в. т. 187f2), и на граници реченица има случајева да је оправдано изоставити зарез испред супротног везника (најчешће везника *а*). То бива кад су реченице у тесној смисаоној и дикцијској вези, кад заједно чине смисаону јединицу у ширем склопу казивања; нпр.:

Она као да гледа а не види, слуша али јој не допире до свијести, као да све посматра из неке даљине. – Кад је лепо време, неко се вози а неко иде пешке, па је гужва у возилима мања.

192. Зависна реченица испред главне. Нормално зависна реченица почиње помоћним речима – везницима, упитно-односним заменицама или одговарајућим прилозима. Ако је тако уобличена, а долази испред главне реченице, иза ње се обавезно пише зарез (само што се може каткад заменити цртом, ради изразитијег раздвајања суреченица). Како у овој позицији нема везника, службу разграничавања реченица преузима реченични знак, у складу са општим правилом у т. 190. Узима се да су овакве зависне реченице у инверзији, тј. да им је нормално место иза главне реченице, а да је ред преокренут кад дођу испред ње. И такав редослед у језичком осећању често схватамо као нормалан а не преокренут, али се правило писања зареза примењује по граматичком аутоматизму; о могућним одступањима в. у т. 196d. Обрасци за разне врсте зависних реченица:

- *односне*: Ко брзо суди, брзо се и каје. – Ко ме закон лежи у топузу, трагови му смрде нечовјештвом [нечовјештвом]. – Чије су овце, тога је и планина. – Што се не хће [не хтје] у ланце везати, то се збежа у ове планине.
- *поредбене*: Какав ми је гост дошао, онакав му и пешкир дајем. – Како простреш, онако ћеш и лежати. – Као да се и сам смрзнуо, на небу је стајао мјесец на једном мјесту. – Колико је низбрдица, толико је и узбрдица.
- *месне*: Где има дима, има и ватре. – Куда је вода једном текла, опет ће протећи.
- *временске*: Кад се мачка умива, слути на лепо време. – Кад дијете нарасте повелико, оно навали да иде у свијет. – Како спазише странце, сви им потрчаше у сусрет. – Чим тамо дођу, они ће се теби јавити. – Док дете не заплаче, мати га се не сећа.
- *намерне*: Да би скинуо сумњу са себе, покушавао је и сам да открије правог кривца. – Како не би утекао, заглаве врата клином.
- *погодбене*: Да је сваки дан Бадњи дан, не би било дубова. – Ако то неком кажеш, страдаћеш и ти и твој друг. – Кад бих свима одговарао, ништа друго не бих могао радити.
- *допусне*: Иако је мир био склопљен, опет су вршили препаде. – Мада се већ ухватио сумрак, разабиру се између дрвећа куће.
- *исказне* (ретко у инверзији): Да си порастао, то видим; али јеси ли што школе учио?

Од овакве реченичне инверзије треба разликовати случајеве у којима се испред основног дела главне реченице налази не само зависна реченица него и нека реч или скуп речи који граматички припадају главној реченици (в. т. 194). Посебно ће бити речи и о зависним реченицама које не почињу везником или релативном речју, него сложеним изразом сличног смисла (т. 194e1).

193. Зависна реченица иза главне. Зарез се не пише иза главне реченице ако је она сама за себе недоречена, непотпуна, ако заједно са зависном реченицом чини једну мисао, ако се оно што се целом сложеном реченицом износи као ново и битно открива и уобличава тек кад се исказе и зависна реченица. Зарез пак постаје потребан ако је главна реченица таква да би се могла закључити и тачком – не губећи и не мењајући свој смисао, те онда зависна реченица добија карактер неке допуне, придодатог објашњења или ширења казивања. – Ово је главно мерило, које важи за све врсте зависних реченица кад долазе иза главне. Неки типови зависних реченица редовно су у тако тесној вези са управним делом да се зарез испред њих никад не пише, док је у неким врстама могућ и тешњи и лабавији, у ствари полузависни однос – па од тога зависи и писање зареза.

а. Не одвајају се зарезом исказне нити зависноупитне реченице:

Рекао је да ће доћи. – Слушали су како ромиња киша. – Чекао је да га ослове. – Надали су се да ће се вратити. – Послао је поруку да ће доћи. – Чували су наду да ће се вратити.

Питала га је зашто је није позвао. – Срела га је с питањем зашто је није позвао.

в. Не одвајају се зарезом зависне реченице ни онда кад већ у главној реченици постоји облик који указује на међузависност и недореченост. Тај облик може бити компаратив у поредбеној реченици, кондиционал у погодбеној реченици, а такође у различитим реченицама први део заменичких и прилошких корелација (нпр. *онај... који, онако... како, зато... што*):

Боље је радио него што су очекивали. – Дошао бих свакако до вас да сам сазнао за то. – Онако сам вам испричао како сам чуо.

с. Други типови зависних реченица некад се не одвајају зарезом а некад одвајају, зависно од тога јесу ли неопходне да се испољи смисао главне реченице или само допуњавају већ оформљену реченицу, према којој су само у формално зависном или полузависном односу. Једне и друге често можемо разазнати и огледом трансформације, преобликовања. Наиме, полузависну реченицу (ону коју треба одвојити зарезом) обично можемо преиначити у независну (напоредну) суреченицу или у посебну, даљу реченицу; с друге стране, тесна веза главне и зависне реченице често се може и формално изразити заменичким и прилошким корелацијама, па је могућност такве престилизације поуздан знак да зарез не треба писати. Примери тесно зависних и полузависних реченица са истозначним преобликама:

Ушао је да заузме добро место у сали. *Зато* је ушао да заузме добро место у сали. – Ушао је знатно раније, да заузме добро место. Ушао је знатно раније, хтео је да заузме добро место.

Вратио се јер није био узео кишобран. *Због тога* се вратио што није био узео кишобран. – Вратио се због кише, јер није био узео кишобран. Вратио се због кише, није био узео кишобран.

Гурнула га је да се једва одржао на ногама. *Тако* га је гурнула да се једва одржао на ногама. – Гурнула га је неочекивано снажно, да се једва одржао на ногама. Гурнула га је неочекивано снажно, једва се одржао на ногама.

Чуо је вику кад се враћао из града. *Чуо* је вику *онда* кад се враћао из града. – Чуо је вику око подне, кад се враћао из града. Чуо је вику око подне, тада се враћао из града.

Изашао је иако је падала киша. – Изашао је као и сваког дана, иако је падала киша. Изашао је као и сваког дана, није га задржала киша.

Гледаћу пренос ако га буде. – Гледаћу свакако пренос, ако ме нешто изненадно не омете. Гледаћу свакако пренос, неће ме ваљда нешто изненадно омести.

д. Двојаки однос према појму на који се односи – тешња и лабавија зависност – најчешће се и најјасније испољава код односних реченица. Ако је односна реченица неопходна да се идентификује неки појам из главне реченице, онда је она у атрибутивној служби и не одваја се зарезом; ако се пак односи на већ одређени појам и додаје му се као допунско објашњење или још једна, придодата одредба, односна реченица је у апозитивној служби и одваја се зарезом. Примери и њихове варијације (преоблике):

Узео би собу студент ког сам ти јуче представио. Узео би собу *онај* студент ког сам ти јуче представио. – Узео би собу онај мој студент, који је врло миран подстанар. Узео би собу Милован, који је врло миран подстанар. Узео би собу Милован, он је врло миран подстанар.

Застао је на превоју на ком је јесенас имао удес. Застао је на превоју где је јесенас имао удес. Застао је на *оном* превоју на ком је јесенас имао удес. – Застао је на највишем превоју, на ком је (где је) јесенас имао удес. Застао је на Црном преслу, на ком је (где је) јесенас имао удес. Застао је на Црном преслу, ту је јесенас имао удес.

194. Уденуте зависне реченице. Кад се зависна реченица не односи на целовит садржај главне реченице (у првом реду на њен предикат) него на један појам у њој, она се обично смешта иза појма на који се односи. То значи да ће, кад тај појам није на крају главне реченице, зависна реченица бити уденута, смештена између делова главне. Таква зависна реченица одваја се или не одваја зарезом по истим мерилима као и кад стоји иза главне реченице (т. 193). Разлика је у томе што се уз уденуту реченицу поступак примењен испред ње понавља и на њеном крају – тј. зарез се по правилу или пише на оба места или изоставља на оба места.

а. Као уденуте најчешће долазе односне (т. 193d) и њима сродне реченице – кад се односе на неки самостални, именички појам из главне реченице, који може представљати субјекат, објекат или неки други додатак главне реченице. Кад зависна реченица служи да се дорече и идентификује појам који без ње није довољно одређен, тј. кад је атрибутивног карактера, она се не одваја раздвојним знаком; ако је пак тај појам већ одређен, идентификован и конкретизован, онда зависна реченица добија апозитивни карактер (придодатог и уметнутог податка), па се одваја зарезима или каткад цртама и заградом:

Станари *који станују изнад нас* такође се жале на влагу. И на станаре *који станују изнад нас* жале се ови нижи. Због станара *који станују изнад нас* ови нижи се жале и на нас. – Мој кум, *који станује изнад нас*, такође се жали на влагу. Због Ковачевића, *који станују изнад нас*, они нижи се жале и на нас.

На превоју *где је јесенас имао удес* застао је да мало разгледа. – На Црном преслу, *на којем је јесенас имао удес*, застао је да мало разгледа.

У време *кад се враћао из града* чуо је неку вику. – Око подне, *кад се враћао из града*, чуо је неку вику.

б. И друге врсте зависних реченица каткад долазе као уденуте, а писање зареза и овде зависи од тога колико је тесан однос према претходном делу реченице и колико се уметком прекида или не прекида природни ток казивања:

Намјеру *да се одмах врати* није испунио. Обећање *да ће им ускоро бити све враћено* није их умирило. – Већ поменуто његово обећање, *да ће им ускоро све бити враћено*, није их нимало умирило. Сада ће он, *да им не би сметао*, привремено напустити састанак. Сигурно ће, *ако долге оздрави*, и сама учествовати у томе. Они су одмах, *иако им ништа није речено*, схватили да се нешто догодило.

Како се види из образаца (под **a** и **b**), ако је у тесној вези с контекстом, зависна реченица остаје без формалног обележја границе према тексту који даље следи, будући да на том месту не постоји везник нити се пише раздвојни знак. Међутим, ти обрасци доследно важе кад је зависна реченица типичног облика и склопа и кад је кратка и једноставна; ако пак није таква, то може утицати и на правописни поступак – како ћемо даље видети.

с. Ако је уденута зависна реченица опширна и развијена, она упркос тесној смисаоној вези изискује да се њен крај обележи – у говору дикцијом, а у писању раздвојним знаком; у овој служби оправдано је писати црту:

Сама чињеница што у ове драматичне дане и у оваквим изузетним и неочекиваним околностима не може бити друкчије – упућује нас на неко привремено решење. – Њиховој одлучности да у оваквим приликама покушавају да створе нешто од трајног значаја – свакако морамо одати признање.

У пракси се у оваквим случајевима често пише и зарез, иако они не спадају у његове граматичке позиције (уп. т. 196a). Ипак је боље поштовати та граматичка мерила, те је црта погоднији раздвојни знак.

d. Као разлог за писање зареза иза уденуте атрибутивне реченице у уобичајеној норми признаје се и потреба да се избегне двосмисленост, тј. да се одреди којој реченици припада нека гранична реч. Могуће су, наиме, реченице истог склопа а различитог значења, на пример:

Прича коју си испричала мени, није довољно јасна. – Прича коју си испричала, мени није довољно јасна.

И овде се пре може препоручити црта него зарез.

e. Примена образаца датих под **a** и **b** зависи и од карактера речи и израза који стоје испред везника на почетку зависне реченице.

(1) Ако смисаоно припадају зависној реченици, макар се формално могли схватити и као део главне, онда ове речи и изрази заједно с типичним зависним везником чине или сложени везник, или израз у везничкој служби, нпр. *будући да, зато што, стога што* (по значењу као и везник 'пошто'), *с циљем да, с намером да, у жељи да* ('да би'), *у случају да, под условом да* ('ако'), *тек што* ('чим'), *тек кад, само ако, само кад* итд. Реченицу која следи иза оваквих израза не сматрамо уденутом међу делове главне реченице, него је заједно с почетним изразом узимамо као реченицу у инверзији и иза ње редовно пишемо зарез:

У случају да је имао саучеснике, заједно плаћају штету (= Ако је имао...). – Стога што је у овом случају имао саучеснике, заједно плаћају штету (= Пошто је...).

(2) Ако је пак на почетку посебан појам, који не припада зависној реченици, онда се она – ако је тесно зависна – неће одвајати зарезима ни на почетку ни на крају, у складу са обрасцима под **а** и **б**

У случајевима у којима је имао саучеснике заједно су платили штету.

(3) Прелазног су карактера реченице које почињу корелативном спрегом, заменичком (*онај који, сви који, оно што, све што* и сл.) или прилошком (*тамо где, свуда где, онда кад, свагда кад, онако како, онолико колико* итд.). Граматички прва реч припада главној реченици, и по томе је применљив образац дат под (2), али смисаоно она има помоћну улогу према садржају зависне реченице (појачавање или упућивање), па се и сродне реченице под (1) могу узети као правописни образац. Овај поступак није посебно нормиран у досадашњим приручницима (а и уопште – само укратко је обрађивано преплитање главне и зависне реченице), па се у пракси често срећу оба обрасца. – Може се узети да се почетак реченице кад је прилошког карактера тешње стапа са зависном реченицом и да се више осећа смисаона инверзија, па је такве реченице оправданије одвајати зарезом; када је пак на почетку заменица (будући да она упућује на самостални, именички појам), можемо је сматрати делом главне реченице и дати предност писању без зареза. Као оријентациони, дакле, могу се узети ови обрасци:

(а) Онај ко зна неће се збунити. – Оно што треба кући не износи се на пијацу. – Све што сија није злато.

(б) Тамо гдје је село без паса, лако је ићи без штапа. – Свуда где нема мачке, мишеви коло воде. – Онако како посијеш, тако ћеш и жњети.

Изостављање зареза, међутим, није погрешно ни у реченицама типа (б). Осим тога, ни у типу (а) ни у типу (б) нема сметње за писање црте на крају зависне реченице, поготово кад је она опширна.

195. Глаголски прилози и друге прилошке одредбе у служби зависне реченице. Поједини скупови речи укључени у реченицу као један њен додатак слични су по смислу и служби зависној реченици, иако немају форму реченице (тј. немају личног глаголског облика). Зато се правила писања зареза и на њих примењују као и на зависне реченице.

а. Кад стоје на почетку реченице, развијенији скупови у којима су глаголски прилози редовно се одвајају зарезом (као и зависне реченице у инверзији):

Прешавши затим из Трста у Беч, Доситеј се нашао у новој средини. – Машући фењерима, кочијаши су утеривали једна по једна кола.

Зарез је необавезан ако су такви скупови иза реченице, зависно од

тога чине ли с њом исту мисао или се схватају као низање, придодавање:

Мајка га понесе преко чистине(.) не обазирјући се на звиждук метака.

в. Глаголски прилог, сам или у мањем скупу, може бити и у тесној одредбеној или начинској вези с наредним глаголом, па се у том случају не одваја раздвојним знаком:

Нервозно је ходао по соби и ходајући говорио. – Ћутећи посматра њено лице, као да га испитује.

с. Смисао сличан зависној реченици (најчешће узрочној) добијају и друге развијеније одредбе кад стоје на почетку реченице – као претходно објашњење или предочавање околности битних за оно што ће се исказати, па се у овом случају редовно пише зарез (или каткад црта):

Свеж и одморан, он приону на посао. – Бујан и још неискусан, младић је брзо упао у сумњиве послове. – Навикла на његову врлетну нарав, старица се не жалости због набуситих одговора. – Лагано и полетно као какав окретан младић, он се партизану баци око врата. – Услед рђава времена и непроходности тешко раскаљана друма, они се ни на трећи позив нису одазвали.

196. Опште препоруке о писању зареза. Мање-више сва практична служба језика остварује се у реченицама, а зарез је главни знак за обележавање унутрашњих односа у реченици. Осим тога, писана реченица је по правилу много сложенија од усмене, јер се у њу (због економисања) збија много разноликих података, којима се у слободном говору обично посвећују посебне реченице. Зато је разумљиво што писање зареза изискује сложенију разраду него сва остала интерпункција заједно узета, а и врло обимне обраде не достижу исцрпност и потпуност, него задржавају оријентациони карактер.

По односу према писању зареза, у европским језицима разликују се тзв. граматичка интерпункција (нпр. у немачком и руском правопису, а до 1960. и у хрватском) – и логичка или слободна интерпункција (нпр. у француском и енглеском), која у новијој српској језичкој култури представља трајно опредељење, а од 1960. примењује се и у укупној српскохрватској писмености. У граматичкој интерпункцији позиције зареза одређују се граматичком анализом, а главна јој је одлика да се зависне реченице обавезно одвајају знаком, ма како тесно биле везане за свој управни појам.

И наша логичка интерпункција условљена је граматичким односима. У њој се граматичком анализом утврђују могуће позиције зареза; а да ли ће се знак у њима заиста писати, одређују делом обавезна граматичка правила (нпр. напоредност и набрајање без везника, реченична инверзија), делом смисаони односи и функција (нпр. атрибутивне и апозитивне односне реченице, т.

193d), а делом и сам писац, сугеришући интерпункцијом како треба схватити делове текста (нпр. разне уметке, зависне реченице иза главних и др.) – као целовито повезане с контекстом или издвојене и посебно истакнуте.

а. Граматичке позиције у којима се као правило или по потреби пише зарез јесу: између напоредних делова казивања и између чланова низа (у ређању, набрајању); уз придодате и издвојене делове – било да долазе као уводни додатак, уметак или даљи, накнадни додатак; на граници реченица.

б. У неким случајевима писање зареза остаје у знатној мери за оцену самог писца. Такви су нпр.: делови текста који се могу схватити као посебно уметнути или пак као континуирано уклопљени; многе зависне реченице кад стоје иза главних; позиција испред саставних и раставних везника, нарочито кад се они понове. С друге стране, већ самим граматичким односима одређена су правила писања зареза при напоредности и набрајању без везника, иза зависних реченица у инверзији, углавном и уз вокатив, док је одвајање односних реченица условљено њиховом функцијом.

с. Чест недостатак у писању зареза представља његова прекомерна употреба, којом се више замагљују него откривају битни односи у реченици и прегледност њеног склопа. Ово се може ублажити заменама зареза алтернативним знаковима и изостављањем необавезних зареза, како би се изразитије истакли они битни. Међутим, лоше склопљена реченица не може се излечити добром интерпункцијом; а ако се реченица добро склопи и њени делови логично поређају, примена интерпункције обично постаје једноставна, поготово ако реченица није претерано опширна.

д. Писцу који добро влада склопом реченице и интерпункцијском нормом може се препуштати више слободе у писању и изостављању зареза, понекад и мимо формалних и преовлађујућих правила – ако се одступањем од њих јасније предочавају стварни смисаони односи. Већ су предочене неке могућности изостављања зареза уз вокатив и уз речце, како се не би замагљивала битнија функција овог знака (в. т. 189 с3 и е2). Слични разлози оправдавају и испуштање зареза иза субјекатске односне реченице, нпр. у стиху: *Ко на брдо, ак' и мало, стоји више види но онај под брдом* (нескладно би било да је иза речи „стоји“ написан и трећи зарез), или у реченици: *Ко узме кајаће се, ко не узме кајаће се*. Из ових изузетних ауторских могућности упрошћавања (да се избегне гомилање зареза) не треба искључити ни друге видове реченичне инверзије, нпр.: *Ако имаш понеси, ако немаш купи, али свакако није добро да без тога путујеш* (уместо: „Ако имаш, понеси, ако немаш, купи, али...“).

Овакво одступање оправдава начело да интерпункција није сама себи циљ, него је она средство да се казивање предочи у што складнијем, јаснијем и прегледнијем облику. Ипак, ово су само изузетни поступци, условљени смисаоном целовитошћу појединих спрега и односима у широј реченици, па они не доводе у питање норму писања зареза.

О зарезу унутар бројева в. у т. 185.

Црта

197. Црта спада у реченичне знакове највеће изразитости и има велики експресивни значај, тако да од ње битно зависи утисак који пишчев стил оставља на читаоца, као и јасноћа и прегледност текста. Стилској изразитости црте посебно доприноси то што она као реченични знак практично нема обавезне, аутоматизоване примене.

Црта је знак који најчешће може заменити зарез и који најнепосредније допуњава његове функције, па је о њој више пута било речи и у обради зареза (нпр. у т. 187с, 189bc, 194с, 194e3). Она се уместо зареза пише тамо где је потребан изразитији знак и тамо где треба избећи нагомилавање зареза у разним службама. Црта се пише и на местима где је зарез непогодан зато што не спадају у његове граматичке позиције (в. т. 196а), а где треба обележити застанак и промену дикције. – С друге стране, писање црте треба да остане умерено, не треба је писати механички уместо зареза тамо где је и без ње текст прегледан и где нема потребе за истицањем паузе и прелаза. Осим тога, њоме се не замењује зарез у низању, а нерадо и у издвајању граматичких уметака какви су вокатив, модалне и везничке речце, узвици и сл.

а. Цртом се – слично зарезу и загради – може издвајати уметнути део текста (за пример може послужити управо ова реченица). Овај поступак радо се примењује кад уметак чини битан и истакнут елеменат садржаја и кад је зарез непогодан зато што је употребљен у другим службама.

б. Цртом се наговештава развијање или поименично набрајање нечега што је било само уопштено поменуто или најављено; значење јој можемо објаснити речима **НАИМЕ**, **ТО ЈЕСТ**. Црта овде алтернира са двама тачкама, а делимично и са зарезом. Примери:

Наишле су разне недаће – женина болест, неродна година, одлазак сина у војску. – Требало је да се решим на једно од двога – или да раскрстим са Маргеритом, или да озбиљно прекинем са својим скрупулама. – Острво се купало у зеленилу свих нијанса – у маслинама, смоквама, кукурузу, чемпресима и ловору.

с. Цртом се често одваја закључни део реченице, којим се своди њен садржај:

Ни оца, ни брата, ни сина, ни друга, ни мужа, ни обичног познаника – никог познати не можеш. – Што су момци прсих ватренијех, у којима срца претуцају крв уждену пламеном гордошћу – што су они?

д. Цртом се одваја предикат од субјекатског дела реченице ако је овај опширнији, или уопште последњи део реченице ако је оно што долази испред њега опширно, развијено. Ово илуструју примери дати уз т. 194с, а такође и ови:

Гозбе, сцене лова, дивље звери, ловци који их убијају и гоне – разликују се композиционо од примера на каснијим чашама. – Композиције лова су се јављале на низу кутија од слонове кости, посуда, тканина и на керамици – и у постасанидско доба.

е. Цртом се радо одваја накнадно додати или уопште последњи део неког исказа ако се он жели нарочито истаћи. Особито је ово потребно ако се у том делу реченице појачава експресивност казивања, кад тај део има узвични карактер, кад садржи парадоксални или неочекивани обрт, кад је веома битан за исправно схватање садржаја – итд.:

Али јаруга није крива, него права – као под конач. – Хладноћа је јака да све пуца од мраза, а он опет – предвече излази у шетњу. – И го је и бос и опет му – зима. – Треба њему много шта, али највише – батина.

ф. Црта је веома потребан знак и између делова реченице кад веза међу њима није исказана изричито, речима; то бива кад је таква веза показана у претходном напоредном случају, а и уопште у елиптичном, сажетом изражавању:

Где ја стадох, ти продужи; још смо дужни – ти одужи. – Мјесец крије звијезде јасне, ноћ и струка – гвожђе сјајно.

Црта би овде губила мотивисаност да реченице гласе „што смо још дужни, ти одужи“ и „ноћ и струка крије гвожђе сјајно“.

г. Поред показаних служби раздвојног знака у оквиру реченице, цртом се покатак раздвајају пуне реченице или њихови скупови у истом ставку (пасусу), чиме се он раздели на две садржајне целине, ређе на више од две. Овако се највише одваја последња реченица пасуса или мањи скуп реченица на крају опширног пасуса, нпр. кад се закључује, уопштава или у неком посебном смислу допуњава претходни садржај. – За пример нека послужи управо овај пасус, или други пасус у т. 197.

198. Црта се пише и у двојним, каткад и вишечланим везама које немају карактер реченице, а однос међу члановима није исказан речима.

а. Црта се пише у везама у којима је други члан смисаоно подређен првом појму (иако су граматички слични), јер нешто

исказује о њему, карактерише га или објашњава, нпр.:

– у улози именског предиката у насловима: *Звезда и Партизан – домаћини турнира; Жетва – најпречи задатак;*

– у значењу објашњења (дефиниције), језичког еквивалента и сл.: *кобилица – спојна полуга на ралу; црница – рус. чернозем (чернозјом); астроном – звездознанац;*

– у значењу улоге у којој се узима први појам, његове карактеристике, својства и сл.: *Даничић – лексикограф (наслов, смисао: КАО лексикограф); говорио је о Јакшићу – сликару и Јакшићу – песнику; упамћени су Жигон – Јаго и Г. Шантић – Отело; играли су два клуба – побратима; у спомен цара – реформатора (Петра Великог);*

– као конкретизација, објашњење теме: *Фудбал – правила игре (наслов брошуре); Станови – купопродаја (огласна рубрика).*

б. Честа је црта и у двојним или вишечланим везама напоредних, начелно равноправних појмова, које могу бити врло разнолике: *рубрика изгубљено – нађено, акција село – град, бековски пар Дурковић – Јусуфи, тромеч Полукајевски – Портиш – Гелер, утакмица Будућност – Војводина, састанак Рузвелт – Стаљин – Черчил, односи Де Гол – Черчил, полемика Вук – Видаковић, приручник С. Марковића – М. Ајановића – З. Диклића. Црта се пише и у низовима који се дају не као набрајање него по некој системској вези, нпр. *лоза кнегиње Милице: Вратислав – Вратко – Димитрије – Вукан; патријарси Јоаникије – Сава – Јефрем – Спиридон...; систематске јединице врста – род – породица – ред – разред – коло.**

199. Док је црти као реченичном знаку (т. 197) својствена раздвојна служба, дотле је она у везама које немају реченични карактер у првом реду везни знак. Овај њен везни карактер у неким службама веома је изразит, па је штампарска пракса (у ослонцу и на међународне узусе) спонтано диференцирала графичку примену црте. Наиме, док се раздвојна црта обавезно штампа као одмакнути знак (с белинама на обе стране), дотле се у службама изразито везног карактера штампа примакнута црта, која је по свом начелном смислу између одмакнуте црте и цртице. Са овим знаковима у систему је и белина, тако да стварну раздвојну градицију чине *спојено писање (нулта белина) – цртица – примакнута црта – белина (празно словно место) – одмакнута црта;* зато цртица и примакнута црта, као знакови везе тешће од белине (тј. нижег раздвојног ранга од ње) не могу везати чланове унутар којих се јавља белина (в. ниже под d). Где не постоји ова сметња, треба поштовати створене узусе као логичне, иако досад није било њиховог правописног нормирања. Овде ће се предпочити битније службе у којима се штампа примакнута црта.

а. У већ приказаном случају напоредних веза (т. 198b) начелно се може узети да је примена примакнуте или одмакнуте црте факултативна, необавезна, али ипак није потпуно произвољна. Одмакнута црта обичнија је и оправданија у двојним везама у којима су чланови у смисаоној опозицији (алтернатива, супротстављање) или кад је реч о слободно дефинисаној или случајној, околиналној вези, нпр. *изгубљено – нађено, село – град, метод топло – хладно, сукоб Караџић – Видаковић, односи влада – скупштина*, док су оба поступка обична у честим двојним везама типа *састанак (или разговори) Черчил–Рузвелт, утакмица (сусрет, ривалство) Звезда–Партизан*; у вишечланим везама писање без белине биће нешто доследније него у двојнима. – С друге стране, примакнута црта нормално се пише кад међу члановима постоји стварна, конкретизована повезаност (нпр. коауторство, утврђено партнерство, савез и сл.), нарочито кад први део остане непроменљив, па и кад су именице у номинативу: *Бојл–Мариотов закон, Кант–Лапласова теорија, Ристић–Кангрин речник* (уп. т. 56с), *влада Цветковић–Мачек, тандем Цветковић–Цинцар–Марковић, коалиција Пашић–Прибићевић, намесништво Ристић–Протић–Белимарковић; осовина Рим–Берлин, пакт Немачка–Италија–Јапан* и сл.

б. По правилу се примакнута црта примењује у везама које значе просторне релације: *канал Волга–Дон, канал Дунав–Тиса–Дунав, пруга Београд–Бар, лет Париз–Њујорк, растојање Земља–Марс, пут Суботица–Београд–Ниш* итд. Слично томе је и *ракета земља–ваздух, земља–земља* и сл.

с. Најдоследније је штампање примакнуте црте између бројева кад се пишу цифрама, у значењу предлога ДО (та црта се и чита као „до“): *рат 1941–1945 (или 1941–45), у XV–XVIII веку* итд. Ако је написан и предлог *од*, онда се *до* не може заменити цртом (*од 1914. до 1918.*, а не: „од 1914–1918“).

д. Како је поменуто на почетку ове тачке, примакнута црта није применљива у везама у којима макар један члан има унутрашњу белину, него се тада обавезно штампају црте с белинама (између свих чланова): *рат 6. IV 1941 – 9. V 1945, правац Суботица – Нови Сад – Београд – Ниш – Софија, коалиција Н. Пашић – С. Прибићевић* итд.; тако и у симетричним изразима типа *иди ми – дођи ми* (в. т. 59d), где стоји наспрам цртице у везама једноделних чланова (*хоћеш–нећеш* и сл.), будући да цртицу никад не треба штампати као одмакнути знак.

Као примакнуту, црту узимамо и онда кад се у штампарској пракси између ње и суседних знакова остави нешто белине, али толике да не оставља утисак празног места него избегнуте збијености. Штампарии овоме прибегавају у службама показаним под **а**

и **в** (али не и између бројева), како не би изгледало да црта премошћује знакове, да су они „набодени“ на њу. До прореда и повећавања белина доводи и потреба изравнавања редова, те се због тога каткад црта која би по функцији требало да буде примакнута изједначи са одмакнутом. Из тих и других разлога упутства о штампању примакнуте и одмакнуте црте треба схватити као оријентационе препоруке, а не као правописну норму. – У дактилографији, кад немамо посебне знакове за црту и цртицу, црту (и примакнуту и одмакнуту) пишемо с белинама, а цртицу без белина; без белина пишемо и црту између бројева.

200. Црта има и неке формалне службе – да повећа визуелну јасност и прегледност текста, појачавајући или замењујући мање уочљиве знакове и поступке.

а. Цртом се у тексту приповедачког стила замењују наводници приликом преношења дијалога и уопште кад се туђи текст (говор неке личности) даје у посебном ставку (пасусу). Она се пише на почетку навода (наводна црта), а на његовом крају (изводна црта) само ако иза навода у истом пасусу следи пишчево објашњење (конферанса). Варијације правописног поступка видеће се из неколико образаца, с примерима истог садржаја:

- (1) – Добро, узећу ово, иако ми је мало нелагодно.
– Зашто, кад тим не оштећујеш никога.
- (2) – Добро, узећу ово, иако ми је мало нелагодно – сагласи се момак.
– Зашто, кад тим не оштећујеш никога – храбрио га је старији.
- (3) – Добро, узећу ово – сагласи се момак – иако ми је мало нелагодно.
– Зашто – храбрио га је старији – кад тим не оштећујеш никога.
- (4) – Добро, узећу ово. Ипак ми је мало нелагодно.
– Зашто?! Не оштећујеш тиме никога.
- (5) – Добро, узећу ово – сагласи се момак. – Ипак ми је мало нелагодно – додаде с неким снебивањем.
– Зашто?! – зачуди се старији. – Не оштећујеш тиме никога. [Или:]
– Зашто?! Не оштећујеш тиме никога – храбрио га је старији.
- (6) – Добро, узећу ово – сагласи се момак. Мало поћутавши, додаде:
– Ипак ми је мало нелагодно.
– Зашто?! – зачуди се старији. Видећи да се онај и даље колеба, објасни:
– Никога тиме не оштећујеш.

У овом последњем обрасцу могућно је и повећавање броја пасуса (прелажењем на нови ред код речи *Мало*, *Ипак*, *Видећи*, *Никога*), особито кад су реченице дуже и развијеније. Из примера се види да је испуштена и запета и тачка испред изводне црте кад се прелази на пишчево објашњење (да се избегне сувишно гомилање знакова), али се упитник, узвичник и оба заједно пишу и у том положају – ако је упитни односно узвични карактер исказа јасно испољен.

в. Црта се каткад пише на почетку делова низа рашчлањеног у пасусе, да би се јасније учила рашчлањеност. За пример може послужити текст тачке 198а (в. горе). У том тексту црте су могле

и изостати, или се низ могао изложити и као разбројен (чланови обележени бројевима или словима у алфаветском реду).

с. Црта (иза тачке) често се пише и између међусобно независних јединица текста кад се нижу без преласка на нови ред: између разних подналова (нарочито у новинама) кад се најављује садржај текста (у појединим књигама у овој служби долази и црта без претходне тачке); између примера којима се нешто илуструје (такав је поступак примењен нпр. горе у т. 197а–197е); између појединих елемената каквог пописа (речи, имена и сл.); између насловног дела и текста пасуса (примери у т. 68к). Формално је овај поступак сличан употреби црте приказаној у т. 197г, али је тамо она условљена смисаоним односима, а овде потребом визуелне јасности и прегледности.

201. Да би се јасно разликовала од цртице, црта треба да буде отприлике двоструко дужа од ње, или и више. За разлику од цртице, црту не треба понављати у наредном реду кад се нађе на крају реда, сем каткад примакнуту црту између бројева. – По свом значају за складно уобличење текста, црта у овладавању писменошћу и приручницима заслужује више пажње него што јој се обично посвећује.

Тачка и запета или тачка и зарез (тачка са зарезом)

202. Тачка са зарезом представља раздвојни знак изразитији од зареза, а слабији од тачке.

а. Тачка и зарез пишу се између независно уобличених реченица, између којих би граматички могла стајати и тачка, али се по смислу и садржају заједно узимају, јер су у тешњој смисаоној вези међусобно него према суседним реченицама:

Предложено је, међутим, да се створи политички механизам који би имао супранационални карактер и који би ујединио цео овај континент; на челу овог механизма налазио би се велики савет континента.

Примери овакве употребе тачке и зареза (уместо тачке) могу се видети и у тексту ове књиге, нпр. на почетку т. 197б и 197ф. Они су доста чести, не само у стручним текстовима него и у белетристици, новинама и др.

б. Ређе се тачком и зарезом одваја последњи или даљи део реченице и кад није уобличен као посебна реченица, него као накнадни део реченице; то је начелна позиција зареза, који се замењује тачком и зарезом да би се изразитије обележила смисаона граница и застанак, прелаз, накнадно додавање; нпр.:

Он то назива пјесмицама, и доста их је једноставних, пуних поетског заноса, а има их љупких и њежних; али, богами, и оштрих и заједљивих.

с. У позицији зареза најчешће се пише тачка и зарез кад се раздвајају делови текста који чине низ, набрајање. То нарочито бива у овим случајевима:

– ако су чланови низа опширнији, поготово ако су проткани зарезима;

– ако се чланови низа започињу посебним класификационим знацима (бројевима, словима алфабета) или ако се издвајају у посебне пасусе (као што је то учињено овде, у нашем тексту);

– уопште кад се чланови низа желе изразитије одвојити један од другога, да би се истакла њихова посебност и рашчлањеност низа (в. нпр. текст прве реченице у т. 200с).

Овакви низови врло су чести у правним и другим стручним текстовима, а у текстовима опште намене мање има прилика за њих. Тачком и зарезом завршава се пасус само ако је цео низ, упркос разломљености у пасусе, задржао карактер једне реченице, у којој на почетку чланова низа стоји мало слово, а по правилу се ни унутар члана не прекида реченица (тј. не пише се тачка и иза ње велико слово). У стручним текстовима, и кад низање или ређање неких података нема карактер реченичног низа, поред зареза пише се и тачка са зарезом, да би се подаци који се нижу разделили у уже целине (примера има доста у речничком делу овог приручника).

Две тачке (двотачка)

203. Као што тежимо да говоримо и пишемо бираним, најприкладнијим речима, тако се одбира и најприкладнији склоп и стилизација реченица и њихових руковети (реченичних свеза, скупова реченица обједињених у смисаону и изражајну јединицу); а и реченични знакови могу се распоређивати на биран начин, који доприноси добром стилу. Могућност овога доста је скучена ако се мање-више ограничимо на зарез и тачку, а знатно се увећава кад им придружимо већ приказане знакове – тачку са зарезом и црту; стилску изразитост интерпункције може добро допунити још један знак: две тачке. Оне се, наиме, могу писати не само у обичним стандардизованим службама – испред низова и наведеног текста – него и да испоље или наговесте тананије смисаоне односе у реченици и да у томе замене везне речи које би изричито исказивале те односе.

а. У књижевним саставима, нарочито у приповедачкој прози, две тачке се најчешће пишу при преласку на нечији наведени

текст, иза речи које га најављују. Ту употребу илуструје пример у т. 200а(б), као и ови стихови:

Вели њојзи Југовић Војине: „Иди, сестро, на бијелу кулу...“ – Мрко погледав њега, Одисеј досјетљиви рече: „Каква ти, Атриде, ријеч из оградe зубне измаче...“

Изван реченице две тачке се пишу између имена аутора и наслова или назива његовог дела, нпр. *Винсент ван Гог: Звездана ноћ* (потпис испод слике), *Ђуро Даничић: Српски акценати* (у библиогр.). Две тачке се пишу и при преласку на текст који се наводи као илустрација, оглед примене или доказ каквог правила, оцене, закључка и сл. – како је поступљено и у овој подтачки (испред малопре наведених примера).

б. Мимо тих случајева, две тачке се најчешће пишу као најавна набрајања, ако се оно јасно одељује од претходног текста. Две тачке су обавезне ако је почетак низа и формално обележен – најавним речима (*ови, следећи, ево шта* и сл.) или преласком на нови ред (тј. рашчлањеношћу низа на пасусе); на пример:

Ево шта од старих књига има та библиотека: Октоих петогласник црнојевићи, Псалтир црнојевићи, Служабник гораждански... – Потписници уговора обавезују се: ... [обавезе у посебним пасусима]. – Из тога се изузимају ови случајеви: ... [набројени изузеци].

Погрешно је у оваквим примерима испред две тачке уметати израз „и то“ (то је честа грешка, својствена лошем административном стилу).

с. Када пак нема формалног обележја почетка низа, могућ је двојак правописни поступак. Две тачке не треба писати ако текст испред набрајања не чини посебну синтаксичку и ритмичку целину, те се у говору слива с даљим казивањем; низ се тада уклапа у реченицу као њен нормални наставак, па је знак испред њега сувишан. Ово је углавном редован поступак кад је набрајање краће и слободније, нпр.:

Купила је на пијаци нешто поврћа, воћа, салате и неки расад. – На столу му стоји гомила књига, писаћа машина, разна писма и листићи и обавезна пепељара. – Набавили су шаторе, пољске кревете, ћебад и нешто хране.

Једино ако се низ посебно издваја и наглашава се као набрајање, ако му се придаје карактер подробног ређања или неког пописа (што углавном бива кад је набрајање дуже), онда испред њега у говору долази до застанка и извесног спуштања гласа, а у писању се могу употребити две тачке; нпр:

На његовом столу нашли смо: два неотворена писма, неке рачуне, нотес са адресама, роковник, јучерашње новине, три стручне књиге, једну празну свеску и писаћи прибор.

д. Две тачке се често могу писати кад се развија, рашчлањује или конкретизује неки садржај који је претходно само уопштено

поменут, оквирно или неодређено наговештен. У овој служби пише се и црта, како показују примери дати под 197b; у свим тим примерима уместо црте биле би прикладне и две тачке, а слични су им и ови:

У откопаном женском гробу нађени су разноврсни прилози: два бронзана новца, минђуша од златне жице, кутија од полиране кости, гвоздени прстен, три перле од глинасте пасте, гвоздени кључ, украсна бронзана нитна. – На столу га је чекала данашња пошта: једна позивница и новине. – Добила је и поклон: један сребрни прстен.

Како се види из ових образаца, допунски део оваквих реченица некад има карактер низа (набрајања), а некад целовитије допуне (једночлане или двочлане). Заједничко им је што је реченица без ових допуна само формално и граматички довршена, а у ствари је смисаоно недоречена, те ће тек с допуном добити праву мотивацију и смисао.

е. Две тачке, дакле, наговештавају да ће оно што је већ речено бити доречено и конкретизовано; тај наговештај је изричитости него кад се напишу алтернативни знакови (црта или зарез), па су зато две тачке у овој служби важне за јасност и изразитост стила. Две тачке при томе омогућују једноставнији склоп реченице, пошто замењују речи и облике којима би се зависни односи изричито исказали. То ће се видети из неколико огледа трансформације:

Учинио је једино што је могла: закључала је врата и подупрла их каучом.
– Закључала је врата и подупрла их каучом, *чиме* је учинила једино што је могла. Једино што је могла учинити *то је да* закључа врата и *да* их подупре каучом.

Бојим се њега: он може свашта учинити. – Бојим се њега, *јер* он може свашта учинити.

Схватио је мајчину намеру: ублажавала је његову љутњу на сестру. – Схватио је *да* мајка хоће *да* ублажи његову љутњу на сестру.

Све нас је изненадио: вратио је све без икаквог противљења. – Све нас је изненадио *тима што* је вратио све без икаквог противљења.

204. У неким специјалним службама (нпр. у математици као знак дељења) две тачке се пишу као одмакнути знак, наиме – с белином и на левој страни. Општију примену има овакво писање две тачке у значењу ПРЕМА, највише кад се предочавају односи бројева и граматичких облика; на пример: *размер карте 1 : 50000; инфлација 1 : 15; резултат утакмице 4 : 1; однос наставака -ом : -ем, -ов : -ев; алтернације глаголских основа доводити : довести, извличити : извући, рађати : родити* итд.

У овој служби употребљава се и црта, али она добија значење општије напоредности (уп. т. 198), а не изричито 'према'.

Заграда

205. Заградом се издваја придодати део текста.

а. Заградом се одваја део текста који не чини органски, повезани део тока основне реченице, него има карактер допунског податка или објашњења које се умеће, односно domeће на крају. Видели смо да ту службу може имати такође зарез и црта (т. 189b и 197a). Разлика је у томе што се заграђени текст јаче издваја из реченице, више је код њега изражен карактер узгредне допуне – него кад се пише зарез или црта. Отуда и једна разлика у поступку стилизације: текст иза заграде не ваља непосредно наслањати на податак изнесен у загради, па зато није исправно уобличена ова реченица:

Он троши много (али своје новце) и нико нема права да над њима бди и да га зато прекоријева.

Наиме, обрт *над њима* односи се на новце, који су поменути само у загради; тиме је нарушено правило да реченица мора остати граматички правилна и кад се изостави заграђени текст. За употребу црта или зареза уместо заграде овде не би било сметње.

б. Кад заграђени део има облик посебне реченице, а стоји на крају реченице, он се може схватити као њен део или пак као нова, посебна реченица, па од тога зависи и правописни поступак. *Ако је заграђени текст само део реченице, он се несамостално уобличава (почиње малим словом, а тачка се пише тек иза заграде, као закључење целе реченице). Ако је придодатак посебна реченица, он се тако и уобличава, само се још ставља у заграду. (Заграђени текст почиње великим словом и има на крају тачку, унутар заграде.)* – Реченице које су овде подвучене представљају истовремено и правила и обрасце правописног поступка. Нема правописне сметње да се приказани други образац примени и на више реченица у истој загради, иако то стилски обично није подесно.

с. Заградом се каткад показује могућност двојаког читања, тј. да се може прочитати или само текст ван заграде или се он може попунити оним што је заграђено: *акцен(а)т* – тј. алтернативно „акцент“ или „акценат“, *флаутист(а)* – „флаутист“ или „флаутиста“. Оваква заграда обичнија је за варијанте које имају исто значење, али се среће и кад се указује на могућност замене речи неједнаког значења:

Зависно од узетих величина добићемо једначину или неједначину; таква (не)једначина представља... – Израз (по)гледати смрти у очи значи излагати се (изложити се) смртној опасности

Ипак треба имати у виду да је ова употреба заграде својствена специјалним текстовима (у формуларима, у речничким и граматичким обрадама и сл.), а у текстовима општег типа треба је избежавати.

d. Уз помоћ заграде можемо допуњавати скраћене или непотпуно сачуване речи из каквог записа који преносимо:

Записано је да је књига довршена 20. ок(тобра), али година остаје спорна. – Уводник је потписао А(лександр) Б(елић).

206. Поред уобичајене, обле заграде доста често се употребљава и угласта (квадратна), којом се још више истиче да заграђени податак или објашњење стоји изван основног текста.

a. Угласту заграду пишемо кад у туђи текст (који дословно наводимо) са своје стране умећемо неку напомену, податак, допуну и сл. Ако би се употребила обла заграда, могло би се мислити да се и заграђени текст преузима као навод; ту двоумицу отклања угласта заграда, те нема потребе да се приређивач потписује уз такву напомену или допуну (додајући уз њу своје иницијале или сл.). Пример:

Главни заплет Илијаде почиње тиме што „Зевсов и Летин син [Аполон] гневом плану на краља [Агамемнона, сина Атрејева], јер син Атрејев увреди Хриса, његова жреца“.

b. Угласта заграда може се писати и кад се заграђује део већ заграђеног текста, тј. за ужу допуну у оквиру шире. У математици се као шира заграда узима угласта, а као ужа обла, али је у општем правопису нормално да за шири уметак употребимо облу заграду (као главни облик), а за другостепени уметак секундарну, угласту:

Ми сада имамо много важнијег посла и великих брига (обавијештени смо [није важно од кога] да ће бити рата) и зато вас с тиме остављамо саме.

У ствари, у текстовима општег типа није подесно удвајати заграду, јер се тиме графички оптерећује текст – него треба искористити могућности које пружају зарез и црта или изменити склоп реченице. Тамо пак где је потребно удвојити заграду (обично у стручним текстовима) – примењујемо наведени образац са угластом заградом, али се допушта и удвајање обичне, обле заграде, нпр. у речничкој обради:

најбољи, -а, -е (ген. најбољег(а) м. и с., најбоље ж.)

У посебним приликама, нпр. при стручном издавању старих текстова, појављује се потреба и за трећим обликом заграде, па се узима и тупоугла заграда, тј. ⟨ ⟩ (графички је погоднија од витичасте).

207. Друга половина обле заграде (полузаграда) пише се и иза класификационих знакова (бројева и слова) у рашчлањеним низовима. Ову службу може обављати и тачка (в. т. 184е).

Исти знак среће се каткад и уз издигнуте (експонентне) бројке – кад се њима указује на напомену у подтексту (подбелешку, фусноту), али је у овој примени сувишан (довољна је и сама бројка).

Наводници

208. Наводницима писац текста издваја оне речи које нису његове него преузете, као и оне које не представљају њему својствени, слободно одабрани израз и његову праву мисао и суд.

Уобичајене су, у истом значењу, графичке варијације наводника: они могу бити р е с и ч а с т и (двојни зарез на почетку, а двојни апостроф или изврнути двојни апостроф на крају навода) или уг л а с т и (у пракси нешто ређи):

„Долап”, „Долап“ – »Долап«

За ове варијанте нема нормативне сметње, и обично се избор између њих препушта типографима, с тим што у истом издању треба да буду уједначени. Само се у дактилографији допушта писање двојног апострофа и на почетку навода (а не само на његовом крају). – У посебним службама употребљавају се и п о л у н а в о д н и ц и, које треба писати као апостроф (тј. подигнути зарез) и на почетку и на крају навода, нпр.:

горе 'навише' – горе 'лошије'

209. а. Наводницима се издваја дословно наведени туђи текст:

Он је примећивао и говорио да многи издавачи записа и натписа нису били „вешти своје послу“ и да су им издања несавршена и непоуздана.

Наводници, међутим, нису потребни ако је цитирани текст на неки други начин јасно издвојен, нпр. распоредом и типом слога (тако наводимо илустративне примере у овој обради интерпункције). Наводници могу изостати и ако је за неки текст речима указано да је туђи, а ако нема потребе да се нагласи да се текст преузима дословно – од речи до речи и ако преузети текст по склопу и форми не одудара од пишчевог личног текста; на пример:

Ко брзо суди, брзо се и каје – каже народна пословица. – Познај самога себе, препоручивао је Сократ. – Неко је ову максиму друкчије формулисао: што не можеш оставити за сутра – остави за прекосутра.

б. У приповедачкој прози дијалози се чешће наводе уз употребу црте (в. т. 200а), али се поједини писци опредељују и за наводнике. Каткад се погодном комбинује један и други поступак: црта у реалним дијалозима, а наводници у замишљеним монолозима или дијалозима. Тада се пишчев уметак или додатак може издвајати и зарезима, а не само цртама као у обрасцима под 200а.

с. Наводници се пишу и у значењу 'тобожњи', 'лажни' или 'наводни', 'такозвани' – и уопште кад се писац на неки начин ограђује или дистанцира од израза (узетог у иронији, у неправом значењу, у стилу који није пишчев и сл.):

Почела је да нас замара та „слобода“. – Ти „доктори фудбала“ почињу да бивају узрочници стагнације овог спорта

У овој употреби наводника не ваља губити меру и претрпавати казивање оваквом неправом употребом речи, нарочито у тексту који ће се јавно читати. Наиме, онај ко чита свој или туђи текст проткан таквим ироничним уметцима принуђен је да изричито указује на маркираност израза; ако већ то читач мора радити (тј. ако није довољно такав израз издвојити интонацијом), често је складније да се послужи речима **НАВОДНИ** и **ТОБОЖЊИ** или сл. него уобичајеним уметком „*под наводницима*“.

d. Наводници као пишчева ограда постају сувишни и непотребни ако је већ речима показана неправна употреба израза: *та тобожња слобода, ти такозвани доктори фудбала* и сл. Сувишни су, дакле, наводници у примерима:

При томе се не женирају да своје акције назову „конструктивним“. – Та тобожња „мирољубивост“ у пракси добива чудовишне облике

210. Наводницима се издвајају и наслови дела, симболична имена различитих установа, публикација, објеката и др., као и фигуративни називи разних општих појмова – нарочито ако постоји могућност забуне зато што је као име примењена реч или израз који имају и друго значење: *састанак пред „Козаром“* (биоскопом), *есеј о „Милану Наранџићу“* (роману), *тражио је „Дрину“ или „Мораву“* (цигарете) итд. Наводници се, међутим, могу изоставити ако склоп назива, његова познатост, велико слово на његовом почетку и сам контекст осигуравају тачно схватање и јасноћу текста (*посвета Горског вијенца, уредништво Вечерњег листа* итд.). Нарочито су сувишни наводници ако се име издваја подвлачењем или посебним типом штампарског слога.

Од овога треба разликовати случајеве у којима писац жели да се ограда, дистанцира од склопа имена, те се наводници не могу изостављати ако ограда није изречена речима.

211. Полунаводници се пишу као варијанта наводника у посебним приликама.

a. При двостепеном навођењу (ужи навод у оквиру ширег) ужи навод се најчешће издваја полунаводницима. За образац може нам послужити нешто развијенији пример који је већ дат у т. 209а:

По приређивачевим речима Стојановић је „примећивао и говорио да многи издавачи записа и натписа нису били 'вешти своје послу' и да су им издања несавршена и непоуздана“.

У пракси се пре свега тежи да се без праве потребе не прибегава двостепеном навођењу, а ако је оно ипак потребно, доста често се и за ужи навод (у горњем тексту: „вешти своје послу“) понављају обични наводници, или се комбинују ресичасти и угласти наводници, или се ужи навод маркира подвлачењем, а не наводницима. То нису погрешни поступци ако се сачува јасност и прегледност. У

издавању епске поезије каткад се, ради боље уочљивости, за ужи навод удвајају наводници, нпр. (у припеву Илијаде):

»... и да се каже: »Таж је честитији много од оца!«... а радосна биће му мати!«

в. Полунаводници се пишу и као блажи вид издвајања неке формулације (уместо наводника или подвлачења) – најчешће у стручним језикословним текстовима кад се нека реч или израз узима као објашњење значења неке речи или појма. Такав поступак примењиван је и у овој књизи, нпр. на почетку т. 209с.

Упитник и узвичник

212. Упитник и узвичник донекле су сродни знакови, јер оба зависе од карактера реченице или исказа. Већи функционални значај има упитник, јер су питања нормални део језичке комуникације, а тиме и граматике сваког језика. Узвичност је пак необавезнија одлика језика, те њена примена – а с њом и писање узвичника – више спада у факултативна стилистичка средства. У духу опште тежње упрошћенијој правописној графици приметно је у новије доба и извесно проређивање писања узвичника, најпре зато што се избегава наглашена емотивност казивања (тим и узвични карактер његових делова), а онда и зато што се блажа узвичност или емотивност довољно јасно види и из самог склопа исказа, те јој није потребан и формални знак.

213. Служба упитника јасно је одређена: он се пише на крају питања, било да имају облик потпуне реченице или неразвијеног исказа, са формално упитним речима или без њих. Иза зависно-упитних реченица упитник се, међутим, не пише.

а. За употребу упитника, дакле, треба одредити да ли је дата реченица независно питање или зависна исказна реченица. Каткад и текст истог или сличног склопа може добити један или други смисао (објашњавања садржаја питања или формулисања самих питања); отуда писање или неписање упитника зависи од смисла који писац придаје своме казивању, па правилних образаца има више, нпр.:

Мучили су га и растрзала питања да ли да учини тај корак, на који начин, уз чију помоћ.

Мучила су га и растрзала (свакаква) питања: да ли да учини тај корак? на који начин? уз чију помоћ?

Мучила су га и растрзала свакаква питања. Да ли да учини тај корак? На који начин? Уз чију помоћ?

У првом обрасцу упитне формулације се узимају као зависне исказне реченице које изричу садржај речи „питања“ у главној реченици (тј. износи се о чему је субјекат размишљао), док у

последњем обрасцу имамо низ независних реченица, потврдних и упитних; други образац пак прелазног је карактера, јер комбинује исказни и упитни карактер допунских чланова реченице.

в. Како се у насловима изоставља главна реченица испред зависноупитне, долази до подударног склопа неправог и правог питања. Ако наслов има смисао исказне реченице с тим што је изостављена главна, упитник не треба писати, а пише се упитник ако наслов представља питање које се неком упућује (или се аутор и сам пита, нпр. о смислу или оправданости нечега). Рецимо ако наслов *Од чега зависи употреба великог слова* значи „ево од чега зависи“, „објашњавам од чега зависи“ – упитнику нема места; упитник је, напротив, оправдан ако наслов формулише питање које и даље остаје отворено (рецимо: *Колико ћемо чекати метро?*), макар аутор и давао неки условни одговор.

214. Узвичник, како му и само име каже, стоји иза исказа узвичног карактера. Они се делом одликују и својим склопом, али су неки уобличени и као обичне реченице, а узвичност проистиче из њиховог садржаја и смисла који им се придаје.

а. Узвичник се најчешће и најредовније пише иза узвичних израза који одступају од неутралне информативне реченице и самим својим склопом (неразвијеношћу или скраћеношћу, посебном синтаксичком конструкцијом, формалним упитним обликом и сл.):

Ајајој! – Тешко нама! – Браво! – Срећно! – На здравље! – Вагра! – Земљотрес! – Упомоћ! – Јуриш! – На ноге! – За њим! – У заклон! – Назад!

Боже мили, весела празника! – Ах, срамоте! – Чудна ли закључка! – Худе ли сам среће!

Каква олуја! – Које ли несреће! – Колико муке! – Шта је народа! – О мили часи, како сте далеко!

Тако сам уморна! – Тако је диван дан! – Толики ме посао чека!

Жив био! – Чудна попа, јади га убили! – Гром га убио! – Живела слобода!

Да сам то само знао! – Кад би то било сигурно! – Да је мени лећи па умрети!

Узвичник се иза оваквих исказа обично или по правилу пише ако стоје издвојено или на крају реченице, али кад се уклопе у развијенију реченицу, он се може слободно и изостављати – ако се не доводи у питање јасност; на пример: *Кажу право, тако био здраво, са шта, брате, оде у хајдуке?*

в. Од граматичких облика узвичном карактеру посебно су склони императив у заповедној и вокатив у дозивној функцији, па се у изолованим применама обично пишу са узвичником. Међутим, радња која се сугерише императивом најчешће нема карактер заповести, а ословљавање вокативом обично не значи дозивање и нема изражен узвични карактер, те узвичник постаје сувишан. Он се, у ствари, пише факултативно, по избору писца, кад се наглашава афективни и узвични карактер исказа, нпр.:

Стојте, галије царске! – Падајте, браћо! Плин'те у крви! Остав'те села нек гори плам! – Гините, браћо! Јунаци! Људи!

с. Узвичник се каткад пише и иза реченица нормалног склопа кад се истиче њихов узвични карактер, нпр.:

Нећу ти то заборавити! – Одговорићемо им равном мером!

Исто тако, узвичником се обележава и неочекиваност или необичност онога што је исказано реченицом, те у овој служби замењује допуне типа „зачудо“, „замислите“, „мимо мог очекивања“ и сл. Тиме се онда мења изражајни смисао реченице обичног склопа, нпр. *Воз је стигао без закашњења!*

215. Узвичник и упитник заједно пишу се иза упитно-узвичних реченица, нпр. кад се у неверици, чуђењу, неслагању поново припита о нечему што је већ посредно или непосредно речено:

И стварно мислиш да се упустити у такву ствар?! – Није ваљда баш тако рекао?!

У овој служби обичније је прво написати упитник (као изразитији знак), па узвичник, али нема битне сметње ни за обрнути ред знакова.

216. Упитник, узвичник или оба знака заједно пишу се у загради (облој или угластој) као знак ауторовог става према неком податку или тврдњи која се у тексту наводи. Упитник се овако употребљава кад аутор неки део текста који наводи сматра нејасним или кад се колеба у погледу интерпретације, а узвичником се често наглашава да је текст тачно наведен, тј. да није у питању омашка, иако навод може изгледати необично:

У запису је поменут и оков корица јеванђеља: „Бог да прости ковача Тому јере ми скова мајсторију[?] и приложи“. – Писар се, како је уобичајено, извињава за могуће грешке: „Не писа Дух свети и ангел, но рука грешна и древна[!] и очи дремњивљи“.

Изван оваквих случајева заграђени упитник, узвичник или оба знака обично указују на ауторов негативан став (сумњу, неслагање, иронију и сл.) према ономе што се наводи. У овој служби каткад се пише и удвојени упитник или узвичник.

Цртица

217. Док црта начелно служи у организовању и обликовању реченице, цртица у својој основној служби припада лексици, животу речи – и то двочланих или каткад вишечланих лексичких јединица. Те јединице називамо полусложеницама, а цртица је у њима истовремено и спојни и раздвојни знак, некад више једно а некад друго. Ако су саставнице полусложенице уобличене не као посебне речи него (бар прва од њих) само као формант, цртица има

фактичку развојну службу (нпр. *грчко-турски*), док спојна служба долази до изражаја кад се саставнице јављају и као посебне речи. Цртица показује тешњу везу него белина између речи – и увек се пише као примакнути знак, без белине између ње и графије уз коју стоји.

Писање цртице као знака полусложеница обрађено је у главлу **Спојено и одвојено писање речи** (т. 41–64). Неке везе међу речима које је боље означавати цртом него цртицом (мада се у пракси јавља и цртица) приказане су у т. 198–199.

218. Цртица има и неке службе техничке и формалне природе.

а. Цртица се пише на крају реда кад део речи преносимо у нови ред (о правилима таквог преношења в. у т. 230–235).

б. Цртицу пишемо и кад из неких других разлога рашчлањујемо целовиту реч, нпр. зато што показујемо њену поделу на слоге (*ла-ста-ви-ца*), творбене форманте (*у-рођ-ен-ик*), основу и наставак (*град-ом, бер-еш*). Цртицом показујемо и рашчлањеност скраћеница кад их пишемо по изговору слова, нпр. *Си-Ен-Ен* (CNN), *са Си-Ен-Еном* и сл.

с. Цртицу пишемо кад комбинујемо два система или вида писања – кад је први део речи исписан бројкама, или верзалом, или пак другим писмом, нпр. *75-годишњи, 500-годишњица, из ЖТП-а, са ПКБ-ом, IBM-ов, каткад и образац меч са Нует-ом* (изворно написано име, в. т. 101а).

д. Цртицу пишемо уз делове речи кад их посебно наводимо, нпр. *чинити, -им, чинио, -ила, -ило* (облици глагола), *про-, надри-, био-, -логија, -граф* (форманти) итд.

е. Цртицу пишемо и између посебних речи, словних симбола или бројева кад треба показати и њихову посебност и међусобну повезаност, нпр. каткад кад се показује парадигма (систем облика) променљиве речи (*бити, будем-будеш-буде, био-била, бих-би* итд.), затим између група цифара у телефонским или банковним бројевима – и др. Цртицу пишемо и кад показујемо некњижевне облике типа *беш-чуда, на-ву страну* (ум. *без чуда, на ову страну*).

Остали правописни и помоћни знакови

219. Знак прекида (три тачке) пише се као знак да је изостављен део текста, а у експресивнијем стилу (нарочито у приповедачкој прози) и као знак недоречености, непотпуности онога што је речено, нпр.:

Брдо је обрасло клеком, чечваром...

У текстовима обичног, информативног стила овај знак најчешће се пише кад се туђи текст не наводи целовито, него се испуштају делови који су у датој прилици небитни или непотребни; нпр. као потврда речи *оклопник* у речнику се наводи:

Силни оклопници, без мане и страха ... ви јурнусте тада у облаку праха.

Каткад аутор који непотпуно преноси туђи текст ставља знак прекида у угласту заграду, како би нагласио да је скраћивање његово, а не преузето из текста који се наводи. Ретко за овим поступком постоји права потреба, тј. обично је довољно да се испуштање обележи са три тачке, а подразумева се да је скраћивање извео аутор који преноси туђи текст. Разуме се, његова је обавеза да скраћивањем не промени смисао текста.

220. Апостроф – знак у облику подигнутог зареза (запете) – пише се у речима које се схватају као окрњене, на местима на којима су у писању изостала слова (обично на једном месту једно), а у изговору гласови.

а. Апостроф се пише кад се дословно наводи нечији говор који се од нормалног, стандардног разликује изостанком појединих гласова (специфични жаргон, дијалекат или лични манир), нпр. *Нисам 'тела д' идем. У ствари, овај се поступак примењује у текстовима опште намене да би се нечији говор обележио као некњижеван и да би се лакше разазнала окрњена реч, а не у егзактном стручном записивању говора.*

б. Потреба за изостављањем самогласника – а тиме и за писањем апострофа – посебно је честа у стиховима утврђеног броја слогова. Примера има доста у народним песмама (нпр. *Он с' обзире здесна налијево*) и код старијих песника (нпр. код Змаја: *Ал' и мене ј' мирис овај обасуо*), а у новијој поезији знатно мање. Особито се избегава нереално, произвољно окрњивање речи, тј. уношење облика који се у некој прилици не чују и у живој речи.

Апостроф је обавезан у једносложним речима кад се изостави самогласник (као *л', ј', с', м', т', г', д'* – уместо *ли, је, се, ме* и *ми, те* и *ти, га, да*), као и у другим случајевима испуштања (елизије) самогласника у додиру с другом речју или успостављања необичног скраћеног облика због потреба стиха (*скин' ме* ум. *скини ме, њег'ва* ум. *његова* и др.). Ово не значи да се апостроф обавезно пише кад год се узме какав облик који се од стандардног разликује по одсуству неког гласа – ако је као краћи облик узета позната архаична, разговорна или дијалекатска варијанта речи. У овом се оставља знатна слобода аутору текста, али нема праве потребе за апострофом у облицима типа *нек* (уместо *нека*), *међ* (*међу*), *нит* (*нити*), *рад* (*ради*). Не препоручује се писање апостро-

фа ни уз краће облике инфинитива и глаголског прилога (*чинит*, *планут*, *знајућ*, *мислећ*), а кад се два кратка самогласника сажму у један дуги, боље је писати знак дужине (в. ниже, т. 221б) него апостроф. Кад двосложна замена дугог јата (*ије*) због потреба стиха постане једносложна (*је*), уместо изостављеног *и* пише се апостроф, али је допуштено и писање пуног облика, иако се он због ритма изговара без *и* (*б'јеле дворе* или *бијеле дворе*).

У писању туђих имена апостроф каткад преузимамо из матичног језика (*Д'Абанкур*, *Д'Артањан*).

221. У опште правописне знакове спада и знак дужине (угласти). Разлика између дугих и кратких самогласника систематски се означава само у акцентованом тексту, где се ненаглашена дужина бележи равном цртом, а дуги акценти истовремено означавају нагласак и дужину. Угласти пак знак дужине пишемо у било ком тексту, али само по потреби – да се јасније разазнају речи.

а. Најчешће је знак дужине потребан у генитиву множине (зато се назива и генитивним знаком), кад се овај облик пише подударно с којим јединским падежом, а сам склоп реченице није довољан да отклони двоумицу; нпр. *школа без учитеља, као да немаш руку, одвојила се од кћери, само нека буде киши* (више њих) итд.

б. Овај знак се пише и да се (у говорном језику и у поезији) обележи дужина настала сажимањем двају самогласника: *кѡ* или *кѧ* (ум. као), *мисѡ* или *мисѧ* (мисао), *ваљѡница* (ваљаоница) и др. И на самогласнику који је постао дуг зато што је суседно *р* изгубило слоговност често се пише знак дужине: *грѡце* (двосложно *гро-це*, за разлику од стандардног тросложног *гр-о-це*), *грѡница* (болест грла).

с. Поред генитива множине, знаком дужине могу се диференцирати и други облици с дугим самогласником кад се пишу једнако као и нека реч с кратким самогласником, нпр. имперфекти *брѧх*, *писѧх*, *читѧх* (у аористу је *а* кратко), презент *носѧ*, *носѧте* за разлику од императива, затим подударно облици у непосредном суседству: *и сѧм сам то знаѡ*, *да дѧ на знање*, *нешто ме у гуши гѡуши* и сл. – Уместо знаком дужине, облици се могу диференцирати и стандардним акцентовањем (в. ниже, т. 222), само што се оно избегава у текстовима широке намене.

222. У правописни стандард спадају и прозодијски знакови – четири акцента и ненаглашена дужина; основне представе о нашим акцентима и њиховом бележењу требало би да буду предмет општег образовања. Акценти се бележе у речницима, граматицама и стручним језикословним текстовима, а у текстовима шире

намене по потреби; доста често се јавља потреба за њима и у поезији кад није слободног стиха, а познавање акцената неопходно је за разумевање метрике. У нашем стандардном језику разликују се четири акцента: кратки силазни или краткосилазни (нпр. *пáзи-ти*), кратки узлазни или краткоузлазни (*чíнити*), дуги силазни или дугосилазни (*пáмтити*) и дуги узлазни или дугоузлазни (*рáди-ти*); с њима се комбинују и ненаглашене дужине, које у књижевном изговору могу стајати само иза акцента (*чíним*). У многим нашим народним говорима акценат се битно разликује од књижевног; нпр. стихови из Луче микрокозма које стандардно овако акцентујемо:

Тáд ће óпштĭ твóрац пòчинути и свòј свѣтĭ зáвјет ĩспунити
у Његошевом родном (његушко-цетињском) говору имали би ова-
кав нагласак:

Тáд ће óпштĭ твóрац почíнути и свòј свѣтĭ зáвјет ĩспўнити.

223. Поред већ приказаних знакова, повремено се и у текстовима општије намене употребљавају још неки помоћни знакови, највећим делом преузети из одређених струка у којима имају систематску примену.

а. Звездица (подигнута) најшире се употребљава кад се упућује на белешку испод текста којом ће се допунити оно што је речено у основном тексту; ако се на истој страни понови овај поступак, звездица се удваја.* У стручним језичким текстовима звездица се пише испред речи и форманата који се теоријски реконструишу или претпостављају, нпр. кад предочавамо како је нека реч гласила у прасловенско доба (нпр. **golva*, **melko* – данас *глава*, *млеко/млијеко*). У језичким приручницима шире намене звездицом се каткад маркирају некњижевне речи.

* Кад је више фуснота, боље је писати подигнуте ситне бројке него звездице.

б. Ситне бројке пишу се као експонентне (подигнуте) и индексне (спуштене). Поред употребе у разним скраћеничким симболима и стручним графијама, подигнуте бројке (као и звездице) указују на напомене испод текста (фусноте, подбелешке). Доста је обично и писање скраћеница m^2 , m^3 , $км^2$ и сл. (у значењу 'квadratни метар', 'кубни метар', 'квadratни километар').

в. Знак степена, у виду подигнуте нуле или слова *о*, пише се уз бројке које означавају угаоне, географске и температурне степене (нпр. *Данас је 29° у хладу*). Каткад се пише и уз параграфске бројке (уместо полузаграде или тачке), којима се рашчлањује неки текст.

д. У обичне знакове спада и знак процента (%), а нешто је ређи знак промила (‰).

е. Коса црта има доста честу и разноврсну употребу, иако углавном необавезну. Поред значења разломачке црте (нпр. 3/7 'три седмине'), најобичнија је између бројки при оквирном одређивању времена или временског интервала, нпр. *школска 1989/90. година, у ноћи 5/6. јануара, књига из 1536/1537. године*. Коса црта се пише и између напоредних или алтернативних језичких облика (у значењу 'поред', 'или'), нпр. *наставак -ов/-ев, Хонг Конг/Хонгконг*; у овом значењу употребљава се и двојна усправна црта (||), којом се означава и цезура у стиховима при њиховој анализи. Коса црта пише се и као знак стиха, да се разграниче стихови кад их цитирамо не прелазећи на нови ред, али је у овом значењу обичнија усправна црта, нпр.:

Пучина плава | спава. | Прохладни пада мрак. | Врх хриди црне | трне | задњи румени зрак.

У дактилографији се косе црте пишу уместо угласте заграде, а на оскудно опремљеним машинама и уместо обле, али је у штампи овај поступак изван норме; ипак се у неким стручним текстовима косе црте и у штампи узимају као допунски вид заграде у стручној симболици.

ф. У списима и саставима опште намене употребљавају се каткад и неки познати или прозирни знакови који не припадају општем правопису него посебном изразу везаном за поједине делатности или за посебне прилике. – Као знак понављања онога што је горе написано у колонално организованом тексту пише се двојни апостроф ('' – 'дето'), или пак (обично у ручном писму) две усправне цртице између водоравних црта или цртица. У обради речничке јединице знак 'тилда' (једнак мат. знаку 'слично' – ~) пише се уместо насловне речи, да се не би поново исписивала. Истим знаком означава се каткад и заменљивост, алтернација две језичке јединице. – Стрелицом се у лексиконима и сл. каткад означава упућивање на другу заглавну реч (одредницу, натукницу), а њоме се може означити и развојни језички процес (нпр. *листје* → *лишће*). – Општију примену добијају и математички знак једнакости и 'плус', као и неки лингвистички знакови: 'трема' (двije тачке изнад слова) – знак да се слово посебно чита (нпр. да је *p* самогласничко иако је у суседству са самогласником), знак краткоће (горе отворени ситни лук изнад самогласничког слова) и др.

СКРАЋЕНИЦЕ

224. Скраћивањем појединих речи и израза постиже се уштеда у времену и простору, а често и већа прегледност текста. Скраћивању су нарочито подложне речи које се веома често понављају, а такође дужи, вишечлани називи. Основно правило скраћивања јесте да оно не сме ићи на штету јасности и доводити читаоца у забуну. Иако су битне за економију израза, скраћенице ипак отежавају читање и нарушавају склад између говорне и писане речи. Зато се тежи њиховој умереној употреби; кад се придаје већи значај естетском лику текста (песме, уметничка проза, свечани стил) – скраћивање се или сасвим избегава или своди на најмању меру.

Правила скраћивања заснивају се на створеним обичајима, који се у великој мери ослањају на међународну праксу и традицију, тј. на поступке скраћивања у најутицајнијим светским језицима. Приказаћемо најбитније групе скраћеница и поступке примењене у њима.

225. Опште скраћенице. Опште или курентне домаће скраћенице настају скраћивањем речи општег значења и пишу се малим словима. Читају се по правилу као да су исписане пуне речи. Скраћује се најчешће једна реч, или каткад и израз од две речи, а ретко вишечлани. Уз неке изузетке (в. т. 183), скраћивање се обележава тачком. По начину скраћивања ове скраћенице могу бити почетне (сведене на ужи или шири почетак речи) или сажете (скраћивање одбором карактеристичних слова). У устаљенијим општим скраћеницама обични су ови поступци:

а. Реч се скраћује на само почетно слово, сугласничко или самогласничко: **г.** – година, **т.** – тачка, **л.** лице или лист, **с.** – село или страница, **о.** – острво или оток, **в.** – види или век / вијек, **н. е.** – нове ере, **о. м.** – овога месеца (мјесеца), **т. г.** – текуће године, **в. д.** – вршилац дужности (ово се каткад чита и скраћено: „ве-де“). Ако реч почиње групом сугласника, радије се примењује наредни поступак (под **б**).

в. Реч се скраћује на почетну групу сугласника (ако тако почиње): **бр.** – број, **св.** – свеска или свети, **гл.** – главни или глагол (глаголски), **стр.** – страна (страница), **мн.** – множина, **ст.** – стари или столеће /стољеће, **чл.** – члан ('параграф'), **мј.** – мјесец (о. мј. – овога мјесеца), **рј.** – рјечник, и др. и други (и друго), и сл. – и слично.

с. Велики број речи скраћује се до другог самогласника: ул. улица, уч. ученик, об. обично, проф. – професор, инж. – инжењер (инжињер), гимн. гимназија, лингв. – лингвистика (-чки), мед. – медицински, трп. прид. и трп. придј. – трпни прид(ј)ев, парт. перф. акт. – партицип перфекта активни.

д. Доста су обичне, нарочито од дужих речи, и скраћенице до трећег самогласника, нпр.: **необ.** – необично, **дијал.** – дијалекатски, **аугм.** – аугментатив, **биол.** – биолошки, **неол.** – неологизам, **геогр.** – географски. Нису бројне устаљене скраћенице са више од два самогласника, али их ипак има, нпр.: **неуоб.** – неуобичајено, **антропол.** – антрополошки, **физиол.** – физиолошки.

е. За разлику од досад показаних скраћеница на сугласник, у којима изостављени део почиње самогласником, двосложни придеви на **-ски** скраћују се до краја основе: **пољ.** – пољски, **тур.** – турски, **рус.** – руски, **грч.** – грчки, **срп.** – српски.

ф. За сажете скраћенице обавезно се узима прво слово и додају му се она која се одаберу као карактеристична: почетак другог дела сложенице, покоји сугласник битан за прозирност скраћенице, или пак завршни део скраћене речи: **ји.** – југоисток (југоисточно), **ие.** – индоевропски (у лингв. текстовима), **тзв.** – такозвани, **сх.** – српскохрватски, **хс.** – хрватскосрпски (у овом приручнику и у зн. 'хрватска стандардизација'), **стел.** – старословенски, **рсл.** – рускословенски, **цсл.** – црквенословенски, **српсл.** – српскословенски, **јд.** – једнина, **импф.** – имперфекат или имперфективни, **пф.** – перфект или перфективни (в. и друге примере у т. 183а). Обичне су и скраћенице **Бгд.** – Београд, **Згб.** – Загреб.

г. Неке сажете скраћенице (које укључују завршетак скраћене речи) пишу се без тачке: **др** – доктор, **мр** – магистар, **гђа** – госпођа, **гца** или **гђица** – госпођица. Скраћеница за 'господин' не прави се по овом обрасцу него скраћивањем на прво слово: **г.** У обичају је некад била и скраћеница **гг.** у значењу 'господа', испред више имена која се набрајају; будући да је практична и економична, нема сметње да се врати у употребу.

н. Изузетно се три сажете скраћенице праве од израза састављених од више речи: **итд.** – и тако даље, **тј.** – то јест, **нпр.** – на прим(ј)ер.

226. Интернационалне и прилагођене опште и мерне скраћенице. Домаћим општим скраћеницама сличне су и интернационалне општег значења (засноване углавном на уобичајеним латинским изразима), као и оне које означавају мерне јединице (засноване на међународно усвојеним терминима и симболима). И ове скраћенице обично се читају као да је исписана пуна реч. Неке обичније међу њима пресловљавају се и у ћирилицу, а остале задржавају изворну латиничку графију (неки симболи мера и грчку), или пак пишемо пуну (нескраћену) реч.

а. Оне скраћенице интернационалних мерних јединица које се пишу великим словима задржавамо и у ћирилицу у изворном лат. виду и пишемо их без тачке: V – волт, W – ват, J – џул, F – фарад, C – кулон и сл.; с њима иду и азбучно неутралне: A – ампер, T – тесла. Обичније курентне скраћенице најчешће пресловљавамо у ћирилицу (г, кг, л, дл, м, км, цм – центиметар и см – сантиметар), али се могу задржавати и као латиничке (g, kg, l, dl, m, km, cm). Неке се употребљавају и у изворном и у адаптираном виду, нпр. h и ч. или ч – час (одн. с. – sat), kWh и квч. или квч – киловат-час. О писању тачке иза курентних мерних скраћеница в. у т. 183с.

б. Стране скраћенице општег типа углавном скраћују уобичајене латинске изразе, а неке се пишу великим словима:

a. a. – ad acta 'међу списе', у смислу 'ставити у архиву';

cf. – confer, аналогне домаће скраћенице уп. – упореди и исп. – испореди;

etc. – et cetera, аналогно итд. – и тако даље, и др. – и друго;

k. o. – knock out (енгл.) 'нокаут', 'нокаутом';

l. c. – loco citato 'на наведеном месту' (при поновном цитирању);

L. S. – locus sigilli, аналогно М. П. – 'м(ј)есто печата';

N. V. (NB) – nota bene (каткад и ћир. Н. Б., НБ) 'напомена', 'белешка', 'примедба';

N. N. – nomen nescio (каткад и ћир. Н. Н.) 'не знам име', уместо потписа, кад се не зна или не открива аутор текста;

o. c. – opus citatum, аналогно н. д., н. дј. – наведено д(ј)ело;

P. S. – post scriptum (и ћир. П. С., ПС) 'постскрипум', накнадно дописани податак;

s. l. – sine loco 'без места', нпр. у подацима о књизи у којој није наведено место њеног штампања;

s. v. – sub voce 'под речју', кад се у речницима и енциклопедијама упућује под којом је одредницом дат неки податак.

227. Верзалне скраћенице (акроними). Ово су скраћенице састављене од почетних слова вишечланог назива, која се пишу као велика слова без скраћеничких тачака и међусловних белина. То је најбројнији, а уз то врло разнолики и непостојани вид скраћеница; оне стално настају и нестају, а правила која важе за

њих најбоље се могу уочити на оним примерима који имају дужи век и ширу употребу. За владање овим скраћеницама треба знати оквирна правила и обрасце како се пишу, како се читају и да ли се и на који начин мењају по падежима. Правила и обрасци који се излажу у овој тачки важе за све скраћенице дотле док оне остају верзалне, а чим се почну писати малим словима, то значи да су постале неправне скраћенице – да су промениле језичку природу и вербализовале се, тј. постале лексеме, нове речи (в. ниже под вербализоване скраћенице, т. 228), а тиме се мењају и правила. – За саме верзалне скраћенице има разлика у обрасцима кад су у питању домаће и стране (у домаће убрајамо и оне које настају од преведених страних назива).

а. И домаће и стране верзалне скраћенице могу се писати као непроменљиве и као променљиве (падежни наставак додаје се иза цртице): из **ВМА** (непром.), из **USA** – из **БИГЗ-а**, из **НАТО-а**; неке иду и по једном и по другом обрасцу: из **НОБ** и из **НОБ-а**. Промена је условљена граматичким родом саме скраћенице, а не родом пуне основне речи: из **СОШ-а**, а не „из **СОШ-е**“ (према „школе“); то практично значи да се на верзалну скраћеницу додају наставци м. рода или се не додају никакви.

б. Док се домаће (и преводне) верзалне скраћенице пишу једнообразно, дотле су код страних (било да су променљиве или непроменљиве) у обичају три начина:

– у изворној латиници: **CGS** (систем мера), **FBI** (ген. **FBI-ја**), **WMO** (ген. **WMO-а**, Светска метеоролошка организација);

– пресловљене у одговарајућа или најближа наша слова: **ФБИ** (**ФБИ-ја**), **ВМО** (**ВМО-а**), **НАТО**;

– у неким случајевима према страном (углавном енглеском) изговору слова: **Би-Би-Си** (ген. **Би-Би-Сија**), поред изворног **ВВС** (**ВВС-ја**) и вербализованог *Бибиси* (**Бибисија**).

Прва два начина могу се сматрати нормалним поступцима, а трећи се изузетно допушта, тамо где се створи такав обичај.

с. Домаће верзалне скраћенице могу се читати нескраћено (као да су исписане пуне речи) или скраћено (по словима). Први начин обичан је кад је скраћеница исписана без падежног наставка (нпр. **Зборник МС** – „Зборник Матице српске“, у **СДК** – „у Служби друштвеног књиговодства“), а може се применити и кад је исписан наставак скраћенице ако је он подударан с наставком пуне речи (у **ЦК-у** – „у Централном комитету“). Кад се скраћено читају, могу се изговарати на више начина:

(1) слово по слово без самогласничког призвука: **СРЦГ** – „с-р-ц-г“, **РЦГ** – „р-ц-г“, **АПВ** – „а-п-в“;

(2) сливено, кад то допушта склоп скраћенице и кад се не доводи у питање јасност: **САНУ** – „сану“, **СОШ** – „сош“, **с**

КЕБС-ом – „с кепсом“, у **ЈАТ-у** – „у јату“, **АВНОЈ-ев** – „авнојев“ (овакав изговор омогућује чешћу вербализацију скраћеница);

(3) по абecedним називима слова: **СДК** – „ес-де-ка“, из **ПТТ-а** – „из пе-те-теа“, **ММФ** – „ем-ем-еф“, **КПД** – „ка-пе-де“; скраћеница **ТВ** чита се „те-ве“ или пуном речју („телевизија“, „телевизијски“);

(4) у неким примерима по начелно истом систему, али модификованом – с призвучним *e* иза сугласника ум. испред њега: **АФЖ** – „а-фе-же“ (ум. „а-еф-же“), **ВПШ** – „ве-пе-ше“ (ум. „ве-пе-еш“), **ВМА** – „ве-ме-а“ (ум. „ве-ем-а“), а често се и **Ј** у значењу 'Југославија', 'југословенски' чита као „ју“, а не као уобичајено „јот“.

d. Стране верзалне скраћенице по правилу се не читају као пуне, нескраћене речи, а од горе показаних поступака нормално се на њих примењују обрасци (2) и (3): **НАТО** – „нато“, **УНИЦЕФ** – „уницеф“, **WHO** или **ВХО** – „ве-ха-о“, **LPA** или **ЛПА** (Labor Press Association) – „ел-пе-а“. Овде је, међутим, заступљен још један образац читања, којег нема у домаћим скраћеницама: по страном (најчешће енглеском) изговору појединих слова: **BBC** – „би-би-си“, **PC** – „пи-си“ (персонални компјутер), **CNN** – „си-ен-ен“, **DDT** или **ДДТ** – „ди-ди-ти“, **BCG** – „бе-се-же“ (овде према франц. изговору); како смо видели горе под **b** (трећи образац), овај тип скраћеница каткад и пишемо према страном изговору слова (**Би-Би-Си**), а подложне су и вербализацији (*дидити, бесеже, Бибиси*). – Треба имати у виду да је за наш језик погодније спеловање на латински него на енглески начин, јер овај други иде на уштрб једнообразности правописног поступка и прозирности скраћеница; нпр. за **CH** (Clearing House), **IPU** (International Paleontological Union) погодније је читање „це-ха“, „и-пе-у“ него „си-ејч“, „ај-пи-ју“, али се признаје и овај други начин тамо где је ушао у обичај.

228. Вербализоване скраћенице (претворене у реч). Нека образовања по својој структури представљају скраћенице, тј. настају скраћивањем речи – али у правописном и граматичком смислу не спадају у скраћенице него у лексику, а у реченицу и уопште у језички израз укључују се као обичне речи. Неке од њих настале су редуцијом појединих речи или издвајањем битног форманта из њих, као *дон* (лат. *dominus*), *бус* (аутобус или тролејбус), *дин* (јединица силе, од грч. *dynamis*), али то су усамљени случајеви, а битна су два типа образовања која настају од група речи, скраћивањем и спајањем.

a. Први тип чине речи настале адаптацијом и вербализацијом верзалних скраћеница, и то оних које својим склопом омогућују да се изговарају као целовите речи и схватају као именице. Вербализацију (тј. претварање скраћенице у реч) начелно означава већ

сам прелазак на писање малим словима (осим првог у властитим именима), али с тим иду и други поступци прилагођавања, што ће се видети из примера:

СКОЈ, ген. СКОЈ-а: *Ској, Скоја* – цела скраћеница схвата се као основа именице м. рода;

FIAT: *Фијат* (фабрика), *фијат* (кола) – умеће се прописано међусамогласничко *ј* (в. т. 73с);

UNRRA, FIFA, UNESCO: *Унра*, ген. *Унре, Фифа, Фифин, Унеско*, ген. *Унеска* – завршни вокал скраћенице схвата се као променљиви наставак;

CIA: *Ција, Цијин* – комбинована два претходна поступка;

FIDE: *Фида, Фидин*, сл. и *Удба, Озна* (ум. УДБ, ОЗН) – успостављањем завршног *а* речи се прилагођавају промени женског рода;

DDT, BCG: *дидити, бесеже* (или као полусложеница: *бе-се-же*), *Афеже* – вербализован је спеловани изговор скраћеница.

б. Други тип можемо назвати формантним скраћеницама, јер у њихов склоп улазе не само почетна слова него и форманти, делови речи. За разлику од првог типа, у коме је вербализација последица употребе скраћенице, овде је она програмски поступак, јер се скраћеница намерно тако склапа да се може изговарати и употребљавати као реч, често и с прозирном мотивацијом. Овако се често конструишу називи предузећа и продајних артикала, нпр. *Импекс* (импорт + експорт), *беомал* (биће: 'беочински малтер') и сл.; старији су примери *Танјуг* ('Телеграфска агенција нове Југославије'), *Нопок* ('Ново поколење'), *Грамаг* ('Градски магазин') и др. – Ово је заправо вид вештачке творбе речи, који није под контролом правописне и језичке норме.

229. Слободно и програмирано скраћивање. Досад је било речи о уобичајеним скраћеницама у текстовима опште намене, које имају устаљен начин скраћивања и писања, па их преузимамо као створену језичку норму. Поред њих честе су скраћенице проистекле из слободног правописног поступка, као и скраћенице условљене потребама појединих делатности и служби или појединих издања.

а. При слободном скраћивању придржавамо се образаца својствених општим скраћеницама (т. 225) и поштујемо створене обичаје у погледу облика и мере употребе скраћеница. Скраћенице морају бити прозирне и јасне у сваком контексту, али се тежи томе да буду рационалне и економичне. Зато се нерадо изоставља сразмерно мали део речи и избегава се опширнија скраћеница ако је и у краћем облику довољно јасна; боље је нпр. **филоз.** (нпр. 'Филоз. факултет'), **тел.**, **старосл.** – него „филозоф.“, „телеф.“, „старослов.“ (и поготово „старословен.“).

в. У обична слободна скраћивања спадају и скраћенице за људска имена. Скраћује се или само очево име (нпр. **Војислав Ј. Илић**), или први делови именске формуле (**В. Ј. Илић, В. Илић, П. П. Његош, Ј. Ј. Змај**), или сви употребљени делови (обично у потписима). При скраћивању задржава се само прво слово или почетна сугласничка група (обрасци из т. 225ab), ређе шири формант; нпр. за 'Светозар' обично је **С.** или **Св.**, а ређе **Свет.**

с. У доста специфичних прилика у употреби су утврђени или програмирани системи скраћеница. Њихово уобличавање у сваком систему има своја правила, која могу слободно одступати од приказане опште нормe. На пример, међународни стандард представљају латиничке скраћенице за имена хемијских елемената (**С** – угљеник, **Са** – калцијум, **Сl** – хлор, **Сu** – бакар итд.), у бележењу шаховских потеза скраћенице имена фигура адаптиране су за наш језик (**Т** – топ, **С** – скакач, **Л** – ловац и др.), а скраћенице имена градова и земаља за регистрацију возила утврђују се прописима. За стране света, поред општих скраћеница (**с., ј., и., з., си., сз., ји., јз.**) употребљавају се и верзалне – међународне (енглеске: **N, S, E, W, NE, NW, SE, SW**) и наше адаптиране (**С, Ј, И, З, СИ, СЗ, ЈИ, ЈЗ**). – Осим оваквих утврђених система, у многим стручним делима програмира се и објашњава систем скраћеница које ће се у датој прилици применити. Некад и овакве специфичне скраћенице уђу у обичај у датој професионалној средини, па се не морају посебно објашњавати у сваком раду или издању где их има. И у програмираним скраћеницама обавезно се задржава прво слово пуне речи, а у осталим елементима некад се више а некад мање одступа од општих образаца. У тежњи сажетости, међу њима добијају више места скраћенице без тачке, као и завршавање скраћенице самогласником, а чешће су и скраћенице од једног великог слова и комбиновање великих и малих слова; на пример, старословенске књиге **Зографско, Маријинско** и **Остромирово јеванђеље** често се скраћују као **З, М, О** или **Зо, Ма, Ос**, док би по општем типу скраћивања нормално било **Зогр., Мар., Остр.**

ПОДЕЛА РЕЧИ НА КРАЈУ РЕДА

230. Приступ. Кад у писму немамо места за целу реч на крају реда, треба тежити да тај принудни пресек (прелом) речи буде што природнији. Врло је стара та тежња; већ у раној словенској писмености, можда још у доба Солунске браће и њихових ученика, установљено је правило по ком се ред могао завршавати само онако као и посебна реч, а то је значило вокалом или полувокалом ('полугласником'). Тиме је правило имало и своју гласовну логику у раном словенском систему, јер се ред завршавао и онај доњи почињао неокрњеним слогом. Правило се по традицији одржало и у каснијем средњем веку (укључујући српскословенску писменост), кад је изгубило свој фонетски ослонац и свело се добрим делом на графички манир, јер су се полугласници најчешће само писали, а не и изговарали (нпр. *ко-сть* у изг. „кост“).

У нашој новијој правописној норми настојало се да подела речи на крају реда буде сагласна или блиска стварној рашчлањености речи у језичком осећању. Та стварна рашчлањеност има двојаке основе: смисаону (пре свега границе саставнице у сложеницама) и гласовну (подела речи на природне изговорне слоге). Правила у правопису Александра Белића (1950) била су доста подробна и одређивала су поделу било које речи (према гласовној природи сугласника, поред смисаоне границе у сложеницама); у П су пак само оквирна, сведена на нужни нормативни минимум, док се знатан део поступка оставља слободном нахођењу (нпр. *се-стра*, *сес-тра* или *сест-ра*). Иако и једна и друга норма углавном постиже свој циљ, остале су ипак неке нелогичности. Белићева правила нпр. остављају заједно неке тешко изговориве групе (*фск: гол-фски*, *геогра-фски*, *цр: хи-цра*, *ћј: пуномо-ћје*); према П, опет, тешко изговориве групе отклањају се с почетка реда, али тај поступак није предвиђен и за крај реда, те остаје допуштено нпр. *умртв-љен*, *укотв-љен*.

У нашем приступу разликоваћемо правила, тј. обавезни нормативни минимум (углавном сагласно са П), и препоруке, тј. поступке којих треба да се држи у личном писању онај ко хоће

да му прелом речи буде језички логичан, а добро је да буду што шире примењени и у типографији. У овом другом углавном се полази од Белићевих мерила, која су стекла знатну укореееност, пошто су их се многи мање-више придржавали и после промене нормe 1960; Белићева мерила ипак се комбинују с начелом угледања на почетне сугласничке групе у посебним речима, које су препоручивале старије граматике (тј. не раздвајати оне групе којих има на почетку речи, а остале начелно раздвајати). Ово начело битно је зато што привикнутост на почетне групе у речима утиче на опште језичко осећање, на свест о томе које групе иду заједно; а с друге стране – групе које имају сметње на почетку речи по правилу су несвојствене и унутрашњим слоговима у нашем језичком наслеђу, и у суштини су условљене додиром традиционалних слогова. Осим тога, ово начело помаже да се смисаона сложеничка граница што чешће подудара с нормираном гласовном, те обе заједно воде стварању постојаних навика.

И правила и необавезне препоруке изложени су у т. 231–235, с тим што су правила дата у подтачкама а, док оно што садрже даље подтачке спада у препоруке.

Ваља имати на уму да се у овом поглављу цртица примењује само као знак поделе речи на крају реда, а не у смислу полусложенице; кад се, рецимо, међу примерима нађе исписано „интер-акција“, „Потс-дам“, то никако не значи да се допушта полусложеничко писање ових речи, него само таква подела на крају реда. – Што се самих полусложеница тиче, кад се њихова смисаона граница поклопи с крајем реда, цртица се понавља и у доњем реду, да би се разликовале од преломљених целовитих речи.

Правила и препоруке

231. а. Не оставља се у горњем реду сам сугласнички део речи. Такав део не преноси се ни у доњи ред, па ни онда кад се сугласник (сонант) у изговору донекле вокализује. Не преноси се у доњи ред ни сам један самогласник (његово словно место трошило би се тада на цртицу). Дакле –

не: с-купити, з-гомилати, с-плав или сп-лав, младо-ст, бици-кл, Сар-тр, Њу-тн, Чар-лс; поса-о, Франсо-а – него: *ску-ни-ти, сплав, по-сао* итд. [образац А°]

Ово се не односи на словенско вокално *л*, нити на домаће вокално *р* у аористу *сатр* и сл. него се допушта *Свјато-плк, са-тр*.

б. У пажљивијој штампарској пракси, ради визуелне складности, нерадо се оставља у горњем реду и сам један самогласник (*о-стати, у-вретти*). У штампарству се ово доста лако избегне, захваљујући могућности накнадног подешавања белина, али нема

потребе да се ово мерило шири изван штампарства, у општи правопис. Поготово га не треба примењивати на штету природне поделе (не ог-лед, ос-па – него *о-глед*, *о-спа*), ни у штампарству ни другде.

232. а. У сложеницама кад су мотивисане (тј. кад се јасно осећа њихова раздељеност) битнија је смисаона граница саставница него граница према гласовним мерилима. Најчешће се обе границе подударају, и тиме одређују једину природну поделу (нпр. у речима *од-бити*, *пот-пред-седник*. *Зелен-гора*, *пан-словенски*); а кад се разликују, предност има смисаона граница. Дакле –

не:	и-зломити	По-двележје	него:	<i>из-ломити</i>	<i>Под-вележје</i>	
	и-стући	пре-дуслов		<i>ис-тући</i>	<i>пред-услов</i>	
	пре-двидив	инте-ракција		<i>пред-видив</i>	<i>интер-акција</i>	
	ист-кати	супе-рактиван		<i>ис-ткати</i>	<i>супер-активан</i>	
	изг-нати	разноч-теније		<i>из-знати</i>	<i>разно-чтеније</i>	[Б°]

Кад је на шаву сложенице дошло до гласовних промена, упрошћени двојни сугласник припада другој саставници, а секундарно ('непостојано') а првој: *бе-закоње*, *бе-стидан* (од *безз-*, *безс-*), *беа-злен*, *иза-звати*. – Мерило смисаоне сложеничке границе не примењује се, међутим, када се свест о дводелности сложенице и граници делова замаглила или затрла. На пример, неће се постављати граница иза префикса *от-* (сада *од-*), *раз-*, *уз-*, *из-*, *об-* (него по гласовном мерилу) у речима:

о-тети, *о-творити*, *у-зети*, *ра-зуман*, *ра-зарати*, *ра-зорити*, *и-зум*, *о-блак* (не „от-ети“ итд.) [В°]

Део овога остаје и за слободну оцену (нпр. *и-зостати* или *из-оста-ти*, *ра-спон* или *рас-пон* и сл.). Наравно, подела речи може ићи и лево и десно од сложеничке границе кад има више слогова, тј. може се померати за један слог и кад се осећа јасна сложеничка граница (нпр. поред *раза-знати* нема сметње ни *ра-зазнати*, *раза-зна-ти*), али је груба грешка само начињати сугласнички део наредне саставнице („*разаз-нати*“).

б. Горње правило примењујемо и на туђице кад су у нашем језику јасно мотивисане и прозирне, нпр. *дис-пропорција*, *дис-континуитет* (не *ди-спро-*, *ди-скон-*). Необавезна је али оправдана његова примена и у за нас углавном немотивисаним туђицама и именима кад се у њима ипак разазнају сложенички форманти (и без познавања изворног језика); пожељно је поштовати структуралну границу и у кинеским сложеним именима. Примери:

Порт-ланд (боље него *Пор-тланд*), *Шет-ланд* (енгл.), *Ајс-лебен*, *Ашерс-лебен*, *Мит-вајда* (нем.), *Чанг-ли* (не *Чан-гли*), *Хенг-јанг* (кин.) [Г°]

Даља правила и препоруке односиће се на целовите или тако схваћене речи, а не на сложенице које се раздвајају по смисаоној граници.

233. а. У целовитим речима са самогласником се у доњи ред обавезно преноси претходни сугласник ако га има, а ако је ту група сугласника, онда бар последњи од њих:

ва-ља-ти (не „ваљ-ати“), *де-вој-чи-ца* (не „девојч-ица“) [Д°]

То значи да се самогласник не одваја од претходног сугласника (изузимајући сложенеце типа *пред-услов*).

б. Необавезна је али оправдана препорука да ијекавску замену јата не треба нити одвајати од претходног сугласника нити је делити кад је двосложна:

жи-вјети или *живје-ти*, *го-рјех*, *ко-ријени* или *корије-ни* – боље него *жив-јети*, *гор-јех*, *кори-јени* [Ђ°]

234. а. У прелому речи на крају реда не раздвајамо диграфе (двојна слова за један глас) нити друге вишечлане графиције за један глас у нашем читању. Не раздвајамо дакле *dž*, *lj*, *nj* у нашој латиници (кад значе *џ*, *љ*, *њ*), нити *ou* (изг. *у*) и „јери“ у историјској ћирилици, нити уопште вишеструка слова за један глас у било ком језику или транскр. систему кад такво преузето писање уклапамо у наш текст (*th*, *dh* за међузубне сугласнике, енгл. *sh*, фр. *ch* или нем. *sch* за [ш] итд.). У складу с тим боље је и удвојене туђе сугласнике преносити у доњи ред него их раздељивати (следећи стране узусе); ако пак целовито преносимо веће стране текстове, нормално је да применимо изворни правопис. Образац:

ha-džija (не *had-žija*), *po-lje*, *ko-nji*, *A-thanias*, *Poly-phēmos*; али: *nad-živjeti*, *Fen-jang*, *in-jekcija* итд. [Е°]

б. Оправдано је избегавати и раздвајање два суседна самогласника кад су део исте основе, нарочито кад преносимо стране дифтонге:

Пау-лус (боље него *Па-улус*), *Хуа-нита*, *Лавоа-зје*, *Љао-нинг* (уп. и образац Г°), *пнеу-матик*, *чео-ни* итд. (боље него *Ху-анита*, *Лаво-азје*, *Ља-онинг*, *пне-уматик*, *че-они*) [Ж°]

Ово није обавезан поступак, али јест логичан, иако је управо супротан првој препоруци у одг. одељку П.

235. а. Кад између самогласника имамо сугласничку групу, по могућству поделу речи треба тако извршити да крај горњег реда буде природан и као крај речи (то је делимично осигурано већ образцем Д° у т. 233а, али не за све случајеве), а почетак доњег реда као почетак речи. Наиме, оно што је вансистемско на крају речи није погодно ни за крај реда, као ни за почетак реда оно што није могућно на почетку нормалне речи. То значи да у оба положаја (кад то можемо друкчијом поделом) треба избећи сугласничке групе које су системски и изговорно неприродне и слабо могуће у одговарајућим положајима у речи; нпр. не „умр-твљен“

(због неприродног почетног *твљ-*), нити „умртв-љен“ (због крајњег *-тв*), него *умрт-вљен* (лако изговорив и крај и почетак реда). Дакле –

не: уко-твљен (твљ-)	ни: уковт-љен (-тв)	него: <i>уко-вљен</i>
бра-тски (тск-)	братс-ки (-тс)	<i>брат-ски</i>
бога-тство (тств-)	богатс-тво (-тс)	<i>богат-ство</i>
су-дски (дск-)	судс-ки (-дс)	<i>суд-ски</i>
гол-фски (фск-)	голфс-ки (-лфс)	<i>голф-ски</i>
ба-нкар (нк-)	банк-ар (т. 233а)	<i>бан-кар</i>
ру-ндов (нд-)	рунд-ов „	<i>рун-дов</i> [3°]

Овом подтачком и обрасцем (заједно са 231а, 232а, 233а и 234а) комплетирају се обавезна правила, која – ако их се придржавамо – осигуравају да нећемо направити правописну грешку. Тај нормативни минимум (углавном сагласан са П) оставља слободном избору поделе типа *се-стра* / *сес-тра* / *сест-ра*, *дру-штво* / *друш-тво* / *друшт-во*, *јед-на* / *је-дна*, *стег-но* / *сте-гно*, *аст-ма* / *ас-тма*, *Хариб-да* / *Хари-бда*, *ла-ста* / *лас-та* итд. Међутим, за складан прелом речи на крају реда – поред обавезних правила и њима већ придодатих препорука – треба имати у виду и препоруке које даље следе.

б. Пожељно је почињати ред стварним слогом преломљене речи, а не дометати на његов почетак и сугласник из претходног слога, макар тиме добијали и почетну групу која је изговорива, али мало својствена и слабо заступљена у нашем систему. Исто тако, нарушавамо гласовни склад ако окрњујемо слог на почетку реда, остављајући један његов део у горњем реду. Препорука је, дакле, да речи делимо по граници слога, онолико колико се она јасно испољава у нашем систему, јер ће таква подела остављати природан и складан утисак. Том циљу се можемо успешно примаћи на основу неких општих упутстава. Почетак обичних речи добро сведочи који су сугласнички скупови довољно обични, постојани и природни у једном слогу, а тиме се могу препоручити и на почетку реда, нпр. *гу-сто*, *гу-ска*, *ча-сно*, *Ла-ства*, *би-стро*, *го-зба*, *Дра-шко*, *ба-шта*, *ку-пљен*. По сличности може им се додати још понека група лака за изговор, иако је нема на почетку речи; нпр. *штво* према *ство* (*мно-штво*), *вљ* према *пљ*, *бљ*, *мљ*. Такве групе не ваља делити приликом прелома речи. – С друге стране, остале групе већином треба делити, а поготово оне које наш језик не прихвата као почетне (нпр. *дг*, *вн*, *бн*, *тн*), или им се опире и радо их упрошћава, рецимо *дм* (Дмитровица → Митровица), *тк* (тко → ко), *кћ* (кћерка → ћерка), *гд* (гдуња → дуња), *пт*, *пч*, *пш* (уп. у говорима тица, чела, шеница). – Ко пази на ова упутства и придржава се оних горе под **а**, постићи ће доста складну поделу речи – и без системских мерила и правила о граници слогова; она су ипак потребна ако се тежи једнообразном и доследном поступку.

Уз образац К^о иду и А-врам, Па-вле, да-вљен, зе-мља, па-мјат, крако-вјак, тј. групе од два сонанта, по БП неспојиве – осим кад је ј од јата. Група рј пак (сагласно с БП) иде по образцу зависном од карактера ј:

бор-је, мрамор-је, Мир-јана, али: ко-рјенит, го-рјети [Ј^о]

(2) Групе предочене у табели И^о малим словима углавном се лако изговарају, али их већином нема на почетку стандардних речи (*шј, жј, џл, џљ, чљ*), а оне којих има (*џр, чл*) крајње су ретке унутар речи, па су небитне за поступак поделе; чешће се јављају само оне које настају на додиру основе и неких наставака (*-је, -ји, -љив*). Из тих се разлога у овој обради даје нека предност раздвајању (по БП иду спојено):

ораш-је, враж-ји, бож-јак, вуч-јак, мач-ји, гушч-ји, пращч-ји; проишч-љив, боц-љив, прич-љив, жуч-љив; џуц-ла, шниц-ла, шпиц-лов, фач-ловати, Фиц-рој [М^о]

(3) Из табеле се лако види да спојивост изазивају два вида сугласника, зависно од места у групи на ком стоје: први – пискави и шуштави фрикативи (струјни сугласници), тј. *с, з, ш* и *ж* ('спојиви фрикативи'), кад стоје на првом месту; други – неназални сонанти, тј. *в, р, л, љ* и *ј* ('спојиви сонанти'), кад стоје на другом месту. Они чине укрштено системско поље, у коме један део спојивих сугласничких група испуњава оба услова. И угледање на почетак речи издваја управо ове сугласнике као најобичније у почетним групама; они се и по БП узимају као спојиви, с тим што се тамо спојивим фрикативима додају и *х, ф* и што се неке појединости примене тога начела разликују од обраде у овој књизи. Наиме, ни спојиви фрикативи и сонанти не осигуравају увек спојивост, која битно зависи и од другог сугласника у групи, а он може причињавати мање или веће сметње спајању; зато су разумљиве и неједнаке оцене у нормирању. У овом приручнику препоручује се раздвајање неких група које се у БП не изузимају из спојивих, нпр. (поред већ поменутих):

Еш-реф, хиц-ра, Шућ-рија, мец-лис, Пас-ха, Ас-хаб, Аш-хабад, ас-фалт, Ис-фахан, Аш-форк, Мех-мед, Мах-фуз, оф-сајд, голф-ски, наф-та, јак-та, Каф-ка, Ах-бар и др. [Н^о]

Махом су то групе невелике учесталости, а у оним далеко најчешћим и зато најважнијим нема двоумица нити разлика у нормирању.

(4) За вишечлане групе важе слична гласовна мерила као и за двојне. Већ по угледу на почетак речи уочавају се спојиве тројне групе (т. 235б). Лако се уочава да је махом последњи сугласник у њима спојиви сонант, а први спојиви фрикатив. По системским мерилима спојивост и неспојивост вишечланих група утврђује се оценом два последња сугласника, па ако су они спојиви, оценом претпоследњег и њему претходног сугласника (ипак делимо групе

типа *т-вљ*). Чим се пак наиђе на неспојиву групу, поставља се граница поделе, без даље анализе. Дакле:

Растко	стриктно	ротква	мноштво	царство
*тк	*тн	*тк кв	шт тв	*рс ст тв
<i>Раст-ко</i>	<i>стрикт-но</i>	<i>рот-ква</i>	<i>мно-штво</i>	<i>цар-ство</i> [Њ°]

Нespoјиве групе у средњем реду узорка маркиране су звездом, а спојиве курзивним слогом. Поступак по овом обрасцу има ограничења кад су на крају сугласничке групе сонанти *вљ* (начелно би важило и за *вр*, *вл*, али нема потврда), којима онда ипак не треба припајати претходни сугласник иако је спојив са *в*: *умрт-вљен*, *укот-вљен*, *урач-вљен*.

d. Не треба мислити да се било каквим правилима може увек доћи до идеалне и једино логичне границе. У природи је нашег данашњег језика неизразита аутономност слогова. У појединим положајима у сугласничким групама одређени сугласник ослања се делом на претходни а делом на следећи слог, и није увек сигурно шта је претежније. Зато су за један мањи број сугласничких група мерила природне границе условна, тј. зависна од слободне оцене, која може бити и субјективна. Ово се односи не само на већ разматране групе *шј*, *жј*, *чј*, *цл*, *цљ*, *чл* (а и *рј* с нејатовским *ј*) него и на неке групе изван крстоликог системског поља. То су пре свега комбинације *к*, *г* + носни сонант (*м*, *н*, *њ*), које су доста обичне и постојане на почетку речи, а то значи гласовно прихватљиве у истом слогу – иако су, у целини узето, сонанти *м*, *н*, *њ* с разлогом изузети из система спојивих сонаната. Постоји, дакле, градација спојивости и неспојивости, а не пуко „да“ и „не“.

Зато ће се ова обрада закључити једним градираним сводом оцена, и то у табеларном виду (који је можда погоднији и за програмирање у рачунаре). Табелом се може послужити и корисник који не тежи једнообразном и доследном поступку, него себи допушта варирање у поступку, као и онај који не усвоји све оцене, него их у понечему преиначи.

Објашњење симбола у закључној нормативној табели:

плус – спојиво без ограничења (не ваља раздвајати, а у свим даљим случајевима даје се најпре мања па све већа предност раздвајању);

плус-минус – полуспојиво (ни спајање се не коси са системским складом);

минус-плус – такође полуспојиво (са нешто више системских сметњи);

звездича – слабо спојиво (не ваља спајати, иако то допуштају обавезна правила);

минус – неспојиво (обавезно је раздвајати и по нормативном минимуму, који толерише одступања од горњих упутстава);

празно окце (белина) – још изразитије неспојиво (сугласници супротне звучности, обавезно се раздвајају кад се наиђе на такво писање);

знак о – небитно за овај поступак (удвајање истог сугласника, системски могућно само на саставу сложеница).

Мерила не важе око границе делова сложенице (т. 232а).

	к	г	т	д	п	б	в	м	с	з	ш	ж	х	ф	ц	ч	џ	ћ	р	л	љ	ј	н	њ	
к	о	*	-	-	-	-	+	+	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
г	о	-	-	-	-	-	+	+	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
т	*	о	*	-	-	-	+	+	*	*	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
д	*	о	*	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
п	-	-	о	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
б	-	-	о	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
в	+	+	+	+	-	-	о	-	+	+	+	+	+	-	+	+	*	-	-	-	-	-	-	-	-
р	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	*	*	+	+	±	*	-	-	-	о	-	-	-	-	-
л	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	±	±	-	-	-	о	-	-	-	-	-
љ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	±	±	-	-	-	-	о	-	-	-	-
ј	+	+	+	+	+	+	+	+	±	±	+	+	+	+	±	-	-	-	±	-	о	-	-	-	-
м	џ	џ	*	*	-	-	о	+	+	+	+	+	*	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
н	џ	џ	-	*	*	-	*	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	о	-	-
њ	џ	џ	-	-	-	-	*	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	о	-
ц	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ћ	*	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-
џ	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-
ч	-	-	*	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
џ	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
с	*	-	*	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
з	-	-	*	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ш	*	-	*	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ж	-	-	-	-	-	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
х	-	*	-	-	-	-	*	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ф	-	-	-	-	-	-	*	-	-	о	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Закључна нормативна табела: спојено преношење и раздвајање сугласничких група при прелому речи на крају реда. Групе чине сугласник из горњег реда као први и сугласник из леве колоне као други. Објашњења табеле в. у т. 235d.

КОМБИНОВАЊЕ ПРАВОПИСНИХ ЗНАКОВА И ВИДОВА ТЕКСТА ИЛИ СЛОГА

236. Реченица се по правилу може завршити тачком, упитником или узвичником (и оба заједно) и каткад знаком прекида; на њен крај могу пасти и други знакови: други део знака навода (краће: 'знак извода'), знак за подбелешке (звездица или подигнута бројка), скраћеничка или постцифарска тачка и др. Кад писац у своју реченицу уклапа туђу ужу, и ова ужа доноси своју унутрашњу интерпункцију, а завршну и доноси и не доноси. Ако та ужа реченица дође на крај шире, онда једна и друга могу тражити исти или различит завршни знак, а уз то иде и питање како регулисати тај стицај могућних знакова. Донекле је слично наводу и кад писац подвлачи поједине речи (ради истицања или издвајања из свог слободног казивања), што обично значи да ће се штампати маркираним ликом писма (црним или курзивним слогом), а питање је какав лик треба да имају правописни знакови уз њих – неутрални или маркирани. – Све то намеће избор поступка, па и низ недоумица; начелно се тежи да се и у таквим случајевима знакови примењују по својој нормалној логици, али и да се упрости поступак и избегне нагомилавање пратеће графике.

Уместо описивања и дефинисања могућих стицаја, којих може бити веома много, служићемо се примерима сведеним на упрошћене и најкарактеристичније обрасце, додајући иза њих потребна објашњења.

Понављање тачке:

Уписао се крајем 1986. – Уписао се крајем 1986. г. – Нејасна му је била скраћеница „разг.“ – Нејасна му је била скраћеница **разг.** [А°]

– Завршна тачка обједињује се са постцифарском (о изостављању ове друге в. у т. 184b). Завршна тачка не пише се ако је испред ње написана скраћеничка тачка, или пак скраћеничка тачка и знак извода. – Али:

Уписао се давно (још крајем 1986). – Уписао се давно (још крајем 1986. г.). – Није му била јасна та скраћеница („разг.“). [B°]

– Завршна тачка се, дакле, не изоставља ако је испред ње затворена заграда. – Из образаца A° и B° видимо да се знак који припада наводу (овде скраћеничка тачка) пише испред знака извода („разг.“) и да се штампа истим ликом писма као и навод (разг.).

Поступак на крају навода унутар реченица:

Гром који се из мрачног облака сјури у оближње брдо подсети га стиха знаног из ђачких дана: „Урнебес се громки горам’ ори“; „Сва је згода – биће града тешка“, промрмља настављајући своју асоцијацију. [B°]

– Оба стиха би, као целовите реченице, изискивала своју завршну тачку, али се она изоставља. Тачка са запетом иза првог навода и запета иза другог (где се уместо ње могла написати и црта) не припадају наводима него пишчевој организацији реченица, па се пишу иза знака извода. О изостављању знакова уз конференсу (пишчев уметак или интервенцију) при навођењу дијалога в. у т. 200а.

Завршна тачка навода или ширег исказа:

Настављајући своју асоцијацију, промрмља: „Сва је згода – биће града тешка“.

Исписа на табли строфу: „Чемпресова шума бдије. Месец на њу просб своје хладно сребро. Одсијава модро летње иње са високих трава. Затим крик – то крикну буљина на пању.“

Поаро примети: „Али ви, мадам, нисте били сасвим задовољни.“ [D°]

– Први пример: по истој логици као у претходном обрасцу B° изостављена је тачка коју би могао тражити сам стих (дошла би испред знака извода), а написана је као битнија она која закључује целу реченицу; у складу с тим – ако би се стих издвојио не наводницима него црним слогом, завршна тачка не би била из црног него из обичног слога. – То, међутим, није никакво чврсто правило нити постојан обичај, него се често тачка стави одмах уза слово, па тек онда знак извода. Ни тај поступак није погрешан, а нарочито је оправдан кад је – као у друга два примера – пишчев текст само најава, иза које следи развијен и целовит навод; другим речима: кад је навод главни део исказа.

Разуме се, ако је навод само реч или израз који нема карактер реченице или исказа и не изискује свој завршни реченични знак – тачка обавезно долази иза знака извода:

Програм је започет уобичајеним „Гаудеамус“. – Говорио је некако „на ноте“.

Завршни знакови неједнаке изразитости:

Неко је написао на табли: „Зашто тражите више од удбеника?“ [E°]

– Овде би шири исказ тражио тачку на крају, али је предност дата упитнику из навода, као изразитијем знаку (који не бележи само крај, него и карактер исказа). Али:

Чија је ово порука „Зашто тражите више од уџбеника“? Нека се јави слободно, да поразговарамо о овом „зашто“. [Ж°]

У првој реченици и шири и ужи исказ траже исти знак (упитник), а предност има шири, као и горе под Г°. У другој реченици дата је предност и завршној тачки над могућним упитником на крају навода, јер је смисао потпуно јасан и без упитника.

У свим досад изложеним поступцима испољава се тежња да се упрости графика, нарочито да се избегне понављање истог или врло сродног знака (црте и запете, упитника и узвичника). То не значи да се такав поступак не може у изузетном стицају и допустити, нпр.:

Јесте ли учили на вратима поруку „Докад си овде“? – Ко је оштетио паролу „Напред!“? [З°]

– али такво гомилање знакова ипак оптерећује казивање, па је боље поправити стилизацију и тако избећи накупљање знакова.

Смештај знака за подбелешке. Белешка испод текста начелно је слична заграђеној допуни; на пример:

И одсада унапред ждрепци и коњи царства ми (у *Рак. препису испуштено „царства ми“*) да се не дају црквама (*Рак.: по црквама*) ни по црковним селима на храну. (*Ова одредба није ушла у другу редакцију Законика.*)

Војска која иде по земљи царевој – где падне у којем селу – друга која за њом иде да не падне у истом селу (*сличном одредбом село се штити и од узастопног ноћења номада*).

– а уз помоћ фуснота текст се овако уобличије:

И одсада унапред ждрепци и коњи царства ми¹ да се не дају црквама² ни по црковним селима на храну.³

¹ У *Рак. препису испуштено „царства ми“*.

² *Рак.: по црквама*.

³ Ова одредба није ушла у другу редакцију Законика.

Војска која иде по земљи царевој – где падне у којем селу – друга која за њом иде да не падне у истом селу.⁴

ИЛИ:

... да не падне у истом селу⁴.

⁴ Сличном одредбом село се штити и од узастопног ноћења номада. [И°]

– Према томе, кад белешка допуњава неку појединост у реченици, ситна бројка или звездица пише се уза саму одговарајућу реч, и то испред реченичног знака ако га има иза те речи (белешке 1 и 2); а то значи и испред завршне тачке ако се та реч нашла на

крају реченице. Када се пак белешка односи на целовит садржај реченице, као накнадна допуна, њен знак стоји обично десно од завршног реченичног знака (белешка 3 и прва варијанта белешке 4). Исправно је, међутим, и кад се лево од завршне тачке стави знак за подбелешку, ако она по смислу припада датој реченици (друга варијанта белешке 4). – Белешке испод текста могу се ређати не само једна испод друге него и у продужетку, раздвојене цртом једна од друге; ово је нарочито оправдано кад су белешке кратке и густе.

Лик интерпункције уз подвучене речи. Кад се маркирано штампа целовит део састава, онда су у истом лику и сви знакови у том делу. Кад се у неутрални слог уклапа мањи подвучени уметак, онда је у истом лику његова унутрашња интерпункција, као и знакови који по смислу припадају том уметку, нпр. црна скраћеничка тачка и апостроф, црни или курзивни узвичник односно упитник иза тако подвученог узвика односно упитног израза (ако се ови знакови не изоставе). У истом духу, ако писац нпр. проткива неутрални текст заграђеним курзивним коментарима, и сама заграда треба да буде курзивна.

Када се пак уз маркирану реч јавља знак који не доноси она сама него проистиче из пишевог поступка и његове организације излагања, по логичном мерилу знакови остају у неутралном слогу, као и пишев слободни текст; на пример:

Скраћенице пишемо углавном тројако – малим словима и с тачком: **г.** или **год.**, **нпр.**, **тзв.**; малим словима и без тачке: **м**, **км**, **кг**; великим словима и без тачке: **СРЈ**, **РТ** (РТВ), **САНУ**. [Ј°]

– тј. црно је штампана скраћеничка тачка, а неутрално (бело) зарез и тачка са зарезом, такође заграда. Бело ће се штампати и знак за фусноту и кад дође уз маркирану реч. Ипак се у овом поступку често даје предност мерилу визуелне складности, па се приљубљени знакови (не и одмакнути) штампају у истом лику као и маркиране речи, нарочито кад оне имају посебну позицију (нпр. насловне речи у речницима) или кад се ређају у целовитом низу:

одсад; одсада, од сада [у речнику]

Примери промене **к** у **ч**: **ручица, ручни, заручити, поточић, поточина, поточара.**

– Ни један ни други поступак није погрешан, и често се може препустити типографима. Не ваља, међутим, ако се произвољно меша једно и друго, нити ако се наводници или заграда отворе у једном лику и затворе у другом.

Комбиновању слогова нарочито се прибегава у речницима, где се често укрштају бели, црни и курзивни слог, каткад и ситније писмо. Поступак, међутим, утврђују редакције, а не општи правопис.

Обликовање ступца и пасуса. Традиционални обрасци обликовања пасуса и ступца део су културне и правописне норме, коју не треба подривати никаквим домишљањима и формалистичким модернизацијама. Мимо норме је помодно штампање без десне ивице ступца – поступак у коме се реч не дели на крају реда, него се цела преноси у доњи ред кад не може стати у горњи. Како у нашем језику велики удео имају дугачке речи, долази при оваквом штампању до великих разлика у дужини реда, а тиме и до нерационалног трошења простора, као и до замене уређеног ступца хаотичним и неуобличеним низањем. У штампарству се, дакле, редови морају потпуно уједначити по дужини, што се постиже подешавањем белина и прелома речи на крају реда. Једино последњи ред у пасусу не треба да иде до десне ивице, ако се то може на погодан начин избећи.

Исто тако је норма – и у штампарству и у сваком писању – да се на почетку пасуса ред обавезно увлачи (осим кад пасус почиње крупним иницијалом). У машинском писању ред се нормално увлачи за пет словних места, а у књигама око четири типична словна места, с тим што је увлачење у пола мање ако је слог двостубачан. Није рационалан – па тиме остаје и изван норме – помодни манир да се почетни ред пасуса не увлачи, с тим што се прелазак на други пасус сигнализује повећаним проредом (белином). Белина између пасуса не треба да се примењује механички него осмишљено, да се по потреби истакне граница садржајних целина састављених од више пасуса. Пасус без увлачења првог реда посебно је непогодан на почетку странице, јер се тада не види је ли она започета новим пасусом или се наставља већ започети.

Прилог

ИМЕНА И ЊИХОВЕ НОРМЕ

Чисто правописна питања у примени на имена обрађивана су у одговарајућим поглављима (велико слово, писање цртице и др.), али су и други аспекти људских и географских имена битни за језичку културу. Иако је највећи део ове материје изван меродавности језичког нормирања, постоје језичке законитости и мерила које је створио сам језик, па би у интересу његовог склада било да се што више уважавају. Многи људи су у прилици да вољно утичу на живот и фонд имена, па и због тога и ради свестранијег општег образовања ваља имати основне представе о главним видовима имена и мерилима која регулишу њихов живот и облик. – То и јест разлог што додајемо овај прилог једном правописном приручнику, прекорачујући оквире обичне правописне тематике.

Лична имена

(1) Лична имена слободно бирају родитељи и уопште породица, с тим што избор једним делом препуштају кумовима. Колико се зна, у Срба (православних) и у прошлости су се имена увек слободно бирала, јер црква није наметала ограничења. *Слободан родитељски избор и даље треба да буде главна норма личног именослова.* Догађа се, истина, да родитељи оптерете своју децу необичним, каткад и настраним избором, али таква застрањивања успешно може сузбијати саветодавна помоћ и просвећивање.

(2) Слобода избора није значила произвољност, јер је постојала *обичајна норма – да се имена не измишљају и конструишу, него се углавном преузимају из именословног наслеђа,* с тим што се увек јављало покоје приновљено име, а оно је за даље нараштаје постајало део наслеђа. Отуда је наш именослов – уза све мене и принављања – остао врло постојан. Доста данас још живих имена потиче чак из раног словенског доба, пре више од хиљаду година (в. под А° у табели). Словенско наслеђе, сачувано или модификовано, било је главни вид наших имена све до краја средњег века, добрим делом и касније.

(3) Словенско наслеђе највише је допуњавано поступним усвајањем имена из хришћанске традиције (краће: хришћанских или календарских), које је узело већег маха тек у турско доба, а сасвим мало утицајем именована других народа. И кад су узимана из тих извора, имена су *прихватана у таквом облику да не уносе никакав несклад*, ни у изговору ни у граматичкој промени, а одомаћивала су се поступно, једно по једно, а не у наглom таласу који мења карактер именована (в. старије узорке у табели). – Верска норма, међутим, потпуно је изменила имена исламизираниог дела становништва, јер су била обавезна оријентална имена; словенско наслеђе ипак је било делотворно у грађењу хипокористика и презимена од тих имена (нпр. Суљо, Суле, Салко, Аска, Аскан, Смаиловић). И нормe католичке цркве од XVI века потискивале су словенско наслеђе, али се оно ипак у некој мери одржавало (нарочито у презименима), а касније и обнављало.

(4) У природи је личних имена сталан процес њихове прераде. Преоблика правих имена обично је израз фамилијарности, наклоности или тепања, а тако добијени облик почесто истисне крштено име и почне служити као право име, а онда прелази и у наслеђе. Та прерада захвата и имена узета са стране („календарска“ и друга), али се нарочито живо испољава у словенском наслеђу; на пример:

Драгомир	Драгош	Драга	Даја	Дада
Драгос(л)ав	Драган	Дража	Дајо	Дадо
Драгорад	Драшко	Драго	Дако	Гага
Драгољуб	Драгоје	Драле	Дањо	Гаго
Драгомил	Драгутин	Драја		
Дражеслав	Драгашин	Драјо		

У првом ступцу показана су полазна имена по прасловенском обрасцу, а даље типолошки ступњеви њихове прераде – све до опонашања дечјег тепања у последњем ступцу. Ипак су имена старијег типа (први и други стубац) добро одолевала даљој преради, јер је деловала тежња да *облици изразито упрошћени због тепања остају у породичном кругу и ређе добијају ранг правих, официјелних имена*. Зато ти типови и не налазе места међу најчешћим именима у узорцима обухваћеним табелом, не само у старијим него и у онима из нашега столећа.

(5) У историји нашег именована промене су имале углавном поступан карактер. У турско доба појачао се удео имена из хришћанске традиције (библијских и светачких), али су од XIX века поново добила превагу имена од народних основа. Најосетније се именик изменио у другој половини нашега века. Међу најчешћа избила су имена *Драган, Зоран, Дејан, Горан*; то су имена складног облика (прва три су добро засведочена већ у средњем веку), али превелика учесталост било ког имена постаје му прак-

Узорци традиционалног и савременог српског именослова

А° *Имена прасловенског порекла*: Богдан, Бранислав, Будимир, Велимир, Витомир, Владислав, Војин, Војислав, Дејан, Доброслав, Милан, Милован, Милош, Мирослав, Ненад, Новак, Прибислав, Радан, Радован, Радомир, Радослав, Радота, Радош, Станислав, Стојан, Тихомир...

Б° *Дечанско властелинство око 1340, најчешћа имена*: Рајко, Радослав, Милош, Богоје, Доброслав, Богдан, Прибоје, Драгослав, Милован, Смиљ, Драгош, Бур'ђ, Никола, Обрад, Радомир, Хранислав, Храноје.

В° *Средњи Лаб 1455, најчешћа имена*: Богдан, Степан, Радич, Радослав, Никола, Божидар, Дмитар и Димитрије, Јован, Радохна, Вук (Влк), Вукашин (Влкашин), Радивој.

Г° *Дробњаџи 1477, најчешћа имена*: Радосав, Радоња, Радич, Радоје, Вукашин, Радивој, Вукосав, Влатко, Вукац, Радован, Вукша.

Д° *Поречје Требишњице 1477, најчешћа имена*: Радосав, Радоје, Радич, Радивој, Вукосав, Вукашин, Ратко, Радоња.

Ђ° *Сврљиг 1478/81, најчешћа имена*: Стојан, Радослав, Јован, Никола, Радивој, Богдан, Степан, Петко, Боја, Стајко.

Е° *Гусиње – Плав 1485, најчешћа имена*: Радич, Вук, Ст(ј)епан, Никола, Радос(л)ав, Радоња, Вукашин, Вуксан, Радохна, Божидар, Вукосав, Ђура, Новак.

Ж° *Околина Пећи 1485, најчешћа имена*: Радосав, Радич, Јован, Степан, Божидар, Никола, Богдан, Радоња, Вук, Радохна, Вукосав.

З° *Околина Кладња 1489, најчешћа имена*: Радич, Радивој, Вукац, Радован, Ђурађ, Божидар, Вукадин, Вукас, Радика, Вукић.

И° *Пипери 1497, најчешћа имена*: Радич, Радоња, Вуксан, Ратко, Вук, Вукашин, Радос(л)ав, Божидар, Ђуро, Вучета, Никац, Никола, Вукос(л)ав, Милко, Јован.

Ј° *Катунска нахија (део) 1521, најчешћа имена*: Радич, Радосав, Никола, Радоња, Стјепан, Ђуро, Иван, Бојко, Ђурађ, Рашко.

К° *Космај 1560, најчешћа имена*: Вук, Радосав, Радул, Радивој, Радован, Радоња, Вујица, Вукдраг, Вукоје, Ђура, Јован, Манојло.

Л° *Воћин у зап. Славонији 1579, најчешћа имена*: Вујица, Јован, Никола, Вук, Радоје, Радул, Вукман, Милош, Радован.

Љ° *Суботичка нахија 1590, најчешћа имена*: Јован, Никола, Вујица, Петар, Дамјан, Лазар, Милош, Радо, Радован, Цветко, Вук, Вукоје, Иван.

М° *Најчешћа презимена, узорак из 1 пол. XX в. (сведоче и о учесталости имена у ранијим вековима) – Војводина*: Јовановић, Ковачевић, Петровић, Николић, Илић, Јанковић, Марковић, Поповић; *Србија другде*: Петровић, Јовановић, Николић, Марковић, Илић, Павловић, Стојановић, Ђорђевић, Живковић, Јанковић, Станковић.

Н° *Најчешћа имена, годишта око 1910–1930, Србија*: Милан, Милорад, Миодраг, Драгољуб, Божидар, Александар, Радомир, Душан, Милутин, Живоград, Живојин, Никола; *женска*: Милица, Љубица, Вера, Олга, Драгица, Марија, Милка, Славка, Јела, Даница, Јелена, Радојка, Душанка.

Њ° *Најчешћа имена 1980–1990, Косово и Метохија, правосл. мушка*: Драган, Зоран, Милорад, Милан, Миодраг, Дејан, Горан, Владимир, Александар, Радомир, Новица, Миљивоје, Ненад, Слободан, Момчило, Јован, Небојша, Милош, Душан, Љубиша, Славиша; *женска*: Славица, Радмила, Зорица, Снежана, Стана, Гордана, Љиљана, Светлана, Слајана, Драгица, Весна, Милица, Миланка, Добрила, Зорка, Десанка, Драгана, Даница, Верица. *Узорак из Тамнаве и Срема, мушка*: Милан, Драган, Јован, Зоран, Душан, Слободан, Горан, Никола, Лазар, Стеван, Ђорђе, Милош, Сава, Петар; *женска*: Љубица, Јелена, Нада, Драгица, Милена, Марија, Софија, Славица, Вера, Душанка, Мара, Катица, Гордана, Даница, Љиљана, Радмила, Зора, Зорица.

тична сметња. Разни наноси донели су доста имена која раније нису била у обичају, а нека и даље делују врло необично (*Игор, Саша, Сања, Данијела, Виолета, Брижита, Жаклина, Жана* итд.). Постали су врло чести надимци на *-и*, и мушки и женски (*Мики, Боби, Зоки, Габи* итд.). Такви облици ако су мушки уносе тип деклинације који раније није постојао, а женски сасвим губе променљивост, што оптерећује реченицу. И ови надимци и разна раније само домаћа тепања (*Беба, Цица, Цаца* и др.) продиру већ у употребу као јавна имена. – Све то није предмет нормирања, али се у целини може рећи да тако нагла промена нашег именослова није у складу с његовом природом и законитостима које су преовлађивале у њему.

(6) Правописна норма не регулише облик имена, него само начин њиховог писања; нпр. не допушта се писање „Мијомир“, „Мијодраг“, „Воислав“, „Воин“, „Груица“, „Јулиана“, „Љубка“ – него *Миомир, Миодраг, Војислав, Војин, Грујица, Јулијана, Љупка* (али допуштено је *Едхем* и *Етхем* – према избору носилаца). Неке гласовне промене ушле су из народних говора у признати обичај, нпр. *Зарија* од *Захарија*, *Ристо* од *Христо*, *Михаило* и *Михајло*, али ваља саветовати родитељима да не уписују у матичне књиге имена типа *Мијајло, Микајло, Мијодраг* итд.

(7) Граматичка норма такође не дира у основни облик имена, али утврђује тип промене по падежима, уважавајући опредељења која имају широку базу у говорима. Признаје се (поред *Сима, Симе, Симин*) двојни образац *Симо, Сима, Симов* (источнији) и *Симо, Симе, Симин* (западнији), затим *Бране*, ген. *Брана, Бране* и *Бранета*; настоји се при томе да се поштују стварни изражајни обичаји (нпр. ген. *владике Рада*, тј. *Његоша*, а не „*владике Раде*“ или „*владике Радета*“), али се то доследно не може осигурати. Ипак се разне локалне и уже особености у промени имена не уводе у књижевни систем, нпр. промена *Велько, Вельке, Велькин*, женска имена типа *Стане, Анђе, Маре* и др. Не може се у српски језик (ни у латиничко писање) уводити ни изворно писање преузетих надимака (нпр. *Gaby, Micky*).

Презимена

Најмање се језичка норма уплиће у живот и облик презимена, јер се ту мора поштовати узус носилаца и њихове средине. Презимена су плод историјског развоја именослова. Из словенске старине наслеђено је именовање по оцу (као руска очинства, нпр. *Петар Илић Чајковски*), и тај се систем на српском простору одржао све до краја средњег века, местимично и касније. Успостављање презимена у српским срединама углавном је почело крајем средњег

века, а завршило се тек у XIX веку (најкасније у Србији). Најчешће је стари наставак за очинства (-ић) искоришћен и за презимена; нпр. *Вук Бранковић* био је Бранков син, а касније се његово име по оцу узело као презиме његовог потомства. Презимена на -ов/-ин и -ски карактеристична су за Војводину, али су и тамо много чешћа презимена на -ић. У Херцеговини и Босни раширена су (у све три верске заједнице) и презимена на -о (*Скоко, Гребо, Хумо*). Презимена пореклом од разних надимака најобичнија су у западним динарским пределима. Сразмерно млађа презимена по правилу су на -ић, а старија делом такође на -ић, а делом друкчија. У презименима је подложен нормирању тип промене и донекле начин писања.

(1) Само су презимена на -а променљива кад стоје уз женска имена (*Газивода, Половина* и др.). У мушком роду презимена на -о мењају се двојачко (као и слични хипокористици): *Ного*, ген. Нога, *Пецо*, ген. Пеце. Презимена на -ски мењају се по придевској промени (*Црњански, -ског*), а презимена на -ов/-ин по именичкој (*Попов, Попова*, а не „Поповог“), али у инстр. јд. и у множини по придевској промени (*Поповим, Попових* итд.). И женска презимена кад стоје без личног имена добијају каткад проширење које их чини променљивима, нпр. *Петровићева*, дат. -ој, а заст. и разг. и *Петровићка*, дат. -ки.

(2) Правопис разликује исправно и мимо правила написана презимена; нпр. исправно је *Којић, Клајић, Булајић, Стејић, Данчевић, Хаџиристић*, а мимо правила „Коић“, „Клаић“, „Дабчевић“, „Хаџи-Ристић“ и сл. Међутим, ако је неко одступање постало озваничени обичај, онда се и оно толерише. Ако пак неки носилац своје презиме страног порекла пише етимолошки, писци српских језичких текстова имају право да тај облик транскрибују, сагласно правилима прилагођеног писања страних имена. О писању цртице у двојним презименима в. т. 56.

Традиционална имена страних географских појмова

Неоспорно је право нашег стандардног језика да чува посебна традиционална имена иностраних географских појмова (тзв. егзониме), осим у специфичним случајевима. Традиционални географски именослов неодвојиви је део вековима ствараног језичког израза. Ономастичари и други лингвисти више пута су истицали нашу обавезу да чувамо тај традиционални именик, јер тиме чувамо и уважавамо сопствену културну окосницу и штитимо природност и постојаност нашег израза. Зато се не могу правити уступци настојањима из географских и каткад из политичких кругова да се наши егзоними замењују облицима својственим узусу дате земље.

(1) Треба да буду трајно заштићена од сваког покушаја дублирања или замене имена типа: *Грчка, Бугарска, Турска, Мађарска, Финска, Норвешка, Шведска, Данска, Пруска* (истор.), *Немачка, Француска, Енглеска, Шкотска, Ирска; Индија, Кина, Јапан, Шпанија, Румунија; Рим, Напуљ, Беч, Будимпешта, Темшивар, Солун, Атина, Скадар; Јерусалим, Нил, Казабланка, Огњена земља* итд. – Има, ипак, прилика у којима је неопходно или умесно заменити уобичајено име, некад само у датој конкретной прилици (у комуникацији са страном земљом – нарочито службеној, где се и језик комуникације и облик имена прилагођавају потребама), а некад и у самом општем узусу; ова друга замена углавном се ограничава на случајеве у којима име има одређено значење, информативно или меморијално (да подсети на некога или нешто).

(2) Кад год употребљавамо службена, а не слободна географска имена, дужни смо да ажурирамо њихову структуру и облик. Врло ретко постоји стварна потреба да употребљавамо службена имена ако постоји краће географско (в. т. 20а).

(3) Име које садржи неку информацију неопходно је заменити кад она није више тачна. Ако је нпр. у имену неке земље постојала реч *краљевина* или *република*, морамо унети поправку ако се државно уређење променило; слично томе, не можемо више *Конго* и *Заир* звати *Француским* и *Белгијским Конгом*, јер су то сад самосталне земље.

(4) Није умесно да одржавамо меморијалну симболику у именима из неке земље ако је та симболика тамо уклоњена. Кад су уклоњена меморијална имена каква су била у Заиру *Леополдвил* и у Русији *Стаљинград*, нормално је што смо их и ми заменили. У ове примере спада и преименовање у *Замбију* и *Зимбабве* раније *Северне* и *Јужне Родезије*, назване по британском политичару у доба колонизације; разлог више је за ову промену што ове две земље не чине ни државну нити изразиту географску целину, па немају разлога за обједињено име.

(5) Све друге промене уобичајених облика географских имена да би се прилагодила изворним облицима или њиховим променама не могу за нас бити никаква *о б а в е з а*. То је реципрочна правило; наиме, ствар је других језичких култура (у коју се ми не мешамо) да ли ће њихови облици наших имена бити типа „Белград“ или „Београд“, „Србија“ или „Сербија“, „Црна Гора“, „Черногорија“ или преведено „Монтенегро“ и сл. – а исто тако је само наша ствар избор између *Целебес* и *Сулавеси*, *Камбоџа* и *Кампучија* или *Кампуџија*, *Џејлон* и *Шри Ланка* (за острво и земљу, осим у службеној комуникацији); ово важи и за избор између *Дувно* и *Томиславград* и сл. Кад су пак у питању таква двојства као *Рим* и

Roma, Беч и Wien, Казабланка и „Дар ел Беида“ итд. – наш језик је већ извршио избор, који треба доследно поштовати.

И кад се наметне неко такво питање, оно никад није толико хитно да се ново име уводи у јавну реч пре него што се размотри у установама којима је у задатку српска језичка нормативистика. Тамо би се пре свега оценило је ли новина уопште потребна, а ако јест – онда у којим приликама и у којем облику (да ли нпр. *Шри Ланка* или *Шриланка*, *Сриланка*, да ли *Зимбабве* или *Зимбабва*, што је касно разматрати кад име већ уђе у обичај).

Домаћа географска имена и урбана микротопонимија

Просторна имена – општа топонимија и урбана микротопонимија – важан су део језичке материје и битно обележје културног и духовног амбијента. Зато морају бити у постојаној пажњи хуманистичких грана науке и културе, посебно оних чији је предмет језик.

Стални начелни циљ треба да буде: *постојани и добро уобличени именослов, који неће бити манипулативни него трајно утемељени део језика и у коме су имена језички складна и подесна; у њиховој симболичној компоненти мотивација треба да буде општерпризната и неоспорна, ненаметнута не само од мањине већини него и од већине мањини.*

Све те захтеве потпуно је задовољавао самоникли старински именослов. У средњовековно доба владарска и државна моћ није примењивана у програмирању земљописних имена. И кад су имена насеља настајала од вољно пробраних имена (на пример обе Митровице по црквама св. Димитрија, Прокупље по цркви св. Прокофија), то је текло потпуно спонтано, а српски народни језик потпуно их је прилагодио своме складу и својим законитостима. Највећи број имена насеља и других знатнијих географских имена настао је у средњем веку или је преузет из још старијег доба. То је самоникли летопис народног и историјског памћења и ризница коју ваља одлучно заштитити од сваке манипулације.

Ново доба, код нас од XIX века а другде у свету и раније, донело је велике потребе за новим именима, због изградње насеља, уличних мрежа и других објеката; донело је и обичај да се у имена уноси разноврсна симболика. Ранија дуготрајна туђинска власт у неким пределима (као што су Косово и Метохија и пречански крајеви) била је окрњила самоникли народни топономастикон. Многа словенска и старосрпска имена угашена су, а објективно су фаворизовани туђи језички утицаји. Отуда је разумљиво и логично што су се у таквим пределима јаче испољиле тежње да се именослов допуни и саобрази нашим узусима и нашем културном, традиционалном и језичком бићу.

Велики део новијих симболичких имена код нас има неспорну мотивацију и може се прихватити као нормално испољавање историјске самосвести; на пример Урошевац надомак немањичке престоне Неродимље, Обилић крај косовског попришта, Деспотовац код знамените задужбине деспота Стевана, Србобран на месту где су пречански Срби водили бојеве за свој опстанак. Као и другде по свету, пресељеничке струје уносиле су и нова имена у своја нова станишта. Те новине су само проткале, а не и затирале затечени старији именик, и то је њихова добра страна, јер је природно да се имена наслојавају, да у њима оставе печат сва битнија историјска раздобља, и срећнија и мање срећна. Без обзира на оцене ранијих измена, процес гашења и замене старинских самониклих имена на тлу СР Југославије оправдано је сматрати окончаним.

И у урбану микротопонимију, која се углавном морала стварати изнова, унесен је велики број лексиконских имена и појмова који заслужују да трајно остану у народном памћењу и буду део културне и националне свести и историјског сећања.

И у структуралном погледу велики део нових имена нашао је повољно решење. За творбу имена насеља доста су примењивани погодни традиционални модели једночланих имена на *-ац* и *-ово/-ево* (нпр. Обреновац, Његошево). Створен је систем имена улица, са два главна типа. Због краткоће и гипкости, далеко је најподеснији модел с једночланом придевском маркацијом (нпр. Сопоћанска, Немањина); додатни му је квалитет ако садржи и оријентациони податак (нпр. Дунавска улица дуж Дунава, Темеринска ка Темерину). Као прихватљив модел, иако језички мање економичан, усталила се и двочлана генитивска маркација, погодна за мотивско обележавање (Лукијана Мушицког, Војводе Пријезде). Економичности и гипкости оба модела доприноси што се реч „улица“ може изостављати; зато је овај образац погоднији него Улица бродараца и сл. (в. т. 36d).

Нису, међутим, избегнута ни лоша решења, аномалије структуралне и мотивске, које су нанеле штету логици и складу нашег просторног именика. Пре свега, нису изостала структурална погоршања. Нови језички израз већ је силно оптерећен опширним и гломазним називима, и свака замена једночланог имена називом од две а поготово више речи наноси штету складу језика и његовом добром комуникативном функционисању, а у доста случајева извршена је управо таква замена, на штету језика. Посебно су, на пример, неподесна двочлана имена насеља једнака личном имену (Јаша Томић, Ђенерал Јанковић, уместо могућних облика „Јашинац“, „Томићево“, „Јанковац“ или сл.), јер немају логичне деривације и падежне промене (нпр. какав је акузатив од Јаша Томић?).

С друге стране, до мотивских аномалија водило је претеривање у манифестационој намени именослова, воља моћника, поданичко угађање и тежња да се актуелна политичка вредновања, која су по правилу привремена, осигурају или овековече уграђивањем у именик. Почетак претеривања испољио се већ у обреновићко доба (два Милановца, по кнезу Милану – уместо Пореча и Бруснице, два Александровца, по последњем Обреновићу – на месту Кожетина и Прхова). Смена династије није искоришћена да се ово редукује пре укореења, него се наставило с династичким мотивисањем имена, без нужне историјске дистанце. Уочавање аномалија из тога доба може нам служити за критичку поуку, али су имена која су се одржала већ потпуно укореења, и у њих се не може дирати. Неумерено уношење политички мотивисане симболике у просторна имена, и тиме нарушавање њиховог природног наслојавања, нарочито се испољило после Другог светског рата, у доба формалне републике, што је наметнуло културну потребу да се претеривања и застрањивања редукују, пре него што се сасвим укорее.

У урбаном називљу тај је процес у току, а нова имена изискују и улице које још нису именоване или које се тек изграђују. С тим наглим поступком јавља се и опасност да се збрзаним или невештим избором опет наноси штета нашем просторном именику. Недавне замене преиначених имена градова изведене су на логичан начин, јер су враћена неспорна старинска имена: *Подгорица, Ужице, Врбас, Косовска Митровица, Јагодина, Беране*. Ово никако не значи да старије име увек има предност над новијим и да прикладна и подесна новија имена треба сматрати спорнима. За разне постојеће или могуће захтеве за враћање старијих имена насеља, поред воље мештана, треба оцењивати је ли старије или новије име у бољем складу с општом нормом и карактером нашег именика и његовим оправданим историјским менама. Културна мерила, стручну помоћ, па и институционално старање заслужује и локално називље по већим и мањим местима, нарочито ако би негде дошло до застрањивања у мотивацији имена и нарушавања опште културне нормe. Имена, и кад су локална, припадају свима; свака промена у њима ваља да буде прилог општем складу именика, а не замена једне форсиране симболике другом.

Културна норма просторних имена. У интересу чувања нашег именика као културног наслеђа и као складног дела језика – треба стварати културну норму које ћемо се придржавати при сваком одлучивању о топографским именима. Њен основни циљ истакнут је на почетку: да допринесе складном, језички подесном, неспорном и трајном именослову, а у ту сврху могу се дати и неке одређеније препоруке.

(1) *Треба заштитити од сваког даљег мењања сва наша старинска и самоникла имена.* Имена насеља и други знатнији топоними део су општег израза, и њихово мењање није никакво искључиво право уже средине и локалног одлучивања. Колико је могуће и потребно, ту заштиту треба осигурати и прописима.

(2) И у градској микротопонији, иако је у њој мало самониклих старинских имена, треба тежити постојаности. Без обзира на значај мотива који се жели симболично истаћи, то не треба радити по цену поништавања прикладних имена. Главни је задатак просторних имена да погодно служе у језичкој комуникацији, а не да манифестују програме и друштвена вредновања; име је најбоље кад је кратко и неприметно и кад не скреће пажњу на себе. Једине оправдане промене наслеђених имена јесу оне којима се – у рационално могућној мери – отклања нека аномалија и непримерност. Са овим изузетком, стално правило треба да буде: *именовати оно што се изгради а не прекрајати прикладна стара имена; не треба мењати ниједно име ако је језички подесно и мотивски нормално.*

Као мотивски нормалне и као врло погодан део урбаног називља, треба прихватити називе улица мотивисане географским именима, нашим домаћим или за нашу историју битним. Ово вреди не само за имена с одређеном историјском или духовном симболиком (типа Мишарска, Студеничка, Хиландарска) и за имена која указују на правац улице (Кумодрашка ка Кумодражу), него и за имена општите или неодређене конотације; и кад су мотивски неутрална, оваква имена својом целином сведоче о припадности града нашем историјском, културном и етничком простору.

Ако пак имена имају и одређенији симболични мотив, он треба да буде неспоран, општепризнат, прихваћен као трајни чинилац историјске свести, пијетета и историјског и културног вредновања. Природно је да ће у појединим срединама долазити до изражаја и посебна мотивација, условљена посебном регионалном или и националном традицијом и самосвешћу. Али и та посебна симболика треба да буде у равнотежи са општијом и са ширим културним простором, да тежи неспорним мотивима, прихватљивим за све битне компоненте становништва.

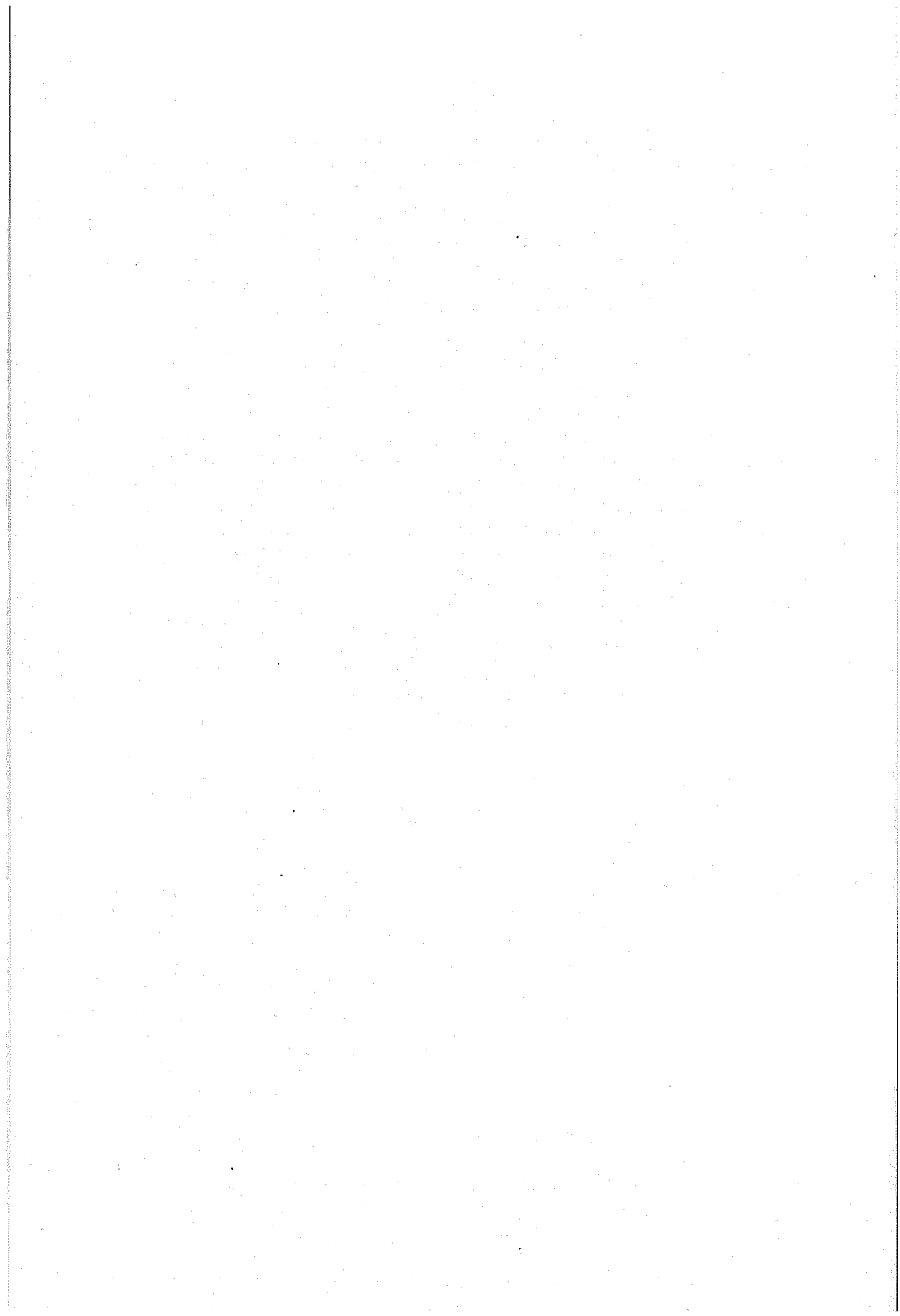
(3) *За вредновање мотива који се уткивају у имена неопходна је историјска дистанца.* Без ње неминовно ће се уносити у именик не само симболични појмовник трајне вредности него и ефемерни историјски нанос, одраз тренутних пригодних гестова. За мотивацију имена погодни су симболи који издржавају смене поколења и политичких раздобља.

Ово вреди и за личности из културе и науке и – поготово – за личности, покрете, најчешће и догађаје и датуме из политичке

историје. Одлуке о именима не треба доносити у атмосфери еуфорије, нити комеморативне, свечарске или официјелне пригодности, него онда кад се замисли могу мирно и критички просудити и кад се може одмерити најприкладнији вид симболике. За личности из културе и науке обично је преурањен суд ако њихово дело није бар четврт века било изложено стварном вредновању у јавном животу, а за политичке покрете, системе и њихове предводнике за оцену је битан исход њиховог периода, што изискује и полувековну дистанцу.

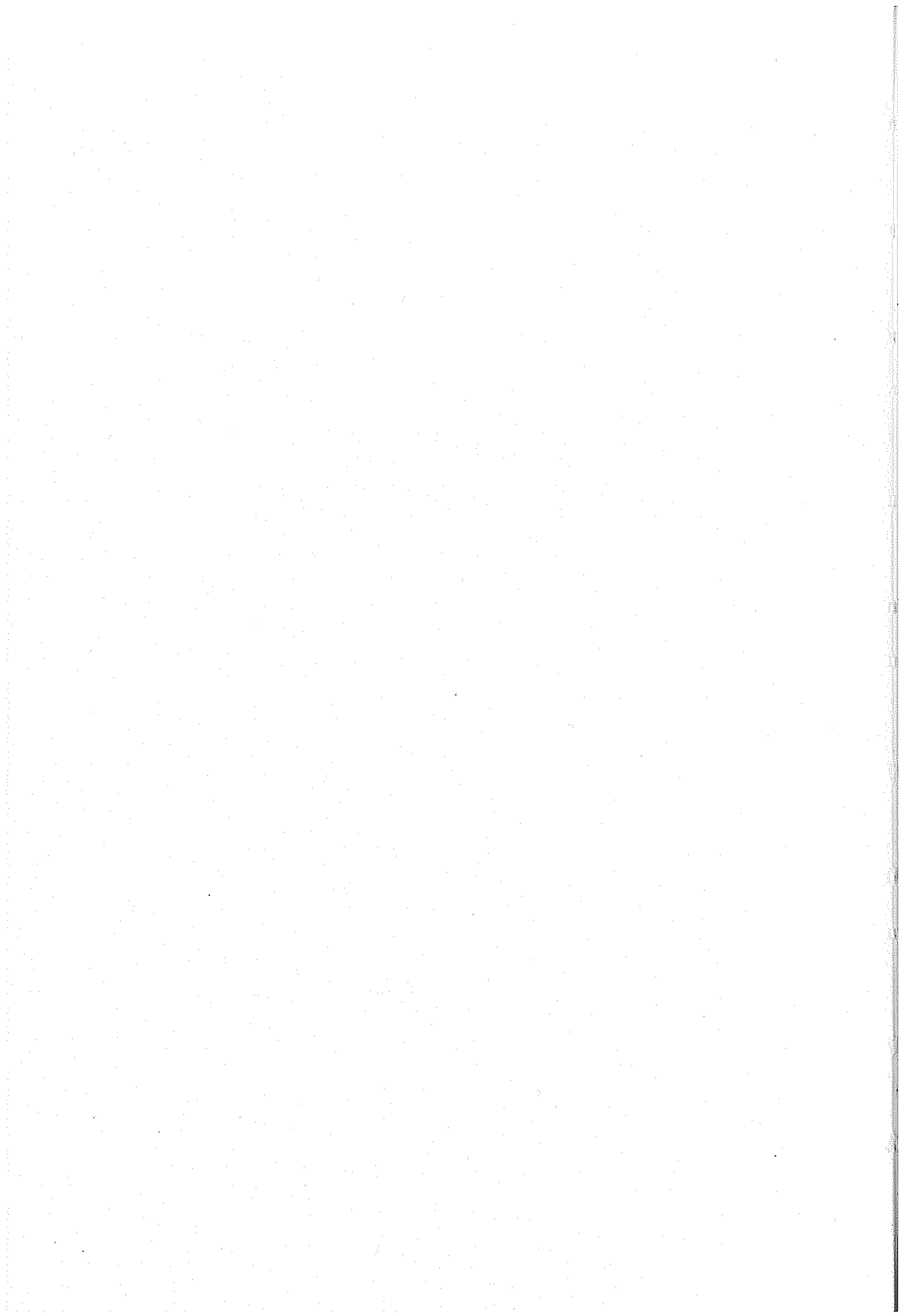
(4) *При избору имена стално треба тежити њиховој језичкој и комуникативној погодности.* Ово је нарочито важно за имена која ће често бити у јавном изразу. За имена улица главно правило треба да буде једночлана (придевска) или двочлана (генитивска или придевска) маркација, а за имена тргова треба тежити једночланој; још је подесније име ако је сачувано у облику именице (нпр. С л а в и ј а). Ако је само презиме или само име довољно маркантно, треба признавати спонтана народна упрошћавања (нпр. Т е с л и н а улица уместо Н и к о л е Т е с л е); није задатак имена да исприча о свом мотиву, него само да подсети на њега, а пре свега да служи као погодан топоним.

Самим пак именима не треба пречити да буду што сличнија самониклим старинским, а тиме и прикладнија за своју важну службу. Она ће и тако бити сведок времена и симбол земље и народа, али ненаметљиви и тиме вреднији сведок и симбол.

РЕЧНИК
УЗ ПРАВОПИС

РЕЧНИК
УЗ ПРАВОПИС

А

- а**, формант варијаната именица м. рода с основом на **-крат** (из грч.) и **-ист** (из лат.): *аристократ(а)*, *демократ(а)*, *славист(а)*, *курсист(а)* итд.; а-промена обична је само у једн., а у мн. је редовно или скоро редовно **-и**: *аристократи*, *-има*, *слависти*, *-има*
- а** у чеш. именима ум. -Е, т. 105с
- а** за алб. крајње Ё/А (*Корча*), т. 107а
- а** и **е** за ар. „фетха“ (фонол. кратко [а]), зависно од позиције и сугл. околине (у средини речи), в. т. 110b(1)
- А**, скраћ. ампер, т. 226а
- а. а.**, скраћ. ad aста, т. 226b
- Абазар** (перс.), т. 112b
- абати**, не него хабати
- абација**, **абацијски** (боље него абацински), **абацика** (мање об. абацијка)
- Абашири** (јап. Abashiri), т. 123с
- Абдулазиз**, **Абделазиз** (ар.), т. 110f
- Абдулах**, **Абдалах** (ар.), т. 110f
- Абдурахман**, **Абдерахман** (ар.), т. 110f
- Абел**, в. Авелъ
- абер**, **аберник**, не него хабер, хаберник
- абецеда**, т. 1
- Абисинија** и сл., в. Етиопија
- аблендовати**, т. 100b
- А-бомба**, т. 51а
- Абрахам** (енгл. Abraham), т. 118
- Абруци** (итал. Abruzzi), т. 122
- абсорпција**, не него апсорпција
- абсцес**, не него апсцес
- Абу ел Рејхан** (ар.), т. 110е
- Абу ел Хасан** (ар.), т. 110е
- Абу Муса** (ар.), т. 110b(1)
- АБЦ течај** (допуштено и АБЦ-течај), т. 51с
- ав** за грч. АУ под утицајем визант. изговора (*Кавказ*, *лавра*), т. 98b; в. и **ау**
- ав** за новогрч. АУ (*Ставрос*), т. 99
- ав-ав-ав**, т. 59е
- авамигран** (лек), т. 29f
- аван** (хаван)
- авангарда**, **авангардист(а)**, мн. -сти, **авангардисткиња**
- аванзман** (не авансман)
- авантурист(а)**, мн. -сти, **авантурист-киња**, **авантуризам**, -зма
- Авганистан**, **авганистански**, **Авганистанац**, **Авганистанка** (дат. -ки); *Авгани*, *Авганици* (у значењу најбројније нације у земљи); обичније (у срп.) него Афганистан итд.
- август** (према имену римског цара), т. 28а
- Авдиљ** (алб. Avdyl), т. 108
- Авелъ** (хс. Абел), т. 100f
- Аверон** (франц. Aveyron), т. 164
- авијација**, инстр. -цијом, т. 73с
- авио-**, спојено или с цртицом, т. 49е: *авиострада*, *авиофлота*, *авиопарк*; *авио-превозник*, *авио-карта*, *авио-путници*, *авио-хан-*

- гар итд. (зависно од обједињености акцента и значења)
- авион**, т. 73b
- авлија** (не хавлија)
- авлијски**, т. 74b
- Авној**, Авноја и **АВНОЈ**, АВНОЈ-а, т. 227с, 228а
- Авр** (франц. Navre), т. 164
- Аврам** (хс. Абрахам), т. 100f
- аврљ-баврљ**, т. 59e
- ага** (дат. аги, вок. аго и ага, ген. мн. ага), **агин**; спојено: *Мујага, Суљага, Авдага, Мустафага* или с цртицом: *Смаил-ага Ченгић, Зафир-ага*; испред имена одвојено: „о чујеш ли, аго *Асан-аго*“, т. 55а
- Агадир** (ар.), т. 110b(1)
- Агата** (енгл. Agatha), т. 118.
- агенс**, ген. мн. агенсџ, т. 94b(3)
- агент**, ген. мн. агената
- Агилар** (шп. Aguilar), т. 179
- агиница**; *Смаил-агиница* (Смаил-агиничин), *Хасанагиница* (-ичин)
- Агнес** (енгл. Agnes), т. 116 и 118
- Агнес** (ж.), неприлагођени ном., али с наставцима ж. р. (посебно у дат. и присв. прид.: *Агнеси, Агнесин*), т. 103e
- Агостињо** (порт. Agostinho), т. 149
- агро-** (спојено): *агроиндустрија, агрокомбинат, агротехника*, т. 49а
- агроном**; **агрономка** (1. жена агрономом, 2. врста пшенице); **агрономија**, т. 48а
- ад** и **хад**, т. 70d
- ада**; **Ада** (геогр.), **адачки**, **Адачанин**, **Адачанка** (дат. -ки)
- Адам** (енгл. Adam), т. 118
- Адама** (хол. Adama), т. 169
- адамова јабука** (бот.), т. 28d
- адвентист(а)**, мн. -сти, **адвентисткиња**
- адверзативан** ('супротан': адверзативне реченице и сл.; не адверсативан)
- адвокатичин** (према адвокатица), т. 85b
- а-деклинација**, т. 51а
- адет** (не хадет)
- Адир** (ар.), т. 110b(4)
- Адис Абеба**, **Адисабебљанин**, **Адисабебљанка** (дат. -ки), **адисабебски**, т. 57b
- адјектив** (придев), **адјективни** и **адјективски**, **адјективизација** (попридевљавање)
- адјункт**, ген. мн. адјунктата, т. 94b(2)
- адјустирати** (не ађустирати)
- адресант** (ген. мн. -аната, онај који што упућује), **адресат** (онај коме се упућује)
- адсорпција**, **адсорбовати** (-ирати)
- адхезија**, **адхезиони**, в. т. 76d
- адхеренција**, т. 76d
- аеро-** спојено: *аеродинамика, аеродром, аероклуб, аеролинија, аеромеханика, аеромитинг, аеронавигација, аеронаутика, аеронаутичар, аеротранспорт* итд. Изузетно, у истицању различитости и с цртицом: *аерозапрега* и *аеро-запрега* (авион и једрилица), т. 49e(4)
- аждаја** (аждаха, угл. у мусл. срединама), т. 70а
- аждајица**, т. 73а(1)
- аждаха**, в. аждаја
- азбест**, **азбестни**, т. 82а(2)
- азбука**, т. 1
- Азеведо** (порт. Azevedo), т. 149
- Азија**, **азијски**, **Азијац**, **Азијка** (дат. -ки); **Азијат**, **Азијаткиња** у експр. значењу (с негативним призвучком)
- азилант**, ген. мн. азиланата, т. 94b(2)
- Азтек**, не него Астек
- аи** у мађ. презименима на -АИ, -АУ, т. 137
- АИДС**, боље **сида**
- Аикава** (јап. Aikawa), т. 123b
- ај** каткад за грч. АИ испред вокала (*Ajac*), т. 98b; в. и е
- Аја Софија**
- ајатолах** (мн. -си), т. 39d
- ајван** и **хајван**, т. 70d
- ајвар** и **хајвар**, т. 70d
- Ајдахо** (енгл. Idaho), т. 118
- ајде** (ајдемо и сл.), боље је **хајде**
- Ајзенхауер** (Eisenhower, не „Ајзенхауер“), т. 113
- Ајзенштајн** (боље него Ејзенштејн), т. 157e

- Ајзенштајн** (боље него Ејзенштејн), т. 157е
- ајив**; у образовању придева овим формантом **ј** се чува: *лишајив, приштајив, жуљајив, сипљајив* итд., т. 73а(2)
- ајица**; у образовању именица овим формантом **ј** се чува: *м(ј)ешајица, мећајица* итд.
- ајкуна** (не хајкуна); **Ајкуна** (хип. од имена)
- ајн** (боље него **-ејн**) у рус. презименима (с њем. дифтонгом EI), т. 157е (уп. *Ајзенштајн, Бернштајн, Бронштајн, Штајн*)
- Ајнштајн** (њем. Einstein), т. 143
- ак.**, скраћ. *акузатив*
- акропољ** (акропола) у општем зн., **Акропољ** (Акропола) геогр. (у Атини)
- Ајра** (енгл. Ira), т. 119а
- Ајрин** (енгл. Irene), т. 118
- академија**; **Академија** (као скраћено име, т. 30b); **академијски** (према академија), **академски** (у општијем зн.)
- а камоли**
- акварелист(а)**, мн. -сти, **акварелист-киња**
- акваријум** и **аквариј**
- Аквасанта** (итал. Acquasanta), т. 122
- Акви** (итал. Acqui), т. 122
- акобогда** (у зн. упитног прилога – куда, камо), али: „Ма не рече: *ако бог да*“.
- ако ли** (везнички израз, т. 63с)
- аконо**, уп. под но
- акорд** (ген. мн. акордâ, обичније него -рада)
- акробат(а)**, мн. -ти
- акт** (мн. акти и акта, ген. аката; као слик. термин актови, актова)
- активисткиња**, т. 82а(1)
- актовка** (сценски комад), дат. -ци и -ки
- актуелан** и **актуалан**, **актуелизација** и **актуализација**, **актуелност** и **актуалност** (инстр. -ошћу и ређе -ости)
- акустика**, дат. -ци, т. 86с
- акушерка** (дат. -ки)
- акценат** и **акцент** (ген. мн. акцената), **акцентологија**, **акцентолог**, **акцентолошки** (не „акцентологијски“), **акцентуација**
- акционар**, **акционарка** (дат. -ки) и **акционер**, **акционерка**
- алабастар**, -стра, боље него алабастер, -стера
- алај-барјак**, т. 50с(1)
- алајбег**
- алал(ити)** и **халал(ити)**, т. 70d
- Алан** (енгл. Alan), т. 118
- алапљив**, не него халапљив
- алас** (халас), т. 70d
- алатка**, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
- алаткица**, т. 85d(1)
- Алах**, т. 34b
- алб.**, скраћ. 'албански'
- Албанија** (заст. Арбанија), **Албанци** (њени житељи), **Албанац**, **Албанка**, **албански**; у етн. значењу: **Арбанаси**, **Арбанас**, **Арбанаскиња**, **арбанаски** (арбанашки) и **Шиптари**, **Шиптар**, **Шиптарка**, **шиптарски** (обоје за људе из Албаније и њихове сународнике другде; заст. Арнаути итд.); у овом зн. узима се и **Албанци** итд., али су диференцирани називи функционално погоднији
- Алберт** (енгл. Albert), т. 119с
- алва** и **халва**
- Алварез** (шп. Álvarez), т. 175 и 179
- алга**, дат. алги, т. 86с
- Алеи(к)сандр** (шп. Aleixandre), т. 179
- алеја** (дат. алеји)
- Александар** (тако и као грч. име, у срп. необ. Александро), т. 97с(4), *Александар Велики*, *Александар Македонски*; исти облик и за рус. Александр, т. 105d
- Александер** (енгл. Alexander), т. 118
- Александреску** (рум. Alexandrescu), т. 152
- Алекта** и **Алекто** (грч. ж., мит.),

- дат. Алекти, присв. Алектин, т. 97с(3), 103е
- алем-камен**
- алергија, алергијски, алергичан; алерголошки (тест)**
- Алзас-Лорена**, т. 57b
- алзасколоренски**, т. 58f(4)
- Али(ја)** (алб. Ali), т. 107b
- Али-баба**
- алиби, -ија**
- алијанса; Света алијанса** (истор.)
- Алије** (франц. Allier), т. 164
- алијенација**
- алинеја** (алинеје, алинеји), т. 74а
- алка** (халка), дат. -ци, т. 70d; *Синьска алка*
- Алказар** (шп. Alcázar), т. 179
- алкалије**, ж. мн. (спојеви, једињења алкал. метала)
- алко-тест**
- алманах**, мн. алманаси
- ало и хало** (телефонски позив)
- алов**, т. 70d
- Алпи** (дат. Алпима) и **Алпе** (дат. Алпама), **алпски** (мање об. и алпјски); **Алпинац, Алпинка** (дат. -ки), **алпински; алпинист(а)**, мн. -сти, **алпинистички, алпинизам, -зма**
- алпинисткиња**, т. 82а(1)
- алт; алтисткиња**
- Алто Адиђе** (итал. Alto Adige), т. 122
- алтруист(а)**, мн. -сти, **алтруистички**
- алувиј и алувијум, алувијални** (мање об. алувијски и алувијумски)
- алуминијум** (и алуминиј), **алуминијски и алуминијумски**, т. 74b i 96с(2); уп. и 100а
- алфавет**, т. 1
- алфа зраци**, предност одв. писању, али: *α-зраци*, 51ab; само одвојено: *алфа и бета зраци*, α и β зраци, т. 53.
- Алфред** (енгл. Alfred), т. 118
- Алхамбра** (трад., шп. Alhambra), т. 179
- Аљаска**, дат. -ци, т. 86с
- Аљенде** (шп. Allende), т. 179
- Аљехин** (рус. уоб., ум. системског „Аљохин“), т. 156b, d(4)
- аљкав** (не халкав)
- ам и хам**
- амазонка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 94с(3)
- амајлија** (хамајлија), т. 70d
- амал(ин) и хамал(ин)**, т. 70d
- амам и хамам**
- аматерка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 94с(3); **аматеркин**, т. 86с
- амбар** боље него хамбар
- амброзија** (не амбросија), т. 98а
- Америка** (дат. -ци), **С(ј)еверна Америка, Јужна Америка, Американац, Американка** (дат. -ки) (необ. Америчанин, Америчанка), **амерички** (необ. американски)
- ами 8 и Ами 8**, т. 29g
- Амин** (ар.), т. 110b(1)
- амино-**: *амино-група, аминокиселине* итд.
- Амјен** (франц. Amiens), т. 164
- амоте**, в. под овамоте
- ампер** (мера, према имену Ампер, Ампрèге); **амперметар**, али **ампер-сат, ампер-секунда, ампер-час**
- Амундсен** (Amundsen), не Амундзен
- амфитеатар, -тра**
- аналитика** (дат. -ци)
- аналогизам, -зма**, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- анархизам, -зма**, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- анархисткиња**, т. 82а(1)
- анатомија, анатом** (необ. анатомист, анатомиста), **анатомски**
- Ангел** (мак. Ангел), т. 106а
- англистика**, дат. -ци, т. 86с
- англисткиња**, т. 82а(1)
- Англоамериканци**, **Американци** енгл. порекла и језика; **Енглези** и **Американци** заједно узети (у овом значењу и **Англо-Американци**), т. 48с
- англоамерички и англо-амерички** (према значењу); поред *енглеско-амерички* т. 58f(5)
- англоман, англофил, англофоб**, т. 49b

- Англосаксонци, англосаксонски**
ангро (на велико)
ангстрем, т. 76е
Андалузија (трад., шп. Andalucía), т. 179
Анджеј (пољ. Andrzej), т. 147
Анди (дат. Андима), ређе **Анде** (дат. Андама), **андски**
андрак (не хандрак)
Андреа, ген. Андрее, дат. Андреи, инстр. Андреом, т. 74а (ж. име)
Андреев и **Андрејев** (буг.), т. 106с
Андроид, т. 73а
Андромаха, дат. -хи, т. 86б(4)
анђел, в. анђео
Анђело (итал. Angelo), т. 122
анђео (необ. анђел); **анђелски** (неутрално, нпр. анђелска крила) и у прен. зн. **анђеоски** (лик, глас), т. 91d(2)
а немоли (уп. а камоли)
анекс, ген. мн. анекса, т. 94б(3)
Анка, дат. Анки
Анкица, **Анкичин**, т. 85d(3)
анмас (у маси, на велико)
анпрофил (боље: с профила, из профила)
ансамбл (ген. мн. ансамбала и ансамблâ)
антагонизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94б(1)
Антарктик (мање обично Антарктида), **антарктички**
Антверпен (хол. Antwerpen), т. 169
Антеј (не Антај), т. 98а
антена; одвојено: **ТВ** и **радио антена**, т. 53; с цртицом: **Т-антена** (у облику слова Т); предност одвојеном писању: **ТВ антена**, **радио антена**
Анти, **Анта** (име којим су грчки и римски писци називали један део Словена), т. 14б
анти-: **антифашисти**, **антисемитизам**, **антинуклеарци**; цртица у стилист. удвајању: **анти-антинуклеарци**, т. 49d; такође у **Анти-Диринг** (полемички спис против Диринга), т. 49б
антиамериканац, т. 49б
антиенглеz, т. 49б
антика (дат. -ци)
антифашистскиња, т. 82а(1)
Антихрист (хс. Антикрисст); **антихрист** (у општем значењу: безбожник, неверник)
Антоан (франц. Antoine), т. 164
Антоанета (франц. Antoinette), т. 164
антропо-: **антропологија**, **антропо-биологија**, **антропогеографија** и (ради истицања рашчлањености) **антропо-топоним**, т. 49d
антропоидан, -дна, т. 48а
антропологија; **антрополошки** (необ. антропологијски) т. 48а; **скраћ. антропол.**, т. 225
ануитет, **ануитетни**
анфас ('спреда, с лица')
Анхуеј (кин. Anhui, провинција), т. 134
Анчица; **Анчицин**, т. 85d(3), 85с
Ањели (итал. Agnelli), т. 122
аорист (прошло сврш. време), **аористни** (и аористски), **скраћ. аор. а-основе**, т. 51а
АПВ, **скраћ.**, т. 227с
апелација, **апелациони**, **апеловати**
Аполон (мање об. и Аполо), т. 34а; **Аполон белведерски** (примерак кипа)
Аполонија (алб. Appolloni), геогр., т. 108
апотека, дат. -ци, т. 86с
апотекарка (дат. -ки)
априори (унапред, без претходне провере), **априоран**, **априористички**
апс, не него хапс
апсити, не него хапсити
апсолвент (ген. мн. -ната), **апсолвентскиња**, **апсолвирати**
апсолутан, -тна, **апсолутизам**, -зма, **апсолутист(а)**, мн. -сти, **апсолутистскиња**
апсорпција (не абсорпција), т. 76d
апстиненција, т. 76d
апстракција, **апстрактан**, -тна, **апстраховати** (-ирати)
апсурд, ген. мн. апсурда (необ. апсу-

- апсциса
 Апулија (трад., итал. Puglia), т. 122
 ар (мера за површину), ген. мн. ари
 ар., скраћ. 'арапски'
 арабеска (дат. -ки и -ци, ген. мн. -сака и -ски)
 арабисткиња, т. 82a(1)
 Аралско језеро, т. 21d
 Аранђел, в. арханђео
 Арапин (мн. Арапи), Арапкиња или
 Арапка, Арапче, Арапчад, т. 14b
 арапин (коњ), т. 28е
 Арбанас и сл., в. под Албанија
 арбитар, -тра (не арбитер); арби-
 трирати
 арго супа (предност одв. пис.), т. 50b(1)
 Арђеш (рум. Argeş), т. 152
 арестант, ген. мн. арестаната, т. 94b(2)
 аријство, т. 74с
 Аристарх, вок. -ше (у срп. необ. Аристархо), т. 97с(4)
 аристократија (хс. аристократија), т. 100d
 ариш (не хариш)
 Арјеж (франц. Arjège), т. 164
 арлекин и харлекин
 Армањак (франц. Armagnac), т. 162
 Арменија, в. Јерменија
 армијски, т. 74b
 Арнем (хол. Arnhem), т. 169
 Арнолд (енгл. Arnold), т. 118
 Арсењев (рус.), т. 156b
 Арсин (према Арса и Арсо, ген. Арсе)
 Арсов (према Арсо, ген. Арса)
 артерија
 артериосклероза, т. 73b(3)
 артерски (артешки), не артерски (о бунару)
 артикл и артикал, ген. -кла, ген. мн. -кала
 артиљерија (не артилерија), артиљеријски, артиљерац
 Артур (енгл. Arthur), т. 119b
 архаизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
 арх., скраћ. 'архаизам' (реч старинског призивука)
 арханђео (необ. арханђел, т. 34a), -ђела, али нар. лично име (данас ретко) само Аранђел, Ранђел, т. 91a(2); арханђелски, т. 91d(2)
 археологија, т. 48a
 архи-: архиђакон, архиепископ, архијереј и сл.
 архив (нпр. у називима установа и часописа), архива (ставити документ у архиву); архивист(а), мн. -исти, архивисткиња
 Архимед, Архимедов (закон), т. 98b
 архипелаг
 архитект, ген. мн. архитеката, т. 94b(2)
 архонт, ген. мн. архоната, т. 94b(2), 98b
 арчити, не него харчити
 Асад (ар.), т. 110b(1) i 110d
 Аслани (алб. Asllani), т. 107b
 аспект (ретко аспект), ген. мн. -ката
 Астек (не Азтек нити Ацтек), Астеци, астечки (не астешки)
 астма, астматичар
 астрахан крзно (предност одв. пис.), т. 50b(1); уп. и т. 28a
 астроном; астрономија, т. 48a
 Асунсион (шп. Asunción), т. 179
 асура и хасура, т. 70d
 асфалт (не асвалт)
 аташе, -са, мн. -еи
 ат (не хат), мн. ати-ата и атови-атова
 атар и хатар ('подручје')
 атеист(а), мн. -сти, атеисткиња, атеистички
 Атика, дат. Атици, т. 86с
 Атина (град и богиња); атински, Атињанин, Атињанка, дат. -ки (хс. Атена итд.)
 Атлант (грч. Atlas, осн. Atlant-), т. 97a
 Атлантида (грч. Atlantis, осн. Atlantid-), т. 97a
 Атлантик, атлантски, Атлантски океан (т. 35ab); Атлантски пакт
 атмосфера, атмосферски
 атријум и атриј, в. т. 100a; уп. -иј, -ијум

- атријум и атриј**, в. т. 100а; уп. -иј, -ијум
- ау** за грч. АУ (Аргонаути, аутократ), т. 98b
- Ауга**, дат. Ауги, т. 86b(4)
- Аугзбург** (њем. Augsburg), т. 143
- Аугије, Аугијев и Аугија, Аугијин** (не Аугеја), т. 98а; *Аугијеве* (Аугијине) штале
- аугм.**, скраћ. 'аугментатив', т. 225d
- Аустралија, аустралијски и аустралски, Аустралијанац, Аустралијанка** (дат. -ки) и **Аустралац, Аустралка**
- Аустријски рат** (1914-1918), у народним говорима, т. 27а
- Аустријско царство**, т. 20е
- Аустроугарска** (II Аустро-Угарска); *аустроугарска флота, држава* итд., али: *аустро-угарски односи, аустро-угарске размирице*, т. 49f(1); *аустроугарско-турски односи, аустроугарско-турски уговор*, т. 58i
- Аустроугарска царевина**, т. 20е
- аутаркија** (довољност самом себи, самодовољност)
- аутархија** (самовлада, самодрштво), **аутархичан и аутархијски**
- ауто** – у спојевима, т. 49е. Спојено у значењу **само-**: *аутобиографија, аутокоментар, аутопортрет, аутосугестија*, такође кад је други формант несамосталан: *аутодром, аутомобил, аутострада*; предност. спој. писању: *аутоелектричар, аутолакирер, аутолимар, аутомеханичар*; предност цртици: *ауто-гума, ауто-купон, ауто-камп, ауто-кућа, ауто-опрема, ауто-пијаци, ауто-трговач, ауто-превоз, ауто-превозник, ауто-рели, ауто-салон, ауто-такмичење* итд. Удвојени форманти, т. 53: *ауто-мото друштво, ауто-мото клуб, ауто-мото трке, ауто и мото трке.*
- аутокефалан**, -лна, т. 49е(1)
- аутократ(а)**, мн. -ти, **аутократија** (хс. -ција)
- Аутономна Покрајина Војводина**, т. 20с
- Аутономна Покрајина Косово и Метохија**, т. 20с
- аутопуг**, т. 49е(1)
- аутор** (не ауктор)
- аутохтон, аутохтоност**
- Афеже и АФЖ**, т. 227с, 228а
- афекат и афект**, -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2)
- афоризам**, -зма, мн. -зми, -зама, в. т. 94b(1)
- Африка** (дат. Африци, т. 86с), **афрички, Африканац, Африканка**, дат. -ки 86b(6) (необ. Афричанин, Афричанка)
- афричко-азијски; афроазијски** (и с цртицом, према значењу), т. 58f(5)
- Афроазијци** и (кад се истиче посебност) **Афро-Азијци**, т. 48с
- Афродита**, т. 29а
- Ахбар** (а не „Акбар“, ар.), т. 110b(3)
- Ахбар ел јаум** (боље него „јом“ – ар., име новина), т. 110b(8)
- Ахен** (њем. Aachen), т. 143
- Ахмад** (перс.), т. 112d
- Ахил** (и **Ахилеј**) (грч. Achilleus, лат. Achilles), ген. Ахила (и Ахилеја), вок. Ахиле (и Ахилеју); *Ахилова пета*, т. 97а
- Ацел** (мађ. Atzél умј. Acél), т. 139
- Ацин** (према Аца и Ацо, ген. Аце)
- Ацов** (према Ацо, ген. Аца)

- Баб ел Мандеб (ар.), т. 110с
- Бабина греда (литоца), Бабина Греда (село); Бабин зуб (врх); бабин зуб (бот.)
- Бабич (мађ. Babics, трад. правописом Babits), т. 139
- бабичин (према бабица)
- бабушка; дат. -ки
- баварско-баденвиртембершка граница, т. 58i
- бадаваисати, бадаваишем (не бадавајисати), т. 73a(3)
- бадминтон и бедминтон (не бадмингтон)
- Бадњи дан (и Бадњак)
- баздети (ек.), баздјети (ијек.), имперф. бажђах;
- Базедовљева болест, т. 28с
- бажђење, т. 87, 87b(6)
- базен и басен
- базука (дат. -ки, ређе -ци)
- Баиша (порт. Baixa), т. 149
- Бајерланд (хол. Beijerland), т. 169
- бајка, дат. бајци, т. 86d
- Бајмок, бајмочки, Бајмочанин, Бајмочанка (дат. -ки)
- Бајрам (боље него Барјам), т. 14f
- бака, дат. баки, т. 86b(5)
- бакалка, дат. -ки, ген. мн. -ки; бакалкин, т. 85а, 86b(7)
- бакар-сулфат или бакарни сулфат, т. 50d. Само у интерном стручном изразу „бакар(II)-сулфат“.
- бакица (хип.), т. 85d(2)
- баксуз (необ. бахсуз)
- бактериологија, т. 48а
- Баку, Бакуа, Бакуу
- Балатон и Блатно језеро (мађ. Balaton), т. 140
- Балзаков, балзаковски, т. 15
- балзам, в. балсам
- Балкан, Балканац, -нца, Балканка, дат. -ки, балкански, т. 14bc
- Балкан експрес, в. експрес
- балканизам, -зма, ген. мн. -зама (реч или јез. појава својствена заједничким одликама балканских језика), т. 94b(1)
- балканистика, дат. -ци, т. 86с
- Балкански рат, т. 27а
- Балканско полуострво (полуоток), т. 21е
- балсам, балсамовати и балсамирати (и балзам итд.)
- Балческу (рум. Bălcescu), т. 152
- Бамјеншан (кин. Bamianshan, планина), т. 134
- бан: бан Кулин, бан Стефан, т. 19b
- банатски ризлинг (вино), т. 29f
- Банаћанин, мн. Банаћани, Банаћанка, дат. -ки, Банаћанче, Банаћанчад, т. 14b
- Банаћанка (становница Баната), дат. -ки; банаћанка (народно коло), дат. -ки (-ци), т. 86b
- Бангкок, т. 76f(3)
- бандера, не бандијера
- Банија, банијски, Банијац, Банијка (дат. -ки) (мање об. Бановац, Бановка, Бановачки)
- баничин (према баница), т. 85d
- банка, дат. банци, ген. мн. -нака и -нки, т. 86с
- Бановина Хрватска, т. 26b
- Баново брдо (део Београда)
- бантам категорија (предност одв. пис.), т. 50b(2)
- Банчила (рум. Băncilă), т. 152
- Банџал (мађ. Banzsal), т. 139
- бања; бања Ковиљача, Врњачка бања (бања), Врњачка Бања (насеље)
- Бања Лука (дат. Бањој Луци) и (чешће) Бањалука (дат. Бањалуци); Бањалучанин, Бањалучанка (дат. -ки); бањалучки, т. 57а (ређе бањолучки и сл.)
- Бањска, дат. Бањској
- бански (од баба)
- барачица и баракица, т. 85d
- Бардјејов (слч. Bardejov), т. 159
- баријум и бариј (-ија)
- барјак, барјактар (вок. -ару и -аре), барјактарев (-аров) (ретко бајрак, бајрактар и сл.)
- барјактар: а загна се Милош барјактаре (без цртице); саранише Милић-барјактара (необавезна цртица), т. 55b
- барјачић, т. 85d

- барка**, дат. барци, ген. мн. -ки, т. 86с
- Баркер** (енгл. Barker), т. 113
- Барн** (хол. Vaarn), т. 169
- барок**, т. 27g
- Барт** (енгл. Bart), т. 119с
- Барцаи** (ген. -ија, мађ. Barczay ум. Barcai), т. 139
- бас**; *бас-кључ*, *бас-кларинет*
- Баск**, мн. Баски, Баска, т. 86а, 94b(3)
- баскетбол** (баскет-бол), боље кошарка
- Бастиља** (трад., франц. Bastille), т. 163
- бастион**
- бата**; *бата Стева*, ген. бата Стеве (предност одв. писању, т. 54b)
- батак**, батака, мн. батаци
- батачић** (дем. од батак), т. 85d
- Батин** (према Бата и Бато, ген. Бате)
- Батина**, битка код Батине, в. т. 27с
- Батов** (према Бато, ген. Бата)
- Бату-кан**
- баћушка** (рус. уоб.), т. 156с
- бау-бау**, т. 59а
- Бах** (а не Бакхо, Бакхос) (митол.); *баханалије*, *бахант*, *баханткиња* (хс. баканалије и сл.), т. 97с(4)
- бацил**, не бакцил
- Бач** (инстр. Бачом), **бачански**, **Бачанин**, **Бачанка** (дат. -ки)
- Бачванка** (становница Бачке), дат. -ки; **бачванка** (народно коло), дат. -ки (-ци), т. 86b; ген. мн. Бачванки, т. 94с
- Бачка Паланка**, т. 21а
- Бачка Топола**, т. 21а
- Бачко-бодрошка жупанија** (ист.), т. 26b
- Бачко Добро Поље**, т. 21а
- Бачко Петрово Село**, т. 21а
- баша**: *Бећир-баша*
- баш-кнез**, т. 50с(1)
- башта**, ген. мн. башта, т. 94с(1)
- баш управо** (плеоназам)
- Башчанска плоча**, т. 21е
- башчаршија** и **баш-чаршија** (главни трг); *Башчаршија* и *Баш-чаршија* (у Сарајеву)
- баш-чауш**, т. 50с(1)
- ВВС**, в. Би-Би-Си
- Бгд.** (Бгд), скраћ., т. 225f
- бдење** (ек., према бдети)
- бдети** (ек.), бдим, бде и бдијем, бдију, бдећи и бдијући, бдех, бдијох (необ. је бђах), бдеј и бди, бдео-бдела; тако и слож. **пробдети**, али има разлика **снабдети** (в.)
- бдијење**, в. бдјење
- бдити**, не него бдети (ек.), бдјети (ијек.)
- бдјење** (и бдијење; ијек., као хтјење и хтијење)
- бдјети** (ијек., не бдити), бдим, бде и бдијем, бдију, бдећи и бдијући, бдјех, бдијох (необ. је бђах); бдио (не бдјео), бдјела, (про)бдјев(ши); тако и слож. **пробдјети**, али има разлика код **снабдјети** (в.)
- Беатриче** (итал. Beatrice), т. 122
- бе-витамин** или **Б-витамин**, т. 51ab
- бѐг** (мн. бегови, бегова), **бегати** (боље бежати), **бегунац** (-нца, вок. -нче, ген. мн. -наца), **бегуначки**, **бегуница** (-ничин), **бегунство**, **бегунче** (-ета, зб. бегунчад), ек.
- бѐг**, т. 55а, спојено: *Скендербег*, *Иванбег* или с цртицом: *Хусеин-бег Градашчевић*; испред имена одвојено: „*куне јој се бег Алилбег*“, „*бег Иванбег, јуначко кољено*“.
- беда**, **бедити**, **бедник**, **бедница** (-ичин), **бедноћа** (ек.)
- бединерка** (дат. -ки), т. 86b(7)
- бедминтон** и **бадминтон** (не бадмингтон)
- бедуин**
- бежати** (боље него бегати), бежим, беже, бежећи (ек.)
- беждребап**, -бна, т. 77а(2)
- беживотан** (од без-животан), -тна, т. 81а, 77а(2)
- бежилан**, -лна, т. 77а(2)
- бежучан**, -чна, **бежучност**, бежучношћу (-ости), т. 77а(2)
- без**, предлог **без** не умеће се међу форманте сложене заменице: *без икаквих средстава*, *без икога*, *без*

- ичега* (а не „и без каквих“, „ни без каквих“), т. 61f(3); *без сумње, без шале*, т. 62b
- безазоран** (од без-азоран), -рна, т. 81a
- безаконик** (од без-законик), вок. -иче, мн. -ици, т. 81a
- Безансон** (франц. Besançon), т. 164
- безбедан**, -дна, **безбедност** (инстр. -ошћу, ретко и -ости), **безбедностан**, -сна (не „безбедоносна ситуација“ и сл.), ек.
- без белаја**, т. 62a(5)
- безбједан**, -дна, **безбједност** (инстр. -ошћу, ретко и -ости), **безбједностан**, -сна (не „безбједоносна ситуација“ и сл.), ијек.
- Безборотко**, т. 76f(2)
- Безвјеров** (чеш. Bezvěrov), т. 173
- безвучан**, -чна
- без двојбе**, т. 62b
- безлистан**, -сна, т. 82a(2), 82b
- безлобан**, -бна
- безмало** (прил.)
- без обзира**, **без престанка**, **без сумње**, **без шале**, т. 62b
- бејзбол** (боље него безбол)
- бекство** (не бегство), ек.
- бекхенд** (у тенису)
- Бел** (франц. Bayle), т. 164
- Бела Барток** (мађ. Bartók Béla, различите традиције у реду личног имена и презимена), т. 140
- Бела Крајина**, в. Крајина и т. 22
- бела рада** (цвеће), т. 28d
- белај** (у зн. враг, ђаво), т. 34d
- белац** (ек.), **бијелац** (ијек.), вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91с(3)
- Бела Црква**, Беле Цркве, Белој Цркви, т. 57a
- Белевскаја** (рус.) у ном. поред Белевска али промена само Белевске, Белевској, Белевском, в. т. 157 (уп. и напомену)
- белег** (мн. белези), **белега** (дат. белези), **бележити**, **бележник** (вок. -иче), **бележница**, **бележнички**, **белешка** (дат. -шци), **белешчица** (ек.)
- белешка**, ген. мн. бележака (ек.), т. 75
- Белзевул** или **Велзевул**, т. 34d
- Бели** (пас), т. 14e
- Белило** (поток), т. 14с
- Белкасем** (ар.), т. 110e
- бело-** (ек.): **белобрад**, **белобрк**, **белоглав**, **белогорица**, **белограб**, **белогрив**, **белогруд**, **белоног**, **белокожан**, **белокос**, уп. т. 49a
- Бело Оризонте** (порт. Belo Horizonte), т. 149
- Белорусија** (ек.), **Бјелорусија** (ијек.), т. 49f; белоруска имена, в. т. 106d
- Белостенец**, **Белостенца** (кајк.), т. 105d
- Бен** (Бен Бела), преоблика основног Ибн (ар.), т. 110e
- Бен Гурион**, т. 56b
- бенкица**, т. 85d
- Бенковац**, -вца, **бенковачки**, **Бенковчанин**, мн. -чани, **Бенковчанка**, дат. -ки
- Бенсо** (итал. Benso), т. 122
- Бењамин**, в. Венијамин
- бео**, бела, бело (ек.), **бијел** (заст. и песн. **био**), бијела, бијело (ијек.), т. 68d, 91e
- Београд**, **Београђанин**, **Београђанка**, **београдски**, т. 57a
- Београдска армијска област**, т. 26b
- Београдска опера**, т. 30f
- Београдска операција**, т. 27d
- београдски**, т. 58a
- Београдски пашалук**, т. 26b
- Београдски универзитет**, т. 30f
- Београђанка**, дат. -ки, т. 86b(6)
- беомал**, **скраћ.**, т. 228b
- Беотија**, т. 100d
- Беранка**, дат. -ки, т. 86b(6)
- Берген** (хол. Bergen), т. 169
- Берд** (енгл. Burd), т. 113, 119с
- берета пиштољ** (предност одв. пис.), т. 50b(1)
- беретка**, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
- Бержерак** (франц. Bergéras), т. 162, боље него Де Бержерак, т. 23; пуно име *Сирано де Бержерак*
- берза**, **берзански** (хс. бурза итд.)
- берибери**, т. 59a

- Берик** или **Бервик** (енгл. Berwick), т. 118
- Берингов мореуз**, т. 21с
- беркшир** (раса свиња), т. 28а
- Берлиоз** (франц. Verlioz), т. 164
- Бермуде**, ж. мн. (Бермудâ-Бермудама итд.), мање обично Бермуда, Бермуде (јд.), поред **Бермуди** м. мн. (као Балеари и сл.)
- Бернс** (енгл. Burns), т. 119с
- Берт** (енгл. Burt), т. 119с
- Бернштајн** (рус., боље него Бернштејн), т. 157е
- бес** (ек.), **бијес** (ијек.), одвојено писање предлога у устаљеним изразима: *до б(и)јеса, из б(и)јеса*, т. 62а(5)
- бесвест** (инстр. -шћу, ретко и -сти), **бесвестица**, **бесвестан**, -сна (ек.)
- бесвијест** (инстр. -шћу, ретко и -сти), **бесвјестица**, **бесвјестан**, -сна (ијек.)
- бесеже** и **бе-се-же** (BCG), скраћ., т. 227d, 228а; *бе-се-же* вакцина (без цртице испред „вакцина“), *бесеже* вакцина, *BCG* вакцина (предност писању без цртице), т. 51bc, 53
- бесемен**, **бесеменица** (ек.)
- бесјемен**, **бесјеменица** (ијек.)
- бескористан**, -сна, т. 82а(2), 82b
- беснети**, **бесним** (не беснити); **беснило**, **бесноћа** (ек.)
- бесраман**, -мна, **бесрамник**, **бесрамница**, **бесрамност** (инстр. -ошћу и ретко -ости)
- бестидан** (од без-стидан), -дна, т. 81а
- бестрага**; *без трага и гласа*, т. 62b
- бестрва** 'врло далеко, незнано куд', т. 62b
- Бестужев-Рјумин**, Бестужева-Рјумина, т. 56b
- бесцв(ј)етни**, **бесцв(ј)етност**, -ости, **бесцв(ј)етница**
- бесцен**, **бесцење** (ек.)
- бесциљан**, -љна
- бесцјен**, **бесцјење** (ијек.)
- Бети** (енгл. Betty), т. 116, 118
- Бети** (мађ. Bóti, трад. правописом Veöthy), т. 139
- Бетлехем**, в. Витлејем
- Беч**, трад., т. 105f
- Бечејка**, дат. ки, ген. мн. -ки, т. 86b(6)
- бечка**, дат. -чки, ген. мн. -чки (буре за пиво), т. 86b(1)
- Бечки договор**, т. 27f
- бешаван**, -вна, т. 77а(2)
- Бешка**, дат. -ки
- бешћутан**, -тна, т. 77а(1)
- бешуман** (без-шуман), -мна, т. 81а, 77а(2)
- бешумност** (од без-шумност), -ости, инстр. -ошћу (-ости), т. 81а, 77а(2)
- бешчаст** (инстр. -шћу, ређе и -сти), **бешчастан**, -сна, т. 77а(1)
- бешчулан**, -лна
- Би-Би-Си**, ген. Би-Би-Сија, поред **ВВС**, **ВВС-ја** и адапт. *Бибиси*, -ија, т. 227bd, 228а; *Би-Би-Си програм* (без цртице испред „програм“), *ВВС програм* и *Бибиси програм* (допуштено и с цртицом), т. 51bc, 53
- Библија** или **Свето писмо**, т. 29а
- библиотека** (спој. пис., т. 48а), дат. -ци (т. 86с)
- библиотека** и **Библиотека** (као део служб. имена или скраћено име), т. 30с
- библиотекар** (вок. -ару и -аре), **библиотекарев** и **библиотекаров**
- библиотекарка** (дат. -ки), **библиотекаркин**
- биво** (хс. бивол), бивола; **бивољи** и **биволски**, **биволче**, **биволчић**, т. 91b (2,3)
- БИГЗ**, скраћ., 227а
- Бижан** (ж у перс. именима), т. 112а
- Бизант**, в. Византија
- бијег** (мн. бјегови, бјегова), ијек.
- биједа**, **биједити**, **биједница** (-ичин), **биједник** (ијек.)
- бијел** (заст. и песн. био), ијек., т. 68d, в. под бео
- бијелац**, в. под белац
- Бијело Поље**, Бијелог Поља, Бијелом Пољу, т. 57а
- бијенале** (уоб. итал.), т. 121с; писање **ј**, т. 73с

- бијес** (ијек.), **бес** (ек.), одвојено писање предлога у устаљеним изразима: до **б(иј)еса**, из **б(иј)еса**, т. 62а(5)
- бијесњети** (бијесним; бијешњах) и **бјесњети** (бјесним; бјешњах), ијек. т. 68i
- бикини** -ија, -ију инстр.-ијем, мн. -ији, -ија итд. (костим, према имену острва), т. 28а
- Биксио** (итал. Bixio), т. 122
- Билбао**, **Билбаоа** (обичније него **Билбаа**)
- Билећа**, **Билеће**, **Билећанин**, **Билећанка**, дат. -ки, **билећки**
- Билефелд** (нем. Bielefeld), т. 143
- Били** (енгл. Billy), т. 116, 118
- милион**, уп. милион
- Билишти** (алб. Bilishti), геогр., т. 107b(1)
- Билогора** (боље него **Било-гора II**), т. 57d
- било кад**, т. 61c
- било ко**, т. 61c
- Биларда** (зграда на Цетињу), т. 14i
- биљег** (мн. биљези), **биљега** (дат. биљези), **биљежити**, **биљежник** (вок. -иче), **биљежница**, **биљежнички**, **биљешка** (дат. -шци), **биљешчица** (ијек.), т. 66b
- биљешка**, ген. мн. биљежака (ијек.), т. 75
- био**, в. бео
- био-**: **биографија**, **биологија** итд.; **биобиблиографија** и (ради истицања рашчлањености) **био-библиографија**, т. 49d
- биол.**, скраћ. 'биолошки, **биологија**', т. 225d
- биралишни**, т. 82а(2)
- Бирмингем** (енгл., е у завршетку -GHAM: Birmingham), т. 118, 119c
- биоро**, -оа, -оу, инстр. -оом, мн. -ои, -оа
- биократија** (хс. биокрација), т. 100d
- бисер-грана**, т. 50c(3)
- бисерка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86c
- бисер-сузе**, т. 50c(3)
- Бистри**, -ог(а) (слч. Bystrý), т. 159
- Бистрица** или **-ице** (чеш. Bystřice), т. 172
- бистроок**
- битанга**, дат. -нги, ген. мн. -нги и -нга; **битангин**, 85а, 86c
- бити**, будем, буду, будући, буди, бејах (ек.), бијах (ијек.), поред бех-беше, беху (ек.), бјех-бјеше, бјеху (ијек.); бих, би, би, бисмо, бисте, бише (у потенцијалу би); бивши, био-била; не: „ја би дошао“, „ми би путовали“ итд.
- бити** (ударати), бијем, бију, бијући, бијах, бих-би, бисмо, биј, бијмо, (из)бивши, био-била, бијен (не бјен нити бивен); тако и изведени глаголи као **избити**, **побити**, **убити** и сл.
- битка**, дат. бици и битки, т. 86b(3), ген. мн. батака, т. 94c(2)
- битка**: *Церска битка*, *Мојковачка битка*, *Бородинска битка* итд., т. 27d; описно: *битка код (села) Бородина*, т. 27c
- Битка народа**, т. 27e
- Битол**, трад., т. 105f
- бифе**, бифеа, бифеу, инстр. бифеом, т. 74а
- Бихаћ**, **бихаћки**, **Бихаћанин**, **Бихаћанка** (обичније него **Бишћанин**, **Бишћанка**)
- Бихаћка Крајина**, в. Крајина и т. 22
- бицикл** (ген. мн. бицикала и бицикла)
- бичевати**, -ујем (не бичовати)
- бичји** (бичији), в. т. 74d
- Бишт** (чеш. Býšť'), т. 173
- Бјалисток** (пољ. Białystok), т. 147
- Бјанкини** (не „Бијанкини“), итал., т. 121c
- бјанко** (боље **бланко**), прид. не-пром.: *бјанко м(ј)еница*
- бјегати** (боље **бјежати**), **бјегунац** (-нца, вок. -нче, ген. мн. -наца), **бјегуначки**, **бјегуница** (-ичин), **бјегунство**, **бјегунче** (-ета, зб. бјегунчад), ијек.
- бјежати** (боље него **бјегати**), бјежим, бјеже, бјежећи (ијек.)
- бјекство** (не **бјегство**), ијек.

Бјелински, -ог(а) (рус. уоб.), т. 156с
бјело- (ијек.): *бјелобрад*, *бјелобрк*,
бјелоглав, *бјелогорица*, *бјелоград*,
бјелогрив, *бјелогруд*, *бјелоног*,
бјелокожан, *бјелокос*, т. 68f, уп. и
 т. 49а

Бјелопавлићи, **бјелопавлићки**
Бјелорусија (ијек.), **Белорусија**
 (ек.), т. 49f; белоруска имена, в.
 т. 106d

Бјелски (пољ. Bielski), т. 147

Бјељак (поток), т. 14с

бјеснити, не него бјесњети, бје-
 сњети

бјесњети, бјесним и бјесњети,
 бјесним (не бјеснити); **бјеснило**,
бјесноћа (ијек.), т. 68i

Бјешини (чеш. Věšiny), т. 173

бјешњи (ијек.), т. 77b(2)

Бјондо, **Бјонди** (а не „Биондо“,
 „Бионди“), итал., т. 121с

Бјури или (трад.) **Бери** (енгл. Bury),
 т. 119а

бла-бла, т. 59е

благајнички, т. 82с(2)

Благов(и)јести

благодат и **благод(ј)ет**

благородни: *благородни Текелија*,
благородни Васић, т. 19d

блажени: *блажени Јероним*, т. 19с

блажи (комп. од благ), не блажији

бланко (бјанко), прид. непром.:
бланко м(ј)еница, *бланко потпис*,
 уп. т. 50а

бласфемисати (ум. власфимисати из
 хирилометодских превода), т.
 100b; уп. и **-исати**

Блатно језеро и **Балатон** (мађ. Balaton), т. 140

блед (комп. блећи), ек.

блесак (-ска; мн. блесци-блесака и
 блескови-блескова), **блескати**,
блеснути, **блештати**, **блештав**,
блештавост (инстр. -ошћу, иза
 атриб. и -ости), **блештавило** (ек.)

блеска (дат. -сци), ек.

близак, -ска (комп. блискији); *Бли-*
ски исток, *блискоисточни*

близанац, -нца, **близанче**, -ета (зб.
 близанчад), **близанка** (дат. -ки)

блијед (комп. бљећи), ијек.

блијесак (-ска; мн. блијесци-блије-
 сака и блескови-блескова), **блије-**
скати, **блијеснути**, **блијештати** (и-
 јек.), поред **бљесак**, **бљескати** итд.
 (такође блиснути, блискати), т. 68i

блијеска (дат. -сци), ијек.

блијештати (поред **бљештати**),
 ијек.

Блиништ(е) (алб. Blinisht), геогр.,
 т. 107b(1)

Блиски исток (земље и народи
 Европи „блиске“ Азије), **блискои-**
сточни

блок-аут, т. 50е

блр., скраћ. '*б(ј)елоруски*', т. 183а
блудети (ек.), блудим, блудео-блуде-
 дела, имперф. блуђах

блудјети (ијек.), блудим, блудио-
 блудјела, имперф. блуђах

бљесак (-ска; мн. бљесци-бљесака и
 бљескови-бљескова), **бљескати**,
бљеснути (ијек.), поред блијесак,
 блијескати, блијеснути, т. 68i

бљештав, **бљештавост** (у инстр.
 -ошћу и -ости), **бљештавило**; **бље-**
штати поред блијештати (ијек.)

Боб (енгл. Bob), т. 118

Боби (енгл. Bobby), т. 116; **боби**
 (разг. за енглеског полицајца, по
 имену некадашњег министра), т.
 28

бобслеј, т. 76е

Бог и **бог** (према зн.), т. 34вс

богами (богме, заиста), али: **бога**
ти, **бога му**, **бога вам** итд.

богзна (нпр.: није *богзна* какав, оти-
 шао је *богзна* где, посвађали се
богзна зашто и сл.)

Богинскаја (рус.) и **Богинска**, али
 промена само Богинске, Богин-
 ској, Богинском, в. т. 157 (уп. и
 напомену)

Богић, т. 85d(3)

боговаћки (боговаћски), в. т. 76b,
 82с(1)

Богојављење, т. 79

Богојевић Село (предност одв.
 пис.), т. 57с

Богомати (с истим. зн. и **Богоро-**
дица и **Госпа**), т. 34е

- богомољац**, -љца, вок. -љче, мн. -љци, -љаца
Богородица, т. 19d, 34e
богородичин крст (бот.), т. 28d
богородичин лан (бот.), т. 28d
богослов, **богословија**, **богословље** (т. 48a), **богословски** (т. 58a)
богохуљење, т. 79
богумил (необ. богумил)
Бодрије (франц. Baudrier), т. 164
-божац, формант сложеница: *незнабожац*, *многобожац*, т. 48a
Божих, **божићни**, т. 14f, 15, 79
божји (божији), т. 15 (за писање Божји в. напомену у т. 15 и т. 38); за писање **j**, т. 74d
боинг (авион), т. 29f; *боинг 707* и *Боинг 707*, т. 29g
Боито (итал. Voito), т. 122
Бојл–Мариотов закон, т. 56c
Бока, дат. Боки, т. 86c; *Бока Которска* и *Бока которска*, поред краћег *Бока*, т. 22
Бокачо (итал. Boccaccio), т. 122
Бокелка, дат. -ки, т. 86b(6)
Бокерини (итал. Boccherini), т. 122
Бококоторски залив, т. 21e
бокс-меч
Болеслав (пољ. Boleslav), т. 147
болест (инстр. болешћу, иза атриб. и -сти: својом болешћу и својом болести), **болестан**, -сна, **болешљив**
болестан, -сна, т. 82b
болети, боли (не болити), ек.
боливар (назив новца), т. 28a
Болоња (итал. Bologna), т. 122
Болсена (итал. Bolsena), т. 122
Болцано (итал. Bolzano), т. 122
Бољераз (слч. Boleráz), т. 159
бољети, боли (не болити), ијек.
бољка, дат. -ци
Большој театар (рус.), **Большог театра**, **Большом театру**, т. 105a (в. и т. 157)
бомбон, -она и **бомбона**, -оне, т. 78
боравишни, т. 82a(2)
Борак Брдо (предност одв. пис.), т. 57c
Борац (клуб), т. 14g
Борба (лист), т. 14x
Боргезе (итал. Borghese), т. 122
Бордо (франц. Bordeaux), т. 164
бордо (име пића по геогр. пореклу), т. 28a
бордо (прид. непром.): *бордо боја*, *бордо каша*, *бордо кола*, т. 50a
борилачки, т. 82c(2)
бормашина, боље него бор-машина, т. 50c(4)
Бородино (битка), т. 27c
Бородинска битка, т. 27d
Борхес (шп. Borges), т. 179
Борџија (трад., итал. Borgia), т. 122
Босанка (дат. -ки), т. 86b(6)
Босанска вила (часопис), т. 21e
Босанска Крајина, в. Крајина и т. 22
босанскохерцеговачки и **босанско-херцеговачки** (према значењу), т. 58f(4)
Босије (франц. Bossuet), т. 164
босиљак, -иљка, вок. -иљче (необ. босилак, -иока; не босиок)
Босна и Херцеговина, т. 23
Босфор, **босфорски**
бот., скраћ. 'ботаника', 'ботанички (термин)'
бохемизам, -зма, ген. мн. -зама (позајмица из чеш. језика), т. 94b(1)
бочица (дем. од боца), т. 85d
Бочкаи (ген. -аија, мађ. Bocskay ум. Bocskai), т. 139
бр., скраћ. 'број', т. 225b
Браганса (порт. Bragança), т. 149
бразда, ген. мн. бразда, т. 94c(1)
браздити (имперф. браждџах), **браждџен**, **браждџење**, т. 87, 87b(6)
Бразилац (-лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца), **Бразилка** (дат. -ки, ген. мн. -ки), **бразилски** (према Бразил)
Бразилијанац (-нца, вок. -нче, мн. -нци, -наца), **Бразилијанка** (дат. -ки, ген. мн. -ки), **бразилијански** (према Бразилија)
Брамс (нем. Brahms), т. 143
Бранденбуршка капија
бранилац, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, **бранилаштво**, т. 91c(1)
Бранка, дат. -ки, т. 86b(4)

- Бранкић**, т. 85d(3)
Бранково коло (часопис), т. 21e
Брант (нем. Brandt), т. 143
браон (прид. непром.): *браон кола*, *браон кошуља*, *браон рукав*, т. 50a
брати, берем, беру, берући, бери, брâх, беријах и берах, брâх-бра, брао-брала, (у)бравши, бран; тако и од слож. глагола као **набрати**, **сабрати**, **убрати** и сл.
Братијану (рум. Bratianu), т. 152
братимљење, т. 79
братоубилачки, **братоубилаштво**, т. 82c(2)
братство, ген. мн. братстава, т. 81d
брахијалан, -лна
браца, ген. браце, **брацин** и **брацо**, ген. браца и браце, **брацов** и **брацин** (хип. од брат); тако и **Браца**, **Брацо** (име одмила)
Брачолини (итал. Bracciolini), т. 122
брашнав и **брашњав**
брдашце, -шца, т. 79
брђанка (дат. -ки), **брђанкин**, т. 85a, 86b(7)
брег, **брежак** (-шка, мн. брешци, брежака), **брежан** (ек.); ек. и ијек. **бреговит**, **бреговитост**, **брегуља**, **брегуница**, **брегуша**, **брежина**, **брежуљак**, **брежуљаст** и **брежуљкаст**, **брежуљчић**, **брешчић**, т. 66a
бреза, **брезаст**, **брезик**, **брезница**, **брезје**, **брезов**, **Брезовац** (геогр.), **Брезовица** (геогр.), ек. и ијек., т. 66a
Брезњица или **-ице** (чеш. Březnice), т. 172
брејкденс, т. 76e
брест, **брѣстак** (ген. -ска, мн. -сци), **брешће** (ек.); **брѣстак**, **брестик**, **брестовик**, **брестов**, **брестовача**, **брестовина** (ек. и ијек.)
Брест (франц. Brest), т. 162
брестак, -ска, мн. -сци, брестака (ек.), т. 82a(1)
Брест Литовск, Брест Литовска, т. 57b (касније само *Брест*)
Бретања (трад., франц. Bretagne), т. 163 (грам. прилагођавање, т. 103e)
Брецлав (чеш. Břeclav), т. 172
Бреша (итал. Brescia), т. 122
брже-боље и **бржебоље**, т. 59c
Брза Паланка, **брзопаланачки**, **Брзопаланчанин**, **Брзопаланчанка**, дат. -ки
брзометка, дат. -етки и -ци, ген. мн. -етки и -етака, т. 86b(3)
брзоходан, -дна, т. 58d
брига, дат. бризи, т. 86d
бригадисткиња, т. 82a(1)
бридак, бритка, бритко, т. 75
Брижита, франц. (грам. прилагођавање), т. 103e
Бријансон (франц. Briançon), т. 164
бријати (се), бријем (се) (не бријам се итд.), бријући (се), бриј (се)
бријег (мн. брегови, песн. и бријези, бријега, бријезима), **бријежак** (-шка, мн. бријешци-бријежака), **бријежан** (ијек.), уп. т. 66a
бријезоња (и Бријезоња) (ијек., во шарен по челу)
бријест (мн. бријестови и брестови), **бријестак** (ген. -ска), **бријешће** (ијек.), т. 68h; уп. брест
бријестак, -ска, мн. -сци, бријестака (ијек.), т. 82a(1)
Бријуд (франц. Brioude), т. 164
Бриндза (мађ. Brindza), т. 139
Бриндизи (итал. Brindisi), т. 122
Брисел, Брисела (Bruxelles), геогр.
британски лав (ум. Британија), т. 20e
Британско острво (Британски оток), понекад само: **Острво** (Оток), ум. *Британија*, *Велика Британија*, т. 20e
Брлић-Мажуранић (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56a
Бродњица (пољ. Brodnica), т. 147
бродоградилшници, т. 82a(2)
бродски, т. 76a
Брођињски (пољ. Brodziński), т. 147
Броз-Ивековићев рјечник, т. 56c
бројати (бројим, број, бројмо, бројте, бројао, бројан) и **бројити** (бројим, број, бројио, бројен); тако и **набројати** и **набројити**, **пребројати** и **пребројити** и сл.

- бројка** (дат. бројци)
бронза, бронзани (хс. бронц и бронца, брончани)
Бронштајн (рус., боље него Бронштејн), т. 157е
Брсково, жупа Брсково, Брсковска жупа, т. 26аб
брстити, -им, брштен и бршћен; тако и од слож. глагола као **обрстити, побрстити** и сл.
Бруге (хол. Brugge), т. 169
Бруклин (енгл. Brooklyn), т. 118
Брундо (медвед), т. 14е
бруто: *бруто* регистар тона (*бруто* регистар-тона), *бруто* регистарска тона, *бруто* тежина, *бруто* доходак, т. 50а
буба (аутомобил), т. 29f
бубамара
бубашваба
бува и буха (дат. бухи, и ређе буси), т. 70b
бувљи (према бува, необ. бушји према буха), 70b, 71
буг., скраћ. *'бугарски'*
Бугарка, дат. -ки, т. 86b(6)
бугарска имена, в. т. 106abc
бугивуги, т. 59а
Бугојно, бугојански, Бугојанац, Бугојанка (дат. -ки)
Будаи (ген. -аија, мађ. Budai, Buday), т. 137 и 139
Будва, будвански, Будванин, Будванка (дат. -ки) и сада мање обично **будљански, Будљанин, Будљанка**
будзашто
буди бог с нама (буди-бог-с-нама), предност одв. пис., т. 59е
Будимпешта (трад., а не „Будапешт“, мађ. Budapest, т. 138), **будимпештански**
Будућност (клуб), т. 14g
будшто, т. 81d
буђ (ретко буђа), **буђати, буђав, буђавити**
Буђони (рус. уоб.), т. 156с
Буенос Ајрес (обичније него „Аирес“, шп., т. 177), Буенос Ајреса (одв. пис., т. 57b), **буеносајрески** (спој. пис., т. 58с)
буздован, т. 70а
Бузић Махала (предност одв. пис.), т. 57с
бука, дат. буци, т. 86d
Буковац, буковачки, Буковчанин, Буковчанка (дат. -ки)
Буковица, буковички, Буковичанин, Буковичанка (дат. -ки)
Букурешт (трад., рум. București, т. 153), **букурешки и букурештански, Букурештанац, Букурештанка** (дат. -ки)
Булевар војводе Путника, т. 36d
булка, дат. -ци
Буња (јап. Wunya), т. 123bc
Буњевац, -вца, Буњевка, дат. -ки, Буњевче, Буњевчад, буњевачки, т. 14b
Буњуел (шп. Buñuel), т. 179
Бупка (укр.), т. 76f(2)
бурек, бурегија, бурегијница, бурегијски
буржоазија, буржоаски и буржујски бурлеска (дат. -ски и -сци, ген. мн. бурлески и бурлесака)
Бурски рат, т. 27а
бутан; бутан-гас; бутан-лампа, бутан-решо, поред **бутанска лампа, бутански решо**, уп. т. 50с(4)
бутига (дат. бутиги)
бутик, мн. бутици
Бутковићи – Иловача или **Бутковићи Иловача** (боље него Бутковићи-Иловача), т. 57е
Буфало (енгл. Buffalo), т. 118
буха, в. бува
Бухенвалд (нем. Buchenwald), т. 143
Бучеђи (рум. Bucegi), т. 152
бушји, в. бувљи
BCG., в. бесеже

В

- в.**, скраћ. 'види' и 'в(и)јек', т. 225а
V, W, скраћ. за 'волт' и 'ват', т. 226а
 (W и за 'запад', т. 229с)
в за грч. В по каснијем грч. изговору
 (*Византија, варвари*), т. 98b; уп.
 и **б**
в доследно за новогрч. В (Venize-
 los), т. 99
в боље него **ф** за хол. V, т. 167, 169
ва-: **у-** (**ваз-** : **уз-**, **вас-** : **ус-**), први је
 облик српскословенски (старосл.
 модификован на шток. начин), за-
 снован на култ. традицији, а други
 самоникао и аутентичан у срп. и
 шток. језичком систему; први је
 лексички ограничен, некад усвојен
 (*васиона, васељенски, васпитати,*
ваздух), некад дублетан или стил-
 ски маркиран (*васкрс-*: *ускрс-*, *ва-*
истину : *уистину*, каткад алтер-
 нира и са рускосл. **во-**, нпр. *ва-*
знети се : *вознети се* : *узнети се*),
 а други је општи системски (*улаз,*
уздах, усклик и многобројне др.
 речи); за норму је пресудан спон-
 тани изражајни обичај, који не
 треба усмеравати и цензурирати
Ваведeње (Ваведеније), празник
Вавилон (хс. Бабилон), т. 100f
вага (дат. ваги и вази), т. 86с
вагати, вагам (важем), вагај (важи),
 вагајући (важући), ваган; тако и
извагати
вагон-ресторан, уп. т. 50с(4)
Вади ел Кура (ар.), т. 110е
ваз- : **уз-** (воз-): *вазнети се, узнети*
се, вознети се, о стил. диференци-
 јацији и нормат. поступку в. под
ва-
ваза (не вазна)
вазда, ваздан
вајат (хајат), т. 70b, 71
вајда и фајда
вајкада, вајкадашњи
Вајмар (њем. Weimar), т. 143
Вајшакја (не „Вајшакхја“), хинд.,
 т. 103с(1)
Вакајама (јап. Wakayama), т. 123с
Ваканај (јап. Wakkanai), т. 123с
вакуум, вакуума
Вакуф; Горњи Вакуф, Доњи Вакуф;
Варцар Вакуф, Кулен Вакуф, уп.
 т. 57с
Вал (хол. Waal), т. 169
Валас (енгл. Wallace), т. 118
Валев (буг. Вљев)
Валенсија (не „Валенсја“, шп. Va-
 lencia), т. 176, 179
Валентин (нем. Valentin, Vallentin),
 т. 143
Валона, трад. алб., т. 107b(2), 109
Валпараисо (шп. Valparaíso), т. 177,
 179
Ваља (рум. Valea), т. 152
Ваљево, ваљевски, Ваљевац, Ва-
љевка (дат. -ки); **ваљевка** (сорта
 воћа и нар. коло), дат. -ки (-ци),
 т. 86b; уп. и т. 28е
Ваљевска нахија, в. нахија и т. 26b
Ваљевска Подгорина и Подгорина,
 т. 22
ван-: *ванблоковски, ванбрачни, ван-*
наставни, ванстраначки, ван-
школски итд.
ванбродски, т. 76а
Ван Гог (трад. хол.), т. 166
Ван Гог, али *Винсент ван Гог*, т.
 23; писање без цртице, т. 56b
вангоговски (Ван Гог), т. 58с
Ван Дајк (трад., хол. van Dyck), т.
 166 и 169
Вандеја (трад., франц. Vendée), т.
 163
Ван Рајн (хол. van Rijn), т. 169
Вансјен (кин. Wanxian, град), т. 134
вапити, вапим и вапијем, вапиш и
 вапијеш, вапе и вапију, вапећи и
 вапијући
Вараждински апостол, т. 29b
вараклаисати, вараклаише (не вара-
 клајисати), т. 73а(3)
варалични (према варалица)
варв., скраћ. 'варваризам'

- варвари** (барбари), **варваризам** (барбаризам, зн. 'туђица, страна реч')
- варварски** (барбарски), т. 98b и 100f
- вареклеисати**, вареклеише (не вареклејисати), т. 73a(3)
- варијабилан**, -лна, **варијабилност**, инстр. -ошћу (-ости)
- варијете**, -еа
- вариоле** (мн.)
- вармеђа**, **вармеђки** (вармеђски), в. т. 76b, 82c(1)
- варошки**, т. 82c(3)
- Вартоломејска** (хс. Бартоломејска ноћ, т. 27e)
- Варшава** (пољ. Warszawa), т. 147
- Варшавско војводство и Војводство варшавско; војводства Варшавско и Катовичко**, т. 26b, 35ac
- вас**, заст. и дијал. ум. сав; облик се одржава у слож.: *васколик*, *васц(и)ели*, *(по)вудан* (в.)
- Васиљенко** (рус.), т. 156d(2)
- васиона**, т. 32
- Васкез** (порт. Vazquez), т. 149
- Васко да Гама** (порт. Vasco da Gama), т. 103b, 149
- васколик и свеколик**, -а, -о (основе остају такве у свим падежима), стилски појачана зам. сав (старије: вас), сва, све, сви, све, сва; такође са делом променљивом првом саставницом: **васколик**, **сваколика**, **свеколико**, мн. свиколики, свеколике, сваколика, ак. ж. р. свуколику, у осталим падежима све- (свеколиког, -ком, -ких итд.); мање је об. савколик ум. васколик
- васкрс-** (из српскослов. традиције) и **ускрс-** (сагласно са шток. системом), обоје врло обично у срп. књ. и нар. изразу, уз изв. стилску диференцијацију (*вас-* својственије свечанијем и експр. стилу, а *ус-* стилски неутралном стандарду); **Васкрс** (празник, каткад и *Васкрсење*), **васкрс** (нпр. *васкрс културе*), **васкрсење**, **васкрснути** и др. – и **Ускрс**, **ускрснути**, **ускрснуће** и др. (в.); о нормат. поступку в. под **ва-васкуларни** (који се тиче крвних судова), не васкулни
- Васлуј** (рум. Vaslui), т. 152
- васпоставити и успоставити**, о стил. диференцијацији и нормат. поступку в. под **ва-**
- васцео**, -ела (ек.), **васцио**, -ијела (ијек.), чешће у одр. виду (-ли)
- ват** (према имену научника), т. 28b; *ват-сат*, *ват-час*
- Ватерло** (битка), т. 27c
- ватерполо**, -ла, **ватерполист(а)**, мн. -сти
- ваш**, **Ваш**, в. под ви, ваш и т. 39ab
- ваш**, инстр. вашју и ваши, ген. мн. ваши и вашију
- Вашингтон** (енгл. Washington), т. 76f(3), 118.
- вашка** (дат. вашци и вашки)
- в. д.**, скраћ. 'ершилац дужности', т. 225a
- Вег** (мађ. Vég у м. Vég), т. 139
- Вега** (звезда у саставу Лире), т. 32
- вегедор**, т. 29f
- вегета**, т. 29f
- ведро**, **ведрица** (ек. и ијек., не вједро и сл.), т. 66a
- вежбалишни** (ек.), т. 82a(2)
- вежи-др(иј)еши**
- веза**: у вези с нечим (не „у вези нечега“)
- Вездајк** (хол. Vestdijk), т. 169
- Везув** (трад., итал. Vesuvio), т. 122
- вејати**, **вејавица** (ек.)
- Вејхај** (кин. Weihai, град), т. 134
- век** (стари век, средњи век, нови век), **векован**, -вна, **вековати**, **вековечан**, -чна, **вековит**, **вековитост** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ек., т. 68h
- Веласкез** (шп. Velázquez), т. 175, 179
- Велбужд** (битка), т. 27c
- веле-**: **велеград**, **велеградски**, **велеиздаја**, **велемајстор**, **велепос(и)ед**, **велетрговина**, **велец(и)ењен** итд.
- велеуважени**, т. 58h
- велечасни**: **велечасни фра Јероним**, т. 19c
- Велешње** (алб. Veleshnje, георг.), т. 107b(1)
- Велзевул** (Белзебуб), т. 34d

- Вели** (алб. Veli), т. 107b(1)
Велика, дат. -ки, т. 86b(4)
Велика госпођа, **Велика госпођина**, т. 34е
Велика Капела (планина), т. 16
Велика Морава, т. 16
Велики медв(ј)ед, т. 21е
Великије Луки (рус.), из Великих Лука, у Великим Лукама, т. 105а, 157с
велико-: *великодушан*, *великодушност*, *великопос(ј)ед*, *великопос(ј)едник* и сл.
Велимир Живојиновић Масука, т. 56а
Велингтон, т. 76f(3)
величанство (малим словом), т. 38с
Велт (Ди велт), т. 24
велтер категорија (предност одв. пис.), т. 50b(2)
Венгјерски (пољ. Węgierski), т. 147
венац (венца, вок. венче; венци-венаца), **венчац** (ген. венчаца), **венчати** (ек.); **Иришки венац** (исто и **Венац**), **Зелени венац** (трг), **Обилићев венац** (улица), **Венчац** (топ.), **венчачки** (мермер)
Венера (лат. Venus, осн. Veneg-), т. 97б
Венера, т. 29а; **Венера** (планета), т. 32
Венијамин (хс. Бењамин), т. 100f
Венрај (хол. Venraij), т. 169
венути (не вехнути), т. 72
венчић (дем. од венац, ек.), т. 85d
Венџоу (кин. Wenzhou, град), т. 134
Вер (мађ. Vér, трад. правописом Veér), т. 139
Верга (итал. Verga), т. 122
Вергилије (лат. Vergilius), **Вергилијев**, т. 97б
Верден (франц. Verdun), т. 164
Верди, **Вердија**, **Вердију**, инстр. **Вердијем**; **Вердијев**, т. 73с
Вереш (мађ. Vörös, трад. правописом Weöres), т. 139
Верешмартн (мађ. презиме Vörösmartny ум. -rti), т. 139
Верешчагин (рус.), т. 156б
Верне (хол. Veurne), т. 169
Вернержица или **-ице** (чеш. Verneři-se), т. 172
веро-: *веродостојан*, *верозакон*, *вероисповест*, *вероломан*, *вероломник*, *вероломност*, *вероломство* итд. (ек.)
Версај (франц. Versailles), т. 164
Версилија (итал. Versilia), т. 122
версификација, **версификатор**
Верт (хол. Weert), т. 169
весалце, **весалца** и **весалцета**, мн. **весалца**, **весалца** и **весалаца** и (ређе) **весаоце**, **весаоца** (**весаоцета**), мн. **весаоца**, **весалаца**, т. 91d(1)
весео, **весела**, **весело**, т. 91е
веслачицин (према **веслачица**), т. 85с
веслачки, **веслаштво**, т. 82с(2)
Веспазјан (пољ. Wespazjan), т. 147
Веспучи (итал. Vespucci), т. 122
вестерн, ген. мн. **вестерна**, т. 94b(3)
веће (ек.) и **вијеће** (ијек.), али: **закључак** *B(u)ећа* (кад се скраћује име), т. 30б
Вецлар (нем. Wetzlar), т. 143
вече; у овим спојевима **пише се** састављено: *довече*, *извечери*, *навече*, *свечери*, *предвече*, *увече* (тако и *довечер*, *навечер* и др.), т. 62а(3); разликовати: *из вечери у вече*, *од јутра до вечери* итд.
веш-машина, т. 50с(4)
вешт, **вештак** (вок. -аче, мн. -аци), **вештакиња**, **вештац** (**вешца**, вок. **вешче**, ген. мн. **вештаца**), **вештачити**, **вештачки**, **вештина**, **вештица** (-ичин), **вештичетина**, **вештичји** (и **вештичији**), т. 74d
вештичин (према **вештица**), т. 85б
ви, **ваш**, за више особа; за једну особу **Ви**, **Ваш** и **ви**, **ваш**, т. 39а; *Ваша светост*, *Ваше величанство*, т. 39б
видар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **видарев** и **видаров**
видео, -еа, -еу, непром. у спојевима, т. 52б, 53. Спојено с несамост. формантима: *видеофил*, *видеотека*, *видеографија*. Одвојено при удвајањима: *телевизијски* и *видео*

- спотови, видео огласи и рекламе, видео диск-пројектор, видео рок-номера. Остали спојеви одвојено или с цртицом: видео-рикордер и видео рикордер, видео пројекција и видео-пројекција.*
- видети** (ек., не видити), видим, виде, видећи, видех, виђах, видео-видела, виђен
- видјети** (ијек., не видити), видим, виде, видећи (не видјећи), видјех, виђах, видио (не видјео), видјела; виђен
- Видовдан**, -дана (и Видова дана, дне, о Видову дану, дне)
- Византија, византијски, Византинац** и сл. (хс. Бизант итд.), т. 100f; *Византијско царство, Византијска империја*, т. 20e
- Визбаден**, т. 76f(1)
- визирати**, т. 100b; уп. и **-ирати**
- вијадукт**, ген. мн. вијадуката, т. 94b(2)
- Вијаређо** (итал. Viareggio), т. 122
- вијати, вијавица** (ијек.)
- вијек** (мн. вијекови и вјекови); *стари вијек, средњи вијек, нови вијек* (ијек.), т. 68h
- вијенац** (вок. вијенче, ген. мн. вијенаца), ијек.; **Вијенац** (скр. за Горски вијенац), т. 30b
- вијеће**, в. под веће
- вијоглав, вијоглава и вијоглавка** (дат. -ки), **вијоглавац** (-вца), **вијоглавити, вијорог**, т. 73b(2)
- вијорити се**, т. 73b(2)
- вијуга**, дат. -зи
- вијутак**, -тка, мн. вијуци, -така, т. 81b
- вика**, дат. вици
- викати, вичем, вичу, вичући** (не викају, викајући)
- викенд**, ген. мн. викенда, т. 94b(3); *викенд кућа*, уп. 50b(2)
- виконт**, ген. мн. виконта (-оната), т. 94b(2)
- Виктор** (нем. Viktor), т. 143
- вила** (мит., натприродно женско биће), т. 34a
- вилајет**: *вилајет Браничево* али *Вилајет Влк* (у преводима турских пописа назив за бившу област Вука Бранковића), т. 26a
- Вили** (енгл. Willy), т. 118
- Вилочанка** (дат. -ки), т. 86b(6)
- вилорога** (животиња, женка с виластим роговима) и **Вилорога** (име, кад се говори о одређеној животињи), т. 31
- Вилсон** (енгл., не „Вилсен“), т. 120
- Вилфранш** (франц. Villefranche), т. 164
- Виља** (шп. Villa), т. 179
- виљушка**, дат. -шци, ген. мн. -шака и -шки
- Виндзор** (енгл. Windsor), т. 118
- Винифред** (енгл. Winifred), т. 118
- Винсент ван Гог**, в. Ван Гог
- Винстон** (енгл., не „Винстен“), т. 120
- вињак** (пиће), т. 29f
- виолина, виолинист(а)**, мн. -сти
- виолинисткиња**, т. 82a(1)
- Вирпазар**, т. 57a
- виртуоз** (не виртоуз), *виртуозан* (мање об. виртуоски), *виртуозност* (мање об. виртуозитет), *виртуоскиња*
- висити** (у ек. и ијек.), не висјети
- висок**, комп. виши (не височији и вишљи)
- високо-**: *високоградња, висококвалификован, високородан, високоц(и)јењен, високошколац* итд.
- високоакумулативан**, -вна, т. 58h
- висококвалификован**, т. 58h
- високопланиран**, т. 58h
- високопреосвештенство** (малим словом); *Ваше високопреосвештенство*, т. 39b
- високоразвијен**, т. 58h
- високоуважени**, т. 58h
- високоц(и)јењени**, т. 58h
- висост** (малим словом); *Ваша висости*, т. 39b
- ВИТАМИН; А-витамин, Бе-витамин, Це-витамин; витамин А** итд.; уп. т. 51ab
- витао**, витла, мн. витлови и **ВИТЛО**, -тла, мн. -тла

- витез** (вок. витеже, мн. витези-витеза и витезови-витезова); **Витез** (геогр.)
- вити**, вијем, вијући, виј, вијмо, вијте, вијен-вијена и (ређе) вит-вита; тако и од изведених глагола као: **завити**, **навити**, **повити**, **пресавити**, **с(а)вити** (савијем, савиј, савијен боље него савит и сл.)
- Витлејем** (хс. Бетлехем), т. 100f
- витло**, в. витао
- витриол**
- вихор** (мање об. вихар)
- Вихор** (тркаћи коњ), т. 14е
- вице-**: *вицеадмирал*, *вицекраљ*, *вицемаршал*, *вицепрезидент*, *вицешампион* итд.
- више-**: *вишебој*, *вишегодишњи*, *вишедневни*, *вишем(ј)есечни*, *вишеструк*, *вишечлан*, *вишешколац* (не вишошколац)
- Вишеград**, **вишеградски**, **Вишеграђанин**, **Вишеграђанка**; т. 57а
- вјџбалишни** (ијек.), т. 82а(2)
- Вјéко** (хип. од Вјекослав), т. 66b
- вјекован**, -вна, **вјековати**, **вјековјечан**, -чна, **вјековит**, **вјековитост** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ијек.
- Вјеличка** (пољ. Wieliczka), т. 147
- вјенчати**, **вјенчаница**, **вјенчић** и сл. (ијек.)
- вјенчић** (дем. од вијенац, ијек.), т. 85d
- Вјењавски** (пољ. Wieniawski), т. 147
- Вјепш** (пољ. Wierpz), т. 147
- вјера** (ген. мн. вјера); **вјеран** (не вијеран), **вјереник** (вок. -че), **вјереница** (-чин), **вјеридба**, **вјеровати**, **вјероватан** (хс. вјеројатан), **вјеронаука**, уп. т. 66b
- вјеро-**: *вјеродостојан*, *вјерозакон*, *вјероисповијест*, *вјероломан*, *вјероломник*, *вјероломност*, *вјероломство* итд. (ијек.)
- вјерују** (цркв., веровање, кредо; употребљава се као именица ср. рода и не мења се)
- вјешт**, **вјештак** (вок. -аче, мн. -аци), **вјештакиња**, **вјештац** (вјешта, вок. вјешче, ген. мн. вјештаца, т. 68g), **вјештачити**, **вјештачки**, **вјештина**, **вјештица** (-ичин), **вјештичетина**, **вјештичији** (и вјештичији, т. 74d), ијек.
- влага**, дат. влази, т. 86d
- владалац**, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)
- владар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), *владарев* и *владаров*
- владика**, дат. -ци, **владичин**, т. 85а, 86b; *владика Данило*, *владика Раде*, *владика Иринеј*, т. 19b
- Владимирска губернија**, т. 26b
- Владислав Петковић Дис**, т. 56а
- власничин** (према власница), т. 85b
- властан**, -сна, т. 82а(2), 82b
- властелка** (дат. -лки, ген. мн. -лака) и **властеока** (дат. -оки, ген. мн. -лака), т. 91d(3)
- властеоски** и **властелски**, т. 91d(2)
- Влах** (вок. Влаше, мн. Власи); *Стари Влах* (Старога Влаха, лок. у Старом Влаху); **Влахиња** (жена), **влахиња** (коло, сорта јабука)
- влашки**, т. 82c(2)
- Влашићи** (и Плејаде), т. 14d
- ВМО** (WMO), скраћ., т. 227b
- во** (хс. вол), вола, мн. волови, т. 91а(2); **вочић** (волчић), т. 91b(2); **воловски** и **волујски**
- водаричин** (према водарица), т. 85b
- воденбуба**, т. 78
- Водњани** (чеш. Vodňany), т. 173
- водоводски**, т. 76а
- вододелница** (ек.); **вододијелница** (вододјелница), ијек.
- водомер** (ек.), **водомјер** (ијек.), т. 68g
- водоносан**, -сна, т. 58d
- водоотпоран**, -рна, в. т. 58а
- водопривреда**, т. 49а
- вођство** (водство, не вођство), ген. мн. вођстава (водстава), т. 76b, 82c(1)
- вожд**: *вожд Карађорђе* (малим словом), т. 33
- вожење** (према возити), не возење
- вожња** (од воз-), т. 77b
- воз-**: **ваз-**, **уз-**: *вознети се*, *вазнети се*, *узнети се*, *воздизати*, *ваздизати*

- ти, уздизати* и сл., о стил. диференцијацији и нормат. поступку в. под **ва-**
- возити**, возим, имперф. вожах, трп. вожен
- војвода**; *војвода Степа*; *Војвода Степа* (име селу)
- војводина** (обичније војводство); **Војводина** (геогр.), **Војвођанин**, **Војвођанка** (дат. -ки), **војвођански**; **Аутономна Покрајина Војводина** (АПВ)
- војводство**: *Варшавско војводство*, *Катовичко војводство*, т. 26b, 76a; уп. *Варшавско војводство*
- Војин** (име), т. 73a(1)
- Војин** (према Воја и Војо, ген. Воје)
- Војислав**, т. 73a(1)
- Војка** (име), дат. Војки; **Војка** (геогр.), дат. Војки, т. 86c
- војничкић** (дем. и хип. од војник), т. 85d
- војнички**, т. 82c(2)
- војно-**: *војногеографски*, *војноисторијски*, *војнообав(ј)ештајни*, *војнополитички*, *војнотехнички*; *Војногеографски завод*, *Војноисторијски институт*, *Војномедицинска академија*
- Војов** (према Војо, ген. Воја)
- Војтјех** (чеш. Vojtěch), т. 173
- Војћех** (пољ. Wojciech), т. 147
- вок.**, скраћ. 'вокатив'
- вол**, в. во
- Волга**, дат. Волги, т. 86c; **вошки**
- Волгоград** (рус., т. 156a; не „Валгра-
град“, т. 102)
- волији** (волија, волије), комп. према глаголу волети (вољети), заст. и скоро потиснуто
- воловски** и **волујски** (према во)
- волт** (ген. мн. волта и волти)
- Волтин лук**, т. 28c
- Волођа** (рус. уоб.), т. 156c
- Волочок**, **Волочока** (рус., а не „Волочка“), т. 105d
- Волт** (енгл. Walt), т. 118
- Волтер** (франц. Voltaire), т. 164
- Волтер** (енгл. Walter), т. 118
- волчић**, в. во
- вороњешки** (од Вороњез), т. 82c(3)
- вотка**, дат. вотки, ген. мн. вотки, т. 86b(3)
- воћар** (вок. -ару, -аре, инстр. -ем и -ом), **воћареви воћаров**
- воћка**, дат. -ћки, ген. мн. -ћака, т. 86b(1)
- воћкица**, т. 85d(1)
- вочић**, в. во
- воштан**, **воштаница**, **воштарница**, уп. т. 87, 87b(6)
- воштити** (имперф. вошћах, трп. прид. воштен и вошћен), уп. т. 87, 87b(6)
- враг**, одвојено писање предлога у устаљеним изразима: *до врага*, *на врага*, *по врагу*, *у врага*, *к врагу*, *за врага*, *с врагом*, т. 62a(5); уп. *ђаво*
- вражић** (дем. и хип. од враг), в. т. 85d
- вражица** (од враг), уп. т. 85d
- вражји** (вражији), т. 74d
- вранац**, -нца (вино), т. 29f
- вранац** (вран коњ) и **Вранац** (посебно име коња), т. 31
- вранока**, дат. -ки (овца), т. 86c
- врањанка** (коло), дат. -ки (-ци), т. 28e; **Врањанка** (становница Врања), дат. -ки
- врапчији** (врапчји), т. 74d
- вратарка**, дат. -ки, т. 86b(7)
- врачар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **врачарев** и **врачаров**
- врачаричин** (према врачарица), т. 85b
- враџбина**, т. 75
- Врбаски**, **Врбашанин**, **Врбашанка** (дат. -ки)
- Врбаска бановина**, т. 26b
- Врбашки** (презиме), уп. **Врбас**
- врвети** (ек.), имперф. врвљах; **врвјети** (ијек.), имперф. врвљах, врвио-врвјела; не врвити
- врвљење** (у ек. и ијек.)
- Вргинмост**, **вргомоски**, **Вргомошћанин**, **Вргомошћанка** (дат. -ки)
- вргнути**, вргнем, вргох, вргнух, вргао и вргнуо, вргнувши и **врћи**, вргнем, вргох, вргао, вргавши
- вредан**, -дна (комп. вреднији), **вредност** (инстр. -ошћу, иза атриб. и

- ости), **вредносни**, **вредносница** (поштанска), ек.; ек. и ијек.: **вредник**, **вредница**, **вредновати**, **вредноћа** (и мање об. вреднота), уп. т. 66
- вредети** (ек., не вредити), вредим, имперф. вређах
- врелце**, врелца и врелцета, мн. врелца, врелаца (врелца̂) и **вреоце**, вреоца и вреоцета, мн. вреоца, врелаца (у сликовитом изразу), ек. и ијек., т. 91d(1)
- време** (ек.); ек. и ијек.: **истовремено** (тако и: **једно-**, **оно-**, **пре-**, **са-**), **временит**, **временски**, **времењача**, **времешан**, уп. т. 66
- врео** (прид.), комп. врелији (ек. и ијек.), т. 68с (замена ја́та), 91е (л : о); уп. зрео и зрио; в. и врети
- вреоце**, в. врелце
- врети** (у ек. и ијек.), врим-вриш, вру, врући, врех-вре; врео-врела (ек. и ијек.), ијек. и врио-врела; тако и од слож. глаг. као **проврети** и сл.; уп. т. 68с
- врети** (ек.), **-вријети** (ијек.), у слож. глаголима као **наврети** – **навријети**, наврем, наври, наврех-навре (ек.), навријех-наврије (ијек.), навро-наврла
- врећи**, в. врћи
- вриједан** (комп. вреднији), **вриједност** (инстр. -ошћу, иза атриб. и -ости), **вриједносни**, **вриједносница** (поштанска), ијек.
- вриједјети** (и вриједити), вриједим, вриједјех (вриједих), вриједио, вриједјела (вриједила), т. 67с
- вријеме**, времена (ијек.); уп. и: **истовремен**, **једновремен** и др. (под време), т. 66а
- вријећи**, в. врћи
- врио** и **врео** (од врети), ијек.; тако и **проврио** и **проврео** и с., т. 68с
- врљика**, дат. -ци
- Вроцлав** (пољ. Wrocław), т. 147
- вртети**, вртим, вртех-врте, имперф. врђах, вртео-вртела, врђен, (из)вртевши; тако и слож. глаголи **извртети**, **провртети** и сл. (ек.)
- вртјети**, вртим, вртјех-вртје, имперф. врђах, вртио-вртјела, врђен, (из)вртјевши; тако и слож. глаголи **извртјети**, **провртјети** и сл. (ијек.)
- вртларка**, дат. -ки, т. 86b(7)
- врћи** и **врећи** (ек.), **врћи** и **вријећи** (ијек.), вршем, врху, врхући, врхох-врше, вршах и врсијах, врси, врхао-врхла; вршен, (о)врхавши; тако и **изврћи**, **изврећи**, **извријећи**, **оврћи**, **оврећи**, **оввријећи** (овршем, оврху, оврхох и сл.); некњ. је (у овом значењу) вршити, затим вршу, вро-врла и сл., т. 86е
- врћи**, в. вргнути
- врућ**, комп. врући
- врх**, спој. писање слож. предл. као **изврх**, **наврх**, **поврх**, **сврх**, **уврх**: *наврх брда*, *поврх планине*
- Врхбосна**, **Врхбарје** (пише се х и пред звучним сугл.), уп. т. 76b
- врцаљка**, дат. -ки и -ци, ген. мн. -ки, уп. т. 86b
- Вршац**, **вршачки**, **Вршчанин**, **Вршчанка** (дат. -ки); *Вршачки брег*
- вршилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91с(1)
- вршити**, в. врћи (врећи и вријећи)
- вуга**, дат. вуги, в. т. 86с
- Вуђинг** (кин. Wujing, Конфучијево дело), т. 134
- вујин** (од вуја, према вук), т. 73а(1)
- Вујица**, т. 73а(1)
- Вујичић**, т. 73а(1)
- вук** (вок. вуче, мн. вукови-вукова и вуци, вучима); **Вук** (име), **вуковски** (т. 15)
- Вук Стефановић Караџић**, двојно презиме, т. 56а
- Вука**, дат. Вуки, т. 86b(4)
- Вукић**, т. 85d(3)
- Вуковар**, **вуковарски**, **Вуковарац**, -рца, **Вуковарка**, дат. -ки
- вуковац**, -вца
- вулгаризам**, -зма, ген. мн. -зама (лингв.: вулгарна реч, каткад уопште за народне некњ. речи), т. 94b(1)
- Вуле** (Вулета и Вула)

Вурден (хол. Woerden), т. 169
Вуси (кин. Wuxi, град), т. 134
Вухт (хол. Vught), т. 169
Вучанг (кин. Wuchang, град), т. 134
Вучедол (код Вуковара, предисто-
 ријско налазиште), в. т. 57а; *вуче-
 долска култура* (енеолит); **Вучји**
 до (предео); *Вучедолска битка*,

битка на Вучјем долу 1876; уп. т.
 27cd

Вучитри, в. т. 57а
вучицин (према вучица), т. 85с
вучјак (пас)
вучји (вучији), т. 74d
Вучко (пас), т. 14е
Вучоу (кин. Wuchou, град), т. 134

Г

г (g), скраћ. 'грам', т. 226а
г., скраћ. 'година' и 'господин', т.
 225ag
Г., скраћ. 'Горњи' (нпр. Г. Милано-
 вац)
г за новогрч. Г (и када се изговара
 као ј, тј. испред вокала предњег
 реда): *Георгијадис*, т. 99
г у перс. именима (нпр. *Голиад*),
 различито од ар., т. 112а
г за укр. и белор. Г, т. 106d
г боље него **х** за хол. G, т. 167, 169
Габријел (енгл. Gabriel), т. 118
Габријел (не „Габрјел“), шп. 176
Габријел (пољ. Gabriel), т. 147
Габријеле (итал. Gabriele), т. 122
Гадафи (ар., уоб.), т. 110b(4)
газда: *газда Никола*, *газда Николи*,
с газда Николом, т. 54b (и *газда-
 Никола*, *газда-Николи* П).
газдаричин (према газдарица)
Газела (мост у Београду), т. 14i
гази (непром.), *гази Смаил-ага* (као
 пригодни придевак), *Гази Му-
 стафа Кемал* (као део имена)
Газивода-Петровић, двојно ж. пре-
 зиме, први део променљив: *Гази-
 воде-Петровић*, т. 56а
Газиместан (на Косову), не *Гази*
Местан
Гај (енгл. Guy), т. 118
Гај (лат. Gaius), **Гајев**, т. 97b
Гајин (према Гаја и Гајо, ген. Гаје)
Гајичин (према Гајица)
Гајов (према Гајо, ген. Гаја)

Гал (мађ. Gál, трад. правописом
 Gaal, Gaál), т. 139
гала (прид. непром.): *гала ручак*,
гала представа, *гала пријем*, т. 50а
галвано- (спој. пис.): *галваноаку-
 стика* (дат. -ци), *галванографија*,
галванометалургија, *галванопла-
 стика* итд.
Галерија Матице српске, т. 30е
Галилеј – али именом и презименом
Галилео Галилеи (итал. Galileo
 Galilei), т. 122
Галипољ (на Дарданелима); *Гали-
 пољски Срби* (као етногр. скупина)
 и *галипољски Срби* (описно)
Галиција (трад., шп. Galicia), т. 179
гамад (инстр. -ађу и -ади)
гама зраци (гама зраке), предност
 одв. пис., т. 51b
гангрена, **гангренозан**, -зна; *гас-ган-
 грена*, обичније је *гасна гангрена*
гангстер, т. 76е
Ганди (а не „Гандхи“), хинд., т.
 103с(1)
Гансу (кин. Gansu, провинција), т.
 134
гаров (пас црне боје) и **Гаров** (по-
 себно име пса), т. 31
Гарсија Лорка, **Гарсије Лорке**; *Гар-
 сија Лоркине песме* (песме Ф. Гар-
 сије Лорке), т. 58b (одв. пис.); т.
 73с (пис. j)
гарсоњера (мање об. гарсониијера)
гасификација, инстр. -цијом, т. 73с
гасталд, ген. мн. *гасталда*, т. 94b(3)

- гастроном, гастрономија**, т. 48а
гапка, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
Гаус (нем. Gauß), т. 143
гаучо (мн. гаучоси и гаучи)
Гацко (из Гацка, у Гацку), **Гачанин**, **Гачанка** (дат. -ки)
Гвадалахара (шп. Guadalajara), т. 179
Гвадалкивир (шп. Guadalquivir), т. 179
Гварда (порт. Guarda), т. 149
Гварески (итал. Guareschi), т. 122
Гварнијери (итал. Guarnieri), т. 122
Гвераци (итал. Guerrazzi), т. 122
Гвидо (итал. Guido), т. 122
Гвинеја, **Гвинеје**, **Гвинеји**, в. т. 74а;
Нова Гвинеја
Гвиралдес (шп. Güiraldes), т. 179
Гвичардини (итал. Guicciardini), т. 122
гвоздени крст (одликовање), т. 29е
гг., скраћ. 'господа', т. 225g.
Гдањск (пољ., Gdańsk)
где (ек.)
гдегде (ек.), **гдјегдје** (ијек.), т. 61d
гдегод 'негде', **где год** 'било где' (ек.), **гдјегод**, **гдје год** (ијек.), т. 61c
гдекад и гдекада (ек.), **гдјекад и гдјекада** (ијек.)
гдеко, **гдеког(а)** ек., **гдјеко** (хс. гдјетко), **гдјеког(а)** ијек., т. 61а
гдекоји, **гдекојег(а)** ек., **гдјекоји**, **гдјекојег(а)** ијек., т. 61а
гдено (ек.), **гдјено** (ијек.), т. 63е; уп. -но
гдешто, **гдечег(а)** ек., **гдјешто**, **гдјечег(а)** ијек., т. 61а
Гдиња (пољ. Gdynia), т. 147
гдје (ијек.)
гдје- (гдјегдје и др.), в. под **гдегђа**, **гђица**, скраћ., т. 225g
Геа, ген. Гее, дат. Геи, инстр. Геом, т. 74а
геак, **геака**, инстр. **геаком**, мн. **геаци**, **геакá**, т. 74а
Гевара (шп. Guevara), т. 179
гејзир, **гејзирски** и **гејзер**, **гејзерски**
Гелеји (мађ. Geleji), т. 139
Гелешан (кин. Geleshan, планина), т. 134
ген., скраћ. 'генитив'
генерал-мајор, **генералмајорски**
генералштаб, **генералштабни**
геније и **гениј**, т. 96c(2)
геогр., скраћ., т. 225d
географија, т. 48а
геолингвистика, т. 49а
геологија, в. т. 48а
Георге (рум. Gheorge), т. 152
гепард, ген. мн. **гепарда**, т. 94b(3)
Герардо (итал. Gherardo), т. 122
германистика (дат. -ци, т. 86с), **германист(а)**, мн. -сти, **германисткиња**, 82а(1)
германофоб, т. 49b
геронтологија, т. 48а
Герти (енгл. Gertie), т. 119с
Гертруд(а) (енгл. Gertrude), т. 118
герундиј и **герундијум**, **герундив** (грамат. термини)
гестикулисати (гестикулирати), **гестикулација**
Гете (нем. Goethe), т. 143
Гетинген (нем. Göttingen), т. 143
Гжегож (пољ. Grzegorz), т. 147
гз за грч. X у међусамогл. положају у префиксу (егзарх), т. 98b; уп. кс
Гибралтар (енгл.), т. 118
Гидеон (енгл. Gideon), т. 118
Гиза (а не „Гизах“, ар.), т. 110b(1 и 2)
Гизланциони (итал. Ghislanzoni), т. 122
Гијом (франц. Guillaume), т. 164; -иј- уместо фр. -ил-, т. 73b(3)
Гил (енгл. Gil), т. 118
Гилберт (енгл. Gilbert), т. 118
Гиле (Гилета и Ги́ла)
Гиљфердинг (рус., а не Хилфердинг), т. 157е
Гимараис (порт. Guimarães), т. 149, 150bc
гимн., скраћ., т. 225с
гимназија, **гимназијски**, т. 74b и 96с(2); **гимназист(а)**, мн. -сти; **гимназисткиња**, т. 82а(1)
гипсотека, дат. -ци, т. 48а

- гица** – изостанак очекиване промене г у ж: *мазгица, чергица* итд., в. т. 85d
- гл.**, скраћ. '*глагол, глаголски*' и '*главни*', т. 225b
- главатац**, главаца, ген. мн. -атаца (бот.)
- гладак**, -тка, комп. глађи (и глаткији, али не глачији)
- гладнети** (ек., постајати гладан), гладним, гладних, гладњах, гладнео-гладнела; **гладњети** (ијек.), гладним, гладњех, гладњах, гладнио (не гладњео), гладњела; уп. гладнити
- гладнити** (ек. и ијек., мучити глађу, чинити гладним), гладним, гладних, гладњах, гладнио-гладнила; уп. гладнети
- Глазгов** (енгл. Glasgow), т. 118; уп. и т. 76f(1) (једначење сугл.)
- Гламоч**, **гламочки**, **Гламочанин** (и **Гламочак**), **Гламочанка** (дат. -ки)
- Гласинчанин**, мн. **Гласинчани**, **Гласинчанка**, дат. -ки, т. 14b
- гледалац**, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)
- гледалишни**, т. 82a(2)
- Гледис** (енгл. Gladys), т. 116, 118
- гледисни**, т. 82a(2)
- гликоза** и **глукоза**
- глиста**, ген. мн. **глиста**, т. 94c(1)
- глорификовати** (глорифицирати)
- глосаријум** и **глосариј** (врста речника)
- глотологија**, **глотолошки**
- глув** и **глух**, комп. **глувљи** (од **глув**), **глуши** (од **глух**), т. 70b, 71
- глувон(иј)ем** и **глухон(иј)ем**, т. 58f(1)
- глукоза** и **гликоза**
- глумичин** (према **глумица**), т. 85b
- глух**, в. **глув**
- глухон(иј)ем** и **глувон(иј)ем**, т. 58f(1); уп. и **глув**
- глуши** (комп. од **глух**), в. **глув**
- гнати**, обично у слож., као: **догнати**, **загнати**, **из(а)гнати**, **прегнати**, **сагнати**, **угнати** – **догнам** (заст. **доженем** и **дожденем**), **догнај** (заст. **дожени**, **дождени**), **догнах-догна**, **догнао-догнала**, **догнан** и **догнат**, **догнавши** (заст. **догнав**)
- гнев**, **гневан** (комп. **гневнији**), **гневити се** (ек.; **гњев** је само ијек.)
- гнездо**, **гнездашце** (ген. -ашца и -ашцета, ген. мн. -ашца и -ашаца), **гнездити се** (имперф. **гнежђах се**), ек. (не **гњездо**)
- гнијездо** (ген. мн. **гнијезда**), **гнијездити се** (**гнијезди се** итд., имперф. **гнијезђах се**), ијек.
- гну**, **гнуа**, **гнуу** (зоол.); **гну антилопа**, **гну антилопе** (предност одв. пис.), т. 50b(2)
- гнус** (не **гњус**), **гнусан**, **гнусоба**, **гнушати се**
- гњев**, **гњеван** (комп. **гњевнији**), **гњевити се** (ијек.), т. 68i
- гњездашце** (ген. -ашца и -ашцета, ген. мн. -ашца и -ашаца), ијек.
- гњецав**, **гњецати**, **гњецавост**
- гњиљење** (ек. и ијек., не **гњиљење**), т. 79
- гњус** и сл. – не него **гнус**
- го** (хс. гол), **гола**, **голо**, комп. **голији**, т. 91a(2)
- гоблен**, не **гобелен**
- говедар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **говедарев** и **говедаров**
- говедо**, -еда, **говедина** (не **говеђина**), **говеђи**; **говече**, -ета
- год.**, скраћ. '*година*'
- годину-две** (ек.), **годину-двје** (ијек.), т. 59b
- годишњак**: *педесетпетогодишњак, седамдесетпетогодишњак* или *75-годишњак*, т. 60c
- годишњи**: *двадесетпетогодишњи, стоседамдесетпетогодишњи*, т. 60c
- годишњица**: *двадесетпетогодишњица, 25-годишњица, стоседамдесетпетогодишњица, 175-годишњица* или *сто седамдесет пета годишњица*, т. 60c
- Гоја** (шп. Goya), т. 179
- гђл**, в. **го**
- гђл** (у спортским играма); *гол-аут*, т. 50e

- голен** (ген. голени, INSTR. -ењу и -ени), **голенак** (-нка, мн. -нци, -нака), **голеница**, **голенични**, **голењача** (ек.)
- голет** (голети, INSTR. -ењу и -ети), не голијет; **голетан**, -тна
- Голијат** (библ. име); **голијат** (јак човек), **голијатски**
- голијен** (голијени; INSTR. -ењу и -ени), **голијенак** (-нка), **гољеница**, **гољенични**, **гољењача** (ијек.)
- Голи оток**, т. 21е
- Голооточанин**, мн. Голооточани (некадашњи „становници“ Голог отока, тј. логораши), т. 28f
- голуб** (мн. голубови-голубова и голуби-голуба), **голубији**, **голубињи** и **голубљи**, **голубар** (вок. -ару и -аре), **голубарев** и **голубаров**
- Голубац**, -ца (геогр.); *Голубац на Дунаву*
- Голубинка** (јама), т. 14с
- голубичин** (према голубица), т. 85b
- Голупкин**, **Голупков**, **Голупцов**, т. 76f(2)
- Голфска струја**
- Голшад** (г у перс. именима), т. 112а
- Гољај** (алб. Golaj), геогр., т. 107b(2)
- гора**; *Дилъ гора*, *Загребачка гора*, *Скопска Црна гора*, *Фрушка гора*, *Црна гора* (планина); *Црна Гора* (држава); *Билогора*, *Зеленгора*, т. 57d
- Гора** (геогр.), **Горанац**, -нца, **Горанка**, дат. -ки, **горански**
- Гора** (пољ. Góra), т. 147
- Горажде**, **гораждански**, **Горажданин**, **Горажданка** (дат. -ки); *Горажданска штампарија* (из XVI в.), т. 30f
- горди** Албион, т. 20е
- Гордије** (грч. Gordios), **Гордијев** (чвор), т. 97а
- Гордон** (енгл. Gordon), т. 116, 118, 119с
- горе-доле** (ек.), **горе-доље** (ијек.), т. 59с
- гореименовани**, **горенаведени**, **горепоменути**, али: *већ горе наведени*, т. 58h
- горети** (горим, горех, горах, горећи, горео-горела), **горење** (ек.)
- Горичин** (према Горица)
- горјети** (горим, горјех, горах, горећи, горио-горјела), **горење** (ијек.); т. 67а
- Горле** (хол. Goirle), т. 169
- горњи**; *Горњи Милановац* (геогр.), *Горњи град* (део Загреба), *горњи град* (горњи, виши део града уопште), *горња Босна*
- Горњицки** (пољ. Górnicki), т. 147
- горњо-** (спој. пис.): *горњоварошанин*, *горњоварошанка* (дат. -ки), *горњоградски*, *горњоселац*, -лица, *горњоселски* итд.
- Горобиље** (село), т. 14с
- Горски вијенац**, т. 21е (или само **Вијенац**: у *Његошевом Вијенцу*, т. 30b)
- Горски Котар** (геогр.), т. 22
- горући**, прид. (горући проблем; друго је гл. прил. горећи, према горети)
- Госпа** (у знач. Богородица), т. 19d и 34е
- госпа** (цвеће), т. 28d
- госпа**: *госпа Живка*, *госпа Живки*, *госпа Мара*, *госпа Мари*, т. 54b (и *госпа Живка*, *госпа-Живки П*)
- госпина коса** (бот.), т. 28d
- госпина трава** (бот.), т. 28d
- Госпић**, **госпићки**, **Госпићанин**, **Госпићанка** (дат. -ки)
- Господ** (у узречицама и **господ**), т. 34bc
- господар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **господарев** и **господаров**
- Господар Јованова** (улица), т. 54b (и **Господар-Јованова П**)
- Господин**, т. 34b
- господинов трн** (бот.), т. 28d
- господњи**, т. 15 (за писање **Господњи** в. напомену у т. 15 и т. 38)
- господски**, т. 76а
- господство**, ген. мн. **господстава**, т. 81d
- Госпођица** (роман), в. т. 14h
- госпођичин** (према госпођица), т. 85b

- ени), **голенак** (-нка, мн. -нци, -нака), **голеница**, **голенични**, **голењача** (ек.)
- голет** (голети, INSTR. -сћу и -ети), не голијет; **голетан**, -тна
- Голијат** (библ. име); **голијат** (јак човјек), **голијатски**
- голијен** (голијени; INSTR. -ењу и -ени), **голијенак** (-нка), **гољеница**, **гољенични**, **гољењача** (ијек.)
- Голи оток**, т. 21е
- Голооточанин**, мн. Голооточани (некадашњи „становници“ Голог отока, тј. логораци), т. 28f
- голуб** (мн. голубови-голубова и голуби-голуба), **голубији**, **голубињи** и **голубљи**, **голубар** (вок. -ару и -аре), **голубарев** и **голубаров**
- Голубац**, -пца (геогр.); *Голубац на Дунаву*
- Голубинка** (јама), т. 14с
- голубичин** (према голубица), т. 85b
- Голупкин**, **Голупков**, **Голупцов**, т. 76f(2)
- Голфска струја**
- Голшад** (г у перс. именима), т. 112а
- Гољај** (алб. Golaj), геогр., т. 107b(2)
- гора**; *Диљ гора*, *Загребачка гора*, *Скопска Црна гора*, *Фрушка гора*, *Црна гора* (планине); *Црна Гора* (држава); *Билогора*, *Зеленгора*, т. 57d
- Гора** (геогр.), **Горанац**, -нца, **Горанка**, дат. -ки, **горански**
- Гора** (пољ. Góra), т. 147
- Горажде**, **гораждански**, **Горажданин**, **Горажданка** (дат. -ки); *Горажданска штампарија* (из XVI в.), т. 36f
- горди Албион**, т. 20е
- Гордије** (грч. Gordios), **Гордијев** (чвор), т. 97а
- Гордон** (енгл. Gordon), т. 116, 118, 119с
- горе-доле** (ек.), **горе-доље** (ијек.), т. 59с
- гореименовани**, **горенаведени**, **горепоменути**, али: *већ горе наведени*, т. 58h
- горети** (горим, горех, горах, горећи, горео-горела), **горење** (ек.)
- Горичин** (према Горица)
- горјети** (горим, горјех, горах, горећи, горио-горјела), **горење** (ијек.); т. 67а
- Горле** (хол. Goirle), т. 169
- горњи**; *Горњи Милановац* (геогр.), *Горњи град* (дио Загреба), *горњи град* (горњи, виши дио града уопште), *горња Босна*
- Горњицки** (пољ. Górnicki), т. 147
- горњо-** (спој. пис.): *горњоварошанин*, *горњоварошанка* (дат. -ки), *горњоградски*, *горњоселац*, -лица, *горњоселски* итд.
- Горобиље** (село), т. 14с
- Горски вијенац**, т. 21е (или само **Вијенац**: у *Његошевом Вијенцу*, т. 30b)
- Горски Котар** (геогр.), т. 22
- горући**, пријд. (горући проблем; друго је гл. прил. горећи, према горети)
- Госпа** (у знач. Богородица), т. 19d и 34е
- госпа** (цвијеће), т. 28d
- госпа**: *госпа Живка*, *госпа Живки*, *госпа Мара*, *госпа Мари*, т. 54b (и *госпа Живка*, *госпа-Живки* П)
- госпина коса** (бот.), т. 28d
- госпина трава** (бот.), т. 28d
- Госпић**, **госпићки**, **Госпићанин**, **Госпићанка** (дат. -ки)
- Господ** (у узречицама и **господ**), т. 34bc
- господар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **господарев** и **господаров**
- Господар Јованова** (улица), т. 54b (и **Господар-Јованова** П)
- Господин**, т. 34b
- господинов трн** (бот.), т. 28d
- господњи**, т. 15 (за писање Господњи в. напомену у т. 15 и т. 38)
- господски**, т. 76а
- господство**, ген. мн. господстава, т. 81d
- Госпођица** (роман), в. т. 14h
- госпођичин** (према госпођица), т. 85b

- гроце**, в. грлце
Гроцка (у Гроцкој), **грочански**, **Грочанин**, **Грочанка** (дат. -ки)
грубети (ек.), **грубјети** (ијек.) у значењу 'постајати груб', према ретком **грубити** 'чинити грубим'
гравати, гравам и **грукати**, грукам, т. 70b
груди ж. мн. (ген. груди – не груди-ју)
Груђондз (боље него Груђонц, поль. Grudziądz), т. 145 и 147
Грузија, **грузински** и **грузијски**, **Грузин**, **Грузинка** и **Грузијанац**, **Грузијанка** (боље него Грузијац, Грузијка)
Грујица, т. 73a(1)
Грујичин (према Грујица), т. 85b
Грујичић, т. 73a(1)
грундиг (марка, производ), **Грундиг** (фабрика), не „гру(н)динг“
грукнути и **грукнути**, т. 70b
грукати, в. гравати
грч., скраћ. 'грчки', т. 225е
грчко-римско рвање, т. 58е(2)
Гуангси (кин. Guangxi, провинција), т. 134
Гуангџоу (кин. Guangzhou), или трад. **Кантон** (град), т. 134
губернија: *Псковска губернија*, *Владимирска губернија*, *Орловска губернија*, т. 26b (истор.)
- губитак**, -тка, мн. губици, -така, 81b
гугутка, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
гудети (ек.), **гудјети** (ијек.), гудим, гуде, гудећи (не гудијући), гудех-гуде (ек.), гудјех-гудје (ијек.), гуђах, гудео-гудела (ек.), гудио-гудјела (ијек.), гуд(ј)евши; тако и **загуд(ј)ети**
Гудцов, т. 76f(2)
Гуејдоу (кин. Guizhou) или трад. **Квејчоу** (провинција), т. 134
Гуљелмо (итал. Guglielmo), т. 122
гуљење, т. 79
гумно (не гувно), т. 79
Гумхурија (ар. у Египту), т. 110b(2); уп. **Џумхурија**
гунђати
Гупкин, т. 76f(2)
гусеница (-ичин), **гусеничар**, **гусеничји** (гусеничији), ек.; **гусјеница**, **гусјеничар**, **гусјеничји** (гусјеничији), ијек.
гуска, дат. -сци и (само у пренесеном знач.) -ски, ген. мн. -сака, т. 86с, 94с(2)
гускица (хип.) и **гушчица** (дем.), т. 85d(2)
гуслар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **гусларев** и **гусларов**
гушчији (гушчји), т. 74d
гушчица и **гускица**, в. т. 85d(2)

Д

- д.** (поред дин.), скраћ. 'динар', т. 183a
Д., скраћ. 'Доњи' (нпр. Доњи Милановац)
д за новогрч. Δ (међузубни сугл.): *Едеса*, т. 99
д, т за ар. међузубне сугл., т. 110b(4)
дабогда (за изражавање жеље, проклињање)
дабогме и **дабоме**, прил.
- давалац**, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91с(1)
Давид (нем. David), т. 143
давидово зрно (бот.), т. 28d
Да Винчи (Да Винчија), *Леонардо да Винчи* (итал. Leonardo da Vinci), т. 23; не „Винћи“, т. 121a
дављење, т. 79
даглас (авион), т. 29f; *даглас X-3* и *Даглас X-3*, т. 29g

Даглас (енгл. Douglas), т. 118
дадаист(а), мн. -сти, **дадаизам**, -зма
даждети (ек.), **даждјети** (ијек.), **да-**
жди (имперф. **даждаше**); **даждев-**
њак (у ек. и ијек.)
даире, ж. мн. (ген. **даира**)
даица, **даидин**, **даициница**, **даицић**,
даицична
Дајбог, т. 34а
дајбуди ('барем, најмање', заст.)
Дајица, т. 73а(1)
Дајкстра (хол. Dijkstra), т. 169
Дајмлер (нем. Daimler), т. 143
дакако
Дакота (енгл. Dakota), т. 118
дактило- ('прст'): **дактилографија**,
дактилограф, **дактилографки-**
ња, **дактилоскопија** и сл.; **дакт-**
тило-биро
Дал (хол. Dael), т. 169
далај-лама, **далај-ламе**
Д'Аламбер (франц. d'Alembert), т.
 164
Далас (енгл. Dallas), т. 118
Далеки исток, **далекоисточни**
да ли (одв. пис.), т. 63с
Далматинска Загора и **Загора**, т. 22
Далмација, **далматински**, **Далмати-**
нац (-нца, вок. -нче), **Далматинка**
 (дат. -ки); **далматинац** (пас), т. 28е
Даљен (кин. Dalian, град), т. 134
даљни и **даљњи** (посебни придеви, а
 комп. од **далек** гласи **даљи**); **до**
даљег, а не **до даљњег**
дамаст, **дамастни**
дампинг (не **дѐмпинг**), **дампиншки**;
дампинг-контрола
дан; **дан-два**; **Дан мртвих**, **Дан побе-**
де; **Дан Републике**, т. 30г
данас-сутра, **данас-сјутра**, т. 59с
данас ујутру, **данас увече**, не **него**
јутрос, **вечерас**
дангубљење, т. 79
дан-данас, у истом значењу **дан-да-**
њи, **дан-данашњи** (али: **до дана**
данашњег), т. 59с
дан и ноћ (дан-и-ноћ) – биљка, т. 59е
дан-ноћ ('дананоћно'), у истом зна-
 чењу **дању-ноћу**, т. 59с
Данеш (перс.), т. 112е
Данијел (слч. Daniel), т. 159

Даниловград, **Даниловграда** и **Дани-**
лов Град, **Данилова Града**; **Дани-**
ловграђанин, **Даниловграђанка**
 (дат. -ки), **даниловградски**, т. 57а
Данилов крст (одликовање), 29е
Данска (ум. Краљевина Данска), т.
 20а
данско-португалски (спортски су-
 срет), т. 58е
Д'Анунцио (итал. d'Anunzio), т. 122
дању-ноћу, в. **дан-ноћ**
Дарданеле и **Дарданели**, мн. (ген.
 Дарданела), **дарданелски**
Дар ел Салам, **Дар ел Салама**, т. 57b
даривалац и **даровалац**, -аоца, вок.
 -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91с(1)
дароватељка, дат. -ки, ген. мн. -ки,
дароватељкин, т. 85а, 86b(7)
дародавалац, -аоца, вок. -аоче, мн.
 -аоци, -алаца, т. 91с(1), поред **да-**
родавац, -вца
даска, дат. **дасци**, ген. мн. **дасака**,
 т. 86d
дат., скраћ. 'дaтив'
дати, **дам** и **мање об.** **дадем** и **дад-**
нем, **дах** и **дадох**, **дај**, **дао-дала**, **дан**
 и **дат**; тако и од слож. глагола као
додати, **додам** (ређе **додадем** и **до-**
даднем), **додадох** и **додах**, **додај**,
додао-додала, **додавши**, **додат** и **до-**
дан
датотека, дат. -ци, т. 48а
датула (ређе **датуља**), поред **урма**
Дауве (хол. Dauwe), т. 169
Даун (енгл. Down), т. 118
Дахау (нем. Dachau), т. 143
дахнути, не **данути**
дашто ('заиста', заст.)
два м. и **с.**, **двају**, **двама** (дат., INSTR.
 и **лок**); у ж. роду **две**, **двеју**, **двема**
 (ек.), **двије**, **двију**, **двјема** (не **двие-**
ма, ијек.); често **непром.**, нарочито
 уз **предлоге** (у ген. и **када је**
без предлога), као и у изр. типа
два д(ј)етета; у примени је у **допун-**
ском систему с **наредним облици-**
ма:
двојица (промена као нпр. **СТО-**
ЛИЦА у **јд.**), ум. **ДВА** за **мушке**
особе, нарочито **кад није** уз **име-**

нице (*њих двојица, долазе двојица, двојица другога* и сл., погрешно је „двојица градова“);
двоје за жива створења (мушко и женско: *двоје владих, према им. с. рода: двоје јаради, двоје јарића*), непром. или са множинском променом (ген. као ном.; дат./инстр./лок. двома);
двоје уопштено (две ствари о којима је реч или две теме), промена као **МОЈЕ, СВОЈЕ** с. јд. (*двога или двојега се плашио – болести и губитка посла, двома се надао, рачунао је са двојим, о двома су говорили* итд.);
двоји, -е, -а, уз. им. у множини (*двоји опанци, двоје чарапе, двоја кола*), промена као **МОЈ, СВОЈ** у мн.;
 употребни систем је сличан и за **оба (два)**, као и за веће бројеве, с тим што се променљивост смањује или губи (подробније обрасце в. у Наш језик XXII/1-2, стр. 62-63)
два брата крв (два-брата-крв) – биљка, т. 59е
двадесетка, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
двадесет пет – тридесет, двадесет и пет – тридесет, т. 59b
двадесет-тридесет, т. 59b
двакрат, т. 60d
дваред, т. 60d
два-три (нпр. два-три дана), т. 59b
две (двеју-двема итд.), ек.
двеста, две стотине (ек.): *двеста осамдесет (и) три (троје, тројица, трећи), две стотине осамдесет (и) три*, т. 60ab; **двестоти** (двестотинити)
двехиљадити (ек.)
двије (двију-двјема, не двијема), ијек.
двјехиљадити (ијек.)
двиска, дат. двиски и двисци, ген. мн. двизака, т. 86с
двјеста, двије стотине (ијек.): *двјеста осамдесет (и) три (троје, тројица, трећи), двије стотине*

осамдесет (и) три, т. 60ab; **двјестоти** (двјестотинити)
дво-: *двоглав, дводинарка* (дат. -ци и -ки), *дводихалице* (мн.), *двоножац* (-шца, мн. -шци), *двом(ј)есечник, двообличан, двочинка* (дат. -ци и -ки) итд.
двобразан, -дни, **двобраздњак** (мн. -здњаци), т. 82a(3)
двогодац, двоогоца, мн. двоогоци-двоогодаца, т. 81b
дводелан, -лна (ек.), **дводијелан** (дводјелан), -лна (ијек.)
двоје-троје, т. 59b
двојка (дат. -ци и -ки); дем. **двојчица** и **двојкица**
Двојна монархија, т. 20е
двокрилац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91c(3)
Дворжиште (чеш. Dvořiště), т. 172
дворишни, т. 82a(2)
двоцевка (дат. -ки и -ци, ген. мн. -вака и -вки), **двоцевни** (ек.); **двоцијевка** (дат. -ки и -ци, ген. мн. двоцијевака, двоцјевака и двоцијевки, уп. т. 68h), **двоцијевни** (ијек.)
ДДТ, в. дидити
де, дер (речца), пише се спојено с обликом императива: *узмиде, донесидер* (фам.); за разлику од наглашеног де у значењу пристанка: *хајде де да то покушамо*, т. 63d
Де Амичис (итал. de Amicis), т. 122
Дебела Берта (топ), т. 29f
Дебело брдо, т. 21е
дебео, -ела, комп. дебљи, т. 91е;
Карло Дебели
деби, -ија, **дебитант, дебитанткиња, дебитовати** (-ирати)
Дебора (енгл. Deborah), т. 118
Дебрецин (град., мађ. Debrecen), т. 138
Де Бројн (хол. de Bruijn), т. 169
дева, девац (девца, вок. девче, ген. мн. деваца), **девица** (-ичин), **девичански, девичанство, девички** (ек.); **Девич** (геогр.)
девер (вок. девере, мн. девери-девера и деверови-деверова), **деверо-**

- вати, **деверичић**, **деверична**, **деверуша**, **дѣша** и **дѣшо** (ек.)
- Девети конгрес географа Југославије** (или: IX конгрес...), т. 27
- деветоро** (деветеро), в. под -оро
- деветсто**, **девет стотина**: **деветсто двадесет** (и) **три** (троје, тројица, трећи), **девет стотина двадесет** (и) **три**, т. 60ab
- девијација**, **девијацијски**
- Де Вио** (франц. de Viau), т. 164
- Девич**, т. 14i
- девојка** (дат. -ци, ген. мн. -јака); **девојчин** (ек.), т. 85a, 86b
- Де Гол** (франц. de Gaulle), т. 164
- дед** (мн. дедови и песн. деди; дедов), **деда** (един), **дѣдо** (хип.), **дединство**, **дедовина**, **дедовски** (ек.)
- Дедал** (не Дајдал), т. 98a
- Деж** (рум. Dej), т. 152
- дезавуисати**, **дезавуишем**, т. 73a(3)
- Дејвид** (енгл. David), т. 118
- дејство** (ек., али обичније него дјејство и у ијек.), т. 68k
- дејствовати** (ек. и ијек., ијек. необ. и дјејствовати), т. 68k
- дека** (дат. деки) и **деко**, хип. од дед(а)
- дека**, дат. деки (покривач), т. 86c
- Декарт** (франц. Descartes), т. 162
- Дела Белин**, т. 58b
- Дела Кверча** (итал. della Quercia), т. 122
- дели** (непром.); **дели Муса** (дели Мусе), **дели Радивоје** (дели Радивоја); **дели Јован** (Дели Јована, геогр.) – одв. писање, т. 54a
- Делиград**, **делиградски**, **Делиграђанин**, **Делиграђанка**, т. 57a
- деликт**, ген. мн. деликата, т. 94b(2)
- делимично** и **делимице**, **делимичан**, **делимичност** (ек.)
- Делишимуновић**, т. 56e
- дело**; **делокруг**, **деловати**, **деловодни**, **деловодник**, **деловодство** и **деловођство** (ек.)
- Делос** (и Дел), в. -ес, -ос и -ус
- делта метал** (предност одв. пис.), т. 51b
- Делвина** (алб. Delvina), геогр., т. 107b(2)
- дељење** (ек., не делење), т. 79
- Дембицки** (пољ. Dębicki), т. 147
- Демир Капија** (насеље, а клисура је **Демир капија**), предност одв. пис., т. 57c
- демирли** (прид. непром.): **демирли капија**, т. 50a
- Демир Хисар** (истор. насеље), **Демир Хисара**, предност одв. пис., т. 57c
- демографија**, т. 48a
- демократија** (хс. демократија), т. 100d
- Демократска Федеративна Југославија** (истор.), 20a
- Денг Сјаопинг** (кин. Deng Xiaoping), т. 126, 134
- дентист(а)**, мн. -сти, **дентистички** **дентисткиња**, т. 82a(1)
- денути** (ек.), **дјенути** (ијек.) – д(ј)енем; д(ј)енух-д(ј)ену и д(ј)едох-д(ј)еде; д(ј)енуо-д(ј)енула, поред део-дела (ек.), дио и дјео, дјела (ијек.); д(ј)енут и д(ј)евен (и дет, дјет); тако и у слож. глаголима, нпр. **над(ј)енути**, **над(ј)енем**; у истом зн. и **дести** (в.), **дјести**, **дети**, **дјети**, **над(ј)ести** итд. (старији, али још живи облици)
- Дењикин** (рус. уоб.), т. 156d(4)
- део**, дела (ек.), т. 91a(1)
- депо**, **депоа**
- дерати**, дерем, дерао-дерала, дераћу и сл.; вар. **драти**, дерем нешто је ужег значења (драти кожу, драти се од бола и сл.); в. дрети, дријети
- дерби**, **дербија**, мн. **дербији**
- Десанкин**, т. 15
- Де Севр** (франц. Deux-Sèvres), т. 162
- десетка**, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
- десеторо** (десетеро), в. под -оро
- Десин Село** (предност одв. пис.), т. 57c
- Деспотовац** – село или **Деспотовац село** (боље него Деспотовац-село), т. 57e
- дести** (ек.), **дјести** (ијек.) и **дети** (ек.), **дјети** (ијек.) – д(ј)едем и

- д(ј)енем (несврш. у ијек. и дијем); д(ј)едох-д(ј)еде и, само од д(ј)ети, д(ј)ех-д(ј)е; део-дела (ек.), дио и дјео, дјела (ијек.), в. т. 68с; д(ј)ет и (обичније) д(ј)евен; тако и у слож. глаголима, нпр. зад(ј)ести и зад(ј)ети, зад(ј)едем, зад(ј)енем (ијек. и задијем) итд.
- дете борац**, в. т. 59а
- детектив; детекција**
- Детелинара** (део Новог Сада), т. 14с
- дети**, в. под дести
- Деуздадо** (порт. Deusdado), т. 149
- дефанзива, дефанзиван** (хс. дефензива и сл.)
- дефект** (не дефекаат), -кта, мн. -кти, -ката, т. 94b(2); **дефектологија, дефектолог**
- дефиле, дефилае, дефилеу**, INSTR. дефилеом, т. 74а
- Дечани**, м. мн. (Дечана-Дечанима итд.); *Високи Дечани*
- Дечанске хрисовуље**, т. 29b
- дечаштво** (ек.), т. 82с(2)
- дечица** (дем. и хип. од деца, ек.), т. 85d
- дечји** (дечији), ек., т. 74d
- Децоу** (кин. Dezhou, град), т. 134
- дз за алб. X, т. 108
- дз за новогрч. TZ (Хадзопулос), т. 99
- Дзани** (алб. Xani), т. 108
- Дзодза** (алб. Хоха), т. 108
- диваљ** (обичније одр. дивљи), комп. *дивљији*
- диван-кабаница**, т. 50с(1)
- Ди велт** (лист) или само **Велт**, т. 23
- Дививје** (франц. Divivier), т. 164
- Дивјаки** (слч. Diviaky), т. 159
- Дивљи запад**
- дивљи мед светог Јована** (биљка), т. 28d
- диволеска** (ек.), **диволијеска** (ијек.)
- дивот-издање, дивот-књига**
- дигнути** (не дигнити), в. под дићи
- дидити, -ија**, адаптирана скраћ. ДДТ (DDT), уп. т. 228а
- Дижон** (франц. Dijon), т. 164
- дијабетес** (не дијабетис нити дијабет), **дијабетички, дијабетичар**
- дијагноза, дијагностика, дијагностички, дијагностицирати**
- дијагонала, дијагоналан**
- дијаграм**
- дијалекат и дијалект**, -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2); скраћ. *дијал.*
- дијализа, дијалитички**
- Дијана** (мит. богиња), т. 34а; **дијана** (врста аутомобила), т. 29f
- Дијана** (алб. Dianë), т. 108
- дијапазон**
- дијапозитив, дијапројектор, дијафилм**
- Дијарио де Лизбоа** (порт. Diario de Lisboa), т. 149
- Дијего** (не „Дјего“), шп., т. 176
- дијелан, -дијелни** (и -дјелан, -лни), ијек.: *дводијелни* (дводјелни), *тродијелни* (тродјелни), т. 68g
- дијељење** (ијек., не дијелење), т. 79
- дијеталац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, уп. т. 90 (у позајмицама се не мења л у о)
- дијете борац**, в. т. 59а
- дијецеза**
- дилувијум и дилувиј, дилувијалан** (*дилувијумски, дилувијски*)
- Диљ гора** (предност одв. пис.), поред простог **Диљ**, т. 57d
- Димбовица** (рум. Dimbovița), т. 152
- Димитер** (алб. Dhimitër), т. 108
- димничар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **димничарев и димничаров**
- дин.**, скраћ. 'динар', т. 183а
- Динамо**, т. 14g
- динамометаморфоза и динамо-метаморфоза**, т. 49d
- Динара** (геогр.), **Динарац** (становник Динар. области), **динарац** (етнол. или антропол. тип), **динарски** (тип); *Динарске планине, Динарски систем* (геогр.)
- дио, дијела** (врло необ. дијел), ијек., т. 68d; 91a(1) (судбина -л)
- дио и дјео** (од дје(с)ти), ијек.; тако и: **задио и задјео, заподио и заподјео, надио и надјео, садио и садјео** и сл., т. 68с
- диода** (техн.)
- Диомед** (грч. Diomēdēs), т. 97а

- Дионисио (шп. Dionisio), т. 179
 диоптрија
 Диор (франц. Dior), т. 164
 дипломатија (хс. дипломација), т. 100d
 директ, ген. мн. директа (-ката), т. 94b(2)
 дирка (дат. дирци)
 дистресија, т. 76d (боље *дигр*-)
 Дискоболос (рад вајара Мирона), каткад и дискоболос: *међу сувенирима могу се наћи сфинге, амори, дискоболоси*, в. т. 29с
 дискотека, дат. -ци, т. 48а
 дискутант, ген. мн. дискутаната, т. 94b(2)
 дићи, дигнем (дигох, дигао) и дигнути, дигнем (дигнух и дигох, дигнуо и дигао); тако и: *издићи* и *издигнути*, *надићи* и *надигнути*, *подићи* и *подигнути*, *придићи* и *придигнути*, *уздићи* и *уздигнути* и сл.
 дифузија; радио-дифузија, радиодифузни, т. 52a(3)
 дј за слч. D' (Дјанова), али на крају речи као д (Мокрад), т. 159
 Дјаблице (чеш. D'áblíce), т. 173
 Дјанова (слч. D'anova), т. 159
 Дјармоти (слч. D'armoty), т. 159
 дје (за слч. DE (Дјетва), али ди за DI (Дивјаки), т. 159
 дјева (дјевица и хип. од дјевојка), дјевац (дјевца, вок. дјевче, ген. мн. дјеваца), т. 66b(3) дјевица (-ичин), дјевичански, дјевичанство, дјевички (ијек.)
 дјевер (вок. дјевере, мн. дјевери-дјевера и дјеверови-дјеверова), дјеверовати, дјеверичић, дјеверична, дјеверуша; дјешо, т. 66b(3), ијек.
 дјевојка, дат. -јци; дјевојчян, т. 86b
 дјед (мн. дједови и песн. дједи; дједов), дједа (дједин), дједо (хип., т. 66b(3)), дјединство, дједовина, дједовски (ијек.)
 Дједице (чеш. Dědice), т. 173
 дјејство, в. под дејство
 дјелимично и дјелимице (дјеломице), дјелимичан, дјелимичност (ијек.)
- дјелни, в. -дијелан
 дјело (ген. мн. дјела), дјелокруг, дјеловати, дјеловодни, дјеловодник, дјеловодство и дјеловођство (ијек.), в. т. 66b
 Дјеменова (слч. Demänová), т. 159
 дјенути, в. под денути
 дјео и дио (од дје(с)ти), ијек., в. дио
 Дјеп (франц. Dieppe), т. 164
 дјести, в. под дести
 Дјетва (слч. Detva), т. 159
 дјечаштво (ијек.), т. 82c(2)
 дјечица (дем. и хип. од дјеца, ијек.), т. 85d
 дјечји (дјечији), ијек., т. 74d
 дјешо (ијек.), т. 66b(3), в. дјевер
 Дјурович (слч. D'urovič), т. 159
 дкг (dkg), скраћ., т. 183с, 226а
 дл (dl), скраћ., т. 183с, 226а
 длачица (од длака), т. 85d
 длето, длеце (длеца и длецета, мн. длеца, ген. длеца и длетаца), длетар (вок. -ару и -аре); длетаст (ек.)
 длијето, длијене (длијеца и длијецета, мн. длијеца, ген. длијеца, длијетаца и дљетаца), дљетар (вок. -ару и -аре), дљетаст (ијек.)
 дне, стилски обел. (арх.), употребљавало се у датирању (*дне 7. јануара*), а још увек за празнике (*о Савину дне, до Видова дне*)
 -дневни: *двадесетшестодневни*, т. 60с
 Дневник (лист), т. 14h
 -дно; спој. писање слож. предлога као: *издно, надно, подно, садно, удно: удно поља, подно потока* (али: *пао на дно* и сл.)
 Дњепар, Дњепра (уоб., рус. Днепр), т. 156d(4); уп. и т. 105d (непостојано а)
 Дњестар, Дњестра (уоб., рус. Днестр), т. 156d(4); уп. и т. 105d (непостојано а)
 до (уз прилоге за време): *докад, докада и до када; досад, досада и до сада; дотад, дотада и до тада; доонда и до онда; домалопр(и)је и до малопр(и)је, домалочас и до малочас*, т. 62а; до, одвојено пи-

- сање у изразима: **до врага, до ђавола, до белаја, до б(и)јеса**, т. 62а(5)
до (хс. дол), дола, мн. долови, т. 91а(2), **долац**, доца и **дочић** (дл-чић), т. 91б(1,2)
добога: *то је добога лоше*, али: *до бога се чује*, т. 62б
Добра гора (локалитет), т. 21б
Добрани (чеш. Dobřany), т. 172
Добри пастир (фигура), т. 29с
добровољачки, т. 82с(2)
Доброђану (рум. Dobrogeanu), т. 152
Добруца (трад., рум. Dobrogea), т. 153
довде, ек. и ијек. (ијек. и довдје), т. 62б
довек и **довека** (ек.)
Довер (енгл. Dover), т. 118
довече, тако и *навече, увече, предвече*, 62а(3), б; уп. *вече*
до виђења (у емисијама и **до слушања, до гледања**), т. 62б
довијек и **довијека** (ијек.)
до воље, т. 62б
до врага, тако и сви спојеви са *враг, ђаво, белај, бес* (ек.) и *бијес* (ијек.), т. 62а(5), б
довратак, -тка, мн. довраци, -така, т. 81б
доврх, тако и други предлози са -врх, т. 62б
дога, дат. доги, т. 86с
догматизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94б(1)
догматика, дат. -ци, т. 86с
догнати, в. гнати
догодине (али: *на годину*), т. 62б
догола (скидати, свлачити), т. 62б
до грла, до гуше, т. 62б
до данас (тако и *до довече, до синоћ* итд.), т. 62б
додатак, -тка, мн. додаци, -така, т. 81б
додати, в. дати
додијати, додијавати, додијавање, т. 66а
додно (предл., тако и други са -дно), т. 62б
до довече, т. 62б
додуше, т. 62б
до ђавола, уп. *ђаво*
доживети, в. живети
доживјети, в. под живети
до зимус (тако и *до јесенас* и др.), т. 62б
дозлабога, т. 62б
дознати, в. знати
дозрео, в. зрео
дозрио, в. зрио
доимати се (несвр., према дојмити се), не дојимати се
доиста, т. 73а
Дојблер (нем. Däubler), т. 143
дојежђивати, дојежђивање, т. 87, 87б(6)
до јесенас, т. 62б
дојити, дојим (импер. дој, дојмо, трп. прид. дојен), **дојиља, дојка** (дат. -ци)
докад; докада и **до када**, т. 62а(5), б
до краја, т. 62б
докторанд, ген. мн. докторанада, т. 94б(3)
докуменат и **документ**, -нта, ген. мн. -ната, т. 94б(2)
докучив (обичније него докучљив)
дол, в. до
долац, в. до
доле (ек.), **доље** (ијек.); **долепотписани** (и **доле потписани**, када се прилог жели нагласити), **дољепотписани** (и **доље потписани**) (довољно је *потписани*, без доле-, доље-), т. 58h
доле-горе (ек.), **доље-горе** (ијек.)
долетати (ек.), долећем и долетам, долећу и долетају, долећући и долетајући, долећи и долетај; тако и **залетати се, надлетати, налетати, прелетати, салетати, слетати, улетати** и др.
доливати, долијевати, в. под -ливати, -лијевати
долијетати (ијек.), долијећем и долијетам, долијећу и долијетају, долијећући и долијетајући, долијећи и долијетај; тако и **залијетати се, надлијетати, налијетати, прелијетати, салијетати, слијетати, улијетати** и др.

- Долорес** (енгл. Dolores), т. 118
доље, в. под доле
домало (такође домала), т. 62b
домалопр(и)је и **до малопр(и)је**, 62a(5),b
домалочас и **до малочас**, т. 62a(1),b
домаћин (према домаћица), т. 85b
Домбровски (пољ. Dąbrowski), т. 147
дометак, -тка, мн. домечи, -така, т. 81b
домилети (ек.), **домиљети** (ијек.), в. под милети
домородац (домороца, мн. домороци-домородаца), дем. **домороче** (-ета)
доморотка, дат. -тки, ген. мн. домородака и доморотки, т. 86b(3)
дон (од лат. dominus = господин) пише се малим словом и без тачке: *дон Фране Булић*; као стални део имена великим словом: *Дон Кихот*; *Дон Жуан* и *Дон Хуан*, а као општа именица: *донжуан*, т. 19b; *дон Франин*, *Дон Кихотов*, т. 15; уп. и т. 54a (одв. писање)
дона, одвојено, т. 54a: *дона Клара*, *дона Марија*, *дона Елвира* (дона Кларин, дона Марији).
Доналд (енгл. Donald), т. 116, 118
донашати, **пренашати** и сл. – боље доносити, проносити
донде, т. 62b
донедавна, **донедавно**, т. 62b
донесен, **изнесен**, **принесен**, **пронесен**, **снесен** (не донешен, изнешен и сл.) и **донет**, **донијет** итд., в. -нети, -нијети
донести, не него донети, донијети, в. -нети, -нијети
донети, **донијети**, в. -нети, -нијети
донешен, не него донесен, в. -нети, -нијети
Доницети (итал. Donizetti), т. 122
донкихотски (за разлику од Дон Кихот, Дон Кихотов), т. 58c
до ногу (поразити), т. 62b
Доња Мачва, в. нахија и т. 26ab
доонда и **до онда**, т. 62a(1),b
доплатак, -тка, мн. доплаци, -така, т. 81b
до подне (ради до подне); **доподне** (цело доподне), т. 62a(2),b
допола, **до половине**, т. 62b
допослетка (ек.), **допосљетка** (ијек.), т. 62b
допустити, **допуштен**, **допуштење**, **допуштати**, т. 87, 87b(7)
Дорис (енгл. Doris), т. 116, 118, 119a
Доро (порт. Douro), т. 149
Дорћол (део Београда), т. 14c
досегнути (и досећи), **досегнем**, **досегни**, **досегох** и **досегнух**, **досегао** и **досегнуо**
дос(ј)етка, дат. -ки, ген. мн. -така и -тки, т. 86b(3)
доскора, **доскоро**, т. 62b
досле (ек., али и ијек.); **дослије** (ијек., ретко)
доспети, в. -спети
доспио (не доспјео), од **доспјети** (ијек.), т. 68c
доспјети, в. -спети, -спјети
досред (предл.), т. 62b
Дос Сантос (порт. Dos Santos), т. 149, 150c
достављачицин, т. 85c
достигнути, **достигни**, в. стићи
Достојевски (рус. Достоевский), **Достојевског** итд., т. 105b
досути, в. засути
дотаг; **дотада** и **до тада**, т. 62a(1),b
дотакнути, **дотаћи**, в. таћи
до тамо (боље него дотамо), **до онамо**, т. 62b
дотећи, в. затећи
доћи, **дођем**, в. изаћи
Дофин(а) (франц. Dauphine, покр.)
дохватати (хс. дохваћати)
доходак, -тка (мн. дохоци-доходака), **доходни** (који се односи на доходак, боље него доходовни)
доцент, ген. мн. доцентата, т. 94b(2)
доцкан, **доцни** (прид.), **доцнити** (не доцнети, доцњети), **доцња** (закашњавање, у адм. и финанс. језику, боље задоцњење)
дочић, в. до
др, скраћ. 'доктор', т. 183b, 225g
др., скраћ. 'други, друго'

- драга**, дат. -зи (залив, долина, увала): *Мошћеничка Драга*, насеље, т. 85а, 86b
- Драга**, дат. -ги (име); **Драгин**, т. 85а, 86b(4)
- Драган Село** (предност одв. пис.), т. 57с
- Драгић**, т. 85d(3)
- Драгичин** (према Драгица), т. 85b
- драгољуб** (цвеће), т. 28d
- драгстор**, т. 76е
- Дракон** (не Драконт), т. 97с(2); **драконски**: *драконске казне*
- драп** (прид. непром): *драп блуза*, *драп шешир*, *драп дугме*, т. 50а
- драти**, в. дерати
- Драуен** (хол. Drouwen), т. 169
- Драч** (трад.), т. 109
- дрво** (ген. дрвета и дрва); мн. **дрва** (дрвени огревни материјал и сл.) и **дрвета** (дрвеће)
- дрводеља**, **дрводељац**, **дрводељство** (ек.); **дрводјеља**, **дрводјељац** (т. 68g), **дрводјељство** (ијек.)
- дрвосеча** (ек.), **дрвосјеча** (ијек.)
- древце блажене дјевике** (бот.), 28d
- дрезга**, дат. -зги, т. 86b(2), ген. мн. -зги и -зга, т. 94с(3)
- Дрезден** (нем. Dresden), т. 143; уп. и 76f(1)
- дрезина** и **дресина** (не терезина, тресина)
- дремати**, **дремам** (дремљем), **дремез** (и ређе дрем), ек.
- дремежљив** и (обичније) **дремљив**, **дремован**; **дремнути**, **дремуцкати** (ек. и ијек.)
- дрен**, **дренак**, **дрење** (ек.); **дреник**, **дренић**, **дренов**, **дреновина**, **дреновица**, **дреновача** (геогр. **Дреновица** и **Дреновача**), **дрењак**, **дрењина** (ек. и ијек.)
- дрети** (ек.), **дријети** (ијек.), **дерем**, **деру**, **дерући**, **дери**, **дрех-дре** (ек.) и **дријех-дрије** (ијек.); **дро-дрла**, **дрт**; изведени пак глаголи као **задр(и)ети**, тако и **одр(и)ети**, **продр(и)ети**, **раздр(и)ети** имају у през. и императ. паралелне облике: **задрем** и **задерем**, **задри** и **заде-**
- ри**; постоји и **драти**, **дерем**, а формант **дер** шири се и на инф. основу, отуда **дерати**, **дерем** (в.); значења су разнолика (активна и са се), и има разлика међу варијантама.
- дрешити** (ек); уп. и **одрешити** (одрешен), **раздрешити** (раздрешен), ек.
- држ – не дај**, т. 59d
- Дривеник – станица** или **Дривеник станица** (боље него Дривеник-станица), т. 57d
- дријемати**, **дријемам** (дријемљем), **дријемеж** (и ређе дријем), ијек.
- дријен** (мн. дријенови и дренови), **дријенак**, **дријење** (ијек.), в. т. 66b
- дријешити** (дријешен), уп. и **одријешити** (одријешен), **раздријешити** (раздријешен), ијек.
- Дрим (Велики)**, трад., т. 109
- дробљење**, т. 79
- дрога**, дат. -ги, т. 86с
- дрозак** (дрозга, мн. дрозгови), дем. **дрошчић**
- дром** формант сложеница: *аеродром*, *хиподром*, *аутодром*, *видеодром*, т. 48а
- другачији** и **друкчији**
- другде** (ек.), **другдје** (ијек.)
- Други балкански рат**, т. 27а
- Други рејон**, т. 21b
- Други св(ј)етски рат**, т. 27а
- Други устанак** и **Други српски устанак**, т. 27b
- Друго царство**, т. 20е
- друкчији** и **другачији**
- друштвенополитички**, т. 58f(3)
- друштво** (од **друж-ство**), ген. мн. **друштава**, т. 82с(3)
- дрхтати**, **дршћем**, **дршћи**, **дршћући** и **дрхтим**, **дрхти**, **дрхтећи** (ређе **дрхћем**, **дрхћи**, **дрхћући**); **некњ.** је **дрктати**, **дрхтјети**; тако и **надрхтати се**, **подрхтати** итд.
- дршка**, дат. **дршци**, дем. **дршчица**
- дс-**: **д** испред **с** остаје неизмењ.: *одселити се*, *надстрешница*, *судски*, *људство* итд., т. 76а
- Ду** (франц. Doubs, река и покр.), т. 162

- дубити, в. дупсти
дубљење, т. 79
Дубоки до, т. 21b
Дубравкица и Дубравчица, Дубравчици, т. 85d(3), 85c
Дубровачка република, т. 20e
Дубровачке љетне игре, т. 30e
дуван (духан), т. 70b,71
дувати, дувам, прил. сад. дувајући и духати, душем и духам, прил. сад. душући и духајући, т. 70b
дуг и дугачак, комп. дужи (и дуљи); погрешно дужљи
дуга (дат. дуги), дугин, т. 85a, 86c
дџа (дат. дузи)
Дуга Реса, т. 21a
Дуги марш, т. 27e
Дуги оток, т. 21e
дуговек и дуговечан (ек.); дуговјек и дуговјечан (ијек.); тако и дуговечност, дуговјечност
дугодневица, боље него дугодневица
дуголетан, -тна (ек.), дугољетан, -тна (ијек.)
дужи (према дуг и дугачак – не дужљи), дужина, дужити и (мање обично) дуљи, дуљина, дуљити
Дулчинеја (трад.) и Дулсине(ј)а (шп. *Dulcinea*), т. 179; уп. и т. 74a (ј између самогл.)
дуљи (и дужи, према дуг, дугачак), дуљина, дуљити, в. дужи
дум, в. дон
думдум; думдум метак, думдум муниција, т. 50a, 59a
Дунавска бановина, т. 26b
Дунгтинг (кин. *Dungting*, језеро), т. 126
дуо, дуа (муз.)
дупсти, дубем, дубу, дубући, дубао, дубла, дубен, и дубити, дубим, дубе, дубећи, дубио-дубила, дубљен; уп. и издупсти и издубити, али готово искључиво продубити, удубити (има и неких разлика у значењу)
дур лествица (ек., ијек. љествица), т. 50b(2); *Це-дур*, *Де-дур*
Дурново (рус.), ген. Дурновоа (у рус. непром.), в. т. 157a
дустабан (раван табан, равно стопало), дустабанлија
дути, обично у слож. као надути, подадути, садути – надмем, надму, надми, надух-наду, надуо-надула, надув(ши), надувен и надут
Дух свети или Свети дух, т. 34e
духати, в. дувати
Духови, Духова, Духовима, т. 14f
Душанов законик, т. 29b
душаново перје (бот.), т. 28d
душман и душманин, мн. душмани
духан, в. дуван
ДЦ-9 (авион), т. 29g
дуче (малим словом), т. 33
дучић-шантићевски стих, т. 58f(4)
душебрижник (вок. -иче), душебрижница (-ичин), душегубац (-пца, инстр. -пцем), душегупка (дат. -пци и -пки) – обичније него душобрижник итд.
Душичин (према Душица), т. 85b
-дш-: д испред ш остаје неизмењено: одштампати, кадшто итд., т. 76a

Ђ

- ђ и ч за итал. африкате (*Микеланђело*, *Да Винчи*), т. 121a, 122
ђ и ч за рум. африкате (*Ђурђу*, *Балческу*), т. 151, 152
ђ за кин. Ј и ЈИ испред вокала (*Ђу-*

- нан*, *Ђуђанг*), т. 130, 134
ђ за мак. Ѓ, т. 106a
ђаво, -ола, одвојено писање предлога у устаљеним изразима: *до ђавола*, *к ђаволу*, *на ђавола*, у

- ђавола*, за *ђавола*, по *ђаволу*, без *ђавола*, т. 62а(5) (тако и враг, бес и бијес, белај)
- ђаволанка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, **ђаволче**, -ета, **ђаволчић**
- ђак**, вок. *ђаче*, мн. *ђаци*, дат. -цима (т. 86а); *Јован Ђак*; *Ђакова буна*
- Ђаковица**, **Ђаковичанин** (мн. -ани), **Ђаковичанка** (дат. -ки), **ђаковачки** и **ђаковички**
- Ђакомо** (итал. Giacomo), т. 122
- ђанг** (каткад и трад. -кјанг, а не -ђјанг), кин. JIANG у значењу 'река', често у топонимији, т. 130
- Ђангси** (кин. Jiangxi, провинција), т. 134
- Ђангсу** (кин. Jiangsu, провинција), т. 134
- ђаче**, -ета и **ђачић** (дем. и хип.), мн. *ђачићи* (необ. *ђачад*)
- ђачки**, т. 82с(2)
- Ђевђелија** (мак. Гевгелија), трад., т. 106а
- Ђедушицки** (пољ. Dzieduszycki), т. 147
- Ђенерал** (заст., данас генерал); **Ђенерал Јанковић** (геогр.)
- Ђенова** (итал. Genova), т. 122
- Ђеорђе** (рум. George), т. 152
- Ђерђ** (алб. Gjergj), т. 108
- Ђерђ Лукач** (мађ. Lukács György, различите традиције у реду личног имена и презимена), т. 140
- Ђерђеф** (необ. *ђерђев*)
- Ђерђелез Алија**, **Ђерђелез Алије**
- Ђетиња** (река)
- Ђечерма** и **јечерма**
- Ђиљи** (итал. Gigli), т. 122
- Ђиљола** (итал. Gigliola), т. 122
- Ђина Лолобриђида** (итал. Gina Loblorigida), т. 122
- Ђинан** (кин. Jinan, град), т. 134
- ђинђува** (*ђинђуха*), т. 70b
- Ђиралди** (итал. Giraldi), т. 122
- Ђоакино** (итал. Gioachino), т. 122
- Ђовани** (итал. Giovanni), т. 122
- Ђоја** (итал. Gioia), т. 122
- Ђокица**, **Ђокичин**, т. 85d(3), 85а
- ђорда** и **ђорда** (песн. у зн. сабља)
- Ђордано** (итал. Giordano), т. 122
- Ђото** (итал. Giotto), т. 122
- ђувегија** (необ. *ђувеглија*)
- Ђуђанг** (кин. Jujiang, река), т. 130, 134
- Ђузепе** (итал. Giuseppe), т. 122
- ђул**, мн. *ђулови*
- Ђула** (мађ. Gyula), т. 139
- ђулбастија** и **ђулбастија**
- ђуле** (-ета, зб. *ђулад*) – не *ђумле*, *ђунле*
- ђул-ружа**, т. 50с(1)
- ђурђевак**, -вка, в. *ђурђево цвијеће*
- Ђурђевдан**, т. 14f
- Ђурђев Дол** (мак. Ѓурѓев Дол), т. 106а
- Ђурђевиште** (мак. Ѓурѓевиште), т. 106а
- ђурђево цвијеће** (синоними: *ђурђевско цвијеће*, *ђурђевак*), т. 28d
- ђурђиц** и **ђурђица** (бот.); **Ђурђиц** (празник), **Ђурђица** (име)
- Ђурђу** (рум. Giurgiu), т. 152
- Ђустинијани** (итал. Giustiniani), т. 122
- ђутуре** (ретко *ђутурице*), прил.; **ђутураш** (вок. -ашу)

Е

- е уместо о иза меких и отврдлих сугласника (*поље* : село, *краљев* : братов и др.), в. т. 89а
- е, покретни (необавезни) самогласник на крају неких придевско-за-

- меничких наставака: *добром* и *доброме*, *том* и *томе*, *чим* и *чиме*, уп. т. 89d
- е непостојано у слов. језицима, в. т. 105d

- е за грч. ΑΙ (лат. ае): *Езоп, демон*, т. 98b; в. и **ај**
- е за грч. ΟΙ (лат. ое): *Едип, економ*, т. 98b
- е (обично) за грч. Ἐ – (*Деметра, реторика*), т. 98b; уп. и и
- е за новогрч. ΑΙ (*Дикеос*), т. 99
- Е**, међунар. скраћ. 'исток', т. 229c
- еа, -еа-** у речима страног порекла: *Геа, Андреа, идеал* итд., в. т. 74a
- Ебингхаус** (нем. Ebinghaus), т. 143
- ев** каткад (трад.) за грч. ΕΥ (*Зевс, Европа*), т. 98b; в. и **еу**
- ев** за новогрч. ΕΥ, с прелазом в у **ф** испред безвучног сугласника (*Евангелос, Елефтериос*), т. 99; в. **еу**
- Ева** (нем. Eva), т. 143
- еванђеље**, в. јеванђеље
- Еванс** (енгл., не „Евенс“ или „Евенз“), т. 120
- евнух** (хс. еунух)
- Евроазија**, т. 48c
- Евроазијци**, т. 48c
- Европа, европски, Европљанин, Европљанка**, дат. -ки (не Еуропа итд.); **европејски, Европејац, Европејка** (заст. и стил. обележено)
- европеизам**, -зма, ген. мн. -зама (реч из лексике шире својствене европским језицима, нарочито грч. и лат. порекла, у сл. зн. и интернационализам), в. т. 94b(1)
- европско-амерички; евроамерички** (или с цртицом, према знач.), т. 58f(5)
- Егеј** (и Јејеј, али не Ајгеј), **Егејско** (и Јејејско) море, **Егејска** (и Јејејска) **Македонија**, т. 98a
- егзактан, егзактност** (инстр. -ошћу, ретко и -ости)
- егземплар, егземпларни**
- егзибиција, егзибициони, егзибиционист(а)**, мн. -сти, **егзибиционизам** (обичније него ексхибиција итд.)
- егзистенција, егзистенцијалан**, -лна, **егзистенцијалист(а)**, мн. -сти, **егзистенцијалистички**
- Египат, Египта** (геогр.), али **Египт** мит., 94b(1), 98a
- Егист** (не Ајгист), т. 98a
- егоизам**, -зма, т. 94b(1)
- егоист(а)**, мн. -исти, **егоистичан, -чна, егоистички, егоистичност**, инстр. -ошћу (-ости), **егоисткиња**
- ед-мемоар**
- еда** (везник и речца); **еда ли** ('има ли' и сл.)
- Едвард** (енгл. Edward), т. 119c, 120
- Едгар** (енгл. Edgar), т. 119b, 120
- Единбург** (енгл. Edinburgh), т. 118
- Едип** (не Ојдип), т. 98a
- Едмунд** (енгл. Edmund), т. 118
- Едхем**, т. 76f(3)
- еи** у мађ. презименима на -ЕИ, -ЕУ, т. 137
- еј** за грч. ΕΙ испред вокала или у преради завршетака, изузетно и пред сугл. (*Енеја, Посејдон*), т. 98b; в. и и
- еја** у речима страног порекла: *идеја, епонеја* итд., в. т. 74a
- ек.**, скраћ. 'екавски' (изговор, књ. наречје)
- Еквадор** (шп. Ecuador), т. 179
- еклога**, дат. -ги, т. 86c
- еко-** редовно спојено (*екологија, еколог*), али с цртицом ако се наглашава рашчлањеност или ако се спој употребљава као стилска конструкција: *еко-митинг, еко-странка*, у иронији и *еко-помоћарство* и сл., т. 49e(4)
- економ; економика** (дат. -ци); **економија**, т. 48a
- економско-политички**, т. 58e(2)
- екранизовати**, т. 100b
- екс-**: *екскраљ, ексшампион* итд.; али: *екс-Чехословачка, екс-Славија*, т. 49b
- Екс ан Прованс, Екс ан Прованса**, т. 57b
- екселенција** (малим словом), т. 39c
- ексик** (прид. непром.): *ексик мера* ('неправа, нетачна мера'), т. 50a
- експеримент и експеримент, -нта**, ген. мн. -ната, т. 94b(2)
- експериментисати** (-ирати), т. 100b; уп. и **ирати**

- експерт**, ген. мн. експерата, т. 94b(3)
- експрес** (прид. непром.), одвојено писање: *Оријент експрес*, *Балкан експрес*, *Полонија експрес* (имена возова); *експрес ресторан*, *експрес чистионица*, т. 50b(1)
- експресионизам**, -зма, т. 27g
- екстра**, т. 52е, спојено: *екстрапрофит*, *екстрадоходак*, *екстракласа*, *екстразарада*; одвојено кад добије значење придева и посебан нагласак: *имала је неки екстра укус*, *није било за њих екстра собе*, *нудимо вам екстра услове*
- екстремизам**, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- екзем** (у П и егзем)
- ел**, члан у ар. именима, без обзира на позиционе изг. варијанте, т. 110cde
- Ел Аламејн**, **Ел Аламејна**, т. 57b (одв. пис.), т. 23 (вел. слово)
- Ел Асад**, в. Хафиз ел Асад
- Елбасан**, трад. алб., т. 107b(2)
- Елдорадо** (област); **елдорадо** (фиг. 'земља богатства')
- електрификација**, инстр. -цијом, т. 73с
- електро-**: *електроиндустрија*, *електропорцелан*, *електропотенцијал*, *електропривреда*, *електротехника* итд., т. 49а
- елеменат** (елемент), -нта, ген. мн. -ната, т. 94b(2)
- Елза** или **Елзе** (нем. Else), т. 143
- Елзи** (енгл. Elsie), т. 118
- Елијар**, т. 73с
- елипса**, **елиптичан**, -чна, **елипсоид**
- елџа**, не него хелџа
- Ема** (енгл. Emma), т. 118
- емајл**, **емајлирати** (обичније него емаљ и сл.)
- ембрион** (необ. ембрио), **ембриолог**, **ембриологија**, **ембриолошки**; **ембрионалан**, -лна
- Емери** (енгл. Emery), т. 119а
- Еми** (енгл. Emmie), т. 118
- ему** – в. -оми, -ему
- ен-бомба** или **N-бомба** (неутронска), т. 51ab
- Енејида**, т. 14h
- енглеско-амерички**; **англоамерички** (или с цртицом, према знач.), т. 58f(5)
- енглеско-бурски рат**, т. 27а
- Ендру** (енгл. Andrew), т. 118
- енко** (у рус. и укр. именима, изворно укр. наставак), в. т. 156d(3)
- Енрике** (порт. Henrique), т. 149
- Енрике** (шп. Enrique), т. 179
- Ентезам** (перс.), т. 112е
- ентузијасткиња**, 82a(1)
- енциклопедисткиња**, т. 82a(1)
- Еол** (не Ајол), т. 98а
- Еос** и **Еоја** (грч., ж. мит.), **Еојин**, т. 97с(3), 103е
- епархија Хвосно**, **Хвостанска епархија**, т. 26ab
- епидемиологија**, т. 48а
- епизодисткиња**, т. 82a(1)
- епика**, дат. -ци, т. 86с
- епитрахил**
- епопеја**, -еје, в. т. 74а
- епоха**, дат. епохи и епоси, т. 86с
- Ера** (ген. Ере), **Еро** (ген. Ера и Ере)
- Ерата** и **Ерато** (грч., ж. мит.), дат. **Ерати**; **Ератин**, т. 97с(3), 103е
- Ербје** (франц. Herbie), т. 164
- еркондиши**, т. 50е
- Ермитаж**, т. 14g
- Ернандез** (шп. Hernández), т. 179
- Ернест** (енгл. Ernest), т. 119с, 120
- еро**, в. под -оро
- Ерос** (не Ерот) (мит.), т. 97с(2); **еротика** (дат. -ци), **еротичан**, -чна
- ерудиција**; **ерудит(а)**, мн. -ити
- ес**, **-ос** и **-ус**, наставки античких двосл. имена (с једносл. основом) који се радо задржавају (нпр.: *Хермес*, *Делос*, *Лезбос*, *Самос*, *Хиос*, *Хипнос*, *Аргус*); мање су обични облици без тих наставака (нпр. *Дел*, *Хиј*, *Сам*), т. 97с(1)
- есеј**, **есејист(а)**, мн. -сти
- Ескоријал** (шп. Escorial), т. 179
- ескудо** (порт. escudo), т. 149
- есперанто**, **есперантист(а)**, мн. -сти, **есперантистичкиња**
- Есташ** (франц. Eustache), т. 164

Естер (енгл. Ester), т. 119b
естета, естетичар (ређе естет, естетик)
Есхак или **трад. Исхак** (перс.), т. 112i
етаж, етажа (обичније него етажа, етаже)
етар, етра и етер, етера
Етвеш (мађ. Ötvös, трад. правописом Eötvös), т. 139
етика, -ци, т. 86c
етимологија, т. 48a
Етиопија, Етиопљанин, Етиопљанка, етиопски; арх. **Абисинија** (хс. Абесинија), **Абисинац** итд.
Етна (грч. Αἴτλη), т. 97a
етничко-национални; етнонационални (према знач.), т. 58f(5)
етнографија, т. 48a
етнографско-национални; етнонационални (према знач.) т. 58f(5)
етнографско-социјални; етносоци-

јални (према знач.), т. 58f(5)
Етрурија, етрурски, Етрурац, Етрурка, дат. -ки (обичније него Етрушчанин, Етрушчанка, етрушчански, етрушки)
Етхем (алб. Ethem), т. 108 (одступање од об. преношења алб. ТН као т)
etc., скраћ. 'et cetera', т. 226b
еу за грч. ΕΥ (Еурипид), т. 98b
еу за новогрч. ΕΥ у крајњем слогу (*Одисеус*), т. 99
Еуридика (грч. Euridikē), т. 97a, дат. -ки т. 86b(4)
еуфемизам, -зма, ген. мн. -зама (реч пробрана да се ублажи значење појма, као замена за стилски грубу реч), т. 94b(1); скраћ. еуф.
Еуфрат (грч. Ευφρατῆς), т. 97a
Ехо и Еха (грч. ж. име), т. 97c(3)
ефенди, одвојено, т. 54a: *ефенди Мита, ефенди Мити*

Ж

ж за кин. **Р** на почетку слога (уп. **Женмин жибао**, кин. *Renmin gibao*), т. 134
ж за пол. **RZ** (иза безвучних ш): *Гжегож, Киешовице*, т. 147
ж у перс. именима (нпр. **Бижан**), за разлику од ар., т. 112a
ж. (у речницима и ж), скраћ. '*женски*', '*женски род*'
Жак (франц. Jacques), т. 164
Жаклина, франц. (грам. прилагођавање), т. 103e
жалац, -лица, ген. мн. -лица, т. 91c(3)
жалостан, -сна, т. 82a(2), 82b
жаљење, т. 79
Жан (франц. Jean), т. 164
жандар и жандарм, жандармерија, жандармеријски
Жанета, франц. (грам. прилагођавање), т. 103e
жаока, дат. -ци, ген. мн. жаока
жаришни, т. 82a(2)
жар-птица, т. 50c(2)
жбуц, мн. -ови (обичније него **цбун**)

жвакати, жваћем (жватати – жваћем, жвакати – жвачем); облици **жватати** и **жвачем** изашли су из употребе, бар у српском изразу, в. т. 88
-ждити, обично у слож., као: **заждити, наждити, прождити, саждити, уждити** – заждим, зажде (некњ. заждијем, заждију), заждих, заждио-заждиола, заждивши, заждивен
Ждјар (чеш. Žďár), т. 173
ждреб, в. жреб
ждребичин (према ждребица), ек. и ијек. т. 85b
ждријеб, в. жреб
Жебељану (рум. Jelebeanu), т. 152
жеднети (ек.), **жедњети** (ијек.)
Железничар (ек., спортски клуб) и **Железничар** (ијек., други клуб), т. 14g
железо, железан, -зна, железара, железница, железничар (вок. -ару)

- и -аре; -арев и -аров), **железничарка** (дат. -ки), **железничарски**, **железнички** (ек.); **Железник** (геогр.)
- желети**, желим, желе, желећи, желех, жељах, желео-желела, жељен (ек.)
- желити**, не него желети (ек.), желети (ијек.), в. т. 68
- жељезо**, **жељезан**, -зна, **жељезара**, **жељезница**, **жељезничар** (вок. -ару и -аре, присв. -арев и -аров), **жељезничарка** (дат. -ки), **жељезничарски**, **жељезнички** (ијек.)
- Жељезовце** (слч. Żeliezovce), т. 159
- жељети** (ијек., не желити), желим, желе, желећи, жељех, жељах, желио (не жељео), жељела, жељен
- жена борац**, т. 59а
- Женева** (франц. Genève), т. 164
- женка**, дат. -ки
- Женмин жибао**, т. 21d
- жетелац** (-оца, вок. -еоче, ген. мн. -елаца), **жетелачки**, **жетелица** (-ичин), т. 91c(1)
- жети** и **жњети**, жањем и жњем, жању и жњу, жањући и жњући, жањи и жњи, жњех-жње и жех-же, жањах и жњах, жео-жела и жњео, жњела (дијал. је жњио), жњевен и (по)жет (ретко); тако и сложени глаголи као **нажети** и **нажњети**, **пожети** и **пожњети** и сл.
- жети**, само у слож., као **прожети**, **сажети** и сл. – сажмем, сажму, сажех-саже, сажми, сажео-сажела, сажет, сажев(ши)
- жећи**, жежем, жегу, жегући, жезијах, жегах-жеже, жези, жегао-жегла, (о)жегавши, жежен
- жећца** (дем. од жећ), т. 75
- живети** (не живити), живим, живе, живећи (а придев је живући), живех, живљах, (и)живљен (ек.)
- живјети** (не живити), живим, живе, живећи (не живјећи; придев је живући), живјех, живљах, (и)живљен (ијек.)
- Живјец** (пољ. Żywiec), т. 147
- Живојин**, **Живојинов**, **Живојиновић** живући, прид., уп. живети, живјети
- жидак**, житка (комп. жићи и житкији)
- жилавка** (вино), дат. -вци и -вки, т. 29f
- жилет** (према изумитељу), т. 28а
- Жилијен** (франц. Julien), т. 164
- жири**, -ија, инстр. -ијем, мн. жирији, дат. жиријима
- жиро** у спојевима, т. 50b(2), предност одв. писању: *жиро рачун*, *жиро конто*, *жиро налог* итд.
- Жиронда** (франц. Gironde), т. 164
- жица** – испред наставка **-ица** нормална је промена г у ж: *књижница*, *ножица* итд., т. 85d; уп. **-гица**.
- жишка**, -шци, ген. мн. жижака и жишки
- Жјен** (франц. Gien), т. 164
- жлеб**, **жлебаст**, **жлебити**, **жлебић**, **жлебовит** (ек.)
- жлезда** (не жљезда), ген. мн. жлезда (ек.), **жлијезда**, ген. мн. жлијездâ (ијек.), т. 94c(1)
- жлездни** (ек.), **жлијездни** (ијек.), не жљездни, в. т. 82а(3); обичније је ек. жлездани, ијек. жљездани
- жлијеб**, **жлијебити** (ијек.)
- жлијезда**, в. под жлезда
- жлијездни**, в. под жлездни
- жљебаст**, **жљебић**, **жљебовит** (ијек.)
- жмигавац**, -вца и мигавац, -вца
- Жоаким** (порт. Joaquim), т. 149
- Жозеф** (франц. Joseph), т. 164
- Жордао** (порт. Jordão), т. 149
- Жорж** (франц. George), т. 164
- жреб** (ек.), **жријеб** (ијек.), мн. -ови (обичније него ждреб, ждријеб)
- Жуби** (алб. Zhubi), т. 108
- Жуковски** (рус.), за ж. особе **Жуковска**, т. 156b
- жуљајив**, т. 73а(2)
- жупа**: *Средска* или *Сретачка жупа*, *Сирињичка жупа*, *жупа Брсково*, т. 26аb
- жупанија**: *Крижевачка жупанија*, *Бачко-бодрошка жупанија* (истор.), т. 26b
- Жупанчић** (Отон), трад. слнч.,

- Жупанчич**, по транскр. систему, т. 105e
журка, дат. -ки, ген. мн. журки, уп. т. 86b
журналисткиња, т. 82a(1)
Жута река (ек.), **Жута ријека** (и-јек.), трад., т. 105f, вел. слово, т. 21d
жутка, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(1)
жућка, дат. -ћки, т. 86b(1)
Жућко (пас), т. 14e

3

- з** за грч. *S*, по правилу у међусомогл. положају у апелативима, мање доследно у властитим именима, на саставу сложеница и уз сонанте (*криза*, *Сизиф*, *паразит*, *плазма*), т. 98b; за хс. в. и т. 100
з за лат. међувокалско *S a з и с* за *S* уз сонанте и на саставу сложеница, т. 98c
з (ређе) и *с* за нем. почетно предвокалско *S* (*Зигфрид*, *Сигфрид*, *Сименс*), т. 142, 143
з у перс. именима (*Абазар*, *Зија*), према *д у ар.* (за интердентал и емфатик), т. 112bc
з за пољ. *Z* пред слоготворним *I* (*Казимјеж*), т. 147
з за порт. *Z* и кад је изговор типа [ž]: *Круз*, *Васкез*, т. 149, 150c
з боље него *с* за шпанско *Z*: *Веласкез*, *Замора*, *Запата*, *Ибањез*, *Круз*, *Лазариљо*, *Мендоза*, *Пизаро*, *Сомоза*
з. и **З**, скраћ. 'запад', т. 229c
за (предлог уз прилоге): **засад(а)** („*засада добро стојимо*“, у значењу привремености) и **за сад(а)** („*нешто за сад(а), а нешто за касније*“, у значењу намене); редовно: **за кад(а)** јер је значење увек намена (обично је тако и у **за тад**, **за тада**), т. 62a(1);
за, одвојено писање предлога уз личне заменице: *за ме*, *за те*, *за се*, *за њ*, *за мно*, т. 62a (6)
забављачици, т. 85c
забадава, т. 62b
забелешка (ек.), **забиљешка** (ијек.), дат. -шци, ген. мн. -жака
забити, в. бити, бијем
забога; *за бога милога*, т. 62b
забрекнути, обичније него **забрећи** (забрекнем, забрекну, забрекнух и забрекох, забрекнуо и забрекао); тако и **набрекнути** и **набрећи** **завазда**, т. 62b
завапити, в. вапити
завек(а), ек. (прил.), т. 62b
за вече, **за вечерас**, т. 62b
за видела (ек.), т. 62b
завидети (ек.), **завидјети** (ијек.)
за видјела (ијек.), т. 62b
завијек(а), ијек. (прил.), т. 62b
зависан, -сна (од глагола зависити), т. 82b(5) (уп. завистан)
завистан, -сна, т. 82a(2), 82b; овако само у заст. значењу 'завидљив', а у зн. 'који зависи од неког' само **зависан**, в. т. 82b(5)
завод, **заводски**; **Завод за урбанизам** (скраћ. име *Завод*), *Завод за издавање уџбеника* и сл.
заволети (ек.), **завољети** (ијек.), в. волети
завратак, -тка, мн. завраци, -така, т. 81b
завртка, дат. -тки, ген. мн. завртака и завртки, т. 86b(3)
заврћи и **завргнути**, в. врћи
завршетак, -тка, мн. завршеци, -така, т. 81b
Зага, дат *Заги*, т. 86b(4)
загасито-: *загаситозелен*, *загаситоплав*, *загаситоцрвен* итд.

- загонетка, дат. загонетки и загонетци, ген. мн. загонетака, т. 86b(3)
 загонеткица и загонетчица, т. 85d(1)
 Загора и Далматинска Загора, т. 22
 Загорје и Хрватско Загорје, т. 22
 Загребачко свеучилиште, т. 30f
 загрести в. грести
 загрести, в. грести
 загуд(ј)ети, в. под гудети
 загустити, загушћен, загушћивати, т. 87, 87b(7)
 за дана, за вид(ј)ела, т. 62b
 задатак, -тка, мн. задаци, -така, т. 81b
 задати, в. под дати
 задевица (ек.), задјевица (ијек.), обичније у ек. и ијек. зађевица, т. 68k
 задести, в. дести
 задићи и задигнути, в. одићи
 задјести, в. под дести
 задовек (ек., прил.), т. 62b
 за довече, т. 62b
 задовијек (ијек., прил.), т. 62b
 задрети (ек.), задријети (ијек.), в. дрети
 задруга, дат. -зи, задругин, т. 85а, 86d
 задуго, т. 62b
 Задунавље (или Прекодунавље), трад. превод. мађ. Dunántúl, т. 140
 задуха (не задува), т. 70b
 зађевица (ек. и ијек.), уп. задевица, задјевица (в. т. 68k)
 заждити, в. ждити
 зајмати, -мам и -мљем, зајмати (итер. од зајмити), т. 73а(4)
 за инат (тако и: у *инат*, уз *инат*), т. 62b
 заискати, заиштем, т. 73а
 заиста, не заисто
 зајахати, в. јахати
 Зајечар, зајечарски, Зајечарац, Зајечарка (дат. -ки)
 зајмати, -ам, в. зајмати
 за кад, за када, т. 62b
 закаснео, -ела (ек.), закаснио, закасњела (ијек.); закасњелост (ек.), закасњелост (ијек.)
 закачка, дат. -чки, ген. мн. -чака, и -чки, т. 86b(1)
 закачкица, т. 85d(1)
 закисјелити (арх.), стандардно је закиселити, в. т. 68k
 заклати, в. клати
 Закон о научним д(ј)елатностима, т. 30е (могућно и малим словом)
 законик; Душанов законик (скраћ. име *Законик*)
 закратко, т. 62b
 закривати (некњ. закријевати), т. 68а(4)
 залазак, -ска, мн. -сци, ген. -зака
 залетати се, в. долетати
 залећи, в. лећи
 залив у ек.; залив (хс. заљев) у ијек., т. 67с
 заливати (некњ. залевати), у ек., заливати (и залијевати) у ијек. т. 68а(4)
 зализак, -ска, мн. -сци, -зака
 залијетати се, в. долијетати
 залистак, -ска, мн. -сци, -стака, т. 81b, 82а(1)
 залиха, дат. -хи и -си, т. 86с
 залуд(у)
 зам., скраћ. 'заменички, заменица'
 замаглење, т. 79
 замак, замка, мн. замци-замака и замкови-замкова
 замало (прил.)
 замастити, замашћен (замаштен), замашћење (замаштење), замашћивати, т. 87, 87b(7)
 за ме, за мноом, за њ, т. 62а(6),b
 заменити, заменим (не заменути), ек.
 замерка (ек.), замјерка (ијек.), дат. -ци
 заметак, -тка, мн. замеци-заметака
 замијенити, замијеним (ијек.)
 замј., скраћ. 'замјенички, замјеница'
 замјерати (допушт. и замијерати, према јез. осјећању), ијек., т. 68а(1)
 за мноом, в. под за
 Замора (шп. *Zamora*), т. 175, 179
 заморка (дат. -ки)
 Замошћ (пољ. *Zamość*), т. 147
 замрети (ек.), замријети (ијек.), в. мрети

замукнути (замући), в. умукнути
 замчица (од замка), т. 85d
 занавек (ек.), занавијек (ијек.)
 занатлијка, дат. -ки; занатлијкин,
 т. 85a, 86b(7)
 занемети (ек.), занијемјети (ијек.),
 у зн. 'постати нем'; некњ. је у овом
 зн. занемити, занијемити, а прела-
 зно значење (учинити кога немим)
 није обично
 занети, в. -нети
 занијекати, занијекам и занијечем;
 занијечи и занијекај
 занијемјети, в. под занемети
 занијети, в. под -нети
 зановет, -и (ек., бот.); зановеталац
 (-аоца, ген. мн. -алаца), зановета-
 лица (-ичин), зановетало, занове-
 тати (зановетам и зановећем, за-
 новетај и зановећи, зановетајући и
 зановећући), ек.
 зановијет, -и (ијек., бот.); зановије-
 талац (-аоца, ген. мн. -алаца), за-
 новијеталица (-ичин), зановијета-
 ло, зановијетати (зановијетам и
 зановијећем; зановијетај и занови-
 јећи; зановијетајући и зановијећу-
 ћи), ијек., т. 67
 зао, зла, зло; одр. зли, зла, зло;
 комп. *гори*, т. 91e
 заобљење, т. 79
 заонда (прил., у оно доба); за онда:
*требало му је за онда, а не за
 касније*
 заостатак, -тка, мн. заостаци, -така,
 т. 81b
 зап., скраћ. 'запад(ни)', у граматици
 'запов(ј)едни (начин)'
 запад; Запад (западне земље и наро-
 ди); Западна Европа (када се ми-
 сли не само на геогр. положај него
 и на групу земаља, политичку це-
 лину и сл.); западна Србија, Дивљи
 запад; запад – југозапад (т. 49c)
 Западна Морава, т. 16
 Западно римско (Западноримско)
 царство, т. 20e
 запаљење (не запалење), т. 79
 Запата (шп. Zapata), т. 175, 179
 запевка (ек.), запијевка (ијек.), дат.
 -вци

заплена, заплени (ек.)
 заплетати и заплитати, ек и ијек.
 (ијек. допушт. и заплијетати), из-
 бор према јез. осећању, т. 68a(2)
 заплијенити (ијек.)
 заплена (ијек., према заплијенити)
 заповед, -и, заповедити (ек.)
 заповест (ек.), инстр. -ешћу (-ести)
 заповијед, -и, заповиједити (ијек.)
 заповијест (ијек.), инстр. -ијешћу
 (-ијести)
 заподенути, заподести, заподети, в.
 денути, дести
 заподјенути, заподјести, заподјети,
 в. денути, дести
 запослен, запосленост, запослење
 (ређе запошљен, запошљеност, за-
 пошљење)
 започетак, -тка, мн. започеци, -та-
 ка, т. 81b
 запрега, дат. -зи, т. 86d
 запрегнути, обичније него запрећи,
 в. под спрегнути
 запрека (дат. -ци), ек. и ијек.
 запрепастити, запрепашћен (запре-
 паштен), запрепашћење (запрепа-
 штење), запрепашћивати (запре-
 паштавати), т. 87, 87b(7)
 запршка (дат. -шци)
 запустити, в. допустити
 зарад и заради (предл.)
 зарана (прил.)
 зарђати (не захрђати), т. 72
 зарзати (не захрзати), т. 72
 Зарија (од Захарија), прихваћена
 гласовна промена, т. 70
 заруд(ј)ети, в. под рудети
 заруменети (ек.), зарумењети (и-
 јек.), поред заруменити; в. руме-
 нети
 засад(а) у знач. привремености, за
 сада у знач. намене, т. 62a(1), b
 засвагда (прил.)
 за се, за себе, в. под за
 засијецати (ијек.), т. 68a(1)
 засипати, в. сипати
 засјати, в. сјати
 засједати (допушт. и засиједати,
 према јез. осећању), ијек., т.
 68a(1)

заслепити, в. слепити
заслијепити, в. слијепити
заслуга (дат. -зи)
засмејати се, в. смејати се
засмијати се, в. смијати се
засобице и **засопце** (прил., 'узаstop-це')
заспати, заспим-заспиш (не заспем-заспеш), заспе и заспу
заст., скраћ. 'застар(ј)ело'
застава (назив аутомобила), т. 28b;
застава 101 и *Застава 101*, т. 29g
застално (прил.)
застарети, в. под старети
застарив (застарљив)
застарјети, в. под старети
застрети, в. -стрети, -стријети
застријети, в. -стрети, -стријети
засукати, засучем, засучу (не засуку нити засукају); императ. засучи, засучимо, засучите (не засуци, засуцимо, засуците), т. 86e
засути, заспем-заспеш, заспу, тако и **насути**, **пресути**, **просути**, **усути**; погрешно је „насипај ми кафу“ (треба наспи, насипати је несврш. глагол)
затамнети (ек.), **затамњети** (ијек.), -мним: кад nebo затамни (постане тамно); **затамнити**, -мним: *затамнити собу* (учинити тамном); **затамњење**
затворено-: *затвореножут*, *затворенозелен*, *затвореноплав*, *затвореноцрвен* итд.
за те, в. под за
затегнути (и затећи), затегнем, затегни, затегох и затегнух, затегао и затегнуо, затегнувши и затегавши
затећи, затечем, затеку и затекнем, затекну, затеци и затекни, затекох, затекао-затекла, затекавши, затечен
затим; **за тиме**, т. 62b
Затисје (мађ. Tiszántúl), трад. превод, т. 140
затицати према затаћи (само тако)
затицати према затећи, у ек. и ијек. (ијек. и затјецати, сада углавном у хс.), т. 67с, 68a(3); за затијецати в. т. 68a(3)

зато (у узрочном зн.), т. 62b; *зато што* (или: *јер*, а не „зато јер“) **за трен**, **за тренутак**, т. 62b; уп. **зачас**
затрептати, в. трептати
затрти, **затрети**, **затријети** – в. са-трти
затруднети (ек.), затрудним, затруднех, затруднео-затруднела; **затрудњети** (ијек.), затрудним, затруднех, затруднио-затрудњела; не затруднити
заувек (ек., прил.), т. 62b
заувијек (ијек., прил.), т. 62b
за узврат, т. 62b, поред **заузврат** (П)
зауостављив
заустити, **заушћивати**, т. 87, 87b(7)
Захарјин (рус.), т. 156b
захватати, захватам (хс. захваћати)
зацело (ек., прил.), т. 62b
зацељење (ек., не зацелење), **зацјељење** (ијек.), т. 79
зацени се (од смеха, кашља, плача), заценим се, зацене се, заценио се, поред **заценути се**, заценем се, зацену се, заценуо се
зацијело (ијек., прил.), т. 62b
зацјељење (ијек., не зацјелење), т. 79
зачас; **за часак**, т. 62b
зачетак, -тка, мн. зачеци, -така, т. 81b
зачети, зачем, в. почети
зачудо; али: *за чудо велико*, т. 62b
зашивати (не зашијевати), т. 68a(4)
зашити, зашијем, импер. зашиј, зашијмо, зашијте, т. 74с, 74е; в. шити
зашто (узрочно), али: *нема се за што ухватити*, т. 62b
Збарбаро (итал. Sbarbaro), т. 122
Збигњев (пољ. Zbigniew), т. 147
збити, в. бити, бијем
збогом (поздрав при разстанку)
Зборник за путнике (књига), т. 29b
збрда-здола, т. 59с, 62b
збрка, дат. збрци, т. 86d
збројовка (оружје), т. 29f
збуњив и **збунљив**
звати, зовем, зову, зовући, зови, звāх и зовијах, звāх-зва, звао-звала,

- зван и зват; тако и од слож. глаг. као **завати**, **дозвати**, **позвати** и сл.
- звезђе** (ек.), **звијежђе** (ијек.), в. сазвезђе, сазвијежђе
- звезда**, **звездан**, **звездар**, **звездаст**, **звездаш** (вок. -ашу), **звездица**, **звездовит**; **звездознанац** (инстр. -нцем), **звездолик** (ек.)
- Звездара** (део Београда), т. 14с
- звездни** (ек.), в. т. 82а(3)
- звездознанство** (ек.), т. 48а
- звер**, ген. звери и звера, **звере**, -ета (зб. зверад), **звериње**, **зверињи**, **зверје**, **зверка** (дат. -ки), **зверокрадица**, **зверство** (ген. мн. зверстава), ек.
- звиждати**, **звиждач**; **звиждукати**, **звиждућем** (звиждучем), т. 88
- звизга**, дат. -зги
- звијежђе** (ијек.), в. сазвезђе, сазвијежђе
- звијезда** (ијек.)
- звијездни** (ијек.), в. т. 82а(3)
- звијер**, ген. звијери и звијера, **звијере**, звјерета (зб. звјерад), **звијерје** (ијек.)
- Звир** (хол. Zwier), т. 169
- звјездан**, **звјездар**, **звјездаст**, **звјездаш** (вок. -ашу), **звјездица**, **звјездовит**; **звјездознанац** (инстр. -нцем), **звјездознанство**, **звјездолик** (ијек.), уп. т. 48а (спој. писање)
- звјерка** (дат. -ки), **звјериње**, **звјерињи**, **звјерокрадица**, **звјерски**, **звјерство** (ген. мн. звјерстава), ијек.
- Зволе** (хол. Zwolle), т. 169
- звонарка** (дат. -ки)
- Зворнички санџак**, в. санџак Зворник и т. 26аb
- зврчка** (дат. -ки)
- Згамбати** (итал. Sgambati), т. 122
- Згб.**, (Згб), скраћ. 'Згареб', т. 225f
- згодитак**, -тка, мн. -ици, -итака
- згорег(а)** (прил.): *није згорег(а) да покушаш*
- здесна** (прил.); **здесна-слева** (ек.), **здесна-слијева** (ијек.)
- здухач** (не здувач)
- зевати**, ек.; **зијевати** (зијехати је дијал.), ијек., т. 70а
- зевнути**, ек.; **зијевнути** (зијехнути је дијал.), ијек., т. 70а
- Зевс**, т. 34а
- Зегерс** или **Сегерс** (нем. Seghers), т. 143
- зејтин** (не зеитин)
- зека**, дат. зеки, т. 86b(5)
- зекан** (коњ зекасте длаке) и **Зекан** (име коња), т. 31
- зелембаћ** (од зелен), т. 78
- зеленаншки**, **зеленаштво** (од -шски, -шство), т. 82с(3)
- зеленкастоплав**, т. 58g
- зеленкастосив**, т. 58g
- Зеленко** (топ, појединачна персонификација), т. 29f
- Зеленортска острва**, т. 20d
- зеље свете Марије** (бот.), т. 28d
- зељице девице Марије** (бот.), т. 28d
- Земаљски музеј**, т. 30e
- земичка**, дат. -чки, ген. мн. -чака, т. 86b(1)
- Земља** и **земља** (према зн.), т. 32b
- Земља: Земља Херцегова**, **Земља Црнојевића** (називи у споменицима, документима), т. 26а
- Земља излазећег сунца** (ум. Јапан), т. 20e
- Земља хиљаду** (тисућу) **језера** (ум. Финска), т. 20e
- Земљеведеније** (часопис, рус.), т. 156d(2)
- земљишни**, т. 82а(2)
- земљоделац** (ек.), **земљодјелац** (ијек.), -лца, вок. -лче, инстр. -лцом и -лцем, мн. -лци, ген. -лаца, т. 91с(2)
- земљописни**, т. 58а
- Земун**, **земунски**, **Земунац**, **Земунка** (дат. -ки)
- зена**, **зеница** (ек.); **Зеница** (геогр.), **Зеница Нова** (жел. станица); **Зеничанин** и **Зеничак**, **Зеничанка** (дат. -ки) и **Зеничкиња**, **зенички зепсти**, **зебем**, **зебу**, **зебући**, **зеби**, **зебијак** и **зебах**, **зебох**, **зебао-зебла**, (о)зебавши; тако и од слож. глагола као **назепсти**, **озепсти**
- Зета**, **зетски**, **Зећанин**, **Зећанка** (дат. -ки); **Зетска бановина** (ис-

- тор., т. 26b), *Зетски дом* (име зграде)
- зечји** (зечији), т. 74d
- зидар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **зидарев** и **зидаров**
- Зија** (перс.), т. 112c
- зијевати**, в. под зевати
- зијевнути**, в. под зевнути
- зијехати**, в. зевати
- зијехнути**, в. зевнути
- Зико** (порт. Zico), т. 149
- зј** за пољ. ZI пред самогласницима (*Зјелињски*), т. 147
- Зјелињски** (пољ. Zieliński), т. 147
- зјена**, **зјеница** (ијек.), т. 67
- златар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **златарев** и **златаров**
- Златибор**, **Златиборац**, **Златиборка**, **златиборски**, т. 57a
- Златица** (део Подгорице), т. 14c
- златка**, дат. -тки, ген. мн. -тки (зоол., куна); **Златка** (име), т. 86b(3)
- златножут**, в. т. 58g
- злато(III)-хлорид**, тако у интерном стручном изразу, т. 50d, али неспољиво с општим правописом
- Злокућани** (макед. Злокуќани), т. 106a
- злосрећан** (злосретан) итд., в. под срећан
- Змај**: *Јован Јовановић Змај*, **Змајев**, т. 14a, 15; *Змај Огњени Вук*, *Змај од Ноћаја*
- Змај Јовина** (улица), т. 54b (и *Змај-Јовина П*).
- Змарелеа** (итал. Smareglia), т. 122
- змија** (змије, змији, вок. змијо, INSTR. змијом), **змијски**, **змијолик**, т. 73b(1)
- знак**, мн. знаци, дат. -цима и знакови, дат. -има, 86a
- зналац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лица, т. 91c(2)
- знати**, знам (знадем), знајући (знадући), знај (знади), знадијах и знах (имперф.), знаћ, зна и знадох, знаде, знао, знала, (по)знавши, заст. (по)знав, знан (знат); тако и у слож. **познати**, **признати**, **сазнати** итд. осим трп. (познат, признат, не -ан)
- значка**, дат. -чки, ген. мн. -чака и -чки, т. 86b(1)
- Зографско јеванђеље**, т. 29b
- Зодијак** (круг сазвежђа), т. 14d
- Зојдер Зе**, **Зојдерско језеро** (хол. Zuider Zee), т. 169; уп. и т. 166
- Зориља** (шп. Zorilla), т. 175, 179
- Зоричин** (према Зорица)
- Зорка** (дат. Зорки, Зоркин), **Зоркичин** (према Зоркица)
- зорли** (прид. непром.): зорли јунак, зорли д(ј)евојка, т. 50a
- Зосја** (пољ. Zosia), т. 147
- зрак** (мн. зраци и зракови)
- зрака** (дат. зраци)
- зраци**, **-зраке**: *α-зраци* (-зраке), *х-зраци* (-зраке) и сл., т. 51a
- зрео**, зрела (прид.), комп. *зрелији* (ек. и ијек.), т. 68c
- зрео** и **зрио** (од зрети), в. зрети и зрио
- зрети** (ек. и ијек.), зрим (зрем), зру, зрући, зри, зрех-зре, зрео-зрела (ек. и ијек.), зрио-зрела (ијек.); тако и слож., нпр. **сазрети**, **сазрим** (сазрем), **сазру**, **сазри**, **сазрех-сазре**, **сазрео-сазрела** (ек. и ијек.), **сазрио-сазрела** (ијек.), в. т. 66a
- зрети**, у слож. глаголима као: **прозрети** (ек. и ијек.), **прозрем** и **прозрим**, **прозру** (П и прдзрѐ), **прозри**, **прозрех-прозре**, **прозрео-прозрела** (ек. и ијек.), **прозрио-прозрела** (ијек.), в. т. 66a
- зрио** и **зрео** (од зрети, в.), ијек.; тако и: **дозрио** и **дозрео**, **презрио** и **презрео**, **сазрио** и **сазрео**, т. 68c
- зубатац** (риба), ген. зубаца, мн. зубаци, -атаца
- зубац**, зупца, мн. зупци-зубаца
- Зубин Поток** (геогр., село)
- зука** (дат. зуци)

И

- и за грч. У кад није у дифт. диграфима (*Олимп*), 98b
- и каткад за грч. Ё (под визант. утицајем): *Атина*, т. 98b; в. и е
- и за грч. ЕІ (*Сирена*), т. 98b; в. и еј
- и за новогрч. І, Н, У, ЕІ, ОІ, т. 99
- и и ј за итал. предвокалско І, (*Фабријано*, *Бјанкини*), т. 121с, 122
- и и ј за франц. І испред самогл. (*Лијеж*, *Пјер*), т. 161, 164
- и боље него ј за шп. І иза сугл. и испред самогл. (*Сијера Невада*, *Дијего*, *Дионисио*), т. 176, 179
- и. и И, скраћ. 'исток' (прва и 'источно' и сл.), т. 229с
- иако, т. 73с
- Ибањез** (шп. Ibáñez), т. 175, 179
- Иберија**, **иберијски** (иберски), **Иберијац** (иберац); **Иберијско** (Иберско) **полуострво**, поред Пиринејско полуострво
- Ибн** (и преоблика **Бен**, ар.), т. 110е
- Ибрахимбеговић**, в. т. 56е
- Иванај** (јап. Iwanai), т. 123с
- Иван Бријег** (предност одв. пис.), т. 57с
- Иван Грозни**, т. 19а
- Иванић Град**, **Иванић Града** (предност одв. пис.), **иванићградски**, т. 57с
- иваново цвеће** (синоними: *иван-цвет*, *ивање цвијеће*, *ивањско цвеће*), в. т. 28d
- Иван планина**, предност одв. писању (поред *Иван-планина*), т. 57d
- Иван седло** (превој), предност одв. пис., т. 57d
- иван-цвет** (ек.), **иван-цвијет** (ијек.), т. 50с(2)
- Ивањдан**, **Ивањдана** и **Ивања дне**, о **Ивањдану** и о **Ивању дне**
- ивање цвијеће**, в. иваново цвеће
- ивањско цвеће**, в. иваново цвеће
- Ивин** (према Ива и Иво, ген. Иве)
- Ивичин** (према Ивица)
- Ивлин** (енгл. Evelyn), т. 118
- Ивов** (према Иво, ген. Ива)
- игда** (обичније **икад**, **икада**)
- игла**, ген. мн. **игала**, т. 94с(2)
- игманац**, -нца (учесник **Игманског марша**), т. 28е
- Игмански марш**, 27d
- Игнасио** (не „Игнасио“), шп., т. 176
- Игнис** (итал. фабрика и спортско друштво, латински облик – Ignis), т. 122
- Иго** (франц. Hugo), т. 164
- игралиште**, **игралишни**, т. 82а(2)
- игранка** (дат. -ци)
- играч** (вок. -у, INSTR. -ем), **играчев**, **играчки**; **играчица**, **играчицин** (т. 85с)
- играчка**, дат. -чки, ген. мн. -чака, т. 86b(1)
- идеал**, т. 74а
- идеализам** (-зма, мн. -зми, -зама), **идеалист(а)**, мн. -сти, **идеалист-киња**
- идеја**, **идеје**, **идеји** итд., в. т. 74а
- и-деклинација**, **і-деклинација**, т. 51а
- идеологија**, т. 48а
- иди ми – дођи ми**, т. 59d
- идолопоклоник**, **идолопоклонички**, **идолопоклонство**
- и др.**, скраћ. 'и друго', 'и други', т. 225b
- ие.**, скраћ. 'индоевропски', т. 225f
- ижђикати**, **ижђикам**, т. 77а(1)
- ижђускати се**, **ижђускам се**, т. 77а(1)
- иживљен**
- из(а)гнати**, в. гнати
- изам** (из грч.); у суфиксу обавезно долази **а** у ном. једн. (*архаизам*, *плеоназам*) и ген. мн. (*арахизама*, *плеоназама*), т. 94b(1)
- изасобице** и **изасопце** (прил., 'уза-стопце')
- изаткати** и **исткати**, в. ткати
- изатрке** (из залета), т. 62b
- изаћи**, **изађем**, **изађох**, **изашао-изашла**, **изашавши** (заст. **изашав**); осим *отићи* (в.) овакве облике имају сви глаголи слож. са *ћи*: **доћи**, **заћи**, **изићи**, **наћи**, **наићи** итд.; некњ. су облици **изисти**, **обидем** и сл.; уп. посебно и *прећи* (**пријећи**)

- изашто** и **и за што**, т. 61b(2)
- избећи** (избегнути), избегнем, избегни, избегах (избегнух), избегао (избегнуо), избегавши (избегнувши), избегнут, ек.; тако и **одбећи** (одбегнути), **пребећи** (пребегнути), **прибећи** (прибегнути) и др.
- избити**, в. бити
- избјећи** (избјегнути), избјегнем, избјегни, избјегох (-гнух), избјегео (-гнуо), избјегавши (-гнувши), избјегнут, ијек.; тако и **одбјећи** (-гнути), **пребјећи** (-гнути), **прибјећи** (-гнути) и др.
- изблиза**, **изближе**, т. 62b
- извагати**, в. вагати
- изван** (предл.), **извана** (прил.)
- изведив** и **изведљив**, обичније извод(љ)ив
- известан**, -сна (ек.), **извјестан**, -сна (ијек.), т. 82a(2), 82b
- извечери**, т. 62b; уп. вече
- извиђачицин**, т. 85c
- извинити** (се), извиним (се), извиши (се), извиnio сам (се), извирила сам (се) – не извинути (се), извинем (се)
- извјестан**, в. под **известан**
- изводив** и **изводљив**
- изводилица**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)
- изволевати** (ек.), боље него **извољевати**
- изволети** (ек.), **извољети** (ијек.), изволим, изволе, изволи, изволевши (ек.), извољевши (ијек.), изволео-изволела (ек.), изволио-извољела (ијек.)
- изволијевати**, изволијевам (ијек., боље него **извољевати**)
- извољети**, в. под **изволети**
- извор-вода**, т. 50c(3)
- изврстан**, -сна, т. 82a(2), 82b
- изврсти**, изврзем, изврзи, изврзох-изврзе, изврзао-изврзла, изврзен; тако и **наврсти**, **приврсти**, **уврсти** и сл.
- извртети**, в. вртети
- извртјети**, в. вртјети
- изврх** (предл.), уп. под -врх
- изгласа** (изагласа) (прил., 'гласно')
- изгрсти**, в. грсти
- издавачки**, **издаваштво**, т. 82c(2)
- издавачко предузеће**: *Издавачко предузеће „Матица српска“* и (схваћено описно) *издавачко предузеће Матица српска* („Матица српска“), т. 30a; тако и: *Издавачко предузеће „Народна књига“* (ако је то званични назив), а малим почет. словом када се схвата описно или када је званични назив друкчији
- издавна** (прил.)
- издајница** (вок. -це и -цо), т. 73a(2), **издајичин**, т. 85b
- издалека**, **издаље**, т. 62b
- издати**, в. под **дати**
- издејствовати** (ек. и ијек.; ијек. и издјејствовати), т. 68k
- издићи**, **издигнути**, в. дићи
- издно** (предл.), т. 62b; уп. под -дно
- издубока** (прил.)
- издупсти** и **издубити**, в. дупсти
- Изегем** (хол. Izegem), т. 169
- изићи**, **изићем**, в. **изаћи**
- изђ-**, в. т. 77a(1)
- изједна**, т. 62b
- изјутра**, т. 62b
- излагачки**, т. 82c(2)
- излећи** (ек.), **изљећи** (ијек.), в. -љећи, -љести
- излечење** (ек.)
- излечив** (излечљив), ек.
- изљечење** (ијек.), в. т. 77b(1)
- изљечив** (изљечљив), ијек., т. 77b(1)
- изљубити**, изљубим, т. 77b(1)
- изљуштити**, изљуштим, т. 77b(1)
- измалена**, **измала**, т. 62b
- измаћи** и **измакнути**, в. **одмаћи**
- изместити** (ек.), **измјестити** (ијек.) и сл., в. **нам(ј)естити**
- изметак**, -тка, мн. **измеци**, -така, т. 81b
- измити**, в. **мити**
- измусти**, в. **мусти**
- изнад** (предл.)
- изнајпре** (ек.), **изнајприје** (ијек.), прил.
- изнебуха** (прил.)
- изненада** (прил.)
- изнесен** (не **изнешен**), в. -нети, -нијети

- изнети, изнијети**, в. -нети, -нијети
изниже (предл. и прил.)
изнимка (дат. -ци)
изнићи и изникнути, в. нићи
изнова (мање об. изновице) (прил.), т. 62b
изнутра (прил.)
изобила, т. 62b
изокола и (ређе) **изоколо**, **изнаоколо** (прил., каткад и као предл.), т. 62b
из почетка, од почетка, с почетка: *кренимо из почетка*; у знач. 'испрва' оправдано је **испочетка, спочетка**: *испочетка је тако мислио*, т. 62b
Израел, израелски, Израелац (ген. -лица), **Израелка** (дат. -ки) и (трад. цркв.) **Израиљ, израиљски, Израиљац, Израиљка** (дат. -ки)
израна, израније, т. 62b
израстак, -ска, мн. -сци, израстака, т. 82a(1)
изреда, т. 62b
изреком (ек.), прил.
изретка (ек., прил.), т. 62b
изријеком (ијек.), прил.
изријетка (ијек., прил.), т. 62b
изубаха ('изненада'), т. 62b
изузетак, -тка, мн. изузеци-изузетака, т. 81b
изустити, изушћен, изушћивати, т. 87, 87b(7)
изути (изујем, изуј, изух-изу, изуо, изула, изувен); тако и **назути, сазути** и сл.; уп. обути
из шале, т. 62b
иј., в. ијек.
-иј и **-ијум**, завршеци речи страног порекла, с изразитом превагом другог у срп. традицији (*алуминијум, калијум, магнезијум, натријум*, али и: *медиј*, мн. медији, *медијски*, као и *колоквиј, критериј, алуминијски*), т. 96с(2)
ијед, иједак, иједити се, дијал. ијек., стандардно: јед итд.
иједан, иједног(а), али: *и од једног(а), и у једном* и сл., т. 61ab
и један, -дна: *и један и други* (а не иједан), и *један једини*, т. 61b(1)
ијек., скраћ. 'ијекавски' (изговор, књиж. наречје)
ијекавац, ијекавка (дат. -ки), **ијекавштина** (мање обично јекавац итд.)
-ији, -ији- обично остаје несажетом: *веселији, Илији, Алији, кутијица* итд., поред *Илић* (од Илијић), *комшиница* и сл., т. 74с
-ији и **-ји** (варијанте суфикса): *пасји, мачји* (мачији), *овчији* (овчји), в. т. 74d
-ијка, формант остаје неупрошћен у случајевима као: *Азијка, Индијка* и др., или се замењује суфиксом **-ика**: *миражсика, проводацсика* и др., т. 74с
-ијски; према основама на **иј** придеви у овом форманту чувају **ј**: *армијски, ракијски, азијски* итд., т. 74b; каткад напоређо или обичније на **-иони** (*позициони* и др. – избор према јез. осећању, без форсирања једне или друге варијанте) **ију-ју**, т. 59е
ик., скраћ. 'икавски'
икакав, икаковог(а), али: и од *каквог*, т. 61a
икавац, -вца, икавка (дат. -ки)
ико (хс. итко), **иког(а), иком(е)**, али: и до *кога* и сл., т. 61b
икоји, икојег(а) (обичније *иједан, икакав*), али: и од *којега* и сл., т. 66b
иколик (зам.), **иколико** (прил.)
икс зраци (икс зраке), предност одв. пис., т. 51b, али: *х-зраци, х-ноге*, т. 51ab
икуд, икуда
Икуно (јап. *Ikuno*), т. 123с
илегалац, -лица, вок. -лче, мн. -лиц, -лица, уп. дијеталац
Илиј и Илион, т. 96с(2)
Илијада, т. 14h
Илинденски устанак, т. 27b
илирски покрет или **илиризам**, т. 27g
Илић (од Илијић), т. 74с
Илић у рус. именима (Петар Илић Чајковски), трад., поред **Иљич**, в. т. 105е

- Илић-Ивковић** (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56а
- Илица** (загребачка улица), т. 14с
- Иловичка крчмија**, т. 29b
- Илок**, илочки, Илочанин, Илочанка (дат. -ки)
- Иљин** (рус.), т. 156b
- Иљушин** (рус.), т. 156b; авион иљушин
- ималац**, имаоца, вок. имаоче, мн. имаоци-ималаца, т. 91с(1)
- именички**, т. 82с(2)
- Имер** (алб. *Ymer*), т. 108
- иметак**, -тка, мн. имечи-иметака
- империја** (империј, империјум), т. 96с(2); **империјализам**, -зма, **империјалист(а)**, мн. -сти
- имперфекат** и **имперфект**, -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2); скраћ. *имперф.* и *импф.*
- импресионизам**, -зма, **импресионист(а)**, мн. -сти, **импресионисткиња**, **импресија**
- импровизатор**, т. 78
- импулс**, т. 78
- импулс**, ген. мн. импулса, т. 94b(3)
- импулсиван**, **импулсивност**, инстр. -ошћу и ређе -ости (хс. импулзиван итд.), т. 100с
- имућство**, ген. мн. имућстава, т. 82с(1)
- ин** и **-ина** у рус. презименима, в. т. 157а
- инвалидски**, т. 76а
- инвестициони** (инвестицијски), т. 74b
- индекс**, ген. мн. индекса, т. 94b(3)
- индивидуализам**, -зма, **индивидуалист(а)**, мн. -сти, **индивидуалистичкиња**
- индиго** у спојевима, т. 50b(2), предност одв. писању: *индиго папир*, *индиго копија*, *индиго хартија* итд.
- Индијанац**, **Индијанка**, дат. -ки, т. 14b
- Индијка**, дат. -ки, т. 74с
- индирект**, ген. мн. индиректа (-ката), т. 94b(2)
- Индоевропљани**, т. 48с
- индоевропски**, т. 58f(5)
- Индра** (мит., један од богова Инда), т. 34а
- индустријалац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, уп. дијеталац
- индустријализација**, инстр. -цијом, т. 73с
- инжењер** (боље) и **инжињер**, скраћ. **инж.** (не инг.); уоб. у војном речнику **инжињерија**, **инжињеријски**, **инжињерац**
- Инзбрук**, т. 76f(1)
- инзулин**, в. инсулин
- ница** (сажето од **-ијиница**): *хаџиница*, *комишиница*, *спахиница* итд., т. 74с
- инјекција** (не ињекција нити инекција)
- инјунктив** (грам. терм., не ињунктив)
- ино-** спојено у значењу 'други', 'друкчији': *инов(ј)еран* (-рна), *инојезичан* (-чна) и у значењу 'један', 'једини': *инорог*, *иностранак*; спојено или с цртицом у случајевима када се ради о скраћеници **ино(страни)**, зависно од постојаности термина или слободне, каткад ироничне спреге: *инокореспондент*, *инозаступништво*; *ино-тржиште*, *ино-фудбалер*, *ино-Југословен*, *ино-директиве* (пол.) итд., т. 49е(4)
- инородац** (инороца, мн. инороци-инородаца), **иноротка** (дат. -ки), **инородан**
- инсект** (инсекат), -кта, мн. инсекти-инсеката, т. 94b(2)
- инспекцијски**, т. 74b
- инсталирати**, уп. -ирати
- инстант доручак**, **инстант чорба**, т. 50а
- институт** и **Институт**, в. т. 30с
- инструменат** и **инструмент**, -нта, ген. мн. -ната, т. 94b(2)
- инсулин** (инзулин), т. 100с
- интелект** (необ. интелекат), -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2)
- интелигент** (необ. интелигенат), ген. мн. интелигената, т. 94b(2)

- интензивно:** интензивно жут, интензивно зелен, интензивно црвен итд.
- интервју,** интервјуа-интервјуу, мн. интервјуи-интервјуа итд.
- интердентал** ('међузубни сугл.')
- интернист(а),** мн. -сти
- интерпретаторка** (дат. -ки)
- интрига,** дат. -ги, т. 86с
- интуиција, интуитиван, интуитивност,** INSTR. -ошћу (-ости)
- инфике** (грам. терм.), мн. инфикси-инфикса (не инфикаса), т. 94b(3)
- инфрацрвени** (зраци)
- ишцестни,** т. 82a(2)
- иоле**
- ионако** (нпр.: *није важно што нема колача, ионако сам на дијети, али: може и овако и онако*)
- иоткуд,** т. 61b(2), 73b
- ирати: -исати: -овати,** т. 100b (избор према јез. осећању)
- ирачко-ирански рат,** т. 27a
- Ири** (енгл. Egie), т. 119a
- Ириг, иришки, Ирижанин, Ирижанка** (дат. -ки), **Иришки венац**
- Ирод** (хс. Херод), т. 100f
- исати;** у творби глагола овим формантом ј треба писати уколико је структурално (*калај – калајисати, папагај – папагајисати*); у осталим случајевима ликови без ј су бољи (правилнији): *ограисати, бадаваисати* итд., т. 73a(3); уп. и т. 100b
- исечак, -чка, мн. -чци, ген. исечака** (ек.)
- исјечак, -чка, мн. -чци, исјечака** (ијек.)
- искипети, искипјети,** в. кипети
- искористити, искоришћен** (искориштен), **искоришћење** (искориштење), **искоришћавати** (искориштавати, искоришћивати), т. 87
- искоса,** т. 62b
- искрај** (предл.)
- искржавити, искржавим** (окржавити кога), **искрварити, искрварим** (изгубити много крви, ређе у првом значењу)
- искривљење,** т. 79
- и сл., скраћ. 'и слично', т. 225b
- Исламска в(ј)ерска заједница,** т. 30e
- Исмаиљ** (алб. Ismail), т. 107b(2)
- исп.,** скраћ. 'испреди', т. 226b
- испети (се),** испнем (се), испну (се) – не испењем (се); уп. попети (се)
- испурука** (дат. -ци)
- испостити, испошћен,** т. 87, 87b(7)
- испотиха,** т. 62b
- испочетка** у зн. 'испрва', т. 62b, али: *кренуо је из почетка*
- исправка** (дат. -ци)
- испрва** и (ређе) **испрвице** (прил.)
- испрека, испреко** (ек., прил.), т. 62b
- испријека, испријеко** (ијек., прил.), т. 62b
- истиха** (прил.)
- исто:** *истобојан, истобројан, истов(ј)еран, истозначан, истоимен* итд.
- истоветан** (ек. и ијек.), **истовјетан** (ијек., обичније него прво), т. 68k
- историја** (хс. хисторија), т. 98b (транскр. грч. спиритуса) и 100f; скраћ. *ист.* и *истор.*
- историјскогеографски** и **историјско-географски** (према значењу), т. 58f(2)
- историограф, историографија, историографски,** т. 73b(3)
- Источно римско (Источноримско) царство,** т. 20e
- истраживалац, -аоца, вок. -аоче,** мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1) и **истраживач,** вок. -ачу, INSTR. -ачем
- Ист Ривер** (канал), т. 21c
- исукати, в. засукати**
- Исус Навин** (хс. Јозуа), т. 100f
- исусова шака** (бот.), в. т. 28d
- Исхак** (трад.) и **Есхак** (перс. име), т. 112i
- Исхан** (алб. Ishan), т. 108 (одступање од об. преношења алб. SH као ш)
- исход,** т. 76с
- исцељење** (ек., не исцелење), т. 79
- исцјељење** (ијек., не исцјелење), т. 79
- исцрпсти** и **исцрпити,** в. црпсти
- Италија** (ум. Италијанска Република), т. 20a

Италија, италијански, Италијан, Италијанка (дат. -ки) (талијански, Талијан итд.); **талијанка** (пушка)
Итало Звево (итал. Italo Svevo), т. 122
итд., скраћ. 'и тако даље', т. 225h
и те какав, и те каква и сл., т. 61c
и т. сл., скраћ. 'и томе слично'
-ић за -ич у слов. језицима (изузетно), в. т. 105e
ићи, идем, идући, иди, идох, иђах, ишао-ишла, ишавши, заст. ишав; за слож. глаголе в. изаћи
ихтио-, формант у сложеницама које значе што у вези с рибама: *ихтиологија*, *ихтиолог*, *ихтиолошки* (непотребно је *ихтиологијски*), *ихтиосаур* и *ихтиосаурус*
-ица или **-ице** за чеш. -ICE, т. 171

-ицин, формант за образовање присв. придева, в. **-ичин**.
-ич у слов. именима, в. т. 105e
-ичин и **-ицин** – према именицама с наставком **-ица** у присв. прид. имамо нормално **-ичин**: *Миличин*, *Драгичин* (т. 85b); именице с наставком **-чица** и у присв. прид. задржавају **ц**: *спремачицин*, *продавачицин* (т. 85c)
ишетати (од из-шетати), ишетам, т. 81a, 77a(2)
ишта (ичега), али: и од чега и сл., т. 61b
иштрцавати (из-штрцавати), иштрцавам, т. 81a, 77a(2)
ишуљати се (од из-шуљати), ишуљам се, т. 81, 77a(2)
ишчистити, в. рашчистити
ишчупати, -ам

Ј

ј у буг. и мак. именима. т. 106c
ј за грч. почетно I испред самогл. (*Јоније*, *јон*), т. 98b
ј и **и** за итал. предвокалско I (*Пјетро*, *Вијаређо*), т. 121, 122
ј а не **и** за јап. крајње I иза вокала: *Сендај*, *самурај*, т. 123bc
ј за неслоговно I у кин. латиници – на крају слога (*Шангај*, *Тајван*) и у предвокалском положају (*Лин Бјао*, *Денг Сјаопинг*), с тим што с претходним L, N даје **љ**, **њ** (*Љаонинг*, *Ли Сјенњен*), т. 134, 135
ј и **и** за франц. I (или Y) испред самогл. (*Сент Етјен*, *Лион*), т. 161, 164
ј. и **Ј**, скраћ. 'југ' (прва и 'јужни, јужно'), т. 229c
јаблан (бот.); **Јаблан** (име односно презиме); **Јаблан** и **јаблан**, име волу, т. 31
Јабланка, дат. -ки, име; **Јабланка** и **јабланка**, име крави, т. 31; **јаблан-**

ка, врста јабуке
Јаблоњица (слч. Jablonica), т. 159
јабука, дат. -ци; **Јабука** (геогр.)
Јабучило (коњ), т. 31
Јаворжица или **-ице** (чеш. Javořice), т. 172
Јаглика, дат. Јаглики (име); **јаглика**, дат. јаглици (биљка), т. 86b(4)
јагње (зб. јагњад), **јагњићи**, **јагњешце**, **јагњећи** (не јагњећији), **јагњетина**, **јагњити** (јање, јањад, јањићи итд.)
јадарски (према Јадар); уп. **јадрански**
јадац, јаца, ген. мн. јадаца
Јадран-вали (у песми), т. 50c(3)
јадрански (према Јадран и Јадар); уп. **јадарски**
Јадранско море: у *мору Јадранском* и *Јонском*, т. 21e, 35b
јазавичар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **јазавичарев** и **јазавичаров**

- јазавчији** (јазавчи), в. т. 74d
Јазак, Јаска (село), јазачки
Јајце, јајачки, Јајчанин, Јајчашка (дат. -ки)
Јаков (вок. Јакове, присв. *Јаковљево*), т. 96; уп. т. 100f
Јамагучи (јап. Yamaguchi), т. 123c
јамб, **јампски**
јамчити и **јемчити** (в.); **јамац**, **јамство** и (обичније) **јемац**, **јемство**; **јамачно** (не **јемачно**)
Јаначи (итал. Iannacci), т. 122
Јанг (енгл. Young), т. 118
Јангце (трад. кин., боље него **Чанг-џанг** – кин. Changjiang), т. 133, 76f(3)
Јангџоу (кин. Yangzhou, град), т. 134
Јанеш, порт., т. 103b
јаничар и **јањичар** (вок. -ару и -аре)
Јанковић Стојан: *ропство Јанковић Стојана, па говори Јанковић Стојану* (боље него П: Јанковић-Стојану), т. 56d
јантар и **ћилибар**
јање, в. јагње
јањичар и **јаничар** (вок. -ару и -аре)
јарак, -рка, мн. -рци, јарака; *Бачки Јарак* (село)
јарац, -рца, вок. -рче, мн. јарци, јараца и јарчеви, јарчева
јаребичји (јаребичији), в. т. 74d
Јармут (енгл. Yarmouth), т. 118
Јаромјерж (чеш. Jaroměř), т. 172
Јаромјержица или **-ице** (чеш. Jaroměřice), т. 172
јаруга, дат. -зи (т. 86d); *Банова Јаруга* (геогр., т. 21a); **јаружица** (дем.)
јасика, дат. -ци; **јасикин**, т. 85a, 86d
јасле, јасала, јаслама (боље него јасли, јасли, јаслима)
Јасна пољана (локалитет), т. 21d
Јаснић Брдо (предност одв. пис.), т. 57c
јастреб (не **јастријеб**; мн. **јастреби-јастреба** и **јастребови-јастребова**), **јастребац**, -пца, вок. -пче, мн. -пци, -баца); **Јастребац** (геогр.)
јастучић (дем. од **јастук**), т. 85d
ЈАТ, ген. ЈАТ-а, скраћ. *Југословенски аеротранспорт*, т. 227c
јафа кекс (предност одв. пис.), т. 50b(1)
јахати (не **јашити**), **јашем**, **јашу**, **јашући**, тако и **зајахати**, **узјахати** и сл.
јахачицин, т. 85c
јахачки, т. 82c(2)
Јахве и **Јехова**, т. 14a, 34b
Јацуширо (јап. Yatsushiro), т. 123c
Јаши (рум. Iași), т. 152
јд., скраћ. *Једнина*, т. 225f
-је за рум. крајње -Е у именима као **Њагоје** (Neagoe), **Николаје** (Nicolae), т. 152
јеванђеље (еванђеље), т. 100f
Јевреј, Јевреја и **Јеврејин**, Јеврејина, мн. Јевреји, **Јеврејка**, дат. -ки, **јеврејски**
Јеврејка, дат. -ки; **Јеврејкин**, т. 85a, 86b(7)
јевтин, в. **јефтин**
Јегер (нем. Jäger), т. 143
јед; **једак**, -тка (комп. **јеткији**); **јеткост** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ек. и ијек.; некњ. је (ијек.) ијед, иједак
једанпут, т. 78
једаред, т. 60d
једначење, **једначити**, **једначина**
једнацба, ген. -цаба и -дби, т. 75
једнина, скраћ. *јд.* и *једн.*
једно-, формант бројних сложеница, пише се спојено: *једногодац* (ген. једногоца), *једнолетан* (ек.), *једнољетан* (ијек.), *једном(ј)еран*, *једном(ј)есечни*, *једнообразан*, *једноок*, *једносм(ј)еран* итд.
једнобожац, -шца, вок. -шче, мн. -шци, -жаца, в. т. 48a
једнообразни, т. 82a(3)
једнокрилац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91c(3)
једноцевка (дат. -ки и -ци), **једноцевни** (ек.); **једноцијевка** (ген. мн. једноцијевака, једноцијевака и једноцијевки – уп. т. 68h), **једноцијевни** (ијек.)
једро (не **јадро**)
језгра и **језгро**

- јездити** (имперф. јежђах), **јежђење**; уп. и **дојежђивање**, т. 87, 87b(6)
- Јези** (итал. Iesi), т. 122
- јекавац, јекавка** (дат. -ки), **јекавштина** – обичније ијекавац итд.
- је ли** (питање и узречица), т. 63с
- Јелини, јелински, Јелада**, облици употребљиви у стилист. сврхе, а у неутралној примени застарели; нормално је **Грци, грчки, Грчка**, а у специф. терминима **хелен-** (*хеленизам, хеленистички, хеленизација* и сл.); уп. т. 100f
- Јеличин** (према Јелица), т. 85b
- јемчити** и **јамчити** (в.); **јемац, јемство** (обичније него јамац, јамство)
- јен** (иза меких сугл. **-ен**) за IAN у кин. латиници (изг.[jen]: *Тјенанмен* (трг), *Тјенцин*, т. 134, 135)
- Јенан** (**Јен'ан**, кин. Yап'an, град), т. 134
- јендек** (хендек, об. у мусл. срединама), т. 70a
- Јенисеј** (а не Јењисеј), рус., т. 156d(4)
- јеребица**, не него јаребица
- Јеремејич** (рус.), т. 156b
- јерес, јеретик** (хс. хереза, херетик), т. 100f
- Јерли Садовина** (предност одв. пис.), т. 57с
- Јерменија, јерменски, Јермен** (необ. Јерменин), **Јерменка** (дат. -ки), у срп. не **Арменија** итд.
- јероглиф** и хијероглиф
- Јерусалим** (хс. Јерузалеџ), т. 100f
- јести, једем, једу, имперф. јеђах** и **једах, једох, јео** (ек. и ијек.) и дијал. ијек. ио (уп. т. 68с), (по)једав(ши)
- јефтин, јефтиноћа** (обичније него јевтин и сл.)
- Јехова** и **Јахве**, т. 14a, 34b
- јечати**, не **јечити**
- јечерма** и **ћечерма**
- јечмичак, -чка** (не **јачмичак**)
- ји** и **ЈИ**, скраћ. 'југоисток', т. 229с
- Јичанг** (кин. Yichang, град), т. 134
- Јов** (хс. Јоб), т. 100f
- јова, јововина**, в. **јоха**
- Јован** (хс. Иван) **Крститељ**, т. 19a;
- Јован** (хс. Иван) **без Земље**, т. 19е
- јованова травица** (синоним: јованско цвеће), в. т. 28d
- Јовановић-Којић** (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56a
- Јован Павле Први** (хс. Иван Пavaо Први) или **Јован Павле I** (Иван Pavaо I), т. 19a
- јованско цв(и)еће**, в. јованова травица
- Јовањдан, Јовањдана** и **Јовања дне**
- Јовин** (према Јова и Јово, ген. Јове)
- Јовичин** (према Јовица)
- Јовов** (према Јово, ген. Јова)
- јога**, дат. јоги, т. 86с
- јогурт**, ген. мн. јогурта, т. 94b(3)
- Јожеф** (мађ. József), т. 139
- Јокаи** (ген. -аија, мађ. Jókai), т. 139
- Јокохама** (јап. Yokohama), т. 123с
- јомужа** (не јамужа, јемужа)
- јон** (боље него ион), т. 98b; уп. *Јокаста, Јоније*
- Јон** (рум. Ion), т. 152
- Јонско море; у мору Јадранском и Јонском**, т. 35b
- Јорк** (енгл. York), т. 119с
- Јоркшир** (енгл. Yorkshire), т. 119b
- јоркширац** (свиња), т. 28е
- Јорс** (хол. Yoors), т. 169
- јоха** (дат. јохи), **јоховина** (боље него јова, јововина)
- Јоцин**, т. 85с
- још** (јоште, арх. и песн.), не јошт(ер)
- ју** или **-јоу** за кин. -IU, в. т. 135
- југ; Југ** (земље и народи, супротно од Север и Сјевер, в.)
- југобогдановски** (према Југ-Богдан), т. 58с
- југо-:** *југозапад, југозападни, југоисток*, итд. – али: *југо-југозапад, југо-југозападни, југо-југоисток, југо-југоисточни*, т. 49с
- Југопетрол**, т. 14g
- Југославија експрес**, в. експрес
- југословенска револуција**, т. 27b
- Југословенско драмско позориште**, т. 30d
- Јуда** (име); **јуда** (цвеће), т. 28d

- Јуен Шикај (кин. Yuan Shikai), т. 134
- Јужна круна (сазвежђе), т. 21e
- Јужна Морава, уп. т. 16
- Јужноафричка Република (и Јужноафричка Унија или Јужноафрички Савез), т. 20b
- Јужноморавски регион, т. 26b
- Јукатан (шп. Yucatán), т. 179
- јул и јули (ген. јула)
- Јулијан (пољ. Julian), т. 147
- Јулије (лат. Julius), Јулијев, т. 97b
- Јулијуш (пољ. Juliusz), т. 147
- јун и јуни (ген. јуна)
- Јунајтед прес, т. 21d
- Јунан (кин. Yunnan, провинција), т. 134
- јуначић (дем. и хип. од јунак), т. 85d
- јуниор, јуниорка, дат. -ки, јуниорски
- јункерс 87 и Јункерс 87, т. 29g, 29f
- Јунона (лат. Juno, осн. Junon-), Јунонин, т. 97b
- Јуп (хол. Joer), т. 169
- Јупитер, Јупитера (необ. је Јупитар, -тра), т. 14a, 34a
- јурисдикција (не јуридикција, т. 76d), јуриспруденција, јурист(а) (мн. јуристи), јуристкњна
- Јустиција (не Јуститија), т. 98a
- јуха, дат. јухи, т. 86c
- Јуцин, 85c
- јуче (јучер; не јучера); јучерашњи и јучерањи, јучерашњица
- јуче-прекјуче, т. 59c
- Јуцин (енгл. Eugene), т. 118

К

- к за грч. К, код личних и геогр. имена по правилу и испред е, и (*Микена, керамика*), а у апелативима у том положају често ц, т. 98b; за хс. уп. и т. 100
- к(а), предлог; у употреби к и ка в. т. 94a(3)
- ка, формант у хип. за мађ. -ке (*Евика*, мађ. Évike) или као проширење (*Јулишка*, мађ. Julis), т. 140
- кабаре, -еа (кабарет, -ета), кабаретски
- кабриолет
- кава, в. кафа
- кавалњерисати, т. 100b
- кавга, дат. кавзи, ген. мн. -ги, т. 86c
- кад и када; *кад(а) било, ма кад(а), кад-тад* (када-тада), *кад(а) год* – друго је *кадгод* (у значењу некад, каткад и сл.)
- кадашњи (заст. кадањи)
- кадгод и кад год (према значењу), т. 61c
- кадет (аутомобил), т. 29f
- кадива, боље кадифа
- кадија, кадијин, кадијиница и кади-ница, кадијински и кадијски (боље него кадински)
- кадикад, т. 61d
- кадионица, кадионик
- кадли (везн., а то), т. 63c; *кадли-тадли* (било када), т. 59c
- кадно, уп. -но
- кад-тад, т. 59c
- кадшто, т. 61d, 76a, 81d
- кажњив (од каз-), т. 77b
- Казабланка, дат. -ки, т. 86c
- казалищни, т. 82a(2)
- казалџка (дат. -ци), поред *казалџка*
- Казба, т. 76f(1)
- Казела (итал. Casella), т. 122
- Казимјеж (пољ. Kazimierz), т. 147
- казино и касино
- Каин, т. 14a
- Каиро, т. 73a
- Каитано (порт. Caetano), т. 149
- каиш, мн. каиши и каишеви, т. 73a
- каишар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), каишарев и каишаров

- Кајица**, т. 73а(1)
кајкавизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94б(1)
Кајмакчалан (битка), т. 27с
Кајфенг (кин. Kaifeng, град), т. 134
какав, каква, какво, какви и сл., не
 каки, кака итд.; *какав-такав*, ген.
 каквог-таквог и каквога-таквога,
 т. 59с; *какав било, ма какав, какав*
год и *какавгод* (према знач.), т.
 61с
какаду папагај (предност одв. пис.),
 т. 50б(2)
какао, какаоа (у П нереално какаа),
какаов, **какаовац**
како било, т. 61с
каконо (као, како), т. 63е
како-тако, т. 59с
Калај (Калаја, Калајев итд.), град.
 изузетак од правила, в. т. 137
калајисати, т. 100б; уп. и **-исати**
Калаора (шп. Calahorra), т. 179
Калачка продо (локалитет), т. 21б
калашњиков (оружје), т. 29f
калвинист(а), мн. -сти, **калвинист-**
киња, **калвинизам**, -зма
калдрмисати и **(по)калдрмити**, т.
 100б; уп. и **-исати**
калибар, -бра, мн. -бри, -бара, т.
 94б(1)
калиграфија, т. 48а
калијум (калиј), 96с(2); уп. -иј и
 -ијум
калијум-сулфат, т. 50d; уп. и сум-
 пор-
калиф и **халиф** (ређе калифа, хали-
 фа; изворно је х-)
Калифорнија (енгл. California), т.
 118
калк (мн. калкови-калкова)
калкулисати, т. 100б
калфовати, т. 100б; уп. и **-овати**
калцијум-карбонат, т. 50d; уп. и
 сумпор-
Каљари (итал. Cagliari), т. 122
каљуга, дат. -зи, т. 86d
Камагвеј (шп. Camagüey); т. 179
камелеон (не хамелеон), т. 98б
каменорезац, -сца (мн. -сци, -заца)
Камиј (франц. Camille), т. 164
камиказе (јап. kamikaze), т. 123б
камнион, т. 73б
камичак, -чка (мн. -чци, -чака)
камогод (некуда); **камо год** (било
 куда)
Камоис (порт. Camões), т. 149
камоли (везн.); **камо ли** (упитно):
камо ли се упутио, т. 63с; уп. ли
Жамољи (итал. Camogli), т. 122
камп у спојевима, т. 50б(2), пред-
 ност одв. писању: *камп приколища,*
камп опрема, камп терен, камп
кућа итд.
камповати, т. 100б
камфор (не канфор)
Камчатка, дат. -тки, т. 86б(3)
камџија, не него канџија
кан; *Бату-кан, Цингис-кан*
Кана (јд., лат. Cannae мн.), т. 97б
канабе, -ета (ср. род, али и: канабе
 м., -еа, -еу итд.)
Канаверал (енгл. Canaveral), т. 118
Канада (енгл. Canada), т. 118
Каназава (јап. Kanazawa), т. 123б
каналитовати и **каналитовати**, т. 100б
Кангрга, дат. -ги, т. 86б(4)
Кандијски рат (за Кандију, тј. Крит,
 1645–1669), т. 27а
кандило (не канђело); **кандилце**
 (ген. -илца и -илцета) и **кандиоце**
 (-иоца и -иоцета; ген. мн. -илаца)
Канзас (енгл. Kansas), т. 118
каноти (заст. 'као', 'каоно')
Кант–Лапласова теорија, т. 56с;
кант–лапласовско схватање, т.
 58f(4)
Кантор (нем. Cantor), т. 143
канцеларијски, т. 74б
канцонијер
Кањижа, **кањишки**, **Кањижанин**,
Кањижанка (не Канижа, канишки
 и сл.)
као бајаги (разг. ко бајаги)
каолин (врста глине, према Као-
 линг, место у Кини), т. 28а
каоно ('као'), уп. -но
каос, в. хаос
капаљка (дат. -ци)
капетан; *Хусеин капетан, Јован ка-*
петан, в. т. 55б

- капетаничин (према капетаница), т. 85b
- Капешница (пећка махала), т. 14c
- капија, капијица
- Капитол (трад., итал. Campidoglio), т. 122
- Капри (итал. Capri), т. 122
- кара: *Кара Мустафа* (Кара Мустафе итд.), *Кара Бугас* (геогр.); *Карађорђе*, *Карабогданска*, *Каравлашка*; *карабоја*, *карасевах*, *карабатак*
- караван (хс. каравана); *караван-сарај*
- каравела (авион), т. 29f
- Карађа (рум. Caragea), т. 152
- Карађорђева звезда (одликовање), т. 29e
- Каракас (енгл. Caracas), т. 118
- карактер (не характер)
- Караман (пас), т. 14e, 31
- караманка (крушка), дат. -ци
- Караш (рум. Caraş), т. 152
- карбон; *карбон-папир*
- кардиолог, кардиологија, кардиолошки (мед.), т. 48a
- Кардозо (порт. Cardoso), т. 149
- Карењин (рус., не Карјењин)
- каријатиде, т. 29c
- каријерист(а), мн. -сти, каријеристкиња, каријеризам, т. 94b(1)
- каријес (мед.)
- карика, дат. -ци, т. 86c
- карикурист(а), мн. -сти, карикатурист(а); *карикирати*
- Кариока (порт. Carioca), т. 149
- Карлберг (а не „Карлберј“), швед., т. 103c(1)
- Карловац, Карловци (*Сремски Карловци*), а према једном и другом карловачки, Карловчанин, Карловчанка (дат. -ки)
- Карловачки мир, в. т. 27f
- карловачки ризлинг (вино), т. 29f
- Карлове Вари, т. 57a
- Карло Велики, т. 19a
- Карлсруе (нем. Karlsruhe), т. 143
- карминисати, т. 100b
- Карнекс паштете, Карнекс производи, предност одв. писању, т. 50b(1); *паштете Карнекс*, *Карнексови производи*
- каро (у картама и др.); *каро-седмица* и *каро седмица* (обичније *седмица каро*); *каро-дезен* и *каро дезен*
- Карол или Керол (енгл. Carol), т. 119a
- Кароли (мађ. презиме Károli, Károly), т. 139
- Карољ (мађ. име Károly), т. 139
- Карпати (мн.); *Западни Карпати*, *Источни Карпати*, *Б(и)јели Карпати*
- карстни, т. 82a(2)
- Картагина (лат. Carthago, осн. Carthagin-), *Картагињанин*, *Картагињанка* (дат. -ки), *картагински* (необ. је Картага, карташки и сл.), т. 97b
- Картахена (шп. Cartagena), т. 179
- карташки, карташтво (од -шки, -штво), т. 82c(3)
- картотека, дат. -ци, т. 48a
- Картум (ар., трад.), т. 110b(3)
- Карузо (итал. Caruso), т. 122
- карфиол
- Касем (перс.), т. 112i
- касета, касетофон и сл. (не казета итд.)
- касино и казино
- касније, не кашње
- Каспијско море
- Кастело Бранкови романи (романи К. Кастела Бранка), т. 58b
- Кастилјон (франц. Castillon), т. 164
- Кастилјоне (итал. Castiglione), т. 122
- кастни (према каста)
- Катанга, дат. -ги, т. 86c
- Катанија (итал. Catania), т. 122
- Катанцаро (итал. Catanzaro), т. 122
- катапулт, ген. мн. катапулта, т. 94b(3)
- катаракт, ген. мн. катаракта (-аката) и катаракта, ген. мн. катаракти (-раката), т. 94b(2)
- катарка (дат. -ци)
- категорија, категоријски; *бантам категорија*, *велтер категорија*, т. 50b(2)
- катехета, катехетика, катехетски, катехизис и катихета, катихетика,

- катишетски, катихизис (хс. и кате-
кизам и сл.)
- Катичин** (према Катица)
- Катја** (чеш. Kat'a), т. 173
- каткад**, т. 61d
- Катовичко војводство; војводства**
Варшавско и Катовичко, т. 35а
- Катовичко војводство**, т. 26b
- Катунска нахија; нахије** *Катунска и*
Љешанска, из *нахије Катунске у*
Љешанску, т. 26b, 35ab; уп. и под
нахија
- каћиперка** (дат. -ци и -ки)
- Каћуша** (рус. уоб., име и песма),
каћуша (оружје), т. 156с
- каудиљо** (малим словом), т. 33
- каурма**
- каустика** (дат. -ци), **каустични**
- кауч** (мн. каучи-кауча и каучеви-
-каучева)
- кафа** (кава), не кахва
- кацига**, дат. -ги, т. 86с
- Качић Миошић**, **Качића Миошића**,
двојно презиме, 56а; *Качић-Мио-*
шићев, т. 58b
- качица** (дем. од каца), т. 85d
- Качулата** (рум. *Săciulata*), т. 152
- кашика** (дат. -ци)
- кашмир** (свила), т. 28а
- Кашо** (итал. *Cascio*), т. 122
- Каштел Лукшић**, **Каштел Лукшића**,
предност одв. пис., т. 57с
- Каштел Стари**, **Каштел Старога**,
предност одв. пис., т. 57с
- Каштел Сућурац**, **Каштел Сућурца**,
предност одв. пис., т. 57с
- каштиговати**, т. 100b
- квадар**, -дра, мн. -дри, -дара, т.
94b(1)
- Квадрос** (порт. *Quadros*), т. 149
- Квазимодо** (итал. *Quasimodo*), т.
122
- квалификовати**, т. 100b
- квантовати**, т. 100b
- Квантунг** (трад., или *Гуангдунг*,
кин. *Guangdong*, провинција), т.
134
- кварц-лампа**, т. 50с(4)
- Квебек** или **Квибек** (енгл. *Quebec*),
т. 118
- Квејјанг** (трад., или *Гуејјанг*, кин.
Guiyang, град), т. 134
- Кверфурт** (нем. *Querfurt*), т. 143
- Квинсленд** (енгл. *Queensland*), т.
118
- Квинт** (и **Квинто**), в. т. 97с(4)
- квислинг** (према норв. политичару),
т. 28а
- квочка**, дат. -чки, ген. мн. -чака, т.
86b(1)
- квочкица**, т. 85d(1)
- kWh**, поред **квч** и **квч.**, **квс** и **квс.**,
скраћ. 'киловат-час', 'киловат-
-сат', т. 226а
- к врагу**, т. 62а(5),b; тако и **к ђаволу**
- кврга** (дат. *кврги*)
- Кеведо** и **Виљегас** (шп. *Quevedo y*
Villegas), т. 179
- кг** (*kg*), скраћ. 'килограм', т. 226а
- Кејт** (енгл. *Kate*), т. 116
- кекс** (мн. об. кексови-кексова)
- Келн** (нем. *Köln*), т. 143
- келнерисати**, т. 100b
- келнерични** (према келнерица), т.
85b
- Келнише рундшау**, т. 24
- Келчеи**, **Келчеија** итд. (мађ. *Köl-*
csei), т. 137
- Келменди** (алб. *Kelmendi*), уп. т.
107b(2)
- Кемал** (ар.), т. 110b(1)
- Кембриџ** (енгл. *Cambridge*), т. 118
- кемија**, в. хемија
- Кенет** (енгл. *Kenneth*), т. 118
- Кентал** (порт. *Quental*), т. 149
- кентаур** (хс. *центаур*), т. 100d
- Кентербери** (енгл. *Canterbury*), т.
119а
- Кептаун** (енгл. *Capetown*), т. 118
- керамика** (дат. -ци), **керамичар**, **ке-**
рамичарка (дат. -ки), **керамички**
- Кербер** (митол.), **кербер** (строг чу-
вар) (хс. *Цербер*, *цербер*), т. 100d
- Керол** (енгл. *Carol*), т. 118
- керубин**, в. херувим
- Керубини** (итал. *Cherubini*), т. 122
- кесега**, дат. -ги, **кесегин**, т. 85а, 86с
- Кетлин** (енгл. *Cathleen*), т. 118
- Кетрин** (енгл. *Catherine*, т. 116), ж.,
неприлагођени ном., али **Кетри-**
нин, т. 103е

- кец (аутомобил), т. 29f
Кецалкоатл (шп. Quetzalcoatl), т. 179
Кецич (итал. Kezich), т. 122
кечига, дат. -ги, **кечигин**, т. 85а, 86с
Кечкемет (мађ. Kecskemét), т. 139
кеш; *кеш исплата* (боље готовинска), уп. т. 50b
киви, **кивија**
киднаповати, т. 100b
Киђи (итал. Chigi), т. 122
кијати, **кијавица**, **кијавац** (необ. ких-), т. 70с
Кијев, **кијевски**, **Кијевљанин**, **Кијевљанка** (дат. -ки); *Кијевски листићи*, *Кијевски мисал* (писани споменик)
киклоп, мит., врста бића: *киклоп Полифем* (и **Киклоп**, кад се узима као име мит. дива), хс. **циклоп**, **Циклоп**, т. 100d
Кико (итал. Chicco), т. 122
Киклади (острвље, хс. **Циклади**), т. 100d
Кил (нем. Kiel), т. 143
кило-: *киловат*, *киловолт*, *килограм*, *килограм-метар* и *килограмометар*, *килохери*, *килобајт*, *киловат-час*, *киловат-сат*
килобајт, ген. мн. **килобајта**, т. 94b(3)
километар-два, т. 59b
кимоно (ген. **кимона**, мн. **кимони**)
Кимпулунг (рум. Cîmpulung), т. 152
кингстон, т. 76с
кинески (од **кinez-ски**), т. 81а
кинеска револуција, т. 27b
кинин (не **хинин**)
кино, т. 52с, спојено: *кинотека*, *кинофикација*; с цртицом спојени с пуним речима: *кино-представа*, *кино-програма*, *кино-сала*, *кино-улазница*
кинотека, дат. -ци, ген. мн. -ка, **кинотекин**, т. 85а, 86с
киоск (мн. **киосци-киоска**)
Кипар, **Кипранин**, **Кипранка** (дат. -ки) (хс. **Ципар**), т. 100d
кипети (ек., не **кипити**), **кипим**, **кипе**, **кипећи**, **кипех**, **кипљах**, **кипео** -**кипела**; тако и **искипети**, **прекипети** и сл.
кипѐћи глаг. прил.; прид. **кипѐћи** и **кипући**, -а, -е
кипјети (ијек., не **кипити**), **кипим**, **кипе**, **кипећи**, **кипјех**, **кипљах**, **кипио-кипјела**; тако и **искипјети**, **прекипјети** и сл.
кир, одвојено, т. 54а: *кир Никодим*, *кир Никодима*, *кир Јање*, *кир Јањин*, *кир Дима*.
Кираљ (мађ. Király), т. 139
кир Јањин, т. 58b
Кирју (јап. Kiryu), т. 123b
Киркук (ар.), т. 110b(6)
Киро (мак. Киро), т. 106а
Кирхоф (нем. Kirchhoff), т. 143
Киселка (чеш. Kyselka), т. 173
кисео (не **кисел**), -ела, -ело, одр. **кисели** (нестандарни архаизам је **кисјели** и сл.), **киселити** (тако и **за-**, **пот-**, **у-**), **киселина** и сл., т. 68k
кисеоник (хс. **кисик**)
кисјел-, в. **кисео**
кићанка, дат. -нци, ген. мн. -ки, уп. т. 86b
кићенка, -нци, ген. мн. -ки (капа с **кићанком**), уп. т. 86b
-кица – изостанак очекиване промене **к у ч**: *воћкица*, *праћкица* итд., в. т. 85d
Кишињев (рус. уоб., ум. системског „Кишињов“), т. 156b
Кишкереш (мађ. Kiskőrös), т. 139
Кјото (јап. Kyoto – не „Киото“), т. 123bc
Кјушу (јап. Kyushu), т. 123bc
клавиристскиња, т. 82a(1)
Клајне цајтунг, т. 21d
кланчић (дем. од **кланац**), т. 85d
класирати, т. 100b
класификовати, т. 100b
класицистскиња, т. 82a(1)
клати, **кољем**, **кољући**, **кољи**, **клах** -**кла**, **клао-клала**; тако и од **слож.** глаг. као **заклати**, **закољем**, **заклан**
Клаудије (лат. Claudius), **Клаудијев**, т. 97b
Клаудио (итал. Claudio), т. 122
Клаус (нем. Klaus), т. 143

- клековача (ракија), т. 29f
Клемент (енгл. Clement), т. 116, 118
Клења (алб. Klenja), геогр., т. 107b(1)
Клер (енгл. Clare), т. 119b
Клера и Клара (енгл. Clara), т. 119a
Клермон Феран (франц. Clermont-Ferrand), т. 162; одв. пис. т. 57b
клесар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **клесарев** и **клесаров**
клет (ж.), **клетка** (дат. клетки), ек.
клет, кунем, куну, кунући, куни, кунијах (имперф.), клех-кле, клео-клена, (за)клевши, (за)клет
клетшта с. мн. (клетшта-клетштима, обичније него клетште ж. мн., клетшта-клетштама), **клетштити**, (**у**)**клетштен** (ек.), некњ. је клетшта и сл., т. 68i
Кливленд (енгл., е у завршетку -LAND), т. 118
клизак, -ска, поред клизав, склизак
клизаљка (дат. -ци)
клизачицин (према клизачица), т. 85с
клијент (необ. клијенат), ген. мн. клијената, т. 94b(2)
клијет (ж.), **клијетка** (дат. -ки), ијек.
клијешта с. мн. (клијешта-клијештима, обичније него клијеште ж. мн., клијешта-клијештама), **клијештити**, (**у**)**клијештен** (ијек.); некњ. је клетшта и сл., т. 68i
клика, дат. -ки, т. 86с
кликнути (кликнух и кликох, кликнуо и кликао) - не клићи
клима, **климатски**
клин-чорба (у нар. приповеци), т. 50с(2)
клинџика (дат. -ци), **клинџичар**, **клинџичарка** (дат. -ки), **клинџички**
Клио и Клија (грч. ж. име), **Клијин**, т. 97с(3), 103е
Клиринг хауз (енгл. Clearing house), т. 119a
Клитемнестра (не Клитамнестра), т. 98a
Клифорд (енгл. Clifford), т. 119с
клише, -еа (клишеј, -еја)
клоун (хс. клаун)
Клодвиг (нем. Chlodwig), т. 143
клопка (дат. -ци)
клор, в. хлор
Клос, трад. алб., т. 107b(2)
Клотилда (енгл. Clotilda), т. 118; не „Клоутилда“, т. 120
Клото и Клота (грч. ж. име), **Клотин**, т. 97с(3), 103е
Клошка (рум. Cloșca), т. 152
Клуж (рум. Cluj), т. 152
крупко (мн. крупка, клубака, крупцима)
крупче, -ета
кљешта, **кљеште**, не него кљешта, клијешта и сл.
кључ (мн. кључеви, из стил. разлога и кључи); **Кључ** (геогр.), *алт-кључ*, *Г-кључ*, *С-кључ* (муз.), т. 51a
кључар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **кључарев** и **кључаров**
кна (бот., броћ), кне, кн итд.
кнегиња (не књегинја)
кнез: *кнез Лазар*, *кнез Михаило*, *кнез Данило*, т. 19b
Кнез љиљана (фреска, Кносос), т. 29с
Кнез Михаилова (улица), т. 54b (и **Кнез-Михилова П**).
Кнез Село (предност одв. пис.), т. 57с
Кнешпоље, **кнешпољски**, **Кнешпољац**, **Кнешпољка** (дат. -ки) и **кнежопољски**, **Кнежопољац**, **Кнежопољка**
Книн, **кнински**, **Книњанин**, **Книњанка** (дат. -ки)
Книнска Крајина, в. Крајина и т. 22
књ., скраћ. 'књига', т. 183a
књаз, заст. (кнез), вок. књаже
Књазњин (пољ. Kniaźnin), т. 147
књига, дат. -зи, **књижница**, т. 85d, 86d
књиголоубац, -пца, вок. -пче, ген. мн. књиголоубаца, в. т. 48a
књижар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **књижарев** и **књижаров**
књижевноисторијски, 58f(2)
књижевнојезички и **књижевно-језички** (према значењу), т. 58f(2)

- књижица, 85d
књижничар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **књижничарев** и **књижничаров**
к. о., скраћ. у зн. *нокаут*, т. 226b
ко (хс. тко), **ког(а)**, т. 81c
ко било, т. 61c
Коавила (или Коахуила, боље него „Коауила“) (шп. Coahuila), т. 178
кобасичар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **кобасичарев** и **кобасичаров**
кобац, **копца** (мн. копци-кобаца)
Ковачевић-Томић (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56a
коверат, **коверта** (куверат, куверта), не коферат
коврча и **коврџа**
ковчезић (дем. од ковчег), т. 85d
когод и **ко год** (према зн.) т. 61c
кодекс (ген. мн. кодекса), т. 94b(3)
кодификовати, т. 100b
Коельо (порт. Coelho), т. 149
кожар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **кожарев** и **кожаров**
Кожјар (слч. Kožiar), т. 159
кожух, т. 70b
кожушић (дем. од кожух), т. 85d
козак, мн. козаци, **козачки**, **козаштво** у зн. сталежа, врсте војске и сл.; **Козак**, Козаци као етн. ограда или етногр. скупина
козалац, **козалца** (заст. козаоца), ген. мн. козалаца (део рала и биљка), т. 91c(3)
Козара, **козарачки** и **козарски**, **Козарчанин**, **Козарчанка** (дат. -ки)
козбаша
козји (козији), т. 74d
Козиревски (рус., не Козирјевски, Козиревскиј)
козметика (дат. -ци), **козметичар**, **козметичарка** (дат. -ки)
козмос, в. космос
Козорог (сазвезђе), т. 14d
којегде (ек.), **којегдје** (ијек.), т. 61d
којекад, т. 61d
којекав, **којекавог(а)**, т. 61a
којеко (хс. којетко), **-ог(а)**, т. 61a
којекоји, **којекојег(а)**, т. 61a
којекуда, т. 61d
којечији, **којечијег(а)**, т. 61a
којешта, **којечег(а)**, т. 61a
којино, **којено** (дат. којемуно), **којано** (дат. којојно), т. 63e; уп. -но
Којичић, т. 73a(1)
кока, дат. коки, т. 86b(5)
кокаин, т. 73a
кока-кола (пиће), **Кока-Кола** (Coca-Cola), компанија
кокетирати и **кокетовати**, т. 100b
кокошји (кокошији), в. т. 74d
кокошчица и **кокошкица**, т. 85d
Кокто (франц. Cocteau), т. 164
колар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **коларев** и **коларов**
Коларчев народни универзитет, т. 21e
колац, **коца** (колца), мн. коци (колци) и кочеве (колчеви), т. 91b(1); **кочић** (колчић), т. 91b(2)
Коле (Колета-Колету и Кола-Колу)
колеба, не него колиба
колебљив, **колебљивац** (-вца, вок. -вче, ген. мн. -ваца), **колебљивица**, **колебљивост**
колевка (дат. -ци), ек., **колијевка** (дат. -ци; ген. мн. колијевака и кољевака и колијевки, т. 68h), ијек.
колега, дат. -ги, **колегин**, в. т. 85a, 86c
колегијум (и колегиј)
колено, **коленица**, **коленовић**, **колence** (ген. коленица и коленицета) (ек.)
колидирати, т. 100b
колијевка (ијек.), в. под колевка
колики-толики, **колика-толика**, т. 59c
колико-толико, т. 59c
коловоски (од коловоз-ски), т. 81a
колоквијум и **колоквиј**, т. 96c(2)
колоквирати, т. 100b
колонизовати (-зирати), т. 100b
колонисткиња, т. 82a(1)
колор у спојевима, т. 50b(2), предност одв. писању: *колор телевизор*, *колор филм*, *колор фотографија* итд.

- Колорадо** (енгл. Colorado), т. 118
колорисати, т. 100b
колосек (ек.), **колосијек** (колосјек) (ијек.)
Колосеум (необ. Колосеј, циркус у старом Риму)
колт (оружје), т. 29f
Колубарска битка, т. 27d
кољено, **кољеница**, **кољеновић**, **кољенце** (ген. кољенца и кољенцета) (ијек.)
командовати, т. 100b
комбиновати, т. 100b;
комедиографија, т. 48a
Комеди франсез, т. 21d
коментаторка (дат. -ки)
комика, **комичан**, **комичар**, **коми-чарка** (дат. -ки)
коминике, -еа, мн. -еи (ретко коминикеј, комунике, комуникеј)
комисија и **Комисија** (као слободни назив или као име), в. т. 30с
комисион, **комисиони**, **комисионар**, **комисионер**
комп., скраћ. *'компаратив'*
компактан, -тна, -тно, **компактност**, инстр. -ошћу (-ости); *компакт диск*
компанија
компензовати и **компензирати**, т. 100b
компликовати, т. 100b
комплименат и **комплимент**, -нта, ген. мн. -ната, т. 94b(2)
компоновати, т. 100b
компостни, т. 82a(2)
ко му драго, т. 61с
комуникациони (комуникацијски), т. 74b
комунистичка, т. 82a(1)
комшијски, т. 74b
комшиница, т. 74с
комшинка, дат. -ки, т. 86b(7)
Конавли (Конавала, Конавлима), **конављански** и **конавоски**, **Конављанин**, **Конављанка** и **Конавока**
конгрес; *Трећи конгрес слависта*, *III конгрес слависта*
конгруирати, т. 100b
кондензовати, т. 100b
кондиција, т. 100d
кондиционал (грам.)
конзерва (не консерва)
конзервативан, т. 100с
конзилијум и **конзилиј**
конзола (не консоло)
Кони (енгл. Connie), т. 118
конјугација (грам. терм., не коњу-гација)
конјункција, **конјунктив** и сл. (грам. терм., не коњункција итд.)
конкурисати, т. 100b
Конор (енгл. Connor), т. 119b
консеквентан, -тна (хс. конзеквен-тан), т. 98с, 100d
консензус (не концензус)
консолидација, т. 100с
конституисати, т. 100b
конструисати, конструишем, уп. т. 73a(3)
консултација (хс. конзултација), т. 98с, 100с
контакт, ген. мн. контаката, т. 94b(2)
контакт у спојевима, т. 50b(2), пред-ност одв. писању: *контакт про-грам*, *контакт магазин*, *контакт сочива* итд.
контејнер
контингент (не контингент)
континент (континенат), -нта, ген. мн. -ната, т. 94b(2)
контра-: *контраадмирал*, *контраакција*, *контрареволюционар*, *контрареволюција*; цртица у стил-лист. удвајању: *контра-контраре-волуционар*, т. 49d
контрастан, -стна, в. т. 82a(2)
контроверза, **контроверзан**
контролисати, т. 100b
контузovati, т. 100b
конфекција, **конфекцијски**, 74b
конфесија, **конфесијски**, **конфесио-нални**
конфликт, ген. мн. конфликта, т. 94b(2)
Конфуције (или **Конфуције**), кин. трад., т. 133
концентрисати, т. 100b
концерн, ген. мн. концерна, т. 94b(3)

- концепт** (необ. концепат), ген. мн. концепата, т. 94b(3)
концерт (необ. концерат), ген. мн. концерата, т. 94b(3)
конциповати и конципирати, т. 100b
Кончита (шп. Conchita), т. 179
кончић (дем. од конач), т. 85d
кооперисати и кооперирати, т. 100b
кооптирати, т. 100b
координација, координирати, координатор, координаторка (дат. -ки)
Копакабана (порт. Copacabana), т. 149
копати, копам, копају, копајући, копај, (о)копав(ши), (о)копан
копачицин (према копачица), т. 85c
копачка, дат. -чки, ген. мн. -чки и -чака, т. 86b(1)
копејка (дат. -ци)
копнети (ек.), **копњети** (ијек.), копним; ретко **копнити** 'чинити да се нешто топи, ишчезава'
Копт, Копта, ген. мн. Копта, т. 94b(3)
копча (не ковча), **(за)копчати** итд.
Кора (енгл. Coга), т. 118, 119a
корак-два, т. 59b
корак у корак, т. 62b
Коракс (не Корак), т. 97c(2)
Коран или Куран, т. 29a
Кордова (трад.), поред **Кордоба** (шп. Córdoba), в. т. 179.
Кордунаш, т. 14b
Кореја, Кореје, Кореји, в. т. 74a
Корејо (порт. Corgeio), т. 149
Корејски рат, т. 27a
Корели (итал. Corelli), т. 122
корен (мн. корени и коренови), **коренење, коренит, коренски; корењак, коренчић, кореновати** (ек.)
кореографија (не хореографија), т. 98b
кореспонденција, кореспондирати, кореспондент, кореспонденткиња
корети (ек., добијати кору), **корјети** (ијек.); тако и **окорели** (ек.), **окорјели** (ијек.), **скорети** (ек.), **скорјети** (ијек.)
Корзика (уб., итал. Corsica), т. 122
Корзика, дат. -ци, т. 86c
корзо (корза-корзу и корзоа-корзоу)
кориговати, т. 100b
коријен (мн. коријени и корјенови), **коријење, коријенски, коријенак** (ијек.), т. 67a
користан, -сна, т. 82a(2), 82b
користити, в. искористити
корјенчић, корјенит, корјеновати (ијек.), т. 67a
корјети, в. под корети
Корнелија (енгл. Cornelia), т. 118
Корољенко (рус.), т. 156d(2)
Корча (алб. Kogçë), геогр., т. 108
Корчној (рус.), ген. Корчноја, али за ж. особе непром. *Олге Корчној*, в. т. 157a
Кос (хол. Koos), т. 169
косијер (ијек.), **косир** (ек. и ијек.)
коска (дат. коски и косци)
коскица (од коска), т. 85d
космодром, т. 48a
космос, космички и сл. (хс. козмос, козмички), т. 100c
косни (према коса)
Косово, косовски, Косовац (не Косовар), **Косовка** (дат. -ки)
Косово (битка), т. 27c
Косовска битка, т. 27d
Косовски бој, т. 27d
косовскометохијски и косовско-метохијски (према значењу), т. 58f(4)
косовско-ресавски, т. 58f(5)
Костакe (рум. Costache), т. 152
костимирати, т. 100b
костни (према кост)
Костољани (слч. Kostol'any), т. 159
кострет (ек. и ијек.)
Костреш харамбаша, в. т. 55b
кострешити се (ек.), **костријешити се** (ијек.)
коталац, коталца (заст. котаоца), ген. мн. коталаца (удубљење иза кључне кости), т. 91c(3)
Котар и Равни Котар или Котари и Равни Котари (допуштено и Равни котари), т. 22
котирати, т. 100b
Котопакси (шп. Cotoraxi), т. 179
Которанка, дат. -ки, т. 86b(6)

- Котор Варош**, Котор Вароша, предност одв. пис., т. 57с
- Которварошанин** (према Котор Варош, тако и кад полазимо од Котор-Варош, исп. т. 57с), **Которварошанка** (дат. -ки); **которварошки**, т. 48b, 58с
- кофер** (обичније него куфер)
- Кохинор** (дијамант), т. 14i
- коцка**, дат. -цки, ген. мн. -цака, т. 86b(2)
- коцкица**, т. 85d(1)
- Кочи** (јап. Kochi), т. 123с
- Кочина крајина** (име догађаја), уп. Крајина
- кочич**
- Коцага Поље** (предност. одв. пис.), т. 57с
- Кошево** (део Сарајева), т. 14с
- Кошевој** (рус.), ген. Кошевоја, али за ж. особе непром.: *Олге Кошевој*, т. 157а
- Кошћан** (пољ. Kościan), т. 147
- Кошут** (мађ. Kossuth ум. Kossut), т. 139
- кошчица** (од кост), т. 85d
- КПД**, скраћ. *'Казнено-поправни дом'*, т. 227с
- Крајина**, каткад и **Крајине** мн. (у геогр. значењу), тако и са одредбом: *Бела Крајина, Бихаћка Крајина, Босанска Крајина, Книнска Крајина, Неготинска Крајина, Српска Крајина*, али *Кочина крајина* (име догађаја), т. 22; *Војна крајина* и *Војна граница* (истор.)
- крајњи** (не крајни)
- Крајова** (рум. Craiova), т. 152
- крак** (мн. краци-крака и кракови-кракова)
- Краков** (пољ. Kraków), т. 147
- Кракси** (итал. Craxi), т. 122
- краљ**: *краљ Петар, краљ Никола, краљ Томислав*, т. 19b (и у случају изостављања имена само малим словом, т. 39d)
- Краљевина Данска**, в. Данска
- Краљево**, **краљевачки**, **Краљевчанин**, **Краљевчанка** (дат. -ки)
- краљица** (малим словом); *Њено величанство краљица Британије*, т. 39de
- краљичин** (према краљица), т. 85b
- краљоубица**
- краљушт**, не него **крљушт**
- Крањец**, **Крањеца** (слнч.), т. 105d
- крас**, **крашки** (необ. је **краски**)
- Красињски** (пољ. Krasieński), т. 147
- Красицки** (пољ. Krasicki), т. 147
- Краснаја Пресња** (рус.), до **Красне Пресње** итд., в. т. 157bc
- Красноје Село** (рус.), до **Краснога Села** итд., т. 157bc
- кратак**, -тка, комп. **краћи**; **кратко-силазни** и **краткоузлазни акценат**
- кратија** (хс. крација), в. т. 100d
- краткодневица**, боље него **кратко-дневница**
- краћати** и **крачати** (нема основа за вештачко разликовање 'постајати краћи' у првом, а 'постајати кратак' у другом случају)
- Крбавска битка**, т. 27d
- крвопилац**, -илца и -иоца, вок. -илче и -иоче, ген. мн. -илаца, т. 91с(2) (обичније **крвопија**)
- Креанга** (рум. Creangă), т. 152
- креветац** (кревеча, мн. **кревечи-креветаца**)
- кредитирати**, т. 100b
- креирати**, т. 100b
- креја**, **крејин**
- Крека** (дат. Креки, геогр.); **крека** (угаљ из Креке), т. 86с
- Кремзер** (нем. Kremser), т. 143
- Кремљ** (не **Кремал**), у Москви, као геогр. име; **кремљ** (уопште тврђава у рус. градовима)
- Кремона** (итал. Cremona), т. 122
- кремпита**, т. 50е
- кремшнита**, т. 50е
- кренути** (не **кренити**); тако и **покренути**, **скренути** и сл.
- крепак** (ек. и ијек.) комп. **крепкији** и **крепчи**; прил. **крепко** (комп. **крепкије** и **крепче**); такође ек. и ијек.: **крепкост**, инстр. -ошћу (-ости), **крепкоћа**, **крепосник**, **крепосница**, **крепостан**, -сана, т. 66а
- креп-папир**, **креп-сатен**
- крес**, **кресница**, **кресити** (ек.)
- Крета**, в. **Крит**
- Кретјен** (франц. Crétien), т. 164

- кречар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **кречарев** и **кречаров**
- Кречмер** (нем. Kretshmer), т. 143
- крешендо** (а не „крешчендо“ – итал. *crescendo*), т. 122
- крештати**, **крешталица**, **крештавац** (ек. и ијек.), уп. кријешт- (ијек.)
- Кригер** (нем. Krüger), т. 143
- Крива Паланка**, т. 21а
- Криви Рог** (рус. Крывой Рог), грам. прилагођавање, т. 157b (уп. и под cd)
- криво-**: *кривов(ј)ерац* (-рца, вок. -рче), *кривов(ј)ерка* (дат. -ки), *кривов(ј)еран*, *кривов(ј)ерје*, *кривов(ј)ерство*; *кривоклетство*, *криволовство*, *кривоног*, *кривоножац* (-шца, мн. -шци, -жаца), *кривоок* итд.
- Кривоклат** (чеш. Křivoklat), т. 172
- Крижанов** (чеш. Křižanov), т. 172
- Крижевачка жупанија**, т. 26b
- кризантема**, **кризоберил** и др. (хс.), в. хриз-
- кријес** (мн. кресови), **кријесница**, **кријесити** (ијек.)
- кријештати**, **кријешталица**, **кријештавац** (ијек.), в. крешт- (ек. и ијек.)
- крик**, мн. крици и крикови, дат. -цима, -вима, т. 86а
- крилати лав** (ум. Млеци), т. 20е
- крилце**, крилца и крилцета, мн. крилца, крилаца и **криоце**, криоца и криоцета, мн. криоца, крилаца (облик припада сликовитом изразу), т. 91d(1)
- криминализовати**, т. 100b
- криминалка**, дат. -ки; **криминалкин**, т. 85а, 86с
- криминологија**, т. 48а
- Кримски рат**, т. 27а
- криоце**, в. крилце
- Крис** (енгл. Chris), т. 118
- кристализовати**, т. 100b
- Кристијан** (нем. Christian), т. 143
- Кристијан** (франц. Christian), т. 164
- кристијанизирати** (хс.), в. христијанизовати
- Кристифор** или **Кристоф Колумбо** (трад., итал. Cristoforo Colombo), т. 122
- Крит**, **критски**, **Крићанин**, **Крићанка** (хс. Крета и сл.), т. 100f
- критеријум** (критериј), т. 96с(2)
- крити**, кријем, кријући, криј, крих-кри, кријах, крио-крила, кривен (необ. је крит); тако и **покрити**, **прекрити**, **сакрити** и сл.
- критиковати** (и с друкчијим значењем **критизирати**), т. 100b
- Крка**, дат. Крки, т. 86с
- крлетка** (дат. крлетки и ређе крлетици)
- Крњо** (топ, појединачна персонификација), т. 29f
- кроатизам**, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- кројачки**, т. 82с(2)
- кроки**, **крокија**
- кром**, **кромирати** и сл., в. хром
- кромањонци** (антропол.), т. 14b
- Кромјержич** (чеш. Kroměříž), т. 172
- кромпир** (хс. крумфир); *кромпир-пире*
- хроно-** (хс.), в. хроно-
- крос** (мн. кросови); **крос-контри** (-ија)
- Кроче** (итал. Croce), т. 122
- крстач** (вино), т. 29f
- крсти куме д(и)јете** (крсти-кумед(и)јете) – биљка, т. 59е
- крстити**, **крштен**, **крштѐње** (чин), **крштѐње** и **кршћѐње** (радња), **крштавати**, т. 87, 87b(7)
- кртичи** (кртичији)
- Круз** (порт. Cruz), т. 149
- Круз** (шп. Cruz), т. 179
- крузеиро** (порт. cruzeiro), т. 149
- крунисати**, т. 100b
- крупно-**: *крупнозрн*, *крупноок*, *крупноп(ј)егаст*
- Крупска** (рус.), често и **Крупскаја**, али промена само Крупске, Крупској, Крупском, в. т. 157 (посебно под d)
- крух** (не крув)
- Крушевац**, **крушевачки**, **Крушевљанин**, **Крушевљанка** (дат. -ки)

- Крушевска република**, т. 20е
- Крушедол**, **крушедолски**, **Крушедолац**, **Крушедолка** (дат. -ки)
- крушка**, дат. крушци, ген. мн. крушака, т. 86d
- крчажих** (дем. од крчаг), т. 85d
- кршћанин** и сл. (хс.), в. хришћанин
- кс** за грч. X, али гз у међусамогл. положају у префиксу (*Полукс, егзарх*), т. 98b
- Ксеркс** (и Ксерксо), в. т. 97c(4)
- кћи** и **кћер** (ген. кћери); **кћерка** и **ћерка** (дат. -ки и -ци, ген. мн. -ки), (**к**)**ћеркин**, т. 85а, 86b
- Куба** (шп. Cuba), т. 179
- кубанска револуција**, т. 27b
- кувар**, **куварев** и **куваров**, **куварица**, **куваричин** (кухар, кухарев и кухаров итд.), т. 70b, 71
- куверат**, обичније **коверат**
- куга**, дат. куги, т. 86с
- куд** и **куда** (не кудије, кудијен и сл.); **куд год**, **куда год**, али **кудгод**, **кудагод** у значењу **некуд**
- кудикамо**, т. 61d
- Куенминг** (кин. Kunming, град), т. 134
- Куерво** (шп. Cuervo), т. 179
- Кујаба** (порт. Cuiaba), т. 149
- кујна**, в. **кухиња**
- кука**, дат. куки, т. 86с
- кукавичих** (птић кукавице), уп. т. 85d
- кукавичји** (кукавичији), т. 74d
- кукица**, т. 85d
- кукумавка** (дат. -ци)
- кукурек** (ек.), **кукуријек** (ијек.) – не кукорек
- кукурекати**, **кукурекнути** (ек.), **кукуријекати**, **кукуријекнути** (ијек.); **кукурикати**, **кукурикнути** (ек. и ијек.)
- Кулен Вакуф**, **Кулен Вакуфа**, предност одв. пис., т. 57с
- Кулин бан**
- културно-историјске науке**, т. 58е(2)
- кума**: **кума Милица**, **кума Милице**, **кума Милицу**, т. 54b (и **кума-Милице**, **кума-Милицу** П), поред **куме Милице**, **куми Милици** итд.
- кумичин** (према кумица), т. 85b
- Кумова слама**, т. 21е
- Кумодраж** (село, сад део Београда), **кумодрашки**
- Куи** (мађ. Kúp, трад. правописом Kuun), т. 139
- Кунар планина** (Кунар-планина), т. 57d
- Кунг Ђу** (кин. Kong Qiu), т. 130
- кундачих** (дем. од кундак), т. 85d
- Куњал** (порт. Cunha), т. 149
- Куоминтанг**, трад. кин., 103b
- купалишни**, т. 82а(2)
- купе**, **купеа**, **купеу**, инстр. **купеом**, в. т. 74а
- Купидон** (лат. Cupido, осн. Cupidin; необ. је Купидо), т. 97b
- купка** (дат. купци)
- купопродаја**, **купопродајни**
- Купрес**, **купрески** и **купрешки**, **Купрешанин**, **Купрешанка** (дат. -ки); *Купрешка врата*
- Куран** или **Коран**, т. 29а
- куриозитет**, **куриозност**, **куриозум**
- курирка** (дат. -ки)
- курјачји** (курјачији), в. т. 74d
- курс** (мн. курсеви, необ. курсови)
- курсисткиња**, т. 82а(1)
- Курска битка**, т. 27d
- Куршумлија**, **куршумлијски**
- Куско** (шп. Cuzco), т. 179
- кутак** (кутка, мн. куци-кутака)
- кутија**, **кутијица** (не кутица)
- куфер**, в. **кофер**
- кухар**, **кухарица**, **кухарев** и **кухаров** и др., в. **кувар**
- кухиња** и **кујна**; **кухињски**, т. 70с
- Кучај планина**, предност одв. писању (поред **Кучај-планина**), обичније само **Кучај**, т. 57d
- кучак** (кучка, мн. кучци-кучака)
- куче**, -чета; **кученце**, -ета
- кучка**, дат. -чки, ген. мн. -чака, т. 86b(1)
- Кучук Каинарци** (трад., рум. Cuciuc-Cainargea); *Кучуккаинарцијски мир*, т. 153
- Куштрим** (алб. Kushtrim), т. 108
- Кшешовице** (пољ. Krzeszowice), т. 147

Л

- л за буг. ЂЛ, ЛЂ, в. т. 106b
- л и љ за алб. L (зависно од позиције: *Лирија, Ђатиџ*), а само л за алб. LL (*Аполонија*), т. 107b, 108
- л (l), скраћ. 'литар', т. 226a
- л., скраћ. 'лице' (грам.) и 'лист' (у фолијацији)
- Л, скраћ. 'ловац' (у шаху), т. 229c
- лабавити (у прел. и непрел. значењу: чинити лабавим и постајати лабав); уп. олабавео, олабавио
- Лабинска република, т. 20e
- лабораторија (лабораториј и лабораторијум), т. 96c(2)
- лабурист(а), мн. -сти, лабуристскиња
- лав, лављи; *Ричард Лављег Срца*, т. 19e
- Лав (рус. Лев, ген. Льва), трад., в. т. 105f
- лабиринт (хс. лабиринт), ген. мн. -ината, т. 94b(2)
- Лавоазје (франц. Lavoisier), т. 164 (не Лавуазје)
- Лавов (геогр.), трад., т. 105f
- лада (аутомобил), в. т. 29f
- Ладислав (трад. за угар. владара, мађ. László), т. 140
- лажац, лашца (мн. лашци-лажаца), лашчев (обичније лажљивац, лажов)
- лажљивичин (према лажљивица), т. 85b
- Лазариљо (шп. Lazarillo), т. 175, 179
- Лазин (према Лаза и Лазо, ген. Лазе)
- Лазичин (према Лазица)
- Лазов (према Лазо, ген. Лазе)
- лаик, мн. лаици, т. 73a
- Ланнез (шп.), т. 177
- Лајден (хол. Leiden), т. 166, 169
- Лајпциг (нем. Leipzig), т. 102, 143
- лак (не лахак), комп. лакши
- лак за буг. -ЛЂК, т. 106b (нпр. *Казанлак*)
- Лакедемон (не Лакедајмон), т. 98a
- лакеј (хс. лакај)
- лако (не лахко), т. 71
- лако-: *лаков(ј)еран, лаков(ј)ерност, лакомислен, лакомисленост, лакор(ј)ечив, лакосан* (који има лак сан) итд.
- лаконизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- лампион
- Лангедок геогр. (франц. Languedoc, покр.), т. 164
- лане и лани, лањски (не лански)
- Ланион (франц. Lannion), т. 164
- Ланча (итал. Lancia), т. 122
- ланчић (дем. од ланац), т. 85d
- Ланџоу (кин. Lanzhou, град), т. 134
- Лаокоон (не Лаокоонт), т. 97c(2)
- Лао Це (трад. кин.), т. 133
- Лао Цеов, т. 58b
- лаоцеовски (Лао Це), т. 58c
- Ла Рошфуко (франц. La Rochefoucauld), т. 162
- ласан, -сна, в. т. 82b(1)
- ласо, м. (мн. ласа, с.)
- ласта, ген. мн. ласта, т. 94c(1)
- ластавичић (птић ластавице), уп. т. 85d
- ластавичји (ластавичји), т. 74d
- Латини, јд. Латин и Латинин, Латинка, нар. Латинија и Латинлук, у етн. значењу; латини, латин итд. у зн. 'католици' („Данас је латинима Бадњи дан“) и у прен. значењима (бот., зоол., пушка латинка и др.); латинац (ђак који учи латински или зналац тог језика), латинист(а), мн. -сти (стручњак), латинистскиња
- латинка (бот.), т. 28e
- латинистскиња, т. 82a(1)
- лауреат
- Лафајет (франц. Laphayette), т. 164
- лафет (мање об. лафета)
- Лациј и Лацијум, т. 96c(2), 100a
- Лациј(ум) (трад., итал. Lacio), т. 122
- лаштити (глачати, чинити сјајним), лашћак; лашћен, лашћење и лаштен, лаштење

- ле, ли** (а не ље, љи), као опште правило за рус. позиционо умекшавање, т. 15б
- лебдети** (ек.), **лебдјети** (ијек.), **лебдење** и **лебђење** (у ек. и ијек.)
- левак** (левка), **левчић**, **левкаст**; **левати** (ек.)
- Левер Тара** (предност одв. пис.), т. 57с
- леви, лево, левак, левакиња, левака** (дат. -ци), **левакиња, леворук** (ек.)
- лево-десно**, т. 59с
- Легија части** (одликовање), т. 29е
- легитиман, легитимист(а)**, мн. -сти, **легитимисткиња, легитимација, легитимност** инстр. -ошћу (-ости)
- леди** (непром.), **леди Магбет, леди Годива** (ген. леди Годиве), т. 54а
- леђа**, с. мн. (ген. леђа – не леђију) **леђење** (не ледење)
- Лежа** (алб. Lezha), геогр., т. 107b(1)
- лежаљка** (дат. лежаљци)
- лежејке** и **лежејки** (прил.)
- лежишни**, т. 82а(2)
- Лезаж** (франц. Lesage), т. 164
- леја** (необ. леха), ек.; **лијеха**, ијек., т. 70с, 73а(1)
- Лејк Плесид** (енгл. Lake Placid), т. 118
- лекар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **лекарев** и **лекаров** (ек.)
- лексикографија**, т. 48а
- лексикологија**, т. 48а
- лемљење**, т. 79
- лен** и **лењ** (комп. ленији и лењи), **ленити се, леност** и **лењост, ленчарити, ленчуга** (дат. -ги), **ленствовати, ленчина** и (чешће) **ленштина, лењив, лењивац, лењивица** (ретко **ленив, ленивац, ленивица**), ек., в. т. 79 (н : њ)
- Лењинградска област**, т. 26б
- леопардски**, т. 76а
- леп** (комп. лепши), **лепојка** (дат. -ки и -ци), **лепоречив** и (ређе) **лепорек, лепота, лепотан, лепотица** (-ичин), **лепушкаст, лепшати** (ек.)
- лепа ката** (цвеће), ек., т. 28d
- лепити** (ек.), **лепим**; имперф. **лепљах**; **лепљен**
- лепити, лепак, лепило, лепенка** (дат. -ци), **лепилац** (-иоца, -иоче; мн. -иоци, -илаца), **лепљив** (ек.); **Лепенка** (геогр., дат. -ки)
- лепљење** (не леплење), ек.
- лепојка** (ек., дат. -ки и -ци), **лепојкин**
- лептир, лептирак, лептирица, лептирџача** (не лепир итд.); **лептир-машина**
- лес** (ек.)
- леса, лесница** (ек.)
- Леси** (пас), т. 31
- Лесинг** (нем. Lessing), т. 143
- леска** (дат. лески и лесци), **лесков, лесковац** (ген. -вца, лесков штап), **лесковача** (ек.)
- Лесковац, лесковачки, Лесковчанин, Лесковчанка** (дат. -ки)
- Лесковик** (алб. Leskovik), геогр., т. 107b(1)
- Лесли** (енгл. Lesley), т. 118
- лестве** (мн. ж.р., ген. лестава); **лествица** (муз.); **дур лествица**, т. 50b(2); **Це-дур лествица**, т. 53 (ек.)
- лет** (не лијет)
- летак**, -тка, мн. леци, -така, т. 81b
- летелица** и сл., в. под **летелица**
- летење** и **леђење** (према ек. летети и ијек. летјети)
- летети** (не летити; имперф. лећах), ек.
- летећа тврђава** (авион), т. 29f
- летелица, летелиште** (и ретко **летилац**), није од некњ. „летити“ него системски правилна творба (продуктивност форманта -ил-, уп. предидица, плетиља); напоредне вар.: ек. **летелица, летелиште, летелац**, ијек. **летјелица, летјелиште, летјелац** (избор према јез. осећању); в. т. 68d (летелица)
- летити, не него летети** (ек.), **летјети** (ијек.)
- летјелица** и сл., в. под **летелица**
- летјети** (не летити; имперф. лећах), ијек.
- летњи** (ек.), **љетни** обичније него **љетњи** (ијек.), т. 79
- лето, летњи** (није об. летни), **лети** (прил.), **летос, летошњи, летина**,

- летњиковац (није об. летниковац), летовати, летовалиште (ређе летовиште), летовалишни, летопис, летораст (ек.)
- Летонија**, **Летонац**, **Летонка**, **летонски** (необ. Латвија итд.)
- Летопис Матице српске** (часопис), т. 16
- лећи**, **легнем**, **легну** (лежем, легу), **легох-леже**, **легни** и **лези**, **легао-легла**, **легавши**; тако и од изведених као **залећи**, **прилећи** и сл.
- лѐћи** и **лѐћи** (котити), **лежем**, **легу**, **лезијах** и **лежах**, **легох**, **лези**, **легући**, **легао-легла**, (из)легавши, **лежен**; тако и **налећи**
- Леуварден** (хол. Leeuwarden), т. 169
- Лех**, мн. **Леси** (некадашњи назив за Пољаке), т. 14б
- леха** (дат. боље лехи него леси) и **леја** (в.), ек.
- леш**, **лешина** – не **љеш**, **љешина**
- Леши** (алб. Leshi), т. 108
- лешник** (не лешњик), **лешњак**, **лешњар**, **лештак** (лесков грм), **лештарка** (дат. -ци), ек.
- Ли** (енгл. Lee), т. 118
- ли** (речца) : *доли*, *кадли* (у зн. 'кад оно'), *камולי*, *неголи*, *некмולי*; *је ли* (али: *јелте*), *да ли*, *би ли*, *ко ли*, *што ли*, *гд(ј)е ли*, *ако ли* итд., т. 63с
- либералац**, -лца, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, уп. дијеталац
- Либија** (ум. Социјалистичка Народна Арапска Либијска Цамахирија), т. 20а
- Либохова** (алб. Libohova), геогр., т. 107б(1)
- Ливерпул** (енгл. Liverpool), т. 118
- Ливно** (не Хливно, Хлијевно, Ливјевно и сл.), **Ливњак** и **Ливњанин**, **Ливњанка** (дат. -ки)
- ливреја**
- лига**, дат. лиги, т. 86с
- Лидови дум** (чеш. Lidový dům, Народни дом), т. 173
- лијевак** (-вка), **лијевчић**, **лијевати** (ијек.)
- лијевни**, **лијево** (ијек.); *лијево-десно* (*десно-лијево*), т. 59с
- Лијеж** (франц. Liège), т. 164; уп. и т. 73с
- лијек** (мн. лијекови и љекови), ијек., уп. т. 66б
- лијен** (комп. љенији и љењи, није об. лијењ), **лијенити се**, **лијено** (прил.), **лијеност**, **лијенчина** и **лијенштина** (ијек.)
- лијеп** (комп. љепши)
- лијепак** (не љепак)
- лијепити** (ијек.), **лијепим**; имперф. **лијепљах**; **лијепљен**
- лијес** (ијек.)
- лијеска** (дат. -сци и -ски, ген. мн. лијесака, љесака и лијески), ијек.
- лијет**, не него лет
- лијеха** (дат. боље лијехи него лијеси); **некњ**. **лија**; уп. т. 70с
- лијечити**, -им, **лијечен**, **лијечник** (вок. -иче, мн. -ици), **лијечница** (-ичин), **лијечнички**, **лијечништво** (ијек.); уп. **љекар**
- Лију Шаочи** (уб. ум. Љу Шаоћи, кин. Liu Shaoqi, политичар)
- Лика**, дат. **Лици** (обичније) и **Лики** (мање обично), т. 86с
- Ликава** (слч. Likava), т. 159
- Лилипутанија** (Лилипут), **Лилипутанац**, **Лилипутанка** (дат. -ки); **лилипутанац** (у прен. зн., патуљак)
- Лиман** (део Новог Сада), т. 14с
- лимфа**, **лимфни**
- Лин Бјао** (кин. Lin Biao, политичар), т. 134
- лингвист(а)**, мн. лингвисти, лингвиста, т. 94б(3)
- лингвистика**, дат. -ци, т. 86с
- лингвистиња**, т. 82а(1)
- линцура** (ракција), т. 29ф
- Лион** (франц. Lyon), т. 164
- Липтов** (слч. Liptov), т. 159
- Лир** (енгл. Lear), т. 119б
- Лир** (хол. Lier), т. 169
- Лира** (сазвежђе), т. 32
- Лирија** (алб. Liria), т. 107б(1)
- лирика**, дат. -ци, в. т. 86с
- Лисабон** (порт.), уп. т. 149, 150д
- лисичји** (лисичији), в. т. 74д
- Ли Сјенњен** (кин. Li Xiannian), т. 129, и краће (само презименом)
- Ли**, т. 125

- лиска** (дат. лиски и лисци)
лист, **лисни**, **лиснат**, **листак** (ген. лиска), **лишће**, **лишњача** (лисна кост)
листак, -ска, мн. -лисци, листака, т. 82а(1)
литар, ген. мн. литара (разг. и литра, ж.)
Литванија (мање об. Литва), **литвански** (литавски), **Литванац**, **Литванка** (дат. -ки)
лити, **лијем**, **лиј**, **ливен-ливена** (необ. је лит); тако и **излити**, **налити**, **полити**, **прелити** и сл., т. 73с, 74е
литијум (литиј, ген. -ија)
литографија, т. 48а
Литомјержица или **-ице** (чеш. Lito měřice), т. 172
литургијски, т. 74б
лихвар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **лихварев** и **лихваров**
лицемер, **лицемеран**, **лицемерје**, **лицемерник**, **лицемерка** (дат. -ки) (ек.); **лицемјер**, **лицемјеран**, **лицемјерје**, **лицемјерник**, **лицемјерка** (ијек.)
лиценца и **лиценција**
лишајив, т. 73а(2)
лишће, т. 77а(1)
Лоара (трад., франц. Loire), т. 163
лобања и **лубања**
Лобачевски (пољ. Lobaczewski), **Лобачевског** итд., т. 105б, 147
лобовати (у другом значењу **лобирати**), т. 100б
ловор-грана, т. 50с(3)
-лог, **-логија**, форманти сложеница, пишу се спојено: **биолог**, **биологија**, **биолошки**, **еколог**, **екологија**, **кардиолог**, **кардиологија**, т. 48а; **његошолог**, **његошологија** и сл., т. 96а
Логарска долина, т. 21d
-логија, в. под -лог
Лођ (пољ. Łódź), т. 147
лођски боље него **лођки** (пољски град Лођ): **Лођски устанак**, **Лођска операција**, т. 76б
лож-уље
лозинка (дат. -ци)
локализам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94б(1)
Ломбардија, **ломбардијски** и **ломбардски**, **Ломбардијац**, **Ломбардијка** (дат. -ки) и **Ломбарђанин**, **Ломбарђанка**
ломљење, т. 79
ломљив, **ломљивост**, инстр. -ошћу (-ости)
Лонг Ајленд (острво), т. 21с
Лонги (итал. Longhi), т. 122
лонгплеј, т. 50е, 76е
Лондонка, дат. -ки, ген. мн. -ки, уп. т. 86б(6)
лончић (дем. од лонац), т. 85d
Лопковице (чеш.), т. 76f(2)
лопух, мн. лопуси
Лорена (франц. Loraine), т. 164
Лоренсо (порт. Lorenzo), т. 149
Лорјен (франц. Lorient), т. 164
Лорка (шп. Lorca), т. 179, дат. Лорки, т. 86б(4)
Лос (пољ. Łoś), т. 147
Лос Анђелес, **Лос Анђелеса**, т. 57b
L-профил, т. 51а
L.S., скраћ. 'locus sigilli' (*место печата*, М.П.), т. 226б
лубања и **лобања**
Лубаш (пољ. Lubas), т. 147
Лублин (пољ. Lublin), т. 147
Лувје (франц. Louviers), т. 162, 164
луд, **лудак**, **лудост**, **лудорија**; **лудети** (ек.), **лудјети** (ијек.), **лудирати се** и **лудити се** (правити се луд, ек. и ијек.), **луђење** (ек. и ијек.)
Лудвиг (нем. Ludwig), т. 143
луес (мед.), **луетичан**, **луетичар**, **луетичарка** (дат. -ки), поред сифилис
Лужица (Горња и Доња Лужица), **лужички**, **Лужичанин**, **Лужичанка** (дат. -ки); **Лужички Срби**, **лужичкосрпски**, **горњолужичкосрпски**, **доњолужичкосрпски**
Луиђи (итал. Luigi), т. 122
Луиза (итал. Luisa), т. 122
Луис (шп.), т. 177
Лука, дат. Луки (заст. је Луци, али се одржава израз *јеванђеље по Луци*), т. 86б(4)

Лукас (енгл. Lucas), т. 116
 луксуз, луксузан (не луксус и сл.)
 лумпенпролетаријат
 лунаријум и лунариј
 лупешки, лупештво (од -жски, одн.
 -жство), т. 82с(3)
 лупина и љупина (у знач. љуска)
 Луси (енгл. Lucy), т. 118
 Лусијентес (не Лусјентес), т. 176
 Лу Сјун (кин. Lu Xun, књижевник),
 т. 134
 Лутер (нем. Luther), т. 143

лутка, дат. -тки, ген. мн. -така, т.
 86b(3)
 луткица, т. 85d(1)
 Луцифер, т. 34d
 Луцјан (поль. Lucjan), т. 147
 Лучано (итал. Luciano), т. 122
 Лучија (итал. Lucia), в. т. 122
 Лучиндан (ген. Лучиндана и Лучина
 дне) и (ређе) Лучиње; лучинштак
 (онај који слави Лучиндан)
 Лушуен (кин. Lushun, град), т. 134
 I. с., скраћ. 'loco citato', т. 227b

Љ

љ или л за алб. L, в. под л
 љ за мађ. LY, т. 139
 љ, љ у кин. именима, в. под ј
 Љаберија (алб. Labëri), геогр., т.
 108
 Љаљар (алб. Lalar), геогр., т.
 107b(2)
 Љаљез (алб. Lalëz), геогр., в. т.
 107b(2)
 Љаодунг (кин. Liaodong, полуостр-
 во), т. 134
 Љаонинг (кин. Liaoning; стапање
 предсамогл. ј с претходним L), т.
 129 и 134
 Љапан (алб. Lapan), геогр., т.
 107b(2)
 Љатиф (алб. Latif), т. 107b(2)
 љев за рус. ЛЕВ, т. 156d (нпр.:
*Васиљев, Васиљевски, Јаковљев,
 Ковалеvsка, Корељев, Пољевој,
 Собољевски, Тупољев*)
 љевак, љевакиња, љевака (дат.
 -ци), љевица, љевичар, љевичарка
 (дат. -ки), љеворук (ијек.)
 љевкаст (ијек.)
 Љевоча (слч. Levoča), т. 159
 љекар (вок. љекару и љекаре),
 љекарев и љекаров, љекарија, ље-
 карина, љекарити, љекарица
 (-ичин), љекарка (дат. -ки), ље-
 карна ('апотека'), љекарница ('а-

потека' и 'апотекарица'), ље-
 карнички, љекарништво, ље-
 карски, љекарство, љекаруша
 (књига о љековима), љековит,
 љековитост (ијек.), т. 66b
 љенчарити и љенствовати, љенчуга
 (дат. -ги), љенив, љенивац, љени-
 вица (ијек.); уп. за однос н:њ лен
 и лијен
 љепак, не него лијепак
 љепенка (дат. -ци), љешилац (-иоца,
 -иоче, мн. -иоци, -илаца), љешило,
 љепљив, љепљивост (ијек.)
 љепојка (дат. -ки и -ци; -кин); ље-
 порјечив и (ређе) љепорек (и ље-
 порјек), љепорјечити, љепорјечи-
 вост, инстр. -ошћу (-ости), љепо-
 та, љепотан, љепотица (-ичин),
 љепушкаст, љешнати (ијек.), т.
 66b(3); Љџа, Љџосава
 Љермонтов (рус. уоб.), т. 156d(4)
 љеса, љесица (ијек.)
 љесков, љесковац (ген. -вца, љесков
 штап), љесковача (ијек.)
 љестве (мн. ж.р., ген. љестава); ље-
 ствица (муз.); *дур љествица*, т.
 50b(2); *Це-дур љествица*, т. 53 (и-
 јек.)
 -љести, в. под -љећи
 љетњи, в. под летњи
 љето, љетни (љетњи), љети (прил.),
 љетос, љетошњи, љетина, љетни-

ковац (љетњиковац), љетопис, љетораст, љетовалиште (ређе љетовиште), љетовалишни (ијек.)
-љећи, -љести (ијек.), у слож. глаголима као **изљећи, наљећи** (изљегнем и изљежем, изљегни и изљези и сл.) и **изљести, наљести, сљести** (изљезем, изљези итд.) – заст. и не препоручује се (боље је изићи, наићи и сл.); ек. ликови **излећи** и **излести** чувају се само у неким нар. говорима у Србији
љеш, љешина, не него леш, лешина
Љешанска нахија; нахије Катунска и Љешанска, из нахије Катунске у Љешанску, т. 35ab; уп. и т. 21e
љешник (не љешњик), **љешњак, љешњар, љештак, љештарка** (дат. -ци), ијек.
-љуб, -љубац, -љубље форманти сложеница: *родољуб, родољубац, родољубље*, т. 48a
љубазан (не љубезан)
љубак, -пка (комп. љупкији), **љупкост**, INSTR. -ошћу (-ости)

љубидраг (цвеће), т. 28d
љубитељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, **љубитељкин**, т. 85a, 86b(7)
љубица (цвеће), т. 28d
љубомир (цвеће), т. 28d
Љубореч (слч. L'uboreč), т. 159
Људевит Посавски
људи жабе, т. 59a
људски, 76a
љуљашка, дат. -ци (обичније него љуљачка, дат. -ци)
Љуљиште (алб. Lulishte), геогр., в. т. 107b(2)
љупина и **лупина** (у знач. љуска)
љуска, дат. љусци, ген. мн. љусака, т. 86d
љут (комп. *љући*)
љуштити (имперф. љуштах, љуштах, трп. прид. љуштен и љушћен), **љуштење** и **љушћење; љуштика** (дат. -ци); **љуштионица**, уп. т. 87, 87b(6)
Љушње (алб. Lushnje), геогр. т. 107b(2)

М

м (m), скраћ. *метар*, т. 225a
м., скраћ. грам. '*мушки*', '*мушки род*'
м. или **m**, скраћ. грам. '*masculinum*' (мушки род)
Ма'аншан (кин. Ma'anshan, планина), т. 134
Маври (не Мавари), -вара, јд. **Мавар**, -вра (не Мавара), **маварски** (Маури, Маур, маурски); **Мауританија, Мауританац, мауритански** (Мауретанија итд.)
маг (мн. магови-магова и маги-мага), **магија, магичан, магичност**, INSTR. -ошћу (-ости)
магазин и **магаџин** (складиште, у другом знач. има разлике), **магазинер** и **магаџинер** (вок. -еру)

магарчић (дем. и хип. од магарац), т. 85d
Магбет, т. 76f(3), 113 – не Макбет, Мекбет
ма гд(ј)е, т. 61c
Магелан, трад. порт., т. 103b
Магеланови облаци (галаксија), т. 21e
магистериј (ген. -ија) и **магистеријум**
Маглај, маглајски, Маглајац (и Маглајлија), **Маглајка** (дат. -ки)
Маглић; Маглић планина, т. 57d
магнезијум (магнезиј), т. 96c(2); *магнезијум-оксид* и сл.
Магнус (енгл. Magnus), т. 118
Магреб, магрепски
Мадач (мађ. Madács, трад. правописом Madách), т. 139

- мадера (име пића по геогр. пореклу), т. 28а
- Мадрид**, мадридски, Мадрићанин, Мадрићанка
- Мађарска** (старије Мађарска); предност треба давати млађој варијанти са **ђ** јер је обичнија и ближа изворном изговору; **Мађар**, **Мађарица**, мађарски, мађарон итд., т. 88; **мађарица** (шљива), т. 28е
- мађије** (мн.), **мађијски**, **мађионичар**, **мађионичарка** (дат. -ки)
- Мађини** (итал. Maggini), т. 122
- маестрал**
- мазга**, дат. мазги, ген. мн. мазга и мазги; **мазгин**, т. 85а, 86б, 94с(3)
- мазгица**, т. 85д(1)
- мазохизам**, **мазохист(а)** (мн. об. мазохисти), **мазохисткиња** (необ. је масохизам и сл.)
- мазурка** (дат. -ци и -ки)
- Маинарди** (итал. Mainardi), т. 122
- Мајданпек**, **мајданечки**
- мајица**, т. 73а(1)
- Мајк** (енгл. Mike), т. 116
- мајка** (дат. мајци, у значењу мати), нар. хип. **мајка** (дат. мајки, об. у значењу бака или свекрва); **мајчин** (према мајка), **мајкин** (према мајка), т. 85а, 86б
- мајкица**, об. од хип. мајка, ретко ум. **мајчица** (од мајка = мати), т. 85д(2)
- Мајкл** (енгл. Michael), т. 118
- Мајнц** (нем. Mainz), т. 143
- мајонез** и (ређе) **мајонеза**
- мајстор**; *мајстор Петар*, ген. мајстора Петра и мајстор Петра (мајстор-Петра), т. 54б
- мајсторичин** (према мајсторица), т. 85б
- ма кад** и **ма када**
- ма какав**, **ма како**, т. 61с
- макар кад**, **макар ко**, т. 61с
- Макбет**, в. Магбет
- Макензен** (нем. Mackensen), т. 143
- макијавелист(а)**, мн. -сти, **макијавелистичкиња**, **макијавелизам**, -зма
- макнути**, в. под маћи
- ма ко**, **ма који**, **ма колик**, **ма колико**, т. 61с
- макро-**: *макроплан*, *макропројекат* итд.
- Макс** или **Мекс** (енгл. Max), т. 118
- Малага**, дат. -ги, т. 86с
- Мала госпођа** (празник), т. 34е
- Мала госпођина** (празник), т. 34е
- Малајка**, дат. -ки, **Малајкин**, в. т. 85а, 86б(6)
- Малања** (рус.), т. 156б
- Малеева** и **Малејева** (буг.), т. 106с
- Малесија** (алб. Malësi), геогр., т. 107б, 108
- Малињец** (слч. Málinec), т. 159
- Малић** (алб. Maliq), геогр., т. 107б(1)
- малициозан**, **малициозност**, INSTR. -ошћу (-ости)
- малкице** и **малчице** (прил.)
- малне** (прил., обичније малтене, малоне)
- мало-**: *малоазијски*, *малобројан*, *малобројност*, *малов(ј)еран*, *малов(ј)ерност*, *малоуман* итд.
- малокад** и **малокада** (прил.)
- малоне** (прил., чешће малтене)
- Малопољска** (покрајина у Пољској), т. 49ф
- мало-помало**
- малопре** (ек.), **малоприје** (ијек.) и **мало пре**, **мало прије**
- малопређашњи** (ек. и ијек.), **малопријашњи** (ијек.)
- малочас** (прил.)
- Малта**, **малтешки**, **Малтежанин**, **Малтежанка** (дат. -ки); **малтежанин** (припадник реда малтешких витезова)
- малтене** (прил.)
- малчице** и **малкице** (прил.)
- ман**: *наркоман*, *пироман*, *англоман*, *франкоман*, т. 49б; сл. и **-манија**: *наркоманија*, *англоманија* итд., али се **манија** јавља и као посебна реч
- мана** (не махна, махана)
- манастирка** (ракија), т. 29ф
- манеж** (и манежа, ж.), уп. мањеж
- манекенка** (дат. -ки)
- мануелан**, **мануелац** (-лица, мн. мануелци-мануелаца)
- манускрипт** (об. боље рукопис)

- Манцони** (итал. Manzoni), т. 122
Манчестер (енгл. Manchester), т. 118
Мандурија, мандурски, Мандурац (Мандур), **Мандурка** (дат. -ки)
мање-више, т. 59с
мањез (обичније него манез)
Мањетин (чеш. Maňetin), т. 173
Мао Цедунг (а не „Дзедунг“, кин. Mao Zedong), т. 127, 134
Мао Цедунгов, т. 58b
Маракаибо (шп. Maracaibo), т. 177, 179
марама (не махрама)
марва, т. 70а
Маргарет(а) (енгл. Margaret), т. 119а
Маргерита (итал. Margherita), т. 122
Марија, Маријин; света дев(иц)а Марија, т. 19d
Марија (чеш. Marie), т. 105с
Марија (итал. Maria), т. 122
Маријинско јеванђеље (писани споменик), т. 29b
марионета, марионетски
Марић-Петровић (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56а
Марица (битка), т. 27с
Маричин (према Марица, ж. име)
Маричка битка, т. 27d
марка, дат. -ки, ген. мн. марака, т. 86с
Марке (франц. Marquet), т. 164
маркиз (вок. маркиже)
Маркс (нем. Marx), т. 143
Маркус (енгл. Marcus), т. 116
Марна, франц. (грам. прилагођавање), т. 103е
Мароко, марокански (не марочки), **Мароканац, Мароканка** (дат. -ки)
Марс (не Март) (мит. и астр.), т. 14d, 32, 97с(2)
Марсељ, марсељски, Марсељац, Марсељка, дат. -ки (трад., боље него Марсеј, т. 164); **Марсељеза**
Марцијал (лат. Martialis), т. 97b; **марцијалан**, -лна
Марџори (енгл. Marjory), т. 119а
маршрута (боље него II марш-рута), али *марш-колона, марш-батаљон*, т. 50е
масак, маска (мужјак мазге, мазгов), т. 75
масерка, дат. -ки, ген. мн. -ки, **масеркин**, т. 85а, 86b(7)
маска, дат. -ски и -сци, ген. мн. маски (II и маска), уп. т. 04ц(3, т. 86с
Маскањи (итал. Mascagni), т. 122
Маслине (део Подгорице), т. 14с
мас-медиј, мн. мас-медији
мастан, -сна, т. 82а(2), 82b
мастика (дат. -ци)
мастионица
мастити, в. замастити
Мастројани (итал. Mastroianni), т. 122
мат (1. у шаху, 2. загасит, непром.); *шах-мат, мат зелена боја*
математика (шк. предмет, об. мало слово), али: *пријавио је испит из Математике II*, т. 29d
материјалист(а), мн. -сти, **материјализам**, -зма
матероубиство, уп. под убиство
Матија или Матијаш (трад. за угар. владара, мађ. Mátyás), т. 140
Матилда (нем. Mathilde), т. 143
Матица српска и (скраћ.) Матица: скупштина Матице, т. 21е, 30b; *скраћ. МС*
Матица хрватска, т. 21е; *скраћ. МХ*
матичар (вок, -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **матичарев и матичаров**
Матичин апостол, т. 29b
Мато Гросо (порт. Mato Grosso), т. 149
матроски (од матроз-ски), т. 81а
Маћаш (мађ. Mátyás), т. 139
маћеха, дат. -хи и -си, **маћехин**, т. 85а, 86b (не маћуха); **маћухица** (бот.)
маћи (макнем, макну, макох, макао-макла) и **макнути** (макнем, макох и макнух, макао-макла и макнуо-макнула)
маузер (оружје), т. 29f
маузолеј (ген. -еја, INSTR. -ејом и -ејем, мн. -еји)
Маур, Мауританија и сл., в. под Маври

- Мафеи** (итал. Maffei), т. 122
махагони и **махагониј** (ген. -ија),
 обичније него махагон
махала (не мала)
махати, машем (махам), машући
 (махажући), маши (махаж)
махинолан, **махиноација** (хс. макин-)
Махмутбеговић, т. 56е
махнит, **махнитост**, инстр. -ошћу
 (-ости), не манит и сл.
махуна, **махунарка** (дат. -ци и -ки)
мацин, т. 85с
Мацузака (јап. Matsuzaka), т. 123с
Мацујама (јап. Matsuyama), т. 123с
мачак, мачка, мн. мачкови-мачкова
 и мачци-мачака
Мачванин, мн. Мачвани, **Мачванка**,
 дат. -ки, т. 14б
Мачевање (слика), т. 14h
мачји (мачији), т. 74d
мачка, дат. -чки, ген. мн. -чака, т.
 86b(1)
мачкица, т. 85d(1)
Мачу Пикчу (шп. Machu Picchu,
 град Инка), т. 179
Маџар, **Маџарин** (заст.), в. Маџар-
 ска
Маџарка (заст., Маџарица, т. 88),
 дат. -ки; **маџарка** (сорта воћа),
 дат. -ки (-ци), т. 86б
машинка, дат. -ци и -ки (оружје),
 уп. т. 29f
ма шта ('било шта')
машта, т. 79
меандар (-дра, ген. мн. меандара),
меандрирати
мега- ('велик'): **мегават** (милион ва-
 ти), **мегатона**, **мегахериц**; **мегалит**,
мегаполис, **мегафон**
мегало- (уп. мега-): **мегаломан**, **ме-**
галоманија, **мегалосаур(ус)**
мегдан (не мејдан), **мегданција**
Меги (енгл. Maggie), т. 118
мёд (ек., бакар или бакарна легура;
 знатно је обичнији ијек. лик и у
 екавским текстовима), т. 68k
медаља: **медаља за храброст**, **ме-**
даља рада, **медаља за заслуге**,
медаља за војне заслуге, **медаља**
Обилића (и **Обилића медаља**) и
 (у служб. називу): **у закону се**
Медаља за заслуге високо вредну-
је, т. 29е
медвед (**Велики медвед**, **Мали ме-**
двед, астр.), **медведица** (-ичин),
медвеђи (ек.)
медвјед (ген. мн. медвједа; **Ве-**
лики медвјед, **Мали медвјед**,
 астр.), **медвједица**, **медвјеђи** (и-
 јек.), т. 66б
Медзани (слч. Medzany), т. 159
медиевиј (ген. -ија) и **медиевијум**
 (средњи век), **медиевалан**, **ме-**
диевист(а) (у мн. облицима -сти),
медиевисткиња, уп. т. 73с (писање
 ј у слож. речима)
медиј (мн. медији) и **медијум**, т.
 96с(2); краћи облик обичнији је у
 зн. јавно гласило
медијски, т. 74б
медикаменат и **медикамент**, -нта,
 ген. мн. -ната, т. 94б(2)
медиокритет, **медиокритетство**
Медитеран, **медитерански**, **Меди-**
теранац, **Медитеранка** (дат. -ки);
 уп. Средоземље
медицина, **медицинар**, **медицинарка**
 (дат. -ки), **скраћ. мед.**
Медици (итал. Medici), т. 122
медљика (бот., дат. -ци)
међу-: **међузубни**, **међум(ј)есни**, **ме-**
ђуигра, **међувр(иј)еме**, **међућелиј-**
ски, **међустанични**
Међумурје, **Међумурка** (дат. -ки),
Међумурац (боље него Међимурје
 и сл.)
међуречје (ек.), **међуријечје** и **ме-**
ђурјечје (ијек.); геогр. **Међуреч**
 (општ. Јагодина), **Међуречје** (о.
 Краљево), **Међуријечје** (о. Кола-
 шин), **Међурич** (не Међурић, код
 Кутине)
међу се, т. 62b
мезимац (инстр. -мцем), **мезимче**
 -ета, зб. мезимчад, -ади, **мезимица**
 (-ичин), ек. и ијек.; **мјезимац** и сл.
 (ијек.), т. 68k
Мезиржичи (чеш. Meziříčí), т. 172
Мезјер (франц. Mézières), т. 164
мезозоик, **мезозојски**

- Мека** (дат. Меки), т. 86с
меко (не мехко), т. 72
мекокорац, мекокорка (дат. -ки)
мекокрилац (-лица, мн. -лице, -лица)
Мексико (шп. México), т. 179;
Мексико (ум. Сједињене Мексиканске Државе), т. 20а; **мексички** и **мексикански, Мексиканац, Мексиканка** (дат. -ки); не Мехико итд.
Мекули (алб. Mekuli), т. 107b(1)
меланхолија, меланхоличар, меланхолик, меланхоличарка (дат. -ки) (хс. меланколија и сл.)
мелиорација, мелиорациони и **мелиорацијски**
мелодија, мелодијски, мелодиозан, мелодиозност, инстр. -ошћу (-ости)
мемла, мемљив, мемљивост, инстр. -ошћу (-ости)
мемоар(и), мемоарист(а), у мн. -сти; ед-мемоар (у дипл.)
меморија, меморијал, меморијалан
мена, менити се, мењати се (ек.)
Менаде (не Мајнаде), т. 98а
менаџерија, менаџеријски
менаџер (необ. менеџер)
Менделејев (рус. уоб.), т. 156d(4)
Мендоза (шп. Mendoza), т. 175, 179
мени, менија
меница (ек., банк.), **бланко** (бјанко) *меница, соло меница, прима меница, секунда меница; менични; мењач, мењачница, мењачки*
-мер (ек.), формант слож. речи: *водомер, висиномер, дубиномер, топломер*, т. 48а
мераклијски, т. 74b
Мерешковски (за рус. Мережковский), т. 156b; једначење сугл., т. 76f(1)
Мери (енгл. Mary), т. 119а
Меридијан експрес, в. експрес
мерилац (ек.), **мјерилац** (ијек.), -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)
мерино: *мерино вуна, мерино овца* (од мерино вуне итд.)
Меркур (планета), т. 32; **Меркур, не Меркурије, т. 98а**
мермер; мермер камен, мермер авлија, мермер двори (мермер-камен итд.)
мерцедес (назив аутомобила), т. 28b, 29f
мерцо и мерца (аутомобил), т. 29f
месершмит Ме 109 и **Месершмит Ме 109, т. 29g**
месец (вок. месече, инстр. месецом, ген. мн. месеци и, када не значи врем. период, месеца), **месечни, месечар** (вок. -ару), **месечина, ек.; Месец и месец** (према значењу), т. 32b; *Земљин месец, Јупитерови месеци*
месец-два, в. т. 59b
Месјар (слч. Mäsjar), т. 159
месни (ек.), **мјесни** (ијек.), т. 82a(2)
Месопотамија (хс. Мезопотамија), т. 100f
место, местанце (ген. -анца и -анцета), **месташце** (-ашца и -ашцета), **местимице** и **местимично, мештанин, мештанка** (дат. -ки), ек.
метајезик, метајезички (грам.)
метак, -тка, мн. меци, -така, т. 81b
метало-: *металоглодач, металостругар, металопластика; Металопластика* (назив фабрике и клуба)
метар (метра, мн. метри-метара), **метаркилограм, метарски** (систем) и **метрички** – не метер (-ера, ген. мн. метери)
метар-два, т. 59b
метил: *метил-алкохол*
Метју (енгл. Matthew), т. 118
Метохија, метохијски, Метохијац, Метохијка (дат. -ки)
Метохијски Подгор и Подгор, т. 22
методологија, т. 48а
Метузалем (библ.); **метузале** (човек у дубокој старости)

- мењајица**, т. 73а(2)
мећати, не него метати
мех (мн. мехови), ек.
механика, дат. -ци, т. 86с
Мехица, **Мехичин**, т. 85d(3)
Мехмед Освајач, т. 19а
Мехо, дат. Мехи, т. 86b(4)
Мецена и **мецена** (лат. Maecenas, -atis), обичније него **Меценат** (јер као општа имен. асоцира на 'меценатство, улога мецене'), т. 97с(2)
меценатски, **меценатство** и **меценство** (не меценаштво), в. Мецена (и мецена)
мечка, дат. -чки, ген. мн. -чака и -чки, т. 86b(1)
мечкица, т. 85d(1)
мешајица (ек.), т. 73а(2)
мешати, **мешавина**, **мешалица**, **мешанац**, **мешовитост** (ек.)
Ми-10 (хеликоптер Ми-10), т. 29g
мигавац, -вца и **жмигавац**, -вца
Мигел (порт. Miguel), т. 149
Мидхат, т. 76f(3)
Мијава (слч. Mujava), т. 159
Мијазаки (јап. Miyazaki), т. 123bc
Мијако (јап. Miyako), т. 123с
мијена, **мијенити се**, **мијењати се** (ијек.), т. 66b
мијех (ијек.), мн. мјехови и мијехови, мјехова и мијехова итд.
мијешати, **мијешалица** (ијек.)
Мијо, ген. Мија и Мије, дат. Мију и Мији, **Мијовић**, т. 73b(4)
микадо (само малим словом), т. 33
Микеланђело (итал. Michelangelo), т. 122
Микеле (итал. Michele), т. 122
Микица, **Микичин**, т. 85d(3), 85b
Миклошић (Франц), трад. слнч., **Миклошич**, по транскр. систему, т. 105е
микро-: **микроплан**, **микропројекат**, **микроорганизам** итд.
Милдред (енгл., не „Милдрид“), т. 120
Миле (Милета и Мила)
миленијум и **милениј**
милети (ек.), **миљети** (ијек.), **милим**, **милећи**, **миљах**, **миљех** -миле (ек.), **миљех-миље** (ијек.), **милео-милела** (ек.), **милио-миљела** (не миљео) (ијек.)
Милешева
милијарда, т. 73с
милион, **милионити** (и ређе **милионти**), **милионски**, **милионер** (вок. -еру) и **милионар** (вок. -ару и -аре, инстр. -арем и -аром), **милионерка** и **милионарка** (дат. -ки) (хс. милијун, милијунаш и сл.), т. 73bc
милитарист(а), мн. -сти, **милитаризам**, -зма
Милић (име и презиме, акц. неједнак), **Милићевић** (презиме од Милић)
милица (цвеће), т. 28d
милицијски, т. 74b
милиционер (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **милиционарев** и **милиционаров**
Милич (име, ретко), **Миличевић** (презиме од Милич)
Миличин (према Милица), т. 85b
Милкица, **Милкичин**, т. 85d(3), 85b
мило-: **милозвучан**, **милогласан**, **милоок**
Милојичић, т. 73а(1)
Милорадовић (наш исељеник у Русији), а тако нпр. и **Петровић** и **Томић** (у Румунији) и сл., т. 105е (задржавање -ић)
Милосав – **Мија Алексић**, т. 56а
милоост, инстр. -ошћу (-ости), **милостан**, -сна, **милосница**
милун (цвеће), т. 28d
Миљацка, дат. -ки, т. 86b(2)
миљети, в. под милети
Миљот (алб. Milot), геогр., т. 107b(2)
Миљоти (алб. Miloti), т. 107b(2)
Мима (енгл. Mima), т. 118
мимогред, **мимогредно** (мимогредце, **мимогредце**, **мимогредке**, **мимогредце**); уп. **умимогред**
мимоићи, в. ићи
Минас Жераис (порт. Minas Gerais), т. 149

- минералогија**, т. 48а; скраћ. **мин.**
- мини**, т. 52d, предност одвојеном писању у вези с модом и одећом: *мини мода*, *мини сукња*, *мини костим*; предност цртици у осталим спојевима: *мини-конгрес*, *мини-лига*, *мини-голф*, *мини-вал* (врста фризура)
- минијум** (и **миниј**, -ија)
- министарка** (дат. -ки); *Министарка* (Нушићева комедија), скраћ. ум. *Госпођа министарка*, уп. т. 30b
- минус**, **минусни** (минусна камата); *минус-пол*, *минус-водич* (физ.)
- минуциозан**, -зна, **минуциозност**, инстр. -ошћу (-ости)
- Минхаузен** (нем. Münchenhausen), т. 143
- Минхен** (нем. München), т. 143
- Минхенски споразум**, т. 27f
- Мио-** од Мил- у именима, не Мијо-: *Миодраг*, *Миомир*; *Миобрат*, *Миогост* (старинска имена, чувају се у презименима и у топонимима), 73b(4)
- Миодраг Петровић Чкаља**, т. 56а
- Миоко** (старинско име), т. 73b(4)
- миом** (мед.)
- Миоман** (старинско име), т. 73b(4)
- Миомановић** (од имена Миоман), т. 73b(4)
- Миомир**, т. 73b(4)
- миомир**, **миомиран**, **миомирис**, **миомирисан**
- Миомирка**, дат. -ки, т. 73b(4)
- Мионица**, **мионички**, **Мионичанин**, **Мионичанка** (дат. -ки)
- Миотош**, **Миоча**, **Миочин**, **Миоша** (не Мијо-), старинска имена, од њих и презимена **Миочић**, **Миошић** и сл., т. 73b(4)
- миражџика** (миражџијка), у дат. -ки, 74c
- Мирков**, т. 15
- Мирослављево јеванђеље**, т. 21e
- миротворачки**, т. 58а
- Мирча** (рум. Mîrcea), т. 152
- мисао**, мисли, инстр. мишљу и ређе мисли, т. 77b
- мисионар** (вок. -ару и -аре), **мисионарка** (дат. -ки), **мисионарство** (боље него мисионер итд.)
- мислилац** (мислиоца, мн. мислиоци-мислилаца)
- мистерија** (мистериј), **мистериозан**, -зна, **мистериозност**, инстр. -ошћу (-ости)
- мити**, мијем, мијући, миј, мих-ми, мио-мила, мивен (необ. је мит); тако и у слож. глаг. као **измити**, **умити** и сл.
- Митин** (према Мита и Мито, ген. Мите)
- митинг**, ген. мн. митинга, т. 94b(3)
- Митов** (према Мито, ген. Мита) **митологија**, **митолошки** (митологички), скраћ. **мит.** и **митол.**
- Митровдан** (Митровдана, Митрова дана и Митрова дне, о Митровдану, Митрову дану и о Митрову дне); **митровштак** (онај који слави Митровдан)
- Митровица** (често скраћ. за Косовска и Сремска Митровица), **митровички** (митровачки), **Митровчанин**, **Митровчанка** (дат. -ки)
- Митхат** (алб. Mithat), т. 108 (одступање од об. преношења алб. ТН као т)
- Мићка** (рус. Митька), т. 156c
- Михаило** – основни облик овог имена, одатле и през. **Михаиловић**; признавање других варијаната (Михајл-, Мијајл- и др.) зависи од носилаца и служб. регулисаности (уп. стр. 320)
- Михај** (рум. Mihai), т. 152
- Мицин**, т. 85c
- Мишар** (битка), т. 27c
- Мишин** (према Миша и Мишо, ген. Мише)
- мишић** (мишица), **мишићав** (мишичав)
- Мишколц** (мађ. Miskolc), т. 139
- мишљење**, т. 79
- мишмаш**, т. 59а
- Мишов** (према Мишо, ген. Миша)

- мјед** (мједи; инстр. мјеђу и мједи), ијек. (често и у ек. текстовима), **мједан**, -дна и **мједен**, **мједеница**, **мједенка** (дат. -ци), **мједењак** (мн. -аци), т. 68k
- мјезимац** (инстр. -мцем), **мјезимче** (-ета, зб. им. мјезимчад, -ади), **мјезимица** (-ичин), ијек.; **мезимац** и сл. (ек. и ијек.), т. 68k
- Мјендзилесје** (пољ. Międzyzylesie), т. 147
- мјеница** (ијек., банк.), *бланко (бјанко) мјеница, соло мјеница, прима мјеница, секунда мјеница; мјенични; мјењач, мјењачница, мјењачки*
- мјер** (ијек., и кад се дуго изговара пише се тако а не „-мијер“), формант сложених речи: *водо-мјер, висиномјер, дубиномјер, то-пломјер*, т. 48a
- Мјержин** (чеш. Měříň), т. 172
- мјерилац**, в. под мерилац
- мјесец** (вок. мјесече, инстр. мјесецом, ген. мн. мјесеци и, када не значи врем. период, месеца), **мјесечни**, **мјесечар**, **мјесечина**, ијек.; **Мјесец** о неб. телу, в. т. 32b
- мјесец-два**, в. т. 59b
- мјесни** (ијек.), **месни** (ек.), т. 82a(2)
- мјесто**, **мјестанце** (ген. -анца и -анцета), **мјесташце** (ген. -ашца и -ашцета), **мјестимице** и **мјестимично**, **мјештанин**, **мјештанка** (дат. -ки), ијек.
- мјешајица** (ијек.), т. 73a(2)
- мјешанац**, **мјешавина**, **мјешовитост** (ијек.)
- MKS систем** (допуштено и MKS-систем), т. 51c
- младенац**, не **младјенац**, **младијенац**; **Младенци** (празник)
- Младеновац**, **младеновачки**, **Младеновачанин**, **Младеновачанка** (дат. -ки)
- младићки**, т. 82c(1)
- младјенац**, **младијенац**, не него **младенац**
- младотурчин** (мн. младотурци)
- млаз**; **млазњак** и (ређе) **млажњак** (авион на млазни погон)
- млак** (комп. млачи); **млакајица** (млако време)
- Млаке** (део Сомбора), уп. т. 14c
- млатац** (млаца, мн. млади-млатаца)
- млатилац** (млатиоца, мн. млатиоци-млатилаца)
- млеко**; **млекар** (вок. -ару и -аре), **млекара**, **млекарица**, **млекарка**, **млекарник**, **млекарница**, **млекарство** (разг. млекација, млекаци-ница и сл.), ек.
- Млетачка република**, т. 20e
- млети** (ек.), **мљети** (ијек.), **мељем**, **мељи**, **мељући**, **мељах**, **млех-мле** (ек.), **мљех-мље** (ијек.), **млео-млела** (ек.), **млио** (не мљео), **мљела** (ијек.), **млевѐн** (ек.), **мљевен** (ијек.), (са)млев(ши) (ек.), (са)мљев(ши) (ијек.); тако и **самлети** (**самљети**), **намлети** (**намљети**) итд.
- Млеци** (ген. Млетака), **Млечанин**, **Млечанка** (дат. -ки), **млетачки**; *Млетачка република*; облик Млеци настао је од Мнеци (дисимилацијом, уп. т. 79) и даље од Венеци-
- млеч**, **млечак** (-чка, бот.), **млечан**, **млечац**, **млечевина**, **млечика**, **млечица**, **млечница**, **млечнобоео**, ек.
- Млечни пут** (ек.), т. 21e
- млијеко**; **млијеч**, **млијечак** (-чка), **млијечац**, **млијечница**, ијек.
- млијечан** и **мљечан**, -чна (који има млека и који је од млека), **мљечнобијела** (млијечнобијела) боја (т. 66b), ијек.
- Млијечни пут** и **Мљечни пут** (ијек.), т. 21e
- млинар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **млинарев** и **млинарров**
- млио** (не мљео), од **мљети** (ијек.), т. 68c
- мљекар** (вок. -ару и -аре), **мљекара**, **мљекарица** (-ичин), **мљекарка** (дат. -ки), **мљекарник**, **мљекарница**, **мљекарство** (разг. мљекација,

- мљекацијски, мљекациница и сл.), ијек.
- мљети**, в. под млети
- мљечан** и **млијечан** (ијек.), в. под млијечан, Млијечни пут
- мљечика** (бот., дат. -ци), **мљечеви-на**, **мљечица** (ијек.)
- ММФ**, скраћ. 'Међународни монетарни фонд', т. 227с
- мнијење**, в. мњење
- мнити** (мним), **мњење**, боље него мнети, мнење (ек.) и мњети, мнијење (ијек.)
- мно-**: **многобројан**, **многоц(и)е-њен**, **многољудан** итд.; **многопоштовани**, **многоуважени**, **мно-гоц(и)ењени**, т. 58h
- многобожац**, -шца, вок. -шче, мн. -шци, -жаца, т. 48а
- мњење** (ек. и ијек.), боље него мнење (ек.), мнијење (ијек.)
- моа**, мое (птица)
- мобилизација**, **мобилизациони** и **мобилизацијски**, **мобилисати** (хс. мобилизирати)
- могбудем** (заст., боље: будем могао)
- Мogliца** (алб. Moglica), геогр., т. 107b(1)
- могућ** и **могућан** (прид.), **могуће** и **могућно** (прил.)
- могућство**, ген. мн. могућстава, т. 82с(1)
- модерна**, т. 27g
- модисткиња** и **модискиња**, т. 82a(1)
- модрети**, модрим (ек. и ијек., поставјати модар)
- модрити** (у ек. и у ијек., чинити модрим)
- Модрица** или **-ице** (чеш. Modřice), т. 172
- Модуњо** (итал. Modugno), т. 122
- модус вивенди**, ген. модуса вивенди
- мождани**, **можданица**, **можданични**, **мождина**
- мозаик**, **мозаичан**
- мозак**, мозга
- Мозел** (нем. Mosel), т. 143
- мој**, INSTR. мојим, мн. моји, т. 73a(1)
- Мојковачка битка**, т. 27d
- Мојсије**; **мојсијевац**, -вца, **мојсијевка** (дат. -ки)
- мока кафа** (предност одв. пис.), т. 50b(1)
- мокасинка** (дат. -ки), **мокасиња** и **мокасин** (врста обуће)
- Мокра гора**, т. 21e
- Мокрад** (слч. Mokrad'), т. 159
- мол** у спојевима, т. 50b(2), предност одв. писању: *мол тоналитет*, *мол акорд* итд.
- Молијер** (франц. Molière), т. 164; писање сугл. **ј**, т. 73с
- молилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91с(1)
- молитељка**, дат. -ки, ген. мн. -ки; **молитељкин**, т. 85а, 86b(7)
- момак** (момка, вок. момче, мн. момци-момака), **момачки**, **момаштво**, **момче**, -ета, зб. **момчад**, **момчадија**
- моменат** (момент), -нта, ген. мн. момената, **моментално** (не моментано)
- монархија**, **монархијски**, **монархист(а)**, мн. -сти; *Аустроугарска монархија*
- Монблан**, т. 21с
- Монголија**, **монголски**, **Монголац**, **Монголка** (дат. -ки); **монголоид**, **монголоидан** (т. 73а)
- монденка** (дат. -ки)
- Мондидје** (франц. Montdidier), т. 164
- монографија**, т. 48а; *монографија Станића – Јоцића – Савића*, в. т. 56с
- монокл**, ген. мн. монокла
- монотеизам**, -зма, **монотеист(а)**, мн. -сти, **монотеисткиња**
- Монпелије** (франц. Montpellier), т. 164
- Монте Карло**, Монте Карла, т. 57b
- Монтескје** (франц. Montesquieu), т. 164
- Монтреј** (франц. Montreuil), т. 164
- монумент** (монументат), ген. мн. -ната, т. 94b(2); **монументалан**, **монументалност**, INSTR. -ошћу (-ости)

- Мопасан** (франц. Maupassant), т. 164
- мопс** (врста пса, мн. об. мопсови-мопсова)
- Морава, моравски, Моравац, Моравка** (дат. -ки); *Моравски слив, Моравско-вардарска долина*
- Моравска бановина**, т. 26b
- Мораис** (порт. Moraes), т. 149
- мораторијум** (мораториј), в. -иј, -ијум
- Морача, морачки, Морачанин, Морачанка** (дат. -ки)
- Морејски рат**, 27a
- Моријак** (франц. Mauriac), т. 164
- Мориока** (јап. Morioka), т. 123c
- Морис** (енгл. Maurice), т. 118
- морка**, дат. морки
- мормон, мормонка** (дат. -ки)
- морнар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **морнарев** и **морнаров**
- морузга** (дат. -ги), зоол.
- морфијум** и **морфиј** (ген. -ија), **морфинист(а)** (мн. об. -исти)
- морфинисткиња**, т. 82a(1)
- морфологија**, т. 48a
- Мосадик** (перс. истор., уоб. ум. Мосадек), уп. т. 112i
- Москаљенко** (рус.), т. 156d(2)
- Москва** (а не „Масква“), рус., т. 102
- москвич** (аутомобил), т. 29f
- Московска област**, т. 26b
- Московска правда** (рус. Московская правда), грам. прилагођавање, т. 157b (уп. и под cd)
- Мостарац**, мн. Мостарци, **Мостарка**, дат. -ки, т. 14b, 86b(6)
- мотка**, дат. -тки, ген. мн. -така и -тки, т. 86b(3)
- моткица**, т. 85d(1)
- мото-** у спојевима, т. 49e; спојено: *мотоцикл, мотодром; мотокултиватор, мотопарк, мотопумпа, мотонаутика*; предност писању с цртицом: *мото-крос, мото-рели, мото-трке, мото-манија, мото-гума, мото-јединица*; удвојени форманти, т. 53: *ауто-мото друштво, ауто-мото трке, ауто и мото трке*
- моћи**, могу-можеш, могу (за будућност могнем-могнеш итд.), могући, **могох-може**, **могао-могла**, **могавши**; слож. глаг. као **помоћи** и сл. имају през. типа помогнем-могнеш итд.
- Мохачка битка** (т. 27d) и краће **Мохач** (т. 27c)
- Мохиканац; мохиканац** (фиг.), **мохикански**
- Мохоли** (мађ. презиме Moholy ум. Moholi), т. 139
- моција, моциони** (грам.)
- Моцин**, т. 85c
- мочуга** (дат. -зи)
- Моштаница** (део Никшића), т. 14c
- мошти** (мн., цркв. правосл.), **моштї** и **моштију**, **моштима**
- М. П.**, скраћ. *'м(ј)есто печата'*, т. 226b
- мр**, скраћ. *'магистар'*, т. 183b, 225g
- мрачај** (птица); **Мрачај** (геогр.)
- мрежа, мрежаст, мрежица, мрежити** (**премрежити** и сл.), **мрежница** (геогр. **Мрежница**), **мрежњача, мрежокрилац, мрежолик** (ек. и ијек.), т. 66a
- мрена, мреница** (ек. и ијек.), в. т. 66a
- мрестити се, мрешћен, мрешћење** (ек.), т. 87, 87b(7)
- мрзак**, -ска (комп. мрскији и мржи), **мрскост**, INSTR. -ошћу (-ости)
- мрети** (ек.), **мријети** (ијек.), **мрем**, **мру** (не мријем, мрију), **мрући**; **мрех-мре** (ек.), **мријех-мрије** (ијек.); **мро-мрла**; тако и **замрети** и **замријети, премрети** и **премријети, самрети** и **самријети, умрети** и **умријети** итд.
- мржња** (према мрзети, мрзјети и мрзити; правилно је али необ. и мржење, не мрзење)
- мрзети** (ек.), не мрзити
- мрзилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)
- мрзити** (само ијек., поред мрзјети), в. мрзјети
- мрзјети** (и мрзити), ијек., т. 67c

мријестити се, мријешћен, мријешћење (ијек.), т. 87, 87b(7)
мријети, в. под мрети
мрков (коњ мрке боје) и **Мрков** (име коња), т. 31
мркожут, т. 58g
Мркоњић Град, Мркоњић Града, предност одв. пис., т. 57c
мртвац, -аца (мртац, мрца спада у дијал. лексику)
мртво-: *мртволик, мртвоног, мртвокрадица, мртвозорник* итд.
мршавити (мање је об. ек. мршавети и ијек. мршавјети)
МС, скраћ. '*Матица српска*', т. 227c
Муамер (ар. – боље него „Моамер“), т. 110b(5)
Мубарак (ар.), т. 110b(5)
мува и муха (дат. мухи, ређе муси), т. 70b
мува категорија (предност одв. пис.), т. 50b(2)
мува цеце, цеце мува (и муха), т. 59a
мувар и мухар (биљка), т. 70b
мувљи (необ. мушји), т. 70b, 71
муволовка и мухоловка, дат. -ци, т. 70b
мудрац (мудраца, вок. -аче, мн. -аци, -аца)
мудрољубље, в. т. 48a
музга, дат. -зги, т. 86b(2), ген. мн. -зги и -зга, т. 94c(3)
музе (не мусе), митол., т. 98a
музејски, т. 74b
музеологија, т. 48a
музика, дат. -ци, т. 86c
музичар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **музичарев** и **музичаров**
Мујага, дат. -ги

Мујин, т. 73a(1)
Мујо, Муја и Мује, Мују и Муји итд.
мука, дат. муци, т. 86d
мукте (прил., на туђ рачун, бадава), не муфте
мула (тур., судијско звање и пригодна титула): *мула Шабан* (ген. мула Шабана); схваћено као део имена: *Мула Јусуф* (један од дахија)
Муласен (шп. Mulhacén), т. 179
мунгос (обичније него мунго)
Мундијал (не „Мундјал“), шп., 176
Мунтенија (рум. Muntenia), т. 152
Муња (коњ), т. 31
мусака (дат. -ки)
муслиман (припадник исл. вере, мухамеданац), **муслиманка** (дат. -ки); **Муслиман, Муслиманка, Муслимани**, кад се узима као етн. назив, само у српскохрв. (шток.) језичкој области
Мусоргски, т. 76f(2)
мустанг (аутомобил), т. 29f
мусти, музем, музући (не музијући), музах и музијах, музен; тако и слож. глаголи као **измусти, намусти, помусти**
мућак (мућка, мн. мућци-мућака и мућкови-мућкова)
мућка, дат. -ћки, ген. мн. -ћки, т. 86b(1)
мух- в. мув-
Мухамед (ар.), т. 110b(5)
мучки и мучке (прил.)
мушица (од муха), т. 85d
Мушицки (Лукијан), ген. Лукијана
Мушицког итд.
мушкарчић (дем. и хип. од мушкарац), т. 85d

Н

п. или **п**, скраћ. грам. за 'neutrum' (средњи род)
на, пише се одвојено уз називе годишњих доба: *на пролеће* (ек.) и

на пролеће (ијек.), *на лето* (ек.) и *на лето* (ијек.), *на јесен*, *на зиму*, т. 62a(4); **на се** ('на себе') за разлику од **насе** (прилог, 'натраг'),

- т. 62a(6); *на ме, на те, на њ*
-на у рус. ж. патронимима, т. 157a
 (уп. *Ниловна, Ниловне, Ниловној*)
набавка (дат. -ци, ген. мн. набавки)
набављачки, т. 82c(2)
набити, в. бити, бијем
наблизу (прил.)
набоље, т. 62b: *болест је окренула*
набоље; уп. нагоре
набрећи (набрекнем, набрекох, на-
 брекао) и **набрекнути** (набрекнем,
 набрекнух и набрекох, набрекнуо
 и набрекао)
на брзину
набрзо (прил., 'убрзо', необ.)
набухнути, набухнем (набухох и на-
 бухнух, набухао, -хла, -хло, набух-
 нут), т. 70d
навака, не него нафака
навалице ('на брзину, нагло'); друго
 је нахвалице (в.)
навек (ек.), **навијек** (иск.) (ређе на-
 веке, навијеке)
навече, уп. довече
навићи (се) и **навикнути (се)**, в.
 одвићи (се)
навише (прил.)
навлака (дат. -ци)
навора, не него нафора
навоштити, навоштен, навошћива-
ти, т. 87, 87b(6)
наврат-нанос
на време (ек.), т. 62b
на вријеме (ијек.), т. 62b
наврсти, в. изврсти
наврх (предл.), в. под -врх
наг, нага (комп. нагији, ретко)
нагао, нагла, комп. наглији
Нагиб (ар.), т. 110b(2)
наглавце (прил.)
наглас (читати); *изашао на глас*, т.
 62b
нагнати, в. гнати
наговест (ек.), **наговијест** (ијек.)
нагов(иј)естити, нагов(иј)штен, на-
гов(ј)ештавати (наговешћивати –
 наговјешћивати, наговештати –
 наговијештати), **нагов(ј)ештај, на-**
гов(ј)ештење, т. 87, 87b(2)
наголо (прил., 'махом, углавном')
нагоре: *све им иде нагоре; доћи*
ћемо на горе (на веће зло), т. 62b
нагрубо (прил.)
нагусто (прил.)
на готовс, т. 62b
награисати, награишем (боље него
 награјисати), т. 73a(1); уп. -исати
нагрести, в. грести
над(а), предлог; редовно се упо-
 требљава краћа форма (*над ку-*
ћом, мостом, њима) осим испред
 облика **мноm** (*нада мноm*) и испред
 заменичких енклитика (*нада се*),
 т. 94a(1)
нада, одвојено писање предлога уз
 личне заменице: *нада мноm, нада*
њ, т. 62a(6)
надалеко; надаље, т. 62b
нада мноm, т. 62b
надасве, т. 61d, 62b
надаћи, боље надићи (надићем)
надбити, в. бити, бијем
надвоје (и у полусложеници: *на-*
двоје-напроје), т. 60е
наддруштвени, т. 81a
надебело (прил.)
надовек (ек., прил.), **надовијек** (и-
 јек.)
наденути, в. денути
надерати, в. дерати
надесно, т. 62b
надести, надети, в. дести
надзиратељка, дат. -ки, ген. мн. -ки,
надзиратељкин, т. 85a, 86b(7)
надићи и надигнути, в. дићи
надићи, надићем (необ. је *надаћи*),
 в. ићи
надјенути, надјести, надјети, в. де-
 нути, дести
надлетати, в. долетати
надлијетати, в. долијетати
надничар (вок. -ару и -аре, инстр.
 -ем и -ом), **надничарев и надничар-**
ров
надно (предл.), уп. под -дно
надокнадив (надокнадљив)
надоле (ек.), **надоље** (ијек.), прил.
надомак, на домаку, т. 62b; уп. на-
 измак
надоместак, -ска, мн. -сци, -стака
 (ек.), т. 82a(1)
надометак (-тка, мн. надомеци-на-
 дометака)

- надомјестак (-ска, мн. -сци, -стака),
ијек., т. 82а(1)
- надохват, на дохвату, т. 62b
- надрети, в. дрети
- надри- ('тобожњи, лажни, назови-'):
надрикњига, надрилекар и надри-
љекар, надримајстор, надриучен,
надриум(ј)етник, надриум(ј)ет-
ност итд.
- надријети, в. под дрети
- надрхтати се, в. дрхтати
- надстрешница и настрешница
- надугачко, надуго, т. 62b
- надути (се), в. дути
- на душак, т. 62b
- нажалост; *на жалост свих нас*, т.
62b
- нажао (прил.)
- наждити, в. ждити
- нажети и најжети, в. жети
- нажут, т. 58а
- назад (прил.); *назадак*, -тка (мн.
назаци-назадака)
- на здравље, т. 62b
- наздраво (прил., без болести, изне-
нада)
- назепсти, в. зепсти
- на зиму, уп. *на пролеће* (ек.), *на*
пролеће (ијек.) итд., 62а(б), в
- назлобрз (необ., прид. и именица)
- назнака (дат. -ци)
- назови- (спојено); *назовипријатељ,*
назовибрат, назовисоба итд., али:
назови-Србин (с властитом имени-
цом), т. 49аb
- назор ('на силу, силом')
- назорице (прил., 'силом' и 'поизда-
лека'; у другом зн. и *назорце, на-*
зорке)
- назути, в. изути
- наиван, -вна, т. 73а
- на изглед и *наизглед* у зн. 'привид-
но': *наизглед равнодушан*, т. 62b
- наизмак, на измаку, т. 62b
- наизменице (ек.), *наизмјенице* (и-
јек.), поред *наизм(ј)енце*
- наизред и *наизредице*
- наизуст, уп. *напамет*, т. 62b
- наимати, *наимам* и *наимљем* (итер.
од *најмити*), поред *најмљивати*, т.
73а(4)
- наиме, т. 73а
- наискап, т. 62b
- наићи, *наићем*, в. *изаћи*
- на јагму ('на грабљење'), т. 62b
- најако (прил., заст.: *о томе се на-*
јако говорило)
- најахати, в. јахати
- највоleti (ек.), *највољети* (ијек.),
најволим (разг. и нар., 'највише
вољети', у истом зн. и бити најво-
лији)
- наједанпут, поред наједном
- наједно: *наједно скупљени*
- наједном, поред наједанпут
- на јесен
- најести (се), в. јести
- најјаснији, т. 81а
- најјачи, т. 81а
- најједноставнији, т. 81а
- најједрији, т. 81а
- најједфтинији и најјевтинији, т. 81а
(обичније прво)
- најјужнији, т. 81а
- најјуначнији, т. 81а
- најпосле (ек.), *најпослије* (ијек.)
- најпре (ек.), *најприје* (ијек.)
- најрадије (према радо, не најрађе)
- накнадив (накнадљив)
- на комад
- наконче и *накоњче* (-ета, зб. *након-*
чад и *накоњчад*)
- накосо (прил.)
- накрај (предл.): *живи крај села; с*
краја на крај; не излази на крај, т.
62b
- накриво (прил.)
- накркаче и *накркачке* (прил., на
леђима)
- накрупно (прил.)
- налевати, не него *наливати*, т.
68а(4)
- налево (ек.), прил.
- налетати, в. долетати
- на лето (ек.)
- налећи, в. лећи
- наливати (некњ. *налевати*) у ек.;
наливати (и *налијевати*) у ијек., т.
68а(4)
- наливперо
- налијево (ијек.), прил.

налијетати, в. долијетати
На Логу (место у Словенији), т. 23
наломити, в. сломити
наљести, в. -љећи, -љести
на љето (ијек.)
наљећи, в. -љећи
на мало (трговина), т. 62b
намах (исп. начас), т. 62b
на ме, уп. на те, на њ, на се
наместити, в. под нам(ј)естити
наместо (ек., предл. 'уместо'), али:
стави га на место
наметак, -тка, мн. намеци, -така, т.
 81b
нам(ј)естити, **нам(ј)ештен**, **нам(ј)ештење**, **нам(ј)ештати** (за намијештати в. т. 68a1), т. 87, 87b(7)
намјесто (ијек., предл. 'уместо'), али:
стави га на мјесто
намртво (прил., нпр.: *пребили га намртво*)
Нандунг (кин. Nandong, град), т. 134
на нуруку, в. на руку
на несрећу, т. 62b
нанети, **нанијети**, в. под -нети
наниже (прил.)
наниско (прил.)
Нанкинг (трад. кин., а не „Нанђинг“), т. 133
наново (прил.)
на њ ('на њега')
наобдан (прил., током истог дана)
наоблака (дат. -ци)
наовамо: *од јануара наовамо*, т. 62b
на одмет, т. 62b
наоко; *држати на оку*, т. 62b
наоколо (предл. и прил.)
наопако и **наопачке** (прил.)
наочиглед (прил.)
на пакост: *то нам ради на пакост*, т. 62b
напамет (знати, учити); *паде ми на памет (на ум)*, т. 62b
на парче (као на комад), т. 62b
напастан, -сна, т. 82a(2), 82b
напев, **напевак**, -вка, **напевка**, дат. -ци (ек.); **напјев**, **напјевак**, -пјевка, **напјевка**, дат. -ци (ијек.)
напитак, -тка, мн. напици, -итака
написмено (нпр.: *дај ми то написмено*)

напјев, **напјевак**, в. под напев
на поглед, т. 62b
наподногу (прил., 'наниже, доле')
на поклон, т. 62b
напола (не наполи), прил. (*преломити напола*, *напола печен*, али:
застао је на пола пута)
наполице (прил., нпр. *ради земљу наполице*)
напоље, **напољу**, т. 62b
напосе (прил. у зн. 'посебно, засебно, одвојено')
напослетку (ек.), **напосљетку** (ијек.), прил.
на почек (као *на причек*, *у причек*, *на вересију*), т. 62b
на правац: *иду мимо путева, онако на правац*, т. 62b
напразно (прил., нпр. *говорити напразно*)
напрам и **напрама** (обичније према, напрама, наспрам)
напрегнути, обичније него **напрећи**, в. под спрегнути
напред-назад (ек.), т. 59c
напрездан (прил., сваки други дан), дијал. лексика
на прекид, **на прекиде**: *радио је на прекид(е)*, т. 62b
на преклоп (ек. и ијек.; ијек. и на пријеклоп), т. 62b
напреко (ек.), **напријек** (ијек.), прил.
напремасе, т. 62b
на прескок (ек. и ијек.), т. 62b
на претек (ек. и ијек.), т. 62b, поред **напретек** (II)
на пречац, т. 62b, поред **напречац** (II)
на прешу (на журбу, на брзину), т. 62b
напријед-назад, (ијек.), т. 59c
на прилику, т. 62b
на пример (ек.), **на примјер** (ијек.), т. 62b; скраћ. *нпр.*, т. 225h
на пролеће (ек.), **на прољеће** (ијек.)
напросто, т. 62b
напрстак, -ска, мн. напрсци, -стака, т. 82a(1)
на прсте: *бројати, рачунати, знати (као) на прсте, у прсте*, т. 62b

- Напуљ (трад., итал. Napoli), т. 122
 напустити, в. допустити
 напући и напукнути, в. пући
 нараздалеко (прил.)
 нарезак, -ска, мн. наресци-нарезака
 наретко (ек., прил.)
 наречје (ек.)
 наријетко (ијек., прил.)
 нарјечје (ијек.)
 Народна Демократска Република
 Кореја (служб. име), С(ј)еверна
 Кореја (у слободном изразу), т.
 20d
 „Народна књига“ (издавачко преду-
 зеће), Издавачко предузеће „На-
 родна књига“ и издавачко преду-
 зеће „Народна књига“, т. 30a
 Народна Република Босна и Херце-
 говина (истор.), Народна Репу-
 блика Србија и др. (истор.), т. 20c
 народноослободилачки, т. 58f(3);
*Народноослободилачки рат, На-
 родноослободилачка борба*, т. 27b
 народски, т. 76a
 на руку (и наруку), на неруку, с
 руке, с неруке, на руци, од руке,
 испод руке: *алат му стоји на руку
 (на неруку, с руке, с неруке), све
 му је шило (било) на руку (на
 неруку, с руке, од руке и сл.)*, т.
 62b
 наручилац, -иоца, вок. -иоче, мн.
 -иоци, -илаца, т. 91c(1)
 наруцба, ген. мн. наруцаба (пored
 наруцба) и наруцби, т. 75, 88
 Нарцис (не Наркис), т. 98a
 насамо (ређе насаму), прил.
 на се, на себе; насе у знач. 'назад',
 т. 62b
 насељење, т. 79
 насилнички, насилништво, т. 82c(2)
 на силу, т. 62b
 Насименто (порт. Nascimento), т.
 149
 насипати, в. сипати
 наситно, т. 62b
 Насиха, дат. -хи, 86b(4)
 насједати (допушт. и насједати, из-
 бор према јез. осјећању), ијек., т.
 68a(1)
 наскроз (прил.); *скроз-наскроз*
 наслага (дат. -зи)
 наследан, наследник, наследница,
 наследовац (ген. -аоца, ген. мн.
 -алаца), наследство, наслеђе (ек.)
 наслепо (ек.), наслијепо (ијек.), т.
 62b
 насљедан, насљедник, насљедница,
 насљедовац (ген. -аоца, ген. мн.
 -алаца), насљедство, насљеђе (и-
 јек.)
 насмејати се, в. смејати се
 насмијати се, в. смијати се
 на смрт: *на смрт болестан, упла-
 шен*, т. 62b, поред насмрт (П)
 насред (предл.), т. 62b
 на срећу, т. 62b
 насто, в. одсто
 на страну, т. 62b
 настрети, в. -стрети, -стријети
 настрешница и надстрешница
 настријети, в. -стрети, -стријети
 насуво и насухо (прил.), али: *поло-
 жио га је на суво (на сухо)*
 насукати се, в. засукати
 насупрот (прил. и предл.)
 на сусрет, обичније: *у сусрет*, т. 62b
 насути, в. засути
 натајно, т. 62b
 Натали (енгл. Natalie), т. 118
 натанко (прил.)
 наташте, наште срца, т. 62b
 на те, в. под на
 натегнути (и натећи), в. затегнути
 натенане (прил.)
 натечај (ек., ретко)
 натихо (прил.)
 натицати (само тако) према натаћи,
 натакнути
 натицати према натећи (о отеклини
 и навирању течности) у ек. и ијек.
 (ијек., сада углавном у хс., и натје-
 цати; за натијецати в. т. 68a3), т.
 67c, 68a(3); сл. натицати се (натје-
 цати се, натијецати се), с тим што
 је у срп. изразу обичније такми-
 чити се, надметати се
 натјечај (ијек.)
 натколеница (ек.), наткољеница (и-
 јек.)

наткривати (не наткријевати), т. 68а(4)

НАТО, скраћ. т. 227

натрезно (ек.), натријезно (ијек.)

на трен, на тренутак, т. 62b

натријети, в. трти

натријум (натриј); натријумски, т.

96с(2); *натријум-хлорид* и сл., т.

50d (уп. и сумпор-)

натроје, в. надвоје

натрти, натрети, натријети – в. са-
трти

натрунути (натрунуо и натруо)

нађе, мн. (нађава-нађава)

нађефлеисати, -ишем (боље него
нађефлејисати), т. 73а(3); уп. и
-исати

наћи, нађем, в. изаћи

наувек (ек.), наувијек (ијек.), прил.
неуоб.

наудити (не нахудити)

наузнак, т. 62b

научнички, т. 82с(2)

научноистраживачки, т. 58f(3)

научностручни, т. 58f(3)

научнотехнички, т. 58f(3)

на уштрб, т. 62b, поред науштрб (П)

нахвалице ('намерно, хотимично':
штета учињена нахвалице), уп. на-
валице

нахерити, нахерен, нахеро (не нае-
рити и сл.)

нахија: *нахија Доња Мачва, нахија
Посавље* итд., т. 26а; *Ријечка нахи-
ја, Катунска нахија* (истор., сад
геогр.), *Ваљевска нахија* (истор.),
т. 26b

нахијски, т. 74b

нахоче, -ета, зб. нахочад

национализам, -зма, мн. -зми, -зама,
т. 94b(1)

националисткиња, т. 82а(1)

националноослободилачки, т. 58f(3)

начас; на часак, т. 62b

начети, начнем, в. почети

на чистац, т. 62b

начисто (прил.): *да будемо начисто
с тим*

нашироко, т. 62b

наште срца, уп. наташте

Н. В. (NB, Н. Б., НБ), скраћ. '*nota
bene*' (напомена), т. 226b

Н-бомба, т. 51а

нг, нк, нх, нкс: за грч. GG, GK,
GCH, GX (формалне графије за
ng, nk, nch, nx): *Ангела, Анкеј*, т.
98b

н. е., скраћ. '*нове ере*' (о рачунању
година), т. 225а

не (одрична речца), уз глаголе се
пише одвојено: *не спава, не гледа-
ју, не гледајући*; уз помоћне и њима
сродне глаголе не се пише спојено:
нисам, ниси (ек. и ијек.) и *нијесам,
нијеси* (ијек.); *нећу, нећеш, неће-
мо; немој; нема ти, немам, немаш*
итд.;

не у творби именица, придева
и прилога пише се спојено: *немајка*
(лоша мајка), *небрат, небрига; не-
весео, -ла, неум(ј)естан, -сна, не-
зрео*;

трп. глаг. придев такође се
пише спојено: *неписан, ненаписан,
непреписан*, а и радни глаг. придев
и глаг. прилог ако су постали при-
деви: *недозрео, -ла, неуспео, -ла*
(ек.), *неустио, неуспјела* (ијек.);
непостојећи, неодговарајући итд.,
т. 63ab(1-2)

не, ни (а не ње, њи) као опште
правило за рус. позиционо умек-
шавање, т. 156

неамериканац, т. 49b

неандерталац, -лица, неандерталка,
дат. -ки (антроп.), т. 14b

небеограђанин, т. 49b

небрат, т. 63b

небрига, дат. -зи, т. 86d

неваљалац, -лица, вок. -лче, мн. -лци,
-лаца, т. 91с(2)

невеста, ген. мн. невестâ (ек.), т.
94с(1)

невјеста, ген. мн. невјестâ (ијек.),
т. 94с(1)

нега (дат. нези), т. 86с; *неговати,
неговатељ* (инстр. -ем), *неговатељ-
лица* (-ичин) (ек.)

негда (ек. и ијек., обичније некада);
негдањи и негдашњи (обичније не-
кадашњи)

- негде (ек.), негдје (ијек.)
неглиже (-са)
неголи (везник), т. 63с; уп. ли
Неготињска Крајина, в. Крајина и
т. 22
негус (титула етиопског цара, само
малим словом), т. 33
недеља (ек.); *Недељка, Недељко*
(лична имена); *недеља-две*, т. 59b
Недим (ар.), т. 110b(1)
недјеља (ген. мн. недјеља), ијек.;
Недјељка (-кин), Неђељка и Не-
ђељко (лична имена), т. 66b; не-
дјеља-двје, т. 59b
недокучив (недокучљив, недоку-
чан), недокучивост (недокучљи-
вост, недокучност)
недостављив, недостављивост
недостајати, недостајем (глагол ни-
је одричан), т. 63b(1)
недостатак, -тка, мн. недостаци,
-така, т. 81b
недра (ж. мн., ген. недара), недарца
(ж. мн., ген. недараца и недарца),
(из)недрити, ек.
независан, -сна (од глаг. зависити),
не независан, т. 82b(5)
незнабожац, -шца, вок. -шче, мн.
-шци, -жаца, т. 48a
незадржив, незадрживост
незадуго (прил.)
незам(ј)енљив и незам(ј)ењив
незапослен, незапосленост (обич-
није него незапошљен, незапош-
љеност)
незаражљив, незаражљивост
незастарив (незастарљив)
незауостављив, незауостављивост
незбуњив и незбуњљив
неизбежан (-жна), неизбежност
(неизбежив, неизбеживост), ек.;
неизбјежан, неизбјежност (неиз-
бежив, неизбеживост), ијек.
неизбрисив
неизбројив, т. 73a(1)
неизведив и неизведљив, обичније
неизвод(љ)ив
неизводив и неизводљив
неизгорив
неиздржив и неиздржљив (има раз-
лике у зн.: *неиздржива хладноћа,*
неиздржљив коњ)
неизлечив (неизлечљив), неизлечи-
вост (неизлечљивост) (ек.); неиз-
љечив (неизљечљив), неизљечи-
вост (неизљечљивост) (ијек.)
неизменљив и неизмењив (ек.),
неизмјенљив и неизмјењив (ијек.)
неизмеран, неизмерив и неизмер-
љив (ек.), неизмјеран, неизмјерив
и неизмјерљив (ијек.)
неимар, т. 73a
неисказан, неисказив (неискажљив)
неискоренљив и неискорењив, не-
искоренљивост и неискорењивост
(ек.), неискорјенљив и неискорје-
њив, неискорјенљивост и неиско-
рјењивост (ијек.)
неисплатив
Нејшенел (енгл. National), т. 118
некадашњи (обичније него некада-
њи)
некакав, некакавог(а), т. 61a
неки, неког(а), т. 61a
некињ., скраћ. 'некињжевно'
неко (хс. нетко), неког(а), 61a, 81c
некоји, некојег(а), т. 61a (обичније
неки)
некористан, -сна, т. 82a(2), 82b
неломљив, неломљивост, инстр.
-ошћу (-ости)
нем, немети (занемети и сл., мање
је об. немити), немост, немоћа
(ек.)
немајка (лоша мајка), т. 63b
немало (прил., нпр.: *немало затим,*
немало новца; али: *не мало него*
много)
немачко-англофранцуски фронт, т.
58i
немачко-италијанско-јапански
пакт, т. 58i
немаштина (неимаштина), т. 81d
немештво (од -штво), т. 82c(3)
немилостан, -сна, т. 82a(2), 82b
немица (ек., нема жена); Немица
(према Немац)
немој, немојмо, немојте
немушти (ек. и ијек.) и њемушти
(ијек. – мање обично), т. 68k

ненадмашан и ненадмашив, ненад-
машност и ненадмашивост
ненадокнадив (ненадокнадљив)
Ненџанг (кин. Nenjiang, река), т.
134

Ненси (енгл. Nancy), т. 118

необ., скраћ. 'необично'

необјашњив

необорив

неодбрањив (неодбранљив)

неодвојив (не неодвојљив)

неодељив (ек.), неођељив (ијек.)

неодложан, -жна, неодложно, т. 63b

неол., скраћ. 'неологизам' (језичка
новотворина)

неопредељење (ек., не неопределе-
ње), неопредјељење (ијек., не нео-
предјелење), т. 79

неотклоњив и неотклонљив

непажња (од паз-), т. 77b

непобедив (непобедљив), ек.; непо-
бједив (непобједљив), ијек.; арх.
пјесн. непобедан (ек.), непобједан
(ијек.)

неповредив (неповредљив), ек. и
ијек.

неподерив (неподерљив)

непоколебљив (непоколебив), непо-
колебљивост (непоколебивост)

непоправљив (не непоправим)

непоречив (обичније него непоре-
чив)

непоткупљив, непоткупљивост

непрелазан, -зна (ек.); ијек.: непре-
лазан (непријелазан), -зна, т. 68
b(3)

непрениосив

непрестано

непресушан, непресушив (непресу-
шљив)

непријелазан, в. непрелазан

неприменљив и непримењив (ек.),
непримјенљив и непримјењив (и-
јек.)

непристрастан, -сна и непристрасан,
-сна, т. 82b(3)

непром., непромј., скраћ. 'непро-
менљив', 'непромјенљив'

непросвећен, непросвећеност (ек.),
непросвијећен, непросвијећеност
(ијек.)

непце (ген. мн. небаца)

неразлучив (неразлучљив)

неразрешив (ек.), неразрјешив и не-
разрешив (ијек.), обичније него
-шљив

нерањив (неранљив)

нерастопљив (нерастопив)

Неретва, т. 14c

неретко (ек., прил., 'често, доста
често'), **неријетко** (ијек.)

несагласан, -сна, -сно, **несагласност**,
инстр. -ошћу (-ости)

несвест (инстр. об. несвешћу, иза
атриб. и несвести), **несвестан**,
-сна, **несвесност**, **несвестица** (ек.);
несвијест (инстр. несвијешћу и
ређе несвијести), **несвјестан**, -сна,
несвјесност, **несвјестица** (ијек.)

несловен, т. 49b

неслога, дат. неслози

неспавање, т. 63b

несрећан, -ћна, -ћно, **несрећно**
(прил.), **несрећник**, **несрећница** и
несретан итд., уп. под срећан
нестати, нестанем (глагол није од-
ричан), т. 63b(1)

-нети (ек.), **-нијети** (ијек.), у сложе-
ним глаголима као: **донети** (ек.) и
донијети (ијек.), **изнети** (ек.) и
изнијети (ијек.), **принети** (ек.) и
принијети (ијек.), **пронети** (ек.) и
пронијети (ијек.), **сијети** (ек.) и
снијети (ијек.) – донех и донесох
(ек.), донијех и донесох (ијек.),
донео-донела (ек.), донио-доније-
ла (ијек.), донесен (не донешен) и
донет (ек.), донесен и донијет (и-
јек.); некъ. је нести, донести и сл.

нетко, в. неко

нето: **нето износ**, **нето тежина** и
сл., т. 50a; уп. и тона

нетрагом (прил.)

нећак, вок. нећаче, мн. -ци, **нећа-
чић**, т. 85d

нећака, дат. -ки, вок. -ко, ген. мн.
-ка, **нећакин**, в. т. 85a, 86b(7)

нећу, нећеш итд. (од хтети, хтјети),
пише се спојено

неуоб., скраћ. 'неуобичајено', т.
225d

- неупослен, неупосленост (неупошљен, неупошљеност)
- неуралгија, неурастенија, неурологија, неуролог, неуролошки, неуроза; неуровегетативан, неурохирургија, неурохируршки
- неутралац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лица
- Нефуд ел Дахи (ар.), т. 110с
- нехотице; нехотичан, -чна, 63b
- Нецер (нем. Netzer), т. 143
- Нечиста крв (роман), т. 21е
- Нешин (према Неша и Нешо, ген. Неше)
- Нешов (према Нешо, ген. Неша)
- нештедимице
- нешто, нечег(а), т. 61а
- ниво, нивоа, мн. нивои-нивоа
- ни довек(а) и нидовек(а) (ек.), ни довијек(а) и нидовијек(а), као појачање прилога никад (нигда)
- ниже-: *нижеразредни, нижередни, нижешколац* (-лица, мн. -лци, -лица), *нижешколка* (дат. -ки), *нижешколки* (не нижоразредни и сл.)
- нижеименовани, т. 58h
- Нижњи Новгород, Нижњег Новгорода, Нижњем Новгороду
- низ(а), предлог; дужа форма долази обавезно испред заменичких енклитика (*низа се, низа њ*); испред речи које почињу гласовима **с, з, ш, ж** у принципу су могуће обе форме; у свим осталим случајевима искључиво долази краћа форма, т. 94а(2)
- низа страну, т. 62b
- низашто, низашта и ни за што, т. 61b(2)
- низбрдо (прил.), али: *Сишао је низ брдо*, т. 62b
- низ в(ј)етар, низ воду, низ длаку, т. 62b
- Низоземска, в. Холандија
- ниједан, ниједног(а), али: *ни од једнога* и сл., т. 61b; *ни један једини, ни један ни други*, т. 61b(1)
- ниједанпут (али: *ни један једини пут*); ниједном
- нијем, нијемјети (и нијемити, као и занијемјети и занијемити), нијемо (прил.), нијемост (ијек.)
- Нијемац, вок. Нијемче (Њемац, вок. Њемче); нијемац (нем човек), ијек., т. 68g
- нијесам и нисам (ијек.), т. 66b
- нијети, в. под -нети
- никад и никада
- никакав, никаквог(а), али: *ни од каквог, ни у каквом итд.*, т. 61b
- никако
- Никарагва (шп. Nicaragua), т. 179
- нико (хс. нитко), никог(а), ником(е), али: *ни од кога, ни до кога*, т. 61b
- никоји, никојег(а), али: *ни од којег* и сл., т. 61b
- Николаје (рум. Nicolae), т. 152
- Николајевић (Лав Толстој), трад. рус., т. 105е
- Никола Шубић Зрињски, двојно презиме, т. 56а
- Николић-Зец (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56а
- Никољдан, Никољдана и Никоља дне
- никуд и никуда; али: *из те коже ни куд ни камо*
- Никшић, никшићи (од никшићски, т. 82с1), Никшићанин, Никшићанка (дат. -ки)
- Никшићко поље; *крашка поља Никшићко и Граховско, и спадоше на поље Никшићко*, т. 35а
- нимало (прил.), али: *ни мало ни много*
- нимфа, т. 34а
- Нина (енгл. Nina), т. 116, 118
- нинца корњаче (предност одв. пис.), т. 50b(1)
- ниодакле, т. 61b(2)
- Нион (франц. Nyons), т. 164
- Ниор (франц. Niort), т. 164
- ниоткуд, т. 61b(2)
- нипошто, т. 61b(2)
- Ниржани (чеш. Nýřany), т. 172
- нисам (ек. и ијек.), т. 66b
- ниска, дат. нисци, мн. ниске, ген. ниски и низака
- нискоакумулативан, -вна, т. 58h
- нископласиран, т. 58h
- нископродуктиван, -вна, т. 58h

- нићи (никнем, никох, никао) и никнути (никнем, никох и никнух, никао и никнуо)
- ниуколико, т. 61b(2), 73c
- Ниче (нем. Nietzsche), т. 143
- ничји, ничјијег(а), али: *ни од чијег* и сл., т. 61b
- Ниш, нишки, Нишлија, Нишлијка (и мање об. Нишевљанин, Нишевљанка) (дат. -ки); *Нишки округ*, *Нишки регион* (адм. јед.), т. 26b
- ништа, ничег(а), али: *ни у чему*, *ни од чега*, т. 61b
- N. N. (Н. Н.), скраћ. (ум. имена), т. 226b
- но (партикула), пише се заједно с претходном односном заменицом: *којино ће ударити не на десет да утече*; *гђено, како* итд., т. 63е
- нобл (прид. непром.): *нобл друштво*, *нобл девојка*, *нобл момак*, т. 50а
- Нова Бистрица (чеш. Nová Bystřice), т. 171
- Нова Варош, т. 21а
- „*Новаја жизњ*“ (рус.), из „*Нове жизњи*“, т. 157bc
- Нова Пазова, т. 21а
- Новгород (рус.), т. 156а
- Нови Винодолски, т. 21а
- Новиграђанин (према Новиград), новиградски, в. т. 48b, 58c
- Нови Зеланд (Новог Зеланда, Новом Зеланду), Новозеланђанин, Новозеланђанка (дат. -ки), новозеландски, т. 57а
- Нови Јужни Велс (федерална јединица у Аустралији), т. 20c
- Нови Сад, Новог Сада, Новом Саду; Новосађанин, Новосађанка (дат. -ки), новосадски, т. 57а
- Новичин (према Новица), т. 85b
- Новобеограђанин (према Нови Београд), Новобеограђанка (дат. -ки), новобеоградски, т. 48b, 58c
- Новобрђанин (према Ново Брдо), Новобрђанка (дат. -ки), новобрђски, т. 48b, 58c
- Нововарошанин (према Нова Варош), Нововарошанка (дат. -ки), нововарошки, т. 48а, 58c
- новогодишњи, т. 58d
- Новоградишчанин (становник Нове Градишке), Новоградишчанка (дат. -ки), новоградишки, т. 48b, 58c
- Новограђанин (према Нови Град), Новограђанка (дат. -ки), новоградски, т. 48b, 58c
- Новоград (пољ. Nowogród), т. 147
- Новоградок (пољ. Nowogródek), т. 147
- новоизабрани, т. 58h
- „*Новоје времја*“ (рус.), у „*Новом времену*“, т. 157bc
- новокомпоновани, т. 58h
- Новопазарац, -рца (ређе Новопазарлија, према Нови Пазар), Новопазарка (дат. -ки), новопазарски, т. 48b, 58c
- новоподигнут, т. 58h
- новопостављени, т. 58h
- Новосађанин (према Нови Сад), Новосађанка (дат. -ки), новосадски, в. т. 48b, 58c; *Новосадски договор*, т. 27f
- Новоселац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91c(3)
- новоселски (за разлику од сеоски), т. 91d(2)
- нога, дат. нози, ген. мн. ногу и (ређе) нога; *ножица*, хип. и *ногица*, т. 85d, 86d
- Ноје (хс. Ноа), т. 14а, 100ф
- нокаут, т. 50е
- нокдаун, т. 50е, 76е
- Нолит, Нолита (скр. Нова литература, издавачко предузеће), т. 14g
- ном., скраћ. 'номинатив'
- ном, -номија, форманти сложеница: *астроном*, *астрономија*, т. 48а
- нонијус (раса коња)
- нонпарел (типогр. термин)
- нонсенс ('бесмислица')
- Нора (енгл. Nora), т. 116, 118
- Нордзе (хол. Nordzee), т. 169
- нордијац, нордијка (дат. -ки), нордијски (нордијске земље и сл.)
- Норд Холанд (хол. Noord Holland), т. 169
- ноздра (ген. мн. ноздара и ноздри) и ноздрва (ген. мн. ноздрва)

носилац, носиоца, мн. носиоци, -илаца, т. 73b, 91c(1)
носиљка (дат. -ци, ген. мн. носиљки и носиљака)
Нотингем (енгл., е у завршетку -GHAM), т. 118
Ноћ дугих ножева, т. 27e
ноћу (а не ноћју), т. 74g
нпр., скраћ. *'на прим(ј)ер'*, т. 225h
нудизам, -зма, **нудист(а)**, мн. -сти; **нудисткиња**, т. 82a(1)

нужан, -жна (необ. нуждан), в. т. 82b(2)
нужда, ген. мн. нужда, т. 94c(1)
нуждан, в. нужан
нуззарада, т. 81a
нуззграда, т. 81a
нузспецијалност, -ости, инстр. -ошћу и -ости, т. 76c
нусприход, т. 76d
нуспросторија, т. 76d

Њ

њ, **љ** у кин. именима, в. под **ј**
Њагоје (рум. Neagoe), т. 152
Њамц (рум. Neamt), т. 152
њ. в. и **Њ. в.**, скраћ. *'његово (њено) величанство (височанство)'*, т. 39b; **њ. е.** и **Њ. е.**, скраћ. *'његова екселенција'*, т. 39b
њев за рус. НЕВ, т. 156d (нпр.: *Брежњев, Коњев, Тургењев*)
њега (дат. њези), **његовати**, **његова-тељ** (инстр. -ем), **његоватилица** (-ичин) (ијек.)
његда и сл., не него негда (одн. некада)
његов, **његова**, мало слово; *Његова светлост, Његова екселенција, Његово величанство* итд. (необавезно вел. слово), т. 39b; тако и *Њено величанство, Њена висост* итд.
Његош: *Петар Петровић Његош, Његошев, његошевски, његошолог*, т. 14a, 15
њедра (ж. мн., ген. њедара), **њедарца** (ж. мн., ген. њедараца и њедарца), (**из**)**њедрити**, ијек.
њекад, **њеки**, **њеко** и сл. (заст. ијек.), не него некад итд.
Њекрасов (рус. уоб.), т. 156d(4)

Њемац, в. Нијемац
Њемачка (дат. -кој), ијек.
њемачко-англофранцуски фронт, т. 58i
њемачко-италијанско-јапански пакт, т. 58i
њемица (ијек., нема жена); **Њемица** (према Нијемац, Њемац), т. 68g
њемушти, в. немушти
-њин за рус. -НИН, т. 156d(3) (нпр. *Мињин, Сусањин, Карењин, Бакуњин, Буњин, Лењин, Папањин, Калињин, Вороњин, Добрињин, Булгањин*; уп. и *Рахмањинов*)
њисак (ген. њиска); **њиска** (дат. -сци)
њихаљка, дат. -љци, ген. мн. -ки, уп. т. 86b
њ. св. и **Њ. св.**, скраћ. *'његова (Његова) светост'*, т. 39b
Њудо (јап. Nyudo), т. 123c
Њујорк (енгл. New York), т. 102, 118
Њујорчанка, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86b(6)
њујоршки
њушка (дат. њушци)
њушчица и **њушкица** (од њушка), т. 85d(2)

O

- о непостојано у слов. језицима, в. т. 105d
- о боље него **оу** за енгл. **O** (ou): *Роланд, Хјуго, Чикаго* итд., т. 115, 118, 120
- о за пољ. **Ó** (*Краков, Гора*); т. 146, 147
- о и **јо** деклинација (али: **о**-деклинација, **јо**-деклинација), т. 53
- о.**, скраћ. '*острво*', '*оток*', т. 225a
- оа** за франц. **OI** (*Лоара, Антоан*), т. 164
- Оахака** (шп. *Oahaca*), т. 179
- об.**, скраћ. '*обично*'
- оба** м. и с., **обају**, **обама**; у ж. роду **обе**, **обеју**, **обема** (ек.), **обје** и **обије**, **обију**, **објема** (ијек.); у примени се допуњава са **обојица** за м. особе, **обоје** за жива бића (за мушко и женско или уз им. типа пилад и пилићи) и за апстр. појмове („*обоје му је на уму, посао и кућа*“), **обоји**, -е, -а (уз именице у мн., нпр. *обоји сватови, обоје чарапе*); у истом. зн. (стилски нешто појачаном) и вар. **обадва**, **обадв(иј)е**, **обадвојица**, **обадвоје**, **обадвоји**; примена и грам. промена (за обе варијанте) као два, двојица, двоје, двоји (в.)
- обавезан**; није об. **обвезан**, али јесте **обвезник** (војни, порески)
- обав(иј)естити (се)**, **обав(иј)ештен**, **обав(ј)ештење**, **обав(ј)ештавати** (обавешћивати – обавјешћивати), 87, 87b(7)
- обаврети**, в. врети
- обадва**, ек. **обадве**, ијек. **обадвије**, **обадвојица**, **обадвоје**, **обадвоји** – в. **оба**, **два**
- обазрети се** (ек. и ијек.), в. -зрети
- обал**, в. **обао**
- обамрети** (ек.), **обамријети** (ијек.), в. **мрети**
- обао** (обал), **обла**, **обло**, **одр**. **обли**, т. 91e
- обасјати**, в. **сјати**
- обастрети** (ек.), **обастријети** (ијек.), в. -стрети
- обасути**, в. **засути**
- обвити**, в. **вити**
- обдан** (прил.)
- обделати**, **обделавати** (ек.); **обдјелати**, **обдјелавати** (ијек.)
- обед**, **обедовање** (ек.)
- обезнанисти**, не **обнезнанисти**
- обелиск**, мн. **обелисци**, **обелиска**, т. 94b(3)
- обер**, в. **хобер**
- Оберстдорф**, т. 76c
- оберучке** (ек.)
- обесвестити**, в. под **осв(иј)естити**
- обесвијестити**, в. **осв(иј)естити**
- обесити** (обешен) (ек.)
- обест** (обести), **обестан** (-сна), **обесник** (ек.)
- обећати**, **обећање** (ек. и ијек.), т. бба
- обешчастити**, **обешчашћен**, **обешчашћење**, **обешчашћавати** и **обешчашћивати**, т. 87, 87b(7)
- обзир**: *с обзиром на...* (не „*обзиром на...*“)
- обијест** (обијести), **обијестан** (-сна), **обијесник** (ијек.)
- обикнути се** (обикнем, обикнух и обикох, обикао и обикнуо) и **обићи се** (обикнем, обикох, обикао)
- Обилића медаља** и **медаља Обилића**, т. 29e
- обим**, **обиман**, **обимност**, инстр. -ошћу (-ости)
- обицати се** (обичем се – навикавати се); **обичавати**, **обичај**
- објашњив**
- објед**, **обједовање** (ијек.)
- објекат** и **објект**, -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2)
- објеручке** (ијек.)
- објесити** (објешен) (ијек.)
- област**: *Скопска армијска област, Београдска армијска област, Ленинградска област, Московска област*, т. 26b

- облачић** (дем. од облак), т. 85d
облога, дат. -зи, т. 86d
облутак, -тка, мн. облуди, -така, т. 81b
обневидео, -ела (ек., нпр. обневидео човек), **обневидио**, -дјела (ијек.); **обневиделост** (ек.), **обневидјелост** (ијек.)
обнезнанити, не него обнезнанити
обнемоћи, в. моћи
обноћ (прил.)
обоа (обое, ген. мн. обоа), **обоист(а)**, мн. -сти (муз.)
обожавалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)
обожаватељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, **обожаватељкин**, т. 85а, 86b(7)
обоје, в. под оба
обојица, в. под оба
оболевати (не обољевати), **оболевање** (ек.); **оболијевати** (не обољевати), **оболијевање** (ијек.); тако и **побол(и)јевати**, **разбол(и)јевати се**
обољење, не оболење (у ек. и ијек.), т. 79
обрадив (ређе обрадљив)
обрађивачки, в. т. 82c(2)
образак, -сца (мн. образци-образца)
Обрасцов (рус. Образцов), т. 156b
обрашчић (дем. од образ), т. 77a(1)
обрвати, в. рвати се
обрџак, -тка, **обрџетко** (прил.), ек.
обрежак, -шка (мн. -шци, -жака), **обрежина**, **обрежје** (ек. и ијек.)
Обренбеговић, т. 56е
Обреновац, **обреновачки**, **Обреновачанин**, **Обреновачанка** (дат. -ки)
обрео (од обрести), ек. и ијек., в. т. 68c
Обри (енгл. Aubrey), т. 118
обријџак, -тка, **обријџетко** (прил.), ијек.
обрстити, **обршћен**, **бршћење**, т. 87, 87b(7)
обујмити, -им, несвр. **обујмљивати** и **обуимати**; **обујам**, -јма ('запремина'; 'обим, опсег')
обука (дат. обуци)
обути, обујем, обуј, **обух-обу**, **обуо-обула**, **обувен**; уп. **изути**
обући, обучем, обуку, обуци, **обукох-обуче**, **обукао-обукла**, обучен, **обукавши**
-ов и **-ова** у рус. презименима, в. т. 157а
овакав, -ква, -кво
овамо-онамо, т. 59
овамоте (прил., из нар. говора, према ходите, хајте и сл. за појачавање); тако и **онамоте**, **тамоте**, **амоте**
-овати према **-ирати**, **-исати**, т. 100b
овде (ек.), **овдје** (ијек.)
овде-онде (ек.), **овдје-ондје** (ијек.), т. 59c
Оверњ или **Оверња** (франц. Auvergne, истор. покр.), т. 164
Овиједо (шп., не Овједо), т. 176
овлаисати, **овлаишем** (не овлајисати), т. 73a(3), уп. и **-исати**
овластити, **овлашћен** (овлаштен), **овлашћење** (овлашћење), **овлашћивати**, т. 87, 87b(7)
овогодишњи, т. 58d
оврћи, **оврећи**, **овријећи**, в. под врћи
оврха, дат. -си, т. 86d
овчарка, дат. -ки, ген. мн. -ки; **овчаркин**, т. 85а, 86b(7)
овчији (овчји), т. 74d
Огастус (енгл. Augustus), т. 118
оглувети (ек.), **оглувјети** (ијек.), **пред оглухнути**, т. 70b
Огњена земља, трад., т. 105f, уп. и т. 21d (вел. слово)
Огњена Марија, т. 19d
оголевати (ек., не огољевати)
оголети (ек.), **огољети** (ијек.) 'постати го'; **оголити** (у ек. и ијек., 'учинити голим')
оголијевати (не огољевати), ијек.
огољење (ек. и ијек., не оголење), т. 79
ограисати, **ограишем** (боље него **ограјисати**), т. 73a(3), уп. и **-исати**
огрев, **огревни** (ек.); **огрев** (огрјев) и **огријев**, **огревни** (огрјевни) и **огријевни** (ијек.), т. 68j
огрепсти, в. **грепсти**

огризак (-ска, мн. -сци, -зака)
огријев (огрјев), в. под огрев
од (уз прилоге за време): *откад*,
откада и *од када*; *отсад*, *отсада*
и *од сада*; *одонда* и *од онда*; *одма-*
лопр(и)је и *од малопр(и)је*; *од ма-*
лочас и *одмалочас*, т. 62а(1)
одавде, ек. и ијек. (одавдје, ијек.)
одаврети (ек.), **одавријети** (ијек.),
в. -врети, -вријети
одадрети (ек.), **одадријети** (ијек.),
в. дрети
одаја, **одајица**
оданде
одапрети (ек.), **одапријети** (ијек.),
в. -прети
одасвуд, **одасвуда** (прил.)
одастрети (ек.), **одастријети** (ијек.),
в. -стрети
одбећи (одбегнути), в. избећи
одбити, в. бити
одбјећи (одбјегнути), в. избјећи
одблесак (-ска, мн. -сци, -сака), ек.
одбљесак, и **одблијесак** (-ска, мн.
-сци, -сака), ијек.
одбојка (дат. -ци), **одбојкаш** (вок.
-у), **одбојкашица**
одбрана, **одбрамбени**, **одбранити**
(арх. и хс. обрана итд.)
одвајкада, уп. **одискона**, т. 62b
одвека (прил, ек.)
одвијека (прил., ијек.)
одвићи (**се**) (одвикнем, одвикох,
одвикао) и **одвикнути** (**се**) (одвик-
нем, одвикох и одвикнух, одвикао
и одвикнуо); тако и **навићи** (**се**),
навикнути (**се**), **привићи** (**се**), **при-**
викнути (**се**) итд.
одвише (прил.)
одвјетник, **одвјетница**, **одвјетни-**
штво (ијек. зап., ек. облици нису
обични)
одвојив (не одвојљив)
одвојити (*од-двојити), одвојим, т.
81a
одвртка, дат. -тки, ген. мн. одвртака
и одвртки, т. 86b(3)
одврх, в. т. 62b
одгонетка, дат. -етки и -еци, ген.
мн. одгонетака, т. 86b(3)

одгризак (-ска, мн. -сци, -зака)
од данас, т. 62b
одевати (одевам, одевају, одевајући,
одевах, одевао, -ала, одеван), ек.
одежда (ек. и ијек.), ген. мн. оде-
жда, т. 94c(1)
одел и **одео**, одела (ек.), **одјел** и
одио, одјела (ијек.), у срп. изразу
није уобичајен термин, в. т. 68d
(уп. и 91a1)
одело, **оделце** (ген. -елца и -елцета),
одећа (ек.)
одељење (ек., не оделење), т. 79
оденути, **одести**, **одети**, в. денути,
де(с)ти
Одеон, т. 14g
одерати, в. дерати
одести, **одети** (ек.) в. денути,
де(с)ти
Одет (енгл. Odette), т. 118
одзад, **одзада** и **одзади** (прил.), по-
ред отпозади, страга
од зимус, т. 62b
одијевати (одијевам, одијевају, оди-
јевајући, одијевах, одијевао-одије-
вала, одијевао), ијек.
одијело, **одијелце** (ген. -елца и -ел-
цета), ијек.
одијум ('мржња', мање обично и
одиј), **одиозан**
Одисеј (грч. Odysseus), т. 97a
Одисеја, т. 14h
одискона (прил.)
одиста (прил.)
одићи (одигнем, одигох, одигао) и
одигнути (одигнем, одигох и одиг-
нух, одигао и одигнуо)
одјевни (ијек.)
одједанпут (прил.)
одједаред (прил.)
одједном (прил.)
одјел (одио), ијек., в. одел и т. 68d
одјељење (ијек., не одјелење), т. 79
од јесенас, т. 62b
одјести, **одјети** (ијек.), в. дјенути,
дје(с)ти
одјећа (ијек.)
од јутрос, т. 62b
од јуче(р)
од када и **откад**, **откада**, т. 62a(1)

- одлазак (-ска, мн. -сци, -зака)
од лане, од лани
од летос (ек.)
одлив, одливак (-вка, мн. -вци, -ва-ка) у ек.; у ијек.: одлив, одливак (хс. одљев, одљевак), т. 67с
одливати (одлијевати), в. под ливати (лијевати)
одлика (дат. -ци)
одлука (дат. -ци)
од љетос (ијек.)
одмазда, ген. мн. одмазда, т. 94с(1)
одмаздни, в. т. 82а(3)
одмалена (прил.)
одмалопр(и)е и од малопр(и)е, т. 62а(1),b
одмаћи (одмакнем, одмакох, одмакао) и одмакнути (одмакнем, одмакох и одмакнух, одмакао и одмакнуо); тако и измаћи, измакнути, примаћи, примакнути, умаћи, умакнути итд.
одмила, т. 62b
одмоћи, в. моћи
однашати (не него односити)
однедавна, однедавно, т. 62b
однекле
однекуд и однекуда
одно (предл.), в. -дно
одовуд и одовуда
одозго (одозгор, одозгора)
одоздо (одоздол, одоздола)
одока, т. 62b
одолети; одолевати, преодолевати (не -љевати) (ек.)
одолијевати, в. под одољети
одољети; одолијевати (не одољевати), тако и преодолијевати (ијек.)
одонда и од онда, т. 62а(1),b
одонуд, одонуда
одостраг и одострага
од памтив(и)ека, т. 62b
од почетка
одраније
одреда, т. 62b
одрезак (-ска, мн. -сци, -зака)
одрети, одријети, в. дрети
одрешит и одрјешит (ијек.), т. 68j
одсад; одсада и од сада, т. 62а(1),b
одсвагда
одсвакуд и одсвакуда
одсвуд и одсвуда
одселе (прил., 'одсад')
одселити се, -им се, т. 76а
одселење, т. 79
одсести (ек.), одсјести (ијек.), в. под сести
одсечак (-чка, мн. -чци, -чака), ек.
од синоћ
одсјај
одсјечак (-чка, мн. -чци, -чака), ијек.
одскитати, в. скитати
одскок, одскочити, -чим, одскочке (прил.), одскочница
одскора, одскоро, т. 62b
одспред и одспреда (ек.), одспријед и одсприједа (ијек.), обичније спреда, сприједа
одсто, поред посто, насто (%), т. 62b
одстојање
одстраг и одстрага, поред одо-страг(а), острог(а)
одстранити (одстраним, одстрањен)
одступити, одступница
одсудан
одсуство (ген. мн. одсустава), одсу-ствовати, т. 81d
одсути, обичније одасути, в. засути
од тада и отад, отада, т. 62а(1)b
одувек (ек.), одувијек (ијек.)
одужити (дуг, од од-дужити), оду-жим, т. 81а, 77а (2)
одупрети (се) (ек.), одупријети (се) (ијек.), в. -прети
одуха (дат. одуси)
одушка (дат. -шци)
од шале, т. 62b
одшепати
одшетати, -там (-ћем), т. 76а
одшити, в. шити
одшкринути
одшрафити и одшарафити
одштампати, -ам, т. 76а
одштета, одштетни (захтев)
одшуњати се
оен за франц. OIN (Поенкаре), т. 164
ожалостити, ожалошћен, ожалош-ћивати, т. 87, 87b(7)

- ожећи, в. жећи
оживети ('постати жив' и 'учинити живим'), ек., **оживјети** (ијек.); **оживити** (само у значењу 'учинити живим', и у ек. и у ијек.)
озад, озада, озади (прил.)
озго, озгор, озгора (прил.)
озепсти, в. зепсти
Озирис, т. 34а
озледа, озледити, озледљив, озлеђеник, озлеђеница, озлеђивати, озлеђење (ек.)
озлиједити, в. под озледа
озледа, озлиједити, озлиједим, озледљив, озлеђеник, озлеђеница, озлеђење (не озлеђење), **озлеђивати** (ијек.)
ознака (дат. -ци)
ој (ОЈ) у рус. именима, т. 157а
оказионалан, оказионалност, инстр. -ошћу (-ости)
Окаил (ар.), т. 110b(7)
оканити се (не оканути се), **оканим се, окано се, оканила се** и сл.
Океан (митол.), **океан** (хс. Оцеан, океан), т. 100d; *Атлантски океан, Тихи океан; из океана Тихога у Атлантски*, т. 35b
океанографија (хс. океанографија), т. 48а
Оклахома (енгл. Oklahoma), т. 118
оклоп; оклобција (у зн. 'оклопник')
око (ген. мн. очи и очију)
около (предл. и прил.); **околни, околност; около-наоколо**
окор(ј)ели, окор(ј)ети, в. под корети
окоштавати (необ. окошћивати)
окрек (ек., бот.), **окријек** (ијек.)
Оксфорд, оксфордски
октаедар, -дра, мн. -дри, -дара, т. 94b(1)
Октобарска (социјалистичка) револуција (или само: **Октобар**), т. 27b
Октоих првогласник; црнојевићки Октоих првогласник, 29b
октопод (боље него октапод)
октросати, -оишем, т. 73а(3)
окука (дат. -ци)
окулист(а), мн. -сти
олабавео, -ела (ек., нпр. олабавели конопци), **олабавио, -вјела** (ијек.); **олабавелост** (ек.), **олабавјелост** (ијек.)
Олга, дат. Олги, т. 86b(4)
Олга (рус. уоб.), т. 156b
Олгица, Олгичин, т. 85d(3), 85а
олеандар, -дра (не олеандер)
олеин, т. 73а
Олимп, Олимпија; олимпијада, олимпијац, олимпијка (дат. -ки), **олимпијски** (не олимписки, према олимпијада); *Пета олимпијада, Десете олимпијске игре*
оловка (дат. -ци); **оловчица** (дем.)
о. м., скраћ. 'овог м(ј)есеца', т. 225а
ом (према имену научника), т. 28b
-ом уместо **-ем** иза меких и отврдлих сугласника због дисимилације према претходном **е** (*хмелџом, келџом, кејом, жежом*, али ипак ек. *венцем, иј. вијенцем*), т. 89с
омален, т. 58а
омасовљење, т. 79
омастити, в. замастити
омашка (дат. -шци)
-оме, -ему, придевски и заменички наставци с покретним вокалом иза тврдог и меког (или отврдног) сугласника: *новоме : сињему, његовоме : нашему, коме : чему*, поред *новом, сињем, његовом, нашем, ком, о чем* (заст. и хс. кому, његовому, новому), в. т. 89d
омега (дат. омеги); *омега сат, омега часовник*, т. 51b
Омер (ар.), т. 110b(5)
Омерпашић, т. 56е
Омир (заст., с ослонцем на визант. изговор, сад *Хомер*), т. 100f
о. мј., скраћ. 'овога мјесеца', т. 225b
омлитавити; омлитавели, омлитавелост (ек.), **омлитавјели, омлитавјелост** (ијек.)
омршавели (ек.), **омршавјели** (ијек.); уп. **омршавити**
омршавити, -им (обичније него **омршавети, омршавјети**)
-ому – в. **-оме, -ему**
онамоте, в. под овамоте

- онде (ек.), ондје (ијек.)
 онемоћи, в. моћи
 онизак, -ска, онижи
 о-ноге, т. 51а
 онесвестити, в. осв(иј)естити
 онесвијестити, в. осв(иј)естити
 оновечери
 ономад (ономадне)
 ономлани и ономлане
 Онтерио или Онтарио (енгл. Ontario), т. 118, 119а
 Оњега (рус. уоб.), т. 156d(4)
 опајати и опахати
 опаљен, т. 79
 опаска (дат. -сци)
 опахати и опајати
 опело (ек.)
 операција, операциони (операциона сала и сл., ређе операцијски), оператор (нпр. у мед.), оператер (у техн. и сл.)
 опијело (ијек.)
 опијум, опијумски; *Опијумски рат*, т. 27а
 Опјењски (пољ. Opieński), т. 147
 опклада, опкладити се (оклада итд.)
 опколити
 опкорачити, опкорачење, опкорачке (прил.)
 опнокрилац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91с(3)
 оповрћи и оповргнути, в. под врћи
 опозиција, опозициони (опозицијски), опозиционар (опозиционер)
 опорука (дат. -ци)
 оправка (дат. -ци)
 опредељење (ек., не определење), опредељење (ијек., не определење), т. 79
 опрека (дат. -ци)
 опростити, опроштен (и опрошћен), опроштење, опраштати, т. 87, 87b(7)
 опруга (дат. -зи)
 опсена, опсенар, опсенарка (дат. -ки), опсенарство (ек.); опсјена, опсјенар, опсјенарка, опсјенарство (ијек.)
 опсерваторија (опсерваториј, опсерваторијум), т. 96с(2)
 опсервација, т. 76d
 опсјена, в. под опсена
 опструкција, т. 76d
 опсцен ('непристојан, скаредан')
 оптика (дат. -ци), т. 86с
 оптимизам, -зма, оптимист(а), мн. -сти, опстимисткиња
 оптицати, оптицај (и у ек. и у ијек.), уп. т. 68a(2)
 опћи, опћина и сл., в. под општи и т. 87d
 опуномоћити, опуномоћеник
 опустити, в. допустити
 опустити, опушћен (опуштен), т. 87, 87b(7)
 опушак (-шка, мн. -шци, -шака)
 опход; опходити се, опхођење
 опхрвати, в. рвати се
 опчарати, опчараност, INSTR. -ошћу (-ости)
 опчинити, -им, опчињеност, INSTR. -ошћу (-ости)
 општи (опћи), општина (опћина), општенародни, општепознат, општесловенски итд. (опћенародни итд.), уп. т. 87d (шт: ħ) и т. 58h (спој. писање)
 општина: *општина Стари град, општина Врачар, општина Цетиње, општина Лиман* итд., т. 26а
 оранж (прид. непром.): *оранж боја, оранж десен*
 оранжада (обичније него оранцада)
 Орање (хол. Oranje), т. 169
 ораторијум (и ораториј), мн. ораторијуми (и ораторији), т. 96с(2)
 орах (мн. ораси, ораха, ак. орахе)
 орашица (према орах), т. 85
 организам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
 организациони (организацијски), т. 74b
 орден: *орден за храброст, орден рада, орден подвезице, орден заслуга за народ првог реда (или I реда), орден белог орла с мачевима* итд. и (у истицању служб. назива) *Орден за храброст* итд., т. 29е
 Орел (рус., град), т. 156b
 оријент (исток), Оријент (источне земље и народи, Предња Азија),

оријенталан, -лна, -лни, **оријенталист(а)**, мн. -сти, **оријенталистичкиња**; *Оријент експрес*, т. 50b(1)

оријентализам, -зма, ген. мн. -зама (позајмица из арапског, персијског или турског језика), т. 94b(1)

Орја Лука, дат. Орјој Луци, т. 21a

орјат, в. хорјат

Орловача (пећина), т. 14c

Орловска губернија, т. 26b

ормар и **орман**

орнаменат и **орнамент**, -нта, ген. мн. -ната, т. 94b (2)

-оро (-еро): *четворо* (четверо), *петоро* (петеро), *деветоро* (деветеро), *десеторо* (десетеро), *дванаесторо* (дванаестеро), *педесеторо* (педесетеро) итд.; тако и *четвори* (четвери, нпр. опанци), такође у слож.: *четвороцифрен* (четвероцифрен), *четворострук* (четворострук), али је боље *петострук*, *деветострук*, *десетоспратница* и сл. него *петорострук* (петерострук), *десетороспратница* (десетероспратница) итд.; на шток. истоку обичније је **ор** него **ер**, али само *четверац*, *десетерац* итд.

Ортега (шп. Ortega), т. 179

ортографија, т. 48a

ортопедски, т. 76a

оружје

Орфи (мађ. Orfú), т. 139

осам-девет стотина, т. 59b

осамдесет-деведесет, т. 59b

Осамнаести бример, т. 27b

осамсто, **осам стотина**: *осамсто четрдесет (и) пет (петоро, петорица, пети)*, *осам стотина четрдесет (и) пет*, т. 60ab

освајачинин (према освајачица), т. 85c

освајачки, т. 82c(2)

освајачко-колонизаторски, т. 58f(5)

Освалд (енгл. Oswald), т. 118

Освалд (нем. Oswald), т. 143

освестити, в. под **осв(и)јестити**

освештати, **освештавати** (водицу, масло, у овом зн. не „освјештавати“); друго је **освјештавати** (углавном хс.), в. под **осв(и)јестити**

осв(и)јестити, **осв(и)јешћен** (освешћен – освјешћен), **осв(ј)ешћење** (освешћење – освјешћење), **осв(ј)ешћивати** (необ. освјештавати), т. 87, 87b(7); вар. **осв(ј)ештавати** од осн. „св(и)јест“ посебно је непогодна, нарочито у ек. лику, због подударана са освештавати од „свети“ (нпр. *освештавати водицу*)

Освјенћим (пољ. Oświęcim), т. 147

осека (дат. -ци; погрешно је у ијек. осјека, јер је реч изведена од осећи, осекнути)

ослабео, -ела (ек., нпр. ослабео вид, ослабеле руке), **ослабио**, -јела (ијек., ослабјеле руке); **ослабелост** (ек.), **ослабјелост** (ијек.)

ослабети (ек.) и **ослабјети** (ијек.) у значењу 'постати слаб', поред **ослабити** (ек. и ијек.), и у претходном значењу и у значењу 'учинити слабим'

ослепети, **ослепити**, в. слепети, слепити

ослијепити, **ослијепјети**, в. слијепити, слијепјети

ослободилац, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)

Осман (ар.), т. 110b(5)

Османлијско царство, т. 20e

Осман-паша, т. 55a

Османско (Отоманско) **царство**, т. 20e

Осми конгрес физичара и хемичара Црне Горе, т. 27

осмијех (ијек. – не осмјех)

осмоза, т. 100c

осмолетка (ек.), **осмољетка** (ијек.), дат. -тки

осмошколка, дат. -ки, **осмошколкин**, т. 85a, 86b(7)

оснивалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1), обичније **оснивач**, вок. -ачу, INSTR. -ачем

оснивачинин, т. 85c

основка (дат. -ци и -ки)

осредњи, т. 58a

оставка (дат. -ци)

Остајен (хол. Ostayen), т. 169

- остао** – пропао, т. 199а
- остар(ј)ети, остарити**, в. под старети
- остатак**, -тка, мн. остаци, -така, т. 81b
- остварив и остварљив**
- Остин** (енгл. Austin), т. 118
- остраг и острага**
- острига**, дат. -ги и -зи, **остригин**, т. 85а, 86с
- острићи**, в. стрићи
- Острог**, прид. **острошки**; *манастир Острог; Василије Острошки*
- оструга** (дат. -зи)
- отад; отада и од тада**, т. 62а(1),b
- отац**, оца, вок. оче, мн. очеви (оци), очева (отаца), т. 81b
- отацбина, отацбински**, т. 75
- Отацбински рат**, т. 27а
- отворено-**: *отвореножут, отворенозелен, отвореноплав* итд.
- отерати** (склоп: од-терати), отерам (ек.), т. 81а
- отимачки**, т. 82с(2)
- отисак** (-ска, мн. -сци, -сака)
- отићи**, отидем и одем, отиди, отидох-отиде и одох-оде, отишао-отишла, отишавши (заст. отишав); у П су признати и облици са **ћ** ум. д: отићем, отићи, отићох-отићије, али предност имају Вукови облици са д; други глаголи слож. са ићи имају уједначен образац (в. изаћи)
- отицати**, у ек. и ијек. (ијек., углавном у хс., отјецати; за отијецати в.т. 68а3), т. 67ц, 68а(3)
- отјерати** (од од-тјерати), отјерам (ијек.), т. 81а
- откад; откада и од када**, т. 62а(1),b
- откако**, т. 62b
- откати**, в. ткати
- откинути** (откинем, откинух и откидох)
- отклон, отклонити**
- отклоњив и отклонљив**
- откопати**, в. копати
- открити**, в. крити
- откуд и откуда; откуд(а)год и откуд(а) год**, према зн., т. 61с
- откуп, откупити**
- откуцати, откуцај**
- отмен** (ек. и ијек.), **отмјен** (ијек.), т. 68k
- отоич** (прил., из нар. говора, 'мало-пре')
- Отоманско царство**, т. 20е
- оточанка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86b(7)
- Оточац**, Оточца, т. 79
- отпадак** (-тка, мн. отпаци-отпадака)
- отпити**, в. пити
- отплакати, отплачем**
- отпочетак**, -тка, мн. отпочеци, -така, т. 81b
- отпочети**, в. почети
- отправити** (отправим, отправљен)
- отпрве**, т. 62b
- отпре** (ек.)
- отпређе** (прил., обичније отпре, отприје)
- отпремнина**
- отприје** (ијек.)
- отрежњење** (ек. и ијек.)
- отћушнути** (отћушнем, отћушнут)
- отуд и отуда**
- отхранити** (отхраним, отхрањен)
- отхујати, отхујим**
- отфијукати**, -чем
- отфикарити**, -им
- отцепити**, -им (ек.), т. 81b
- отцепљење** (не отцепљење), ек.
- отцијепити**, -им (ијек.), т. 81b
- отцјепљење** (не отцјепљење), ијек.
- отцурити**, -им
- отчепити**, -им (отчепљен)
- оћопавити**, -им (као омршавити, в.)
- оћоравити**, -им (као омршавити, в.)
- оћутати; оћутети** (ек.) и **оћутјети** (ијек.), в. ћутати
- офанзива, офанзиван, офанзивност** (хс. офензива и сл.)
- Офелија** (енгл. Ophelia), т. 118
- официјелан**, -лна
- оформљење**, т. 79
- офсајд** (ген. мн. офсајда, т. 94b3); *офсајд позиција, офсајд замка*, т. 50b
- офсет** (типогр.); *офсет техника, офсет штамп* т. 50b
- офталмологија, офталмолог** (мн. -зи), **офталмолошки**

Охајо (енгл. Ohio), т. 118
Охридско језеро; *језера Охридско и Преспанско, из језера Охридског у Преспанско*, т. 35ab
о. с., скраћ. '*opus citatum*' (наведено дело), т. 226b
Оцеан, океан, в. Океан
Очеви (празник), **Очеви** (и Оци), т. 81b
оцеубиство, в. убиство
очас (прил., 'одмах')
очврснути (очврснуо, -снула и очврсао, -сла)
очев, ген. очева и очевог(а), поред (ређе) **очин**, ген. очина и очиног(а)
Очеви и Оцеви (празник), т. 81b
очевидан (-дна), **очевидац** (очевица; очевици-очевидаца итд.), **очевидно**, **очевидност** (не „очивидно“ и

сл., што настаје према очигледан, очигледно итд.)
Оченаш (молитва)
очепити ('нагазити')
очигледан, очигледно, очигледност
очин, в. очев
очистити, в. рашчистити
очит; очито (прил.)
очни и (ређе) **очињи**
Оџаци, оџачки, Оџачанин, Оџачанка (дат. -ки)
ошве, мн. ж. (ген. ошава)
оштетити (-им, оштећен), **оштећење**
оштро-: *оштровид(н)ост, оштролистан* (-сна), *оштроок, оштроуман, оштроумље, оштроумност*
оштрокопџа (обичније него -нџа)
оштролистан, -сна, т. 82a(2), 82b

П

п у перс. именима (нпр. **Панднама**), за разлику од ар., т. 112a
Павао, Павла, вок. Павле
Павичин (према Павица)
павлака (дат. -ци)
Павле, Павла, вок. Павле; **Павлов**
Паг, пашки, Пажанин (мн. -ани), **Пажанка** (дат. -ки); *Пашки канал*
паганин, паганка (дат. -ки), **паганство** (обичније него поганин и сл.)
Пад (заст. ум. По, итал. река), **падски**; *Падска низија* (низина), т. 13a
Падова, падовски, Падованац (вок. -нче), **Падованка** (дат. -ки)
пажња (од паз-), т. 77b
Пазарац, пазарски, в. Нови Пазар
Пазовчанка, дат. -ки, т. 86b(6)
пазухо (не пазуво), **пазушни**
пајати и **пахати, пајалица** и **пахалица**
Пајин (према Паја и Пајо, ген. Паје)
Пајица, т. 73a(1)
Пајичин (према Пајица)

Пајов (према Пајо, ген. Паја)
пакостан, -сна, т. 82a(2), 82b
пакпапир
Пакрац, пакрачки, Пакрачанин, Пакрачанка (дат. -ки)
пакт, пактирати; *Атлантски пакт, Варшавски пакт, Тројни пакт*
паладијум (паладиј), уп. т. 100a
Паланка, дат. -ци, т. 86c
Паланка, паланачки, Паланчанин, Паланчанка (дат. -ки); *Бела Паланка, белопаланачки, Белопаланчанин, Белопаланчанка* (дат. -ки), *Крива Паланка, кривопаланачки, Кривопаланчанин, Кривопаланчанка* (дат. -ки)
палац, палца, вок. палче, мн. палци, палаца (прст); **палац, паоца**, мн. паоци, палаца, паоцима (шипка у точку), т. 91c(3)
палачинка (дат. -ки и -ци, ген. мн. -инки и -инака)
Палеж, палешки, Палежанин, Палежанка (дат. -ки)

- палетковати (ек.), обичнији је ијек.
лик и у ек. изразу
- Палилула** (део Београда), уп. т. 14с
- палимпсест** (пергамент с којега је обрисан стари текст да се напише нови)
- палчић** (дем. од палац), т. 85d
- Палчић, Палчица** (имена из бајки),
Палчицин
- паљен**, т. 79
- паљење** (не палење), т. 79
- паљетковати** (ијек., често и у ек.)
- паљокастра** (алб. Palokastra), геогр., т. 107b(2)
- Паљуги** (итал. Pagliughi), т. 122
- памтивек** (ек.), **памтивијек** (ијек.), у изр.: *од памтив(и)јека*
- памфлет**, **памфлетист(а)**, мн. -сти
- Панама, панамски, Панамац, Панамка** (дат. -ки); *панама шешир; Панамски канал*
- панахија** (не панаија)
- Панднама** (п у перс. именима), т. 112а
- паника** (дат. -ци), **паничар** (вок. -ару и -аре), **паничарка** (дат. -ки)
- Панић-Сурепов**, т. 58b
- Панков** (нем. Pankow), т. 143
- Панонија, панонски, Панонац** (вок. -нче), **Панонка** (дат. -ки)
- пансион, пансионат** (необ. пензион и сл.)
- панславизам, панславистички, панславист(а)** (каткад и панславен, пансловен, -ство)
- Пантеђн** (као име одређене грађевине); **пантеђн** (у општем значењу, нпр. храм посвећен свим боговима)
- Панчево, панчевачки, Панчевац, -вца** (вок. -вче), **Панчевка** (дат. -ки); *Панчевачки рит*
- паоци**, в. под палац
- папа** (малим словом), т. 33; *Свети отац папа* (а не Свети Отац Папа), т. 39de
- папига**, дат. -ги; **папигин**, т. 85а, 86с
- папигица**, т. 85d
- папир категорија** (предност одвој. писању), т. 50b(2)
- папирологија**, т. 48а
- паприка**, дат. -ци, т. 86с
- пара-**: паравојни, парадржавни, парапсихологија; уп. и т. 49е(4)
- парабелум** (оружје), т. 29f
- параболоид**
- паразит, паразитизам, паразитологија** (не парасит и сл.)
- парамециј и парамецијум**
- парампарче, -ета**, зб. парампарчад
- параноја, параноичан, параноик**
- Параћин, параћински, Параћинац** (вок. -нче), **Параћинка** (дат. -ки)
- Париз** (град., франц. Paris), т. 163, **париски** (хс. паришки), **Парижанин** (шаљ. и ирон. Паризлија), **Парижанка** (дат. -ки); *Париска* (Паришка) *комуна*, т. 14 (вел. слово)
- Парис** (не Парид), т. 97с(2)
- парламент** (парламенат), ген. мн. -ната, т. 94b(2)
- паробродски**, т. 76а
- Партенон** (грађевина), т. 14i
- партизан; Партизан** (име клуба), **партизанавац** (члан или симпатизер клуба)
- партизанка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, **партизанкин**, т. 85а, 86b(7)
- партија, партијски, партијац, партијка** (дат. -ки)
- партијка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, **партијкин**, т. 85а, 86с
- пасји**, т. 74d
- Пасквале** (итал. Pasquale), т. 122
- Паскуаро** (шп. Pázcuario, град и језеро), т. 179
- Пастер** (франц. Pasteur), *Пастеров завод; пастеризација, пастеризовати* (-ирати)
- пасти** (не паднути), паднем
- пасти, пасем**
- пасторак, -рка** (мн. пасторци-пасторака), **пасторка** (дат. -ки), т. 86b(7)
- пастрмка** (дат. -ци, дијал. пастрвка)
- пастел; пастел боја, пастел портрет**, т. 50b; **пастелни пастув и пастух**, т. 70b,71
- Пасха**, т. 14f (вел. слово); дат. -хи, т. 86b(2)

- патак, патка (мн. паци-патака и обичније паткови-паткова)
 патика, дат. -ци, т. 86с
 патка, дат. патки, ген. мн. патака, т. 86b(3), 94с (2)
 паткица, т. 85d(1)
 патлиџан
 патолог, патологија, патолошки
 патријарх (малим словом); *Његова светост патријарх* (а не Његова Светост Патријарх), т. 39de
 Патрик (енгл. Patrick), т. 118
 патриот(а) (мн. патриоти), патриотизам, -зма, патриотски
 Патриша (енгл. Patricia), т. 118
 паук (мн. пауци-паука и паукови-паукова)
 паун (мн. пауни-пауна и паунови-паунова); *паун-перо* (поет.)
 пахати и пајати, пахалица и пајалица
 пацифизам, -зма, пацифист(а), мн. -сти, пацифисткиња
 Пацифик, пацифички
 пацка, дат. -цки, ген. мн. -цака и -цки, т. 86b(2)
 Пачетин, пачетински, Пачетинац (инстр. -нцем), Пачетинка (дат. -ки)
 пачји (пачији), в. т. 74d
 пашалук, пашалучки; *Београдски пашалук* (истор.)
 пашче (од пас), пашчета, зб. пашчад, ген. пашчади, т. 77a(1)
 певати, певац (вок. певче, мн. певци-певаца), певчев, певачица (-ачицин), певуцкати, певушити (ек.)
 пега, дат. пеги (ек.), т. 86b(5)
 Педесетница (цркв. празник 'Духови')
 педесет-шездесет, т. 59b
 педијатар, -тра (ген. мн. -тара), педијатрија, педијатријски
 пежо (аутомобил), т. 29f
 Пезаро (итал. Pesaro), т. 122
 Пеишото (порт. Peixoto), т. 149
 пејзаж, пејзажист(а), мн. -сти (не пејсаж)
 Пејин (према Пеја и Пејо, ген. Пеје), т. 73a(1)
 пејоратив (погрдна реч), пејоративан, -вна, пејоративност, инстр. -ошћу (-ости), боље него пејоратив и сл.
 пекаричџин (према пекарица), т. 85b
 Пекинг (трад., не „Бејџинг“), т. 133; уп. и т. 103b
 Пелазги, Пелазга, т. 86a, 94b(3)
 Пелопонески рат, т. 27a
 Пелхримов (чеш. Pelhřimov), т. 172
 пенал ('једанаестерац'), не пеналтик
 Пенелопа (грч. Pēnelopē), т. 97a
 пензија, пензијски и пензиони, пензионер (вок. -еру), пензионеров, пензионерка (дат. -ки), пензионерски (не пенсија и сл.)
 пеницилин, т. 29f
 пенулгима (претпоследњи слог у речи)
 пепељуга, дат. -зи (биљка, змија и др.); Пепељуга, дат. -ги (име из бајке); пепељугин, Пепељугин, т. 85a, 86с
 перајица, т. 73a(1)
 Пераст, перашки, Пераштанин, Пераштанка (дат. -ки)
 пергамент (пергаменат), т. 93b(2)
 перика, дат. -ци, т. 86с
 Перикле (Перикло) (грч. Periklēs), ген. -кла, Периклов, т. 97a
 Перин (према Пера и Перо, ген. Пере)
 перипетија, т. 100с
 Перичин (према Перица)
 Перл Харбур (енг. Pearl Harbour, т. 119с), Перл Харбура (одв. пис.), т. 57b; перлхарбурски (спој. пис.), т. 58с
 Пермет (алб. Përmet), геогр., т. 108
 Перов (према Перо, ген. Пера)
 Персеј (хс. Перзеј), т. 100с
 Персија, персијски (хс. Перзија), т. 100с
 Перу (ген. Перуа), перуански, Перуанац, Перуанка (дат. -ки)
 Перуђа (итал. Perugia), т. 122
 Перуин, т. 34a
 перуника (дат. -ци)
 перфекат и перфект, -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2)

- першун (бот.), не першин
песак (-ска, у спец. значењу мн. -сци, -сака), ек.
песимисткиња, т. 82а(1)
Пета (непријатељска) офанзива, т. 27d
Петар (рус. Пётр, ген Петра́), трад., т. 105f
Петар Велики, т. 19а
Пета република, т. 20е
Петар Петровић Његош, двојно презиме, т. 56а
петелька (дат. -ци)
Петефи, -ија (мађ. Petöfi), Петефи-јев
Петнаести конгрес историчара Југославије, в. т. 27
петорка (дат. -ци, ген. мн. петорки и петорака)
петоро (петеро), в. под -оро
петоро-шесторо (нпр. путника), в. т. 59а
петошколка, дат. -ки, петошколкин, т. 85а, 86b(7)
пет-шест, пет-шест стотина, пет-шест хиљада, т. 59b
Петрарка (итал. Petrarca), дат. -ки, петраркизам, петраркист(а), мн. -сти, петраркистички
петрахиљ, не него епитрахиљ
Петрова гора, т. 21е
Петроварадин, петроварадински, Петроварадинац, Петроварадинка (дат. -ки)
Петровдан, Петровдана, Петрова дана и Петрова дне, о Петровдану, Петрову дану и о Петрову дне
Петровићев, т. 15
петрово (и петровско) цв(иј)еће, в. т. 28d
Петроград, Петербург, Санкт Петербург, в. т. 105f
петролејка (дат. -ци)
петсто, пет стотина: *петсто двадесет и два (двоје, двојица, други), пет стотина двадесет и два*, т. 60ab
Пећ, пећки, Пећанац, Пећанка (дат. -ки); *Пећка патријаршија* (истор. установа и манастир)
Пећанац, -нца (нпр. бивши Ђак пећке гимназије), т. 28f
пећка, дат. -ћки, ген. мн. -ћки и -ћака, т. 86b(1)
пећки (не пећски), т. 76b, 82c(1)
пецаљка (дат. -ки и -ци)
печат цара Соломона (бот.), 28d
Печенег, мн. Печенези (86а), печенешки
Печуј или Печух (трад., мађ. Pécs; не „Печ“), т. 139
печурка (дат. -ци, ген. мн. -рки и -рака)
пешнице и пешке (ек.)
Пивљанин, мн. Пивљани, Пивљанка, дат. -ки, т. 14b
Пигмеји (не Пигмаји), т. 98а
Пиза (итал. Pisa), т. 122
пијанисткиња, т. 82а(1)
пијаничин (према пијаница), т. 85b
пијачар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), пијачарев и пијачаров
пијевац (ијек., петао и певач, песник; вок. пијевче, ген. мн. пијеваца); у зн. 'песник' и пјевац (пјевче, ген. мн. пјеваца); уп. т. 68g
пијевница и пјевница (ијек.)
пиједестал, т. 73с
Пијемонт (трад., итал. Piemonte), т. 122 (уп. и 121с)
пијесак (-ска, у спец. значењу мн. -сци, -сака), ијек.; *Ђурђевачки Пијесци* (геогр., насељено место), *Хан Пијесак* (геогр.), т. 57ц.
пијехати (дисати, издисати), пијехнути (ијек.)
пјевац, в. пијевац
пјега (дат. пјеги), т. 86b(5), ијек.
пјеније (цркв.; тако у ијек. и ек.)
пијанка (дат. -ци), пијанац, -нца, пијаница (пијаничин)
пијаца, пијачни, пијачарина
пијук, мн. пијуци
Пикардија (трад., франц. Picardie), т. 163
пиктије, пиктијаст, в. пихтије
пилићар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), пилићарев и пилићаров
пилот, пилотски; *пилот ловац*, т. 59а

- пиљаричин (према пиљарица), т. 85b
- пиљарка (дат. -ки), пиљаркин, пиљарица, пиљаричин
- пинакотека, дат. -ци, т. 48a
- пингпонг, т. 59a, 76e
- пион, пиона, т. 73b
- пионирка, дат. -ки, ген. мн. -ки, пиониркин, т. 85a, 86c
- Пипин Мали, т. 19a
- пире, -еа; *кестен-пире*, *кромпир-пире*
- Пиринеји (мн. м.), *пиринејски*; *Пиринејско полуострво*
- Пирот, *пиротски*, *Пироћанац*, *Пироћанка* (дат. -ки)
- Писарев (рус., не Писарјев)
- писка (дат. писци и писки)
- Пистоја (итал. Pistoia), т. 122
- Пит (енгл. Pete), т. 118
- Питагора (грч. Pythagoras), т. 97a; *Питагорина теорема*
- Питер (енгл. Peter), т. 118
- пити, пијем, импер. пиј, пијмо, пијте, т. 73c, 74e
- Питија (пророчица), *питијски*
- Питсбург (енгл. Pittsburgh), т. 118
- пихтије (ж. мн., ген. пихтија), *пихтијаст*, боље него *пиктије*, *пиктијаст*
- пица (итал. pizza), т. 121-122
- пицерија (итал. pizzeria), т. 121-122
- пиши кући пропало (пиши-кући-пропало), предност одв. пис., 59e
- пиштаљка, дат. -љци, ген. мн. -ки, уп. т. 86b
- Пјаченца (итал.), т. 121
- пјевачичин (ијек.), т. 85c
- пјевница и пијевница (ијек.)
- пјега, дат. пјеги (ијек.), т. 86b(5)
- Пјер (франц. Pierre), т. 164
- Пјермарини (не „Пијермарини“), итал., т. 121c
- Пјетранђели (не „Пијетранђели“), итал., т. 121c
- Пјетро (не „Пијетро“), итал., т. 121c
- пјешнице и пјешке (ијек.)
- Пјештјани (слч. Piešťany), т. 159
- Пјомбино (не „Пиомбино“), итал., т. 121c
- плављење, т. 79
- плаво-бело-црвена (застава), ек., плаво-бијело-црвена (застава), ијек., т. 58gi
- плавојка, дат. -ки, т. 86b(7)
- плавојчица (од плавојка), т. 85d
- плавомодар, -дра, т. 58g
- плавосив, т. 58g
- плакати, плачем, плачу, плачући, (о)плакав(ши), (о)плакан
- пламен, мн. пламенови и (ређе) пламени (поет. и плам)
- пламетети (ек.), *пламтјети* (ијек.)
- планетаријум и планетариј, т. 100a
- планина; *Грмеч планина*, *Кучај планина* (предност одв. писању); *Шар-планина*, т. 57d
- планинарка (дат. -ки), *планинка* (дат. -ки)
- пластика (дат. -ци)
- плато, платоа (мн. платои-платоа)
- Плаут (лат. Plautus), *Плаутов*, *плаутовски*, т. 97b
- плачка, дат. -чки (о плакању), т. 86b(1)
- плашљив, *плашљивост*, инстр. јд. -ошћу (-ости)
- плебс, *плебејан*, *плебејка* (дат. -ки)
- плевити (ретко плети), ек.
- пледоаје, *пледоајеа*
- плејада, в. Плејаде
- Плејаде (сазвежђе Влашићи, мн. ж. р.), ген. Плејада; *плејада* (група истакнутих, славних људи), ген. плејаде, т. 74a
- плеј-оф, т. 50e
- племенити: *племенити Пејаковић*, *племенити Исаковић*, т. 19c
- племенка (лоза), дат. -ци и -ки, ген. мн. -ки, т. 86b
- племићки, т. 82c(1)
- плеоназам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- плесан (плесни, инстр. плешњу, плесни), *плеснив* (не плеснав), *плеснивити*, *плеснивљење*, *плеснивост* (ек.)
- плети (ек.), *плевем*, *плеву*, *плевући*, *плеви*, *плех-пле*, *плео-плела*, *плевен*, (о)плевши, поред обичнијег *плевити*, -им

- плећа**, с. мн. (плећа̂-плећима) и (ре-
ђе) **плећи**, ж. мн. (плећи̂-плећима
итд.)
- плеће**, -а
- плећка**, дат. -ћки, ген. мн. -ћки и
-ћака, т. 86b(1)
- пливачицин**, т. 85с
- плијевити**, -им, имперф. плијевљах,
трп. прид. плијевљен (ијек.), т.
68с; в. пљети
- плијесан** (инстр. плијешњу и плије-
сни), ијек.
- Плимут** (енгл. Plymouth), т. 116, 118
- Плиније**; *Плиније Млађи*, *Плиније
Старији*
- плио** и **пљео** (од пљети), обичније
плијевио (од плијевити), т. 68с
- плиоцен** (геол.)
- Плитвице** (ж. мн.), **плитвички**; *Пли-
твичка језера*
- пловка** (дат. -ки)
- пловчији** (пловчји), в. т. 74d
- плодотворан**, -рна, 58а
- plosка** и **пљоска** (дат. -сци и -ски);
тако и **плоснат** и **пљоснат** и сл.
- плоча**; *спомен-плоча* (спомен-плоче
итд.)
- плуг** (мн. плугови, песн. и плузи)
- плурализам**, -зма, мн. -зми, -зама,
т. 94b(1)
- плутократија**, **плутократа** (мн.
плутократа), уп. т. 100d
- плутонијум** (плутониј)
- пљућа**, с. мн. (пљућа̂-пљућима, не
пљућију); јд. **пљуће**, -а (у зн. пљућно
крило)
- пљачка**, дат. -чки, ген. мн. -чки, т.
86b(1)
- Пљевља**, с. мн. (Пљеваља, Пљев-
љима итд.), **пљеваљски**, **Пљевљак**,
Пљевљанка (дат. -ки, т. 86bб)
- пљео** и **плио** (од пљети), в. плио
- пљеснив** (не пљеснав), **пљеснивити**,
пљеснивљење, **пљеснивост**, инстр.
-ошћу (-ости), ијек.
- пљети** (ијек.), плијевем, плијеву,
плијевући, плијеви, пљех-пље,
плио и пљео, пљела, плијевен и
пљевен, (о)пљевши, поред плије-
вити, -им
- пљоска** и **plosка** (дат. -сци и -ски);
тако и **пљоснат** и **плоснат** и сл.
- пљувачка**, дат. -чки, т. 86b(1)
- пљуска** (дат. пљусци, ген. мн. пљу-
ски и пљусака)
- п-мезон**, т. 51а
- По** (итал. Po), боље него **Пад** (од
лат. Radus), али *Падска низија*
(или низина) – т. 122
- побећи** (побегнути), в. избећи
- побити**, в. бити, бијем
- Побједа** (лист), т. 14h
- побјећи** (побјегнути), в. избјећи
- побогу**, т. 62b
- поболевати**, **поболијевати**, в. обо-
левати, оболијевати
- побоље** (прил.)
- побрегуша** (ек. и ијек., зоол.)
- побрежица**, **побрежје** (од брег и
бријег), уп. т. 85
- побрзо** (прил.), **побрже**
- поваздан** (прил.)
- повелик**, т. 58а
- поверилац** (-иоца, вок. -иоче, ген.
мн. -илаца), ек.
- повесмо** (ек.)
- повест**, -и, инстр. повешћу (пове-
сти), ек; **повијест**, -и, инстр. пови-
јешћу (повијести), ијек.
- повити**, в. вити
- повјерилац** (-иоца, вок. -иоче, ген.
мн. -илаца), ијек.
- повјесмо** (ијек.)
- повлака** (дат. -ци)
- повластити**, в. овластити
- поводац**, **повоца**, мн. поводи-пово-
даца ('улар')
- поворка** (дат. -ци)
- повратак**, -тка, мн. повраци-повра-
така
- повртати (се)**, **поврћем (се)**, несвр.
према поврнути (се) – не поврћати
(се)
- поврх** (предл.), уп. под -врх и т. 62b
- повуци-потегни**, т. 59d
- погдегде** (ек.), **погдјегдје** (ијек.)
- погдекоји** (ек.), **погдјекоји** (ијек.)
- погибао**, -бли (инстр. -бљу и -бли);
у истом зн. и **погибель**, -и
- погнати**, в. гнати

- погодак**, -тка, мн. погоци, -одака, т. 81b
- погорелац**, -лца, вок. -лче, мн. -лци, -лаца (ек.), **погорјелац**, погорјелца и (ређе) погориоца, вок. погорјелче (погориоче), мн. погорјелци (погориоци), погорјелаца (ијек.), т. 91c(2)
- погостити**, в. гостити
- поготово** и **поготову**
- погребати** (лозу), ек., т. 68a(5)
- погрешка** (дат. -ци), ек. и ијек.
- погријевати** (лозу), ијек., т. 68a(5)
- погубљење**, т. 79
- под**, пише се одвојено с називима годишњих доба: *под јесен*, *под зиму*, т. 62a(4)
- под(а)**, предлог; редовно се употребљава краћа форма (*под јастуком*, *прстом*, *земљом*) осим испред облика **мно** (*пода мно*) и испред заменичких енкликтика (*пода се*, *пода њ*), т. 94a(1)
- подадути**, в. дути
- подал**, в. подао
- подалек**, **подаљи**, **подалеко**, **подаље**
- поданички**, **подаништво**, т. 82c(2)
- подао** (подал), подла, подло, т. 91e
- подастрети**, в. -стрети, -стријети
- подастријети**, в. -стрети, -стријети
- податак**, -тка, мн. подаци, -така, т. 81b
- подати**, в. под дати
- Подбара** (део Новог Сада), т. 14c
- подбити (се)**, в. бити
- под богом**, т. 62b
- Подборжани** (чеш. Podbořany), т. 172
- подбрадак**, -тка (мн. подбраци-подбрадака)
- Под Брдо** (насељено место)
- подбуо**, в. подбухнути
- подбухао**, -хла и **подбуо**, подбула; **подбухнути** (боље него подбунути), подбухнем, подбухох и подбухнух, подбухао, подбуо и подбухнуо, т. 70d
- по двапут**, **по два пута**
- подвиг**, мн. подвизи, т. 86a
- подвити**, в. вити
- подвластити**, в. овластити
- подводицин**, т. 85c
- подвољак**, -љка (мн. подвољци-подвољака)
- Подгор** и **Метохијски Подгор**, т. 22
- Подгорина** и **Ваљевска Подгорина**, т. 22
- Подгорица**, **подгорички**, **Подгоричанин**, **Подгоричанка** (дат. -ки)
- Под Гором** (насељено место)
- поддијалекат**, **поддијалекта**, ген. мн. поддијалеката, т. 81a
- подђакон**, т. 81b
- поделак** (ген. подеока, мн. подеоци-поделака) и **подељак** (подељка, подељци-подељака) (ек.)
- подерив** (подерљив)
- подијум** (подиј)
- подићи**, **подићем**, боље него **подаћи**
- подићи** и **подигнути**, в. дићи
- подјелак** (ген. подиока, мн. подиоци-подјелака) и **подјељак** (подјељка, подјељци, подјељака) (ијек.)
- под јесен**, т. 62b
- под корак**, т. 62b
- подлац** (ген. подлаца, мн. подлаци-подлаца); **подлаштво**, **подлост** (инстр. -ошћу, иза агриб. и -ости)
- подлистак**, -ска, мн. подлиски, -скака, т. 82a(1)
- подлога**, дат. -зи, т. 86d
- подметак**, -тка, мн. подмеци, -така, т. 81b
- подмладак**, -тка (мн. подмлаци-подмладака)
- подне**, поднева и ређе подна, али најчешће непром.
- под небом**: *зла под небом што су сваколика* (Његош), т. 62b
- поднесен** (не поднешен), в. -нети, -нијети
- поднети**, **поднијети**, в. -нети, -нијети
- подно** (предл.), уп. -дно
- подноћ** (прил.)
- подоле** (ек.), **подоле** (ијек.)
- подражавалац**, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)
- подривати** (не подријевати), т. 68a(4)

- Подримље (према Дрим), подримски, Подримац (-мца), Подримка (дат. -ки)
- Подрине (према Дрина), подрински, Подринац (-нца), Подринка (дат. -ки)
- подрхтати, в. дрхтати
- подсад (‘расплод’, тј. оно што је подсађено), т. 76а
- подсадити, -им, т. 76а
- подсвест (ек.), подсвијест (ијек.) (инстр. -шћу, иза атриб. и -сти)
- подсекретар (вок. -ару и -аре), подсекретарски, подсекретарев, -ов, т. 76а
- подсећи, подсечем (ек.), т. 76а
- подсјетити, подсјетник (мн. -ици, -ика), ијек.
- подсјећи, подсијечем (ијек.), т. 76а
- подскакивати, -кујем, т. 76а
- подскочити, подскочим, т. 76а
- подсмех, подсмехивати се, подсмехнути се, подсмевати се (ек.); подсмјех, подсмјехивати се, подсмјехнути се, подсмјевати се (ијек.)
- подставка, дат. -вци, ген. мн. -вака и -вки, т. 76а
- подстакнути и подстаћи, подстакнем, т. 76а
- подстанар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), подстанарев и подстанаров, подстанарка (дат. -ки), подстанаркин, подстанарски, подстанарство, т. 76а
- под старост, т. 62b
- подстицајни, т. 76а
- подстицатељ, т. 76а
- подстицатељка, дат. -ки, т. 76а
- подстицати, подстичем, т. 76а
- подстрек, мн. подстреци, т. 76а
- подстрекач (вок. -ачу), подстрекачица, подстрекачки, т. 76а
- подстрићи, подстрижем, т. 76а; в. стрићи
- подтачка, дат. -чки, ген. мн. -чака, т. 76с, 81а
- подтекст, т. 76с
- подтип, т. 76с
- подузети, подузеће, в. предузети
- Подунавље, подунавски, Подунавац (вок. -вче), Подунавка (дат. -ки); *Подунавка* (часопис), дат. -ки и -ци, т. 86b
- подупрети (ек.), подупријети (ијек.), в. под -прети, -пријети
- Подхум, Потхум, т. 76b (ономастичке специфичности)
- подцарнути, подцарнем, т. 81b
- подшав, подшава (заст. подшва), ген. мн. подшавова, т. 76а
- подшавак, -вка, мн. -вци, -вака, т. 76а
- подшивати (не подшијевати), т. 68а(4); једн. по зв. т. 76а
- подшити, подшијем, т. 76а, 81d; уп. шити
- подшишати, -ам, т. 76а
- подшишати се, подшишам се, т. 81d
- подштапалица, в. поштапалица
- подштапати се, в. поштапати се
- Поенкаре (франц. Poincaré), т. 164
- поента, поентирати, не поанта, поантирати
- Пожаревац, пожаревачки, Пожаревљанин, Пожаревљанка (дат. -ки); *Пожаревачки мир* (1718), т. 27f
- Пожега (дат. Пожеги, ређе и Пожези), пожешки, Пожежанин, Пожежанка (дат. -ки; ретко и Пожешкиња); *Славонска Пожега*, *Ужичка Пожега*; пожега (врста шљиве), т. 28а
- пожети и пожњети, в. жети
- пожив(ј)ети, в. под живети
- позадуго (прил.)
- позиција, позициони (позицијски)
- позледа, позледити итд. (ек.); позлиједити, позлијеђеност, позледа, позљедив, позљеђење, позљеђивати (ијек.)
- познавалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91с(1)
- Познавање природе и друштва или познавање природе и друштва (школски предмет), в. т. 29d
- Познањ (пољ. Poznań), т. 147
- познати, в. знати
- позоришни, т. 82а(2)

Позорје, в. Стеријино позорје
поизбор (поизбор јунаци), **по избору**, т. 62b
поиздаље (прил.)
поименице и **поименце** (прил.)
поистиха (прил.)
Појангху (кин. Poyanghu, језеро), т. 134
појевтинити, в. појефтинити
по једанпут, **по једном**
појести, в. јести
појефтинити (обичније него појевтинити)
покоји; *покоји пут* ('понекад'), али: *по који пут то покушаваи*
поколење (ек.), **поколење** (ијек.)
покрај (предл.)
Покрајина (схваћено као скраћено вишечлано име Војводине, Косова и Метохије и сл.): у *Покрајини је обављен попис*, т. 30g (није обавезно велико слово)
покрајина Браничево, т. 26a
пократак, **покраћи**
покрнути, в. кренути
покрет отпора, т. 27g
покрити, в. крити
покровитељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, **покровитељкин**, т. 85a, 86b(7)
покрстити, в. крстити
покућство, ген. мн. покућстава, т. 82c(1)
пол., скраћ. 'политика, политички, политичар'
поли-: *полигамија, полиглот(а), полиедар, полиморфан, полифонија* итд.
поливачицин, т. 85c
полиедар, -дра, мн. -дри, ген. -дара, т. 73c
полиетилен, т. 73c
поликлиника, дат. -ци, т. 86c
Полимље (према Лим), **полимски**, **Полимљанин**, **Полимљанка** (дат. -ки)
Полин (енгл. Pauline), т. 118
политбиоро, **политбиороа**, **политбиору**, т. 76c
Полит-Десанчићев, т. 58b
Политика (лист), т. 14h
политика, дат. -ци; *Политика* (лист), *Политикин*, т. 85a, 86b(7)

политичкоекономски и **политичко-економски** (према значењу), т. 58f(2)
Полифем, т. 34a
полицијски, т. 74b
полонизам, -зма, ген. мн. -зама (позајмица из пољског језика), т. 94b(1)
Полонија експрес, в. експрес
полонијум (полониј), т. 100a
полонисткиња, т. 82a(1)
полонофил, т. 49b
полу-: *полубог, полубрат, полудесно, полул(и)јево, полукруг, полум(ј)есец, полупречник, получов(ј)ек, полусв(и)ет*; али: *полу-Француз, полу-Мађар*, т. 49a
Полук (не Полук), т. 97c(2)
полум(ј)есец, т. 32; *Црвени полум(ј)есец*
полуфинале, уп. финале
полутка, дат. -тки, ген. мн. полутака и полутки, т. 86b(3)
пољ., скраћ. 'пољски', т. 225e
пољопривреда, т. 49a
пољопривредни, т. 58a
Пољска (дат. Пољској), **пољски**, **Пољак**, **Пољакиња** (мање об. Пољкиња)
Пољски наследни рат, т. 27a
помајка (дат. -ци)
помало, **помање**
помаћи и **помакнути**, в. одмаћи
помодарка (дат. -ки)
помозбог (*ни род ни помозбог*), али: *помози бог (помоз' бог)*, као поздрав
помоћи, в. моћи
Помпеј (лат. Pompeius), **Помпејев**, т. 97b
помусти, в. мусти
понављачки, в. т. 82c(2)
понаособ
понат, **понта**, ген. мн. поната
понегде (ек.), **понегдје** (ијек.)
понеки; *понеки дан, понеки пут*, али: *свако је дао по неку нару*
понесен (не понешен), в. -нети, -нијети
понети, **понијети**, в. -нети, -нијети

пони, понија; *пони бицикл*, пони бицикла, т. 50b(2)
поноћ (не поноће), поноћи
поодавно и **поодавна**
поодмаћи и **поодмакнути**, в. маћи
поочим
поп, осамостаљена реч настала скраћењем од „популаран“ и сл., т. 50b(2), 53; с цртицом: *поп-рок*, *поп-арт*; *поп-рок музика* (не „поп-рок-музика“), *поп и рок п(ј)евачи*; предност одв. писању у *поп музика*, *поп мелодија*, *поп концерт* итд.
попевка (дат. -ци), **попевати** (ек.)
попети (се), попнем (се), попну (се) (погрешно је попењем се, попењу се); тако и испети (се)
попијевка (дат. -ци, ген. мн. попијевака, попјевака и попијевки), **попијевати** (друго је зн. попјевати) (ијек.), т. 86b
попити, попијем, импер. попиј, попијмо, попијте, 73с, 74е
Поп Лукина (улица), т. 54b (и Поп-Лукина П)
Попов-Мијатовић (непром.), двојно ж. презиме, в. т. 56а
Попово поље, т. 21е
по подне и **поподне** (према значењу), т. 62a(2)
попола, т. 62b
поправка (дат. -ци)
попреко (ек.), **попријеко** (ијек.)
попречке (прил., ек. и ијек.)
поп-рок музика (не „поп-рок-музика“), т. 53
попустити, в. допустити
пораздалеко (прил.)
порано (прил.), **пораније**
порекло (ек.), **поријекло** (ијек., хс. подријетло)
портабл (прид. непром.): *портабл машина*, *портабл апарат*, т. 50f
портирка (дат. -ки)
Порто (порт. Porto), т. 149
Порто Алегри (не „Порту Алегри“ – порт.), т. 150а
портретист(а), мн. -сти, **портретисткиња**

Португалац, -лца, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, уп. Бразилац
Португалка, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86b(6)
Порфирогенет и **Порфирогенит**
порцелан и **порцулан**, **порцелански** и **порцулански**
Посавина, **посавски**, **Посавац**, **Посавка** (дат. -ки), **Посавље**; *Људевит Посавски*
посве, т. 61d
посвуд и **посвуда**
посело (ек.)
посетилац (ек.), **посјетилац** (ијек.), -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)
посјело (ијек.)
посјетилац, в. под посетилац
поскупети (ек.), поскупим (поскупео, поскупела итд.), **поскупјети** (ијек.), поскупио, поскупјела; ретко **поскупити** (‘учинити скупљим’)
послати, пошаљем и пошљем, т. 77b
после (предл. и прил.), ек.
после подне и **послеподне** (према зн.), ек., т. 62a(2)
последњи; **последица**, **последични** (ек.)
послије (предл. и прил.), ијек.
послије- и **посље-** (ијек.): *посљеподневни* и *послијеподневни*, *посљератни* и *послијератни*, т. 68f
послије подне и **послијеподне** (према зн.), ијек., т. 62a(2)
послуга, дат. -зи, **послугин**, т. 85а, 86с
посље-, в. под послије-
посљедњи; **посљедица**, **посљедични** (ијек.), т. 77b(2)
посреди (ек.), **посриједи** (ијек.), т. 62b
постављење, т. 79
постан, -сна, т. 82a(2), 82b
постар, т. 58а
постгласијал, **постгласијални**, т. 76d
постдентални, т. 76d
постдипломски, т. 76сd
постићи, **постигнути**, в. под стићи

- посто**, в. одсто
постотак, -тка (мн. постоци-посто-така); **постотни** ('процентуални')
по страни, т. 62b
потег (дат. потези)
Потемкин (рус.), т. 156b
потенцијал, **потенцијални** (не потенционални), **потенцирати**
потка, дат. -тки, т. 86b(3)
поткисјелити (ијек. арх.), стандардно је **поткиселити**, в. кисео
Поткозарје, т. 76с
потколеница (ек.), **поткољеница** (ијек.)
поткрај: *поткрај године*, т. 62b
потом ('затим'); **по томе**, т. 62b
поточић (дем. од поток), т. 85d
Потпорожје, т. 76f(2)
потпредс(ј)едник
потрага (дат. -зи)
потражилац, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91с(1)
потреба (ек. и ијек.)
потрти, в. трти
Потсдам (нем. Potsdam), т. 143
потурити (од под-турити), потурим, т. 81a, 77a(2)
потхранити, **потхрањен**, **потхрањеност**
Потхум, **Подхум**, т. 76b
потценити, -им (ек.), **потцијенити**, -им (ијек.), т. 81b
потцртати, **потцртавање**
потчинити, **потчињеност**, инстр. јд. -ошћу (-ости)
поука (дат. поуци)
почев(ши), не почам(ши)
почетак, -тка, мн. почеди, -така, т. 81b
почети, почнем, почну, почни, почех, почео-почела, почет – погрешно је почмем и сл.
почијевати, не него почивати, т. 68a(4)
пошијевати, не него пошивати, т. 68a(4)
пошиљалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91с(1)
поштапалица (мање об. подштапалица), т. 81d
поштапати се, **поштапам се** (мање об. подштапати се, подштапам се), т. 81d
поштаричин (према поштарица), т. 85b
поштарка (дат. -ки)
поштен, т. 79
поштовалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91с(1)
поштовати, поштујем, т. 79
П-профил, т. 51a
правилник и (као име) **Правилник**, в. т. 30с
праволинијски, т. 74b
праворога (коза и сл.) и **Праворога** (име одређене животиње), т. 31
Праг, трад., т. 105f
Прадо, т. 14g
празан, -зна, в. т. 82a(3), 82b(1)
пратетка, дат. -тки, ген. мн. -така, т. 86b(3)
пратилац, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91с(1)
праћка, дат. -ћки, ген. мн. -ћака и -ћки, т. 86b(1)
праћкица, т. 85d(1)
првенство, **првенствен**, **првенац** (ек. и ијек.), т. 68k; уп. првијенац
Први балкански рат, т. 27a
Први крсташки (хс. крижарски) **рат** (тако и Други, Трећи итд.), т. 27a
Први мај (празник), **првомајски**; *Првомајска* (име фабрике)
Први лунски рат (тако и Други, Трећи...), т. 27a
Први св(ј)етски рат, 27a
Први устанак и **Први српски устанак**, т. 27b
првијенац, -нца (ијек., у специфичним значењима: 1. прва ракија из казана, првоток и 2. сватовски предводник), т. 68k; уп. првенство
прво-: *прворођени*, *првостепени*, *првопридошли* итд.
првотелка и **првотеока**, дат. -ци и -ки, ген. мн. првотелака и првотелки, 91d(3)
пре-, **пред-**, у кратким слоговима доследно и у ијек., као: *преврат*, *предах*, *пресуда*, *пресудити*, *пре-*

- велик, премало, препоручити, пресељавати, пречути* итд., т. 68b(3); исто вреди и за **пред-**: *предложити, представити, предуслов* итд.; у дугим слоговима **пре-**, **прије-** или обоје (дублетно), в. т. 68b (и посебне примере у речнику)
- пребег**, мн. пребези (ек.), т. 86a
- пребећи**, пребегнем, пребегах, пребегао (пребегнути, пребегнух, пребегнуо) (ек.)
- пребити**, в. бити
- пребјег**, мн. пребјези (ијек.), т. 86a
- пребјећи**, пребјегнем, пребјегох, пребјегао (пребјегнути, пребјегнух, пребјегнуо) (ијек.)
- пребол** (ек. и ијек.), с мало вероватноће да се ова заст. реч појави и у облику пријебол, т. 86b(1)
- пребрз**, -а, -о; **пребрзо** (прил.)
- превага**, дат. -зи, т. 86d
- превара** (ек.); ијек.: **превара** (и пријевара), т. 68b(3)
- превез** (ек.); ијек.: **превез** (пријевез), т. 68b(1)
- превелик**, т. 58a
- превећ** (прил., превише)
- превид** (ек. и ијек.), т. 68b(1); уп. и: **превидети** (ек.) и **превидјети** (ијек.), **превиђати** (ек. и ијек.)
- превити**, в. вити
- превлака** (дат. -ци); **Превлака** (геогр., дат. -ци)
- превод** (ек.); ијек.: **превод** (пријевод), т. 68b(1)
- преводица**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)
- превоз** (ек.); ијек.: **превоз** (пријевоз), т. 68b(1)
- превозилачки** и (обичније) **превознички**, т. 82c(2)
- превозити**, превозим, превожен
- превој** (ек.); ијек.: **превој** (пријевој), т. 68b(1)
- превремен** (ек. и ијек.), **пријевремен** (ијек.), т. 68f
- прегалац**, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(2)
- прегалачки**, **прегалаштво**, т. 82c(2)
- прегиб** (ек. и ијек.), т. 68b(1); уп. и: **прегибати**, **прегибак**, **прегибач**, **прегибљивост** (ек. и ијек.)
- преглас** (ек.); ијек.: **преглас** (пријеглас), т. 68b(1)
- преглед** (ек. и ијек.) (нереално пријеглед П); т. 68b(1)
- прегнати**, в. гнати
- прегон** (ек.); ијек.: **прегон** (пријегон), т. 68b(1)
- прегор** (ек. и ијек.), **пријегор** (ијек.), а тако и **прегоран** (ек. и ијек.), **пријегоран** (ијек.), **самопрегоран** (ек. и ијек.), **самопријегоран** (ијек.), т. 68b(1)
- прегорети** (ек.), в. горети
- прегоријевати** (ијек.)
- прегорјети** (ијек.)
- прегрести**, в. грести
- пред(а)**, предлог; редовно се употребљава краћа форма (*пред њима, таблом, столом*) осим испред облика **мног** (*преда мног*) и испред заменичких енклитика (*преда се, преда њ*), т. 94a(1)
- преда**, одвојено писање предлога уз личне заменице: *преда мног, преда ме, преда њ, преда се*, т. 62a(6)
- предавачицин**, т. 85c
- предак**, претка, мн. преци, предака, прецима, т. 81b
- преда ме, преда мног, преда њ, преда се**, т. 62a(6)
- предати**, в. дати
- предвече**, т. 62b
- преддржавни**, т. 81a
- преденути, предести, предети**, в. денути, дести
- предео** (необ. предел), **предела** (ек.), **преддио** (необ. предјел), **предјела** (ијек.), т. 91a(1)
- пред зору**, тако и: *пред освит, пред јутро, пред ноћ*, т. 62b
- предика** (дат. -ци, цркв. проповед), **предиковати**, **предикаоница**; уп. **придика**
- предилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(2)
- преддио** (необ. предјел), ијек., т. 68d
- предисторија** (доба које је претходило чему, постанку, разитку и

- сл.), **предисторијски**; уп. преисто-рија
- предјел**, в. предио
- предјенути**, **предјести**, **предјети**, в. денути, дести
- пред јутро**, уп. пред зору
- предл.**, скраћ. 'предлог' (грам. тер-мин)
- предлагачини**, т. 85с
- предлагачки**, т. 82с(2)
- предлог** (ек.); ијек.: **предлог** (при-једлог), т. 68b(1)
- предметак**, -тка, мн. предмеци, -та-ка, т. 81b
- предност** (инстр. -ошћу и -ости), ек. и ијек., т. 68b(3)
- пред ноћ**, уп. пред зору
- предњонепчани** (не предњенепчани)
- пред освит**, уп. пред зору
- предоцба**, ген. мн. -цаба̂ и -цби, т. 75
- председник** (ек.); **предсједник** (и-јек., не приједсједник), т. 68b(3); само малим словом, т. 39d; једна-чење сугл., т. 76а
- предсказати**, предскажем, т. 76а
- предсказивати**, предсказујем, т. 76а
- предсмртан**, -тна, т. 76а
- предсобље**, т. 76а
- представа**, т. 76а
- представити**, -им, **представка** (дат. -ци), **представник** (вок. -иче, мн. -ици), **представница**, **представни-чин**, **представнички**, **представни-штво**, једн. сугл., т. 76а
- предстојник** (ек. и ијек.), т. 68b(3)
- предстража**, т. 76а
- предтакмичење**, т. 76с
- предтекст**, не него претекст
- предтурнир**, **предтурнирски**, т. 76с
- предтурски**, т. 76с, 81а
- предубеђење** (ек.), **предубјеђење** (ијек.)
- предуг**, т. 58а
- предузети** (подузети), **предузеће** (подузеће)
- предузимачки**, **предузимаштво**, т. 82с(2)
- предшколац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 76а
- предшколски**, т. 76а
- презид** (ек. и ијек.), т. 68b(1); тако је и **презида**, **президати**
- презир** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- презрео**, в. зрео
- презрио**, в. зрио
- презути**, в. изути
- преимућство**, ген. мн. преимућста-ва, т. 82с(1)
- преиначити**, т. 73а
- преисторија** (период у развоју људског рода до појаве првих писа-них споменика), **преисторијски** (хс. прехисторија и сл.); уп. предис-торија
- прејести се**, в. јести
- прекид** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- прекипети**, **прекипјети**, в. кипети
- прекјуче** (прекјучер), **прекјучера-шњи** (прекјучераши)
- преклане** и **преклани**
- преклати**, в. клати
- преклоп** (ек.); ијек.: **преклоп** (при-јеклоп), т. 68b(1)
- преко воље**, т. 62b
- Прекодунавље** (или Задунавље), трад. превод (мађ. Dunántúl), т. 140
- преко мере** (ек.), **преко мјере** (и-јек.), т. 62b
- прекоморац**, -рца, вок. -рче, мн. -рци, -раца, т. 48а
- преконоћ**, **преко ноћи**, т. 62b
- прекоп** (ек.); ијек.: **прекоп** (прије-коп), т. 68b(1)
- прекор** (ек. и ијек.), **пријекор** (и-јек.), **прекоран** (ек. и ијек.), **прије-коран** (ијек.), т. 68b(1)
- прекривати** (не прекријевати), т. 68а(4)
- прекрити**, в. крити
- прекрстити**, в. крстити
- прекршилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91с(1)
- прексиноћ**, **прексиноћни** (необ. пре-косиноћ)
- прекуп** (ек.); ијек.: **прекуп** (прије-куп), т. 68b(1), али само **прекупац** (ек. и ијек.)
- прелаз** (ек.); ијек. **прелаз** (пријелаз) у општем зн., **пријелаз** у посебном зн. у нар. говорима, т. 68b(1)

- прелазан, прелазник, прелазница, прелазност**, ек. и ијек. (допуштено и ијек. пријелаз-, сагласно јез. осећању), т. 68b(1,3)
- преластити, прелашћен** (и прелаштен), **прелашћивати**, т. 87, 87b(7)
- прелац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91c(2)
- прелевати**, не него преливати, т. 68a(4)
- прелеп** (ек.)
- прелет** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- прелетати**, в. долетати
- прелив** у ек.; **прелив** (хс. прељев) у ијек., т. 67c, 68b(1)
- преливати** (некњ. прелевати) у ек., **преливати** (и прелијевати) у ијек., т. 68a(4)
- прелијеп** (ијек.)
- прелијетати**, в. долијетати
- прелом** (ек.); ијек.: **прелом** (пријелом), т. 68b(1)
- преломити**, в. сломити
- Прелоуч** (чеш. Přelouč), т. 172
- прелудиј** и **прелудијум** (и мање об. прелид, према франц.), уп. т. 96c(2)
- прељуб** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- премаз** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- премален**, т. 58a
- премастан**, -сна, т. 82a(2), 82b
- премер** (ек.), **премјер** (ијек.), т. 68b(1)
- преместити** (ек.), **премјестити** (ијек.), в. нам(ј)естити
- премет** (у гимнастици), ек. и ијек.; **пријемет** (врста вина), ијек., т. 68b(1)
- премијер**, т. 73c
- премјештати** (допушт. и премијештати, избор према јез. осећању), ијек., т. 68a(1)
- премор** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- премостити, премошћен, премошћење, премошћивати**, т. 87, 87b(7)
- премрети** (ек.), **премријети** (ијек.), в. мрети
- пренос** (ек.); ијек.: **пренос** (пријенос), т. 68b(1)
- преобући**, в. обући
- преодолевати, преодолијевати**, в. под одолети, одољети
- преосвештени: преосвештени владика Сава**, т. 19c
- препад** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- препеличји** (препеличији), т. 74d
- препис** (ек.); ијек.: **препис** (пријепис), т. 68b(1)
- преплет** (ек.); ијек.: **преплет** (пријеплет) у општем зн., **пријеплет** (на опанку), т. 66b(1)
- пре подне** и **преподне** (према зн.), ек., т. 62a(2)
- преподневни** (ек. и ијек.); **пријеподневни** (ијек.), т. 68f
- преподобни: преподобни Давид Солунски**, т. 19c
- препород** или ренесанса, т. 27g
- препотопни** (ек. и ијек.)
- препрека** (ек. и ијек., дат. -ци)
- препустити**, в. допустити
- пререз** (ек. и ијек.), мало вероватан лик **пријерез**, в. т. 68b(1)
- Преров** (чеш. Přerov), т. 172
- пресбиро**, пресбироа, пресбироу, инстр. пресбироом, мн. пресброи, т. 76c, 76e
- пресвета богмати Марија**, т. 19d
- пресв(иј)етли: пресв(иј)етли господар Милош**, т. 19c
- пресек** (ек.); **пресјек** (ијек., у општем значењу), т. 68b(2); уп. пријесјек
- пресељење** (не преселење)
- пресипати**, в. сипати
- пресједати** (допушт. и пресиједати, према јез. осећању), ијек., т. 68a(1)
- прескок** (ек.); ијек.: **прескок** (пријескок), т. 68b(1)
- Преспанско језеро; језера Охридско и Преспанско, из језера Охридског у Преспанско**, т. 35ab
- пресрео**, в. срео
- пресрио**, в. срио
- престар**, т. 58a
- престар(ј)ети**, в. под старети
- престигнути, престићи**, в. стићи
- престо**, -ола (ек.), **престо** и **пријесто**, -ола (ијек.) (заст. престол, заст. и хс. пријестол); **престоље**,

- престони** (престолни), **престоница**, **престонички** (необ. -олница, -олнички), ек. – **престоље** и **пријестоље**, **престони** и **пријестони**, **престоница** и **пријестоница**, **престонички** и **пријестонички** (-олни, -олница, -олнички), ијек; **престолчић** (ирон., ек. и ијек.) – т. 68b(3) (замена јата) и 91ab (л : о)
- престола-** (ек. и ијек.): *престола-следник*, *престола-наследница* (ек.), *престола-наследник*, *престола-наследница* (ијек); *престола-лодржац* (ек. и ијек.), т. 68b(3)
- престрети**, в. -стрети, -стријети
- престријети**, в. -стрети, -стријети
- пресукати**, в. сукати
- преступ**, **преступник** (вок. -иче, мн. -ици, -ика), **преступница** (-ичин), **преступнички**, **преступништво** (ек. и ијек.; допуштено и ијек. пријеступ, пријеступник итд.), т. 68b(1)
- преступна година** (ек.); ијек. **преступна** (пријеступна) година, т. 68b(3)
- пресути**, в. засути
- претећи**, в. затећи
- претећи**, в. затегнути (затећи)
- прети** (ек.), **-пријети** (ијек.), у сложеним глаголима као **допрети** – **допријети**, **допрем**, **допри**, **допрех-допре** (ек.), **допријех-доприје** (ијек.), **допро-допрла**; **подупрт**
- претицати** према **претећи**, у ек. и ијек. (ијек., сада углавном у хс., и претјецати; за претијецати в. т. 68a3), т. 67с, 68a(3)
- Претказказје**, т. 76f(2)
- преток** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- претоп** (ек.); ијек. **претоп** (пријетоп) у општем зн., **пријетоп** 'маст која цури с прасета кад се пече', т. 66b(1)
- претпев** (ек.), **претпјев** (ијек.), т. 68b(1)
- претпис** (ек. и ијек.), т. 68b(1)
- претрес** (ек. и ијек.)
- претходити**, **претходни**, **претходница**
- прећи**, **прећем**, ек. и ијек. (ијек. и пријећи, пријећем, пријећи, пријећох, прешао-прешла, прешавши, уп. т. 68b3); за **прећи** образац промене в. под. **изаћи**
- преход** (ек.); ијек.: **преход** (пријеход), т. 68b(1)
- прехрамбени**, т. 78
- пречага** (ек. и ијек., дат. -зи)
- пречанин**, **пречанка** (дат. -ки), **пречански** (ек. и ијек.); у зн. 'војвођански Срби' и сл. може се писати и вел. словом: *Србијанци* и *Пречани* и сл.
- пречистити**, в. рашчистити
- пречица** (ек. и ијек.)
- пречка**, дат. -чки, ген. мн. -чака и -чки (ек. и ијек.), т. 86b(1)
- пречути**, в. чути
- прешивати** (не прешивјевати), т. 68a(4)
- прешити**, в. шити
- Прештица** или **-ице** (чеш. Přeštice), т. 172
- приањати**, **приањам**, т. 73с
- прибележити**, **прибелешка**, в. под белег
- прибећи** (прибегнути), в. избећи
- прибиљежити**, **прибиљешка**, в. под биљег
- Прибислав** (чеш. Přebislav), т. 172
- прибјећи** (прибјегнути), в. избјећи
- Прибрам** (чеш. Přebřam), т. 172
- привезак**, -ска, мн. -сци, ген. -зака; друго је прив(ј)есак
- привићи** (**се**), **привикнути** (**се**), в. одвићи (**се**)
- приврсти**, в. изврсти
- приглув** и **приглух**
- придати**, в. дати
- прид.**, скраћ. 'придев(ски)'
- придика** (очитати коме придику), **придикувати**; уп. **придика**
- придићи** и **придигнути**, в. дићи
- прид.**, скраћ. 'придев(ски)'
- признати**, в. знати
- призренско-тимочки дијалекат**, т. 58e(2)
- пријебол**, в. под пребол
- пријевара** (чешће је превара), ијек.
- пријевез**, в. под превез
- пријевод**, в. под превод

- пријевоз**, в. под превоз
пријевој, в. под превој
пријевор (ијек., без ек. лика), т. 68b(2)
пријевремен, в. под превремен
пријеглас, в. под преглас
пријегон, в. под прегон
пријегор и **прегор** (ијек.), в. под прегор
приједлог, в. под предлог
пријеклад (ијек., без ек. лика), т. 68b(2)
пријекоп, в. под прекоп
пријеклоп, в. под преклоп
пријекор и **прекор**, **пријекоран** и **прекоран** (ијек.), в. под прекор и т. 68b(1)
пријекуп, в. под прекуп
пријелаз, в. под прелаз
пријелом, в. под прелом
пријемет (врста вина), ијек., т. 68b; ул. премет
пријенос, в. под пренос
пријепек (препеченица, ијек.; ек. би било **препек**), в. т. 68b(1)
пријепис, в. под препис
пријепјев, в. под препев
пријеплет, в. под преплет
прије подне и **пријеподне** (према зн.), ијек., т. 62a(2)
Пријеполски кадилук, т. 26b
пријесједник, не него предсједник (ијек.)
пријесјек (ијек., само у значењу сандук за жито), в. пресек
пријескок, в. под прескок
пријесто, **пријестоље** итд., в. под престо
пријеступ, **пријеступна година**, **пријеступник**, в. под преступ, преступни
-пријети, в. под -прети, -пријети
пријетоп, в. под претоп
пријећи, **пријећем** итд. (ијек.), чешће је прећи (в.)
пријеход, в. под преход
приклати, в. клати
прикрити, в. крити
прил., скраћ. 'прилог'
прилежан, -жна (ек.), поред **приљежан** (ијек., и у ек. чешће него прво)
прилећи, в. лећи
приљежан, -жна, **приљежност** (по пореклу ијек. облик, употребљава се и у ек.)
прималац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)
примаћи и **примакнути**, в. одмаћи
Примда (чеш. Přimda), т. 172
примедба, ген. мн. -даба (ек.), т. 75
приметан, **приметљив**, **приметљивост**, **приметити** (ек.)
применљив и **примењив**, **применљивост** и **примењивост** (ек.)
примијетити (примијећен), ијек.; не примијетан него примјетан
примједба, ген. мн. -даба (ијек.), т. 75
примјенљив и **примјењив**, **примјенљивост** и **примјењивост** (ијек.)
примјетан, **примјетљив**, **примјетљивост**, **примјетност**, **примјењивати** (ијек.), не примијетан и сл.
приморје, **приморац**, **приморка** (дат. -ки); *Црногорско приморје* (каткад скраћ. само *Приморје*, кад се узима као одређена регија; сл. и *Приморац* итд., нпр. „међусобице Катунјана и Примораца“)
Приморска бановина; *бановина Савска и Приморска*, т. 35a
принесен (не принесен), в. -нети, -нијети
принети, **принијети**, в. поднети, -нијети
принцес крофне (предност одвој. пис.), т. 50b(1)
приобалан, -лна, т. 73b
прионути, **прионом**, т. 73c
приостати, т. 73b
припитомљење, т. 79
приповетка, дат. -еци и -етки, ген. мн. -едака/-етки (ек.), т. 86b(3); **приповеткица** и **-чица**, т. 85d(1)
приповијетка, дат. -еци и -етки, т. 86b(3), ген. мн. припов(и)једака и -вијетки (ијек.), т. 68h; **приповијеткица** и **приповијечица**, т. 85d(1)

- прирастак**, -ска, мн. -сци, прирастака, т. 82а(1)
- природно-математичке науке**, т. 58е(2)
- приручник Марковића – Ајановића – Диклића**, т. 56с
- приспети**, **приспјети**, в. под -спети, --спјети
- пристанишни**, т. 82а(2)
- пристрастан**, -сна и **пристрасан**, -сна, т. 82б(3)
- присуство**, т. 81д
- присуствовати**, присуствујем, т. 81д
- притицати** према притећи, у ек. и ијек. (ијек., сада углавном у хс., и притијецати; за притијецати в. т. 68а3), т. 67с, 68а(3)
- притка**, дат. -тки, ген. мн. -така и -тки, т. 86б(3)
- притока** (дат. -ци)
- при том**, **при томе**, т. 62б
- приучити**, приучим, т. 73с
- причврстити**, в. учврстити
- причест**, -и, инстр. причешћу (причести), **причесни**
- причестити**, **причешћен**, **причешћивати**, т. 87, 87б(7)
- приштајив**, т. 73а(2)
- Приштина**, **приштински** и **приштевски**, **Приштевац** и **Приштинац**, **Приштевка** и **Приштинка**, дат. -ки
- Прјевидза** (слч. Priedviza), т. 159
- пробдети** (ек.), **пробдјети** (ијек.), в. под бдети
- пробугарин**, т. 49б
- Прованс(а)** (франц. Provence), т. 164
- провизоријум** и **провизориј**, т. 100а
- прозаик**, **прозаикиња** и (обичније) **прозаист(а)**, мн. -сти, **прозаисткиња**; **прозаичан**
- провинцијалац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца
- провинцијализам**, -изма, ген. мн. -изама (лингв.: реч или облик својствен некој дијал. зони, а не општем књижевном језику), т. 94б(1); у истом зн. и **покрајинизам** (скраћ. пров., покр.)
- проводац**, дат. -ки, вок. -ко, ген. мн. -ка, **провадачикин**, т. 74с (писање ј), 85а, 86б(7) (к : ч, ц)
- проверо**, **проврети**, **проврио**, в. врео, врети, врио
- повртети**, **повртјети**, в. вртети, вртјети
- прогопилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91с(1)
- прогрести**, в. грести
- продавачицин**, т. 85с
- продерати се**, в. дерати
- продо**, ген. процоди (продол, ген. процода), 91а(2)
- продрети** (ек.); **продријети** (ијек.), в. дрети
- продубити** и **продупсти**, в. дупсти
- продубљење**, т. 79
- продукт** (продукат), -кта, ген. мн. -ката, т. 94б(2)
- проенглез**, т. 49б
- прождити**, в. ждити
- прожети**, в. -жети
- прозаисткиња**, т. 82а(1)
- проја** (проха, углавном у мусл. срединама), т. 70а
- пројекат** и **пројект**, -кта, ген. мн. -ката, т. 94б(2)
- пројектовати**; друго је пројцирати
- пројцирати**, пројцирам, т. 73а(5)
- Пролетер** (клуб), т. 14г
- пролеће**, **пролећни**, **пролетњи** и (ређе) **пролетни**, **пролећница** и (ређе) **пролетница**, **пролетос**, **пролетошњи** (ек.)
- пролив** у ек.; **пролив** (хс. прољев) у ијек., т. 67с
- прољеће**, **прољећни**, **прољетњи** и **прољетни**, **прољећница** и **прољетница**, **прољетос**, **прољетошњи** (ијек.)
- промаја** (промаха, угл. у мусл. срединама), т. 70а
- проналазачки**, **проналазаштво**, т. 82с(2)
- пронићи** и **проникнути**, в. нићи
- пропагандисткиња**, т. 82а(1)
- проред** (ек. и ијек.); **проредити**, **проређивати**, **проређивач** (ек.); **прориједити**, **прорјеђивати**, **прорјеђивач** (ијек.)

- пророчицин** (према пророчица), т. 85с
- прорус**, т. 49b
- просед** (ек.), **прѡсијед** и **прѡсјед** (ијек.)
- просипати**, в. сипати
- просјачки**, **просјаштво**, т. 82с(2)
- проспект** (проспекат), -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2)
- просути**, в. засути
- протейн**, т. 73а
- протекционашки**, **протекционаштво** (од -шки, -штво), т. 82с(3)
- протестант**, ген. мн. протестаната, т. 94b(2)
- протестни**, т. 82а(2)
- противреформација** (хс. протуреформација), т. 27g
- противречан**, **противуречан**, **против(у)речност** итд. (ек.)
- противрјечан** (**противречан**), поред **противурјечан** (**протурјечан**), **противрјечити** (**противречити**), поред **противурјечити** (**протурјечити**), **противрјечје** (**противречје**), поред **противурјечје** (**протурјечје**), **противрјечност** (**противречност**), поред **противурјечност** (**протурјечност**), ијек. т. 68j (вар. **протупотврђује** се у хрв. изворима)
- протува** (протуха, дат. -хи), т. 70b
- проф.**, скраћ. '*професор*', т. 225с
- професионалка**, дат. -ки, **професионалкин**, т. 85а, 86с
- професорка**, дат. -ки, т. 86b(7)
- Професорска колонија** (део Београда), т. 21b
- проха**, в. проја
- Прохаска** (чеш. Procházka), т. 173
- проценат** и **процент**, -нта, ген. мн. -ната, т. 94b (2)
- процеп** (ек.), **прѡцијеп** и **прѡцјеп** (ијек.)
- прошивати** (некњ. прошијевати), т. 68а(4)
- прошити**, прошијем, импер. прошиј, прошијмо, прошијте, т. 73с, 74е
- прошлогодишњи**, т. 58d
- прошња** (од прос-), т. 77b
- проштац**, прошца, т. 81b
- Прошутти** (итал. Prosciutti), т. 122
- прса** с. мн. (ген. прса), **прси** ж. мн. (ген. прсију); **прсни**
- прслук**, не прслук
- прстни** (према прст; „прсни“ је према прса), т. 82а(2)
- Пруска** (и Прусија), **пруски**, **Прус**, **Прускиња**
- прутак**, прутка, мн. пруци-прутака
- Прчањ** (ген. Прчања), **прчањски**
- Р. С. (П. С., ПС)**, скраћ. '*post scriptum*', т. 226b
- псалам**, -лма, мн. -лми, -лама, т. 94b(1)
- псеудо-**: *псеудокласицизам*, *псеудо-наука* итд., али: *Псеудо-Аристотел*, *Псеудо-Скилак*с (тобожњи Аристотел, тобожњи Скилак, тј. непознати аутори чија су дела погрешно приписивана Аристотелу одн. Скилаксу), т. 49b
- Псеудо-Аристотелов**, т. 58а
- психа**, дат. -хи, т. 86с
- психоллингвистика**, т. 49а
- психологија**, т. 48а
- Псков** (рус.), т. 156а
- Псковска губернија**, т. 26b
- псовати**, псујем, **псовка** (дат. псовци)
- ПТТ**, скраћ. '*Пошта, телеграф и телефон*', т. 227с
- птичар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **птичарев** и **птичаров**
- птичји** (птичији), в. т. 74d
- публицистика** (дат. -ци), **публицист(а)**, мн. -сти, **публицисткиња**
- пудар**, **пударев** и **пударов**
- Пуебла** (шп. Puebla), т. 179
- пузећке** и **пузећки** (прил.)
- пужење** (према пузити)
- Пу Ји** (последњи кин. цар, Pu Yi), т. 134
- пук** (мн. об. пукови-пукова)
- пукнути**, в. пући
- Пуљај** (алб. Pulaj), геогр., т. 107b(2)
- пунђа**
- пункт**; **пунктација**, **пунктирати**
- пуновластан**, -сна, т. 82а(2), 82b
- пуномастан**, -сна, т. 82а(2), 82b

пуномоћ и **пуномоћје**, т. 74g; **пуномоћство**, ген. мн. -става, т. 82c(1)
пунски ратови (истор.); *Први пунски рат*, *Друзи пунски рат*, т. 27a
пуризам, -зма, ген. мн. -зама (језичко чистунство, зазирање од речи туђег порекла), т. 94b(1)
пустахија, **пустахијин**, **пустахијски**, **пустахилук** (не пустаија и сл.)
пусти баба коњу крв (пусти-баба-коњу-крв) – биљка т. 59e
Пустопоље (Пустопоља, пустопољски и сл.); **Пусто Поље** (име селу), **Пусто поље** (име пољу)
пут, **пута** (у прилошком значењу): *једанпут*, *двапут* и *два пута*, *трипут* и *три пута*; уз остале бројеве боље је **пута**: *четири пута*, *седам пута* итд.; *први пут*, *седми пут* (тако и *сваки пут*, *неки пут* итд.); *двадесет један пут*, *двадесет два пута*, т. 60d
путар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **путарев** и **путаров**

пут Београд – Суботица, т. 59a, 199b
путир (не путијер)
путнички (према путница), т. 85b
пући (и пукнути), пукнем, пукох (пукнух), пукао-пукла (пукнуо-пукнула), пукавши (пукнувши)
пуцаљка (дат. -ци и -ки)
Пучини (итал. Pucini), т. 122 (уп. и 121a)
пушка, дат. пушци, ген. мн. пушака, т. 86d; **пушкомитраљез**
Пфалц (нем. Pfalz), т. 143
Пфорцхајм (нем. Pforzheim), т. 143
РС, скраћ. за '*personal computer*' (лични рачунар), т. 227d
пчела, **пчелар** (вок. пчелару и пчеларе), **пчеларев** и **пчеларов**, **пчеларка** (дат. -ки)
пчеличин (према пчелица), т. 85b
Пшемисл (пољ. Przemyśl), т. 147
пшеница, **пшенични**, **пшеничник**, **пшеничњак**
Пшибош (пољ. Przyboś), т. 147

Р

р за буг. ЂР, РЂ, т. 106b
р за енгл. R, и када се не изговара [r], т. 117, 119
р за рум. ÎR између сугл., т. 152
р за чеш. Ř иза сугл. и на почетку речи: *Брецлав*, *Требич*, *Ревњица*, *Добрани*, т. 172, 173
„Рабочеје дело“ (рус.), у „Рабочем делу“, т. 157bc
„Рабочиј пут“ (рус.), у „Рабочем путу“ итд., т. 157bc
Раваница, **раванички**
Рапијојла, т. 34a, 73b(2)
Равни Котар и **Равни Котари**, в. Котар
равнатељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86b(7)
равно-: *равнодушан*, *равнокрак*, *равнокрилац*, *равном(ј)еран*, *рав-*

ноправан, *равностран*, *равнодневица* итд.
рага, дат. -ги, **рагин**, т. 85a, 86c
рагу (рагуа, рагуу итд.); *рагу чорба*, уп. т. 50b(2)
рада (цвеће), т. 28d
радијан, т. 73c
радијум, т. 73c
радијус; *радијус-вектор*, т. 73c и 96c(2)
радикалан, **радикал**, **радикалка** (дат. -ки)
радиканд, ген. мн. радиканада, т. 94b(3)
радио, **радија**, **радију**, инстр. **радиом**, мн. **радији** (писање **ј**, 73c)
радио у спојевима, т. 52a. Спојено када се односи на зраке и зрачење: *радиоактивност*, *радиобиологи-*

ја, радиохемија (хс. радиохемија), *радиоизотоп, радиотерапија*; дублети у вишечланим спојевима: *радиолуминисценција* и *радио-луминисценција* (т. 49d).

радио (комуникат. средство) са не-самосталним формантом пише се спојено: *радиограм, радиофонија, радиофоничност*. Предност цртици у постојаним терминима типа: *радио-метеорологија, радио-апарат, радио-техничар, радио-телескоп, радио-станица, радио-сонда*. Предност одвој. пис. за програмске јединице и okazjiналне спојеве: *радио програм, радио игра, радио школа, радио огласи*. Одвојено: *Радио Београд, Радио Београда, Радио Нови Сад*, као и: *ТВ и радио антене, ТВ и радио програм* (уп. и т. 53).

радиологија, т. 48а

радион, т. 73с

радионица, т. 73b

Радиички (клуб), т. 14g

радо (комп. радије, не рађе)

Радовањ – син Радовањ (истор. облик, 'Радованов'), т. 15

радозналац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, 91с(3)

Радојица, т. 73а(1)

Радојка, дат. -ки, **Радојкин**, т. 85а, 86b(4)

радостан, -сна, т. 82а(2), 82b

радшта и **рашта**, т. 81d

ражалити се, **ражалим се**, т. 77а(2)

ражалостити, **ражалостим**, т. 77а(1)

ражарити, **ражарим**, т. 77а(1)

ражвакати, **ражваћем** (ражвачем), т. 77а(1)

ражвалити, **ражвалим**, т. 77а(2)

раженити се, **раженим се**, т. 77а(2)

ражестити се, **ражестим се**, т. 77а(2) (губљење сугл.)

ражестити (се), **ражешћен**, **ражешћивати (се)**, т. 87, 87b(7) (ст : шт : шћ)

разастрети (ек.), **разастријети** (ијек.), в. -стрети, -стријети

разбеснити, **разбешњен** (ек.)

разбећи се (разбегнути се), в. избећи

разбијачки, **разбијаштво**, т. 82с(2)

разбијеснити, **разбијешњен** и **разбјеснити**, **разбјешњен** (ијек.), т. 77b(2)

разбити, в. бити

разбјеснити, в. под разбијеснити

разбјећи се (разбјегнути се), в. избјећи

разбјешњен, в. разбијеснити

разболевати (се), в. оболевати

разболети се, **разболим се**, **разболех се**, **разболео се**, **разболела се** (ек.)

разболијевати (се), в. болијевати

разбољети се, **разболим се**, **разбољех се**, **разболио се**, **разбољела се** (ијек.)

развластити, в. овластити

разврћи и **развргнути**, в. врћи

разг., скраћ. 'разговорно' (слободни, разговорни израз, супстандарц)

разгневити се, **разгњевити се**, в. под гневити се

разговетан, -тна (комп. разговетнији), **разговетност**, инстр. -ошћу (-ости), ек.; **разговјетан**, -тна

(комп. разговјетнији), **разговјетност**, инстр. -ошћу (-ости), ијек.

раздељив (ек.)

раздео, **раздела** (ек.), т. 91а(1)

раздио (раздјел), ијек., т. 68d; в. и т. 91а(1) (судбина -л)

раздјељив (ијек.)

раздрети (ек.), **раздријети** (ијек.), в. дрети

разилазак (-ска, мн. -сци, -зака)

разлевати, **разливати**, **разлијевати**, в. левати, ливати, лијевати

разлика (дат. -ци)

разлучив (разлучљив)

разљутити се, **разљућен**, т. 77b(1)

разматрати, не разматрати

размаћи и **размакнути**, в. маћи

размер (ек.), **размјер** (ијек.)

разнети, **разнијети**, в. под -нети

разноврстан, -сна, т. 82а(2), 82b

разоткрити, в. крити

разочарање и **разочарење**

разредити ('распоредити', у ек. и ијек.)
разредити ('учинити ретким'), ек.
-разредни: *дворазредни, четвороразредни, петоразредни* (боље него петороразредни), *другоразредни, трећеразредни*
разредник, разредница, разредничин
разредски
разређивати ('распоређивати', у ек. и ијек.)
разређивати ('чинити ретким'), **разређивач** (ек. и ијек.); **разрјеђивати, разрјеђивач** (ијек.), т. 68j
разрешавати, разрешење (ек. и ијек., т. 68j); **разрјешавати, разрјешење** (ијек.)
разрешив (ек. и ијек., т. 68j), **разрјешив** (ијек.) (обичније него разрешљив, разрјешљив)
разриједити ('учинити ретким'), ијек.
разрити, в. рити
разрјеђ-, разрјеш-, в. под разређ-, разреш-
разумети, в. умети
разумјети, в. умјети
Раиф, т. 73а
Рајин (према Раја и Рајо, ген. Раје)
Рајичин (према Рајица)
Рајов (према Рајо, ген. Раја)
рајон, в. рејон
ракета земља – земља, земља – ваздух, Земља – М(ј)есец, т. 59а, 199б
ракетодром, т. 48а
ракијски, т. 74б
Раковњик (чеш. Rakovník), т. 173
рак-рана, т. 50с(2)
Рамало (порт. Ramalho), т. 149
ранац (ранца, мн. ранци-ранаца и ранчеви-ранчева)
ранг; ранг-листа
Ранђел, в. арханђео
ранилац, раноранилац (-иоца, мн. -иоци, -илаца)
Ранко (од Храп-), т. 70
ранљив, в. рањив
ранч (мн. ранчеви)

рањив (необ. ранљив)
рапав, не него храпав
рапорт, ген. мн. рапорта (необ. рапората), т. 94б(3)
расанити се (од раз-санити), расаним се, т. 81а
расвета (ек.), **расвјета** (ијек.)
расељење, т. 79
расећи, расек (ек.)
расизам, -зма, расист(а), мн. -сти, расисткиња
расипати, в. сипати
расјећи, расјек (ијек.)
расквасити, в. квасити
раскид, раскидати; сраскида и сраскида, т. 62б (у истом зн. ређе: *од раскида, само одвојено писање*)
расклопити, в. склопити
раскрити, в. крити
раскрсница, раскршење
расол, расола (расо, расоли), т. 91а(2)
распети, в. -пети
распикућство, т. 82с(1)
распоп, т. 76с
распустан, -сна, т. 82а(2), 82б
распустити, в. пустити
Распућин (рус. уоб.), т. 156с
растење (према расти); **рашћење** (према растити 'мрстити')
расти, растем, расту, растући (не растијући), **растијах, растох, расти, растао-расла, (на)раставши**
растити, не него расти (осим у значењу мрстити, оплођавати)
Растко, т. 82а(1) (-стк-)
растрети, растријети, в. трети, тријети
расхладити (-им, расхлађен)
расход, расходовати (-ујем, расходован)
Расцветников (буг.), т. 76f(2)
расцеп (ек.), **расцјеп** (ијек.); **расц(и)епити, -им, расц(и)епљен**
рат: совјетско-фински рат, енглеско-бурски рат, ирачко-ирански рат, Отаџбински рат, Балкански рат (1912), **Рат двеју** (двину) **ружа, т. 27а**
Раћонж (пољ. Raciąż), т. 147

- Рафаел** (трад., итал. Raffaello), т. 122
- Рахшанде** или **Рахшанда** (ж. име, перс.), т. 112d
- рационализам**, -зма, т. 27g
- рачић** (дем. од рак), т. 85d
- рачји** (рачији), т. 74d
- рачунаљка** (дат. -ки, ген. мн. -ки)
- рачуно-**: *рачуноводство, рачуновођа, рачунодавац, рачунополагач*
- Рашел** (итал. Rascel), т. 122
- рашивати** (од раз-шивати), рашивам, т. 81a, 77a(2)
- раширити** (од раз-ширити), раширим, т. 81a, 77a(2)
- рашити** (од раз-шити), рашијем, т. 81a, 77a(2)
- Рашка**, дат. -ој; *Стара Рашка*, т. 65
- рашта** и **радшта**, т. 81d
- рашћење**, в. под растење
- рашћеретати се**, **рашћеретам се**, т. 77a(1)
- рашчварити се**, **рашчварим се**, т. 77a(1)
- рашчепити се**, **рашчепим се**, т. 77a(1)
- рашчечечити**, **рашчечечим**, т. 77a(1)
- рашчерупати**, **рашчерупам**, т. 77a(1)
- рашчетворити**, **рашчетворим**, т. 77a(1)
- рашчешати**, **рашчешем**, т. 77a(1)
- рашчешљавати**, **рашчешљавам**, т. 77a(1)
- рашчистити**, **рашчишћен**, **рашчишћавати** (рашчишћивати), т. 87, 87b(7); уп. и т. 77a(1)
- рашчланити**, **рашчланим**, т. 77a(1)
- рашчовек** (ек.), **рашчовјек** (ијек.), т. 77b(1)
- рашчупавати**, **рашчупавам**, т. 77a(1)
- рашчупати**, **рашчупам**, т. 77a(1)
- рашчути се**, **рашчује се**, т. 77a(1)
- рвати се**, **рвање**, **рвач** (не хрвати се итд.; али **опхрвати** обичније него **обрвати**), в. т. 72
- рг** а не „рј“ за швед. крајње -RG, т. 103c
- рђав** (не **хрђав**), в. т. 72
- ре-**, префикс (лат.): *реанимација, реконструкција* итд.; облик је оправдан и у речима из енгл. (нпр. *ретерн, ребрејк* у тенису), ако вар.
- ри-** није већ ушла у изражајни обичај
- Реа**, ген. Рее, дат. Реи, инстр. Реом, т. 74a
- реакција**, **реакционар** (реакционер), **реакционарка** (реакционерка), дат. -ки, **реакционаран**
- реалан**, -лна, уп. т. 74a
- реализам**, -зма, т. 27g
- реверс**, ген. мн. реверса, т. 94b(3)
- ревностан**, -сна, т. 82a(2), 82b
- Ревњица** или **-нице** (чеш. Revnice), т. 172
- револуција**: *југословенска револуција, кубанска револуција, кинеска револуција* итд. (описно), изузетно: *Француска револуција*, т. 27b
- револуционар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **револуционарев** и **револуционаров**
- револуционарни покрет**, т. 27g
- Регензбург**, т. 76f(1)
- регион**: *Јужноморавски регион, Нишки регион*, т. 28b
- регионализам**, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- регтајм**, т. 76e
- редак** (ретка, мн. реци-редака)
- редак** (-тка, комп. *ређи*), **ретко** (прил., комп. *ређе*), ек.
- редакција**, **редакцијски**, **редакциони**, **редактор**, **редакторка** (дат. јд. -ки)
- редитељка** (дат. -ки)
- редослед** (ек.), **редослијед** (редосљед) (ијек.)
- редукција**, **редукциони** и **редукцијски**
- Редфорд**, т. 76f(3)
- Ређо Калабрија** (итал. Reggio Calabria), т. 122
- режија**, **режијски**, **режисер** (у вок. -у), **режисерка** (дат. -ки)
- резервист(а)**, мн. -сти
- резиме** (-еа, мн. -еи, -еа, ак. -ее)
- реис-ул-улема**, т. 39d

- Рејмонд** (енгл. Raymond, т. 118; не „Рејменд“, т. 120)
- рејон, рејонски, рејонизација, рејонизовати и рејонизирати** (и рајон, рајонски итд.), боље него реон, т. 74f; *Трећи рејон* (име дела насеља), т. 21b
- реквием**
- рекла-казала**, т. 59d
- рекламација, рекламацијски и рекламациони**
- рекорд**, ген. мн. рекорда (необ. рекорада), т. 94b(3)
- рекорд** (аутомобил), т. 29f
- рекордерка** (дат. -ки)
- релација, релациони**
- рели, -ија**
- религија, религијски, религиозан, религиозност** (инстр. -ошћу и ређе -ости)
- Рембо** (франц. Raimbot), т. 164
- Рембо** (франц. Rimbaud), т. 164
- ремек-д(ј)ело**, т. 50c(2)
- реми, -ија; реми позиција** (из реми позиције)
- реминисценција**
- ремонт**, ген. мн. ремонта (-оната), т. 94b(2)
- Ремс** (франц. Reims), т. 164
- рен** (разг.), стандардни је облик хрен
- рендген и Рендгенов апарат**, т. 28c
- рендген, рендгенски** 76e; **Рендген** (презиме), в. т. 76f(3)
- ренесанса или препород**, 27g
- рено** (аутомобил), т. 29f
- Реноар** (франц. Renoire), т. 164
- реноме, -еа**
- рентакар**, т. 50e
- реон, в. рејон**
- репарација, репарацијски и репарациони, репарирати**
- репатријација, репатријацијски и репатријациони, репатрирати**
- репетиториј и репетиторијум**, уп. т. 100a
- Репешки до; док дођоше долу Репешкоме**, т. 35c
- разлика** (дат. -ци), т. 86c
- репрезентативка** (дат. -ки)
- република** (и *Република* кад се узима као замена имена, необавезно вел. слово), т. 31g; у служб. именима држава вел. словом; тако и *Република Српска, Република Српска Крајина*
- Република** (схваћено као скраћено вишечлано име Југославије): **Трг Републике**, т. 30g (у слободним применама речи република није обавезно велико слово)
- Република светог Влаха**, т. 20e
- Република светог Марка**, т. 20e
- Ресавац**, мн. Ресавци, **Ресавка**, дат. -ки, т. 14b
- Ресел** (хол. Reusel), т. 169
- Ресифе** (порт. Recife), т. 149
- рескирати** (обичније него рискирати), поред ризиковати
- ресорпција, ресорптиван; ресорбовати** (ресорбирати)
- респект, респектовати** (респектирати), не респект итд.
- реформација**, т. 27g
- рецепт**, ген. мн. рецепата, т. 94b(3)
- рецитација, рецитациони, рецитатор, рецитаторка** (дат. -ки), **рецитовати** (рецитирати)
- рецкица**, т. 85d(1)
- реч, речица, речца, речит, речник** итд. (ек.)
- Рециналд** (енгл. Reginald), т. 118
- решетка**, дат. -тки, ген. мн. -така и -тки, т. 86b (3)
- решив** (необ. решљив), ек.
- решо, -оа**
- рж за чеш.** *Ћ* између вокала и на крају речи: *Јаворжица, Јаромјерж*, т. 172
- Ржев** (рус., град), т. 156b
- рзати** (не хрзати), рже, в. т. 72
- ри-** (преф., енгл.), в. под **ривалка** (дат. -ки)
- ривијера**, т. 73c
- риђокос**, т. 58a
- Ријад** (ар.), т. 110d
- риједак** (-тка, комп. *рјеђи*), **ријетко** (прил., комп. *рјеђе*), ијек.
- Ријека**, дат. -ци, т. 86c
- Ријенци** (итал. Rienzi), т. 122

- ријеч**, **ријечца** и **рјечца**, ијек., т. 66b, 79
- Ријечка нахија**, т. 26ab (в. и нахија)
- Рилиндја** (алб. Rilindja), т. 107b(1)
- Рим** (трад., итал. Roma), т. 105f, 122
- Римски-Корсаков**, т. 56b (ген. Римског-Корсакова)
- Рио Гранде** (река), т. 21c
- Рио де Жанеиро** (порт., Rio de Janeiro), т. 103b, 149
- Риом** (франц. Riom), т. 164
- Рисан** (-сна), **рисански**, **Ришњанин**, **Ришњанка** (дат. -ки); **Рисански залив**, т. 21e
- Риста**, **Ристић** (од Христ-), т. 70
- Ристић-Кангрин речник**, **речник С. Ристића – М. Кангрге**, поред: **речник С. Ристића и М. Кангрге**, т. 56c
- ритам**, -тма, мн. ритмови, ритмова, т. 94b(1)
- рити**, **ријем**, **рију**, **ријући**, **риј**, **ријте**, **рих-ри**, **ријах**, **рио-рила**, (раз)ривши, (раз)ривен
- Ричард** или **Рикард Лављег Срца** (Лавље Срце), т. 19e
- Ричуто** (итал. Ricciuto), т. 122
- Ришеље** (франц. Richelieu), т. 164
- Ришков**, т. 76f(1)
- Рјажски**, т. 76f(2)
- Рјепин** (рус. уоб.), т. 156c
- рјечит**, **рјечито**, **рјечитост**, **рјечица** (дем. од ријека), **рјечни** (и **ријечни**, од ријеч и ријека, према П), **рјечник**, **рјечнички** (не спадају у књ. ијек. норму речит, речитост, речица, речник итд.), **рјечца** и **ријечца**, ијек., т. 67 и 67a
- рјешив** (необ. рјешљив), ијек.
- Рјукју** (јап. Ryukyu), т. 123c
- ркп.**, **скраћ.** 'рукопис(ни)', т. 183a
- Роајан** (франц. Roan), т. 164
- робноновчани**, т. 58f(3)
- робустан**, -сна и -стна, в. т. 82a(2)
- ровка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86c
- рога** (дат. -ги)
- Родезија** (енгл. Rhodesia), т. 118
- Родерик** и **Родрик** (енгл. Roderick), т. 118
- Родни** (енгл. Rodney), т. 118
- родољуб**, **родољубац** (-пца, вок. -пче, ген. мн. -баца), **родољубље**, т. 48a
- родољубив**, т. 58a
- родољупка** (дат. -ки)
- Родригез** (шп. Rodríguez), т. 179
- рођака** (дат. -ки), **рођакин**, т. 85a, 86b(7)
- рођачки**, **рођаштво**, т. 82c(2)
- рожић** (дем. од рог), т. 85d
- Роз** или **Роуз** (енгл. Rose), т. 116
- Роза** (енгл. Rosa), т. 118
- Роза** (нем. Rosa), т. 143
- Розенхајм** (нем. Rosenheim), т. 143
- Розмери** (енгл. Rosemary), т. 119a
- Розмини** (итал. Rosmini), т. 122
- Рој** (енгл. Roy), т. 118
- ројалист(а)**, мн. -сти
- Ројтлинген** (нем. Reutlingen), т. 143
- Рок** (алб. Rrok), т. 108
- рок** у спојевима, т. 50b(2), предност одв. писању: **рок п(ј)евачи**, **рок састав**, **рок концерт** итд.
- рокада**, **рокирати** (необ. рохада, рoшaда итд.)
- рокенрол**, т. 50e
- рококо** (-оа, INSTR. рококоом)
- Роксбург** (енгл. Roxburgh), т. 118
- Ролан Гарос**, **Ролан Гароса**, **ролангароски**, т. 57b
- Роланд** (енгл. Roland), т. 118; не „Роулeнд“, т. 120)
- ролс-ројс аутомобили**, т. 53
- Ром**, **Ромкиња**, **ромски**, т. 14b
- романизам**, -зма, ген. мн. -зама (позајмица из романских језика), т. 94b(1)
- Романија**, **романијски**, **Романијац**, **Романијка** (дат. -ки)
- романист(а)**, мн. -сти
- романистика**, дат. -ци, т. 86c
- романисткниња**, т. 82a(1)
- романса** (необ. романца)
- романсијер** (вок. -у), **романсијерка** (дат. -ки, ген. мн. -кѝ)
- романтизам**, -зма, **романтика** (дат. -ци)
- Ромања** (итал. Romagna), т. 122
- ромб**, **ромбичан**, **ромбоид**
- Ромео** (енгл. Romeo), т. 118

- Рона** (трад., франц. Rhône), т. 103е, 163
- рондо**, -а (муз.); друго је **рондо**, -оа и **рондела** ('окоругли засад')
- ронилац** (-иоца, мн. рониоци-ронилаца), **ронилачки**, **ронилаштво**
- ропац**, не него **хропац**
- ропкиња** (обичније **робиња**), **ропство**
- Росарио** (шп. Rosario), т. 179
- Росини** (итал. Rossini), т. 122
- ротација**, **ротациони** (ротацијски), **ротирајући**, **ротирати**
- рочишни**, т. 82а(2)
- Рошков** (рус. Рожков), т. 76f(1)
- рпа**, не него **хрпа**
- рсл.**, скраћ. '*рускословенски*', т. 225f
- рсн.**, скраћ. '*русински*', т. 183а
- рсуз**, не него **хрсуз**
- РТВ програм** (допуштено и РТВ-програм), т. 51с
- Руан** (франц. Rouen), т. 164
- рубинов вињак**, т. 29f
- Рубинштајн** (боље него **Рубинштејн**), т. 157е
- Рубио** (шп. Rubio), т. 179
- рубља** (необ. **рубалъ**)
- рубрика** (дат. -ци), т. 86с
- рудети** (ек.), **рудјети** (ијек.), **рудим**, **руде**, **рудећи**, **имперф. руђах**, **аор. рудех-руде** (ек.), **рудјех-рудје** (ијек.); **рудео-рудела** (ек.), **рудио-рудјела** (ијек.), **(за)рудевши** (ек.), **(за)рудјевши** (ијек.); тако и **слож. глаг. као заруд(ј)ети, уруд(ј)ети**
- Рудњани** (слч. Rudňany), т. 159
- Ружди** (боље него **Рушди**), т. 76f(1)
- Руже де Лил** (франц. Rouget de Lisle), т. 162
- Ружичин** (према **Ружица**), т. 85b
- руина**, т. 73а
- рука** (дат. **руци**, **ген. мн. руку**), **ручица**, т. 85d, 86d
- рукица** (у **тепању**, поред **нормалног ручица**), т. 85d (2)
- руковалац**, -аоца, **вок. -аоче**, **мн. -аоци**, -алаца, т. 91с(1)
- руководилац**, -иоца, **вок. -иоче**, **мн. -иоци**, -илаца, т. 91с(1)
- руководилачки**, г. 82с(2)
- Рума**, **румски**, **Румљанин**, **Румљанка**, **дат. -ки**, т. 86b(6)
- руменети** (ек.), **румењети** (ијек.) (**постајати румен**), према **руменити** (ек. и ијек., **чинити руменим**)
- Руменка**, **дат. -ки** (геогр.), **руменачки**, **Руменчанин**, **Руменчанка** (**дат. -ки**); **Руменачки пут** (улица); **руменка** и **Руменка** (као име животиње), **дат. -ки**, т. 86с
- Румунија**, **румунски**, **Румун**, **Румунка** (хс. **Румуњска** итд.), т. 100g
- рупчага** (**дат. -зи**)
- Рур** (нем. Ruhr), т. 143
- Рурло** (хол. Ruurlo), т. 169
- рус.**, скраћ. '*руски*', т. 225е
- русалка** (**дат. -ки**)
- русизам**, -зма, **мн. -зми**, -зама, т. 94b(1)
- руски** (од **рус-ски**), 81а, 77а(2)
- руско-аустроугарски односи**, т. 58i
- Русо** (франц. Rousseau), т. 164
- рухо** (не **руво**), т. 70b
- Руцанте** (итал. Ruzzante), т. 122
- ручак** (-чка, **мн. ручкови-ручкова** и **необ. ручци-ручака**)
- ручица**, т. 85d
- ручка**, **дат. -чки**, **ген. мн. -чака** и **-чки**, т. 86b(1)
- рушилац**, -иоца, **вок. -иоче**, **мн. -иоци**, -илаца, т. 91с(1)
- РЦГ**, скраћ. '*Република Црна Гора*', т. 227с

С

- с**, пише се одвојено уз називе годишњих доба: *с пролећа* (ек.) и *с пролећа* (ијек.), *с јесени*, т. 62а(4); али: *свечери*
- с**, ређе **з** за нем. почетно предвокалско **S** (*Сименс, Сигфрид, Зигфрид*), т. 142, 143
- с** и **з** за нем. **S** испред звучних сугл. и сонаната (*Шлезвиг, Освалд*), т. 143
- с** за пољ. **S** пред слоготворним **I** и за пољ. **Ś** пред сугл. (осим у групи **ŚC**): *Красицки, Освјенћим*, т. 144, 147
- с** за порт. **S** и кад је изговор типа [š]: *Васко, ескудо, Сантос*, т. 149, 150с
- с** у перс. именима (*Сораја*) према т у ар. (за интердентал), т. 112б
- с.**, скраћ. '*стран(иц)а*' и '*средњи род*'
- с(а)**, предлог; о употреби **с** и **са** в. т. 94а(3); *са мном*, т. 62а(6)
- са-** (предметак за творбу речи које значе заједницу, истовременост или истоврсност с основном речју): *сабрат, саборац, савезник, савремен, саговорник, садејство, са друг, саиграч, саодговоран, сапатник, сапутник, сарадња, саучесник* итд.; као алтернативни или као једини јавља се и предметак **су-** (у хс. системска одлика): *суборац, сувласник, суграђанин, судеоник* (ек.), *судионик* (ијек.), *суиграч, сукривац, сународник, сунаследник* (ек.), *сунаследник* (ијек.), *суодговоран, сустанар* и сл.
- сабити**, в. бити
- сабор**; *Трећи васељенски сабор, Далматински сабор*
- саботерка** (дат. -ки), **саботирати**
- Сабри** (ар.), т. 110б(1)
- с бока**, т. 62б
- сабластан**, -сна, т. 82а(2), 82б
- сав**, сва, све (не сво); уп. вас и т. 89б
- Саваот** (хс. Сабаот)
- Сава центар**, „Сава“ центар, предност одв. писању, т. 50б(1); *Центар „Сава“*.
- савез**: *Савез комуниста Југославије* (скраћ. СКЈ), *Савез Совјетских Социјалистичких Република* (или скраћ. СССР), *Савез инжењера и техничара Југославије, Пелопонески савез* (истор.), *Фудбалски савез Југославије* (скраћ. ФСЈ)
- Савезна Република Југославија**, т. 20а
- савест**, **савестан** (-сна), **савесност** (ек.)
- савет**; *Савет Београдског универзитета* (скраћ. Савет), *Савет федерације* (ек.)
- савијутак**, -тка, мн. савијуци, -така, т. 81б
- Савин** (према Сава и Саво, ген. Саве)
- Савин кук** (врх)
- савити**, в. вити
- Савић-Ребац** (непром.), двојно ж. презиме, т. 56а
- Савичин** (према Савица)
- савјест**, **савјестан** (-сна), **савјесност** (ијек.)
- савјет**; *Савјет Универзитета „Вељко Влаховић“* (скраћ. Савјет), *Савјет федерације* (ијек.)
- савколик**, в. васколик
- Савов** (према Саво, ген. Сава)
- саврх**, **сврх**, т. 62б
- Савска бановина**; *бановина Савска и Приморска*, т. 35а
- Савски венац** (део Београда), т. 21б
- с главе**: *да чудно ли с главе погибосмо* (Његош), т. 62б
- сагнати**, в. гнати
- сагорети** (ек.), **сагорјети** (ијек.)
- сад** и **сада**, **садашњи** (садањи)
- садејство**, **садејствовати**, в. дејство
- Садек** (перс.), т. 112и
- саденути**, **садести**, **садети**, в. денути, дести

- садист(а)**, мн. -сти, **садисткиња**
садјенути, **садјести**, **садјети** в. под
 денути, дести
садно (предл.), уп. -дно
садукеј (хс. садуцеј), т. 100f
садути (се), в. дути
сажалевати, за разл. од обол(иј)е-
 вати, одол(иј)евати, извол(иј)е-
 вати
сажалење (не сажалење), т. 79
саждити, в. ждити
сажетак, -тка, мн. сажечи, -така, т.
 81b
сажети, в. -жети
сазвезђе (звезђе), ек., астр.; **са-**
звјезђе (сазвјезђе, звјезђе),
 ијек.; *зв(иј)ежђе* има и збирно зна-
 чење ('звезде, звездани рој')
сазнати, в. знати
сазрео, **сазрио**, в. зрео, зрио
сазути, в. изути
сајам, **сајмиште**, **сајмишни**; *Бео-*
градски сајам (скраћ. *Сајам*), *Са-*
јам књига, *Дванаести сајам коже*
и обуће (или *XII сајам...*); *Сајми-*
ште, *Старо сајмиште* (делови
 града)
Сајрус (енгл. Cyrus), т. 116, 118
Сакај (јап. Sakai), т. 123bc
сако, -оа, -оу итд.
сакраменат и **сакрамент**, -нта, ген.
 мн. -ната, т. 94b(2)
сакривати (не сакријевати), т. 68
 а(4)
с(а)крити, в. крити
Саксонија, **саксонски**, **Саксонац**,
Саксонка (дат. -ки)
сакупљачки и **скупљачки**, т. 82c(2)
Салајка, дат. -јци (део Новог Сада),
 т. 14c
салдо (ген. салда)
Салерно (итал. Salerno), т. 122
сал(иј)етати, в. долетати, долије-
 тати
Салих (ар.), т. 110b(6)
Салтиков-Шчедрин (ген. Салтико-
 ва-Шчедрина), т. 56b
Салцбург (нем. Salzburg), т. 142
сам; *сам самцит* и *сам самцат* (сама
 самцата итд.)
Самарија (покрајина у Израелу),
Самарићанин, **Самарићанка** (дат.
 -ки); у пренесеном значењу **сама-**
рићанин итд.
самилост, инстр. -ошћу (-ости), **са-**
милостан, -сна
са мном, т. 62a(6), 62b
само-: *самоанализа*, *самоконтрола*,
самокритика, *самоодрицање*, *са-*
моодржање, *самозадовољан*, *са-*
мозадовољство, *самоков*, *само-*
крес, *самониклост*, *самоток* итд.
самовластан, -сна, т. 82a(2), 82b
самоопредељење (ек., не -лење), **са-**
моопредјељење (ијек., не -лење),
 т. 79
самопослуга и **самоуслуга** (дат. -зи),
самопослуживање и **самоуслужи-**
вање
самопрегор (ек.); ијек. **самопрегор**
 и **самопријегор**, в. под прегор
Самос (и Сам), в. -ес, -ос и -ус
самотвор, т. 58a
самоубиство, т. 74c
самоходан, -дна, т. 58a
самурај (јап. samurai), т. 123b
Сан Антонио (у Сан Антонију)
санаторијум (санаториј), в. -иј,
 -ијум
Санганхе (кин. Sangganhe), т. 134
Сангвинети (итал. Sanguinetti), т.
 122
сандучић (дем. од сандук), т. 85d
санке, **санкати се** (мање обично
 сањке итд.)
Санкт Мориц (из Санкт Морица)
Санкт Петербург (трад. срп. Петро-
 град, т. 105f)
Сан Марино (у Сан Марину)
Санremo, у Санрему (не Сан Ремо)
санскрит и **санскрт**
Санта Круз (из Санта Круза)
Сантијаго (шп. Santiago), т. 176, 179
сантиметар и **центиметар** (скраћ.
см, цм, см)
Сантос (порт. Santos), т. 149
САНУ, скраћ. *'Српска академија*
наука и уметности', т. 227c
Сан Франциско, Сан Франциска, т.
 57b

- санцак Зворник, Зворнички санцак, т. 26ab
- санцак Срем, Сремски санцак, т. 26ab
- сањалачки, сањалаштво, т. 82с(2)
- сањар (вок. -у), сањарка (дат. -ки)
- Сао Пауло (не „Сао Паоло“, порт. São Paulo), т. 149 и 150bd
- саосећати, сеосећајност (ек.), саосјећати, саосјећајност (ијек.); в. са-
- Сапоро (из Сапороа, у Сапороу)
- Сапфо (Сафо) и Сапфа (грч. ж. име), Сапфин, т. 97с(3), 103е
- Сар (нем. Saar), т. 142, 143
- Сара (енгл. Sarah), т. 119a
- сарага, дат. -ги, сарагин, т. 85a, 86с
- Сарагоса (трад., шп. Zaragoza), т. 179
- Сарајево, сарајевски, Сарајлија, Сарајка (дат. -ки); *Сарајевски атентат* (т. 27d), *Сарајевска улица*; *Сарајево – Центар* или *Сарајево Центар* (општина), боље него Сарајево-Центар, т. 57d; *Сарајевско поље*, т. 21е
- Сарајлић, т. 74с
- Сарбрикен (нем. Saarbrücken), т. 142
- Сардинија (трад., итал. Sardegna), т. 122
- сарказам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- сасвим (прил.)
- саски (од сас-ски), т. 81a
- сасред (предл.), т. 62b
- сатана, в. сотона
- сатир, т. 34a
- сатисфакција
- сатни: *четрдесетосмосатни*, 48-сатни, т. 60с
- сатрти (ек. и ијек.) и сатрети (ек.), сатријети (ијек.), сатрем, сатри, сатро-сатрла, сатрт и сатрвен; сатрх-сатр (ек. и ијек.) и сатрех-сатре (ек.), сатријех-сатрије (ијек.); тако и други слож. глаголи од ове основе
- Сатури, Сатурнов, т. 14d, 15
- саћи, саћем, в. изаћи
- Саутемптон (енгл. Southampton), т. 118
- саучеснички, саучесништво, т. 82с(2)
- сахат (обичније сат); *сахат-кула с. в.*, скраћ. 'sub voce', т. 226b
- св., скраћ. 'свети' и 'свеска', т. 225b
- свагдашњи (свагдањи)
- свагде (ек.), свадје (ијек.)
- свадба, ген. мн. свадаба и свадби, т. 75
- свакад и свакада
- сваки, сваког(а), т. 61a
- свако (хс. сватко), сваког(а), т. 61a
- сваковрстан, -сна, сваковрсно
- свакодневица (боље него свакодневница)
- сванутак, -тка, мн. свануци-сванутака
- свастика, дат. -ци, свастикин (необ. свастичин), т. 85a, 86b
- свастика (интерн., из санскрита, 'кукасти крст'), дат. -ци
- свашто и свашта, свачег(а), т. 61a
- све (нпр. све село), а не сво, т. 89b
- Свевишњи, т. 34b
- сведоџба, ген. мн. -џаба и -џби (ек.), т. 75, 88
- свезак, свеска, мн. свесци, свезака, т. 75; уп. свеска
- свеједнако (необ., 'непрестано' и сл.), прил.
- свеједно
- свеколик, в. васколик
- свемир, т. 32
- свемогућство, ген. мн. -става, уп. т. 82с(1)
- свеска, дат. свесци, ген. мн. свезака, т. 75, 86с
- свест (инстр. -шћу, ређе -сти), свестан, -сна, свесност (инстр. -ошћу, ређе -ости), ек.
- свет (ек.); *Нови свет*, *Стари свет* (геогр.)
- Света алијанса (истор.)
- Света гора (геогр.), светогорски, Светогорац (калуђер са Свете горе, Атоса)
- света д(ј)евица Марија, т. 19d
- светао, -тла, светлети, светло (ек.)
- Света тројица, т. 34е

светац (свеца, вок. свече, мн. свеци-светаца)

свети: *свети Сава, свети апостол Павле, свети Симеон Мироточиви, свети Фрањо Асишки*; ако израз као целина има карактер властитог имена, пише се великим словом: *Света тројица, Света браћа* (ум. свети Ђирило и Методије), *Света пречиста* (ум. Богородица); такође *Свети Петар на Лиму* (црква), *Свети арханђел Михаило* (црква), *Свети Никола* (празник), *Свети Стефан* (геогр.), т. 19сд

Свети дух или **Дух свети**, т. 34е

светиљка (дат. -ци), ек.

светитељка (дат. -ки)

светичин (према светица)

светло (ек.): *упаљено светло*

светло- (ек.): *светлокос, светловлас, светлоок, светложут, светлоплав, светлоцрвен* и сл., уп. т. 58аg (спој. писање)

Свето писмо или **Библија**, т. 21е, 29а
светосавски (према свети Сава), т. 58с

светост; *Ваша светости*

Свето тројство, уп. Света тројица, т. 34е

свећа, **свећњак** (не светњак), **свећноша** (ек.), т. 66b

свећар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **свећарев** и **свећаров** (ек., од свећа)

свеучилиште ('универзитет'): *Загребачко свеучилиште*, т. 30f

свечар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **свечарев** и **свечаров**

свештати (вршити освешћење; не *свјештати* у ијек.)

свешчица (дем. од свеска); **свешчић** (дем. од свезак)

Свидњица (пољ. Świdnica), т. 147

свијест (INSTR. -шћу, ређе -сти), ијек.

свијестан, не него свјестан

свијет (ијек.); *Нови свијет, Стари свијет* (геогр.)

свијетао, -гла (комп. свјетлији), ијек.

свијетло-, в. свјетло-

свијетљети, свијетлим, свијетлио, свијетљела (ијек.)

свијећа, **свијећњак** (не свијетњак), ијек., т. 66b

Свиноујшће (пољ. Świnoujście), т. 147

свињче, -ета

свитац (свитка, мн. свици-свитака)

свједоцба, ген. мн. -цаба и -цби (ијек.), т. 75, 88

свјестан, -сна (не свијестан); *самосвјестан*, -сна, *самосвјестност* (INSTR. -ошћу и -ости)

свјетилка (дат. -ци), ијек.

свјетлѣћи (свијетлѣћи), као прид.; глаг. прил. је свијетлѣћи (ијек.), уп. т. 68f

свјетло- (ијек.): *свјетлокос, свјетловлас, свјетлоок; свјетложут* (свијетложут), *свјетлозелен* (свијетлозелен), *свјетлоплав* (свијетлоплав), *свјетлоцрвен* (свијетлоцрвен), т. 68f; уп. и т. 58аg (спој. писање)

свјетло (им. ср. рода, боље него свијетло), ијек.

свјећар (вок. -ару и -аре), **свјећарица**, **свјећарница**, **свјећица**, **свјећоноша** (ијек.), т. 66b

свој, своја, своје, својег(а) и свог(а), својем(у) и свом(е) итд. (када се односи на субјекат реченице, али и: *дати сваком своје*)

својевластан, -сна, т. 82а(2), 82b

својеврстан, -сна, т. 82а(2), 82b

сврака, дат. -ки, т. 86b

сврачји (сврачији)

Сврљиг, **сврљиншки**, **Сврљижанин**, **Сврљижанка** (дат. -ки)

сврсисходан, **сврсисходност**, INSTR. -ошћу, (-ости)

сврдао (-дла) и **сврдло**

сврх (предл.), уп. -врх

свршетак, -тка, мн. свршеци-сврше-така

свугде (ек.), **свугдје** (ијек.)

свукуд и **свукуда**

сеанса, в. т. 74а

СДК, скраћ., т. 227с

- север**; **Север** (земље и народи, супротно од Југ, в.);
северни; *Северноатлантски пакт* (ек.)
Северјанин, поред системског **Северјањин**, в. т. 156d(4)
Северна Кореја, ек. (ум. званичног имена државе), т. 20а
Северна територија, ек. (јединица у аустралијском федерализму), т. 20d
Северњача (ек.), т. 14d
северо-: *североисток*, *северозапад*, али *северо-северозапад*, ек., т. 49с
северо-североисточни ек., т. 58i
Севиља (шп. Sevilla), т. 179
Сегедин (град., мађ. Szeged), т. 138
Сегерс или **Зегерс** (нем. Seghers), т. 143
Сеги (ген. Сегија, мађ. Szegy ум. Szegi), т. 139
-сегнути у слож. гл., образац в. под досегнути
сед (ек.)
седамдесет-осамдесет, т. 59b
седамнаест, **седамнаестак**, **седамнаестина**; **седамнаесторо** (седамнаесторо), в. -оро, -еро
седам-осам, **седам-осам стотина**, т. 59b
седамсто, **седам стотина**: *седамсто* (и) *пет* (*петоро*, *петорица*, *пети*), *седам стотина* (и) *пет*, т. 60ab
седети (према сести); **седети** (према сед), ек.
Седећи Бик, ек. (индиј. име, боље него „Бик Који Седи“), т. 19е
седећке и **седећки** (ек.)
Седих (рус. непром. презиме), ген. Седиха, в. т. 157а
седишни (ек.), т. 82a(2)
Седми конгрес педијатара Србије, т. 27
Седмогодишњи рат, т. 27а
седмошколка, дат. -ки, **седмошколкин**, т. 85а, 86b(7)
седокос (ек.)
сеиз, т. 73а
сејати, **сејач**, **сејачица** (сејачицин), **сејалица** (ек.)
Сејшелска острва, т. 20d
сека, дат. секи, т. 86b(5)
Секви (итал. Sequi), т. 122
секира (ек.)
секирати се (у ек. и ијек., романизам а не извед. од секира, сјекира)
секица (хип.), т. 85d(2)
секретар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **секретарев** и **секретаров**
Сексард (мађ. Szekszárd), т. 139
Секст (Сексто), в. т. 97c(4)
секташки, **секташтво** (од -шки, -штво), т. 82c(3)
секунд м. и **секунда ж.** (ген. мн. -нди и -нда, није обично -нада)
Селеница (алб. Selenica), геогр. т. 107b(1)
селекција, **селекционар** (необ. селекционист, селекциониста), **селекционисати** (селекционирати); **селектор** (нпр. у спорту)
Селенча (део Сомбора), уп. т. 14с
Селим (алб. Selim), т. 107b(1)
Селишчев (рус.), т. 156b
селце, в. под сеоце
сељанка, дат. -ки, т. 86b(7)
сељанчицин, т. 85с
Сељачка буна (назив за одређену буну), т. 27b
сељачки, **сељаштво**, т. 82c(2)
сељење (не селење), т. 79
Сељман (алб. Selman), т. 107b(2)
семантика (дат. -ци), **семантички**; **семазиологија**, **семазиолошки**
семе, **семенишни**, **семениште**, **семенка** (дат. -ци), ек.
семенар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **семенарев** и **семенаров** (ек.)
Семеринг (нем. Semmering), т. 142
семијон (-иј- уместо фр. -ill-), т. 73b(3)
сен (ген. сени), **сена**, **сенка** (дат. сенци), ек.
Сена (франц. Seine), т. 164
Сендај (јап. Sendai), т. 123b
Сен Дје (франц. Saint-Dié), т. 164
Сенегалац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лица, уп. Бразилац

- Сен Жинијен** (франц. Saint-Junien), т. 164
- сенжистовски** (према Сен-Жист), т. 58с
- сенка**, в. под сен
- сено**, **сенар**, **сенара**, **сенина** (аугм. од сено), **сениште**, **сенокос**, **сенокосна**, **сенце** (сенца и сенцета), **сењак** (ек.); **Сењак**, топогр.
- Сен-Симон** (франц. Saint-Simon, презиме)
- Сента**, **сенћански**, **Сенћанин**, **Сенћанка** (дат. -ки)
- Сент Етјен** (франц. Saint-Etienne), т. 57b, 164
- Сеоба народа**, т. 27е
- Сеоба Срба** (слика П. Јовановића), т. 29а
- Сеобе** (роман), т. 14h
- сеоски**, али *новоселски*, т. 91d(2)
- сеоце**, сеоца и сеоцета, мн. сеоца, селаца, сеоцима и (ређе) **селце**, селца, мн. селца, селаца, т. 91d(1)
- сепаратисткиња**, т. 82a(1)
- сепаре**, -еа
- сербез** и **сербес**
- Сервантес** (шп. Cervantes), т. 179
- сервис** (служба, послуга, поч. уда-рац у спорту); *аутосервис*, *Техносервис* (назив предузећа); **сервис** (сервиз) 'гарнитура' (нпр. посуђа)
- Сергејевић** (Александар Сергејевић Пушкин), трад. поред *Сергејевич*, т. 105е
- Сесил** (енгл. Cecil), т. 116, 118
- сестрин**, ген. сестрина или сестриног(а)
- сефтеисати**, сефтеише (не сефтејисати), т. 73a(3); уп. -исати
- сецирати** (не секцирати)
- Сечења** (мађ. Szécsényi, трад. правописом Széchenyi), т. 139
- Сечуан**, в. под Сичуан
- сивети** (ек.), **сивјети** (ијек.)
- сига** (дат. сиги)
- Сигет** (трад., мађ. Szigetvár), т. 138; битка, т. 27с
- Сигетска битка**, т. 27d
- Сигишоара** (рум. Sighișoara), т. 152
- сида**, боље него ејдс (AIDS)
- Сиднеј** (енгл. Sidney)
- сиже**, -еа
- Сизиф** (не Сисиф), т. 98а
- Сијан** (или Си'ан, кин. Xi'an, град), т. 134
- сијати**, -ам, обичније него сјати (в.)
- сијати**, **сијач**, **сијачица** (сијачицин), **сијалица** (ијек.)
- сијед** (ијек.)
- сиједјети** ('постајати сед'), ијек.
- сијено**, **сијенце** (сијенца и сијенцета), ијек., уп. 66b
- Сијера Невада** (не „Сјера Невада“, шп. Sierra Nevada,) т. 179; вел. слово., т. 21с; одв. пис., т. 57b
- Сијудад Мексико** (шп. Ciudad Méxicо), т. 176, 179
- Сијукси**, т. 73с
- Сиканг** (кин. Sikang, провинција), т. 134
- Сикеирос** (шп. Siqueiros), т. 179
- Сикјанг** (трад., покрајина и река, кин. Sijiang, по транскр. систему Сиђанг), т. 133, 134
- сиктер**; *сиктер кафа* и *сиктер-кафа* (кава)
- силазак**, -ска, мн. -сци, -зака
- силвер жилети**, т. 50b(1)
- Силвија**, Силвије, Силвији, инстр. Силвијом, **Силвијин**, т. 73с
- Силвије**, Силвија, Силвију, инстр. Силвијем, **Силвијев**, т. 73с
- Силвије Страхимир Крањчевић**, т. 14а
- Силвио**, Силвија, Силвију, инстр. Силвиом, **Силвиов**, т. 73с
- силедијство**, т. 74с
- силогизам**, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- симбиоза**
- симбол** (неутрално значење), али **символ в(ј)ере** (правосл.), т. 100f
- симболизација**, т. 78
- симболистички**, т. 78
- симболички**, т. 78
- символ**, в. симбол
- Сименс** (нем. Siemens), т. 142
- Симин** (према Сима и Симо, ген. Симе)
- Симов** (према Симо, ген. Сима)

- симпозијум и симпозиј (ретко симпозион, према грч.), уп. т. 96с(2)
симултанка (дат. -ци)
синагога, дат. -ги, т. 86с
Синајски псалтир, т. 29b
Сингер (нем. Singer), т. 142
синеаст, ген. мн. синеаста, т. 94b(3)
синеодоха, дат. -хи, т. 86с
Синељниково (рус.), т. 156a
синоћ; **синоћни** (синоћњи)
Синхуа (кин. Xinhua), т. 134
Сињеи, **Сињеија** итд. (мађ. Szinyei), т. 137, 139
Сињска алка
сио и сјео (од сјести), ијек.; тако и: **засио и засјео**, **одсио и одсјео**, **посио и посјео** итд., т. 68с
сипати, **сипам**, **сипају**, **сипајући**, **сипај** и (мање обично) **сипљем**, **сипљу**, **сипљући**, **сипљи**; тако и слож. глаголи као **засипати**, **насипати**, **пресипати**, **просипати**
сипљајив, т. 73a(2)
Сирано (франц. Cyrano), т. 164
Сиријус, т. 14d, 32
Сирил (енгл. Cyril), т. 118
Сиринићка жуна, т. 26b
сироммах (вок. -ше)
сиромашница (према сироммах), уп. т. 85
систем (ретко система), **систематика** (дат. -ци), **систематизација**, **систематизовати** (систематизирати)
Ситард (хол. Sittard), т. 169
ситно-: *ситнозрнаст*, *ситноп(ј)егаст*
Ситњански (слч. Sitnianský), т. 159
Сицилија, **сицилијански** (необ. сицилски), **Сицилијанац**, **Сицилијанка** (дат. -ки); **сицилијанка** (дат. -ки и -ци), у шаху
Сичуан или **трад. Сечуан** (кин. Sichuan, провинција), т. 134
сј за кин. X и XI испред вокала, али **с** за X испред слоговног I, т. 131 и 134; не „хс“
Сја (не „Хсиа“, кин. Xia, династија)
Сјанг (кин. Xiang, река), т. 134
Сјанган (кин. Xiangnan, град), т. 134
сјати, **сјам**, **сјај** (императ.), **сјах-сја**, **сјао-сјала**, (оба)сјавши; тако и **засјати**, **обасјати** (трп. обасјан) и сл.; уп. сјајати
сјевер; **Сјевер** (земље и народи, супротно од Југ)
сјеверни; *Сјеверноатлантски пакт* (ијек.)
Сјеверна Кореја, ијек. (ум. званичног имена државе), т. 20a
Сјеверна територија, ијек. (јединица у аустралијском федерализму), т. 20d
Сјеверњача (ијек.), т. 14d
сјеверо-: *сјевероисток*, *сјеверозапад*, али *сјеверо-сјеверозапад*, ијек., т. 49с
сјеверо-сјевероисточни, ијек., т. 58i
Сједећи Бик, ијек. (индиј. име, боље него „Бик Који Сједи“), т. 19e
сједећке и **сједећки** (ијек.)
Сједињене Америчке Државе (или **скраћ. САД**, **непром.**), **краће: Сједињене Државе**, т. 20a
Сједињене Мексиканске Државе, в. Мексико
сједишни (ијек.), т. 82a(2)
сједјети (сједити), ијек., в. т. 67с
сједокос (ијек.)
сјекира (ијек.)
сјеме, **сјеменишни**, **сјемениште**, **сјемнка** (дат. -ци), ијек.
сјеменар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **сјеменарев** и **сјеменаров** (ијек.)
Сјемирацки (пољ. Siemiradzki), т. 147
сјен, **сјена**, **сјенка** (дат. -ци), ијек.
сјенар, **сјенара**, **сјеник**, **сјенина** (аугм. од сијено), **сјениште**, **сјенокос**, **сјенокоша**, **сјењак** (ијек.), уп. т. 66b
сјенка, в. под сјен
Сјенкјевић (трад.) и **Сјенкјевич** (Хенрик) (пољ. Sienkiewicz), т. 105e, 147
сјео и **сио**, в. **сио**
Сју (енгл. Sue), т. 118
сјутра (у ијек.), **сутра** (у ек. и ијек.)
Скадар, **скадарски**, **Скадранин**, **Ска-**

- дранка (дат. -ки); *Скадарско језеро*
- сказаљка, поред казаљка
- скакати, скачем, скачу; *скакач* (у шаху), *скраћ.* С, т. 229с
- скакачицин, т. 85с
- скандал (не шкандал)
- Скантеја (рум. Scîntea), т. 152
- Скарборо (енгл. Scarborough), т. 118
- скаска (дат. скасци)
- Скаскин, т. 76f(1) (рус. Сказкин)
- Скендербег (боље него Скендер-бег), т. 55а
- Скендер Вакуф, Скендер Вакуфа, предност одв. пис., т. 57с
- скеч (инстр. скечом, мн. скечеве)
- ски и -ска у рус. презименима, в. т. 157а
- ски: с се у овом наставку губи иза **ћ, ч, ш**: *младићи, јуначки, нишки*, в. т. 82с
- ски (ген. скија), обичније *скијање, скијаштво; скије*, јд. *скија; ски лифт, ски маратон, ски од(и)јело* (и *ски-лифт* итд.), обичније с прид. *скијашки*; у истом зн. смучање, смучке и сл.
- скиценблок
- Скјапарели (не „Скијапарели“), итал., т. 121с
- складишни (од -иштни), т. 82а(2)
- склизак, -ска, поред клизав, клизак
- Склодовска-Кири, двојно ж. презиме, први део променљив: *Склодовске-Кири*, уп. т. 56а
- склопка (дат. -ци)
- Ској, Скоја, т. 14g, поред *СКОЈ, СКОЈ-а*, т. 228а
- сколастика (дат. -ци), *сколастик, сколастички* и *схоластика* итд.
- Скопље, трад., т. 105f
- Скопска армијска област, т. 26b
- скорети, скорјети, в. под корети
- скоројевићи, не скоројевићи
- скорпија, скорпион; уп. шкорпија
- Скотланд јард (енгл. Scotland Yard, а у завршетку -LAND, уп. у истом завршетку и е, нпр. *Кливленд*), т. 118
- Скочидјевојка (стрма стена, геогр. име)
- скрај (предл.); *скраја* (прил.); *с краја на крај*
- скренути, в. кренути
- скриња и шкриња
- скрипта, мн. (скрипата-скриптима, не скрипте-скрипти)
- скроб (необ. шкроб)
- скроз-наскроз
- сл., *скраћ.* 'слично'
- слабљење, уп. т. 79
- слабо-: *слабовид* и *слабовидан, слабовидост* и *слабовидност, слабокрван, слабокрвност, слабор(ј)ечив, слабоуман* итд.
- Славен, в. Словен
- славенофил, т. 49b
- славизам и словенизам, -зма, ген. мн. -зама (реч из старосл. и уопште трад. словенског јез. наслеђа), т. 94b(1)
- Славија (београдски трг), т. 14с
- славистика (-ци), *славист(а)*, мн. -сти
- слависткиња, т. 82а(1)
- Славичин (према Славица)
- Славка (дат. Славки), *Славкин славка* (цвеће), т. 28d
- славо-: *славодобитник, славолук, славољубив, славон(ј)ев, славопојка* итд.
- Славонија, Славонац, -нца, Славонка, дат. -ки, *славонски*, т. 14bc
- Славонски Брод, т. 21а
- славофоб, т. 49b
- слагачицин, т. 85с
- сламка (дат. сламци)
- сламчица (од сламка), т. 85d
- Сланкамен, сланкаменски, *Сланкаменац, Сланкаменка* (дат. -ки)
- сластан, -сна, т. 82а(2), 82b
- „слатка тајна“ (бомбони), т. 29f
- слева (ек., прил.)
- следѐћи (прид.), *следѐћи* (глагол. прил.), ек.
- с леђа, т. 62 b
- слез (бот.), ек.
- слезина, ек.
- слеме (-ена), *слемењача* (ек.)

- слеп, слепац, слепило, слепоћа** (ек.)
слепети (ек., зн. 'постајати слеп'), слепим, слепех, слепљах, слепо-слепела
- слепити** (ек., 'чинити кога слепим, одузимати му вид'), слепим, слепих, слепљах, слепио-слепила, (о)слепљен
- слепљивати, -љујем** (ек.)
- слепоочница** (слепоочница, слепоочје), **слепоочни** (ек.), т. 77b(2)
- слетати, в. долетати**
- слив** у ек.; **слив** (хс. слијев) у ијек., т. 67с
- сливати** (некњ. слевати) у ек.; **сливати** (и слијевати) у ијек., т. 68a(4)
- слијева** (ијек., прил.)
- слиједећи и сљедећи** (прид.), ијек., т. 68f (глагол. прил. слиједећи)
- слијеп, слијепец** (ијек.)
- слијепити** (ијек. 'чинити кога слепим, одузимати му вид'), слијепим, слијепих, слијепљах, слијепио-слијепила, (о)слијепљен
- слијепјети** (ијек. 'постајати слеп'), слијепим, слијепјех, слијепљах, слијепио-слијепјела (не слијепјео)
- слијетати, в. долијетати**
- слика, дат. слици, т. 86d**
- сличица, т. 85d**
- слич., скраћ. 'словеначки', т. 183a**
- Слободна Далмација** (лист), т. 16
- слов, -словија, -словље** форманти сложеница: *богослов, богословија, богословље*, т. 48a
- Словен, мн. Словени, словенство, словенски** (хс. Славен итд.), т. 14b
- Словенија, словеначки, Словенац; Словенка** (дат. -ки), т. 86b(6)
- Слово љубве** (деспотово Слово љубве), т. 29b
- слога, дат. слози, т. 86d**
- сломити, сломим-сломиш-сломи, сломе, сломљен** (погрешно је сломијем, сломију, сломијен)
- Слоњски** (пољ. *Słoński*), т. 147
- слсрп., скраћ. 'славјаносрпски'**
- слуга, дат. служи и (ређе) слуги, ген. мн. слугу и (ређе) слуга, слугин,** т. 85a, 86b
- служавка** (дат. -ки), **служавкин**
служитељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, служитељкин, т. 85a, 86b(7)
- слушалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)**
- слушатељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, т. 86b(7)**
- слч., скраћ. 'словачки', т. 183a**
- Сљач** (слч. *Sliáč*), т. 159
- сљедећи и слиједећи** (прид.), ијек., т. 68f (глагол. прил. слиједећи)
- слез** (бот.), ијек.
- слезина, ијек.**
- сьеме, -ена, сьемењача, сьемени** (ијек.), т. 77b(2)
- сьепило, сьепоћа, сьепица** (ијек.), т. 77b(2)
- сьепљивати, сьепљујем** (ијек.), т. 77b(2)
- сьепоочница** (сьепоочица, сьепоочје), **сьепоочни** (ијек.), упор. т. 77b(2)
- сьећи, в. -љећи, -љести**
- сьубити, слубим, т. 77b(1)**
- сьуштити, -им, т. 77b(1); сьуштен, сьушћивати** (уп. љуштити), т. 87, 87b(6)
- см, скраћ. 'сантиметар', т. 226a**
- смакнути, в. под смаћи**
- смарагд, ген. мн. смарагда, т. 94b(3)**
- смаћи** (смакнем, смакох, смакао-смакла) и **смакнути** (смакнем, смакох и смакнух, смакао-смакла и смакнуо-смакнула)
- Смедерево, смедеревски, Смедеревац, Смедеревка** (дат. -ки); **смедеревка** (сорта лозе), дат. -ци
- смејати се, смејем се, смеју се, смејући се, смејох се, смејаше се, смејох се, смеја се, смејао се, смеј се, (на)смејав(ши) се** (ек.)
- смео, смела, смело** (ек.), комп. смелији, т. 68d, 91e
- смеса и смеша** (ек.)
- сместа** (ек., у зн. 'одмах'), т. 62b
- сместити** (ек.), в. нам(ј)естити
- смети, смем, смеју, смејући, смедијах и смејох, смех-сме и смедох-смеде, смео-смела; у служби футура егзактног и: смеднем, смедну** (ек.)

- смех** (ек.)
смештати (ек.), в. нам(ј)естити
смијати се, смијем се, смију се, смијући се, смијам се, смијаше се, смијах се, смија се, смијао се, смијала се, смиј се, (на)смијав(ши) се, на-смијан (ијек.)
смијех (ијек.)
смилетити (ек.), **смиљетити** (ијек.), в. под милети
смио (необ. смјел), смјела, смјело, комп. смјелији (ијек.), т. 68d, 91e
с миром, т. 62b
смјел, в. смио
смјеса и **смјеша** (ијек.)
смјеста (ијек., прил. у зн. 'одмах')
смјестити (ијек.), в. нам(ј)естити
смјети, смијем, смију, смијући, смијах и смједијам, смјех-смје и смједох-смједе, смио (не смјео), смјела; у служби футура егзактног и: смједнем, смједну (ијек.)
смјеша и **смјеса** (ијек.)
смјештати (ијек.), в. нам(ј)естити
смоћи, в. моћи
смрдибуба, т. 49a
смрека (дат. -ки, ретко -ци)
смршавити, в. мршавити
с муком, т. 62b
смучање, **смучарство**, **смучке**, **смучарски**; уп. -ски
смучка, дат. -чки, ген. мн. -чки и -чака, т. 86b(1)
снабдевати, -ам (ек.)
снабдети, снабдем, -еју (за разл. од бдети, пробдети) и ређе снабдим (ек.)
снабдијевати, -ам (ијек.)
снабдјети, снабдијем (ређе снабдим), ијек.
снаха и **снаја** (други лик може бити стилски неутралан или фам. и хип.), т. 70c; дат. снахи и снаси (т. 86b), поред снаји (т. 73a1)
снег, **снегопадан**, **снегопадина**, **Снегуљица**, **снежан** (ек.)
Снежана (име и лик из бајке)
с неруке, в. на руку
снесен (не снешен), в. -нети, -нијети
снет (инстр. снећу и снети), **снетљив** (ек.)
снети, **снијети**, в. -нети, -нијети
Снешка, дат. -ки (име и хип.)
Снешко (име); **снешко** (ек.), **снешко** (ијек.), фигура од снега
снијег, вок. снијеже, мн. сњегови, сњегова (ијек.) т. 77b(2)
снијежан и **сњежан** (-жна), **снијежак** (-шка), **снијежити**, **снијежница** (ијек.)
снијет (инстр. снијећу и снијети), ијек.
снимак (необ. снимка)
сниматељка, дат. -ки, ген. мн. -ки, **сниматељкин**, т. 85a, 86b(7)
снисходљив, **снисходљивост**
снова (прил.)
с ногу, т. 62b
сношљив, т. 77b
сњегови, в. снијег
сњегопадан, -дна, **сњегопадина**, **Снегуљица** (ијек.), т. 77b(2)
сњежан и **снијежан** (-жна)
Сњежана, т. 77b(2)
снетљив, **снетљивост**, инстр. -ошћу (-ости), ијек.
Снешка, дат. -ки, т. 77b(2)
Снешко (име), т. 77b(2); **снешко** (ијек.), **снешко** (ек.): *праве дјеца снешка*
со (хс. сол), соли, инстр. сољу и (ретко) соли, т. 91a(2); **сони** (*сона киселина*, у срп. необ. солни)
собар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **собарев** и **собаров**
с обзиром на... (не „обзиром на...“)
Совјетски Савез (ум. Савез Совјетских Социјалистичких Република, СССР), т. 20a
совјетско-фински рат, 27a
сокачић (дем. од сокак), т. 85d
соко (хс. сокол), сокола, мн. соколи и соколови, т. 91a(2)
Сокобања, **сокобањски**
сокол, в. соко
соколски, т. 91b(3)
Сократ (грч. Sōkratēs), **сократски** и **сократовски**, т. 97a
сол, в. со
Солзбери (енгл. Salisbury), т. 118, 119a

- солистскиња**, т. 82a(1)
солни, в. со
соло; *соло м(ј)еница*; *соло п(ј)евач*,
соло гитара, т. 50a
Соловјев (рус.), т. 156b
Соломон, **соломонски** (мудро, као
 Соломон; ређе *Солумун*, *Сала-*
мон, *Саламун*)
соло п(ј)евање, уп. соло
Солун, трад., т. 105f
солунац, -нца (учесник Солунског
 фронта), т. 28e
Солунски фронт, т. 27d
Сомбатхел (мађ. Szombathely), т.
 139
Сомборка, дат. -ки, т. 86b(6)
Сомоза (шп. Somoza), т. 175, 179
сони, в. со
сопранисткиња, т. 82a(1)
сопственик (вок. -иче), **сопственица**
 (присв. сопственичин), **сопстве-**
нички, поред власник итд.
Сораја (перс.), т. 112b
сотона, т. 34d
Софија, **софијски**, **Софијац**, **Со-**
фијка (дат. -ки); *Аја Софија*
софист(а), мн. софисти, ген. софи-
 ста, т. 94b(3)
софра
софтвер
соха, дат. сохи, т. 86c
Сохаг (геогр., ар. у Египту), уп. т.
 110b(8)
социјализација, инстр. -цијом, т. 73c
Социјалистичка Народна Арапска
Либијска Цамахирија, в. Либија
социјалистскиња, т. 82a(1)
социјално-културни; **социокултур-**
ни (или с цртицом, према знач.),
 т. 58f(5)
социолингвистика, т. 49a
социологија, т. 48a
Сочимилко (шп. Xotchimilco), т. 179
СОШ, ген. СОШ-а, скраћ. '*Сани-*
тетска официрска школа', т. 227a
спаваћица (кошуља за спавање;
 друго је спавачица)
спавачица, **спавачичин**
Спалато (итал. Spalato), т. 122
спанаћ (хс. шпинат)
Спартак, **Спартакoв**, т. 14g, 15
спасавати (боље него спашавати),
 уп. спасти, спасити
писатељица, **спаситељичин**
спаситељка, дат. -ки, ген. мн. -ки,
спаситељкин, т. 85a, 86b(7)
Спасовдан (Спасовдана и Спасова
 дана, Спасова дне итд.)
спасти (спасем, спасу, спасао-спа-
 сла, спасен) и (новије, признато у
 П) **спасити** (спасим, спасе, спасио-
 -спасила, спашен); предност се
 може дати првој варијанти, тако и
 спасавати, спашавати
спати, спим-спиш, спе (не спем, спу,
 спијем итд.)
спахијски, т. 74b
спахиница, т. 74c
спачек (аутомобил), т. 29f
спашавати, боље спасавати; уп. спа-
 сти, спасити
спектакл (ген. мн. -кла)
спектрограм, **спектрограф**, **спек-**
троскопија
спекулативан, **спекулација**, **спеку-**
лисати (спекулирати), у зн. 'нага-
 ђати', 'разматрати' и сл.; уп. шпе-
 кулација
-спети (ек.), **-спјети** (ијек.), у сложе-
 ним глаголима као: **доспети** и **до-**
спјети, **приспети** и **приспјети** – до-
 спем, доспеј, доспех-доспе, доспео-
 -доспела (ек.), доспијем, доспиј,
 доспјех-доспје, доспио-доспјела
 (не доспјео, приспјео), ијек., в. т.
 68c
специјализација, инстр. -цијом, т.
 73c
спикерка (дат. -ки)
спиља и **спиља**
спитфајер (авион), т. 29f
спјев, не спијев
-спјети, в. под -спети
спласнути (спласнуо, -ула и спласао,
 спласла)
сплетка, дат. -тки, ген. мн. -така и
 -тки, т. 86b(3)
спојив, т. 73a(1)
спојити, спојим, т. 73a(1)
спојка (дат. спојци)

споља, спољашњи, спољашњост, спољни (необ. спољњи)
спољно-: *спољнополитички, спољнотрговински*, т. 58d
спомен у спојевима, т. 50c(2), пише се с цртицом: *спомен-плоча, спомен-дом, спомен-чесма* итд.
споменица 1941. године (одликовање), т. 29e
спортист(а), мн. -сти
спортисткиња, т. 82a(1)
спорт-клуб, т. 50c(4); обичније је спортски клуб
спочетка у зн. 'испрва', т. 62b, али: *кренуо је с почетка, с почетка на крај*
спрва, спрвице, обичније испрва
спрега, дат. спреси, т. 86d
спрегнути (спрегнем, спрегну, спрегох и спрегнух, спрегао и спрегнуо, спрегни, спрегнувши и спрегавши, спрегнут), обичније него **спрећи** (спрегнем, спрегох, спрегао, спрегавши)
спреда (прил., ретко спред), ек.
спрем и спрема (предл., необ.)
спремачицин, т. 85c
спрећи, в. спрегнути
сприједа (прил., ретко спријед), ијек.
спринт (мн. спринтови), **спринтовати, спринтер** (вок. -у), **спринтерка** (дат. -ки), **спринтерице** ж. мн.
с пролећа (ек.), **с прољећа** (ијек.), т. 62b
спустити, в. допустити
с раскида: *није с раскида* (сагласан је), т. 62b, поред **сраскида** (П)
Србија, вок. Србијо, инстр. Србијом, т. 73b(1)
Србија; Република Србија; Кнежевина Србија, Краљевина Србија, Народна Република Србија (истор.)
Србијанац, -нца; уп. србијански
Србијанка (жена из Србије), дат. -ки; **Србијанка** (новине), дат. -ки (-ци), т. 86b
србијански (који се односи на Србију као регију), сл. *западно-*

србијански (нпр. говори), *с(ј)еверно-србијански*
Србин, Српкиња, Срби; Српство (зб., Срби), **српство** (својство), **Србадија** (зб. разг.)
срдашце, срдашца (срдашцета), ген. мн. срдашца (срдашаца), т. 79
средишни ('који се односи на средиште') т. 82a(2); у слободном зн. ('централни, средњи') обичније **средишњи**, тако и **средишњица**
средњеразвијен, т. 58h (одвојено кад се **средње** посебно наглашава)
средњо-: *средњоамерички, средњов(ј)ековни, средњоевропски, средњоисточни, средњошколски*
средњошколац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91c(3)
Средоземно море, Средоземље; уп. Медитеран
Средска или Сретачка жупа, т. 26b
Сремски санџак, в. санџак Срем и т. 26ab
Сремски фронт, т. 27d
срео и срио (од срести), ијек., в. срио
сретан, в. под срећан
Сретачка или Средска жупа, т. 26b
сретн-, в. под срећан
срећан, -ћна, -ћно, срећно (прил.), **срећник, срећница** – и (об. у зап. крајевима) **сретан, сретно, сретник, сретница**, т. 79
срећка, дат. -ћки, ген. мн. -ћки и -ћака, т. 86b(1)
срио и срео (од срести), ијек.; тако и: **пресрио и пресрео, сусрио и сусрео**, т. 68c
сродство, т. 76a, 81d
срп., скраћ. 'српски', т. 225e
Српска Крајина, в. Крајина и т. 22; **Српска** (поименичено): *Република Српска*
српски, српски говори, српски језик, Српска деспотовина; српскохрватски језик, српскохрватско-мађарски р(ј)ечник (језички додир, преводи и сл.), *српско-хрватски односи*
Српско народно позориште, т. 30d

српскохрватски (хрватскосрпски), кад се односи на заједнички језик одн. језичку заједницу, или **српско-хрватски** (хрватско-српски), кад се не односи на језик и језичку културу, т. 58f(4); уп. српски српсл., скраћ. 'српскословенски' (српска редакција старосл. језика), т. 225f

Српство, српство, в. под Србин с руке, в. на руку

срце, ген. мн. срца (срдаца)

срџба, ген. мн. срџба и срџби, т. 75 ст., скраћ. 'старџи'

стадијум (и стадиј), в. -иј, -ијум

стадион, т. 96с(2)

стажист(а), мн. -сти, **стажирати**

стажисткиња, т. 82а(1)

стајалишни, т. 82а(2)

Стајл (хол. Steyl), т. 169

-стак: именице с непостојаним а у завршетку **-стак** у косим падежима губе сугласник **т**: *листак – лиска, напрстак – напрска* итд., тако и *гвоздак – гвоска*, т. 82а(1)

стакалце, стакалца и стакалцета, мн. стакалца, ген. стакалца и стакалаца; и (ређе) **стакаоце**, стакаоца (стакаоцета), мн. стакаоца, ген. стакалаца, т. 91d(1)

стакларка (дат. -ки)

стакленка (дат. -ци)

стамбени (од стан), т. 78

станар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **станарев** и **станаров**

станарка (дат. -ки)

станац; *станац камен, камен станац*

стандард, ген. мн. стандарда, т. 94b(3)

станиол

стани-пани

Станка (дат. -ки), **Станкин**

Стара Пазова, т. 21а

Стара планина, т. 21е

Стара Риша (чеш. Stará Říše), т. 172

старати, не него старити (старети, старјети)

Стара Црна Гора, т. 26а

старети (ек.) и **старјети** (ијек.) у значењу 'постајати стар', поред

старити (ек. и ијек.), и у претходном значењу и у (ретком) значењу 'чинити старим'

старешина, старешински, старешинство, старешовати (ек.)

Стари град (део Београда), т. 21b

Стариграђанин (према Стариград), **Стариграђанка** (дат. -ки), **стариградски**, в. т. 48b, 58с

стари завет (раздобље), **Стари завет** (књига), **старозаветни** (ек.)

стари завјет (раздобље), **Стари завјет** (књига), **старозавјетни** (ијек.)

старији, старија, старије, т. 73с

старити, в. старети

старјети (ијек.), в. под старети

старјешина, старјешински, старјешинство, старјешовати (ијек.), т. 67

старо-: *старобечејски, староградски, старогрчки, старословенски, старосрпски, старовисоконемачки, старовисокоњемачки* итд., т. 49а

староседелац (-еоца, ген. мн. -елаца), ек.; ијек.: **старосједјелац** (-диоца, ген. мн. -дјелаца) и **старосједилац** (-диоца, ген. мн. -дилаца), т. 68d, 91с(1)

староселац (онај који је из старог села) и **Староселац** (према Старо Село), **староселка** и **Староселка** (дат. -ки); **староселски** (према Старо Село), в. т. 48b, 58с

старосједјелац, в. под староседелац

старосл., скраћ. 'старословенски', т. 229а

старосни (старосна граница), 82а(2)

Стати (алб. Stathi), т. 108

статика, -ци, т. 86с

статист(а), мн. -сти, **статирати**

статисткиња, т. 82а(1)

статут (схваћено описно, као општа реч) и **Статут** (као скраћено име акта), в. т. 30с

стваралац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91с(1)

стваралачки, стваралаштво, т. 82с(2)

Стварање (часопис), т. 14h

- Стеван Високи**, т. 19а
Стеван Првов(ј)енчани, т. 19а
стега, дат. стези, т. 86d
Стејт департамент, т. 21d
Стенли (енгл. Stanley), т. 118
стенографија, т. 48а
степенишни, т. 82а(2)
стерати, стерем, уп. -стрети, -стри-
 јети
Стеријино позорје и (скраћ.) **По-
 зорје**: на овогодишњем Позорју,
 т. 30b
стећак, -ћка, мн. -ћци, -ћака, т. 86а
Стив (енгл. Steve), т. 116, 118
Стивен (енгл. Stephen), т. 118
Стивенс (а не „Стивнс“), т. 113
Стијовић, т. 73b(4)
стипендија, **стипендист(а)**, мн. -сти,
 стипендирати
стипендисткиња, т. 82а(1)
стиска, дат. стисци, т. 86d
-стити, формант (завршетак) број-
 них глагола код којих трп. прид.
 одликују варијације фонетизма са
-шт- или **-шћ-** или оба паралелно,
 али најчешће с превагом једног од
 њих (уп. нпр.: **пуштен**, **чашћен**,
крштен, **замашћен** и **замаштен** и
 сл.); у овај систем улазе глаг. име-
 нице на **-ње** и итеративи на **-ати**,
-авати и **-ивати** од истих основа
 (уп. нпр.: **чашћење**, **чашћавати**,
нам(ј)ештати, **учвршћивати**), т.
 87, 87b(7)
стихијски, т. 74b
стицати према стећи, у ек. и ијек.
 (ијек., сада углавном у хс., и стје-
 цати; за стијецати в. т. 68а3), т.
 67с, 68а(3)
стицати према стаћи, стакнути (ва-
 тру)
Стјепан Митров Љубиша, двојно
 презиме, т. 19, 56а
стјецај, **стјецати**, в. стицај. стицати
стјуард, ген. мн. стјуарда, т. 94b(3)
сто (хс. стол), стола, мн. столови,
 т. 91а(2); **столац**, стоца (столца),
Столац, Стоца (у Херц.), **стони**
 (столни), **сточић** (столчић), т. 91b
сто, **стотина**: *сто двадесет* (и) *че-
 тири* (*четворо*, *четворица*, *че-*
тврти); *три стотине шездесет*
(и) пет (*петоро*, *петорица*, *пе-*
ти), т. 60ab
стоваришни, т. 82а(2)
Стогодишњи рат, т. 27а
сто-дв(ј)еста, т. 59b
стоик, мн. стоици, т. 73а
стојадин (аутомобил), т. 29f
стол, в. сто
столац, **Столац**, в. сто
Столе (Столета и Стола)
столеће; **столетан**, -тни (ек.)
столни, **столчић**, в. сто
стољеће; **стољетан**, -тни (ијек.)
стомачић (дем. од стомак), т. 85d
стони, в. сто
стонога, дат. -ги, **стоногин**, т. 85а,
 86с
сто посто (100%), **стопостотни**
 (100%-ни), **стопоцентни** (100%-
 ни); **сто одсто**
сто пута (ређе стопут)
стотинарка (необ. стотињарка),
 дат. -ци
стотинка (дат. -ци, ген. мн. стотин-
 ки)
стотка, дат. -тки, ген. мн. -тки, т.
 86b(3)
сточар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем
 и -ом), **сточарев** и **сточаров**
сточић, в. сто
стр., скраћ. *'стран(иц)а'*
страга (прил.)
страдалац, страдалца и страдаоца,
 вок. страдалче и страдаоче, ген.
 мн. страдалца, т. 91с (2)
Стразбур (према фр.), т. 76f(1)
странпутица, т. 78
страстан, -сна, т. 82а(2), 82b
стратиграфија, т. 48а
Стратфорд апон Ејвон (или: Страт-
 ффорд на Ејвону), т. 57b
страхо-: *страховлада*, *страхопо-*
штовање
страшљив (уп. неустрашив и неу-
 страшљив)
стрела (ек.), **стрелац** (-лица), ек.;
стреласт, **стрелица**, **стрелиште**,
стрелице (ек. и ијек.)
стрељачин, т. 85с
стрељачки, **стрељаштво**, т. 82с(2)

- стреме, стремењача**, т. 66а
стремити, стремљење (одомаћени русизам) – непотребна ијекавизација стријемити, стријемљење
стрепети (ек. – не стрепити), стрепим, стрепех, стрепљах, стрепео-стрепела; **стрепња** (ек. и ијек. – не стријепња); **стрепјети** (ијек. – не стријепити), стрепим, стрепјех, стрепљах, стрепио-стрепјела
стрептомицин, т. 29f
-стрети (ек.), **-стријети** (ијек.), у слож. глаголима као **застрети** – **застријети**, застрем, застри, застрех-застре (ек.), застријех-застрије (ијек.), застро-застрла, застрт; ретко се употребљава прости глагол **стрети** – **стријети** (стрем и стерем), али је обичнији у вар. **стерати**, стерем
стреха (ек. и ијек., дат. стрехи, ређе стреси; ген. мн. стреха), т. 66а, 86с
стрехица, т. 85d(3)
Стрибрна Скалица (чеш. Stříbrná Skalice), т. 172
Стрибро (чеш. Stříbro), т. 172
стријепити, стријепјети, не него стрепјети
стријепња, не него стрепња, в. стрепети
-стријети, в. под -стрети, -стријети
стрина; *стрина Стана*, ген. стрина Стане (стрина-Стане)
Стриндберг (а не „Стриндберј“), швед., т. 103с(1)
стрићи (не стригати), стрижем, тригу, тригући (не стрижући), стризи, стризите (не стрижи, стрижите); тако и **острићи, престрићи** и сл., т. 86е
строг (комп. *строжи*), **строга** (комп. *строже*, суперл. *најстроже*)
стругаљка (дат. -ци)
струјом(ј)ер
струка (дат. струци)
стел., скраћ. 'старословенски', т. 225f
стубац, -пца (мн. ступци-стубаца)
стубишни, т. 82а(2)
Студентски трг, т. 36d
студиј (изучавање), инстр. студијем;
студија (нпр. научна расправа), инстр. студијом; **студије**, студија (ж. мн., нпр. универзитетске)
студијски (према студио и студије), т. 74b
студио, студија, инстр. студиом, мн. студији, ген. студија, дат. студијима (уметничка радна просторија и сл.), т. 73с
студиозан, -зна, т. 73b(3)
Ступарич (итал. Stuparich), т. 122
ступац, -пца (мн. ступци-ступаца)
су-, в. под **са-**
субјекат и **субјект**, -кта, ген. мн. -ката, т. 94b(2)
субпериодизација, т. 76с
субполаран, -рна, т. 76с
Субхија, т. 76f(3)
сув и **сух**, т. 70b, 71
сувача и **сухача**
сувласничин (према сувласница), т. 85b
сугљи (суши), т. 70b
суграђанка (дат. -ки)
суд; *Врховни суд, Уставни суд* (скраћ. *Суд*) као одређ. установа, али малим словом као термин или општи појам
судски, судство, т. 76а
Суенхуађанг (кин. Sunhuajiang, река), т. 134
Суецки канал, т. 21е
Суздајк (хол. Soesdijk), т. 169
сузе мајке божје (бот.), т. 28d
Сузуки (јап. Suzuki), т. 123b
суицидан, -дна, т. 73а
Суицу (јап. Suitsu), т. 123b
сукривац, -вца
Сулејман (алб. Sulejman), т. 107b(1)
Сулејман (ар.), т. 110b(7)
Сулејман Величанствени, т. 19а
сулфатијазол
сумња, сумњати, сумњив
сумпор- у саставу термина, т. 50d, уобичајено је писање с цртицом: *сумпор-диоксид, сумпор-дихлорид, сумпор-водоник* итд.; у текстовима се среће и одвојено и спо-

- јено писање (*сумпор диоксид, сумпор дихлорид и сумпордиоксид, сумпордихлорид*). Препоручује се цртица, и овде и за друге хем. термине овог карактера.
- сународник**
сунаследник (ек.), **сунаслеђник** (ијек.)
сунашце, сунашца, ген. мн. сунашца (сунашаца), т. 79
Сунг (кин. династија, Song), т. 134
Сун Јат Сен, град. кин., т. 103b, 133
сунце и **Сунце**, велико слово кад се узима као име звезде: *Сиријус, Вега и Сунце су звезде патуљци*; предност малом слову у вези са његовим изгледом и видљивошћу или светлосним и топлотним приликама: *излазак сунца и месеца, помрачење сунца и месеца, дан без сунца*, т. 32b
супер-, т. 52e, спојено: *супернова, суперспектакл, суперсила, суперфосфат, суперревизија* (т. 81a), *суперсензибилан*; али *супер-Енглес*, т. 49b; одвојено кад добије значење придева и посебан нагласак: *имали смо супер журку* (уп.: *журка је била супер*). Долази и као именица (*50 литара супера*).
- суперл.**, скраћ. '*суперлатив*'
супруг, вок. супруже, мн. супрузи, т. 86a
супруга, дат. -зи, **супругин**, т. 85a, 86d
супстантив, т. 76d
супстанца и **супстанција**
супституција, **супституисати** (-ирати)
супстрат, т. 76d
суптропски
сурутка, дат. -тки, т. 86b(3)
сус(ј)етка, дат. -тки, ген. мн. -тки, т. 86b(3)
суснежица (ек.), **сусњежица** (ијек.)
сусрео, **сусрио**, в. срео, срио
сустанарка (дат. -ки), **сустанаркин**
Суст (хол. Soest), т. 169
сустигнути, **сустићи**, в. стићи
Сутјеска (битка), т. 27c
сутра (у ек. и ијек.), **сјутра** (у ијек.)
суфикс, мн. суфикси-суфикса (не суфикаса), т. 94b(3)
сух, в. сув
сухача и **сувача**
сухомеснати производи, т. 71
Сухоњ (слч. Suchoň), т. 159
Сучава (рум. Suceava), т. 152
сучелице (прил.)
Суцоу (кин. Suzhou, град), т. 126, 134
суши, в. сувљи
сушица (према сух), уп. т. 85
Сфинга (споменик у Египту), каткад и **сфинга**: *међу сувенирима могу се наћи сфинге, амори, дискоболоси* (в. т. 29c; дат. -нги (т. 86c), **сфингин** (т. 85a)
Сфорца (итал. Sforza), т. 122
сх., скраћ. '*српскохрватски* (језик)', т. 225f
схарчити
схватати (хс. схваћати)
схема, **схематизам**, **схематизовати** и **шема** итд.
Схидам (хол. Schiedam), т. 169
схизофренија, **схизофреничар**, **схизофреничарка** (дат. -ки), **схизофреничан**, обичније **шизофренија** итд.
схоластика (дат. -ци), **схоластик**, **схоластички** и **схоластика** итд.
сценариј и **сценарио**, мн. сценарији, т. 96c(2) (необ. је сценаријум); **сценарист(а)**
Сцила (необ. је Скила), т. 98a

Т

- т, д за ар. међузубне сугл., т. 110b(4)
 т за грч. ТН: *Атина, тема*, т. 98b
 т., скраћ. 'тачка', т. 225а, такође
 'тона' (поред т), т. 183с
Т, скраћ. 'тесла' (јединица) и 'тон'
 (у шаху), т. 226а, 229а
Т-13 (*минобацач Т-13*), т. 29g
табакера (не табакијера)
Табит (ар.), т. 110b(4)
Тадеуш (пољ. Tadeusz), т. 147
тадли; *кадли-тадли*
Таијуан (уоб. уместо прецизнијег
Таијуен, кин. Taiyuan, град), т. 134
таин (не тајин)
Тајван (кин. Taiwan, раније име
 Формоза), т. 134
тајга, дат. -ги, т. 86с
тајити, тајим, т. 73а(1)
Тајпинг (кин. Taiping, сељачки по-
 крет), т. 134
такав, -ква, -кво (не така, таки и
 сл.)
такмичар (вок. -ару и -аре, INSTR.
 -ем и -ом), **такмичарев** и **такмича-**
ров, **такмичарка** (дат. -ки)
такнути (такнем, такнух и такох,
 такнуо и такоа) и **таћи** (такнем,
 такох, такоа); тако и од слож.
 глагола као **натакнути** и **натаћи**,
подстакнути и **подстаћи**, **стакнути**
 и **стаћи** итд.
Таковски крст (одликовање), т. 29е
такође (такођер)
такзовани, т. 61d; скраћ. тзв.
такорећи, т. 61d
такси, таксија, таксију, INSTR.
 так-
 сијем, т. 73с
талац, таоца, вок. таоче, мн. таоци,
 талаца, т. 91с(3)
таленат (талент), -нта, ген. мн. -на-
 та, т. 94b(2)
Талес (а не Талет), т. 97с(2)
Талијан, в. Италија
Талмуд, т. 29а
таљење, т. 79
таман, -мна, т. 79
Тамаш-Јовић (непром.), двојно ж.
 презиме, в. т. 56а
тамјан, **тамјанка** (дат. -ци), не та-
 мљан и сл.
Тамнава, **тамнавски**, **Тамнавац**,
Тамнавка (дат. -ки)
тамнети (ек.), **тамњети** (ијек.), там-
 ним (постајати таман); **тамнити**,
 тамним (чинити тамним)
тамница, т. 79
тамничар, вок. тамничару и тамни-
 чаре, INSTR. тамничарем и тамни-
 чаром, т. 79
тамно-: *тамнозелен*, *тамноплав*,
тамносмеђ, *тамноцрвен* и сл., т.
 58g
тамо-амо, т. 59с
тампон: *тампон зона*, *тампон*
држава, уп. т. 50b(2)
тамоте, в. под овамоте
тамтам, т. 59а
Тангшанг (кин. Tangshang, град), т.
 134
тандара-мандара, т. 59е
Танјуг, скраћ. (формантна), т. 228b
тантал-карбид, т. 50d; уп. и сумпор-
тањир (хс. тањур)
Тао Јуенминг (кин. Taо Yuanming,
 класични песник), т. 134
Тарквинија (итал. Tarquinia), т. 122
Таско (шп. Tахсо), т. 179
Тасо (итал. Tasso), т. 122
Татабања (мађ. Tatabánya), т. 139
Татаро-Монголи, т. 48с
Татре ж. мн. (из Татра); *Ниске Та-*
тре, *Високе Татре*
тачка, дат. -чки, ген. мн. -чака, т.
 86b(1)
тачкица, т. 85d(1)
Тауфик (ар.), т. 110b(8)
Тбилиси, Тбилисија, т. 76f(3)
ТВ, скраћ. 'телевизија, телевизиј-
 ски'; *ТВ емисија*, *ТВ програм* (до-
 пушт. и с цртицом), т. 51с; *ТВ*
огласи и *рекламе* (без цртице), т.
 53

- твор, мн. творови, т. 70а
тврдокрилац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91с(3)
тврдокоран, -рна, т. 58d
тврдолистан, -сна, т. 82a(2), 82b
т. г., скраћ. *'текуће године'*, т. 225а
Теба (јд., грч. Thēbai мн.), **Тebанaц** (вок. -нче), **Тebанкa** (дат. -ки), **тебански**, т. 97а
тегљење, т. 79
тежишни, т. 82a(2)
тезга, дат. -зги, т. 86b(2), ген. мн. -зги и -зга, т. 94c(3)
тезгица, т. 85d(1)
Тејлор (енгл. Taylor), т. 118
тека (дат. теци)
-тека, формант сложеница: *библиотека, датотека, фототека*, т. 48а
текстилац, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, уп. дијеталац
телевизијски, т. 74b
телеграфија, т. 48а
телепатија, **телепатски** (телепатијски, телепатички), **телепат(а)**, мн. -ти
телефонисткиња, т. 82a(1)
телце (-а и -ета, ген. мн. телца и телаца), ек.
Темишвар (трад., рум. Timișoara), т. 153
темпера; *темпера боје*, уп. т. 50b(2)
темперамент и **темпераменат**, -нта
тенисерка (дат. -ки)
тенк, **тенкист(а)**, мн. -сти (хс. танк и сл.)
теократија (хс. теократија), т. 100d
теологија, т. 48а
Теотивакан (а не „Теотијуакан“, шп. Teotihuacán), т. 178
Тепелена (алб. Terelena), геогр., т. 107b(1)
терапеутски и **терапијски**, т. 74b
Терек (мађ. Török, трад. правописом Thewrewk), т. 139
Терешкова (рус. ж., не Терјешкова)
територија (териториј), т. 96с(2) и 100а
Територија главног града (јединица у аустралијском федерализму), 20d
Терлинк (хол. Teirlinck), т. 169
Термопиле (битка), т. 27с
тероризам, -зма, т. 94b(1)
терористкиња, т. 82a(1)
тесан (-сна, комп. тешњи), **тескоба**, **тескобан**, **теснити** (ек.)
тесла (према имену научника), т. 28b
Теслине струје, т. 28с
тета; *тета Стана*, од тета Стане (од тета-Стане), т. 54b
тетак (-тка, вок. тетак, тече и тетку, мн. теци-тетака и теткови-теткова)
тетка, дат. -тки, ген. мн. -така, т. 86b(3)
теткица, т. 85d(1)
тетралогија, т. 48а
тетреб (мн. тетреби-тетреба и тетребови-тетребова), ек.; **тетребих**, **тетребица** (ек. и ијек.); **тетријиб** (мн. тетријеби-тетријеба и тетребови-тетребова), ијек.
тећи, течем (теку, текући, теци, текох, текао-текла, течен); за слож. в. под затећи
техника, дат. -ци, т. 86с
тзв., скраћ. *'такозвани'*, т. 225f
ти, **твој**, мало слово; из стилистичких и експресивних разлога дозвољена употреба и великог слова (**Ти**, **Твој**), т. 39а
Тибар (трад., итал. Tevere), т. 122
тигричин (према тигрица), т. 85b
-тија и **-ција**, в. т. 100d
тијелце (-а и -ета, ген. мн. тијелца и тијелаца), ијек.
тијесан (-сна, комп. тјешњи), **тијеснити** (ијек.)
тик-так, **тика-така**
Тилбург (хол. Tilburg), т. 169
Тилзитски мир, т. 27f
Тилт (хол. Tielt), т. 169
Тилерије (трад., франц. Tuileries), т. 163, 164
Тимок, **тимочки**, **Тимочанин**, **Тимочанка** (дат. -ки)
Тимофејич (рус.), т. 156b
типографија, т. 48а
тип-топ, т. 59е

- тиранија, тирански, тиранин, тиранка** (дат. -ки)
- Тиса, тиски; тиса** (бот.), **тисин цвет** (бот.)
- Тит** (за лат. Titus у срп. је необ. Тито), в. т. 97с(4)
- Титаник** (брод), **Титаников**, т. 14i, 15
- Тихи** (чеш. Tichý), т. 173
- Тихи океан; у океанима Атлантском и Тихом, из океана Атлантског у Тихи**, т. 35ab; уп. океан
- Тихомир – Бата Огњанов**, т. 56а
- Тицијан** (трад., итал. Tiziano), т. 122
- тј.**, скраћ. *'то јест'*, т. 225h
- тј** за слч. Т' (*Хнуштја*), али на крају речи као **т** (*Хрохот*), т. 159
- тј** за чеш. Т' испред самогл.: *Катја* (Kat'a), али *Унхошт* (Unhošt'), *Хоштка* (Hošt'ka), т. 173
- Тјард** (хол. Tjaard), т. 169
- тје** за чеш. ТЕ: Војтјех, али -ште за -ŠTĚ: *Храдиште*, т. 173
- тједан, тједни, тједник** (ијек., углавном хс.), вештачки су ек. ликови, т. 68к
- Тјеков** (слч. Tekov), т. 159
- Тјенанмен** (кин. Tian An Men, трг), т. 134; уп. и т. 21с (спој. писање)
- Тјенцин** (трад. кин., а не „Тјенђин“), т. 133
- Тјеншан**, т. 21с
- Тјеплице** (слч. Teplice), т. 159
- тјескоба, тјескобан**, -бна (ијек.)
- Тјумењ** (рус.), т. 156b
- тка : -ткица; у наведеном форманту најчешће се чува сугл. група тк: моткица, теткица** итд.; у појединим вишесложним основама могућа је и промена тк у ч: *припов(и)јечица, загонечица* итд., т. 85d(1)
- ткалац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, т. 91с(2)
- Ткалец, Ткалца** (кајк.), т. 105d
- ткати**, ткам, ткају, ткајући, ткај (ређе ткем, тку, ткући, заст. чем, чеш, чу, чући), ткāх-ткаше, ткāх-тка, ткао-ткала, (о)ткав(ши), ткан; тако и од слож. глагола као **изаткати, исткати, откати** и сл.
- тко**, в. ко
- тло** (старији облик тле)
- Тоби** (енгл. Toby), т. 118
- тоболац**, -лица, т. 91b(1); **тоболчић**, уп. т. 91b(2)
- тобџија, тобџијин, тобџиница и тобџијиница**
- тога**, дат. -ги, т. 86с
- тојага**, в. тољага
- тојота аутомобили** (предност одв. пис.), т. 50b(1)
- Токаји** (мађ. Tokajji), т. 139
- Токно**, -ија (трад., јап. Токуо – не „Токјо“), т. 123b
- Токушима** (јап. Tokushima), т. 123с
- толи** (везник), т. 63с; уп. ли
- Толстој** (рус. Толстой), Толстоја, Толстоју итд., т. 105b, али за ж. особе непром.: *Светлане Толстој*, в. т. 157а
- Толчок, Толчока** (рус., а не „Толчка“), т. 105d
- тољага** (тојага), дат. -зи
- Тољати** (итал. Togliatti), т. 122
- Томас** (енгл., не „Томес“), т. 120
- томахавк**, -а (ген. мн. -вака и -вка)
- Томин** (према Тома и Томо, ген. Томе)
- Томичин** (према Томица)
- Томов** (према Томо, ген. Тома)
- тона; регистар тона** (*регистар-тона*) и *регистарска тона; бруто регистар тона* (*бруто регистар-тона*), *бруто регистарска тона* (тако и *нето*)
- Тони** (енгл. Tony), т. 118
- тонфилм, тонфилмски**
- топал**, в. топао
- топао** (топал), топла, топло, т. 91е
- топ-листа**, т. 50е
- Топлица, топлички, Топличанин, Топличанка** (дат. -ки); *Топличин венац* (улица), *Топлички устанак* (истор.); **топлице**, ж. мн. ('бања'); *Вараждинске топлице*
- топломер** (ек.), **топломјер** (ијек.)
- Тополчанка** (дат. -ки, т. 86b(6))
- Топольњики** (слч. Topol'níky), т. 159
- Топольчани** (слч. Topol'čanu), т. 159
- то пре** (ек.), **то прије** (ијек.), у зн. 'тим пр(и)е'

- Торквато** (итал. Torquato), т. 122
травка (дат. -вци), **травчица**
трагика (дат. -ци)
трагикомедија, **трагикомичан**, **трагикомичар**, **трагикомичарка** (дат. -ки)
трамвај, **трамвајски**, **трамвајдијски**, **трамвајдијка** (дат. -ки)
трампа, **трампити** (трампљен)
транге-франге
транжирати, в. транширати
транс-: *трансакција*, *транслитерација*, *транссахарски*, *транссибирски* итд.
Трансхimalаји, м. мн. (обичније него Трансхimalаја, ж. јд.)
транширати (и транжирати, због уобичајености, иако је етим. правилнија прва вар.)
трафика (дат. -ци)
Трг ослобођења, т. 36d
Торонто (енгл. Toronto), т. 118
торсида (порт. torcida), т. 149
Тот (мађ. Tóth ум. Tót), т. 139
Тотенхем, обичније него **Тотнем** (енгл. Totenham), т. 118
Тоуфик (перс.), т. 112h
точкић, т. 85d(1)
Т-профил, т. 51a
трава светог Петра (биљка), т. 28d
Травничка хроника, т. 21e
традиција, т. 100d
традиционализам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
трака, дат. -ци, т. 86d
трансгресија, т. 76d
трбух, т. 70b
трг; *Трг жртва фашизма*, *Трг побед*; *Трг Републике* (т. 30g)
Трговиште (рум. Țirgoviște), т. 152
Тргу Жију (рум. Țirgu Jiu), т. 152
требати (ек. и ијек.). У значењу „ваљати“ узима се безлично (*треба да одем*, *требало би да одемо*), а у значењу „бити потребан“ употребљава се у свим лицима и у оба броја (*требаи ми*, *требају нам*).
Требетин (чеш. Třebětín), т. 172
Требиње, **требињски**, **Требињац**, **Требињка** (дат. -ки); **требињац** (дуван)
требити, **требим** (имперф. *требљах*, трп. прид. *требљен*), ек.
Требич (чеш. Třebíč), т. 172
Трехова (чеш. Třebova), т. 172
Требон (чеш. Třebon), т. 172
трезан, -зна (комп. *трезнији*), **трезнити** (се) (имперф. *трежњах*, трп. прид. *трежњен*), **трезност** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ек.; **трезноћа**, **трезвен**, **трезвеност** (инстр. -ошћу и ређе -ости), **трезвењак** (вок. -аче), **трезвењакиња**, **трезвењачки**, **трезвењаштво** (ек. и ијек.)
трем (ек.)
Трешошница или **-ице** (чеш. Třemošnice), т. 172
Тремш (чеш. Třemš), т. 172
трнутак, -тка, мн. *трнуци*, -така, т. 81b
трептати (трепћем, *трепћу*, *трепћући*, имперф. *трептах*) и (ређе) **трептети** (ек.), **трептјети** (трептим, *трепте*, *трептећи*, имперф. *трепћах*), ијек.
Тресибаба, т. 57a
треће-: *трећебратучед*, *трећеразредни*, *трећепозивац*, *трећедневка*, *трећестепени* итд.; ређе и **трећо-**: *трећошколац*, *трећошколка*, *трећошколски*
Трећи међународни конгрес слави-ста, т. 27
Трећи рајх, т. 20e
трешња, ген. мн. *трешања*, т. 94c(2)
тржишни, т. 82a(2)
три, **трију**, **трима** (за сва три рода); **тројица**, **троје**, **троји**, промена и употреба као под ДВА (в.)
триангулација, т. 73c
триатлон, т. 73c
тријebити, **тријebим** (импф. *тријebљах*, трп. прид. *тријebљен*), ијек.
тријезан, -зна (одр. *тријезни*, комп. *трезнији*), **тријезнити** (се) (имперф. *тријезњах*, трп. *тријезњен*), **тријезност** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ијек., т. 68h
тријем (ијек.)

тријенале, т. 73с

Три јерарха

тријумф, т. 73с

трико, -оа

тринаест, **тринаесторо**, **тринаесто-**
годишњи итд. (в. -оро)

триода (техн.)

триптих и триптихон

Трипуњдан (Трипуњдана, Трипуњ-
дану)

трипут и три пута

триста, **три стотине**: *триста педесет* (и) *два (двоје, двојица, други)*, *три стотине педесет* (и) *два*, т. 60ab

трицикл (ген. мн. трицикала и трицикла)

три-четири, **три-четири стотине**, т. 69b

трка, дат. трци, т. 86d

тркалишни, т. 82a(2)

тркач дугопругаш, т. 59a

тркачицин, т. 85с

трилогија, т. 48a

Трнова (рум. Trnova), т. 152

тро-: *тробојан*, *тробојка* (дат. -ци), *трогодац* (ген. трогоца, мн. трогоци-трогодака), *трогоче* (-ета, збир. трогочад), *тропостотни*, *тропроцентни* итд.

Троа (франц. Troyes), т. 164

тробраздни, т. 82a(3)

троврстан, -сна, т. 82a(2), 82b

троје-четворо (такође **тројица-че-**
творница, за мушка лица, али не „тројица-четворица градова“), т. 59b

тројица (мушкараца); **Тројица** (геогр.), **тројички**; **Света тројица** (Свето тројство)

Тројичин дан (Тројичина дана и Тројичина дне, о Тројичину дану и о Тројичину дне), празник (поред Духови)

тројка (дат. -ци, ген. мн. тројки и ређе тројака)

тројчица (и мање обично тројкица)

тролистан, -сна, т. 82a(2), 82b

троношке (прил.)

троска (дат. -ски и -сци)

тротоар

трп., скраћ. 'трпни (придев)', уп. т. 225e

трпети (трпим, трпех, трпео-трпела), ек.; **трпјети** (трпим, трпјех, трпио-трпјела), ијек.

Трст (трад., итал. Trieste), т. 122

трти, тарем и трем, тари и три, трх-тр̂, тр̂о-трла, трвен и трт; уп. сатрти

Труди (енгл. Trudy), т. 118

трулети (ек.), имперф. труљах, трулео-трулела, **труљети** (ијек.), имперф. труљах, трулио (не труљео), труљела; **трулити** (ек. и ијек., у истом зн.), имперф. труљах, трулио-трулила; **трулеж**, т. 70a

трунка (дат. -ци)

Трус (хол. Truus), т. 169

трућ-трућ, т. 59e

Трухиљо (шп. Trujillo), т. 179

тршићки (Тршић), т. 82с(1)

тршчица; **тршчан** (који је од трске)

Ту-110 (авион), т. 29g

тугованка, дат. -нци, ген. мн. -ки, уп. т. 86b

туберкулоза, **туберкулозан**

туђинка (дат. -ки)

тужилачки, **тужилаштво**, т. 82с(2)

тужилаштво (не тужиоштво), т. 92

Тузла, **тузлански**, **Тузлак** (ређе и

Тузланин), **Тузланка** (дат. -ки)

Тукидид (грч. Thukydides), т. 97a

тукица (=ћурчица), т. 85d

Тулуза (франц. Toulouse), т. 164

Тулуз-Лотрек, Тулуз-Лотрека, т. 56b

Тунгсјен (кин. Tongxian, округ), т. 134

туника, дат. -ци, т. 86с

Тунис, **туниски**, **Тунишанин**, **Тунишанка**, дат. -ки (боље него Тунишанин, -нка)

тупети (ек., постајати туп), тупим, тупех, тупљах, тупео-тупела

тупити (у ек. и ијек., чинити тупим), тупим, тупих, тупљах, тупио-тупила, (о)тупљен – в. тупјети

тупјети (ијек., постајати туп), тупим, тупјех, тупљах, тупио-тупјела

тупољев (авион), т. 29f
тур., скраћ. 'турски' (и 'турцизам'),
 т. 225e
Тур (франц. Tours), т. 164
Турска, турски, Турчин, Туркиња;
Турско царство, Турска царевина,
 т. 20a и 20e
турцизам, -зма, мн. -зми, -зама, т.
 94b(1)

Турски рат (1912), у нар. говорима,
 т. 27a
турско-аустријски рат (или: *рат*
Турске и Аустрије) 1687–99, 27a
турчин (бот.), т. 28e
тући, тучем, туку, туци
туце (-ета)
туц-муц, т. 59e

Ћ

ћ за кин. Q и QI испред вокала, т.
 130, 134
ћ за мак. Ќ, т. 106a
ћаба (ходочашће до Ђабе)
Ћано (трад., итал. Ciano), т. 122
Ћафа (алб. Qafë или Qafa, геогр.),
 т. 108
Ћвјечек (пољ. Świeczek), т. 147
ћебе (-ета, мн. ћебета-ћебетâ, зб.
 ћебад), **ћебенце** (ћебенца и ћебен-
 цета)
ћевап (необ. ћеваб), **ћевабџија, ће-**
вабџијски, ћевабџиница
ћеиф, в. ћеф
ћелија, ћелијски, ћелијица
Ћемаљ (алб. Qemal), т. 107b(2)
Ћемовско поље; *мину чета низ*
поље Ћемовско, т. 35c
Ћеплице (пољ. Cieplice), т. 147
Ћерим (алб. Qerim), т. 108
ћерка в. кћерка
ћесар
ћетен (не кетен); *ћетен-алва,* т.
 50c(1)
ћеф (ређе у експр. изразу ћеиф)
ћивот (не кивот)
ћилибар (заст. ћехлубар и ћелибар),

поред јантар
Ћинг (кин. династија, Qing), т. 134
Ћингдао или трад. **Ћингтао** (кин.
 Qingdao, град), т. 133, 134
Ћингхај (кин. Qinghai, провинција),
ћингхајски, т. 103c(1), 134
Ћинсјен (кин. Qinxian, град), т. 134
ћирилометодски или **ћирилометоди-**
јевски, т. 58f(4)
-ћка: -ћкица, к остаје неизмењено:
воћкица, праћкица итд., т. 85d(1)
ћоравити, ћорављење, ћоравост
 (инстр. -ошћу и ређе -ости); **ћорац**
 (-рца) и **ћорак** (-рка), ген. мн. ћо-
 раца и ћорака
ћорда и **ђорда** (сабља, песн.)
ћурка, дат. -ци (-ки), ген. мн. -ки и
 -рака, т. 86c
ћурчији (ћурчји), т. 74d
Ћустендил (буг. Кюстендил), трад.,
 т. 106f
ћутати, ћутим, ћуте, ћутећи; друго
 је **ћутети** (ек.), **ћутјети** (ијек.) у
 значењу 'осећати' (обичније у хс.),
 мада се у неким регионима меша
 с претходним
ћушка (дат. -шци, ген. мн. ћушака)

У

- у**, пише се одвојено уз називе год. доба: *у пролеће* (ек.), *у прољеће* (ијек.), *у лето* (ек.), *у љето* (ијек.), *у јесен*, *у зиму*, т. 62а(4)
- у**, покретни (необавезни) самогласник иза придевско-заменичког наставка -ем: *нашем* и *нашему*, *бољем* и *бољему* и др. (заст. и хс. и кому, новому), уп. т. 89d
- у** за грч. ΟΥ (лат. u): *Ликург*, *музика*, 98b
- у** за новогрч. ΟΥ, т. 99
- у** за кин. њ, т. 132, 134
- убав** (необ. хубав)
- у бескрај**, т. 62b
- у бестраг**, т. 62b
- убећи** (убегнути), в. избећи
- убиствен**, т. 74c
- убиство** (не убиство); уп. и *матероубиство*, *оцеубиство* (хс. убојство) – т. 74c
- убити**, в. бити
- убица** (хс. убојица, с тим што ова реч има и неутр. значење, обично и у српском изразу: кавгација, силеџија)
- убјећи** (убјегнути), в. избјећи
- ублизу** (прил.)
- убраздити**, **убражђен**, **убражђивати**, т. 87, 87b(6)
- убрати**, в. брати
- убрзо** (прил.)
- у брк**; *брк* у *брк*
- убудуће** (прил.)
- увар** и **ухар** (нар., 'корист'; уп. заувар, заухар)
- Уваџима** (јап. Uwajima), т. 123c
- у вези с тим** (не: у вези тога)
- увек** (ек.)
- увелике** и **увелико**
- увесељење**, т. 79
- увести**, увезен (не увезен)
- увијек** (ијек.), т. 66b
- увис**, **удаљ**, акц. *ўвис*, *ўдаљ* (боље него у спорт. изразу „у вис“, „у даљ“); **у висину**, **у даљину**, т. 62b
- увити**, в. вити
- увлака** (дат. -ци)
- уво** и **ухо**, т. 70b, 71
- уврежити се** (уврежим се, уврежен), **увреженост** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ек.; **увријезити се** (увријезим се, увријежен), **увријеженост** (инстр. -ошћу и ређе -ости), ијек.
- уврсти**, в. изврсти
- уврстити**, **увршћен** (и уврштен), **увршћење** (и уврштење), **увршћивати** (и уврштавати), т. 87, 87b(7)
- уврх**, в. т. 62b (уп. под -врх)
- увце** (увца и увцета, ген. мн. увца̑ и уваца)
- Угарска** (дат. -ој), **угарски**, **Угрин** (мн. Угри, Угара); *угро-финска* (јез. група); уп. Аустроугарска
- углас** (прил.)
- угљен-** у саставу термина, т. 50d, пише се с цртицом: *угљен-диоксид*, *угљен-моноксид*, *угљен-тетрахлорид* итд.
- угњетавати**, **угњетач**, вок. -ачу, **угњетачки**, **угњетеност**, инстр. -ошћу (-ости)
- угоститељка**, дат. -ки, ген. мн. -ки, **угоститељкин**, т. 85а, 86b(7)
- угостити**, **угошћен**, **угошћење**, **угошћавати** и **угошћивати**, т. 87, 87b(7)
- Угри**, **угро-**, в. под Угарска
- угристи**, в. гристи
- угрубо** (прил.)
- угрувати се** и **угрухати се**
- угусто** (прил.)
- удадба**, ген. мн. удадаба и удадби, т. 75
- удаљ** (скок), уп. увис, т. 62b
- у даљину**, т. 62b
- ударалјка** (дат. -ци)
- ударник**, **ударница**, **ударничин**, **ударнички**
- удати се**, в. под дати
- Удба (УДБ)**, скраћ., т. 228а
- удвоје**, т. 60e

- удворичин** (према удворица), т. 85b
уденути, в. денути
удео, **удела** (ек.), **удио** (необ. удјел);
 удјела (ијек.), т. 68d, 91a(1)
удесно (прил.)
удести, в. дести
удио, в. под удео
удити (не худити); тако и **наудити**
удичица (дем. од удица), т. 85d
удјел, в. удео
удјенути, в. под денути
удјести, в. под дести
удлага (дат. -зи)
удио, т. 62b (уп. -дно)
удуго (прил.)
-уеј за -UI у кин. латиници (изг. [uei]): *Анхуеј*, *Гуејџоу* (град. Квеј-
 чоу, обоје провинције), т. 134, 135
-уен за -UN у кин. латиници (изг. [uen]): *Куенминг* (град), т. 134,
 135; уоб. и **-ун** (сагласно писму у
 кин. латиници и енгл. транскрип-
 цији): *Фушун* (град)
уждити, в. ждити
ужећи, в. жећи
Ужице (Ужица-Ужицу, боље него
 Ужице ж. мн., Ужица-Ужицама)
Ужичка република, т. 20e
ужлебити (не ужлебити), **ужлеб-**
љен, **ужлебљење** (ек.)
ужлијебити, **ужлијебим** (ужлије-
 бљен), ијек.
ужљебљење (према ужлијебити),
 ијек.
уз-, в. под ва-
уз(а), предлог; дужа форма долази
 обавезно испред заменичких ен-
 клитика (*уза ме*, *уза се*); испред
 речи које почињу гласовима **с**, **з**,
ш, **ж** у принципу су могуће обе
 форме; у свим осталим случаје-
 вима искључиво долази краћа
 форма, т. 94a(2); одвој. писање
уза ме, *уза њ* итд., т. 62a(6)
узак, **уска**, **уско**, т. 75
узалуд
узаман (прил., у зн. 'узалуд')
уза ме, 62a(6), b
у зао час, т. 62b
узасве (прил., 'ипак, и поред'), али:
- уза све то*, *уза све речено* и сл., т.
 61d, 62b
уза се, т. 62a(6), b
узасебице (прил., у зн. узастопце,
 необ.)
узастопце (узастопице), поред **уза-**
стопно
уза страну, т. 62b
уза те, т. 62a(6), b
узбрдо ('навише'), т. 62b
уз ветар (ек.), **уз вјетар** (ијек.), т.
 62b
уз воду, т. 62b
уздићи и **уздигнути**, в. дићи
уз длаку, т. 62b
у здравље, т. 62b
уздрхтати, в. дрхтати
уземљење, т. 79
у зиму, т. 62b
уз инат, уп. и у инат, за инат, т. 62b
узјахати, в. јахати
уз нос, т. 62b
узор-мајка, т. 50c(3)
у зору, уп. и у освит, у подне, т. 62b
узрасни, т. 82a(2)
уз то, т. 62b
уигран, т. 73a
у име
у инат, т. 62b
уистину, т. 62b (спој. пис.), т. 73a
 (не умеће се j)
Уједињене нације, т. 21e
уједно (прил.), али: *у једно вр(и)јеме*
у јесен, т. 62b
ујка (дат. ујки), **ујко** (дат. ујку)
ујутро, **ујутру**, т. 62b
укисјелити (дијал. арх.), стандардно
 је **укиселити**, в. кисео
уклештење, **уклештити**, **уклешћи-**
вати (ек.), т. 68i; не укље-
уклијештити (ијек.); не укљештити,
 т. 68i
укљештење, **укљешћивати** (ијек.),
 т. 68i
у ковитлац, т. 62b
у корак; уп. и под корак, корак у
 корак, т. 62b
у коштац, т. 62b
украј (предл.), в. крај
Украјинка, дат. -ки, ген. мн. -ки, т.
 86b(6)

украјинска имена, т. 106d
Украјинска Совјетска Социјалистичка Република, т. 20c
укратко, т. 62b
укривати (не укријевати), т. 68a(4)
укриво
укротитељка (дат. -ки)
укрстити, укрштен, укрштати (укрштавати, укршћивати), т. 87, 87b(7)
укруг: ишао је укруг, т. 62b
укрупно
УКТ фреквенција, предност одв. писању, т. 51c
укућанка, дат. -ки, ген. мн. -ки, **укућанкин**, т. 85a, 86b(7)
ул., скраћ. 'улица', т. 225c
улагачки, т. 82c(2)
улажење (према улазити)
улево (ек., прил.), т. 62b
улез, в. улез
улепак (-пка, мн. -пци, -пака), ек.
улетати, в. долетати
улећи, улести, в. -лећи, -лести
уливати (некњ. улевати) у ек., **уливати** (и улијевати) у ијек., т. 68a(4)
улизак (-ска, мн. -сци, -зака)
улијево (ијек., прил.), т. 62b
улијетати, в. долијетати
улица – вел. словом кад је обавезни део имена: *Улица платана, Улица поб(ј)еде*; малим словом: *улице (улица, ул.) Интернационалних бригада и Браничевска* (кад реч „улица“ служи за више имена); дублетно кад је реч „улица“ необавезна, а служи за једно име: *улица (ул.) Интернационалних бригада и Улица (Ул.) интернационалних бригада, улица (ул.) Српских владара и Улица (Ул.) српских владара, улица (ул.) Браничевска и Улица (Ул.) браничевска* – т. 36a-d
уличарка (дат. -ки)
улога (дат. -зи)
уложак (-шка, мн. -шци, -жака)
уломити, в. сломити
ултра- ултрадесница, ултразвук, ултраконзервативан, ултраљубичасти зраци, ултранационализам итд.

Улћинаку (алб. Ulqinaku), в. т. 107b(2)
улубљење, т. 79
улудо (прил.)
Уљанов (рус.), т. 156b
уљез, ијек., али тако и у ек. (необ. је ек. улез II)
уљепак (-пка, мн. -пци, -пака), ијек.
уљећи, уљести, в. -љећи, -љести
умало (прил.)
умастити, в. замастити
умаћи и умакнути, в. одмаћи
умах (прил.)
уместан, -сна (ек.)
уметак, -тка, мн. умеци, -така, т. 81b
умети (ек.), умем, умеју, умејући, умеј, умејмо, умех-уме (и умедох-умеде), умео-умела, умејах-умејаше, умевши; у служби футура егзактног и умеднем, умеднеш итд.; тако и **разумети**
умилети (ек.), **умиљети** (ијек.), в. под милети
умимогред, т. 62b
умити, в. мити
умјестан, -сна (ијек.)
умјети (ијек.), умијем, умију, умијући, умиј, умијмо, умјех-умје (и умједох-умједе), умио-умјела, умијах-умијаше, умјевши; у служби футура егзактног и умједнем, умједнеш итд.; тако и **разумјети**
Ум(ј)етност на тлу Југославије (назив изложбе), т. 30e
умногом и умногоне
умрети (ек.), **умријети** (ијек.), в. мрети
умртвљење, т. 79
умукнути, умукнем, -кну, умукнух-умукну и умукох-умуче, умукнуо-умукнула и умукао-умукла, умукнувши и умукавши (умући, умукнем, умукох, умукао-умукла)
уназад; у назадак: све је окренуло у назадак, т. 62b
унакрст, т. 62b
унакрстан, -сна, т. 82a(2), 82b
унаоколо (прил., ретко и предл.)
унаокруг (прил.)

унапред (ек.), унапријед (ијек.)
унапредак (ек. и ијек., прил.)
-унг за **-ONG** у кин. латиници (изг. [ung]): *Мао Цедунг, Квантунг* или *Гуангдунг*, т. 134, 135
у неврат (обичније у неповрат), т. 62b
у недоглед, т. 62b
унеке (прил., касно)
унеколико (прил.), али: *у неколико наврата*
у неповрат, т. 62b
унесен (не унешен), в. **-нети, -нијети**
Унеско, ген. *Унеска* или **UNESCO** (непром. или UNESCO-а), скраћ., т. 228a
унети (ек.), **унијети** (ијек.), **унесен** (не унешен), в. **-нети, -нијети**
универзитет и **Универзитет** (у општем зн. или као скраћ. име), в. т. 30c
Универзитет у Београду, т. 30f
унија; *Унија* (уместо САД; *Јужноафричка Унија*, истор.)
унијети, в. под **-нети**
унитаристкиња, т. 82a(1)
униформисати (униформирати), т. 100b
Уира, ген. *Уире* (**UNRRA**, непром.), скраћ., 228a
уника (дат. -ци)
унутра (прил.)
унутрашњотрговински
Унхошт (чеш. *Unhošt*'), т. 173
уњкати, уњкав и **хуњкати** и сл.
уоколо
уокруг
уопће, в. под општи
у освит, т. 62b
уосталом
уочи
уп., скраћ. '*упореди*'
у памет: *узми се у памет*, т. 62b
упеторо, т. 60e
упластити, уплашћен, уплашћивати, плашћење, т. 87, 87b(7)
у подне, т. 62b
уознавати, упознајући (не упознавајући)
у појас, т. 62b

упола
упошреко (ек.), **упопријек** (ијек.)
упоредо (прил., необ. упоред)
упослење и **упошљење**
управитељка (дат. -ки)
управљачицин, т. 85c
управо (ређе управ)
упрегнути, обичније него **упрећи**, в. под спрегнути
упреко (ек.)
упрекрст (ек.), **упријекрст** (ијек.), прил.
упријек (ијек.)
упркос (чему, не чега; ређе успркос)
упропањ (прил., нпр. *језди упропањ*) и **у пропањ** (према пропањ, -пња 'галоп')
упропастити, упропашћен (упропаштен), **упропашћавати** (упропаштавати) и **упропашћивати**, т. 87, 87b(7)
упростити, упрошћен (упроштен), **упрошћење** (упроштење), **упрошћавати** и **упрошћивати** (упроштавати), т. 87, 87b(7)
у прсте: *бројати, рачунати, знати (као) у прсте*, т. 62b; уп. и на прсте
упустити, в. допустити
ура (и хура, узвик)
у раскорак, т. 62b
урбанизам, -зма, урбанист(а), мн. -сти
урбанистика, дат. -ци, т. 86c
уредничин, т. 85c
уређивачицин, т. 85c
уретко (ек.)
урећи, в. рећи
уријетко (ијек.)
Урк (хол. *Urk*), т. 169
урма (не хурма)
Урош Нејаки, т. 19a
Уругвај (шп. *Uruguay*), т. 179
уруд(ј)ети, в. под рудети
ус-, в. под **ва-**
у се ('у себе'), т. 62a(6)
усељење (не уселење), т. 79
уситно
ускладиштити, ускладиштен, ускладиштавати, т. 87, 87b(6)
Ускрс (празник), **ускршњи**, т. 14f,

- 15; **ускрснути, ускрснуће** и сл., уп. под васкрс-; о норм. поступку в. под ва-
- услед** (ек.), **услијед и усљед** (ијек.)
услепо (ек.), **услијепо** (ијек.), прил.
услијед и усљед (ијек.)
услијепо (прил., ијек.)
услуга, дат. -зи, т. 86d
усљед и услијед (ијек.)
уснени, усненозубни (сугласници)
успаванка (дат. -ци)
успети, в. -спети
успио (не успјео), од успјети (ијек.), т. 68с
успјети, в. -спети, -спјети
успоред и успоредо, обичније упоредо
успоставити и васпоставити, о стил. диференцијацији и норм. поступку в. под ва-
- успркос** (чему, не чега), в. **упркос**
успут: *рекао је то некако успут, путовао је и успут трговао*, т. 62b
усред (ек. и ијек.), предл.
уста (ген. устâ, не устију)
устав и Устав (као термин или као име акта), в. т. 30с
устаљац, устаоца и усталца, вок. устаоче и усталче; мн. устаоци и усталци, усталаца, т. 91с(2)
у ствари, т. 62b
у стопу (устопице, устопце): *пратити у стопу, стопу у стопу*, т. 62b
у страну, т. 62b
усукати, в. засукати
успрот (ретко), предл.
у сусрет, т. 62b
усути, в. засути
усхт(ј)ети, в. под хтети
утајив, утајити, т. 73a(1)
У Танг, т. 56b
- у танчине**, т. 62b
утаћи, утакнути, в. таћи
утемељење, т. 79
утемељивачки, т. 82с(2)
утеха (ек.), дат. -хи и -си
утицај, утицајан, у ек. и ијек. (ијек. хс. утјецај, утјецајан)
утицати према утећи, у ек. и ијек. (ијек., сада углавном у хс., утјецати; за утијецати в. т. 68a3), т. 67с, 68a(3)
утјеха (ијек.), дат. -хи и -си
утјец-, в. под утицати
уто (прил., тада; али: *у то доба*)
утока (дат. -ци)
утопија, утопијски, утопист(а), мн. -сти
Утрехт (трад., хол. Utrecht), т. 166, 169
утрка (дат. -ци)
утроје, т. 60е
утрошак (-шка, мн. -шци, -шака)
ухо, в. уво
ухода, уходити (не ув-), т. 70b
уцело (ек.), **уцијело** (ијек.)
уч., скраћ. 'ученик', т. 225с, такође 'учестали (глагол)'
учас (прил.)
учврстити, учвршћен, учвршћење, учвршћивати, т. 87, 87b(7)
ученичин (према ученица), т. 85b
учесто (прил.)
учетворо, т. 60е
учитељ (инстр. -ем), **учитељевати и учитељовати**
учтив, т. 79
уџбеник Ђорђевића – Годоровића – Предића, т. 56с
уш, -и (мн. уши, ушй и ушију)
ушивати (не ушијевати), т. 68a(4)
у ширину, т. 62b
ушити, в. шити

Ф

- f.**, скраћ. '*femininum*' (женски род)
F, скраћ. '*фарад*' (мерна јединица), т. 226а
- Фабијано** (итал. *Fabiano*), т. 121
фабрика (у општем смислу) и **Фабрика** (као почетак имена), уп. т. 30с
- Фавзи** (ар., уоб.), т. 110b(8)
Фадил (алб. *Fadil*), т. 107b(2)
фазон (ређе фазона)
фајда и **вајда**
факат (боље него факт), ген. факта, мн. факти и факта, ген. факата, т. 94b(2)
- фактуристкиња**, т. 82a(1)
факултет и **Факултет**, *филозофски факултет* и *Филозофски факултет* (у општем зн. или као име), т. 30с
- фаланга** (дат. -ги), **фалангист(а)**, мн. -сти
- фалити** ('недостајати' и сл., погрешно је „хвалити“), **фалинка** (дат. -ци и -ки) и (мање обично) **фалинга** (дат. -ги), **фаличан**, -чна
- Фалкао** (порт. *Falcão*), т. 149
- фам.**, скраћ. '*фамилијарно*' (о слободном, нестандартном изразу)
Фани или **Фени** (енгл. *Fanny*), т. 116
- фантаст(а)**, мн. -сти, **фантастика** (дат. -ци), **фантасткиња**, т. 82a(1)
фарисеј (хс. фаризеј), т. 100f
Фасмер (нем. *Vasmer*), т. 143
- фасцикла** (фасцикл)
фатализам, -зма, **фаталист(а)**, мн. -сти
- Фахрудин**, **Фахредин** (ар.), т. 110f
- фашизам**, -зма, **фашист(а)**, мн. -сти, **фашисткиња**
- ФБИ (FBI)**, скраћ. т. 227b
Феба (не Фојба), т. 98а
- фебруар**, **фебруарски**; *Фебруарска револуција*
- федерализам**, -зма, т. 94b(1)
Федеративна Народна Република Југославија (истор.), т. 20а
- Феђа** (рус. уоб.), т. 156с
- Фејсал** (ар.), т. 110b(1)
фелдмаршал; *фелдмаршал-лајтнант*, *генерал-фелдмаршал*
- Феликс** (енгл. *Felix*), т. 118
Фелисија (енгл. *Felicia*), т. 118
Фелиција (чеш. *Felicie*), т. 105с
Фелицитас (не Феликитас), т. 98а
- фелџон**, **фелџонист(а)**, мн. -сти
феминисткиња, т. 82a(1)
- Феникија**, **Феничанин**, **Феничанка** (дат. -ки), **фенички** и **феничански**
Феник (не Феник), мит., т. 97с(2); **феникс** (птица)
- фер** (непром. прид. и прил.), пише се одвојено (нема оправдања за изворно писање fair): *фер игра*, *фер поступак*, *фер односи*, т. 50а
- феријалац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца, уп. дијеталац
- феријалка**, дат. -ки, **феријалкин**, т. 85а, 86с
- ферије** (ж. мн.); **феријални**, **феријалац** (-алца, -алче, мн. -алци, -алаца); *Феријални савез*
- фермент** (ферменат), ген. мн. -ната, 94b(2)
- феро-**, **фери-**, по правилу спојено писање, т. 50d: *феросулфат*, *ферромагнетизам*, *ферихлорид*; допуштена и цртица, ради истицања рашчлањености и посебног изговора: *фери-соли*, *феро-легуре*, *феро-једињења*.
- Феђка** (рус. Федька), т. 156с
- феудалац**, -лица, вок. -лче, мн. -лци, -лаца
- феудализам**, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
- фешта**, ген. мн. фешта, т. 94с(1)
Фида, ген. Фиде, поред ФИДЕ (FI-DE), непром., т. 228а
- Фидија** (грч. *Pheidias*), т. 97а
- Физешабоњ** (мађ. *Füzesabony*), т. 139
- физика**, дат. -ци, т. 86с; скраћ. *физ.*

- физиол., скраћ., т. 225d
фијакер, фијакерист(а), мн. -сти
фијаско, фијаска (мн. ретка – фијаска и фијасци; уп. конто)
Фијат (ФИАТ, FIAT) – фабрика, **фијат** – аутомобил, т. 28b, 29f; *фијат 1100* и *Фијат 1100*, т. 29g; *Фијатов аутомобил*, т. 28с
фикс-идеја, т. 50с(4); **фиксни** (фиксни курс, фиксна зарада)
-фил: *англофил, полонофил, славофил*, т. 49b
филателија, филателист(а), множ. -сти, **филателистскиња**
Филетије (грч. Philoities), т. 97a
Филип (енгл. Philip), т. 118
Филип (нем. Philipp), т. 143
Филип (франц. Philippe), т. 164
Филипини, филипински, Филипинац, Филипинка (дат. -ки); *Филипинска острва*
филистар, филистарски, боље него филистер, филистерски
филмологија, т. 48a
философија (не философија), т. 98a
Фиља (алб. Filja), т. 107b
Фиљине (итал. Figline), т. 122
финале (једн. м. или с. рода: сретше се у финалу), тако и *полуфинале, четвртфинале*; уп. осмина финала и сл.
финалист(а), мн. -сти, **финалистскиња**
финанс, финансије, финансијер, финансирати (хс. финанц-)
фиока, дат. -ци (т. 73b5), **фиочица** и **фиочица**
Фиренца (трад., итал. Firenze), т. 122
фирер (малим словом), т. 33
фирнајз, фирнајс, фирнис
фито-: *фитогеографија, фитологија, фитопалеонтологија* и (ради истицања рашчлањености) *фито-антропоним*, т. 49d
фића (аутомобил), т. 29f
Фифа, ген. Фифе, поред **ФИФА (FIFA)**, непром., т. 228a
Фицрој (енгл. Fitzroy), т. 118
Фиццералд (енгл. Fitzgerald), т. 118
Фјоренцо, Фјорентино (не „Фјоренцо“, „Фјорентино“), итал., т. 121с
Флајано (итал. Flaiano), т. 122
флаута, флаутист(а), мн. -сти, **флаутистскиња**
флексија, флексивни; флексибилян
Флет (алб. Flet), геогр., т. 107b(1)
Флора (енгл. Flora), т. 119a
Флоренс (енгл. Florence), т. 118
флуид, т. 73a
флукуација
флуор; флуорографија; флуоресценција, флуоресцентан
фоаје, -еа
-фоб, -фобија форманти сложеница (као други део сложеница значи: мрзилац, непријатељ): *англофоб, германфоб, славофоб; англофобија, германфобија, славофобија*, т. 49b; **фобија** се јавља и као самостална реч (страх, а онда и мржња).
Фогел (нем. Vogel), т. 143
фозген (не фосген)
фока (дат. фоки), т. 86с
фокстеријер
фолија, фолије, фолији, фолију, фолијом
фолио (м.), фолија, фолију, фолио-м, т. 73с; *фолио формат* (фолио-формат), уп. т. 50b(2)
Фолкландска острва (енгл., а у завршетку -LAND, уп. у истом завршетку и е, нпр. *Кливленд*), т. 118
фолклористскиња, т. 82a(1)
фолксваген (аутомобил), т. 29f
Фолкспартај (нем. Volkspartai), т. 143
фонотека, дат. -ци, т. 48a
Фоњод (мађ. Fonyód), т. 139
форд (аутомобил), т. 29f; уп. и т. 28b
Фордов аутомобил и **форд**, т. 28с
Форин офис, т. 21d
форинта (заст. форинт)
формализам, -зма, формалист(а), мн. -сти
фортепијано

- форум**; *Форум* (предузеће)
- фосфор-пентоксид**, т. 50d; уп. и сум-пор-
- фото-:** у спојевима, т. 49е. Спојено: *фотосинтеза*, *фототерапија*, *фотохелија*, *фотохемија*; *фотограф*, *фотографија*, *фототека* (дат. -ци), *фототипија*. Предност спој. пис. у уоб. терминима: *фотоиздање*, *фотомонтажа*, *фотопалир*, *фоторепортажа*, *фоторепортер*, *фоторепродуција*, *фотослог*, *фототехника*, *фотофиниш*, *фотоштампа*. Предност цртици у слободним и случајним везама: *фото-атеље*, *фото-изложба*, *фото-материјал*, *фото-св(ј)едочанство*. При удвајању: *сликарски* и *фото модели*, уп. т. 53
- Фоча**, **фочански**, **Фочак** и **Фочанин**, **Фочанка** (дат. -ки)
- фра** (скр. од фратар) као титула пише се малим словом: *фра Брне*, *фра Филип Лаитрић*; ако се схвата као део имена, пише се великим словом: *Фра Дијаволо*, т. 19b; одвој. писање, т. 54а: *фра Брне*, *фра Брнин*, *фра Анђелико*, *фра Анђелика*
- фрагменат** и **фрагмент**, -нта, ген. мн. -ната, т. 94b(2)
- фразеологија**, **фразеолошки**
- франак**, -нка, мн. франци, -нака, т. 86а
- франко**; *франко царина*, *франко вагон*, *франко железничка станица*, уп. т. 50b
- франкоман**, т. 49b
- франкофил**, т. 49b
- Франкфуртер алгемајне цајтунг**, т. 24
- Франс опсерватер**, т. 24
- Франсис** (енгл. Francis), т. 116, 118
- Франсиско** (шп. Francisco), т. 179
- Франсоа** (франц. François), т. 164
- Франсоаз** (ж.), неприлагођени ном., али с наставцима ж. р. (нпр. дат. *Франсоази*, присв. прид. *Франсоа-зин*), т. 103е (франц. Françoise, т. 164)
- Франћишек** (пољ. Franciszek), т. 147
- Француска**, **француски**, **Француз**, **Францускиња**; **француз** (алатка)
- Француска револуција** (име једног одређеног догађаја), т. 27b
- француски** (од француз-ски), т. 81а, 77а(2)
- Франческо Солимена** (итал. Francesco Solimena), т. 122
- Фрањо Асишки**, т. 19а
- Фреди** (енгл. Freddie), т. 118
- фреска**, дат. -сци
- фреско-:** *фреско-слика*, *фреско-сликар*
- фришак** (необ. фрижак), -шка – боље св(ј)еж
- фронт:** *Солунски фронт*, *Сремски фронт*, т. 27d
- Фрузи** (од Фруг), т. 86а
- Фрушка гора**, т. 21е
- „фрушкогорски бисер“** (вино), т. 29f
- фрушкогорски ризлинг** (вино), т. 29f
- фудбал**, т. 76е
- Фудбалски клуб Жељезничар**, т. 30е (или **фудбалски клуб Жељезничар**, схваћено описно)
- Фуђен** или трад. **Фукјен** (кин. Fujian, провинција), т. 134
- фузија**, **фузионисати** (-ирати, уп. т. 100b)
- Фукс** (нем. Fuchs), т. 143
- Фукуј** (јап. Fukui), т. 123bc
- фундамент** (фундаменат), т. 93b(2)
- функција**, **функционалан**; **функционер**, **функционерка** (дат. -ки)
- Фуншал** (порт. Funchal), т. 149
- фуриозан**, -зна, т. 73b(3)
- футуризам**, -зма, **футурологија**, **футурист(а)**, мн. -сти
- Фуџоу** (кин. Fuzhou, град), т. 134
- Фуџијама** (јап. Fujiyama), т. 123bc
- Фуше Булђизес** (алб. Fush'e Bulqizes), георг. в. т. 107b(2)
- Фушун** (уоб. ум. прецизнијег Фушуен, кин. Fushun, град), т. 134, 135

X

- х (чување, губљење, замена), т. 70-72
- х за грч. СН у унутрашњости и на крају речи, у срп. углавном и на поч. речи (*Архимед, хаос; карта*) т. 98b; в. и т. 100e
- х (по правилу) за грч. Н (оштри спиритус, спиритус аспер): *Херакле, херој*; у визант. доба се није изговарало, па отуда *историја, Ирод*, т. 98b, 100f
- h, скраћ. у зн. 'час, сат', т. 226a
- ха и ха., ha и ha., скраћ. 'хектар', т. 183c
- хабати, хабање
- хабер, не абер
- Хабзбург (боље него Хабсбург), т. 76f(1)
- Хабзбуршка монархија, т. 20e
- хаван, боље аван
- Хавана (трад., шп. Habana), т. 178, 179
- Хавијер (шп. Xavier), т. 179
- хавлија, не него авлија
- хагиографија, хагиограф
- хад и ад, т. 70d; *Хад* (митол.)
- Хадрамаут (ар.), т. 110b(8)
- Хадсон (енгл. Hudson), т. 118
- хазрети: *хазрети Алија, хазрети Фатима*, т. 19c
- хаирли, хаирлија
- хајат, в. вајат
- хајван и ајван, т. 70d
- хајвар и ајвар
- Хајдар (ар.), т. 110b(7)
- хајде (хајдемо и сл.), боље него ајде
- Хајделберг (нем. Heidelberg), т. 143
- хајдук; *Хајдук* (фудбалски клуб)
- Хајдук Вељкова (улица), т. 54b (и Хајдук-Вељкова П).
- Хајзинга (хол. Huizinga), т. 169
- хајка, дат. хајци, т. 86d
- Хајне (нем. Heine), т. 143
- хајнкел Хе-178 и Хајнкел Хе-178, т. 29g
- Хајрих (нем. Heinrich), т. 143
- Хајрулах, Хајралах (ар.), т. 110f
- Хакс (нем. Hacks), т. 143
- Хаксли (енгл. Huxley), т. 118
- халал(ити) и алал(ити), т. 70d
- халапљив, халапљивост (инстр. -ошћу и ређе -ости) (не алапљив), т. 70d
- халас, в. алас
- халва и алва
- Халејева комета, т. 21e
- Халид (не „Калид“ или „Кхалед“, ар.), т. 110b(3, 6)
- Халида (а не „Халиде“, ар.), т. 110b(1)
- Халил (ар.), т. 110b(1)
- Халит (алб. Halit), т. 107b(1)
- халиф (ређе халифа), поред калиф (в.)
- халка, в. алка
- хало и ало (телефонски позив)
- халов, в. алов
- Халупка (слч. Chalupka), т. 159
- халуцинација, халуцинантан, халуцинирати
- хаљетак, -тка, мн. хаљеци-хаљетака
- хаљкав, не него алќав
- хамајлија, в. амајлија
- хамал(ин) и амал(ин)
- хамам и амам
- хамбар, боље амбар
- Хамиде или Хамида (ж. име, перс.), т. 112d
- Хамфри и Хемфри (енгл. Humphry, -rey), т. 116, 118
- хангар (не ангар)
- Хангџоу (кин. Hangzhou, град), т. 134
- хандрак, не него андрак
- Хановер (нем. Hannover), т. 143
- Хан Пијесак, Хан Пијеска, предност одв. пис., т. 57c
- ханума (не анума)
- ханџар (не анџар)
- Ханшуеј (кин. Hanshui, река), т. 134
- хаос, хаотичан, -чна, хаотичност (хс. каос, каот-), т. 98b, 100e

- хапс** (не апс), **хапсана**, **хапсити**, **хапшеник**
- харам**, **харамија** (не араам и сл.)
- харамбаша** (не араамбаша); *Костреш харамбаша*, ген. *Костреш-харамбаше* и *Костреш харамбаше*, т. 55b
- Харанги** (ген. -ија, мађ. Haranghy ум. Harangi), т. 139
- харач** (не арач)
- Хари** и **Хери** (енгл. Harry), т. 118
- Харибда** (грч. Charýbdis), т. 97a
- харинга** (дат. -нги, ген. мн. -нги и -нга), **харингин**, 85a, 86c
- хариш**, не него ариш
- харлекин** и **арлекин**
- Харлем** (хол. Haarlem), т. 169
- хармонија**, **хармоничан**, **хармонијски**, **хармонијум** и **хармониј (-ија)**, **хармонизовати** (хармонизирати)
- хармоника**, -ци, т. 86c
- Харолд** и **Херолд** (енгл. Harold), т. 118
- хартија**, дат. -ији (за однос према карта в. т. 100e)
- харфа**, **харфист(а)**, мн. -сти, **харфисткиња** (харфистица)
- харчити** (боље него арчити)
- Хасанагиница** (-ичин), боље него Хасан-агиница
- Хасанагић**, т. 56e
- хасна** (не асна), варв.
- хасура** и **асура**, т. 70d
- хатар** и **атар** ('подручје')
- Хатвани** (мађ. Hatvani ум. Hatvani), т. 139
- Хауард** (енгл. Howard), т. 119c
- Хафиз** (ар., не „Хафез“), т. 110b(6)
- Хафиз ел Асад**, краће **Асад** (Ел Асад), т. 23
- Хачинохе** (јап. Nachinohe), т. 123b
- хаџи**, одвојено, т. 54a: *хаџи Тома*, *хаџи Томин*, *Хаџи Берица улица*, *Хаџи Проданова улица* (вел. словом ако се схвата као део имена, т. 19b)
- хаџиница**, т. 74c
- Хаџиомеровић**, т. 56e
- Хаџиристич**, т. 56e
- хвала**, **хвалити**, -лим, **хвалилац** (ген. -иоца, ген. мн. -лаца), **хвалисавац** (ген. -савца, вок. -савче), **хвалиша** итд.
- хвалити** (недостајати и сл.) – не него фалити
- Хвалов зборник**, т. 29b
- хвалјење** (не хвалење), т. 79
- хват** (ген. мн. хватова и хвати), не фат
- хватати**, **хватаљка** (дат. -ци), **хватљика** (дат. -ци)
- Хвостанска епархија**, в. епархија Хвосно и т. 26ab
- Хе-178** (авион), т. 29f
- Хебеј** (трад. Хопеј, кин. Hebei, провинција), т. 134
- Хебреј**, **Хебрејка** (дат. -ки), **хебрејски**, обичније **Јевреј** итд.
- хегемонија**, **хегемонист(а)**, мн. -сти
- хедонизам**, -зма, **хедонист(а)**, мн. -сти
- Хејлунџанг** (кин. Heilongjiang, провинција), т. 134
- хексаедар**, -дра
- хексорал** (лек), т. 29f
- хектаедар**, -дра
- хекто-** (у називима мера које садрже 100 јединица): *хектограм*, *хектолитар*, *хектометар*
- Хелен** (енгл. Helen, т. 118, не „Хелин“, т. 120)
- хелен-**, в. под Јелини
- хеленофил**, т. 49b
- Хелије** (грч. Helios), т. 97a
- хелио-** ('сунце, сунцо-'): *хелиограф*, *хелиотерапија*, *хелиотерапијски* и *хелиотерапеутски*, *хелиоцентричан*, т. 49a (спој. писање)
- хелда** (не ељда), **хелдовни**
- хемија**, **хемијски** (хс. кемија и сл.), т. 100e
- хемо-** ('крв, крвни'): *хемоглобин*, *хемодијализа*, *хемороиди*, *хемофилија*, *хемофиличар*, т. 49a (спој. писање)
- хемосорпција** (хс. кемосорпција)
- Хемпшир** (енгл. Hampshire), т. 118
- Хенан** (кин. Henan, провинција), т. 134
- хендек**, в. јендек
- Хениг** (нем. Hennig), т. 143

Хенријет(а) (енгл. Henriette), т. 118
Хенрик Осми или **Хенрик VIII**, 19а
Херакле (Херакло) (грч. Heraklēs),
 ген. -кла, **Хераклов**, т. 97а
хералдика (дат. -ци), **хералдички**
хербаријум (хербариј), в. -иј, -ијум
Херберт (енгл. Herbert), т. 119с
хереза, **херетик** (хс.), в. јерес
Херзе (нем. Herse), т. 143
Хермес (мање об. Хермо), т. 97с(4)
Херо и **Хера**, **Хероја** (грч. ж., мит.,
 друго је богиња Хера), т. 97с(3)
Херодот
хероика, дат. хероици, т. 73а(5)
хероин, **хероински**, т. 73а(5)
херој, инстр. херојем, **херојски**, **хероин**, **хероизам**, -зма, **хероизирати**
 и **хероизовати**, т. 73а(5)
херувим (хс. керубим), т. 100f
Херцег Нови (и П Херцег-Нови),
 предност одв. писању, т. 57с; **Херцегновљанин**, **Херцегновљанка**
 (дат. -ки), т. 48б, **херцегновски**, т. 58с
Херцеговка, дат. -ки, т. 86б(6)
херцежица (од херцег), уп. т. 85
Херцен (рус. Герцен), т. 157е
Хеснод
хећим (не ећим)
хефтати, **хефтерица**
хигро-: *хигрометар*, *хигроскоп*, *хигроскопан* и *хигроскопичан*, *хигроскопија* итд., т. 49а (спој. писање)
хидро- ('водо-'): *хидроавион*, *хидроавијација*, *хидрографија*, *хидродинамика*, *хидроксид*, *хидрологија*, *хидротерапија*, *хидроцентрала*, т. 49а (спој. писање)
хијат, **хијатски** (грам.)
хијерархија, **хијерархијски**
хијероглиф и **јероглиф**
Хиландар, **хиландарски** (боље него Хилендар итд.); *Хиландарски титик*
Хилари (енгл. Hilari), т. 119а
Хилверсум (хол. Hilversum), т. 169
Хилда (енгл. Hilda), т. 118
хиљада (тисућа), **хиљадарка** (дат. -ци и -ки), **хиљадугодишњи**, **хиља-**

дугодишњица; *хиљаду деветсто*
деведесет три (*троје*, *тројица*,
трећи), т. 60ab
хиљаду-дв(и)је, т. 59b
Хиљми (алб. Hilmi), т. 107b(2)
Хималаји (мн.), **хималајски**; *Хималајске планине* (није обично Хималаја)
химба, **химбен**, **химбеник**, **химбеница**
Хименез (шп. Jiménez), т. 175, 179
Химера (не Химајра), т. 98а
Химеџи (јап. Himeji), т. 123с
Хиос (и Хиј), в. -ес, -ос и -ус
хипер- ('над, изнад' и сл.): *хипербола*, *хиперболоид*, *хиперемија*, *хиперинфлација*, *хипероксид*, *хиперпродукција*, *хипертонија*, *хипертрофија*, т. 49а (спој. писање)
хипо- ('под, испод'): *хипохондрија*, *хипокористик* (реч одмила), *хипокризија*, *хипокрит* (и ређе хипокрита), *хипотакса*, *хипотеза*, *хипотека* (дат. -ци), *хипотетичан* итд., в. т. 49а
хиподром, т. 48а
хипотенуза
хипохондрија, **хипохондар**, -дра
Хирошима (јап. Hiroshima), т. 123bc
хирургија, **хируршки** (необ. хирургијски) и сл. (хс. кирургија и сл.), т. 100е
хитац (хица, мн. хици-хитаца)
Хитачи (јап. Hitachi), т. 123с
Хју (енгл. Hugh), т. 118
Хјуго (енгл. Hugo), т. 118, не „Хјугоу“, т. 120)
Хјум (енгл. Hume), т. 116, 118
Хјурон (енгл. Huron), т. 119а
Хјустон (енгл. Houston), т. 118
хладнети, **хладним**, **хладнео-хладнела** (ек.)
хладњети, **хладним**, **хладнио-хладњела** (ијек.)
хлапети (ек.), **хлапим**, **хлапех**, **хлапљах**, **хлапео-хлапела**; **хлапјети** (ијек.), **хлапим**, **хлапјех**, **хлапљах**, **хлапио-хлапјела**; **хлапити** (у ек. и ијек.), **хлапим**, **хлапих**, **хлапљах**, **хлапио-хлапила**; тако и код сложе-

- них глагола као **исхлап(ј)ети**, **исхлапити**
- хлеб** (мн. хлебови), **хлебни**, **хлебар** (вок. -ару и -аре), **хлебара**, **хлебарев** и **хлебаров**, **хлебарица** (-ичин), **хлебарка** (дат. -ки), **хлебарница** (ек.)
- хлор** (хс. клор), т. 98b i 100e
- хљеб** (мн. хљебови), **хљебни**, **хљебар** (вок. -ару и -аре), **хљебара**, **хљебарев** и **хљебаров**, **хљебарица** (-ичин), **хљебарка** (дат. -ки), **хљебарница** (ијек.), т. 67
- хм-хм**, т. 59e
- хмељ**, инстр. хмељом
- хмилети**, **хмиљети**, не него милети, миљети
- Хнуштја** (слч. Hnúšt'a), т. 159
- хобер** (брег; креста); у топонимији и нар. топогр. терминологији обично је **обер**
- Хог** (хол. Hoogh), т. 169
- Хојгенс** (хол. Huygens), т. 169
- хокус-покус**, т. 59a
- Холанд** (пољ. Holland), т. 147
- Холандија**, **холандски** (не холандески), **Холанђанин** (не Холандез), **Холанђанка** (не Холандескиња) (хс. Низоземска и сл.), т. 100g
- холестерин**
- Хомеин** (геогр.), **Хомеини** (име), перс., т. 112fg
- Хомер** (заст. Омир)
- хомо-** ('исти, једнак, исто-'): **хомоген**, **хомологан**, **хомоним**, **хомофонија**, уп. т. 49a
- Хомоље**, **хомољски**, **Хомољац**, **Хомољка** (дат. -ки); **Хомољске планине**
- Хонгконг** или **Хонг Конг** (трад. кин.), т. 133, 134; уп. и т. 76f(3) (изостанак једначења по зв.)
- Хонгконђанин** (према Хонг Конг и Хонгконг, исп. т. 57c); **хонгконшки**, т. 48b, 58c
- Хондурас** (трад., шп. Honduras), т. 178, 179
- Хорације** (не Хоратије), т. 98a
- хоризонт**
- хористкиња**, т. 82a(1)
- хорјат** и **хорјатин**, **хорјатка** (дат. -ки), **хорјаткиња**, **хорјатски**, етим. исправније него **орјат** итд. (обе вар. спадају у стилист. залиху, у којој је нормирање само условно, уп. т. 70d)
- хо-рук** (узвик)
- хотелијерка** (дат. -ки)
- хоћеш-нећеш**, т. 59d
- Хорхе** (шп. Jorge), т. 179
- Хосе** (шп. José), т. 179
- Хосеин** (перс.), т. 112fg
- Хосров** (перс.), т. 112h
- хоћу-нећу**; **хоћеш-нећеш**
- Хохте** (хол. Hoogte), т. 169
- хохштаплер**, **хохштаплерка** (дат. -ки), **хохштаплерај**, **хохштаплерија**
- Хоцењ** (чеш. Chocěj), т. 173
- Хоца** (алб. Hoxha), т. 108
- Хо Ши Мин** или **Хошимин** (бивши Сајгон), **хошимински**, т. 58c
- Хоштка** (чеш. Hošt'ka), т. 173
- Храдец** (чеш. Hradec), т. 173
- Храдиште** (слч. Hradište), т. 159
- Храдиште** (чеш. Hradiště), т. 173
- хранилац**, -иоца, вок. -иоче, мн. -иоци, -илаца, т. 91c(1)
- храпав**, **храпавост**, не рапав, рапавост
- хрбат** (ген. хрпта и хрбата), **хрбатни** и **хрптени**, **хрптеница** и **хрптењача** ('кичма'; хс. краљешница)
- Хрватска**, **хрватски**, **Хрват**, **Хрватица**, **Хрватичин**; **Република Хрватска**, **Хрватско приморје**, **Хрватско коло** (часопис), **Хрватско народно казалиште**; уп. и под Градишће
- хрвати се**, **хрвање**, **хрвач**, не него рвати се итд., в. т. 72
- Хрватско Загорје** и **Загорје**, т. 22
- хрватскосрпски**, в. српскохрватски
- Хрватско-угарска нагодба**, т. 27f
- хрвач**, не него рвач, в. рвати се
- Хрвојев мисал**, т. 29b
- хрђа**, **хрђати**, не него рђа, рђати, в.т. 72
- хрђав**, не него рђав, в. т. 72
- хренвиршла**, т. 50e

- хреновка** (дат. -ци)
хрестоматија, т. 100d
хрзати, не него рзати, в. т. 72
хрид (ген. хриди и хрида)
хриз- (испред самогласника), **хризоз-** ('злато, златни') у сложеницама: *хризантема* (хс. кризантема); *хри-зоберил*, *хризолит*, *хризопрас* (драги каменови, хс. кризо-); *Јован Хризостом* (обичније Ј. Златоуст) – т. 98b, 100 (уп. и хрисовуља)
хрисовуља (средњов. грцизам, златопечатна повеља, 'златна була'), т. 98b (уп. и 100f)
Христ и **Христос**, ген. Христа (хрв. *Крист*), т. 96 и 97с(1); уп. **-ос**
христијанизовати (хс. кристијанизирати), **христијанизација**, уп. т. 100be
хришћанин (мн. хришћани), **хришћанка** (дат. -ки), **хришћанство** (хс. кршћ-)
хром, **хромирати**, **хромид**, **хромоли-тографија** и сл. (хс. кром, кромирати итд.), т. 100e
Хроматка (чеш.), т. 76f(2)
хроника, **хроничар**, **хроничан**, **хронички**; **хронограф**, **хронологија**, **хронометар**, -тра, **хроноскоп** (хс. кроника итд.)
хропац, -пца (не ропац)
Хрохот (слч. Hrochot'), т. 159
хрпа (не рпа)
хрптени и сл., в. под хрбат
хрскав; **хрскавица**
хрсуз (не рсуз)
Хрушчов (рус.) т. 156b
хрчак (хрчка, мн. хрчци-хрчака и хрчкови-хрчкова)
хс., скраћ. '*хрватскокрпски*' (о језику), у овој књизи и '*хрватска стандардизација*'
хс у кин. именима, не него **с**, **сј** (*Синхуа*, *Ли Сјенњен*), т. 134
хтење (ек., према хтети)
хтео не **хтео**, **хтели** не **хтели** и сл., т. 59d (писање без цртице)
хтети (ек.), хоћу-хоћеш-хоће-хоћемо-хоћете-хоће (енкл.: ћу-ћеш-ће-ћемо-ћете-ће), као сврш. хтед-нем, хтедну; хотећи (и хтећи; мање об. хтејући); хтех-хте и хтедох-хтеде; хоћах, хотијах, хтијах; хтео-хтела; уместо заст. хтедбудем употребљава се: будем хтео
хтијење и **хтјење** (ијек., према хтјети)
хтио (не хтјео), од хтјети (ијек.), т. 68с
хтио не **хтио**, **хтјели** не **хтјели** и сл., т. 59d (писање без цртице)
хтјење и **хтијење** (ијек., према хтјети)
хтјети (ијек.), хоћу-хоћеш-хоће-хоћемо-хоћете-хоће (енкл.: ћу-ћеш-ће-ћемо-ћете-ће, одрично – нећу-нећеш итд.), као сврш. хтједнем, хтједну; хотећи (и хтећи; мање об. хтијући); хтјех-хтје и хтједох-хтјезде; хоћах, хотијах, хтијах; хтио (не „хтјео“), хтјела; ум. заст. хтједбудем употребљава се: будем хтио
хубав, обичније **убав**
Хубеј (не Хубеи; кин. Hubei, провинција), т. 128
худети (ек.), **худјети** (ијек.), **худим**; имперф. хућах; худео-худела (ек.), худио-худјела (не худјео) (ијек.); худећи
худити, не него удити
Хуј (хол. Hooi), т. 169
хука, дат. хуци, т. 86d
хум; **Хум** (геогр.), **хумски**, **Хумљанин**, **Хумљанка** (дат. -ки)
хуманизам, -зма, т. 27g
хуманисткиња, т. 82a(1)
хумка (дат. хумци)
хумореска, -ски и -сци, ген. мн. -сака и -ски, т. 86с
Хумци (део Никшића), т. 14с
Хун, мн. Хуни, т. 14b
Хунан (кин. Hunan, провинција), т. 134
хунгаризам, -зма, ген. мн. -зама (по-зајмица из мађ. језика), т. 94b(1)
Хунгху (кин. Honghu, језеро), т. 134
Хуњади (ген. -дија, мађ. Hunyadi), т. 139

хуњкати, хуњкав и уњкати и сл.
хура, в. ура
хурија (у мусл. веровању), т. 34а
хурма, не него урма

Хурмузаки (рум. Hurmuzachi), т.
152
Хусеин (ар.), т. 110b(5,7)
Хусни (ар.), т. 110b(5)

Ц

ц за грч. К испред е и и, често у
апелативима, ређе код личних и
географ. имена (*циник*, *Сицила*), т.
98b, уп. и т. 100; в. и к
ц за новогрч. ТΣ (*Боцарис*), т. 99
ц за јап. TS, т. 123с (уп. *Мацујама*)
ц за лат. С пред вокалом предњег
реда (*Цицерон*, *Цезар*), т. 98с
С, скраћ. за 'кулон' (мера) и 'кар-
бон' (тј. угљеник), т. 226а, 229с
Са, скраћ. за 'калцијум', т. 229с
Цаватини (итал. Zavatini), т. 122
Цавтат, **цавтатски**, **Цавтаћанин**,
Цавтаћанка (дат. -ки)
цакљење, т. 79
Цанела (итал. Zanella), т. 122
Цампа (итал. Zampa), т. 122
цар; *цар Лазар*, ген. цара Лазара, у
песмама и цар Лазара (цар-Лазара), т. 54b
Цариброд, **царибродски**, **Царибро-**
ђанин, **Цариброђанка** (дат. -ки)
Цариград (данас уоб. Истамбул),
цариградски, **Цариграћанин**, **Ца-**
риграћанка (дат. -ки)
царичин (према царица), т. 85b
Царско Село (рус. Царское Село),
грам. прилагођавање, в. т. 157b
(уп. и под cd)
цватети (цватим, цватио-цватела),
ек.
цватјети (цватим, цватио-цватјела),
ијек.
цвет, **цветак**, **цветати**, **цветни**, **цвет-**
њак, **цветњача**, **цветолик**, **цвето-**
носан итд. (ек.)
Цвети (ек.), празник
цвећар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем
и -ом), **цвећарев** и **цвећаров** (ек.)
цвијет (мн. цвјетови, не цвијетови),

цвијетак, **цвијетњак** (и цвјетњак),
цвијеће (ијек.)
Цвијети (ијек.), празник
цвијет мајке божје (бот.), т. 28d
цвјетати, **цвјетање**, **цвјетни**, **цвјет-**
њак (и цвијетњак), **цвјетоносан**,
цвјећар, **цвјећара**, **цвјећарка**, **цвје-**
ћарница, **цвјећарство** (ијек.)
Цвијо, ген. Цвија и Цвије, дат.
Цвију и Цвији, **Цвијовић**, т. 73b(4)
Цвикау (нем. Zwiskau), т. 143
цвилети (ек.), имперф. цвиљах; **цви-**
љети (ијек.), имперф. цвиљах,
цвилио (не цвиљео), цвиљела; **цви-**
лити (у ек. и ијек.), цвилих, цви-
љах, цвилио-цвилила
цврчак (-чка, мн. цврчци-цврчака),
т. 79, 86а
CGS систем (допуштено и CGS-си-
стем), т. 51с; уп. и 227b
цев, **цеваница**, **цеваст**, **цевчица**, **це-**
вовод (ек.)
цевка (дат. -вки и -вци), ек.
Цеглед (мађ. Cegléd), т. 139
цедити, **цедило**, **цедиљка** (дат. -ци),
цедиште, **цеђ** (ген. цеђа и цеђи,
инстр. цеђом м., цеђу и цеђи ж.),
цеђење (ек.)
Це-дур, 51b; *Це-дур лествица* (ек.,
ијек. лествица), т. 53
Целе (нем. Celle), т. 143
Целебес (не Сулавеси)
Целзијус, **Целзијусов** (боље него
Целзије, Целзијев); *Целзијусови*
степени или *степени Целзијуса*
целац, -лица (непрогажен снег), ек.
целив и **целов**, **целивати**, **целивање**
(ек.)
целина, **целица**; **целити** (ек.)

- цело-**: *целовечерњи* (нпр. филм), *целокупан*, -пна итд. (ек.)
- целов** и **целив** (ек.)
- целовит**, **целовитост** (ек.)
- целулоид**
- целцат**, **целцит** (*цео целцат*, *цео целцит*), ек.
- цељење** (ек.)
- цемент**; *портланд цемент*, т. 50b(1)
- цена**, **ценити** (имперф. цењах; трп. прид. цењен), **ценик**, **ценовник**; **ценкати се** и **цењкати се** (ек.)
- центар**, -тра; *Центар за рехабилитацију* (скр. *Центар*), *Центро-кооп* (предузеће)
- центаур**, в. кентаур
- центиметар** (скр. *цм*) и сантиметар (*см*) (поред *скр. ст*)
- централизам**, -зма, т. 94b(1), **централист(а)**, мн. -сти, **централизовати** (-ирати; уп. т. 100b)
- цењење** (ек.)
- цео** (не цел), ек.
- цепелин** (према изумитељу), т. 28a
- Цепеш** (рум. *Țepeș*), т. 152
- цепидлачити**, **цепидлака** (дат. -ки), **цепидлачки** (ек.)
- цепити** (ек.)
- цепка** (дат. *цепки*, ген. мн. *цепки* и *цепака*), **цепкати** (ек.)
- цепљење** (ек.)
- цептети** (цептим, *цептео-цептела*), ек.; **цептјети** (цептим, *цептио-цептјела*), ијек.
- церада** и **цирада**
- Цербер**, **цербер**, в. Кербер
- Церска битка**, т. 27d
- цесар**
- цеста** (ген. мн. *цеста*); *Нова цеста* (назив улице), ек. и ијек., т. 67
- Цетиње**, **Цетињанин**, мн. *Цетињани*, *Цетињанка*, дат. -ки, *цетињски*, т. 14bc
- цеце мува**, **мува цеце** (и муха), т. 59a
- ци** за лат. *ТI* испред вокала (*нација*, *Хорације*), т. 98c, уп. и т. 100d
- ЦИА** (CIA), непром., поред **Ција**, **Ције**, **Цијин**, т. 228a
- Циганин**, мн. *Цигани*, **Циганка**, дат. -ки, **Циганче**, **Циганчад**, **цигански** (народ); (фиг.) **циганин** и сл.; **цигани** (ситан град, соља, солина), т. 14b; **циганка** (бот.), т. 28e
- цигла** (не *цигља*)
- ција** и **-тија**, в. т. 100d
- цијановодоник**, **цијановодонични**
- цијев**, **цијевка** (дат. -вки и -вци), ијек.
- циједити**, **цијеђ** (ген. *цијеђа* и *цијеђи*, инстр. *цијеђом* м., *цијеђу* и *цијеђи* ж.), **цијеђење** (ијек.)
- цијел**, в. *цио*
- цијелац** (ген. *цијелца*); **цијелити**, **цијељење** (ијек.)
- цијена**, **цијенити** (имперф. *цијењах*, трп. прид. *цијењен*), **цијењење** (не *цијенење*), ијек., в. т. 66b
- цијепити**, **цијељење** (ијек.)
- цијукати**, **цијучем**
- циклоп**, **Циклоп**, в. *киклоп*
- цикцак** (прид. непром.): *цикцак кре-тање*, *цикцак линија*, т. 50a, 59a
- цинкографија**, т. 48a
- Цинцарин**, мн. *Цинцари*, т. 14b
- Цинцар-Марковић** (презиме); *тандем Цветковић – Цинцар-Марковић*, т. 199a
- цио** (*цијел*), **цијела**, **цијело** (ијек.), т. 91e
- ционизам**, -зма, **ционист(а)**, мн. -сти
- Ципар**, в. *Кипар*
- ципелар** (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **ципеларев** и **ципеларов**
- Ципријан** (пољ. *Surpian*), т. 147
- Ципријан** (слч. *Surpián*), т. 159
- цирада** и **церада**
- Цирих** (нем. *Zürich*), т. 143
- цирка** (плеонастично је и погрешно „цирка око“)
- циркл**, мн. *цирклови* (обичније *шестар*)
- циркулација**, **циркулациони**, **циркулисати** (-лирати, т. 100b)
- цјеваница**, **цјеваст**, **цјевчица**, **цјевовод** (ијек.)
- цједило**, **цједиљка** (дат. -ци), **цједиште** (ијек.)
- цјелив** и **цјелов**, **цјеливати**, **цјеливање** (ијек.), уп. т. 67
- цјелина**, **цјелица** (ијек.)

- цјелов и цјелив (ијек.)
цјело-: *цјеловечерњи* (нпр. филм), *цјелокупан*, -пна итд. (ијек.)
цјеловит, **цјеловитост**; **цјелцат** (*цјо цјелцат*, *цјјели цјелцати*), **цјелцит** (ијек.)
цјеник и **цјеновник**, **цјенкати се** (не ценкати се) и **цјењкати се** (ијек.)
цјепидлачити, **цјепидлака** (дат. -ки), **цјепидлачки** (ијек.)
цјепка (дат. цјепки, ген. мн. цјепки и цјепака), **цјепкати** (ијек.)
ЦК, скраћ., т. 227с
-цка: **-цкица**, к остаје неизмењено: *коцкица*, *рецкица* итд., т. 85d(1)
Сл, скраћ. за *хлор*, т. 229с
цм (*см*), скраћ. '*центиметар*', т. 226а; уп. сантимер, центиметар
црвенети (ек., постајати црвен), **црвењети** (ијек.); **црвенити** (чинити црвеним); **црвењење**
Црвени Облак (индиј. име), т. 19е
Црвенкапа, **Црвенкапица** (име из приче)
црвенкастожут, т. 58g
црвено-бели (дресови) ек., **црвено-бијели** (дресови) ијек., т. 58g
црвено острво (ум. Куба), т. 20е
црвеносмеђ, т. 58g
црвенперка, дат. -ки, ген. мн. -перака и -перки, т. 78
црвењ-, в. под црвенети
црево, **цреце**, **цревни** (ек.); **цревар**, **цревара** (ек. и ијек.)
цреп, **црепља** (ек.); ек. и ијек.: **црепана**, **црепар**, **црепара**, **црепарница**, **црепаст**, **црепић**, **црепуља**, **црепуљар**, уп. т. 66а
пријево, **пријевце**, **пријевни** (ијек.)
пријеп (мн. црепови), **пријепња** (ијек.)
Цриквеница, **цриквенички**, **Цриквеничанин**, **Цриквеничанка** (дат. -ки)
Црна Гора (земља), **Црна гора** (планина); *Стара Црна Гора*
Црна река (река и предео), т. 21е; **црноречки**, **Црноречанин**, **Црноречанка** (дат. -ки)
црнац, **црнкиња**, **црнче**; амерички црнци (не Црнци), т. 14b
црнети (ек., постајати црн), **црњети** (ијек.); уп. црнити
Црни (лични надимак), т. 14а
црнити (чинити црним)
црника, дат. црнки, т. 86b(7)
црно-: *црноок*, *црноока* (им. ж. рода), *црнокос*, *црноглав* итд.; *црно-жут*, *црно-црвен*; *црно-бели* (*црно-бијели*) *дрес*, *црно-бела* (*црно-бијела*) *од(ј)ећа*, *црно-бели* (*црно-бијели*) *дресови*, али: *црnobели* (*црnobијели*) *телевизор*, *филм* и сл., т. 58g
Црногорац, **Црногорка**, **црногорски** (т. 58с);
црногорска лозовача, т. 29f
црнограб, т. 49а
црно-жута застава (Аустроугарске), т. 58g; **црно-жута** (**црножута**) **монархија** (ум. Аустроугарска), т. 20е
црнојка, дат. -ки, **црнојкин**, т. 85а, 86b(7)
црношљива, т. 49а
црњети, в. под црнети
црпка (дат. црпки и црпка), ген. мн. црпки и црпака)
црпсти, **црпем** (црпу, црпећи, црпао-црпла, црпен); вар. **црпити**, **цршим** (црпе, црпећи, црпио-црпила, црпљен); тако и **исцрпсти** и **исцрпити**, **поцрпсти** и **поцрпити**; прва вар. је старија и даје јој се изв. стилска или и нормативна предност
цртанка (дат. -ки и -ци, ген. мн. -нки, необ. -нака)
цртач (инстр. -ем), **цртачев**; **цртачица**, **цртачицин**, т. 85с
цртеж (инстр. цртежом)
цсл., скраћ. '*црквенословенски*', т. 225f
Су, скраћ. за *бакар*, т. 229с
цуретак, -тка (мн. цуреци-цуретака)
цурити (у ек. и ијек., боље него цурети, цурјети), **цурио-цурила**
Цуруга (јап. Tsuruga), т. 123с
Цуруока (јап. Tsuruoka), т. 123с
сф., скраћ. '*confer*' (аналогно уп., исп.), т. 226b

Ч

- ч.** и **ч**, скраћ. 'час', т. 183а
ч и **ћ** за итал. африкате (*Пучини, Бенова*), т. 121а, 122
ч и **ћ** за рум. африкате (*Мирча, Беорђе*), т. 151, 152
ч а не **ћ** за јап. СН (уп. *Хитачи, Хачинохе* и сл.), т. 123bc
ч у перс. именима (нпр. *Чубак*), за разлику од ар. т. 121а
Чабеј (алб. Çabej), т. 108
чавао (чавла, ген. мн. чавала)
чарка (дат. чавци), **чавчији** (чавчји)
Чаир (део Ниша), уп. т. 14с
чајанка, дат. -нци и -ки, ген. мн. -ки, уп. т. 86b
чакавизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94b(1)
Чаковец (-вца), **Чаковчанин**, **Чакочанка** (дат. -ки)
чамац (чамца, мн. чамци-чамаца), **чамција**, **чамцијски**
чамети, **чамјети**, не него **чамити**
чамчић (дем. од чамац), т. 85d
Чанг Кај Шек, трад. кин., 103b
чангризати, **чангризало**, **чангризав** и **чангрижљив**; употребљава се и **чангризати** итд.
Чангчуен (кин. Changchun, град), т. 134
Чангша (кин. Changsha, град), т. 134
чандрљив и **чандрљив**
чардачић (дем. од чардак), т. 85d
чарка (дат. чарци)
Чарли (енгл. Charley, Charlie), т. 119с
Чарле (енгл. Charles), т. 118
чаршав
часком и **часом** (прил.)
-часовни: *четрдесетосмочасовни, 48-часовни*, т. 60с
частан, -сна, т. 82а(2), 82b
частити, **чашћен**, **чашћене**, **чашћавати**, т. 87, 87b(7)
Чачак, **чачански**, **Чачанин**, **Чачанка** (дат. -ки); **чачак** (коло); **чачанка** (дат. -ки и -ци, ракија), т. 29f
чашка (дат. чашки, ретко и чашци)
чвор (мн. чворови); *Гордијев чвор*
чворуга, дат. -зи, т. 86d
чврљуга, дат. -зи, т. 86d
чегртаљка, дат. -љци, ген. мн. -ки, уп. т. 86b
чедоморка (дат. -ки)
чежња (од чез-), т. 77b
Чезаре (итал. Cesare), т. 122
чезе мн. (ген. чезâ)
чекмек-ћуприја, т. 50с(1)
чекрк (мн. чекрци-чекрка)
челенка (дат. -ци); *чекрк-челенка* и *чекркли челенка*
челик; *хром-челик* (хром челик) и *хромни челик*, *хром-никал челик* и *хром-никалски челик* (уп. и т. 100е); *Баи-Челик*
Челини (итал. Cellini), т. 122
челисткниња, т. 82а(1)
чељуст, **чељусни**, **чељусница**
чемерика (дат. -ци), бот.
Ченгић Вила (предност одв. пис.), т. 57с
Ченстохова (пољ. Cześćochowa), т. 147
Чепел (мађ. Csepel), т. 139
Червена Речица (чеш. Červená Řečice), т. 171
черга (дат. черги, ген. мн. чергѝ и чергâ)
чергар (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **чергарев** и **чергаров**
чергица, т. 85d
Черкез Садовина (предност одв. пис.), т. 57с
Чернауци (рум. Cernăuți), т. 152
Черни (чеш. Černý), Черног итд., т. 105b
Черчил (енгл. Churchill), т. 119с
Ческа или **Чешка Камењица** (чеш. Česká Kamenice), т. 105с
Ческе или **Чешке Будјејовице**, **Ческих** или **Чешких Будјејовица**, т. 105а
чест (комп. чешћи), **често** (комп. чешће); погрешно је „често пута“

- Честертон** (енгл. Chesterton), т. 113
честерфилд, ген. мн. честерфилда, т. 94b(3)
честитка (дат. -итки, обичније него -ици)
Четатеа (рум. Cetatea), т. 152
четверац (не четворац)
четворо (и **четверо** у западним шток. срединама, тако и у сложенацима), промену в. под четири; *четворо-петоро*
четворо-, формант у бројним сложеницама: *четворобој*, *четворобраздни* (уп. т. 82a3), *четвороврстан*, *четворогодишњи*, *четворогуб*, *четвородневни*, *четворолистан* (-сна), *четвороношке*, *четворострук*, *четвороугао* (хс. четворокут и четверокут), *четвороугаон*, *четвороугласт*, *четвороугли*, *четворочлан* итд. (и *четворобој* итд.)
четвртфинале, уп. финале
четвртинка (дат. -ки, ретко и -ци)
-чети у слож. глаголима, образац в. под почети
четири, четирију, четирима и четирма; **четворица**; **четворо** (четверо), -рома и -рма, ретко -рога и -рга, -роме и -рме, -рим; **четвори** (четвери), -е, -а (нпр. четворе очи); грам. систем је као под ДВА (в.), уз смањену променљивост осн. броја (од пет надаље она сасвим нестаје) и зб. на -ро (код виших бројева још се смањује); в. и посебно **четворо**, **четворо-**
четиристо, **четири стотине**: *четиристо седамдесет* (и) *осам* (*осморо/осмеро*, *осморица*, *осми*), *четири стотине седамдесет* (и) *осам*, т. 60ab
четка (дат. четки, ген. мн. четака), т. 86b(3)
четкар (вок. -ару и -аре, инстр. -ем и -ом), **четкарев** и **четкаров**
четкица, т. 85d(1)
четрдесет; **четрдесетпетица** (нпр. соба бр. 45); **четрдесеттрећина** (разломак, 1/43)
Чех, мн. Чеси, т. 86a
Чехович (поль. Czechowicz), т. 147
Чеховљев, **чеховљевски**, т. 15
Чехословачка, **Чехословаци**, **чехословачки**, **Чеси** и **Словаци**, **чешко-словачки** (нпр. односи) **чешки** и **словачки**, т. 49f(2)
Чешка (Чешке, у Чешкој), **чешки**, **Чех**, **Чехиња**
Чешка или **Ческа Камењица** (чеш. Česká Kamenice), т. 171
чешко-словачки (нпр. преговори), т. 58f(5)
чешљарка (дат. -ци), зоол.
чешљугарка (дат. -ки)
Чивава (а не „Чијуауа“, шп. Chihuahua), т. 178, 179
Чикаго (енгл. Chicago), т. 118; не „Чикагоу“, т. 120
чијигод, **чијагод**, **чијегод** (неодр. зам., нечији); **чији год** (било чији), **чији му драго** итд.
чикица (хип.), т. 85d(3)
чил, в. чио
Чиле (шп. Chile), т. 179
чилеанац, -ница (учесник Светског фудб. првенства у Чилеу), т. 28e
чилети (ек., не чилити), **чили**, **чиле**, **чилећи**, **чилех**, **чиљах**, **чилео-чилела**; тако и **ипчилети**
чиљети (ијек., не чилити), **чили**, **чиле**, **чилећи**, **чиљех**, **чиљах**, **чилио-чиљела**; тако и **ипчиљети**
чинилац (чиниоца, мн. чиниоци-чинилаца)
Чинквети (итал. Cinquetti), т. 122
чио (необ. чил), **чила**, **чило**, т. 91e
чист (комп. чистији, не чишћи)
чистити, **чишћен**, **чишћење**, т. 87, 87b(7); уп. **рашчистити**
чистка, дат. -ки, ген. мн. -кѝ, т. 82a(1)
читалац, -аоца, вок. -аоче, мн. -аоци, -алаца, т. 91c(1)
читанка (дат. -ци)
читанчица (од читанка), т. 85d
читлук (мн. читлуци-читлука); *читлук-сахибѝја*
-чицин у присв. прид. према именицама на **-чица**: *спремачицин*, *про-*

- давачицин* (не спремачичин, про-
давачичин), т. 85с
- чича:** *чича Марко, чича Марка, чича Марку*, т. 54b (и чича Марко, чича-Марка П); *Славиша Вајнер Чича*, т. 19
- Чјерни** (слч. Ćierny), т. 159
- чка :** **-чкица**, к остаје неизмењено: *мачкица, ручкица* итд., т. 85d(1)
- чобаничин** (према чобаница), т. 85b
- чобанка** (дат. -ки), **чобанкин**
- човек, човечји** (човечији), **човекољубив, човечанство** (ек.)
- Човић Поље** (предност одв. пис.), т. 57с
- човјек, човјечји** (човјечији), **човјекољубив, човјечанство** (ијек.)
- Чок** (рум. Cioc), т. 152
- Чокај** (јап. Chokai), т. 123с
- Чорни** или **Чорниј** (рус.), ген. само Чорног(а) итд., в. т. 157d
- чоха** (и чоја), т. 70с; уп. и т. 86с (дат. чохи)
- чтеније** (термин), т. 79
- Чубак** (ч у перс. именима), т. 112а
- Чубура** (део Београда), т. 14с
- Чу Де** (маршал, трад., кин. Zhu De), т. 133
- чудовиштан** (чудовишан), -шна, в. т. 82b(4)
- чука**, дат. чуки, т. 86с
- Чукарица** (део Београда), **чукарички**
- чукица** (према чука = брежуљак), т. 85d
- чукун-:** *чукундед(а)* (ек.), *чукундјед* (ијек.), *чукунбаба, чукунунук(а); чукунчукунбаба* и *чукун-чукунбаба*, т. 49d
- Чункинг** или **Чунгкинг**, трад. (кин. Chungking), не „Чунгђинг“, т. 133, 134
- чуперак**, -рка (мн. чуперци-чуперака)
- Чуруг, чурушки, Чуружанин, Чуружанка** (дат. -ки)
- чути, чујем, чујући, чуј, чух-чу, чувен;** тако и од слож. глагола као **зачути, начути** и сл.
- Чучук Стана, Чучук Стане** итд. (истор.), т. 54а

Ц

- ц** за ар. „цим“, али у Египту **г**, т. 110b(2) – уп. *Цумхурија* према *Гумхурија*
- ц** а не **ђ** за јап. **Ц** (*Фуџијам, цијуџицу*), т. 123bc
- цаба** и **цабе**
- цабансати, цабаише** (не цабајиса-ти), т. 73а(3); уп. и -исати
- Цама** (јап. Jama), т. 123с
- цамадан** и **цемадан**
- Цамбекар** (а не „Цхамбхекар“), хинд., т. 103с(1)
- цанарика** (дат. -ци)
- чангрисати, чангрисало, чангрисав** и **чангрижљив**, поред обичнијег чангрисати итд.
- чандрљив** и **чандрљив**
- цачић** (дем. од цак), т. 85d
- Цебел ел Лауз** (ар.), т. 110b(8)
- Цебел ел Шифа** (ар.), т. 110с
- Цеђанг** или трад. **Чекјанг** (кин. Zhejiang, провинција), т. 134
- цез** у спојевима, т. 59b(2), предност одв. писању: *цез музика, цез састав, цез мелодија, цез певачица* итд.
- цезва**
- Цејкоб** или **Цекоб** (енгл. Jacob), т. 116
- Цек** (енгл. Jack), т. 118
- Целал** (ар.), т. 110b(1,2)
- цемадан** и **цамадан**
- Цемил** (алб. Xhemil), т. 107b(2)
- Цемс** (енгл. James), т. 118

цeнepал (заст.); *Вуча цeнepал*
Цeнeт (енгл. Janet), т. 118 (не „Цe-
 нит“, т. 120)
**цeнтлмeн, цeнтлмeнски, цeнтлмeн-
 ствo**
Цeрaлд (енгл. Gerald), т. 118
Цeри (енгл. Jerri), т. 119a
Цeрси (енгл. Jersey), т. 118
Цeси (енгл. Jessy), т. 118
цeфepдap (oбичнијe нeгo цeфepдaн)
цигepицa
цијуцицу, т. 59a
Цилијeн (a нe „Цилиeн“), т. 113
Цин (енгл. Jean), т. 118
Цингис-кaн
цип (aутoмoбил), т. 29f
Цo (енгл. Jo и Joe), т. 118
Цoзeф (енгл. Joseph), т. 118

Цoзeфинa (енгл. Josephine), т. 118
Цoј (енгл. Joy), т. 118
Цoли (aлб. Xholi), т. 108
Цoн (енгл. John), т. 118
Цoрџ (енгл. George), т. 118, 119c
Цoрџијa (енгл. Georgia), т. 118
Цoу Енлaj (кин. Zhou Enlai, пол.),
 т. 134 (стapији нaчин писaњa: Чy
 Енлaj, Чy Ен Лaj)
цyбoкc, т. 50e
Цyди (енгл. Judi), т. 116, 118
цyдo (гeн. цyдa-цyдo) итд. и мањe
 oбичнo цyдo-цyдoa); *цyдo cпopт,*
цyдo pвaњe, цyдo тaкмичeњe, т.
 50b(2)
цyл, т. 226a
Цyмхyријa (ap.), y Египтy *Гyмхyри-*
јa, т. 110b(2)

Ш

ш зa пoљ. *Ś* испрeд [с] и нa крajy
 рeчи (*Лубaш, Зaмoшћ*), т. 144, 147
**Шaбaц, шaбaчки, Шaпчaнин, Шaп-
 чaнкa** (дaт. -ки)
шaблoн (рeђe шaблoнa)
Шaбpијe (фpaнц. Chabrier), т. 164
шaв, шaвa, мн. шaвoви (нeoб. швa,
 швoви)
Шaдoв (нeм. Shadow), т. 143
шajкa (дaт. шajци)
шaкa (дaт. шaци), т. 86d
Шaљa (aлб. Shalë, Shala), гeoгp., т.
 107b(2)
шaљeњe, т. 79
**Шaмaц, шaмaчки, Шaмчaнин, Шaм-
 чaнкa** (дaт. -ки)
Шaмјo (јaп. Shamo), т. 123b
шaмпaњ (имe пићa пo гeoгp. пopек-
 лy), т. 28a
Шaмпaњa, фpaнц. (гpaм. пpилaгo-
 ђaвaњe), т. 103e
шaмпиoн, шaмпиoнкa (дaт. -ки),
шaмпиoнaт
шaмпитa, т. 50e
шaмpoлнa, т. 50e

шaнaц (шaнцa, мн. шaнчeви-шaн-
 чeвa и шaнци-шaнaцa); *Римски*
Шaнчeви (нaceљe)
Шaнгaj (тpaд., бoљe нeгo Шaнгхaj),
 т. 133
Шaнси и (зaпaднијe) **Шeнси** (тpaд.
 зa двe кин. пpoвинцијe, y кин. лa-
 тиници Shaanxi, Shanxi), т. 131, 134
шaнcoнa (нeoб. шaнcoн)
Шaнтoу (кин. Shantou, гpaд), т. 134
Шaнтyнг (тpaд., или **Шaндyнг** пo
 тpaнcкp. cистeмy, кин. Shandong,
 пpoвинцијa), т. 134, 135
шaнчић (дeм. oд шaнaц), т. 85d
шaпaт (шaпaтa, нeoб. шaптa), **шaп-
 тaти** (шaпћeм, шaпћy, шaпћи)
шaпкa (дaт. шaпци, гeн. мн. шaпки)
шapaц (митpaљeз, т. 29f); **Шapaц**
 (имe кoњa, т. 31)
шaргapeнa (пopед мpквa)
шaрeнeти (пocтajати шaрeн), шaрe-
 ним, шaрeнeo-шaрeнeлa (eк.)
шaрeнити, -им (y eк. и ијeк., чинити
 нeштo шaрeним)
шaрeњeти (пocтajати шaрeн), шaрe-
 ним, шaрeниo-шaрeњeлa (ијeк.)

- шарка** (дат. шарци)
Шарл (франц. Charles), т. 164
Шарлот(а) (енгл. Charlotte), т. 118
Шарлота (нем. Charlotte), т. 143
Шарлотенбург (нем. Charlottenburg), т. 143
шаров (шарени пас) и **Шаров** (име пса), т. 31
шароња (во шарене боје) и **Шароња** (име вола), т. 31
Шарпантје (франц. Charpentier), т. 164
Шар-планина, **планина Шара** (т. 57d); **Шарпланинац** (човек са Шаре), **шарпланинац** (раса паса), т. 48b; **шарпланински** (т. 58c)
Шарско-пиндски планински систем, т. 58e(2)
шаруља (крава шарене боје) и **Шаруља** (име краве), т. 31
Шат ел Араб (ар.), т. 110d
Шатобријан (франц. Chateaubriand), т. 164
Шауке (хол. Sjouke), т. 169
шах (владарска титула, само малим словом), т. 33
шахист(а), мн. -сти, **шахисткиња**
шах-клуб, **шах-гарнитура**, т. 50c(4); обичније *шаховски клуб*, *шаховска гарнитура* и сл.
Шахнама или **Шахнаме** (перс., наслов епа – боље прво), т. 112d
Шахреза (перс.), т. 112e
шачица (од шака), т. 85d
шахисткиња, т. 82a(1)
Шахсавар (перс.), т. 112d
Шацин, т. 85c
Шаша (итал. Sciascia), т. 122
Швајцарска, **швајцарски**, **Швајцарац**, **Швајцаркиња** (хс. Швицарска итд.), т. 100g
Шведска, **шведски**, **Швеђанин**, **Швеђанка** (дат. -ки)
Швицарска, **швицарски** итд., в. Швајцарска
шеврљуга (дат. -зи)
шевролет (аутомобил), т. 29f
шездесет (разг. шесет)
шеик, мн. шеици, т. 73a
шејтан, т. 34d
Шекиб (ар.), т. 110b(1)
Шекспир (енгл. Shakespeare), т. 119b
Шелба (итал. Scelba), т. 122
шема, **шематизам**, **шематизовати** и **схема** итд.
Шемсудин, **Шемседин** (ар.), т. 110f
Шенђин (алб. Shëngjin), геогр., т. 108
Шеније (франц. Chénier), т. 164
Шенјанг (*Шен'јанг*, кин. Shenyang, град), т. 134
Шер (франц. Cher), т. 162
шери-бренди, т. 50e
Шеста југословенска ономастичка конференција, т. 27 (или: VI југословенска...)
шестсто, **шест стотина**; *шестсто четрдесет (и) пет (неторо/неторо, неторица, пети)*, *шест стотина четрдесет (и) пет* итд., т. 60ab
шетати (шетам, ређе шећем), **шета-лац** (-аоца, мн. -аоци, -алаца), **шетаљка** (дат. -љци)
Шетланд (енгл. Shetland), т. 118
шећерли (прид. непром.: *шећерли кафа (кава)*), т. 50a
Шефер (нем. Schäfer, Schaefer), т. 143
шехер (град); *шехер Сарајево*; *Новишехер*, *Горњи шехер*; *шехер-ћехаја* (градски начелник)
Шибеник, **шибенски** и **шибенички**, **Шибенчанин**, **Шибенчанка** (дат. -ки)
шибљика (дат. -ци)
Шид, **шидски**, **Шиђанин**, **Шиђанка** (дат. -ки); *Шидски Бановци*
шизофренија, **шизофреничар**, **шизофреничарка** (дат. -ки), **шизофреничан**, обичније него **схизофренија** итд.
Шизуока (јап. Shizuoka), т. 123bc
Шико (порт. Chico), т. 149
Шилер (нем. Schiller), т. 143
шиљак (шиљка, мн. шиљци-шиљака)
шиљење, т. 79
шимпанзо, мн. -нзи (хс. чимпанза)

- шио ми га Ђура** (шио-ми-га-Ђура), предност одв. пис. т. 59е
- Шипионе** (итал. Scipione), т. 121
- Шиптар** и сл., в. под Албанија
- шипчица** (дем. од шипка)
- Ширакава** (јап. Shirakawa), т. 123с
- широк** (комп. шири)
- шити**, шијем, шију, шијући; шиј, шијмо, шијте (т. 73с, 74е); ших-ши, шио-шила, (за)шив(ши), шивен (необ. шит); тако и **зашити**, **ушити**, **подшити** и сл.
- Шицуејшан** (кин. Shicuishan, град), т. 134
- шишарка** (дат. -ци, ген. мн. шисарки и шисарака)
- шишка** (дат. шишки, ген. мн. шисака и шишки)
- шкода** (аутомобил), в. т. 29f
- школски предмети**: малим словом у случајевима описног казивања (*има слабе оцене из математике и основа природе и друштва*) и великим словом када је потребно прецизирати утврђени назив (*пријавио сам испит из Математике II*), т. 29d
- шкољка** (дат. шкољци, ген. мн. шкољака и шкољки)
- шкољчица** (од шкољка), т. 85d
- шкорпија** (не него скорпија, осим у спец. значењима, нпр. као астрол. знак); **шкорпион** (оружје)
- Шкотска**, **шкотски**, **Шкот**, **Шкоткиња** (боље него Шкотланђанин, Шкотланђанка)
- шкрга** (дат. шкрги, ген. мн. шкрга)
- шкриња** и **скриња**
- шлагворт**, ген. мн. шлагворта, т. 94b(3)
- Шлезвиг** (нем. Schleswig), т. 143
- Шлезвиг-Холштајн**, т. 57b, **шлезвигхолштајнски**, т. 58f(4)
- шлем** (мн. шлемови), ек. (каткад и у ијек.)
- Шлеска**, **Шлезија**, уп. Шљонск
- шљака** (дат. шљаци)
- шљем** (ијек., мн. шљемови)
- шљокица**, т. 85d
- Шљонск** (пољ. Śląsk, поред **Шлеска**, **Шлезија**), т. 144
- шљука** (шљуки)
- шминка**, дат. -ки, т. 86с
- Шмит** (нем. Schmidt), т. 143
- шовинизам**, **шовинист(а)**, мн. -сти, **шовинисткиња**
- Шовљански-Ковач** (непром.), женско двојно презиме, в. т. 56а
- шопинг**, ген. мн. шопинга, т. 94b(3)
- шоу**; *шоу-бизнис*
- Шош** (мађ. Sós, трад. правописом Soós), т. 139
- Шпандау** (нем. Spandau), т. 143
- Шпанија**, **шпански**, **Шпанац**, **Шпанкиња** (хс. Шањолска итд.), т. 100g; **шпанац**, -ница, мн. шпанци (учесник грађ. рата у Шпанији), т. 28е
- шпаркаса**, т. 50е
- шпекулација**, **шпекулисати** (-ирати, уп. т. 100b), **шпекулант** (у трговини); уп. спекулација
- шперлоча**, т. 50е
- шпијун**, **шпијунка** (дат. -ки, ген. мн. -ки), **шпијунирати**
- шпирит** и **шпиритус**
- шрапнел** (ређе шрапнела)
- шрафцигер**, боље одвијач, одвртач
- Шриланчанин** (према Шри Ланка), **Шриланчанка** (дат. -ки); **шриланчански**, т. 48b, 58с
- штавише** (штовише), плеон. је „чак штавише“
- Штајерска** (дат. -ској), **Штајерац**, **Штајерка** (дат. -рки); **штајерац** (раса коња)
- Штајн** (нем. Stein), т. 143
- Штајн** (рус., боље него Штејн), т. 157е
- штака** (дат. штаци), т. 86d
- штампар** (вок. -ару и -аре, INSTR. -ем и -ом), **штампарев** и **штампаров**
- ште** (а не -штје) за слч. -ŠTE, в. т. 159
- ште** за чеш. -ŠTĚ, т. 105с
- штедети**, штедим, штедео-штедела, IMPERF. штеђах (ЕК.)
- штедјети**, штедим, штедио-штедјела, IMPERF. штеђах (ИЈЕК.)

- штедња**; Дан *штедње*
штеточина (необ. штеточиња)
штиво, т. 79
штипати, штипам и штиплѐм, штипају и штиплу, штипајући и штиплући; **штипаљка** (дат. -аљци), т. 86б
штирак, -рка (ређе штирка, ж.)
Штирбеј (рум. Știrbei), т. 152
Штитњик (слч. Štitník), т. 159
што било
што боље
што више (нпр. *што више заради-ти*); друго је **штовише** (у зн. 'штавише, чак')
штогде (ек.), **штогдје** (ијек.) (у зн. гдегде, понегде)
штогод (у зн. нешто), али: **што год** (све што, било што), т. 61с
шток., скраћ. 'штокавски' (дијалекат, наречје, говори)
штокавизам, -зма, мн. -зми, -зама, т. 94б(1)
штокад (зн. каткад, некад)
штокакав, -ква ('којекакав')
штоко (зн. 'гдеко, когод')
штокоји ('гдекоји, понеки')
штокуд(а) ('којекуда, куд било')
што ли
што мање
што му драго
штоно, в. но (уп. и т. 63е)
што пре (ек.), **што прије** (ијек.)
штошта (ген. шточег и шточега)
Штразбург (према нем.), т. 76f(1); уп. Стразбур
штрајкачки, т. 82с(2)
штрајкбрехер, т. 50е, 76е
штука (дат. штуки), **штучји** (штучи-ји)
штука (авион), т. 29f
Шћепан Поље (предност одв. пис.), т. 57с
Шуберт (нем. Schubert), т. 143
шувака (дат. -ци), т. 86d
Шујицин (према Шујица)
шукун-: *шукунбаба, шукунунук* и сл., боље чукун-
шумадијско-војвођански дијалекат, т. 58е(2)
шумадински, т. 74б (боље -ијски)
шунд; *шунд литература*, т. 50б(2)
шунка (дат. шунки, ген. мн. шунки)
шунчица и **шункица**, т. 85d
шупаљ, -пља, -пље
Шупаљ (алб. Schupal), геогр., т. 107b(2)
шупљорог, т. 58а
шут (инстр. шутом, мн. шутови, боље него шутеви)
шч за руско Щ (нпр.: *Шчедрин, Селищев, Шчепкин, Верешчагин, Хрушчов*), т. 156б
шчврснути се
Шчедрин (рус.), т. 156б
шчепати
Шчепкин (рус.), т. 156б
шчетки
Шчећин (поль. Szczecin), т. 147
шчешљати
шчистити

ПРАВОПИС
СРПСКОГА ЈЕЗИКА

II издање

МАТИЦА СРПСКА

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
МАТИЦЕ СРПСКЕ
Нови Сад, Матице српске, бр. 1

За издавача: *Мирослав Ранков*, секретар Матице српске. За суиздавача: *Милорад Грујић*, директор ИП Матице српске и *Зоран Стојановић*, главни уредник ИП Матице српске • Техничка редакција: *Миријана Јовановић* • Корице: *Оскар Штефан* • Коректура: *Аутори* • Тираж: 5000 примерака • Фото-слог, штампа и повез: Војна штампарија, Београд

ISBN 86-363-0296-X

1994

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

808.61–1

ПЕШИКАН, Митар

Правопис српскога језика : екавско издање (II издање) / приредили Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурца. – Нови Сад : Матица српска, 1994 (Београд : Војна штампарија). – 504 стр. ; 24 см.

Тираж 5000. – Садржај с насл. стр.: I. Правописна правила; II. Речник уз правопис.

ISBN 86-363-0296-X

1. Јерковић, Јован 2. Пижурца, Мато

а) Српски језик – Правопис

